C Wright Mills

Makteliten

Originalets titel: *The Power Elite* (1956)
Sv. övers 1971: Roland Adelberth

Denna studie av den amerikanska ”makteliten”, bestående av militär, näringsliv och den federala regeringsapparaten, är en verklig klassiker, vars engelskspråkiga version har kommit ut i många upplagor, den senaste år 2000.

Charles Wright Mills (1916-1962) var en marxistiskt inspirerad sociolog. *Makteliten* är förmodigen hans mest kända bok, men han även skrivit flera andra läsvärda böcker, såsom *Den sociologiska visionen* (1959, sv. övers.1971). En annan bok som dock inte finns på svenska är *The Marxists* (1962).

Innehåll

1. De högre kretsarna 1
2. Den lokala societeten 19
3. De 400 familjerna 30
4. Celebriteterna 45
5. De superrika 61
6. Chefstjänstemännen 81
7. De bolagsrika 102
8. Krigsherrarna 117
9. Den militära framryckningen 135
10. Det politiska direktoratet 154
11. Balansteorin 167
12. Makteliten 185
13. Massamhället 203
14. Den konservativa andan 220
15. Den högre omoralen 232
Författarens tack 245

1. De högre kretsarna

De vanliga människornas makt är kringskuren av den vardagsvärld de lever i, men till och med i de kretsar som bildas av arbetet, familjen och grannskapet tycks de ofta påverkas och styras av krafter som de varken kan förstå eller behärska. 'Stora förändringar' ligger utanför deras kontroll, men påverkar inte desto mindre deras beteende och syn på saker och ting. Själva det moderna samhället såsom sådant inskränker dem till verksamheter som de inte själva har initierat, och från alla håll trycker nu sådana förändringar på mot massamhällets män och kvinnor, som därmed också får en känsla av att de lever utan mål och avsikt i en epok där de saknar all makt.

Men alla människor är inte 'vanliga'. Allt eftersom informations- och maktmedlen mer och mer centraliseras, kommer vissa individer att inta sådana ställningar i det amerikanska samhället att de så att säga kan blicka ner på och genom sina beslut i hög grad påverka de vanliga människornas vardagsvärld. Dessa individer formas inte av sina arbeten; de skapar och raderar ut arbetstillfällen för tusentals andra människor; de är inte bundna av enkla familjeplikter; de kan komma undan. De bor kanske i många olika hotell och hus, men de är inte bundna vid ett enda samhälle. De måste inte inrikta sig på att bara 'möta och bemästra stundens krav'; till en viss grad är det i stället de som skapar dessa krav, och tvingar andra att möta dem. Vare sig de själva erkänner sin maktställning eller inte, överträffar deras tekniska och politiska erfarenhet av makten i hög grad erfarenheterna hos befolkningen i stort. De flesta amerikaner skulle nog gärna applicera på sin elit det som Jacob Burckhardt säger om 'stora män' i sin *Force and Freedom*: 'De är allt som vi inte är.'

Makteliten är sammansatt av personer vilkas ställning gör det möjligt för dem att höja sig över den vanliga miljö som omger de vanliga människorna; deras ställningar gör det möjligt för dem att fatta beslut som får mycket omfattande verkningar. Frågan om huruvida de verkligen fattar sådana beslut eller inte är mindre betydelsefull än det faktum att de reellt intar sådana nyckelpositioner: om de underlåter att handla,

underlåter att fatta beslut, blir detta i sig en handling som ofta får än allvarligare konsekvenser än de beslut de verkligen fattar. För de leder och behärskar de stora hierarkierna och organisationerna i vårt moderna samhälle. De behärskar de stora företagen. De leder statsmaskineriet och gör anspråk på de prerogativ detta skänker. De dirigerar det militära *Establishment*. De sitter på de strategiska stabsplatserna i samhället, de punkter dit man har koncentrerat alla de effektiva medlen och metoderna för makten och rikedomen och den ryktbarhet som kommer dessa människor till del.

Makteliten är inga envåldshärskare. Rådgivare och konsulter, talesmän och opinionsbildare, står ofta som de verkliga upphovsmännen till elitens viktigare tankar och beslut. Omedelbart under eliten finner man yrkespolitikerna på maktens mellannivåer, i kongressen och i påtryckningsgrupperna och bland den nya och gamla överklassen i städer och samhällen. Och med dem blandar sig, på allehanda underliga sätt som vi så småningom skall utforska närmare, dessa professionella celebriteter, dessa 'kändisar', som lever på att ständigt visa upp sig, men så länge de fortsätter att uppträda i ryktbarhetens rampljus aldrig kan visa upp sig nog mycket. Även om dessa kändisar aldrig ingår i själva ledningen för någon dominerande hierarki, har de ofta dock makten och möjligheten att avleda allmänhetens uppmärksamhet eller ge massorna sensationer eller att, mera direkt, vinna de personers uppmärksamhet som verkligen sitter vid maktens hävstänger och få dem att lyssna till sig. Dessa celebriteter och rådgivare, som mer eller mindre

fria och oberoende framträder som kritiker av den allmänna moralen och maktens tekniker, som Guds talesmän eller skapare av en speciell sensibilitet, en mottaglighet hos massorna, framträder också de direkt på den scen där dramat om makteliten spelas upp. Men själva detta

drama såsom sådant är i första hand koncentrerat till de viktigare institutionella hierarkiernas högkvarter.

Sanningen om elitens natur och makt är inte något slags mörk hemlighet som de ledande mycket väl känner till men vägrar att avslöja. Dessa män håller sig med tämligen olikartade teorier om sina egna roller i händelsernas och beslutens utveckling. Ofta nog är de tämligen osäkra på vilka roller de spelar, och ännu oftare låter de sina farhågor och förhoppningar påverka sin bedömning av den egna makten. Hur stor deras verkliga makt än är, brukar de i allmänhet vara mindre klart medvetna om själva sin makt än om andras motstånd mot deras sätt att bruka den. Därtill har de flesta ledande personer i Amerika lärt sig PR-retoriken väl och grundligt, understundom så till den grad att de använder den till och med när de är ensamma, och alltså uppriktigt kommit att tro på den. Dessa skådespelares grad av personlig medvetenhet är bara en av de många källor man måste undersöka för att alls kunna förstå de högre kretsarna och deras sätt att fungera. Ändå bygger många som tror att det inte finns någon elit, i varje fall ingen mera betydelsefull sådan, sin egen argumentering på vad dessa offentlighetens män tror om sig själva, eller i varje fall hävdar offentligt.

Det finns emellertid också en annan synvinkel: de som, om ock mer eller mindre vagt, faktiskt anser att dagens Amerika faktiskt har en kompakt och mäktig och mycket betydelsefull elit, baserar ofta den känslan på den historiska trenden i vår tid. De har till exempel uppfattat de militära händelsernas dominans, och drar härav den slutsatsen att generaler och amiraler, och de andra beslutfattare som påverkas av dem, måste vara rent enormt mäktiga. De hör att kongressen återigen har överlåtit åt en liten handfull människor rätten att fatta beslut av största betydelse för frågan om krig eller fred. De vet att atombomben som föll över Japan fälldes i Förenta staternas namn, trots att de själva aldrig konsulterades i denna sak. De har en känsla av att de lever i en tid av stora beslut; och vet att de själva inte fattar några. Följaktligen måste de, när de ser nuet som historia, dra den slutsatsen att det inne i dess centrum måste finnas en maktelit som fattar eller underlåter att fatta viktiga beslut.

Å ena sidan utgår de som har denna känsla av stora historiska händelser från att det existerar en elit och att dennas makt är stor. Men å andra sidan finner man att de som noga lyssnar till det som rapporteras av män som av allt att döma är involverade i de stora besluten, ofta inte alls tror på existensen av en elit vars makt är av avgörande betydelse.

Båda dessa uppfattningar måste tas med i beräkningen, men ingendera är fullt giltig. Vill man försöka förstå den amerikanska elitens makt är rätta vägen dit varken att endast inse och erkänna händelsernas historiska vidd eller att enbart acceptera den grad av rent personlig medvetenhet som tycks finnas hos de som tycks vara de verkliga beslutfattarna. För bakom dessa män och bakom det historiska skeendet, och som en föreningslänk mellan dessa båda ting, står de större institutionerna i det moderna samhället. Det är dessa hierarkier inom staten, näringslivet och krigsmakten som utgör själva maktmedlen; såsom sådana har de i vår tid nått en vikt och betydelse som är större än någonsin tillförne i mänsklighetens hela historia och uppe på deras respektive toppar finns det numera stabsplatser för det moderna samhället, som ger oss själva den sociologiska nyckeln till förståelsen för de högre kretsarnas roll i Amerika.

Den verkliga makten på nationell nivå i det amerikanska samhället står numera att finna på det ekonomiska, det politiska och det militära fältet. övriga institutioner tycks mer eller mindre ha hamnat i utkanterna numera, och måste alltid underordna sig dessa tre. Ingen enskild familj har samma direkta makt över nationens angelägenheter som ett enda större företag; ingen kyrka spelar samma framträdande roll i de amerikanska unga männens yttre biografier som det militära etablissemanget; inget universitet har samma maktställning när det gäller att utforma de verkligt avgörande händelserna som Nationella säkerhetsrådet. Institutionerna inom religionen, undervisningsväsendet och familjen är inte några autonoma centra för nationell makt; tvärtom formas dessa decentraliserade områden i ständigt stigande

grad av de tre stora; det är inom dessa tre som den avgörande, verkligt betydelsefulla utvecklingen numera äger rum.

Familjerna, kyrkorna och skolorna anpassar sig till det moderna livets krav; regeringar och krigsmakter och storföretag utformar dessa krav; och i och med att de gör detta förvandlar de dessa mindre betydelsefulla institutioner till redskap för sina syften. De religiösa institutionerna furnerar de väpnade styrkorna med fältpräster, som används som redskap för att stärka och befrämja den effektiva viljan att döda. Skolorna utväljer och utbildar ungdomar till deras arbeten för företagen och deras specialuppgifter i de väpnade styrkorna. Storfamiljen har ju för sin del för längesedan slagits sönder av den industriella revolutionen, och numera tas både sonen och fadern bort från familjen, om så skulle erfordras med maktmedel, så snart krigsmakten eller staten kallar på dem. Och symbolerna för alla dessa lägre institutioner används för att legitimera de tre storas makt och beslut.

Individens livsöde beror inte på bara på vilken familj han föddes i eller blev befryndad med genom gifte, utan i långt högre grad på det företag i vars tjänst han tillbringar de flesta av sina vakna timmar under sina bästa år; inte bara på i vilka skolor han får sin utbildning som barn och yngling, utan också på de statliga myndigheterna, som påverkar honom på olika sätt hela hans liv igenom; inte bara på i vilken kyrka han understundom lyssnar till Guds ord, utan också på den krigsmakt där han får lära sig disciplin.

Om den centraliserade staten inte kunde lita på att eleverna i de offentliga och privata skolorna inympades med de rätta nationalistiska dygderna, skulle dess ledare genast ta itu med att försöka ändra på det decentraliserade undervisningssystemet. Om konkursprocenten bland de ledande femhundra storföretagen vore lika hög som den allmänna skilsmässoprocenten bland våra trettiosju miljoner gifta par, skulle följden bli en ekonomisk katastrof i världsformat. Och om de värnpliktiga inte ägnade krigsmakten större del av sitt liv än vad de troende ägnar åt de kyrkor de tillhör, skulle följden bli en militär kris.

Inom var och en av de tre stora har den typiska institutionsenheten förstorats, blivit administrativ och, genom makten och betydelsen i sina beslut, centraliserats. Bakom denna utveckling döljer sig en sagolik teknik, för de tre har som institutioner inkorporerat denna teknik och leder den i sin riktning, samtidigt som den formar och anger takten i deras egen utveckling.

Näringslivet — som en gång i världen utgjordes av en stor och kringspridd samling av små produktiva enheter i autonom balans med varandra — har kommit att bli allt mera dominerat av två- till trehundra storföretag, med massor av förbindelser sinsemellan på både det administrativa och det politiska planet, som tillsammans avgör och bestämmer över alla viktiga ekonomiska beslut.

Den politiska ordningen, som fordomtima var en decentraliserad uppsättning på flera dussin delstater med en tunn gemensam ryggrad, har utvecklats till ett centraliserat exekutivt etablissemang som har dragit till sig en hel rad tidigare decentraliserade maktbefogenheter och numera har sina tentakler ute i varenda vinkel och vrå av samhällsstrukturen.

Den militära gruppen, till en början en tunn och liten institution omgiven av en misstro som livligt underblåstes av delstatsmiliserna, har blivit den största och dyraste av alla överhetens underavdelningar, och även om den är väl medveten om nyttan av ett behagligt PR-leende utåt har den numera hela den bistra, klumpiga effektiviteten hos en vida utbredd byråkrati.

På alla dessa tre institutionella området har de maktmedel som står till beslutfattarnas förfogande ökat rent enormt; deras centrala exekutiva befogenheter har ökat och vidgats; och i alla tre har moderna förvaltningsrutiner genomförts och utvecklats och stramats åt mer och mer.

Allt eftersom var och en av dessa sektorer vidgas och centraliseras, blir samtidigt också följderna av deras verksamhet allt större, och de inbördes kontakterna mellan dem ökar i omfång. De beslut som fattas av en handfull storföretag påverkar inte bara den ekonomiska utan

också den militära och politiska utvecklingen världen över. Det militära etablissemangets beslut bygger på och påverkar samtidigt mycket starkt såväl det politiska livet som själva nivån för den ekonomiska verksamheten. De beslut som fattas inom den politiska sektorn determinerar den ekonomiska aktiviteten och de militära programmen. Vi har inte längre å ena sidan ett näringsliv och å den andra en politisk ordning som i sig inrymmer ett militärt etablissemang, som inte spelar någon som helst roll för vare sig politiken eller tjänandet av pengar. I stället har vi en politisk ekonomi som på tusen olika sätt är sammanlänkad med de militära institutionerna och besluten. På båda sidor om den världsspricka som löper fram genom Europa och randområdena i Asien finner man en ständigt stegrad sammankoppling av de ekonomiska, militära och politiska strukturerna. Samtidigt som myndigheterna blandar sig i storföretagens göranden och låtanden, blandar sig också storföretagen i den styrande processen. Strukturellt sett framstår denna makttriangel som själva roten och upphovet till det sammankopplade direktorat som är så ytterligt viktigt för nuets historiska struktur.

Hur sammanflätade de tre är avslöjas tydligt och klart så snart det kapitalistiska samhället drabbas av en kris — baisse, krig eller hausse. Då görs beslutfattarna varje gång grundligt medvetna om de stora institutionella ordningarnas beroende av varandra. På 1800-talet, när alla institutioner höll sig inom en långt mindre skala, åstadkom man en liberal integrering av dem inom ett automatiskt näringsliv, genom att de olika krafterna på marknaden fick verka autonomt, och inom den automatiska politiska sektorn genom kohandel och röster. På den tiden utgick man från att den obalans och de slitningar som följde på de begränsade besluten så småningom skulle värka fram en ny jämvikt. Numera kan man inte längre ta den saken för given, och den tas inte heller för given av männen på toppnivå i var och en av de tre dominerande hierarkierna.

För numera får besluten — eller obeslutsamheten — i var och en, på grund av sin verkningsvidd stora följdverkningar också för de andra, och följaktligen finner man att besluten på toppnivå gärna antingen är koordinerade eller också leder till en bestämmande beslutlöshet. Men detta sakernas tillstånd har inte existerat i eviga tider. På den tiden då näringslivet bestod av ett stort antal småföretagare kunde dessa misslyckas i massor utan att verkningarna nådde utöver det lokala planet; varken de politiska eller de militära myndigheterna behövde ingripa. Men numera är politikernas förväntningar och militärens åtaganden alltför stora för att dessa stillatigande skall kunna tillåta att avgörande enheter inom det privata näringslivet bryter samman under en kris. I stället ingriper de i ständigt ökad utsträckning i de ekonomiska angelägenheterna, och medan detta sker inspekteras och övervakas de kontrollerande besluten inom varje sektor av representanter för de båda andra, och de ekonomiska, militära och politiska strukturerna vävs allt intimare samman med varandra.

Högst uppe på toppen i alla dessa tre förstorade och centraliserade sektorer har det växt fram ännu högre kretsar som bildar den ekonomiska, den politiska och den militära eliten.

Högst uppe i näringslivet, bland de bolagsrika, sitter de ledande direktörerna; överst i den politiska sektorn finner man det politiska direktoratets medlemmar; och i spetsen för det militära etablissemanget sitter eliten av politiserande militärer i och närmast omkring högsta militärledningen och de högsta staberna. Och i och med att var och en av dessa sektorer allt mer börjat samspela med de andra, i och med att besluten tenderar att bli totala i sina följder, tenderar de ledande inom var och en av dessa tre maktdomäner — krigsherrarna, storföretagens hövdingar, det politiska direktoratet — att komma varandra allt närmare, att bilda den maktelit som styr Amerika.

De högre kretsarna i och omkring dessa stabsplatser bedöms och betraktas ofta utifrån vad deras medlemmar sitter inne med: de har en större andel än andra människor av de ting och erfarenheter som värderas högst här i livet. Ur den synpunkten sett är eliten helt enkelt de människor som äger mest av det som finns att äga, ett begrepp som i allmänhet anses innefatta

just pengar, makt och prestige — och de möjligheter att forma sitt liv som skapas av dessa ting.[1] Men eliten kan helt enkelt inte bara vara lika med de som äger mest, för de skulle inte kunna 'äga mest' om de inte haft sin starka ställning i de stora institutionerna. Ty dessa institutioner är de nödvändiga grundvalarna för makten, rikedomen och prestigen och samtidigt också de viktigaste hjälpmedlen för den som vill utöva makten, förvärva och behålla rikedomen och inkassera den status prestigen ger.

En mäktig individ är givetvis en person som kan genomdriva sin vilja även om andra sätter sig emot det. Följaktligen kan ingen person vara verkligt mäktig om han inte har tillträde till ledningen i de stora institutionerna, för det är genom dessa institutionella maktmedel som de verkligt mäktiga i första hand får sin makt. Ledande politiker och nyckeltjänstemännen inom förvaltningen sitter inne med den sortens institutionella maktställning; det gör amiraler och generaler också, och samma sak gäller också för storföretagens ägare och chefstjänstemän. Det är visserligen sant att det inte är all makt som har sin förankring i dessa institutioner och utövas med dem som medel, men ingen makt kan utövas mer eller mindre kontinuerligt och verkligt starkt annat än i och genom dessa institutioner.

Också rikedomen förvärvas och bevaras i och genom institutionerna. Välståndspyramiden kan inte tolkas enbart utifrån de mycket rika; för som vi så småningom kommer att bli varse har de gammalrika familjerna, där rikedomen gått i arv i generationer, nu supplerats med det moderna samhällets affärsinstitutioner. Varenda en av de superrika familjerna har tidigare varit och är fortfarande nära lierad med något av de verkliga storföretagen — genomgående med juridiska band och ofta genom att de har medlemmar av den egna familjen i ledningen för företaget i fråga.

Aktiebolagen är tveklöst den förnämsta vägen till rikedomen, men inom senkapitalismen öppnar och stänger också den politiska apparaten många vägar till välstånd. Inkomsternas storlek och ursprung, makten över både konsumtionsvarorna och det produktiva kapitalet, bestäms av läget inom den ekonomiska sektorn. Om vårt intresse för de superrika sträcker sig längre än till deras slösande eller asketiska konsumtion allenast, måste vi skärskåda både deras förbindelser med de moderna formerna av bolagsägande och deras relationer till statsmakten; ty numera är det den sortens relationer som avgör individens möjligheter att trygga sig ett stort kapital och skaffa sig höga inkomster.

De viktigare institutionella enheterna inom samhällsstrukturen tilläggs i ständigt ökad utsträckning allt större prestige. Det är uppenbart att denna prestige, ofta i direkt avgörande grad, bestäms av tillträdet till de PR-maskinerier som numera blivit ett centralt och normalt drag hos alla de stora institutionerna i det moderna Amerika. Därtill kommer som ett typiskt drag hos dessa hierarkier inom näringslivet, staten och det militära etablissemanget att ledarställningarna inom dem i allt större utsträckning gjorts utbytbara. En utveckling som bl.

---

[1] Den statistiska idén att välja ut ett visst värde och kalla de som har mest av detta värde en elit härstammar från den italienske nationalekonomen Pareto, som lägger fram sin centrala tes sålunda: 'Låt oss anta att varje individ i varje mänsklig aktivitet får ett indextal som betecknar hans förmåga, ungefär på samma sätt som när man ger betyg i de olika ämnena i en skola. Då får till exempel en absolut toppklassig advokat indextalet 10. Den som aldrig lyckas få en enda klient får siffran 1 — eftersom vi reserverar nollan för den som är absolut fullblodsidiot. Mannen som har tjänat sina miljoner — hederligt eller ohederligt kvittar lika — får 10. Den som har tjänat sina tusen får 6; och de som nätt och jämnt lyckas hålla sig utanför fattighuset får 1, medan vi reserverar nollan åt de som hamnar där ... Sedan skapar vi en klass av de personer som har den högsta siffran i dessa olika aktiviteter, och betecknar denna klass som en elit.' Vilfredo Pareto: *The Mind and Society* (Harcourt, Brace, New York, 1935), par. 2027 och 2031. Men med den metoden får man inte någon *elit*, bara en samling individer där antalet är direkt beroende av hur många värdenormer man valt. Som så många andra tämligen abstrakta resonemang är också detta i första hand användbart därför att det tvingar oss att tänka i klara kategorier. Goda och talangfulla exempel på denna metod ges i Harold D. Lasswells arbeten, speciellt *Politics — Who Gets What, When, How* (McGraw-Hill, New York, 1936), och i mera systematisk form hos H. D. Lasswell och Abraham Kaplan: Power and Society (Yale University Press, New Haven, 1950).

a. lett till möjligheten att ackumulera prestigen. Prestigeanspråken kan till exempel från början baseras på en militär roll, sedan ta sig uttryck i och ytterligare stöttas under med hjälp av någon läroanstalt styrd av näringslivet och slutligen inkasseras på det politiska planet, där makten och prestigen för general Eisenhower och de han representerar slutligen möts högst upp på själva den absoluta toppnivån. Liksom rikedomen och makten visar också prestigen en tendens att bli kumulativ; ju mer man skaffar sig av den, dess mera kan man få ytterligare. Man finner också en tendens hos dessa värden att bli utbytbara inbördes — att vinna makt är lättare för den som är rik än för den som är fattig; de som besitter status kan lättare än de statuslösa behärska möjligheterna att skaffa sig rikedom.

Om man tog de hundra mäktigaste männen i Amerika, de hundra rikaste och de hundra mest berömda och lyfte bort dem från de institutionella positioner de innehar just nu, lyfte bort dem från alla de resurser de har till sitt förfogande i män och kvinnor och pengar, bort från de massmedia som för närvarande har strålkastaren inriktad på dem — då skulle de plötsligt stå där maktlösa, fattiga och ohyllade. För makten är inte av människan. Rikedomen är inte centrerad till den rikes person. Ryktbarhet är inte en inneboende egenskap hos individen. För att bli ryktbar, för att bli rik, för att få makt krävs att man har tillträde till de stora institutionerna, ty det är den ställning individen intar inom dessa som i stor utsträckning avgör och bestämmer hans möjlighet att nå och behålla dessa högt uppskattade ting.

De högre kretsarnas folk kan också uppfattas som medlemmar av ett samhälleligt toppskikt, som en uppsättning grupper vars medlemmar känner varandra, träffas både i umgängeslivet och i affärer och därför också alltid tar varandra med i beräkningen vid beslutfattandet. Enligt denna definition betraktar sig eliten, och betraktas av andra, som en inre cirkel inom 'de högre samhällsklasserna'.[2] De bildar en mer eller mindre kompakt sammanhållen social och psykologisk entitet; de har medvetet och klart blivit medlemmar av en viss samhällsklass. Individerna accepteras antingen som medlemmar av denna klass eller också accepteras de inte, och det som skiljer dem från de människor som inte tillhör eliten är snarare en kvalitativ skillnad än en kvantitativ sådan. De är mer eller mindre medvetna om sig själva som en särskild samhällsklass och uppträder annorlunda mot varandra än gentemot de andra samhällsklassernas medlemmar. De accepterar varandra, förstår varandras bevekelsegrunder, gifter sig inom den egna gruppen, tenderar att arbeta och tänka om inte gemensamt så åtminstone på samma sätt.

Vår avsikt är inte att genom denna definition redan nu hävda att eliten på de ledande posterna medvetet betraktar sig som medlemmar av en sådan speciell klass, eller att en betydande del av eliten kommer från en sådan klart urskiljbar klass. Detta är tvärtom frågor som måste undersökas närmare. Men för att alls kunna känna igen det vi här tänker studera närmare, måste vi slå fast en sak som alla biografier över och memoarer av de rika och mäktiga och ryktbara tydligt och klart slår fast — nämligen att vad de än må syssla med, så är individerna inom dessa högre kretsar alltid medlemmar i en uppsättning sinsemellan delvis sammanfallande 'gäng' och 'klickar', med många och märkliga förbindelser med varandra. Det finns ett slags ömsesidig dragningskraft mellan de som 'sitter på samma balkong' — även om den saken ofta står klar för dem och andra först när de ställs inför kravet på att dra en klar gräns; först när de till gruppens gemensamma försvar ställs inför just insikten om vad de har

[2] Föreställningen om eliten som medlemmar av ett speciellt överskikt i samhället ligger givetvis helt i linje med den förhärskande rent förnuftsbetingade synen på stratifieringen. Tekniskt sett ligger eliten närmare 'statusgrupp' än 'klass' och detta utreds på ett förtjänstfullt sätt i Joseph A. Schumpeter: 'Social Classes in an Ethically Homogenous Environment' i *Imperialism and Social Classes* (Augustus M. Kelley, New York, 1951), sid 133ff, spec. sid. 13747. Jämför också hans *Capitalism, Socialism and Democracy*, 3 uppl. (Harper, New York, 1950), del II. Beträffande skillnaden mellan klass och statusgrupp, se *From Max Weber — Essays in Sociology*, övers. och utg. av Gerth och Mills (Oxford University Press, New York, 1946). En analys av Paretos elitbegrepp jämfört med Marx' klassbegrepp ges, plus en hel del data om Frankrike, i Raymond Aron: 'Social Structure and Ruling Class' i *British Journal of Sociology*, vol. I (1905), nr 1 och 2.

gemensamt, och därmed också sluter leden mot alla utomstående.

Föreställningen om ett sådant härskande skikt implicerar i sig att de flesta av detta skikts medlemmar måste vara av ungefär samma sociala ursprung, att de livet igenom upprätthåller ett komplicerat nät av informella kontakter, och att det till en viss grad existerar ett 'utväxlingsförfarande' mellan penningens och maktens och ryktbarhetens olika hierarkier. Och givetvis måste man genast slå fast att om det verkligen existerar ett sådant elitskikt, så måste dess samhälleliga framtoning och form, av starka och självklara historiska orsaker, helt skilja sig från de som utmärkte de adelsvälden som en gång i världen behärskade olika europeiska stater.

Det faktum att det amerikanska samhället aldrig genomgått någon feodal era är av avgörande betydelse för den amerikanska elitens natur, och för det amerikanska samhället som ett historiskt helt. Det betyder nämligen att ingen redan före den kapitalistiska eran tillkommen adel eller aristokrati har kunnat bjuda den högre bourgeoisien hårt motstånd. Det innebär att denna bourgeoisie har kunnat monopolisera inte bara rikedomarna utan också prestigen och makten. Det innebär att Amerika inte haft någon uppsättning adelssläkter som bestämt över de ledande posterna och skaffat sig monopol på de värden som allmänt sätts mycket högt, att ingen grupp har kunnat göra detta enbart med hänvisning till sin bördsrätt. Det innebär att inga höga kyrkliga dignitärer eller hovadelsmän, inga hävdvunna godsherrar med ärftliga privilegier, inga adelsmän med ensamrätt till de högsta militära posterna, här i Amerika har stått det rika borgerskapet emot och med hänvisning till bördsrätt och uråldriga prerogativ framgångsrikt kunnat hindra detta att förverkliga sig självt.

Men däremot innebär det inte alls att det inte skulle finnas några högre samhällsklasser i Förenta staterna. Det faktum att dessa människor trädde fram ur en 'medelklass' utan några erkända adliga övermän betyder ingalunda att de förblev allenast en medelklass, när deras enorma välståndsökning gjorde det möjligt för dem att själva göra sig till de överlägsna. Måhända kan deras ursprung och deras brist på traditioner som klass ha gjort de högre skikten mindre iögonenfallande i Amerika än på andra håll. Men i själva verket finns det i dagens Amerika grader och skalor för makt och rikedom som människorna i de lägre klasserna vet mycket litet om, kanske inte ens kan drömma om. Det finns släkter så välbärgade att de lever helt skyddade för de ekonomiska jordskalv och rubbningar som påverkar de som bara är rika och de som står ännu lägre på egendomsskalan. Och det finns maktens män som, samlade i tämligen små grupper, fattar beslut som blir av enorm betydelse för hela den befolkning som står under dessa män.

Den amerikanska eliten trädde in i nutidens historia som en bourgeoisie utan något motstånd alls. Ingen borgerlighet i något land har vare sig förr eller senare ställts inför sådana fördelar och möjligheter. Utan några militärt starka grannar att oroa sig för kunde de utan svårighet ockupera en isolerad kontinent, som var fullproppad med naturtillgångar och verkade ofantligt lockande på massor av villig arbetskraft. En viss yttre maktstruktur och en lämplig ideologi för dess rättfärdigande fanns redan att tillgå. Som vapen mot alla merkantilistiska inskränkningar ärvde de *frff*-principen; mot plantageägarna i södern drev de igenom industrialismens principer. Revolutionen gjorde slut på alla pretentioner på adelskap, i och med att lojalisterna flydde från landet och många gods delades upp. Den jacksonska omvälvningen med dess revolution i statustänkandet gjorde slut på de gamla New Englandsfamiljernas pretentioner på monopol på god härstamning. Inbördeskriget slog sönder den maktställning som burit upp sydstatsöverklassens krav på speciell högaktning och krossade därmed så småningom också dess prestige. Tempot i den kapitalistiska utvecklingen var så rasande snabbt att ingen bördsadel någonsin hann utvecklas och rota sig i Amerika.

Landet ägde ingen fast rotad härskande klass, med ankargrund i jordbruket och den krigiska äran som sin skönaste prydnad, som kunde fånga upp och hejda framstötarna från handeln och industrin eller tvinga den kapitalistiska eliten till lydnad — så som kapitalisterna underord-

nades i till exempel Tyskland eller Japan. Inte heller kunde någon sådan härskande klass någon annanstans i världen hejda den amerikanska härskande klassen när utvecklingen nått så långt att det industrialiserade våldet kom att avgöra historiens förlopp. Vilket omvittnas av det öde som drabbade Tyskland och Japan under 1900-talets båda världskrig, omvittnas rentav av det öde som drabbade Storbritannien och dess typiska härskarklass, när New York oundvikligen blev den kapitalistiska västvärldens ekonomiska huvudstad, och Washington blev den politiska huvudstaden för samma värld.

Den elit som befolkar de ledande posterna kan definieras som de personer som sitter inne med makten och rikedomen och ryktbarheten; den kan definieras som medlemmarna av ett överskikt i det kapitalistiska samhället. Men den kan också definieras utifrån psykologiska och moraliska kriterier, som vissa typer av utvalda individer. Med den definitionen blir eliten i fråga helt enkelt lika med vissa utvalda individer med överlägsen karaktär och energi.

Humanisten till exempel kan ju föreställa sig 'eliten' på ett helt annat sätt än som en samhällelig nivå eller kategori. För honom kan den helt enkelt vara en sammanfattande beteckning på sådana individer som strävar efter att överträffa sig själva och alltså är ädlare, dugligare, effektivare, av bättre virke än de flesta. Med den definitionen kvittar det lika om dessa individer är fattiga eller rika, om de sitter på höga poster eller på obetydliga, om de är omsusade av ryktbarhet eller föraktade av de flesta; de tillhör ändå eliten därför att de är de människor de är. Resten av befolkningen bildar sedan den breda massa som enligt denna syn på saken bara helt trögt slöar sig fram i en trist medelmåttighet.[3]

Vissa amerikanska skribenter med konservativa tendenser har på. sista tiden försökt utveckla just ett sådant elitbegrepp, där eliten helt saknar ett bestämt fäste i samhället.[Se kap fjorton: Den konservativa andan.] De flesta moraliska och psykologiska bestämningar av elitbegreppet är emellertid mindre sofistikerade, och inriktar sig inte på individerna utan på skiktet såsom sådant. Denna typ av föreställningar dyker för övrigt alltid upp i ett samhälle där vissa individer äger mer av den gemensamma kakan än andra. Folk som fått vissa fördelar vill inte gärna föreställa sig att de helt enkelt bara råkar vara individer som har fått vissa fördelar. Då är det lättare och känns bättre att beteckna sig själva som personer som genom sina inre egenskaper gjorts speciellt värdiga att äga mera; de börjar lätt betrakta sig som en 'naturlig' elit, börjar föreställa sig att deras ägodelar och privilegier helt enkelt är ett slags naturliga förlängningar av deras egna elitjag. I den meningen är föreställningen om att eliten skulle vara sammansatt av män och kvinnor med större och ädlare moralisk tåga detsamma som föreställningen om eliten som ett privilegierat härskande skikt, och den saken är lika sann vare sig denna ideologi formas av eliten själv eller skapas åt den av andra.

Under sådana perioder då det pratas mycket om jämlikhet kan de intelligentare eller mer artikulerade medlemmarna av de lägre klasserna, och diverse skuldmedvetna medlemmar av överklassen, börja röra sig med föreställningar om en motelit. Det västerländska samhället har ju faktiskt en lång tradition av varierande föreställningar om att de fattiga, de utsugna, de förtrampade skulle vara de i djupaste mening goda, visa och välsignade. Denna moraliska föreställning om en motelit, sammansatt av i allt väsentligt högre stående individer som dömts till en lägre status, och som härstammar från den kristna traditionen, kan utnyttjas och har också utnyttjats av den underlägsna delen av befolkningen som intäkt för en mycket från kritik mot de härskande eliterna och för utopiska föreställningar om en ny elit som en gång skall komma.

Emellertid behöver den moraliska föreställningen om en elit inte alltid vara en ideologi för de överprivilegierade eller en motideologi för de underprivilegierade. Understundom kan den också vara en faktisk verklighet: med stöd av kontrollerade erfarenheter och utvalda

[3] Den populäraste boken på senare år som definierar eliten och massan utifrån moraliskt värderade karaktärstyper torde väl vara José Ortega y Gasset: *The Revolt of the Masses* (New American Library, New York 1950; sv. uppl.: *Massornas revolt*, utsåld och sökt), särskild sid. 91ff.

privilegier börjar faktiskt många medlemmar av överskiktet så småningom att allt mer likna de karaktärstyper de påstår sig förkroppsliga. Så till och med när man — vilket är nödvändigt — definitivt gör sig av med föreställningen om att elitmannen och -kvinnan skulle födas med elitegenskaper, behöver man därför inte också göra rent hus med föreställningen om att deras erfarenheter och inlärning faktiskt kan utveckla vissa bestämda karaktärstyper hos dem.

Numera måste man emellertid modifiera föreställningen om att eliten skulle vara sammansatt av individer av en högre och ädlare typ. Detta eftersom de människor som utväljs för och formas av de ledande posterna har många talesmän och rådgivare och spökskrivare och sminkörer som modifierar deras föreställningar om sig själva och arbetar med att skapa deras ansikte utåt, lika väl som dessa grupper också formar många av deras beslut. Naturligtvis förekommer det stora inbördes variationer inom eliten i detta avseende, men rent allmänt skulle det vara direkt naivt att söka tolka någon som helst viktigare elitgrupp i dagens Amerika enbart utifrån de individer som utåt ingår i gruppen. Snarare förefaller den amerikanska eliten ofta som ett slags kollektiva entiteter än som en ansamling av individer, entiteter som i stor utsträckning skapas och omtalas som bestämda standardtyper av 'personlighet'. Också den kändis som till synes helt går sina egna vägar är i allmänhet ett slags syntetprodukt, som sänds ut på marknaden varje vecka av en vältrimmad personal som systematiskt överväger och bedömer verkningarna av de 'improviserade' skämt och infall som kändisen i fråga 'spontant' strör omkring sig.

Men så länge och i den mån eliten fortsätter att blomstra som samhällsklass eller som en uppsättning individer på stabsplatserna, så kommer den också att utvälja och forma vissa typer av personlighet och förkasta andra. Hurdan en människa blir moraliskt och psykologiskt bestäms i stor utsträckning av de värderingar som inpräntas i henne och de institutionella roller hon tillåts och förväntas spela. Ur biografiskrivarens synpunkt formas medlemmen av denna överklass genom sina relationer med sina likar i en rad små intima grupperingar, som han passerar genom och kan komma att återvända till hela sitt liv igenom. Sedd på detta sätt är eliten en uppsättning högre kretsar vars medlemmar utväljs, utbildas och kronmärks och sedan får personligt och nära tillträde till de som styr och leder det moderna samhällets opersonliga, institutionella hierarkier. Finns det alls någon nyckel till den psykologiska föreställningen om eliten, så skulle det väl vara att de i sina personer förenar medvetenheten om det opersonliga beslutfattandet med en intim sensibilitet som de allesammans delar. Vill man söka förstå eliten som samhällsklass måste man skärskåda en hel serie mindre närmiljöer, varav den självklaraste historiskt sett alltid har varit överklassfamiljen, men där den viktigaste i dag är den rätta mellanskolan och den rätta klubben i storstaden.[4]

---

[4] 'Den amerikanska eliten' är en förvirrad och förvirrande uppsättning bilder och föreställningar, men ändå har vi åtminstone en vag känsla av att vi förstår vad som menas, och gör det ofta också, när vi hör sådana uttryck som *Upper Class, Big Shot, Top Brass, The Millionaire Club, The High and The Mighty*. Men däremot är det avsevärt ovanligare att vi förbinder någon av dessa föreställningar med de andra; vi försöker sällan eller aldrig skaffa oss en sammanhängande föreställning om eliten som en helhet. Och till och med när vi någon enstaka gång prövar på den saken, kommer vi i allmänhet till den slutsatsen att det faktiskt inte existerar någon 'helhet'; att det, precis som i fråga om våra föreställningar om den, inte existerar en enda elit, utan i stället flera stycken, och att de inte har någon verklig kontakt med varandra. Men vad vi måste inse är att intill dess vi verkligen försöker se den som ett helt, så beror kanske vårt intryck av att den inte är någon helhet på bristande analytisk skärpa och sociologisk fantasi.

Det finns många sätt att definiera eliten. Man kan göra det med utgångspunkt från de institutionella strukturernas sociologi och den samhällsstruktur som skapas av dessa institutioner; man kan arbeta med statistik över vissa utvalda värden; man kan utgå från medlemskapet i klick- eller juntaliknande grupper av personer; och man kan arbeta med vissa personlighetstypers moraliska anda och inställning. Eller, kort och elegant uttryckt: man kan utgå från vad de leder, vad de har, vad de tillhör, hurudana de är.

I detta kapitel, liksom i boken i dess helhet, har jag tagit den första uppfattningen — eliten definierad med utgångspunkt från dess institutionella ställning — som bas och har inrangerat de övriga synpunkterna inom denna. Denna enkla och rättframma syn på eliten har en praktisk och två teoretiska fördelar. Den praktiska

Dessa olikartade föreställningar om eliten är, om man bara går dem närmare in på livet, raffinerat sammanflätade med varandra, och vi kommer att använda dem allesammans i denna undersökning av den amerikanska framgångens män och kvinnor. Vi kommer att studera var och en av de olika högre kretsar som för fram kandidater till eliten, och skall göra det utifrån de viktigare av de institutioner som tillsammans skapar det amerikanska samhället; inom och mellan dessa olika institutioner skall vi spåra deras inbördes relationer på maktens och rikedomens och prestigens fält. Men framför allt kommer vi att koncentrera oss på den makt som finns hos de som för närvarande sitter på de ledande posterna och på den roll dessa människor spelar i vår epoks historia.

Man kan om man så vill betrakta en sådan elit som allsmäktig mäktig och se dess makt och myndighet som en stor, hemlig sammansvärjning. Vulgärmarxismen förklarar gärna alla händelser och tendenser med en hänvisning till 'bourgeoisiens vilja', nazismen talade om 'den judiska sammansvärjningen' och dagens små högergrupper i Amerika pratar om 'de dolda styrkorna' av kommunistiska spioner. Sådana föreställningar om den allsmäktiga eliten som historisk orsak hävdar alltid att eliten är något mer eller mindre osynligt. Den blir i realiteten till ett sekulärt surrogat för de kristnas 'Guds vilja', förverkligat som ett slags blind försyn, bortsett från att man i allmänhet föreställer sig att de icke-elitära människorna dock kan motsätta sig denna elit och till slut också besegra den.*

Den rakt motsatta uppfattningen — föreställningen om den maktlösa eliten — är för närvarande ganska populär bland liberala iakttagare. För dem är eliten så långifrån allsmäktig att den tvärtom är så skingrad och splittrad att den saknar all kohesion som historisk kraft. Dess osynlighet är inte alls den hemliga sammansvärjningens osynlighetskappa utan tvärtom mångfaldens osynlighet. De som sitter på maktens och myndighetens tinnar är så hämmade — av trycket från andra elitgrupper, av allmänheten i dess egenskap av väljare, eller av författningens regler och stadganden — att det, även om det mycket väl kan finnas högre

---

fördelen är att den förefaller som den enklaste och konkretaste 'vägen in' i hela problemet — om inte annat så därför att det finns en hel del informationer mer eller mindre tillgängliga för sociologiska funderingar om sådana grupper och institutioner.

Men det är de teoretiska fördelarna som är viktigast. Först och främst innebär denna institutionella eller strukturella definition att vi inte tvingas att redan i vår definition föregripa det som borde lämnas öppet för undersökning. Den moraliska aspekten, till exempel, där eliten betraktas som människor med en viss typ av karaktär, kan inte ses som någon ultimativ definition, för bortsett från att den måste betraktas som tämligen godtycklig, moraliskt sett, leder den omedelbart vidare till frågan om *varför* dessa människor visar upp just den karaktärstypen. Följaktligen bör man lämna frågan om elitmedlemmarnas karaktär öppen och vänta tills man finner hurdan deras karaktär är, i stället för att rent definitionsmässigt välja ut dem med utgångspunkt från en viss karaktärstyp. På samma sätt vore det felaktigt att rent definitionsmässigt föregripa frågan om huruvida eliten är medvetna medlemmar av en särskild samhällsklass eller inte. Och den teoretiska fördelen nummer två med att definiera eliten utifrån de större institutionerna är, vilket jag hoppas skall framgå av denna bok i dess helhet, att man då systematiskt kan föra in också de tre andra elituppfattningarna i sammanhanget: (1) De ställningar inom de olika institutionerna som dessa män innehar bestämmer också över deras möjligheter att skaffa sig och bevara vissa bestämda värden. (2) Vad för slags individer de blir rent psykologiskt bestäms i stor utsträckning av de värden de sålunda upplever och de institutionella roller de sätts att spela. (3) Slutligen är också frågorna om huruvida de så småningom kommer att uppfatta sig som en utvald samhällsklass eller inte, och huruvida de handlar i enlighet med vad de betraktar som dennas intressen eller inte, också de frågor som i stor utsträckning bestäms av deras positioner inom institutionerna, av de värden de gör till sina och av den karaktär de skaffar sig.

* De som hävdar att det förekommit eller förekommer kommunistiska agenter på olika poster inom förvaltningen, ställer lika litet som de som låter sig skrämmas av dessa påståenden den annars naturliga frågan: 'Gott, om det alltså finns kommunister på ledande poster, hur stor makt har då dessa individer?' De utgår helt enkelt från antagandet att det är de högt uppsatta, eller i detta speciella fall de personer som sitter på sådana poster att de kan påverka de högt uppsatta, som helt bestämmer och avgör alla viktigare händelser. De som anser att kommunistiska agenter såg till att Kina gick förlorat till sovjetblocket, eller påverkade lojala amerikaner så att de lät Kina gå denna väg, utgår helt enkelt från att det finns en grupp individer som avgör sådana frågor, antingen aktivt eller genom försumlighet eller dumhet. Många andra, som inte kan föreställa sig att kommunistagenter verkligen utövat ett så stort inflytande, anser fortfarande att vissa lojala amerikanska beslutfattare förlorade Kina alldeles själva.

klasser, dock ändå inte finns någon härskande klass; dessa skribenter går visserligen med på att det kan finnas ett skiktat system, men de hävdar att detta system definitivt saknar varje effektivt överskikt. Driven till sin ytterlighet blir denna uppfattning om eliten, som ser den som försvagad av kompromisser och söndrad intill maktlöshet, ett surrogat för föreställningen om ett opersonligt, kollektivt öde; för enligt denna uppfattning spelar de beslut som fattas av de synliga företrädarna för de högre kretsarna ingen som helst roll för historiens gång.[**]

Internationellt sett behåller emellertid föreställningen om den allsmäktiga eliten fortfarande sitt grepp. Alla positiva händelser och glädjande tilldragelser tillskrivs av opinionsmakarna snabbt och målmedvetet den egna nationens ledare; medan alla negativa händelser och obehagliga erfarenheter skylls på den lede fienden utanför de egna gränserna. I båda fallet utgår man från de onda härskarnas eller de dygderika ledarnas allmakt som en given sak. Inom den egna nationen blir bruket av den sortens retorik litet mera komplicerat — när de olika talesmännen talar om det egna partiets eller den egna kretsens makt, framställs de själva och deras ledare givetvis som maktlösa; då är det bara 'folket' som är allsmäktigt. Men när de talar om motståndarpartiets eller -kretsens makt, tillskriver de gärna dessa grupper ett slags allmakt; då är det 'folket' som maktlöst låter sig luras.

Rent generellt sett brukar de maktägande i Amerika följa den gamla konvention som säger att de måste förneka att de besitter någon makt. Ingen amerikan ställer någonsin upp i ett val för att få chansen att härska eller ens styra, utan allesammans gör de det bara för att få tjäna folket; om kandidaten blir vald tänker han inte bli någon byråkrat eller ens någon tjänsteman, utan bara en allmänhetens tjänare. Och numera har, som jag redan påpekat, sådana poser blivit ett standardinslag i PR-programmet för varje makthavande. De har blivit ett så starkt och självklart inslag i formen för maktens utövande att konservativa skribenter gärna misstolkar det hela och uppfattar dem som tecken på en tendens mot en 'amorf maktsituation'.

Men i själva verket är 'maktsituationen' i dagens Amerika avsevärt mindre amorf är perspektiven hos de skribenter som här ser en romantisk förvirring. Det rör sig långt mindre om en flack, tillfällig 'situation' än om en noga graderad, mycket hållbar struktur. Och även om de som sitter högst upp i trappan kanske inte är allsmäktiga, så är de dock ingalunda maktlösa. Det är formen och höjden hos denna graderade maktstruktur som måste undersökas, om man alls skall kunna förstå graden av den makt som innehas och utövas av eliten.

Om makten att avgöra de nationella frågor som avgörs delades absolut lika, skulle ingen maktelit existera; i så fall skulle det inte finnas någon *gradering* av makten, bara en radikal homogenitet. Också den motsatta ytterligheten, där makten att bestämma i olika frågor blivit ett absolut monopol för en enda liten grupp, skulle i sig innebära att all gradering av makten försvann; då skulle man ha denna lilla grupp som bestämde allting, och under den bara de odifferentierade, styrda massorna. Dagens amerikanska samhälle representerar ingendera av dessa båda ytterligheter, men det skadar ändå inte att ha klart för sig hur de ser ut, eftersom man med deras hjälp kan göra sig en klarare bild av frågan om maktstrukturen i Förenta staterna och maktelitens ställning inom denna.

I alla de mäktigaste institutionella grupperna inom det moderna samhället förekommer en viss gradering av makten. Ägaren till ett fruktstånd har inte samma makt på något som helst område av det samhälleliga eller ekonomiska eller politiska beslutfattandet som chefen för ett storföretag i fruktbranschen; en löjtnant är inte tillnärmelsevis lika mäktig som stabschefen i

[**] Föreställningen om en maktlös elit får, som vi kommer att se i kapitel 11: Balansteorin, ett starkt stöd i föreställningen om en automatisk ekonomi, där maktproblemet för den ekonomiska eliten löses genom att man helt enkelt förnekar dess existens. Ingen har enligt denna teori så stor makt att han eller hon verkligen kan påverka utvecklingen; allt som händer är följden av en anonym balans. Också för den politiska elitens del löser denna balansmodell hela maktproblemet. Jämsides med marknadsekonomin får man en ledarlös demokrati, där ingen är ansvarig för någonting alls och alla bär ansvaret för allt som händer; människornas vilja arbetar här endast och allenast genom valmaskineriets opersonliga sätt att fungera.

Pentagon; en hjälpsheriff har inte alls samma befogenheter som Förenta staternas president. Följaktligen blir problemet om hur makteliten skall definieras en fråga om vid vilken nivå man skall dra gränsen. Genom att sänka gränsen alltför mycket skulle man kunna definiera bort eliten helt; och genom att höja den alltför mycket skulle man kunna inskränka den till en synnerligen liten grupp. Så vi börjar med att rent preliminärt dra upp en mycket grov linje, så att säga ett tjockt kritstreck: med makteliten menar vi de politiska, ekonomiska och militära kretsar som i sin egenskap av en komplicerad uppsättning i varandra gripande grupper tillsammans fattar de beslut som får följder och konsekvenser på minst det nationella planet. Vad beslutfattandet på den nationella nivån angår, så är makteliten helt enkelt de personer som fattar dessa beslut.

Men att hävda att det existerar självklara graderingar i fråga om makten och möjligheterna att påverka besluten i ett modernt samhälle är ingalunda detsamma som att påstå att de mäktiga bildar en enda front, att de är fullt medvetna om vad de gör eller att de medvetet förenat sig i en sammansvärjning. Den sortens problem blir lättast att ta itu med om vi till en början i första hand koncenterar oss på de högas och mäktigas ställning inom strukturen och på följderna av de beslut de fattar, i stället för att gå in på hur medvetna de är och hur renhjärtade deras motiv kan vara. För att kunna förstå makteliten måste vi använda tre viktiga nycklar:

I. En sådan nyckel, som vi kommer att betona genom hela diskussionen av alla de högre kretsarna, är de olika eliternas psykologi inom deras respektive miljöer. I den mån makteliten är sammansatt av individer med tämligen likartat ursprung och dito skolning, i den mån deras karriär och livsstil är av samma typ, finns det starka psykologiska och sociala grundvalar för deras enhet, grundvalar som bygger på det faktum att de tillhör samma sociala typ och leder till det faktum att de lätt kan beblanda sig med varandra. Denna typ av enhet når sin svamliga höjdpunkt i uppdelningen av den prestige som finns att hämta i kändisvärlden; och den når en solidare och viktigare kulmen i det faktum att maktpositionerna är utbytbara både i de tre dominerande institutionella klasserna och dessa tre olika klasser emellan.

II. Bakom den psykologiska och sociala enhet man kan finna här ligger själva strukturen och funktionssättet hos de institutionella hierarkier som leds av det politiska direktoratet, de bolagsrika och de ledande militärerna. Ju större skalan för dessa byråkratiska domäner är, dess större blir också omfånget av respektive eliters makt. De respektive härskarnas relationer avgörs i stor utsträckning av hur var och en av de stora hierarkierna är utformad och av deras relationer till de andra hierarkierna. Om dessa hierarkier är spridda och osammanhängande, tenderar också deras respektive eliter att bli spridda och osammanhängande; om de däremot har många inbördes kontakter och gemensamma intressen, 'då bildar också deras eliter en mer sammansvetsad gruppering.

Elitens enhet är inte bara en enkel avspegling av institutionernas enhet, men människor och institutioner är alltid relaterade till varandra, och vår bestämning av makteliten inbjuder oss direkt att söka bestämma också den relationen. I dagens Amerika finns det flera viktiga strukturella intressesamband mellan dessa institutionella domäner, bland annat det faktum att vi fått ett permanent krigsetablissemang genom en privat bolagsekonomi i ett politiskt vacuum.

III. Maktelitens enhet bygger emellertid inte enbart på psykologiska likheter och socialt umgänge, inte uteslutande på de ledande posternas och intressenas strukturella samband. Understundom framstår den som en enighet byggd på en mera direkt uttalad samordning. Men påpekandet att dessa tre högre kretsar i ständigt ökad utsträckning faktiskt samordnas och att detta är en grundval för deras enhet, liksom att en sådan samordning understundom — till exempel under krig — blir direkt avgörande, innebär inte att denna samordning måste vara total eller kontinuerlig eller ens särskilt fast och säker. Och ännu mindre betyder det att en ondskefull samordning skulle vara den enda eller ens den främsta grundvalen för deras enhet, eller att makteliten skulle ha framträtt som resultatet av en medveten plan. Däremot betyder

det att i och med att vår tids institutionella mekanismer har öppnat vissa vägar för folk som söker genomdriva sina speciella egenintressen, har många av dessa börjat inse att deras olika egenintressen borde kunna genomdrivas lättare och säkrare om de samarbetar, både formellt och informellt, och följaktligen också gått in för ett sådant samarbete.

Jag driver ingalunda tesen att alla historiska händelser i alla stater och under alla epoker i mänsklighetens historia skulle ha formats av en skapande minoritet, en härskande klass, en allsmäktig elit. Sådana påståenden avslöjar sig vid närmare skärskådande normalt som typiska tautologier, och också där så inte sker är de så heltigenom generella att de blir helt meningslösa för den som verkligen vill försöka förstå nuets historia. Minimidefinitionen på en maktelit, som de personer som fattar alla beslut av större räckvidd, innebär ingalunda att medlemmarna av denna elit alltid och med nödvändighet måste vara de som formar historien — och inte heller innebär den att de inte kan göra detta. Man får inte blanda ihop själva föreställningen om den elit som vi vill söka definiera med någon bestämd teori om dess roll, till exempel att det är den som skapar vår tids historia. Om man till exempel definierar eliten som 'de som styr Amerika' åstadkommer man därmed inte en definition på ett bestämt begrepp; i stället för man bara fram en hypotes om ifrågavarande elits roll och maktställning. Hur man än må definiera denna elit, så är ju dock omfattningen av dess medlemmars makt underkastad stora historiska variationer. Om man då dogmatiskt försöker få in också denna variabilitet i den generiska definitionen, innebär detta att man på ett rent dåraktigt sätt begränsar sina möjligheter att använda det begrepp som tarvas. Håller man benhårt på att eliten måste definieras som en strängt samordnad klass som härskar kontinuerligt och absolut utesluter man därmed med berått mod ur sitt synfält en hel del som kanske skulle stå öppet för observation med en blygsammare definition av själva begreppet maktelit. Kort sagt — vår definition av makteliten får inte inrymma några dogmer om typen eller graden av den makt som de härskande grupperna sitter inne med. Och ännu mindre får den ge oss möjlighet att smuggla in någon bestämd historieuppfattning i vår diskussion.

Under större delen av vår mänskliga historia har de historiska förändringarna varit helt osynliga för de människor som levat mitt uppe i dem, till och med för de som genomfört dem.

De gamla egyptiska och mesopotamiska högkulturerna levde till exempel vidare i cirka fyrahundra generationer, med bara ytterst små förändringar i själva den grundläggande strukturen.

Detta är sex och en halv gånger så mycket som hela vår kristna era, som än så länge bara är ett sextiotal generationer gammal och ungefär åttio gånger så mycket som Förenta staternas hela, fem generationer långa existens hittills. Men nu är tempot i förändringarna så högt uppdrivet, och observationsmöjligheterna så stora, att samspelet mellan beslutet och händelsen ofta förefaller helt uppenbart och tydligt, om man bara granskar saken noga och omsorgsfullt och från den rätta utsiktspunkten.

När kunniga journalister påstår att det är 'händelserna, och inte människorna, som skapar de stora besluten', så upprepar de därmed bara den gamla uppfattningen om historien som ödets eller slumpens verk, som något som formas av En Osynlig Hand. För 'händelserna' är bara ett modernt ord för dessa gamla föreställningar, som allesammans isolerar människorna själva från historieskapandet, därför att de allesammans vill få oss att tro att historien är något som rullar fram bakom ryggen på oss människor. Historien är enligt dessa teorier ett drivande utan roder och rorsman; den rymmer händelser men inget handlande; historien är bara något som händer vidare, utan någon medveten avsikt från någon människas sida.[5]

Händelsernas utveckling i vår egen tid avgörs mer av en serie mänskliga beslut än av något slags oundvikligt öde. Den sociologiska betydelsen av detta begrepp 'öde' är helt enkelt denna:

[5] Jfr Karl Löwith*: Meaning in History* (University of Chicago Press, Chicago, 1949), sid. 125ff, som rymmer en kortfattad men ändå allsidig genomgång av flera olika ledande historiefilosofier.

när besluten är oräkneligt många och de allesammans är tämligen betydelselösa, så kan de tillsammans resultera i något som ingen människa avsett — i historien som öde. Men alla epoker är inte lika ödesmättade. I och med att kretsen av beslutfattare snävas in, beslutmedlen centraliseras och beslutens konsekvenser blir allt väldigare, kommer de stora händelsernas gång ofta att bestämmas av de beslut som fattas inom vissa bestämda kretsar. Detta behöver emellertid inte i och för sig innebära att samma kretsar följer upp utvecklingen från den ena händelsen till den andra på sådant sätt att hela historien direkt formas av dessa individer. Elitens makt behöver inte nödvändigtvis innebära att historien inte också formas av en lång rad små beslut, där inget är helt genomtänkt till alla sina konsekvenser. Den innebär inte alls att inte hundratals små överenskommelser och kompromisser och kohandlanden kan matas in i den löpande politiken och det levande händelseförloppet. Föreställningen om en maktelit implicerar inte i sig någonting om beslutfattandet såsom sådant; i stället är den ett försök att staka ut de samhälleliga områden där denna process försiggår, hur den än må vara beskaffad. Föreställningen gäller helt enkelt bara frågan om vilka som är engagerade i denna process.

Graden av förutseende och behärskning hos de som är engagerade i de viktiga beslutens fattande kan variera den också. Föreställningen om en maktelit betyder ingalunda att de beräkningar och beräknade risker som besluten bygger på inte kan vara felaktiga eller att konsekvenserna inte ibland, rentav ofta, kan bli helt andra än de avsedda. Ofta nog är de som fattar besluten fångar under sina egna brister och förblindade av sina egna felbedömningar.

Men det avgörande ögonblicket kommer dock då och då i vår tid, och då är det små kretsar som fattar besluten eller undviker att fatta dem. I båda fallen rör det sig om en maktelit. Atombomberna över Japan representerade ett sådant ögonblick, beslutet om Koreakriget var ett annat, förvirringen kring Quemoy och Matsu och kring Dien Bien Phu var sådana ögonblick; och den serie manövrar som drog in Förenta staterna i andra världskriget var också ett sådant 'ögonblick'. Är det inte faktiskt så att en stor del av vår tids historia består av sådana ögonblick? Och är det inte just den saken man syftar på när man säger att vi lever i en tid av stora avgöranden, en tid då makten centraliserats på ett avgörande sätt?

De flesta av oss gör inga försök att få någon mening i det som händer i vår tid genom att tro på grekernas eviga kretslopp, den kristna föreställningen om en kommande frälsning eller uppfattningen om ett ständigt, kontinuerligt framåtskridande. Även om vi kanske inte alls funderar över sådana frågor, så lär vi väl ändå i allmänhet ansluta oss till Burckhardts uppfattning om att vi helt enkelt bara lever i en serie av händelser; att blotta kontinuiteten såsom sådan är historiens enda princip. Med historia menas helt enkelt bara att den ena händelsen följer efter den andra; historien har ingen djupare mening i så måtto att den skulle innebära förverkligandet av någon bestämd, determinerad plan. Visst är det så att vår känsla för denna kontinuitet, vår känsla för vår egen tids historia, påverkas av krissituationer. Men vi ser sällan längre än till den direkt överhängande krisen eller den som ser ut att segla upp i en nära framtid. Vi tror inte på vare sig ödet eller försynen; och vi antar, utan att alls prata om den saken, att 'vi' — som nation — kan ha ett avgörande formativt inflytande på framtiden, men att 'vi' som individer liksom inte kan påverka den alls.

Har historien alls någon mening, så måste det bli den som 'vi' i så fall skänker den genom vårt handlande. Men faktum kvarstår att trots att vi allesammans lever inom historiens ram, så har vi dock inte allesammans samma möjligheter att forma historien. Att låtsas att så är fallet är sociologiskt nonsens och politiskt oansvarigt. Nonsens därför att envar grupp eller individ först och främst måste hålla sig inom de gränser som bestäms av de tekniska och institutionella maktmedel de har tillgång till; vi har ingalunda allesammans lika tillgång till de existerande maktmedlen och inte heller samma inflytande över hur de används. Och alla försök att låtsas att 'vi' allesammans hjälper till att forma historien är politiskt oansvariga, därför att detta mörklägger varje försök att verkligen pricka in ansvaret för de skickelsedigra beslut som fattas av de personer som verkligen har tillgång till de olika maktmedlen.

Också det allra ytligaste studium av det västerländska samhällets historia visar att beslutfattarnas makt först och främst begränsas av samhällets rent tekniska nivå, av vilka *medel* för makt och våld och organiserande som finns i ifrågavarande samhälle. I det sammanhanget finner man också något av en röd tråd som löper tämligen rakt och entydigt genom den västerländska historien; nämligen att medlen för exploatering och repression, för våld och förstörelse – men också produktions-och återuppbyggnadsmedlen – hela tiden förstorats och förbättrats och samtidigt centraliserats mer och mer.

Allt eftersom de institutionella maktmedlen och de kommunikationsmetoder som förenar dem effektiviserats mer och mer, har de individer som nu behärskar dessa medel fått till sitt förfogande maktredskap som helt saknar sin like i mänsklighetens tidigare historia. Och fortfarande har vi inte nått slutet på denna utveckling. Vi kan inte längre peka på eller söka tröst i det faktum att tidigare härskande grupper kommit och gått. I den meningen har Hegel alldeles rätt: vad man lär av historien är att man inte kan lära något av den.

För varje epok och varje samhällsstruktur måste man få fram det för den epoken och den strukturen giltiga svaret på frågan om makteliten. De ändamål människan strävar mot kan ofta vara bara fromma förhoppningar, men medlen att nå dem är reella fakta, som står till vissa individers förfogande. Det är därför alla maktmedel tenderar att bli medel för en elit som behärskar dem. Och det är därför man kan definiera makteliten med utgångspunkt från maktmedlen – som de individer som sitter på stabsplatserna. Huvudfrågorna om Amerikas nuvarande elit – frågorna om dess sammansättning, dess sammanhållning, dess makt – måste ställas och ses med vederbörlig hänsyn tagen till de enorma maktmedel som nu står till denna elits förfogande. Caesar kunde göra mindre med Rom än vad Napoleon kunde göra med Frankrike; Napoleon mindre med Frankrike än Lenin med Ryssland; och Lenin mindre med Ryssland än Hitler med Tyskland. Och vad var Caesars maktställning när den stod på sin höjdpunkt i jämförelse med makten hos den föränderliga inre cirkeln i Sovjetryssland eller hos Amerikas för en viss tid härskande administrationer? Båda dessa grupper har till sitt förfogande medel som kan utplåna storstäder på en enda natt, som på några veckor kan förvandla en hel världsdel till en radioaktiv ödemark. Det faktum att maktens redskap har förstärkts så enormt och centraliserats på ett så avgörande sätt, innebär att smågruppernas beslut nu kan få långt större konsekvenser än tidigare.

Men insikten om att de ledande posterna inom de moderna samhällsstrukturerna nu ger möjlighet till långt skickelsedigrare beslut, är inte detsamma som ett bevis för att den elit som bekläder dessa poster verkligen bestämmer över historien. Man kan mycket väl gå med på att de utvidgade och integrerade ekonomiska, militära och politiska strukturerna är så formade att de tillåter bestämmande beslut, och ändå anse att de så att säga 'driver sig själva', att de som står i spetsen får sina beslut avgjorda av 'nödvändigheten', vilket förmodligen skall betyda att besluten avgörs och fattas av de institutionaliserade roller dessa individer spelar och institutionernas ställning i den totala samhällsstrukturen.

Bestämmer eliten själv över de roller den spelar? Eller är det de roller som institutionerna ger dem som avgör elitens makt? Det rent generella svaret – och inget generellt svar kan betraktas som tillfredsställande – är att eliterna i olika strukturtyper och olika epoker kan vara relaterade på helt olika sätt till de roller de spelar; det finns ingenting i elitens natur eller i historiens natur som dikterar ett bestämt svar. Det är också en obestridlig sanning att även om de flesta män och kvinnor helt enkelt axlar de roller som tillåts dem och spelar dem så som man med utgångspunkt från deras ställning förväntar sig att de skall spela dem, så är detta exakt vad eliten inte behöver göra, och ofta nog inte heller gör. Eliten kan ifrågasätta själva strukturen, sin egen ställning inom denna, eller det sätt varpå den har att agera i enlighet med denna ställning.

Det var ingen som vare sig krävde eller tillät Napoleon att den 18 brumaire skicka hem *le*

parlement eller att senare omvandla sitt konsulat till ett kejsardöme.[6] Ingen vare sig krävde det eller gav sitt tillstånd när Adolf Hitler utropade sig själv till 'ledare och rikskansler' då president Hindenburg dog, och därmed avskaffade och usurperade olika roller genom att förena posterna som president och som rikskansler. Det var ingen som vare sig krävde det eller gav sitt tillstånd när Franklin D. Roosevelt fattade den serie av beslut som ledde till att Förenta staterna inträdde i andra världskriget. Det var ingen 'historisk nödvändighet' utan en person vid namn Truman som, tillsammans med några andra personer, fattade beslutet att fälla bomben över Hiroshima. Det var ingen historisk nödvändighet utan en diskussion inom en mindre grupp som ledde till att amiral Radfords förslag att bomba Dien Bien Phus belägrare skrinlades. De moderna eliterna är så långt ifrån att vara beroende av institutionernas struktur, att de mycket väl kan krossa en struktur och bygga upp en helt annan, där de spelar helt andra roller. Faktiskt är det just den sortens nedbrytande och nyskapande av institutionella strukturer som när allting tycks gå bra kallas 'inspirerat ledarskap' och när det går illa skälls för värsta sortens tyranni.

Vissa medlemmar av eliten är givetvis klart rolldeterminerade, men å andra sidan kan andra ibland vara rolldeterminerande. Och då bestämmer de inte bara den roll de själva spelar, utan också miljoner andra människors roller. Skapandet av sådana nyckelroller och deras avgörande utspel sker lättast när samhällsstrukturerna genomgår epokgörande omvälvningar. Och det står klart att Förenta staternas inre utveckling till en av två 'supermakter' — vid sidan av de nya förintelsemedlen och administrativ och psykologisk dominans — har gjort Förenta staterna vid 1900-talets mitt till just en sådan epokgörande historisk svängtapp.

Det finns ingenting hos historien som säger att en maktelit inte kan klara den saken. Visst måste det alltid finnas gränser för dessa individers vilja, men dessa gränser har aldrig varit så vida som nu, därför att maktmedlen aldrig har varit så väldiga tidigare. Det är den saken som gör vår situation så prekär, och gör det ännu viktigare att vi lär oss att förstå den amerikanska elitens makt och begränsningar. Att studera problemet om denna elits natur och makt är nu det enda realistiska och allvarliga sättet att på nytt ta upp problemet om en ansvarig styrelse.

De som föredrar att hylla framför att kritisera ansluter sig villigt och gärna till föreställningen om att eliten skulle vara maktlös. Men om de verkligen tog sin inställning på politiskt allvar borde de utifrån dessa synpunkter säga till de som förmodas leda den amerikanska politiken:[7]

> 'Den dag kommer kanske snart då ni föreställer er att ni har en fin chans att fälla en bomb eller en chans att ytterligare försämra era relationer till era allierade eller till ryssarna, som också kan fälla en bomb. Men om ni tror att ni verkligen har ett val är ni ena fantastiska jubelidioter! För ni har varken alternativ eller möjligheter. Hela den Komplicerade Situation där ni i själva verket bara är gänget i ena vågskålen är en följd av Ekonomiska och Samhälleliga Krafter, och det kommer situationens ödesdigra resultat också att bli. Så stå ni lugnt bredvid, som Tolstojs general, och låt utvecklingen ha sin gång. För även om ni försökte handla. så skulle följderna ändå bli helt annorlunda än vad ni hade tänkt er, även om ni handlade i en medveten avsikt.
>
> Men — om det hela skulle avlöpa lyckligt, så prata gärna på som om ni hade fattat de rätta besluten. För i så fall kan ni ju alltid hävda att vi människor har moraliska alternativ att välja mellan och bar möjligheter att välja det rätta och därmed också givetvis är ansvariga.
>
> Om det i stället går illa, så förklara bara att ni aldrig hade något val och följaktligen inte heller är ansvariga; det var de, de andra som hade möjligheten att välja och följaktligen också är ansvariga. Ni kan faktiskt klara er med det snacket, trots att ni har till ert förfogande halva världens krigsmakt och Gud vet hur många bomber och bombplan. För i verkligheten är ni bara en maktlös liten post i

[6] En del av dessa data är lånade ur Hans Gerth och C. Wright Mills: *Character and Social Structure* (Harcourt, Brace, New York, 1953), sid. 405ff. Beträffande frågan om rollbestämda och rollbestämmande individer, se även Sidney Hooks diskussion i hans *The Hero in History* (John Day, New York, 1943).

[7] Jag har lånat idéen till den formulering som följer från Joseph Wood Krutchs presentation av väljandets etik. Se *The Measure of Man* (Bobbs-Merrill, Indianapolis, 1954), sid. 52.

> tidens historiska kontokurant; och moraliskt ansvar är en illusion, även om det kan vara till stor nytta om det sköts på ett verkligt skickligt PR-sätt.'

Den enda slutsats som kan dras utifrån en fatalism av det slaget är att om ödet eller försynen faktiskt råder, så är det direkt fel att föreställa sig att någon som helst maktelit skulle kunna vara roten och upphovet till historiska beslut. Då är också föreställningen om — för att inte tala om kravet på — en ansvarig ledning en alltigenom oansvarig och meningslös ide. För en maktlös elit, som bara är en lekboll för de historiska krafterna, kan ju inte gärna ställas till ansvar för vad som sker. Om vår tids elit saknar all makt, så kan den därmed inte heller göras ansvarig för något; i stället borde dess medlemmar få åtnjuta all vår sympati, som människor som har placerats i en helt omöjlig ställning. Förenta staternas folk leds enligt denna teori av en suverän slump; folket, och med folket också dess elit, är i händerna på krafter som det inte kan behärska. Men om detta är riktigt borde vi allesammans göra vad många av oss faktiskt redan har gjort, nämligen helt dra oss tillbaka från allt politiskt tänkande och handlande och inrikta oss på ett bekvämt och oansvarigt privatliv.

Men om vi å andra sidan anser att krig och fred, depression och välstånd, nu i vår egen tid inte längre är ting som avgörs av 'ödet' eller 'slumpen', utan i stället, och nu mer än någonsin, faktiskt kan kontrolleras, så inställer sig ju genast frågan — av vem? Och svaret måste bli: naturligtvis av de individer som behärskar de enormt förstärkta och på ett avgörande sätt centraliserade medlen för beslut och makt. Varefter nästa fråga blir: varför gör de inte det då? Och för att finna svaret på den frågan, måste vi titta litet närmare på dagens amerikanska elit, dess struktur och karaktär.

Föreställningen om att eliten skulle vara maktlös rymmer ingenting som hindrar oss att ställa just sådana frågor, de viktigaste politiska frågor man alls kan ställa just nu. Den amerikanska eliten är varken allsmäktig eller maktlös. De där uttrycken är bara abstrakta floskler som förs fram offentligt av olika talesmän, som ursäkter eller som skryt, men det är dock utifrån dessa termer man lämpligen kan försöka klarlägga de politiska frågor som vi står inför, och för närvarande gäller dessa frågor framför allt problemen om den ansvariga makten.

Det finns ingenting i 'historiens natur' i vår epok som utesluter att smågrupper av beslutskapare skulle kunna ha direkt avgörande funktioner. Tvärtom är nuets struktur sådan att detta blir en inte bara fullt förnuftig, utan rentav nästan tvingande stark synpunkt.

Det finns ingenting hos 'människans psykologi' eller i det samhälleliga sätt varpå människor formas och utväljs för och av ledarposterna i det moderna samhället, som omöjliggör uppfattningen att dessa personer faktiskt ställs inför val och att de val de gör – eller deras oförmåga att avgöra en fråga – blir direkt historieskapande till sina konsekvenser.

Följaktligen har den politiskt intresserade och engagerade all orsak att göra den amerikanska makteliten ansvarig för en viktig och avgörande del av de historiska tilldragelser som tillsammans bildar nutidens historia.

Just nu råkar det vara på modet att anse att det inte existerar någon maktelit, precis som det på trettiotalet var på modet att anse att en samling skurkar tillhörande den härskande klassen var roten och upphovet till alla samhälleliga orättvisor och allt offentligt ont. Men själv har jag lika svårt för att tro på att något slags enkel och unilateral härskande klass skulle kunna lokaliseras och avslöjas som primus motor i det amerikanska samhället, som för att skriva under på att alla nuets historiska förändringar här i Amerika bara beror på en opersonlig slump.

Föreställningen att allt bara är ett blint drivande med strömmen är i allt väsentligt en fatalistisk projektion av den egna vanmaktskänslan, kanske också, om man själv varit politiskt aktiv för en eller annan princip, en balsam på de egna skuldkänslorna.

Föreställningen om att allt i historien beror på en sammansvärjning bland diverse tämligen lätt

lokaliserade skurkar eller hjältar – är i sin tur en förhastad projektion av själva svårigheten att förstå hur förändringar i samhällsstrukturen kan skapa möjligheter för olika eliter och hur dessa olika eliter utnyttjar, eller misslyckas med att utnyttja, de här möjligheterna. Att acceptera någon av dessa båda teser – om historien som sammansvärjning eller historien som ett blint drivande – är detsamma som att ge upp varje försök att förstå maktens fakta och de mäktigas handlande.

Jag tänker inleda mitt försök att kartlägga vår tids maktelit, och på så sätt få fram en vettig mening hos de anonyma 'de' som den underordnade befolkningen ställer mot det anonyma 'vi', genom att kortfattat skärskåda de högre skikt som de flesta känner bäst till, nämligen de nya och gamla överklasserna inom de lokala samfunden och *the metropolitan 400*. Sedan kommer jag att gå över till berömdheternas värld och där försöka påvisa hur det amerikanska samhällets prestigesystem nu för första gången blivit verkligt nationellt till sin vidd och omfattning, liksom att de mer triviala och glamorösa aspekterna hos detta nationella statussystem tenderar att leda bort uppmärksamheten från dess mer auktoritära drag och åstadkomma ett slags rättfärdigande av den makt detta system ofta döljer.

När jag undersöker de superrika och chefstjänstemännen, kommer jag att peka på hur varken 'Amerikas sextio familjer' eller 'Direktörernas revolution' ger någon verkligt adekvat föreställning om överklassens omvandling sådan den organiserats i nuet i de bolagsrikas privilegierade skikt.

Efter att först ha skildrat den amerikanska statsmannen som historisk typ, tänker jag försöka visa hur det som iakttagarna under den progressiva eran brukade kalla 'den osynliga regeringen' nu har blivit fullt synligt, liksom att det som vanligen brukar betraktas som det centrala i politiken, påtryckningarna och valkampanjerna och manövrerna i kongressen, numera i stor utsträckning har förvisats ner till maktens mellannivåer.

När vi diskuterar den militära makten, tänker jag försöka visa upp hur den utveckling har skett som lett till att amiraler och generaler kunnat nå positioner med vikt och tyngd också politiskt och ekonomiskt, och hur de härigenom har fått en rad intressen gemensamma med den synliga regeringens bolagsrika och politiska direktorat.

Och sedan jag i görligaste mån klarlagt dessa och andra tendenser, tänker jag återgå till själva huvudproblemet, frågan om makteliten, och samtidigt också ta upp den komplementära föreställningen om massamhället.

Min tes är att en konjunktion av samverkande historiska omständigheter i just vår speciella epok har lett till uppkomsten av en maktelit; att det numera är medlemmarna av de kretsar som tillsammans utgör denna elit som i pluralis och kollektivt fattar de viktigaste nyckelbesluten och att den utveckling och centralisering på maktmedlens område som har ägt rum har lett till att de beslut som dessa individer fattar, eller misslyckas med att fatta, får mera genomgripande verkningar för fler människor än någonsin tillförne i mänsklighetens historia.

Jag hävdar också att det nere på maktens mellannivåer har utvecklats ett slags halvt organiserat dödläge och att det nere på bottennivån har framträtt ett massliknande samhälle, som har mycket få likheter med bilden av det samhälle där frivilliga organisationer och det klassiska medborgarbegreppet sitter inne med maktens nycklar. Den amerikanska maktpyramidens topp är långt mer unifierad, och mycket mäktigare, och dess botten långt mera splittrad och reellt vanmäktig än vad man i allmänhet föreställer sig bland de människor som låter sig ledas på villospår av de maktenheter i mitten som varken ger uttryck för viljan nere på bottnen eller bestämmer över de beslut som fattas i pyramidens topp.

2. Den lokala societeten

I varenda amerikansk stad, stor såväl som liten, finns ett övre skikt av familjer som står över medelklassen och står långt, långt ovanför den lägre populasen av kontorister och arbetare. Medlemmarna av denna societet äger mera än andra av det man lämpligen äger på orten; det är de som håller ledningen över staden i sina händer; deras namn och ansikten dyker alltsomoftast upp i ortstidningen; faktiskt äger de rentav den lokala tidningen, och radiostationen också; de äger också samhällets tre viktigare fabriker och huvudparten av affärsfastigheterna längs Storgatan; de dirigerar bankerna. Detta högre stånd umgås intimt inbördes och dess medlemmar är mycket medvetna om det faktum att de tillhör den ledande klassen bland de ledande familjerna.

Alla deras söner och döttrar studerar på college, och har oftast gått i privata skolor dessförinnan. Och efter fullbordad skolgång gifter de sig inom den egna gruppen, eller med ungdomar från samma sorts familjer i städer som liknar deras egna. Och sedan de gift sig börjar de äga, lägga vantarna på, avgöra saker och ting. Sonen i en av de här gamla familjerna har till sin fars illa dolda besvikelse och farfaderns tydligt visade ilska blivit direktör för den lokala filialen av ett landsomspännande företag. Stadens främste familjeläkare har två söner, varav den ene så småningom skall överta faderns praktik, medan den andre — som snart ska gifta sig med dottern till stans näst största fabrik — förmodligen blir näste allmänne åklagare i staden. Så har det av tradition gått till, och så går det fortfarande till i Förenta staternas småstäder.

Begreppet klassmedvetande är inte lika framträdande på alla nivåer inom det amerikanska samhället — mest iögonenfallande är det hos överklassen. Inom resten av befolkningen finner man överallt i Amerika en myckenhet förvirring och utsuddande av gränserna när det gäller statusvärdet hos kläder och bostäder, hos de olika sätten att förtjäna och ge ut pengar. Individerna i socialgrupp två och tre differentieras naturligtvis också de genom de värderingar, ägodelar och erfarenheter som deras respektive större eller mindre inkomst leder fram till, men ofta nog är de inte medvetna om vare sig dessa värderingar eller vilken klass de själva tillhör.

Överskiktets medlemmar kan däremot, bland annat därför att de är färre till antalet, mycket lättare nå fram till en klarare vetskap om varandra, lättare skapa och vidmakthålla gemensamma traditioner, och på så sätt också bli medvetna om sin egenart. De har de pengar och den tid som tarvas för att de skall kunna hålla sina gemensamma normer vid makt. Denna egendomsägande klass blir också en mer eller mindre klart utpräglad grupp, som umgås inbördes och bildar en kompakt sluten krets, som gemensamt gör anspråk på att erkännas som den egna stadens ledande familjer.

Både romanförfattarna och sociologerna har, när de studerat småstaden, framför allt fäst sig vid dramat om den gamla och den nya medelklassen. Den statusstrid de har kunnat iaktta i de här städerna kan spåras tillbaka i historisk skala genom hela det västerländska samhällets utveckling; seklerna igenom har de nya överklassernas uppkomlingar och snobbår stått i ett spänt förhållande till 'det gamla gardet'. Naturligtvis finns det en del regionala variationer, men ändå slås man av hur häpnadsväckande standardiserade de småstadsrika faktiskt är över hela landet. I dagens småstäder är det speciellt två sorters överklasser som dominerar helt. Den ena av dessa utgörs av en äldre societet som 'lever på pengar', medan den andra består av nyare familjer som både ekonomiskt och socialt representerar en mera utpräglad företagartyp. De här båda över klassernas medlemmar är medvetna om de många distinktioner som skiljer dem åt, men båda parterna har sin speciella syn på dessa distinktioner.[1]

[1] En stor del av detta kapitel bygger på egna iakttagelser och intervjuer i ett dussin medelstora städer i nordöstra

Man får inte föreställa sig att den gamla överklassen nödvändigtvis skulle vara 'högre' än den nya, eller att den nya bara är en samling nyrika figurer, som kämpar för att klä sitt nyvunna välstånd i den prestigemantel som den gamla societeten uppbär med sådana självklar lätthet. Den nya överklassen har sin egen speciella livsstil, och även om dess medlemmar – särskilt kvinnorna — lånar åtskilligt från den gamla överklassens stil, går de också — särskilt männen — till direkt attack mot denna stil i sina egna värderingars och aspirationers namn De båda typerna av överklass konkurrerar på mångahanda sätt om prestige och status, och i denna inbördes rivalitet ingår så en ömsesidig nedvärdering av motpartens anspråk på speciella förtjänster.

För medlemmen av den gamla överklassen har hans prestige sin rot och sitt upphov långt borta i tiden själv. 'En gång för länge sedan', tycks han förklara, 'uppsteg min Förste Stamfader och blev Grundaren av denna Släkt och nu rinner Hans Blod i mina ådror. Jag är det Min Familj städse har varit, och Min Familj har städse räknats till de allra Finaste Människorna.' New England och Sydstaterna har fler familjer än andra regioner i USA som är akut medvetna om börd och ättartal och långvarig bosättning på orten, och som också är mera motspänstiga mot de nyrikas och de nyarriverades krav på social glans och härlighet. Kanske rymmer denna inställning också en starkare och mer allomfattande familjekänsla, som speciellt i Sydstaterna gärna inbegriper inte bara barnbarn utan också gamla trotjänare. Släktskapskänslan kan vidgas till att omfatta också sådana personer som inte är vare sig blodsförvanter eller ingifta, men ändå betraktas som 'kusiner' eller 'tanter' därför att de 'växte

---

USA, Mellanvästern och Sydstaterna. Vissa resultat av detta arbete har redan tidigare publicerats i 'Small Business and Civic Welfare, Report of the Smaller War Plants Corporation to the Special Committee to Study Problems of American Small Business' (skriven tillsammans med Melville J. Ulmer) i *Senate Document* nr 135, 79th Congr., 2nd Session, Washington 1946; 'The Middle Classes in Middlesized Cities' i *American Sociological Review*, oktober 1946; och *White Collar — The American Middle Classes* (Oxford University Press, New York, 1951). Jag har också utnyttjat anteckningar gjorda ute på fältet under en intensivundersökning av en stad i Illinois med 60 000 invånare sommaren 1945. Då icke annat anges stammar samtliga citat i detta kapitel från mina egna forskningar.

Jag har också utnyttjat en sammanställning som gjordes för min räkning av J. W. Harless, där han systematiskt exerperade samtliga avsnitt om den lokala överklassen i följande undersökningar: Robert S. Lynd och Helen M. Lynd: *Middletown* (Harcourt, Brace, New York, 1929) och *Middletown in Transition* (Harcourt, Brace, New York, 1937); Elin L. Anderson: *We Americans* (Harvard University Press, Cambridge, Mass., 1938); Hortense Powdermaker: *After Freedom* (The Viking Press, New York, 1938); John Dollard: *Caste and Class in a Southern Town*, 2 uppl. (Harper, New York, 1950); W. Lloyd Warner och Paul S. Lunt: *The Social Life of a Modern Community* (Yale University Press, New Haven, 1941); vol. 1 i Yankee City Series; Allison Davis, Burleigh B. Gardner och Mary R. Gardner: *Deep South* (University of Chicago Press, Chicago, 1941); Liston Pope: *Millhands and Preachers* (Yale University Press, New Haven, 1942); John Useem, Pierre Tangent och Ruth Useem: 'Stratification in a Prairie Town', *American Sociological Review*, juli 1942; James West: *Plainville, U.S.A.* (Columbia University Press, New York, 1950); Harold F. Kaufman: *Defining Prestige in a Rural Community* (Beacon House, New York, 1946); Evon Z. Vogt jr: 'Social Stratification in the Rural Midwest — A Structural Analysis', *Rural Sociology*, december 1947; August B. Hollingshead*: Elmtown's Youth* (John Wiley, New York, 1949); W. Lloyd Warner m.fl.: Democracy in Jones-ville (Harper, New York, 1949); M. C. Hill och Bevode C. McCall: 'Social Stratification in ”Georgiatown” ', *American Sociological Review*, december 1950; och Alfred Winslow Jones: *Life, Liberty and Property* (J. B. Lippincott, Philadelphia, 1941).

De flesta undersökningar av prestigeförhållandena i lokala samhällen, detta ytterst vanliga sociologiska tema, är bara av lokalt intresse. Man kan inte ens påstå att det skulle ha något intresse utöver det lokala planet ens på grund av de metodologiska nyheter de möjliggör, för faktiskt lämpar sig dessa metodologiska nya grepp bara för just det som de har utarbetats för — undersökningen av det lokala samhället.

Det är ganska intressant att iaktta hur både de skönlitterära författarna och sociologerna i sina studier av den amerikanska småstaden har intresserat sig för ungefär samma detaljer och nått ungefär samma resultat. Båda parter har i allmänhet varit mer intresserade av status- än av maktförhållanden. Romanförfattaren har inriktat sig mera på seder och sedvänjor och på småstadslivets frustrerande verkningar på de mänskliga relationerna och individens personlighet, medan sociologen inte ägnat någon större uppmärksamhet åt småstaden som maktstruktur, och än mindre då som en enhet i ett landsomfattande maktsystem. Hur lika de blir i sina rent beskrivande resultat framgår av att sociologernas eviga 'community studies', trots de bevisritualer de innehåller, ofta verkar som illa skrivna romaner, medan romanerna låter som ovanligt välformulerad sociologi.

upp tillsammans med mamma'. På så sätt glider gamla överklassfamiljer gärna in i ett slags endogent kusinskap, vars klantrohet och släktskapskänsla leder till en djup vördnad för det förflutna och ofta också till ett energiskt odlat intresse för lokalhistorien för den region där klanen har spelat en så hedrande roll under så lång tid.

'Gammal fin familj' är i de här sammanhangen naturligtvis liktydigt med 'rik gammal fin familj', men i den gamla överklassens statusvärld är pengar och egendom något som tas för givet — och sedan tonas ner: 'Naturligtvis måste man ha tillräckligt av denna världens goda för att kunna betala vad det kostar att vara med, att ge fester och tillställningar och att ge rejält till kyrkan ... men samhällsställning är något annat och mera än pengar.' Den gamla överklassens män och kvinnor har en närmast negativ syn på pengarna — för dem är pengar något som den nya överklassens medlemmar är alldeles för mycket intresserade av. 'Tyvärr blir våra storföretagare allt mer och mer intresserade av pengar', säger de, och tänker då på den äldre företagargenerationen, som numera har dragit sig tillbaka från affärerna, gärna på en egendom. Dessa rikemän och deras kvinnor var och är, anser den gamla överklassen, mer intresserade av 'samhälleliga och sociala' kvalifikationer än av blott och bart pengar.

Ett viktigt tema i den gamla överklassens sätt att tala om mindre affärsmän är att dessa tjänade massor av pengar under kriget, men att man inte får låta dem sticka upp socialt. Ett annat populärt tema är de föga hedrande sätt varpå de nyrika har tjänat sina pengar. De avfärdas - som uthyrare av spelautomater, krogvärdar och schackrare av olika slag. Och eftersom man själv gynnat den är man fullt ut medveten om svartabörshandeln under kriget.

Principen om familjetillhörigheten som statussymbol, den gamla fina familjen, attackeras och utmanas emellertid hårt och fränt, med den nya säkra stilens och pengarnas hjälp, av den nya överklass som svällde ut och berikade sig under andra världskriget och därmed också vann en ny social djärvhet. Den gamla överklassen får en allt starkare känsla av att denna nya stil håller på att avlösa den gamla, stillsammare och lugnare stilen. Som bakgrund till denna statusspänning finner man ofta en ekonomisk tillbakagång hos de gamla överklassfamiljerna, vilkas förmögenhet på många håll bygger på fast egendom. Fortfarande har emellertid den gamla överklassen i allmänhet kvar sitt grepp om de lokala finansiella institutionerna. I Georgias och Nebraskas marknadscentra, i handels- och fabriksstäderna i Vermont och Kalifornien — överallt är bankdirektören ur den gamla överklassen fortfarande den ledande i sitt samhälle, mannen som ger status och prestige åt de affärsmän han umgås med, som visar vilken kyrka som är den rätta enbart genom att själv tillhöra den. Genom att på detta sätt förkroppsliga frälsningen, samhällsställningen och det ekonomiska kunnandet i sin egen person, godtas han också av andra enligt det värde han sätter på sig själv.

Spänningen mellan den gamla och den nya överklassen blir ofta mera dramatisk i Sydstaterna än i andra regioner, eftersom de gamla familjerna här har byggt sin maktställning på jordägande och jordbruksekonomi. Den syntes av ny rikedom och gammal status, som naturligtvis har varit på väg alltsedan inbördeskriget, har sedan depressionen och andra världskriget fortgått i allt snabbare takt. Den gamla sydstatsaristokratin befinner sig faktiskt ofta i ett tämligen sorgligt förfall, inte bara i dikten utan också i den framforskade verkligheten. Om den inte ansluter sig till den uppstigande nya överklass som skapats genom handeln och industrin kommer den utan tvivel att dö ut, ty om status inte bevarar sin rikedom kommer den förr eller senare att sjunka ner i ignorerad excentricitet. Om stillsam värdighet och självtillräcklig reservation inte har tillräckligt med pengar, uppfattas den så småningom som vanligt förfall och till och med dekadens.

Tonvikten på börden tenderar, särskilt när den sammankopplas med tillbakadragenhet, att ge speciellt understruken status åt de äldre, och framför allt då åt de gamla damer som sitter som änkenåder och fäller sina domar över ungdomens sätt att uppträda. En sådan situation är inte gynnsam för äktenskap mellan den gamla överklassens döttrar och sönerna i en ny men upp-

stigande rikemansklass. Men å andra sidan bryter småstadens industrialisering obönhörligt ner de gamla statusformerna och leder fram mot nya — den nyrike företagarens och affärsmannens uppstigande leder oundvikligen till en tillbakagång för den jordägande aristokratin. Och liksom på andra håll leder också i sydstaterna de allt våldsammare kostnadskraven på ett moderniserat jordbruk i större skala, och de skattelättnader och bidrag som ges åt 'farmare', till en ny överklass' framträdande också på landsbygden lika väl som i städerna.

Följaktligen står den nya och den gamla överklassen öga mot öga i dessa småstäder, möter varann med en ganska stark spänning, med ett visst förakt och med motvillig beundran. Den nya överklassens man betraktar mannen ur den gamla överklassen som en individ vars status han själv gärna skulle vilja äga, men ser honom samtidigt också som en gammal stofil som står i vägen för viktiga affärer och viktiga politiska avgöranden och som en obotlig lantis, helt fixerad vid den lokala miljön, utan den fantasi och visionära kraft som krävs för att verkligen komma någonstans. Och den gamle ser den nye som en man som är alltför inriktad på penningar och penningars värde, som en figur som har tjänat en massa pengar och bara fikar efter ännu mer av den varan, men som däremot inte alls har förvärvat den samhälleliga bakgrund eller den kultiverade stil som ägnar och anstår en person i hans inkomstklass. Därtill misstänker han starkt att den nya överklassens man inte hyser något uppriktigt intresse för det medborgerliga livet i staden, utan bara är ute efter att utnyttja också det för sina egna, främmande syften.

När den nya överklassens man i affärsangelägenheter eller i olika kommunala eller politiska frågor direkt konfronteras med den gamla överklassens prestige, likställer han ofta denna prestige med 'efterblivenhet', ett begrepp som hos honom och hans gelikar direkt associeras med den gamla överklassens sobert 'gammaldags' maner, dess långsammare tempo i kommunala frågor och dess eftersläpande politiska inställning. De nya finner och anser att den gamla överklassens folk inte utnyttjar sin prestige för att tjäna pengar på den nya överklassens sätt. För dem är den gamla överklassens prestige inte någonting värt att avnjutas *per se*; i stället inriktar de sig helt på prestigens ekonomiska och politiska betydelse och relevans, och enbart på den saken. När de inte själva äger denna prestige, betraktas den enbart som ett hinder i deras väg.[*]

Att denna sociala och ekonomiska splittring mellan de båda överklasserna också är en politisk splittring har ännu inte blivit fullt uppenbart på alla håll, men är inte desto mindre ett faktum som alltsedan andra världskriget blivit allt tydligare över hela landet.

Det är de lokala överklasserna — nya och gamla, synliga och osynliga, aktiva och passiva — som bildar själva den samhälleliga ryggraden i republikanska partiet. Emellertid framträder den gamla överklassens medlemmar inte lika högröstat och politiskt aktivt på efterkrigstidens vädjobana som många av den nya klassens medlemmar gör. Kanske därför att de, som Allison Davis och andra har sagt på tal om den gamla överklassen i södern, inte känner sig i stånd 'att

[*] Den nya överklassen kvinnor har en något annorlunda syn på denna fråga: för dem framstår den gamla överklassens prestige ofta som något 'kulturellt' och därför värt att uppskatta. De försöker ofta inlägga en 'fostrande' mening i den gamla överklassens status; och detta gäller alldeles speciellt för de yngre kvinnor ur 'herrgårdsvagnsgruppen' som är gifta med akademiskt utbildade män och själva har gått på något 'fint college'. Dessa kvinnor, som ofta själva är akademiskt utbildade och har både tid och pengar till övers för att kunna stödja och delta i den kulturella verksamheten i sin stad, har avsevärt större respekt för den 'kulturella' komponenten i den gamla överklassens livsstil än vad deras män har. Genom att på detta sätt erkänna den äldre klassens sociala överlägsenhet, understryker den nya överklassens kvinnor de teman och tendenser i den gamla klassens livsstil som ligger inom räckhåll också för dem själva. Just dessa kvinnor bildar i dagens läge det allra pålitligaste stödet för den gamla småstadsöverklassens statusanspråk. Gentemot medelklassen i allmänhet hävdar de här kvinnorna högdraget att: 'De där människorna kan naturligtvis vara intresserade av kulturella angelägenheter, men de har ju inte de rätta möjligheterna eller den bakgrund och utbildning som krävs. Visst kan de ha nytta och glädje av en föreläsningsförening, men däremot skulle de aldrig kunna leda en sådan.'

minska ner

det sociala avståndet mellan dem själva och väljarna'. Naturligtvis är deras sociala särställning 'accepterad av myndigheterna överallt. De är befriade från många av lagens mindre stadgar och band, blir nästan aldrig arresterade för fylleri eller mindre överträdelser av trafikförordningarna, kallas sällan att tjänstgöra som jurymedlemmar och får i allmänhet de favörer de önskar bara de ber om dem.'[2] De är visserligen i hög grad engagerade i sådana frågor som skattesatser och egendomstaxeringar, men de där bekymren delas i fullaste mått också av den nya överklassen, och omhändertas på bästa sätt utan att den gamla behöver ingripa personligen.

Den nya klassen praktiserar ofta den sortens bullersamma politiska känsloyttringar och status-frustrationer som kunnat studeras i nationell skala och i sin extremaste form i *The Investigators*. Själva nyckeln till detta politiska känslosvall, i småstaden lika väl som i kongressen, står att söka i *le nouveau riches* statuspsykologi.[*] De nyrika anser sig — och detta gäller både för texikanska mångmiljonärer och den lille krigsprofitören i Illinois, som sedan kriget på bästa sätt konsoliderat sina vinster — på något sätt nedtryckta och hindrade av de gammalrikas och de gamla fina familjernas statusanspråk. Försäkringsagenterna som plötsligt ryckt upp i inkomstklassen 30 000 dollar om året, håller sig med bilar med 260 hästkrafter under huven och skuldmedvetet köper vulgära diamant-ringar åt sina fruar; affärsmännen som plötsligt tjänar 60 000 dollar om året och anlägger femton meter långa swimming pools och inte vet hur de skall bete sig mot sina nyanställda tjänare — allesammans tycker de att de absolut har uppnått någonting, men samtidigt inte betraktas som goda nog att verkligen få njuta helt av sin nya status. Det finns i dagens Texas människor som bara är kända på den egna orten, men dock äger mer pengar än många öststatsfamiljer som är berömda över hela landet. Men *dessa män* är inte alls lika kända, och är de allmänt kända, så är de det ändå inte på samma sätt.

De där känslorna förekommer, i mindre skala, i bokstavligt varenda mindre stad. De artikuleras ingalunda alltid, och har absolut inte lett till någon verklig politisk rörelse. Men de ligger bakom det stora och innerliga välbehag som upplevs när personer med gammal fin status blir 'satta på plats', när generalen får en åthutning av uppkomlingen, när man hör parvenyn kalla en representant för de gammalrika vid förnamn under en offentlig dispyt och göra det inte bara familjärt utan på ett direkt förolämpande sätt.

Det politiska målet för den småskurna höger som växt fram inom småstädernas nya överklass är att bryta ner och förstöra de reformer som lagstiftats fram under Roosevelts nya och Trumans rättvisa giv. Därtill kommer fackföreningsrörelsens växande makt i många av dessa städer under krigsåren, som lett till att allt fler arbetarledare krävt en plats i de lokala nämnderna och myndigheterna, den ökande tryggheten för arbetarna, som under kriget kunde diskontera rejäla veckochecker i banker och butiker och trängdes på trottoarerna på lördagarna; det faktum att småfolket börjat skaffa sig stora fina bilar – alla dessa förändringar under de här båda sista decennierna står som ett psykologiskt hot mot den nya överklassen genom att de eroderar dess känsla av dess egen vikt och betydelse, dess egen uppfattning om en rätt och riktig statusordning här i världen.

Också den gamla överklassen oroas socialt genom allt detta nya som händer på gatorna, i butikerna, och på banken; men den kan åtminstone slå bort det med förklaringen: 'Trots allt så angår ju de här människorna inte oss. Allt de har är ju ändå bara pengar.' De nyrika känner emellertid inte samma sociala säkerhet som den gamla överklassen, och drabbas följaktligen av en osäkerhetskänsla som får dem att tvivla på sitt eget värde, när de ser hur också andra klättrar uppför den ekonomiska stegen i deras egen lilla stad.

---

[2] Se Allison Davis m.fl., op. cit., sid. 497.

[*] Se kap. 14: Den konservativa andan

Det lokala samhället är inte bara en statushierarki utan också en maktstruktur; överst finns en uppsättning klickar eller grupper vars medlemmar avgör och beslutar i alla viktigare kommunala frågor, och också har den beslutande makten i många större delstatliga eller nationsomspännande problem i den mån dessa berör just det egna samhället.[3] Vanligen, men ingalunda alltid, består dessa klickar av folk från den gamla överklassen; de inrymmer de ledande affärsmännen och de som dirigerar bankerna, och därmed normalt också har nära förbindelser med de viktiga innehavarna av fast egendom. Dessa informellt organiserade klickar har ofta sin tyngdpunkt i var sin av småstadens olika ekonomiska funktioner: industri, detaljhandel, bankväsen. Klickarna överlappar emellertid alltid varandra, och i allmänhet finns det åtminstone några personer som rör sig mellan dem och samordnar åsikter och beslut.

Därtill kommer så juristerna och direktörerna ur de gamla rentierfamiljerna som med sina befogenheter och de många kontakter mellan den gamla och den nya rikedomen de förkroppsligar binder samman och till beslutmässighet koncentrerar penningens, kreditens och organisationens makt.

Omedelbart under dessa ledande grupper följer de jäktande och upptagna män, huvudsakligen folk ur den nya överklassen, som genomför toppskiktets beslut och planer – och ibland också föregriper dessa och alltid försöker göra den saken. Det är i denna grupp vi finner 'verkställarna' – bankernas vicedirektörer, framgångsrika mindre affärsmän, de ledande kommunala tjänstemännen, entreprenörerna och de lokala industriföretagens verkställande direktörer. Och denna andraplansnivå övergår så småningom i tredje rangens män – cheferna för de olika kommunala organen, organisationernas styrelsemedlemmar, kommunalpolitikerna av andra rangen, tidningsmän. Varefter man till slut är nere på fjärde steget uppifrån i denna maktens hierarki, med männen i ledet bland de akademiska yrkenas folk och affärsmännen, prästerna, de ledande lärarna, socialvårdare, personalchefer.

Nästan varenda gång en fråga skall avgöras finner man att en viss bestämd klick, eller kanske rentav bara en bestämd nyckelperson, spelar en avgörande strategisk roll för det beslut som skall fattas och den informella samordning som får de betydelsefulla klickarna att sluta upp kring beslutet i fråga. Det kan vara den person som är klickens sambandsman med delstatens guvernör, bankklicken såsom sådan eller en viss individ som råkar vara populär ute bland medlemmarna i både Rotary och handelskammaren, Community Chest och Bar Association.

Makten såsom sådan vilar inte hos dessa organisationer på mellannivån; det är inte deras medlemmar som fattar de avgörande besluten. De ledande i staden tillhör dessa organisationer och föreningar, men är sällan särskilt aktiva i dem. I stället hjälper de som organisationer till att förverkliga de riktlinjer som utarbetats på maktens högre nivåer; de är de utbildningsläger där de yngre aspiranterna på en plats i solen får visa vad de duger till; och ibland, och särskilt i de mindre städerna, är de också rekryteringsbyråer för de högre skikten, där nya kandidater kan prövas och studeras.

'Nej, vi går inte till de där ”föreningarna”, som ni kallar dem – i varje fall inte direkt', förklarade en av de makthavande i en tämligen stor stad i Mellersta Södern för professor Floyd Hunter. 'Om ni med föreningar menar sådana historier som handelskammaren eller stadsfullmäktige, så sitter ju många av dem bara på sin stjärt och snackar om ”mål” och ”ideal”. Mycket av det där hajar jag inte ens vad det betyder. Uppriktigt talat ränner jag inte direkt på de där sammanträdena. Det finns många andra i stan som gör det, men dit hör inte jag ... Charles Homer är nummer ett i vår grupp ... När han får en ide, så har andra den snart, de också ... för ett tag sen kom han på att Regional City borde göras till nationellt högkvarter för en internationell handelsmässa. Då trummade han ihop några i gänget [den inre cirkeln] och snackade litet om iden. Men han höll inga längre utläggningar. Vi för vår del svävar

[3] I detta avsnitt har jag utnyttjat olika delar av Floyd Hunters fältundersökning *Community Power Structure* (University of North Carolina Press, Chapel Hill, 1953).

aldrig ut i löst snack om ”ideal” och den sortens prat. I stället går vi rätt på själva problemet, i det här fallet alltså hur vi skulle få fram den här nämnden. Redan från början tyckte vi allesammans att det var en fin ide, värd att satsa på. Vi var sex man på det där sammanträdet ... Och allesammans fick vi var sin sak att göra. Moster, som är jurist, sattes på att formulera och skriva ut alla nödvändiga handlingar. Själv har jag en del goda vänner som jag kan svara för. Och alla andra i gänget hade också sin krets av goda vänner han kunde gå i god för. Killar som man om man så vill skulle kunna kalla medlöpare.

Vi kom fram till att det behövdes 65 000 dollar för att få iden genomförd. Naturligtvis kunde vi mycket väl hosta upp de där pengarna själva, men eftersom avsikten var att göra det hela till en kommunal angelägenhet, bestämde vi oss för att koppla in också de andra gängen på den här saken. Alltså enades vi om att ta ett sammanträde på Grandview Club med några utvalda medlemmar av de andra gängen ... ja, och sen träffades vi alltså och åt middag på klubben med de där andra, och mr Homer höll ett kort anförande. Det behövdes inget längre snack där heller. Och han slutade sitt anförande med att säga att han var så övertygad om det sunda i iden att han själv var redo att satsa 10 000 dollar av sina egna pengar på den under första året. Sedan satte han sig ner igen. De andra gängen slog genast sina kloka huvuden ihop, och Growers Bankgänget ville inte vara sämre utan erbjöd samma summa plus en garanti om stöd i projektet i tre år framåt. Andra satsade 5 000 eller 10 000 tills vi — på en dryg halvtimme eller litet till — hade fått bindande löften om varenda cent som behövdes. Alltsammans var fixat och klart på tre timmar, själva middagen inberäknad!

Det finns en detalj till som jag inte här nämnt ännu, men som är mycket viktig. När vi tog det där sammanträdet var styrelsen redan utsedd. Stadgarna var skrivna och färdiga, och don som skulle bli verkställande chef för mässan var också utsedd ... en kille av tredje graden, som vi visste skulle lyssna till de råd han fick ... Men däremot var ingenting känt utåt om saken förrän den nått det stadium jag snackade om nu. När saken var garanterat i hamn och säkrad ekonomiskt, då — och först då — gick vi till tidningarna och berättade att vi hade en ide som var värd att tänka på. Vid det laget är det naturligtvis många som känner till saken redan, men det är då som handelskammarens olika kommittéer och andra medborgerliga organisationer officiellt får kännedom om idén. Och de faller för den hela bunten och hjälper till att få nämnden upprättad och aktiv. Och det var väl ungefär allt.[4]

Dramat om statuskampen mellan den gamla och den nya överklassen, den klasstruktur som stöttar upp detta drama, det maktsystem som representeras av de ledande klickarna — detta är numera det lätt komplicerade standardmönstret för de övre nivåerna i småstaden. Men om man alls skall kunna förstå detta mönster och det som just håller på att hända med det, får man inte glömma att alla de här städerna i hög grad ingår i ett landsomfattande system för status, makt och rikedom. Den lojala retorik som utövas av många kongressledamöter till trots, kan den lokala societeten aldrig vara en självständig och suverän enhet. Under de sista hundra åren har den lokala societeten omvandlats till allenast en del av den nationella ekonomin i stort; dess status och dess makthierarkier har förvandlats till underordnade kuggar i den större hierarki som omfattar hela landet. Redan under decennierna efter inbördeskriget började de lokala storheterna bli — just lokala storheter och ingenting annat. I stället började tonvikten allt mer falla på sådana män vilkas beslut hade vikt och betydelse för en vidare krets, för ett större område eller rentav hela landet, och som också hyllades inom denna vidare räjong. Och numera är ett flytande enbart på det lokala planet lika med ett misslyckande; för det innebär att man hamnar i skuggan av de som betyder något på det nationella planet, både när det gäller rikedom, makt och status. Framgång är detsamma som att man lyckats lämna den lokala societeten bakom sig — även om den lokala societetens godkännande och klartecken fortfarande kan vara nödvändiga för att man alls skall få tillträde till de nationellt

[4] . Jfr ibid., sid. 172-74.

beslutfattande grupperna.

Allt det gamla och fina i Amerika hänger ju självklart ihop med landsbygden. Men ändå är värdet av ett äkta landsbygdsursprung och bostad på landet tämligen tveksamt och tvekluvet. Å ena sidan har man den traditionella motsättningen mellan stadsbon och kusinen från landet, storstaden contra småstadslantisen, och i många mindre städer ger det direkt prestige att till skillnad från de lägre, arbetande klassernas medlemmar vara åtminstone andra generationen stadsbo. Å 1 andra sidan skryter män som nått ära och ryktbarhet gärna med sitt solida lantliga ursprung; vilket kan bero på den gamla jeffersonska etik som anser att de bondska dygderna överträffar stadens tvivelaktiga moral, eller tvärtom på en önskan att skryta med hur långt man kommit genom egen duglighet.

Men om bondgården, farmen, ofta är ett mycket lämpligt ställe att härstamma från för det offentliga livets män, så är gården på landet ur sällskapslivets synpunkt ett bra ställe att äga och besöka. Både inom småstadens och storstadens överklass är det numera helt inne att äga ett 'lantställe', som man besöker då och då. Detta fenomen, som till och med i Mellersta Västern började redan så tidigt som på 1890-talet, är delvis ett sätt för de enbart rika att försöka få ett fast ankarfäste i det gamla och allmänt uppskattade, att med kontanter och kärleksfull omsorg och understundom till stort obehag för sig själva bevisa sin aktning för det förflutna. Och följaktligen har man nere i Södern fått det in i minsta detalj restaurerade gamla plantageherresätet, i Texas och Kalifornien fått den stora boskapsranchen eller den välmanikurerade fruktranchen, i Iowa fått mönsterjordbruket med dess renrasiga boskap och magnifika lador. Vartill naturligtvis också kommer motivet att köpa en gård som en ren investering i jord och för att komma undan från en del av skatten och det direkta nöje köparen får av ett trivsamt lantställe och ett jordbruk som bedrivs som en ren hobby.

För småstadens och den omgivande landsbygdens del innebär detta att de lokala statusordningarna inte längre kan hållas strikt lokala. Småstaden och dess landsbygd är redan ganska intimt lierade med varandra, eftersom de välbärgade farmarna ofta flyttar in till staden, särskilt sedan de pensionerat sig från det aktiva arbetet på gården, samtidigt som välbärgade familjer i städerna har köpt upp massor av mark på. landsbygden. August Hollingshead berättar om ett samhälle i Mellersta Västern där ett tjugofemtal familjer av pionjärstam har förvärvat över sextio procent av de omgivande fyrahundra kvadratkilometerna jordbruksland av bästa sort.[5] Dessa koncentrationstendenser har ytterligare förstärkts genom äktenskapsförbindelser mellan stadens och landsbygdens överklass. På det lokala planet är varje 'landsbygdsaristokrati' som fortfarande kan finnas kvar redan koncentrerad till åtminstone småstaden; landsbygdens överklass och den lokala societeten i de mindre städerna har nära och intima kontakter med varandra och tillhör ofta rentav samma 'kusinsocietet'.

Till dessa gårdsköp från stadsbornas sida och lantbornas allt mer utpräglade bindning vid städerna kommer också det allt mer utpräglade bruk att flytta någon annanstans under en del av året som man finner hos både städernas och landsbygdens överklass. Fruarna och barnen inom överklassen på landsbygden flyttar 'till badsjön' på sommaren, och deras män far över till sina familjer på långweekendar, precis som New Yorksocieteten som tillbringar vintrarna i Florida. Demokratiseringen av semestervistelsen vid kusten, uppe i bergen eller på öarna har nu nått också den lokala överklassen i småstäderna och på landsbygden, medan den sortens semestrande så sent som för trettio år sedan var inskränkt till storstädernas överklass.

Förbindelserna mellan småstaden och den omgivande landsbygden, och det sätt varpå statusvärld koncenteras på den större staden, blottläggs dramatiskt när några gentlemannafarmare flyttar in på landsbygden kring en sådan småstad. Dessa korttidsresidenter är präglade av värderingarna och uppträdandet i de större städer de kommer från; de vet ingenting om de

[5] Se Hollingshead, op. cit., sid. 59. Beträffande jordbrukets ägandeförhållanden i ett grevskap i södern, se Allison Davis m.fl., op. cit., sid. 276.

lokala storheterna i trakten de kommer till, och struntar ofta högaktningsfullt i deras anspråk på storhet. På sina lantställen placerar de sig direkt på den allra översta pinnen på societetsstegen, trots att de är helt eller nästan helt okunniga om vad som finns på de lägre stegarna. I en kommun i Mellanvästern om studerats av Evon Vogt äger sådana storstadsbor hälften av kommunens jord.[6] Dessa människor söker ingen kontakt med den lokala societeten och besvarar ofta rentav dennas eventuella närmanden med kyla, men samtidigt låter de sina jordagods gå i arv till barnen — vid det här laget till och till och med till barnbarnen.

Inför detta fenomen kan den lokala societeten, på landet och i staden, reagera på två olika sätt. Den kan förhålla sig reserverad och tala så illa som möjligt om nykomlingarnas omoraliska sätt att leva, och den kan försöka förena sig med den nya gruppen, varvid också småstadssocieteten måste börja forma sig efter storstadsregionens seder och bruk. Men vilken väg de än väljer, upptäcker de snart, och ofta med bitterhet, att såväl den nya överklassen som den lokala övre medelklassen, grupper som en gång i världen användes för att tillfredsställa deras egna anspråk på status, numera betraktar dem med stor och understundom road uppmärksamhet. Eftersom deras eget samhälle, från att ha varit ett litet furstendöme, en till synes oberoende liten statusvärld, snabbt håller på att förvandlas till en vid behov utnyttjad satellit till storstadens överklass.

Vad som skett i och med den lokala societeten är att den smälts samman med landsbygdssocieteten i trakten runtomkring och gradvis inkorporerats i ett nationellt makt- och statussystem. Muncie i Indiana ligger numera mycket närmare Indianapolis och Chicago än det gjorde för femtio år sedan och överklassen i Muncie reser längre och reser oftare än vad socialgrupp två och tre gör. Förenta staterna har numera få småstäder där inte överklassen, både den gamla och den nya, besöker närmaste större stad åtminstone en gång i månaden. Sådana resor är numera standard inom de småstadsrikas affärer, utbildning och sällskapsliv. De har fler vänner på längre avstånd numera och umgås oftare med dessa vänner. Den lokala överklassindividens värld är helt enkelt större nu än den var 1900, och större än vad medelklassens och de lägre klassernas värld är i dag.

Det är mot storstädernas överklass som den lokala societeten i de små städerna riktar sina blickar; dess nyare medlemmar med öppen beundran, dess äldre med mindre öppen sådan. Vad är det för mening med att visa upp en häst eller en rashund i en småstad med 100 000 invånare, även om man vet att den skulle väcka beundran där, när man vet att den *verkliga* utställningen hålls i New York nästa höst? Eller på ett allvarligare plan: Vad ligger det egentligen för prestige i en affärstransaktion på 50 000 dollar, hur ekonomiskt fördelaktig den än må vara, när man vet att folk borta i Chicago, bara 300 kilometer från ens egen stad, sluter överenskommelser med en halv miljon dollar i potten? Själva det faktum att deras statusarea utvidgas på detta sätt gör småstadens män och kvinnor otillfredsställda med att åstadkomma stora plask i så små dammar, får dem att längta efter storstadsprestigens väldiga insjöar, helst rentav efter den nationella ryktbarhetens hav. Och följden blir att den lokala societeten, i den mån den alls lyckas bevara sin position, också på det lokala planet mer och mer söker blanda sig med och identifiera sig med sina storstadsmässiga gelikar och talar allt mer och allt sakkunnigare om öststatsskolor och New Yorks nattklubbar.

Det finns en skillnad mellan småstädernas gamla och nya överklass som är mycket viktig och mycket hotande för den gamla överklassen, eftersom den innebär att den nya inte lika tryggt och beredvilligt ställer upp som beundrarskara för den gamla överklassens statuskrav. När allt kommer omkring är ju den gamla överklassen gammal bara i förhållande till den nya, och behöver följaktligen den nya för att kunna uppleva att allt är som det skall vara i dess egen lilla statusvärld. Men den nya överklassens medlemmar, och många av den gamlas också, är endast alltför väl medveten om att denna lokala societet numera bara är en *lokal* societet och

[6] Beträffande stadsbors ägande av jordbruksland i ett grevskap i Mellanvästern, se Evon Vogt, op. cit.

ingenting annat.

Den gamla överklassens män och kvinnor är medvetna om att deras plats är inom den egna staden. De kan mycket väl fara till Florida eller Kalifornien på vintrarna, men i så fall reser de alltid som turister, inte för att utforska nya moder och seder eller för att skaffa sig nya affärskontakter. De är medvetna om att deras plats är i den egna staden och anser gärna att deras egen stad rymmer allt som tarvas för att man skall kunna klassificera alla människor överallt. Men den nya överklassen bedömer gärna folket på den egna orten med utgångspunkt från de kontakter den har med människor och platser utanför den egna staden — med folk som den gamla överklassen ofta direkt utesluter som 'utbölingar'. Därtill kommer att många artikulerade medlemmar av medelklassen och de lägre klasserna ser upp till den nya överklassen just på grund av dessa dess 'yttre' kontakter, som på ett mycket avgörande sätt är raka motsatsen till begreppet 'stadens gamla familjer'. Om tonvikten läggs på hur många generationer en släkt har bott i staden är detta ett kriterium på koncentration på den egna småstaden; kontakter utåt lägger tonvikten på storstaden eller rentav på den nationella scenen.*

Idag är 'kontakterna utåt' ofta koncentrerade till en ytterst speciell och irriterande påminnelse om nationell status och makt som lever och verkar mitt inne i den egna staden: under de senaste trettio åren, och framför allt då under den stora expansionstiden under andra världskriget, har de stora, landsomfattande företagen ryckt in i många av de här mindre städerna. Det stora företagets ankomst har rubbat den gamla ekonomiska statusjämvikten de lokala överklasserna emellan; för i sin filial har det placerat direktörer och tjänstemän från storstaden som ignorerar den lokala societeten och får den att verka liten och ynklig.

Prestige är ju något man kan skaffa sig genom att 'komma i lag med' och efterhärma de som sitter inne med både makten och prestigen. Nuförtiden uppnås den samhällsställning som den lokala överklassen, och framför allt då den nya överklassen, kan säkra åt sig i ständigt stigande grad genom att man söker kontakt med de ledande tjänstemännen i dessa storföretag som har sina ägare på annan ort, ansluter sig till deras sätt att leva, flyttar ut till deras villaförstäder utanför den gamla stadsgränsen, bevistar samma tillställningar och möten som de. Och eftersom storföretagsgruppens statusvärld inte har sitt centrum i den egna staden, blir följden gärna att den lokala societeten blir allt mindre intresserad av den kommunala prestigen, som den betraktar som 'rent lokala historier'.

---

* Den nya överklassens kriterium på det verkliga toppskiktet är aggressivare än den gamlas — de måste inte bara vara rika utan är också folk som 'rör på sig' och har förbindelser med andra som också 'rör på sig' på ett ännu mera storstilat sätt än de själva. Själv fick jag i en typisk småstad följande signalement på den nya överklassens hjältar: 'Grabbar med en massa dynamit i kroppen ... De står mitt uppe i alltsammans och rör på sig och gör allt möjligt som är bra för [staden]. De jobbar på det nationella planet, nämligen, och det är mycket viktigt. De är inte särskilt aktiva i 'våra rent lokala angelägenheter, men de är aktiva av bara attan. De har aktiva investeringar överallt, inte en massa pengar som bara ligger där och inte gör någon nytta.' Historierna om gamla familjer som rasat neråt och aktiva nya familjer som stigit mot höjderna belyser enligt den nya överklassen 'demokratins sätt att fungera' och hur 'var och en som har energi och hjärna' kan komma framåt. Sådana historier rättfärdigar deras egen ställning och livsstil, och sätter dem i stånd att på bästa sätt utnyttja den nationella strömmen av officiella myter om hur den som är smart och kan jobba alltid måste vinna framgång. Den gamla överklassens medlemmar berättar aldrig några sådana historier, i varje fall inte för utomstående, för inom deras grupp är prestige något positivt per se, en självklar beståndsdel i deras sätt att leva, rentav i själva deras varelse. Men för medlemmen av den nya överklassen är prestige något som han själv innerst inne inte äger, men skulle ha god användning för både i affärerna och i sällskapslivet; för honom framstår den gamla överklassens sociala position snarast som ett slags verktyg som skulle kunna användas för att 'sälja' en idé eller ge mera pengar. 'Det går inte att få någonting gjort i stan utan dem [den gamla överklassen]. Det är det som deras namn står för som är viktigt ... Om ni eller jag satsar på ett nytt projekt i den här stan, eller i vilken annan stad som helst, behöver vi just sådana namn att vifta med. De som har kapital att placera, som har något att satsa, de sitter bara på sin stjärt och väntar tills man kan vifta med några sådana namn. Och kan man inte det är hela historien dödfödd, till och med om den så vore den finaste planen i världen.'

För den nya överklassens del skjuts stadens gamla tongivande societet allt mera åt sidan till förmån för företagsgruppen. Den lokala överklassen kämpar hårt för att få tillträde till de nya ledarnas värld, försöker till och med få sina barn ingifta i dessa kretsar. Ett av de tydligaste symptomen på denna tendens är de lokala överklassfamiljernas typiska utflyttning till de exklusiva förstäder som i stor utsträckning skapats av bolagsdirektörerna. Den nya överklassen strävar efter att imitera och blanda sig med företagsgruppen; de utbildade unga männen med framåtanda visar en tydlig tendens att lämna småstaden och satsa på en karriär inom storföretagens värld. Man går helt enkelt direkt förbi den gamla överklassens lokala lilla värld.

Dessa utvecklingstendenser framstår ofta som viktigare för kvinnorna än för männen. Kvinnorna tar ofta aktivare del i både sällskapslivet och de medborgerliga angelägenheterna - och framför allt de som har med skolundervisningen, hälsovården och välgörenhet av alla de slag att göra – bland annat att det enkla skälet att de har mera tid över för sådana saker. De koncenterar sitt sällskapsliv och sin övriga verksamhet på den egna stadens därför att 'det är så man gör' – men det är det bara om de som står överst på statusstegen också gör det.

Stadens egna damer vinner emellertid knappast något större seende hos företagseliten genom att ägna sig åt stadens egna angelägenheter, för direktörsfruarna är helt inriktade på företaget och storstaden och engagerar sig inte alls på det lokala planet, inte ens i sådana viktiga frågor som de som gäller skolväsendet. Detta eftersom de skickar sina egna barn till privata internatskolor eller, om deras män intar en blygsammare ställning bland chefstjänstemännen, till sina egna skolor i de egna förstäderna, och inte till skolorna inne i staden. En 'lokalt inriktad' dam skulle kunna halvt slita ihjäl sig på alla möjliga kommunala angelägenheter, utan att vare sig observeras eller accepteras av direktörsfruarna. Men om det däremot råkade bli känt att hon var närmare bekant med någon storstadskändis, kulle hon därmed vara 'inne' på fläcken. Småstadens damer ägnar sig ofta åt de lokala eller kommunala angelägenheterna för att på så sätt hjälpa sin make i hans affärer, men den bolagsanställdes väg till framgång går helt inom det egna storföretaget. Chefstjänstemännen här har få eller inga affärsförbindelser med den lokala affärsvärlden. De gör affärer med folk på helt andra håll eller med andra företag, som köper fabrikens produkter eller säljer råvaror och tillbehör till den. Några kontakter i sällskapslivet krävs inte ens när direktören gör en eller annan affär med någon affärsman på orten — såvida inte detta ingår i företagets 'good will-politik'. Följaktligen behöver dessa direktörsfruar inte alls engagera sig i det lokala sällskapslivet; den makt som ligger i företagets blotta namn ger ändå direktören alla de kontakter han alls kan behöva i småstaden.

Kanske fanns det en gång en tid — före inbördeskriget — då den lokala societeten var den enda societet som alls existerade i Förenta staterna. Och fortfarande är naturligtvis varenda liten stad en lokal statushierarki med en lokal liten makt- och rikedoms- och anseendeelit allra högst upp. Men numera kan man inte längre studera pyramidtopparna ens i ett större antal mindre samhällen och sedan — som så många amerikanska sociologer fortfarande gärna gör — generalisera resultatet till att gälla hela landet, utnämna det till Det Amerikanska Systemet. En del medlemmar av de högre kretsarna i detta land är faktiskt bosatta i småstäder — men det är inte vanligt. Därtill kommer att det faktum att de råkar ha sin bostad där eller där i realiteten spelar en mycket liten roll; för deras verksamhetsområde omfattar ändå hela landet. Det går inte att bara addera ihop de övre samhällsklasserna i alla Amerikas småstäder och sedan föreställa sig att resultatet har blivit en överklass för hela landet; det går inte att bara slå ihop alla småstädernas maktklickar och tro att man därmed har fått fram en nationell maktelit. I varenda kommun finns det en överklassgrupp av familjer, och de där grupperna är, bortsett från vissa regionala variationer, varandra tämligen lika landet över. Men den nationella klasstrukturen är inte bara en addering av ett antal lika betydande lokala enheter. De lokala societeternas klass- och status- och maktsystem har inte samma tyngd allesammans; de är inte autonoma. Precis som landets ekonomiska och politiska system består inte heller prestige- och

maktsystemen längre av decentraliserade små hierarkier, fristående eller med bara mycket glesa och avlägsna inbördes förbindelser. De typer av relationer som existerar mellan stad och landsbygd, mellan staden och storstaden och mellan de olika storstäderna inbördes, bildar en vid det här laget landsomfattande struktur. Därtill kommer att vissa krafter, som genom själva sin natur inte kan vara rotade i någon bestämd stad, numera både direkt och indirekt modifierar de lokala hierarkier för status och makt och rikedom som förekommer i de olika städerna.

Det är mot städerna med *Social Register* och massor av kändisar, mot bolagsmaktens säten, mot de nationella centra där de politiska och militära besluten fattas, som den lokala societeten numera riktar sina blickar — trots att en del av dess äldre och konservativare medlemmar inte alltid vill erkänna att dessa städer och företag och makter alls existerar på deras plan. Den nya överklassens strävanden och exemplet från de landsomfattande storföretagens direktörselit har överallt lett till att de lokala societeterna har förvandlats till satelliter för status- och klass- och maktsystem som sträcker sig långt bortom deras lokala horisont. Vilken stad i New England kan väl ur societetssynpunkt alls jämföras med Boston? Vilken lokal industri kan ekonomiskt jämföras med General Motors? Vilken politisk småhövding på det lokala planet kan jämföras med de som fattar de politiska beslut som gäller hela landet?

3. De 400 familjerna

Småstäderna riktar sina blickar mot de stora städerna, men vart riktar de stora städerna sina? Amerika är ett land som saknar en verklig nationell medelpunkt. Förenta staterna har inget Paris, inget Rom, inget London, ingen stad som på en och samma gång är landets societetscentrum, politiska huvudstad och ekonomiska medelpunkt. De lokala societeterna i små landsortshålor och stora städer har aldrig haft någon historisk högsta domstol, som en gång för alla kunnat ge sitt godkännande åt de utvalda. Landets politiska huvudstad är inte dess statushuvudstad, framstår inte ens som ett verkligt betydelsefullt segment i landets societet; politisk karriär innebär ingalunda att man samtidigt gör karriär socialt. Och landets ekonomiska huvudstad är New York och inte Washington. Vilken enorm skillnad skulle det inte ha betytt om Boston och Washington och New York redan från början hade förts samman till en enda stor huvudstad för både sällskapslivet, politiken och affärslivet! Då skulle mrs John Jays salong ('Middags- och supélistor för åren 1787 och 1788'), där societeten, de rika och de politiska beslutfattarna samlades och umgicks med varandra ha kunnat hållas intakt och vid liv som en rikslikare för hela landet.[1]

Men trots att man sålunda saknar ett enande centrum, finns det i dag — sjutton decennier senare — ändå en fullt identifierbar överklass i Amerikas stora städer, en överklass som många avseenden verkar helt kompakt och sluten i sig. 1 Boston och New York, i Philadelphia och Baltimore och San Francisco finns en fast och solid kärna av gamla, rika familjer. som omges av en lösligare omkrets av yngre, rika familjer. Denna äldre kärna, som enligt mrs Astors Ward McAllister för New Yorks del omfattade fyrahundra familjer, har gjort åtskilliga försök att vinna erkännande som Förenta staternas societet, och kanske var den en gång i världen snubblande nära att lyckas. Numera är dess chanser att framträda som en verklig societet för hela landet i hög grad i riskzonen, i den mån den försöker basera sin stolthet och sina krav på en sådan sak som börden. Så mycket är emellertid klart som att man såväl bland the metropolitan 400, storstadens 400, som hos deras motsvarigheter i

[1] Jfr Dixon Wector: *The Saga of American Society* (Scribner's, New York, 1937), sid. 199ff; arbetet är standardverket om den amerikanska 'societetens' historia. De bästa studierna av 'societeten' i bestämda storstäder är Cleveland Amory: *The Proper Bostonians* (E. P. Dutton, New York, 1947) och Edward Digby Baltzell jr: *The Elite and the Upper Class in Metropolitan America A Study of Stratification in Philadelphia* (doktorsavhandling, Columbia University 1953). Jag har utnyttjat båda i detta kapitel.

småstäderna finner en anhopning av speciella fördelar, där yttre möjligheter och psykologisk betingning i växelverkan skapar och för varje ny generation bevarar de högre socialgruppernas värld. Och i var och en av storstäderna riktar denna societet i första hand sina blickar på sina motsvarigheter i de andra.

Före inbördeskriget var storstädernas överskikt kompakta och stabila. I varje fall påstår societetskrönikörerna det så här efteråt 'Societeten' växte enligt mrs John King Van Rensselaer, 'snarare fram inifrån än utifrån ... De element utifrån som upptogs var helt utan betydelse. Kretsen vidgades, generation för generation, genom de frikostiga bidrag envar familj gav till eftervärlden ... det fanns en gräns som var lika fast och lika svår att ignorera som kinesiska muren.' Stamtavlorna gick tillbaka till koloniernas första begynnelse och de enda uppdelningar som förekom inom dessa överklassgrupper var 'de kyrkliga; presbyterianer, holländska reformerta och medlemmar av episkopalkyrkan bildade var för sig tämligen klart avgränsade sektorer inom den utåt fast sammanhållna gruppen.' [2]

Överallt, på alla platser och i alla regioner, skapade de rikedomar som samlades under 1800-talet sina egna industrihierarkier av lokala familjer. Längs Hudsonfloden hade man de jorddrottar som kallades *patroons*, familjer som var stolta över sitt holländska ursprung, och i Virginia fanns plantageägarna. I varenda stad i New England fick man sin klass av puritanska redare och fabriksidkare och i St. Louis dominerade de fashionabla ättlingarna till de franska kreolerna, som levde på sina jordegendomar. I Denver utgjordes överklassen av de rika ägarna till regionens guld- och silvergruvor. Och i New York hade man, som Dixon Wecter uttryckte det, 'en klass bestående av kupongklippare, sportsmän som levde på fädernas hopsamlade rikedomar, och ett skikt av typen Astor och Vanderbilt, som gjorde allt för att så snabbt och grundligt som möjligt befria sig från sitt kommersiella ursprung.' [3]

De rikaste kunde betraktas som en särskild, avgränsad kast, deras rikedomar som något permanent, deras familjer som gamla fina sådana. Så länge dessa familjer kunde bevara sin rikedom, och inte hotades av nya och större familjer, fanns det ingen orsak att göra någon skillnad mellan sådan status som byggde på familjens härstamning och den som byggde på rikedom. Den gamla överklassen vilade tämligen trygg på det faktum att fin familj och stora rikedomar mer eller mindre var samma sak. Detta eftersom de nya överklassernas krav på en plats i solen, deras rikedomar, deras makt, fångades upp av den gamla som, samtidigt som den behöll sin särprägel och såg till att ingenting hotade den, understundom också kunde ta upp nya medlemmar i sin krets.

Under decennier efter inbördeskriget översvämmades och överväldigades de gamla städernas gamla överklasser av de nyrika. 'Plötsligt', funderade mrs Van Rensselaer, 'attackerades [societeten] från alla håll av personer som djärvt försökte klänga sig över den sociala exklusivitetens alla skyddsmurar.' Därtill korn immigranterna utifrån, och folk från sydstaterna och senare också västerifrån, som kom för att göra sig en förmögenhet i staden. 'Och andra, som redan vunnit rikedom på andra håll, kom nu till New York för att spendera sina pengar på nöjen och strävan efter socialt erkännande.' [4]

Alltifrån 1870-talet och fram till 1930-talet fortsatte denna kamp mellan de gamla familjerna och det nya kapitalet i en grandios, landsomfattande skala. De familjer som räknades som gamla därför att de vunnit sin rikedom redan före inbördeskriget, försökte nu sluta leden mot de efterkrigsrika. Men de misslyckades skändligen, i första hand därför att den nya rikedomen var så enorm i jämförelse med den gamla, att man helt enkelt inte kunde motstå den. Därtill kunde de nyrika inte hållas cernerade på en bestämd plats. På samma sätt som landets territorium utvidgades växte nu också det nya välståndet och den nya makten — som numera

[2] Mrs John King Van Rensselaer: *The Social Ladder* (Henry Holt, New York, 1924), sid. 30-32.
[3] Dixon Wecter, op. cit., sid. 294-95.
[4] Mrs John King Van Rensselaer, op. cit., sid. 53-54.

representerades inte bara av bestämda familjer utan också av bolag — ut så att de nådde landsomfattande räckvidd. Det gick inte att cernera detta också samhälleligt mäktiga kapital inom den egna staden, det egna grevskapet, den egna delstaten. Överallt invaderade dess innehavare de gamla fina familjernas storstadssocietet.

Alla de fina familjerna vill gärna verka 'gamla', men det är dock inte alla ibland dem som har ägt sin rikedom i minst två, men helst åtminstone tre eller fyra generationer. Formeln för 'gammal fin familj' i Amerika är pengar plus den rätta läggningen plus tid. När allt kommer omkring omfattar ju landets hela historia än så länge bara sex-sju generationer. Och för var och en av de 'gamla familjerna' måste det finnas ett ögonblick i tiden då släkten i fråga inte var 'gammal'. Följaktligen är det i Förenta staterna nästan lika fint att vara stamfar själv som att ha en stamfar.

Man får inte föreställa sig att de stambokförda familjerna aldrig vare sig släpper in eller har släppt in ännu icke bokförda familjer i sina kretsar, framför allt inte sedan de icke stambokförda har lyckats erövra deras bankföretag. Vad det här rör sig om är bara att individer vilkas egna förfäder för bara två tre generationer sedan köpte in sig bland de äldre familjerna, nu gör sitt yttersta för att hålla undan de som försöker följa deras egna farfäders exempel. Denna kamp mellan de gammalrika och uppkomlingarna inleddes i och med att landet blev självständigt och fortsätter än i dag, i småstaden lika väl som i de stora miljonstäderna. Och den enda fasta regel som gäller i detta spel är att varje familj, bara den är tillräckligt envis, till slut alltid kan slå sig igenom till den nivå som dess penningtillgångar medger. För pengarna — den nakna, vulgära penningen och ingenting annat — har med få undantag städse skaffat sin ägare tillträde till vilken nivå som helst i sällskapslivet överallt i Amerika.

Ur statussynpunkt innebär detta att murarna oavbrutet håller på att rasa, för status försöker alltid bygga på börden men rent generellt, om man bara räknar med en högre samhällsklass, erkänd och accepterad också utanför det lokala planet, innebär samma sak endast att toppskiktet undergår en ständig förnyelse. Den innebär också att den amerikanska överklassen, vilka pretentioner den än själv må föra till torgs, reellt sett bara är en rik bourgeoisie, och att dess medlemmar, hur mäktiga de än må vara, ändå inte kan uppfinna ett aristokratiskt förflutet som helt enkelt inte existerar. Den framstående genealogen W. J. Milis hävdade i en omsorgsfullt underbyggd artikel i tidskriften *Delineatur* 1904 att det vid hans tid inte fanns 'ens tio familjer med framträdande social ställning' vare sig bland de mycket rika eller bland New Yorks 'gamla fina familjer', 'vilkas familjenamn finns med redan på mrs John Jays middagslista'.

I Amerika har den här sortens anstolta strävanden att vinna status med hänvisning till de egna förfäderna alltid varit en tämligen olustig sysselsättning, som aldrig intresserat mer än en mycket liten bråkdel av landets befolkning. Med verkliga och fritt påhittade anfäders hjälp har 'de välborna' och 'de högborna' försökt åstadkomma eleganta stamträd och utifrån stoltheten över dessa ättartavlor sedan försökt hålla 'de lågborna' på avstånd. Men de där försöken har gjorts i ett land där populasen på ett alltigenom vulgärt sätt snarast tycks sätta en ära i att vara lågborn, och endast alltför gärna kommit stickande med endast alltför många elaka skämt om hästavel för att den sortens släktforskning någonsin skulle kunna bli verkligt populär.

Dessutom har rörligheten varit alltför stor — med rent geografiska förflyttningar och stor rörlighet inom yrkeslivet, både bland individerna själva och från den ena generationen till den andra — för att den rätta ättartalskänslan skulle ha någon god grogrund här. Och till och med när en sådan inställning får definiera de högre klassernas anspråk, är den ändå till ingen nytta så länge de lägre skikten vägrar att ta den på allvar. Amerikanerna är inte särskilt stamträdsmedvetna; de är inte den sortens breda massa som gärna och villigt endosserar prestigeanspråk som bygger på härstamningen. För att den sortens stolthet och fördomar, och

den servilitet och underlägsenhetskänsla som följer i deras släptåg, alls skall kunna byggas upp till en stabil grundval för ett prestigesystem krävs en samhällsstruktur som inte undergår några mer väsentliga förändringar ens på flera generationers tid, krävs att yrke och sysselsättning och rikedom och levnadsställning blir mer eller mindre ärftligt betingade.

En kortare tid blev det dock möjligt att åstadkomma en sådan ättartalssocietet, baserad på bördsprestige, trots att Förenta staterna saknade både en ärftlig adel och ett feodalt förflutet. Det som möjliggjorde detta var *immigrationen.* Den stora glanstiden för storstadssocieteten i Amerika inföll just under de decennier då immigrationsinflödet till de stora städerna nådde sin absoluta höjdpunkt. Anspråken på status genom härstamning fick sin största genklang just i de 'yankeeghetton' som därmed skapades, inte så mycket inom befolkningen i stort, men däremot bland de som gjorde anspråk på en finare. inhemsk härstamning och helst ville ha ännu mer av den varan. Sådana anspråk finns alltid med i spelet i nationell' gruppers statushierarki.

Så småningom randades emellertid en ny tid, då lågborna immigranter inte längre kunde tjäna detta syfte. Immigrationen tunnades av till en liten rännil, och man närmade sig en tid då varenda amerikan snart skulle vara en infödd amerikan, född av inhemska föräldrar.

Men också när immigranterna vällde in som värst och i hög grad överträffade de amerikafödda i antal i landets storstäder, växte sig de liberala nationalitetskänslorna ändå alltför starka för att kunna formas och ledas av ett direkt härstamningstänkande. 'Immigranternas amerikanisering' — som en organiserad rörelse, som en ideologi och som ett självklart faktum — gjorde lojaliteten mot en viss ideologisk version av nationen till något långt viktigare än att man råkade vara av anglosaxisk härstamning. Uppfattningen om detta land som en gloriös smältdegel för raser och nationer — den syn på landet som genomsyrade medelklassen och intelligentian — vann överhanden över den anglosaxiska syn som karakteriserade de grupper som lade tonvikten vid 'rasen' och det stamboksförda samhället. Vartill kom att alla de olika immigrantgrupperna alltifrån irländarna och fram till puertoricanerna — långsamt men säkert också tillkämpat sig ett visst politiskt inflytande.

Försöken att skapa ett stamboksfört samhälle har emellertid fortsatt inom en överklass, som emellertid samtidigt var splittrad inom sig själv: eftersom östkusten koloniserades allra först, har de familjer som stannade kvar där kunnat bli gamla fina familjer tidigare än familjerna i de områden som koloniserades senare. Men å andra sidan finns det lokalt framstående familjer som har varit lokalt framstående i många småstäder i New England precis lika länge som vilken bostonsk societetsfamilj som helst; det finns småstadsfamiljer i sydstaterna vilkas anspråk knappast kan överträffas ens av de allra mest fanatiska bland *Boston Brahmins*; och det finns gamla kaliforniska familjer, som inom sin egen intensivt upplevda tidsram känner sig mycket äldre och långt rotfastare än trots någon familj i New York. Därtill konkurrerade de olika lokala grupperna också ekonomiskt. Gruvfamiljerna och järnvägsfamiljerna och jorda-godsfamiljerna — inom varenda industri, på varje plats och i envar region, skapade storkapitalet sin egen hierarki av lokala familjer.

Härkomsten står som en fast och säker grund för prestigeanspråken överallt där klasstrukturen är fast och säker. Men det är bara där så verkligen är fallet som alla möjliga konventioner och etikettsregler verkligen kan slå rot och blomstra i en trygg ekonomisk jordmån. Där man i stället upplever snabba ekonomiska förändringar och rörligheten är den avgörande faktorn, där kommer den ägande klassen såsom sådan att hävda sig starkast; där bryter alla gamla statuskrav samman och gamla vördnadsvärda fördomar smälter som smör i solen. Ur ren klassynpunkt är en dollar en dollar och därmed basta, men ur bördssamhällets synpunkt är två precis lika stora förmögenheter — där den ena förvärvats genom fyra generationer och den andra genom en verklig storkupp på börsen så sent som i förra veckan — helt olika ting. Men vad skall man andra sidan göra när de nya förmögenheterna blir direkt enorma? Hur skall mrs Astor (aristokraten med Knickerbockeranor, gift med en gammal jordagodsförmögenhet)

uppträda mot mrs Vanderbilt (med vulgära järnvägspengar och en ännu vulgärare svärfar) av år 1870? Mrs Astor är dömd att förlora; år 1883 lämnar hon sitt visitkort vid mrs Vanderbilts dörr, och tackar ja till en inbjudan till mrs Vanderbilts maskerad. bal. När sådana saker händer kan man helt enkelt inte köra med verklig bördsstolthet i längden. I Amerika, och kanske också på andra håll, har bördssocieteten alltid och genomgå ende antingen förbigåtts eller låtit köpa sig av de vulgär nyrika.*

Här, i det sociala sammanhang som representerades av *the self-made man*, gjorde uppkomlingen anspråk på status. Och han krävde det i sin egenskap av self-made man, inte trots att han var detta. I varje generation har vissa bördsstolta män och kvinnor sett ner på honom som inkräktare, nouveau riche, utböling och ingenting annat. Men varje gång har han i nästa generation — eller generationen efter den — givits fullt och helt tillträde till det övre samhällsskikt som representeras av de stamboksförda familjerna.

Den amerikanska statuskampen är inte någonting som inträffade vid den eller den tidpunkten och sedan var undanstökat för gott. De gammalrikas försök att hålla sin överklass ren och bördsbestämd måste snarare ses som en aldrig upphörande strävan, som alltid misslyckas och alltid lyckas. Misslyckas i så måtto att deras överklass för varje ny generation utökas med nya medlemmar, men lyckas i så måtto att det alltid finns kvar ett högre socialt skikt som kan fortsätta kampen. Amerika har ingen fast överklass i form av en sluten aristokrati utan nytillskott, men däremot existerar det ett högre samhällsskikt som kan betecknas som landets societet. Förändringar i medlemskadern hos en sådan klass kan inte rasera klassen såsom sådan, hur snabbt de än sker. För även om individerna och familjerna växlar, så lever dock samma typ hela tiden kvar i den.

Det har gjorts otaliga försök att fastställa exakt hur denna typ ser ut, genom att man dragit en mer eller mindre formell gräns. Redan före inbördeskriget, långt innan den nya rikedomen var så påträngande som den så småningom skulle bli, kände bekymrade värdinnor ett utpräglat behov av någon *arbiter elegantum*, som kunde ge råd i brydsamma societetsfrågor. Före 1850 kunde New Yorksocieteten i två generationers tid förlita sig på en viss Isaac Brown, kyrkvaktmästare vid Grace Church, som enligt Dixon Wecter ägde ett 'perfekt minne för namn, härstamning och skvaller. Han stod alltid redo att meddela envar värdinna som skulle sända ut bjudningskort vem som hade sorg, vem som gjort konkurs, vem Som hade vänner på besök och vilka som var nykomlingar i staden och i societeten.' Han brukade presidera vid trappan På societetstillställningarna, och det fanns de som påstod att han 'ägde en lista över ”dansanta unga män”, som stöd och hjälp för sällskapslivets nya värdinnor'.[5]

De väldiga förmögenheter som gjordes under tiden efter inbördeskriget krävde intrikatare

---

* Men det är inte bara de snabbrörliga klassmekanismerna som bryter ner den sortens statusanspråk. Konventionerna i ett sätt att leva är mycket viktiga för en lokal societets prestige, och för att konventionerna skall kunna stabiliseras krävs att klass- och statusrelationerna är stabila. Om bara konventionerna är tillräckligt stela, blir kläderna så småningom 'dräkt' och konventionerna förvandlas till 'traditioner'. Då samverkar den höga prestige som skapas av börd, ålder, gammal förmögenhet, lång rotfasthet i regionen och långvarigt medlemskap i societeten, och den som ligger i de gamla beprövade sätten att göra allt som görs mellan himmel och jord, och skapar gemensamt statuskonventionerna hos en fixerad krets i ett förändringslöst samhälle.

Men när förändringarna är snabba och stora, tillfaller prestigen ofta de unga och vackra, till och med om de samtidigt är de fördömda, det som bara är annorlunda och 'nytt', till och med om det är alltigenom vulgärt. I sådana samhällen blir dräkt något 'omodernt' och det viktigaste av allt är att vara 'modern', att följa med sin tid. Det yttre värdet hos en människas bostad, till och med hos hennes uppträdande och henne själv, blir därmed underkastat modets växlingar. Man finner kort sagt att det nya uppskattas av det enda skälet att det är nytt; det nya är samtidigt också det som ger prestige. I en sådan situation blir det lätt pengarna som avgör vem som skall, kunna hålla jämna steg med ett si snabbt och dynamiskt konsumtionsmönster för kläder, bilar, bostäder, sport, hobbies, klubbar. Naturligtvis är det ett sådant samhälle, och inte en stabiliserad icke arbetande klass, som Veblen tänkte på när han myntade sina uttryck 'skrytkonsumtion' och 'iögonenfallande slöseri'. I stort sett hade han alldeles rätt när det gällde Amerika och andra generationen i den period han skrev om.

[5] Wecter, op. cit., sid. 209-10.

urvalsmetoder, och en tid åtog sig Ward McAllister att tjänstgöra som utväljare. För att 'ge societeten den stadga som tarvas för att den må kunna motstå profitörernas anlopp' påtog sig McAllister uppgiften att åstadkomma den behövliga blandningen av gamla familjer med ställning i samhället men utan sinne för modet och de 'sprättar och modelejon som måste kunna underhålla och vara ”med i svängen” för att alls nå sitt mål'. Han lär ha tagit sin uppgift på allra djupaste allvar och ägnat 'all sin tid åt studiet av heraldiken, böcker om hovetikett, genealogi och kokkonst .. Vintern 1872-73 organiserade han något som kallades Patriarkerna, 'en kommitté på tjugofem män ”som ägde rätten att forma och leda societeten” genom att till envar bal inbjuda fyra damer och fem herrar efter eget val och på eget ansvar, ett ansvar som enligt vad McAllister underströk var ett heligt förtroendeuppdrag'. De första patriarkerna var män ur gamla New Yorkfamiljer som bott i staden i minst fyra generationer, något som med McAllisters amerikanska generositet borde 'skapa en lika sann och äkta gentleman som fyrtio'.[6]

På 80-talet hade McAllister då och då låtit tidningarna förstå att det i själva verket 'bara fanns cirka 400 personer som verkligen kunde räknas till den fashionabla New Yorksocieteten. Går man utanför den gruppen träffar man på personer som antingen inte uppträder obesvärat i en balsal eller också hindrar de andra i salen att känna sig obesvärade.'[7] Och år 1892, då både Patriarkernas exklusivitet och Ward McAllisters egen popularitet redan börjat deklinera en hel del, publicerade han så sin lista över 'de 400', en lista som i själva verket inrymde cirka 300 namn. Det var helt enkelt en rulla över patriarkbalernas inbjudna, den inre cirkeln inom New Yorks societet från tiden före inbördeskriget, utökad med ogifta söner och döttrar som tyckte om att dansa och ett utvalt fåtal bland de nyrika, som funnit nåd inför McAllisters stränga blickar. Listan rymmer bara nio av stadens rikaste män vid denna tid.8[8]

Den uppmärksamhet som ägnades McAllisters lista över 'de 400' och hans så småningom följande tillbakaträdande som smakdomare, avspeglar klart hur prekärt läget var för den gamla överklass han försökte konsolidera. Inte bara i New York utan också i andra städer har allehanda försök gjorts att rädda 'det gamla gardet' undan de nyrikas entré i societeten. McAllisters fall står som en symbol för det misslyckande som drabbade alla dessa strävanden. Det enda vettiga var nu att släppa in de nyrika, eller åtminstone ett utvalt sällskap ibland dem. Och detta var just vad som skedde när *Social Register* började komma ut.

Det var under det gyllene 1880-talet som en ungkarl i New York som ärvt 'en mindre men tryggad inkomst för livet och en aktad om ock oansenlig social ställning' tog sig före att ge ut 'en lista över de Bästa Personerna, där alla annonser visligen lyste med sin frånvaro, men som i stället lämpligen kunde köpas av affärsmännen'.[9] *The Social Register* blandade på ett skickligt och omdömesgillt sätt de gamla och de nya, och blev med gott stöd av författarens goda vänner i sådana New Yorkklubbar som Calumet och Union en omedelbar framgång. första upplagan av New Yorks Social Register förtecknade 881 familjer; i vederbörlig ordning publicerades så småningom liknande register också för andra storstäder, och ett särskilt företag, The Social Register Association, bildades med den enda uppgiften att kompilera och utge sådana listor. På 20-talet utkom sådana förteckningar för tjugotvå olika städer, men nio av dessa slutade så småningom att utkomma 'på grund av bristande intresse'. Från 1928 sände man ut tolv olika volymer varje höst och alltsedan dess har man haft sådana förteckningar för New York och Boston (sedan 1890), Philadelphia (1890), Baltimore (1892), Chicago (1893), Washington (1900), St. Louis (1903), Buffalo (1903), Pittsburgh (1904), San Francisco (1906), Cleveland (1910) och Cincinnati (1910).

Dessa register förtecknar 'societetens utvalda' med adresser, barn, skolor, telefonnummer och

[6] Ibid., sid. 212, 214.
[7] Citerat i ibid., sid. 215.
[8] Se kap fem: De superrika och noterna till detta kapitel.
[9] Wecter, op. cit., sid. 232-33.

klubbar. Supplement utges i december-januari och i juni varje år publiceras en särskild sommarupplaga. Social Register Association rekommenderar också registrens läsare att köpa ett särskilt index med samtliga namn som finns i de olika registren, eftersom det förekommer så många giftermål mellan societetsmedlemmar från olika städer och adressförändringar från en stad till en annan.

The Social Register förtecknar enligt egen utsago 'de familjer som genom sin börd eller samhällsställning eller av andra skäl naturligt tillhör de främsta kretsarna i respektive stad eller städer'. Exakt vilka kriterier som tillämpas är emellertid svårt att klarlägga, kanske därför att, som Wecter uttrycker det, '*The Social Register* omges av en effektiv opersonlighet, opartiskhet och allmän aura av hemlig undersökning. En viss anonymitet ar nödvändig om publikationen skall kunna bevara sin prestige och utges med framgång också i fortsättningen.'[10] Social Register Association har fortfarande sitt säte i New York och tycks för närvarande ledas av en miss Bertha Eastmond, en gång i världen sekreterare hos bolagets grundare. Hon avväger och bedömer alla namn, avgör vilka som skall föras in, vilka som skall förkastas som ovärdiga och vilka som skall få stå på tillväxt för att eventuellt komma in så småningom. I detta ar. bete kan hon begära hjälp och råd av vissa medhjälpare inom societeten, och i varje stad som har ett sådant här register har företaget också en representant som ser till att namn, adresser och telefonnummer alltid hålls å jour.

Men vilka personer inryms alltså bland de cirka 38 000 familjer som finns med på dessa förteckningar, och varför har just de tagits upp? Var och en som är bosatt i någon av de tolv utvalda städerna kan ansöka om att bli införd i registret, men måste i så fall kunna bifoga rekommendationer från flera av de familjer som redan står där och en lista över de klubbar familjefadern tillhör. Men det förefaller inte som om enbart pengar, eller enbart börd, eller ens båda dessa ting tillsammans, skulle garantera en plats i registret. Medlemmar av gamla familjer kan ibland på ett ganska godtyckligt sätt ute- slutas från listan, och om andra generationen i en nyrik familj söker upptagande händer det ofta att svaret blir nej. Men även om börd och rikedom inte alltid är tillräckliga krävs däremot båda delarna, plus ett rätt uppförande, för att en familj alls skall kunna komma med i dessa förteckningar.

Det finns kända fall där tämligen måttligt framgångsrika bolagstjänstemän lyckats ta sig in i registret genom att kämpa hårt för sin sak, men sådant är rena undantagsfall. Däremot finner man tydlig 'historisk' tendens — trettioårsperioden 1890-1920 var den stora upptagningstiden i denna registrerade krets. Men redan från 1900-talets första decennium har antalet nyupptagna familjer stadigt minskat — i varje fall i en större stad, nämligen Philadelphia. Under 1900-talets första decennium hade man en 68-procentig ökning, men på 30-talet var ökningen nere i sex procent.

De som får försvinna ur *The Social Register* är ofta så val kända att det blir stor uppståndelse kring uteslutandet; härvid utnyttjas registrets 'godtycklighet' ofta för att förlöjliga dess sociala betydelse. Dixon Wecter anser att 'ofördelaktig publicitet tycks av allt att döma vara det närmaste man kan komma den dolda orsaken till sådana bannlysningar, men också här sker tillämpningen snarare på intuition än enligt några logiska grunder ... Man torde emellertid tryggt kunna säga att envar som håller sig borta från [tidnings] spalterna — hurdant hans privatliv än må vara och vilka rykten som än kan gå om det kan räkna med att få stanna kvar i *The Social Register*.'[11]

Men trots all skenbar godtycklighet i valet av vilka som skall tas med och vilka som skall förkastas, och trots allt det snobberi och all den sociala vånda som omger och till och med karaktäriserar dessa tryckalster, är *The Social Register* dock en allvarligt menad förteckning av en viss betydelse. Det representerar ett försök, genomfört under tämligen prövande yttre

[10] Wecter, op. cit., sid. 234.
[11] Wecter, op. cit., sid. 235, 234.

omständigheter, att ur de rätta kretsarna utesluta de enbart nyrika och de som är snarare ökända än välkända, att registrera och konsolidera dessa 'rätta' rikemanskretsar och hålla de utvaldas krets ren och därmed väl förmodligen också värdig sin utvaldhet. När allt kommer omkring är det dock den enda kalender över utvalda familjer som Amerika äger, det närmaste man alls kan komma ett officiellt statuscentrum i detta land utan något aristokratiskt förflutet, utan hovsocietet och utan någon verklig huvudstad. Visst kan registreringen i varje enskilt fall vara oberäknelig eller rentav godtycklig, men som grupp betraktade har de människor som står i *The Social Register* valts ut på grund av sina pengar, sin börd och sin livsstil. Följaktligen representerar de namn som ryms i dessa tolv magiska volymer en viss speciell människosort.

I vart och ett av dessa utvalda storstadsområden finns det en högre samhällsklass vars medlemmar tillhör familjer som varit registrerade alltsedan *Social Registers* allra första årgång. Denna förtecknade samhällsklass består, liksom de senare förtecknade och icke förtecknade grupperna i övriga storstadsområden, av grupper av gamla fina familjer, som varit framstående och rika i två eller tre eller fyra generationer. De särskiljer sig från resten av samfundet genom sitt ursprung, sitt yttre och sitt sätt att uppträda.

De bor i ett eller flera exklusiva och dyrbara bostadsområden i fina gamla hus som många av dem är födda i, eller i raffinerat enkla moderna villor som de själva har ritat. De här husen, både de gamla och de nya, innehåller de rätta möblerna och den riktiga utrustningen. Deras sätt att klä sig kan visserligen verka nonchalant och tveklöst litet gammaldags, men deras kläder skiljer sig ändå på något sätt både till snittet och i deras sätt att bära upp dem från andra människors kläder. De saker de köper är stillsamt dyra och används aldrig på ett iögonenfallande sätt. De är medlemmar av klubbar och organisationer som inte accepterar andra medlemmar än folk av deras eget slag, och de tar sina framträdanden dessa sammanslutningar på allvar.

De är allesammans släkt och vänner med varandra, och därtill och vad än viktigare är, har de också gemensamma er. farenheter av ett noga utvalt, familjekontrollerat slag. De har gått i samma eller samma sorts exklusiva privatskolor, helst någon av de episkopala internatskolorna i New England, Männen har legat vid Harvard, Yale, Princeton eller, om lo. kalpatriotismen blev för svår, något högt uppskattat lokalt college som deras familjer har bidragit till med donationer. Och nu är de medlemmar av de här skolornas elevföreningar och av ledande klubbar i den egna staden, ofta också av en eller ett par klubbar i andra storstadscentra.

Deras namn ses inte i skvallerspalterna, knappast ens i societetspalterna, i stadens egna tidningar; många av dem, den rätta sortens *Bostonians* och *San Franciscans*, skulle känna sig uppriktigt generade inom den egna kretsen om deras namn nämndes i så plebejiska sammanhang — billig publicitet och enklare skandaler är något som hör de nya, mer högröstade och utåtriktade familjerna till, men passar inte den gamla fina societeten. För de som redan etablerat sig på toppen är 'stolta'; de som fortfarande klättrar är bara fåfänga. De stolta struntar högaktningsfullt i vad de lägre stående anser om dem; de fåfänga måste ha smicker och låter sig lätt luras av det, eftersom de inte är medvetna om hur beroende deras föreställning om det egna jaget är av andras åsikter.

[Här vill jag gärna flika in några ord om Thorstein Veblens *The Theory of the Leisure Class* (1899) som — lyckligtvis — är ganska allmänt läst fortfarande, inte därför att hans kritik av den amerikanska överklassen fortfarande är adekvat, utan därför att hans stil gör den så plausibel, också där man inte längre tar kritiken på allvar. Det han skrev rymmer fortfarande en hög grad av sanning, även om hans fakta inte täcker de scenbilder och rollinnehavare som trätt fram numera. Det bevarar sin sanning därför att om han inte hade skrivit som han gjort, så skulle vi själva inte ha kunnat varsebli de nyare drag som hör vår egen tid till. Vilket är ett sätt att uttrycka det faktum att hans fördomar är de mest fruktbringande som över huvud taget framförts inom den amerikanska samhällskritiska litteraturen.

Men alla kritiker är dödliga; och Veblens teori kan rent allmänt inte längre betraktas som en adekvat redogörelse för det amerikanska prestigesystemet.

(Teorin om) *Den sysslolösa klassen* är inte teorin om den sysslolösa klassen. Den är en teori om ett speciellt element inom socialgrupp ett under en viss period i en viss stats historia. Veblens bok är en redogörelse för statuskampen mellan den nya och den gamla rikedomen, och framför allt är den en undersökning av den Nouveau riche, som var så iögonenfallande just under de år då Veblen utformade sina åsikter, senare hälften av 1800-talet, Vanderbiltarnas, Gouldarnas och Harrimanernas Amerika, Saratoga Springs och Newports decennier, glittrets och guldets år.

Den är en analys av en överklass som klättrar uppåt socialt genom att översätta sina pengar till status-symboler, men gör det i en statussituation där symbolerna är tvetydiga. Därtill är publiken vid det veblenska dramat inte den gamla vanliga och inte heller skådespelarna ordentligt inordnade i en nedärvd samhällsstruktur, som inom feodalismen. Följaktligen blir konsumtionsmönstren den enda utvägen när man vill konkurrera om statusäran. Veblen analyserade aldrig några samhällen med en gammal adel eller en hovsocietet, där hovstilen var en framgångsrik livsstil.

Det verkar som om Veblen själv — precis som de aktörer han skriver om — blandar samman aristokratiska och borgerliga element i sitt sätt att avporträttera den finare amerikanska livsstilen. På ett par ställen gör han det öppet och klart: 'De aristokratiska och de borgerliga dygderna — det vill säga de destruktiva och de pekunjära dragen — torde påträffas huvudsakligen i de högre klasserna ...[12] Man behöver bara skärskåda de små affärsmännens smak för att inse att detta är alldeles fel.

Den 'iögonenfallande konsumtionen' i Veblens mening är ingalunda inskränkt till de högre klasserna. Men jag skulle vilja säga att den i dagens läge *framför allt* är förhärskande inom ett bestämt element inom den nya överklassen — bolagsprivilegiernas *nouveau riche* — männen med representationskonto och andra direktörsprerogativ — och därtill och med än mer förödande effekter gör sig bred i standarden och livsstilen hos teaterns och filmens, radions och TV:s yrkeskändisar. Och naturligtvis också bland de nyare skördar av mer gammalmodiga *nouveaux riches* som får sitt mest dramatiska utslag i 'Texasmiljonärerna'.

Också i vårt eget nu, vid 1900-talets mitt, *förekommer* det rent fantastiska ting av samma slag som de Veblen noterade under det slutande 1800-talet: 'Tenoren Mario Lanza har köpt en handtillverkad, stor vit Cadillac med guldpläterade stänkskärmar ... Restaurangägaren Mike Romanoff skickar sina sidenskjortor med flyg till Sulka's på Manhattan, för att få dem tvättade som han vill ha dem ... Storbyggaren Hal Hayes ... har inbyggd bar i sin Cadillac och kranar för skotsk och canadensisk whisky, champagne och öl i hemmet.'[13] Men fjärde och femte generationens män och kvinnor inom den etablerade societeten föredrar att vara stillsamt dyra och dyrt stillsamma; de är ofta tvärtom medvetet icke-demonstrativa i sina konsumtionsvanor; de håller sig med opretentiösa gårdar och sommarställen och lever ofta mycket enkelt och i varje fall helt utan den sortens ostentativa uppvisningar i vulgärt överflöd.

Veblens facktermer räcker inte till för att ge en beskrivning av dagens etablerade högre samhällsklasser. Därtill kommer att Veblens arbete — något som vi kommer närmare in på i fjärde kapitlet — i sin egenskap av en teori om det amerikanska statussystemet inte tar tillräcklig hänsyn till den institutionaliserade eliten eller celebriteternas värld. Naturligtvis kan man inte heller begära att han redan på 1890-talet skulle ha kunnat räkna med det verkligt landsomfattande statussystem med 'yrkeskändisar', som vuxit fram genom masskommunikationernas och nöjesindustrins utveckling, eller att han skulle ha kunnat förutspå den utveckling på glamourfronten som lett till att debutanten ersätts av filmstjärnan och den lokala societetsdamen av de militära och politiska och ekonomiska direktörer — 'makteliten' — som så många numera hyllar som sina' rätta hövdingar.]

Inom och mellan de olika klickar de bildar, bygger dessa stolta familjers medlemmar upp intima vänskapsförbindelser och starka lojaliteter. De deltar i varandras middagar och dansar på varandras baler. De ser på de stillsamt eleganta bröllopen, de sobra begravningarna, de glada debutanttillställningarna med allvar och måttfullhet. De framträdanden i sällskapslivet

[12] Thorstein Veblen: *The Theory of the Leisure Class*, 1899 (New American Library, New York, 1953), sid. 162 (finns i förkortad svensk övers. från 1926). Jfr också min inledning till NAL-upplagan, som ger en mera utförlig kritik av Veblens teori.

[13] *Time*, den 26 oktober 1953.

de trivs bäst med tycks ofta vara de mer informella tillställningarna, men för deras del styr reglerna för klädsel och upp. trädande, den raffinerade känsligheten för vad som är korrekt och vad man inte gör, också det informella och naturliga lika väl som det formella.

Deras känsla för de medborgerliga plikterna tycks inte gärna ta sig direkt politiska uttryck, men däremot leder de gärna och med glädje sin stads välgörenhets-, undervisnings- och kulturinstitutioner. De är så rika — troligen flera miljoner genomsnitt — att de normalt inte behöver röra vid kapitalet; om de inte vill arbeta behöver de inte heller göra det. Ändå arbetar männen — och framför allt de solidare äldre männen — ganska allmänt och arbetar ibland tämligen hårt. De bildar tillsammans den egna stadens affärsmannaaristokrati, framför allt på den finansiella sidan. Den verklige gentlemannen — i städerna i öster och i allt större utsträckning över hela landet – är vanligen bankman eller jurist, vilket är alltigenom lämpligt och passande, för de som äger en förmögenhet behöver pålitliga, visa och sobra män som kan bevara den orubbad. Dessa män sitter som verkställande direktörer och styrelseordföranden i storbankerna, och de är äldre delägare och investeringsrådgivare i de ledande advokatbyråerna i sina respektive städer.

Nästan överallt i Amerika är storstädernas överklass mer eller mindre genomgående av samma ras, religion och börd. ven där den inte kan föra sina ättartavlor särskilt långt tillbaka, kan den genomgående peka på att dess förfäder kom till Amerika tidigare än den stora massans förfäder. Naturligtvis finns det undantag, till och med en del ganska viktiga sådana. I olika städer har italienska och judiska och katolska irländska familjer — sedan de väl blivit rika och mäktiga — nått en hög status. Men hur viktiga dessa undantag än må vara, så är de ändå fortfarande bara undantag: den socialt ledande klassen är fortfarande 'ren' i fråga om ras, folkgrupp, härkomst. Därtill är överklassen genomgående gärna protestantisk, och därtill protestantisk av någon finare klasskyrkobekännelse, huvudsakligen episkopalkyrkan, någon gång också unitarianer eller presbyterianer.

I många städer — till exempel New York — finns det snarare flera uppsättningar stadens grädda än en enda. Detta betyder emellertid ingalunda att det inte skulle existera några överklasser i storstäderna, snarare att statusstrukturen i dessa städer är mer komplicerad än i städer med en mera enhetlig societet. Det faktum att det kan förekomma fejder i sällskapslivet mellan inbördes rivaliserande statuscentra river ner statushierarkin som sådan.

En familj med högre status kan mycket väl tillhöra någon exklusiv *country club* med sport och sällskapsliv, men medlemskapet i sådana klubbar tilläggs ingen avgörande betydelse på högre nivåer, eftersom dessa 'country clubs' har spritt sig neråt till medelklassen och till och med den lägre medelklassen. I mindre städer kan medlemskapet i traktens finaste country club ofta vara det verkliga organisationella kännetecknet på de högre klasserna; men så är inte fallet på storstädernas statusmarknad. Där är det herrklubben, denna exklusivt maskulina inrättning, som är viktigast ur societetssynpunkt.

Gentlemännen samlas i storstädernas klubbar och överklassens män är normalt medlemmar i sådana klubbar i mer än en stad; de klubbar som står öppna för båda könen, till exempel country clubs, är vanligen strikt lokala. Till de utombys klubbar överklassmannen av gammalt snitt måste tillhöra hör Harvard-, Princeton- och Yaleklubbarna, men storstadsklubbarnas värld går långt utanför de som har sitt ankarfäste i de finare skolorna. Det är inte ovanligt att en gentleman kan tillhöra tre eller fyra eller ännu fler sådana klubbar. Dessa klubbar i de olika städerna är verkligt exklusiva också i den meningen att de inte är särskilt kända inom socialgrupp två och tre. De står över de mera kända områden där överklasstatusen blir mera allmänt synlig. De är stiftade av och genom och för de högre kretsarna, och inga andra. Men de är kända — och besöks också — av de högre kretsarna i mer än en stad.[*]

[*] Till och med krisåret 1933 fanns det femtio new yorkbor som betalade full avgift till Somerset Club i Boston.

För en utomstående framstår den klubb som mannen eller kvinnan ur överklassen tillhör som ett slags certifikat på hans eller hennes status; för den initierade ger klubben en intimare, klanliknande uppsättning av exklusiva grupperingar, som placerar och karakteriserar sin man. Medlemskaderns kärna utgörs vanligen av familjer med status genom börd. Det intima samröret med dessa personer ger också de nyare medlemmarna status, och nykomlingarnas prestationer hjälper till att ytterligare höja klubbens egen löpande status.

Medlemskapet i de rätta klubbarna får stor social betydelse när de blott och bart rika buffar och puffar på societetens gränsmurar, för då tenderar dessa gränser att bli vaga och medlemskapet står som en trygg definition på exklusivitet. Men samtidigt är storstadsklubbarna viktiga pinnar på samhällsstegen för de som strävar efter att ta sig upp till högsta statusnivå; de tjänstgör som statushissar som sänder upp de nya i de gamla högsta skikten; för männen, och deras söner, kan steg för steg avancera från en fin klubb till en ännu finare, och på så sätt till slut, om de lyckas, ta sig ända in i exklusivitetens innersta citadell. De spelar också en viktig roll i affärslivet inom och mellan de högre kretsarna i de olika storstäderna; för många av medlemmarna i dessa kretsar känns det både bekvämt och liksom passande att fatta viktiga beslut i sin exklusiva klubb. 'Den privata klubben håller på att bli affärsmannens borg', *som Business Week* för några år sedan uttryckte saken.

Eftersom de kontrollerar sina respektive städers finansiella och juridiska nyckelinstitutioner, får storstädernas överskikt härigenom också affärsförbindelser och juridiska förbindelser med varandra. För en stads affärsliv är inte begränsat till staden själv, minst av allt affärslivet 'i en storstad. De olika städernas överklasser står i kontakt med varandra i direkt proportion till hur landsomfattande och storstadscentrerat affärslivet är och i vilken utsträckning dessa klasser kontrollerar nyckelpunkterna för de beslut som fattas. Både i den rika och dystra stillheten i en klubb i Boston och den rika och förkromade stillheten i en klubb i Houston gäller regeln 'att höra till är att vara accepterad'. Att höra till innebär också att stå i lättsam och informell kontakt med de socialt accepterade och därmed också ha långt bättre möjligheter att sluta en överenskommelse vid ett lunchbord. Herrklubben är på en och samma gång en viktig knutpunkt i finans- och affärsvärldens beslutfattarnät och ett väsentligt vittnesbörd om att man är accepterad. I detta klubbegrepp tycks alla de drag som tillsammans bildar de gamla överklasserna ha sammanfallit: den gamla fina familjen och de rätta skolorna — och makten att fatta de viktiga besluten. De 'ledande' tillhör var i sin stad sådana klubbar och när de ledande männen i andra städer kommer på besök, kan man tryggt räkna med att få se dem vid lunchbordet i Somerset eller Union i Boston, Racquet eller Philadelphia Club i Philadelphia, Pacific Union i San Francisko eller Knickerbocker, Links, Brook eller Racquet and Tennis i New York.[14]

Överklassens livsstil är ungefär likadan — men med vissa regionala variationer — i alla landets storstäder. Bostäder och klädedräkt, och de höjdpunkter i sällskapslivet de 400 räknar som de främsta, är ganska homogena landet över. Brooks Brothers kostymer och skjortor annonseras inte speciellt och företaget har bara fyra filialer utanför New York, men det är ändå väl känt i varenda större stad i hela landet, och dess 'representanter' betraktar sig inte som främlingar i någon viktigare stad. Det finns också andra yttre attribut som är genomgående och typiska societetskännetecken, men när allt kommer omkring kan ju vem som helst som har pengar och intresse nog lära sig att ha det obekvämt i vad som helst. Livsstilen inom de gamla högre samhällsskikten landet över går djupare än så.

Den enda verkligt djuplodande erfarenhet som skiljer de societetsrika från de enbart rika och de lägre skikten är deras skolgång, och med den också alla de associationer, den medvetenhet och den känsla, som denna utbildningsgång skapar hos dem för hela livet.

Dottern i en gammal överklassfamilj i till exempel New York brukar normalt tas om hand av

[14] Privata beräkningar. Jfr Baltzell, op. cit., sid. 178.

sin mor och sin sköterska tills hon är fyra år, då en guvernant som ofta talar både franska och engelska tar hand om hennes dagliga fostran. När flickan blir sex-sju år sätts hon i någon privatskola, till exempel Miss Chapins' eller Brearley. Hon körs ofta till och från skolan i bil av familjens chaufför och på eftermiddagarna efter skolan står hon rent allmänt under uppsikt av guvernanten som nu tillbringar större delen av sin tid tillsammans med de yngre barnen. Vid fjorton års ålder börjar hon vid någon internatskola, kanske St. Timothy's i Maryland eller Miss Porter's eller Westover i Connecticut. Sedan kan hon skriva in sig vid Finch Junior College i New York och är därmed 'färdig' med sin utbildning; anses det att hon bör gå vid ett 'riktigt' universitet kan hon, tillsammans med många vanliga enkla medel, klassflickor, få gå vid Bryn Mawr eller Vassar eller Wellesley eller Smith eller Bennington. Hon gifter sig tämligen snart efter skolan eller universitetet, och förväntas sedan så småningom börja lotsa sina egna barn genom samma utbildningsserie.

['Dottern till en industriledare eller en ledande affärsman måste lära sig att leva i en komplicerad kultur som knappast ger något större utrymme åt de hävdvunnet hemvävda kvinnliga dygderna: ödmjukhet och blygsamhet, allvar och fromhet. Ändå måste hennes far, enligt de *mores* som gäller för hans grupp, sända sin dotter till någon ur den handfull skolor vilkas regler och normer bygger på denna fasta grund ... Av de cirka 1 200 privata flickskolor som finns i detta land, är det löjligt nog bara ett tjogtal som verkligen räknas ... så efemära är de ting som gör en skola fin och en annan enkel att distinktionerna faktiskt är helt ogripbara.'[15]]

Sonen i samma familj följer fram till sjuårsåldern ungefär samma mönster. Sedan börjar också han i privatskola, och fortsätter så småningom, men tidigare än flickan, i en internat. skola, som i pojkarnas fall kallas *prep school*: St. Mark's eller St. Paul's, Choate eller Groton, Andover eller Lawrenceville, Phillips Exeter eller Hotchkiss. Därifrån fortsätter han till Princeton eller Harvard, Yale eller Dartmouth. Och troligen avslutar han sin utbildning vid någon av de här universitetens juridiska högskolor.

Varje etapp i denna utbildning är viktig och betydelsefull i utdanandet av den typiska överklasspersonligheten; och utbildningssekvensen såsom sådan är gemensam för socialgrupp ett i alla landets ledande städer. Det är rentav mycket vanligt att barn från alla de här städerna sätts just i någon av de fashionabla internatskolorna för gossar eller flickor i New England, där man finner elever från ett halvt dussin delstater och från utlandet också. I och med att de statusanspråk som bygger på börden och familjen blir allt svårare att genomdriva, börjar den rätta skolan allt mer efterträda härkomsten som socialt tyngst vägande faktor. Vilket i sin tur innebär att om man ställdes inför kravet att peka på ett visst bestämt vittnesbörd oro de amerikanska högre samhällsklassernas överensstämmelse över hela landet, så skulle den bästa ledtråden vara de verkligt exklusiva internatskolorna för flickor och preparandskolorna för pojkar.

Det finns en hel del privatskolepedagoger som anser och hävdar att eftersom det ekonomiska livets växlingar tillför toppskiktet en hel del personer, vilkas barn inte har den rätta bakgrund och inställning som krävs, så måste privatskolorna betraktas som ett grundläggande medel att lära dem konsten att leva och verka på pyramidens topp, på det sätt som ägnar och anstår män och kvinnor inom överklassen. Och vare sig rektorerna är medvetna om den saken eller inte, tycks det vara ett obestridligt faktum att privatskolorna, precis som fädernas klubbhierarki – men på ett betydelsefullare och mera djupgående sätt – faktiskt har som sin speciella uppgift att utvälja och drilla nya medlemmar av det nationella överskiktet, samtidigt som de bevarar de höga normerna i sitt omhändertagande av barnen i sådana familjer som tillhört överskiktet i generationer. Det är i 'den uppväxande generationen' i privatskolorna som spänningarna mellan den nya och den gamla överklassen dämpas ner och till och med biläggs. Och mer än

[15] 'Miss Chapin's, Miss Walker's, Foxcroft, Farmington' i *Fortune*, augusti 1931, sid. 38.

något annat aktivt verkande medel är det just de här skolorna som verkligen åstadkommer att både de gamla och de nya familjerna – när deras tid är inne – integreras i en självmedveten överklass.

I sin egenskap av utväljare och utbildare för både den gamla och den nya överklassen blir privatskolan en unifierande faktor, en kraft som förenar och håller samman överklassen över hela landet. Ju mindre betydelse börden och stamträdet får för vidareförandet av de moraliska och kulturella särdragen, dess viktigare blir privatskolan. Det är skolan, snarare än överklassfamiljen, som är den viktigaste verkande kraften när det gäller att vidareföra de högre samhällsklassernas traditioner och reglera tillflödet av ny rikedom och begåvning. Den är överklasserfarenhetens verkliga karakteristikum. Om det alls finns något organiserande och skapande centrum för de högre samhällsskikten över hela landet, så finner man detta i landets femton-tjugo ledande privatskolor. Ty i dessa privatskolor för tonåringar smälts de högsta samhällsskiktens inställning till religion och familj och fostran samman, och det är hit uppgiften att bevara och vidareföra de normer som härskar i dessa skikt i första hand har koncentrerats.[*]

Dessa läroanstalter är självförsörjande och autonoma, och de finaste av dem drivs som icke vinstgivande institutioner. De är inte 'kyrkliga' i så måtto att de leds av religiösa organisationer, men däremot kräver de att eleverna skall bevista guds. tjänsterna och genomsyras av religiöst, men inte sekteristiskt, inspirerade principer. De stadgar som antogs när Groton grundades, och som fortfarande är i kraft, inrymmer också denna grundprincip: 'Allt kommer att göras för att hos eleverna ingjuta en manlig och kristen anda, i såväl deras moraliska och fysiska som deras intellektuella fostran och utveckling, Skolans rektor skall städse vara en prästman tillhörande den protestantiska episkopalkyrkan.'[16]

I en artikel i *Fortunes* septembernummer 1931 säger den icke namngivne författaren bland annat: 'De avgörande faktorerna när det gäller en prep-school står inte att söka i dess undervisningsplan. I stället finner man dem på dussinet andra ställen, ofta högst egenartade sådana: kontakterna mellan eleverna och lärarna; vilka eleverna är och varifrån de kommer; det faktum att skolan har ett gotiskt kapell eller en splitter ny gymnastiksal; vad för sorts hus pojkarna bor i och vad de sysselsätter sig med efter middagen; och främst och viktigast — rektorns person.' Det finns ett slags underförstått ideal om att skolan skall vara ett slags organiserad förlängning av familjen, men av en mycket stor och vittomfattande familj där de rätta ungdomarna från Boston och Philadelphia och New York tillsammans får lära sig det rätta sättet att uppträda. Det där familjeidealet förstärks ytterligare av de gemensamma religiösa riterna i skolan, oftast episkopala; av den utpräglade tendensen att sönerna i en överklassfamilj skickas till samma skola som fadern, och kanske till och med farfadern, en gång i världen besökte; och av donationerna och 'gamla elev'-föreningarnas sociala och sentimentala aktivitet. Choate School anger till exempel som sin bärande princip att man vill visa att det går att på bästa sätt kombinera familj och skola, så att eleven samtidigt som han åtnjuter d fördelar skolan ger — där man speciellt pekar på 'andligt ledarskap' och 'umgänget med pojkar med framtid' — inte går miste om de förtroliga påverkningar som bör vara kännetecknande för ett gott hem.

Vardagslivet i de här exklusiva skolorna är vanligen mycket enkelt, rentav spartanskt; inom dess atmosfär av snobbig enkelhet härskar ett slags statusdemokrati. Alla är mer eller mindre

---

[*] 'Dessa gosskolor spelar', skrev *Fortune* i majnumret 1944, 'en roll som inte står i någon rimlig proportion till deras elevantal. För närvarande går sju miljoner amerikanska ungdomar i olika mellanskolor, därav 460 000 i privatskolor. Av dessa gick över 360 000 i katolska skolor (1941 års siffra, den senast tillgängliga) och över 10 000 i militära undervisningsanstalter med deras speciella syften. Närmare 30 000 av återstoden gick i flickläroverk av klart bestämd typ. Cirka 40 000 gick i samskolor, huvudsakligen dagskolor. Bara 20 000 gick i de gosskolor vi här talar om.'

[16] Jfr Frank D. Ashburn: *Peabody of Groton* (Coward McCann, New York, 1944) sid. 30, 67-68.

underkastade samma dagsrutin, och skrytsamma uppviglingar av rikedom eller snobberi har inget officiellt godkännande här.[17]

I allmänhet är de här skolorna inte inriktade på något uppenbart praktiskt ändamål. Pojkarnas skolor är visserligen genomgående ett slags preparandskolor för universiteten, medan flick-skolorna har en läroplan som siktar på universitetsstudier och en i sig avslutad kurs inriktad på flickor som räknar med att gifta sig unga. Men medelklassens konkurrensinställning saknas i allmänhet helt. Skolan tycks vilja säga till sina elever att den enskilde eleven inte bör jämföra sitt arbete och sin verksamhet med klasskamratens, utan bör utgå från vad han eller hon i samråd med läraren betraktar som det bästa för eleven själv. Och förresten — pluggar man för mycket, visar an sig alltför intresserad av undervisningen, så skiljer man sig från mängden.

Man går tydligt och klart in för att hålla all statuskonkurrens eleverna emellan nere på lägsta möjliga nivå: om fickpengar alls är tillåtna, rör det sig vanligen om en tämligen blygsam summa, och i varje fall när det gäller pojkarna ser an helst att de inte har några pengar alls att röra sig med. Och skoluniformerna, en särskild skoljacka för pojkarnas del och jumper eller blus, 'kjol och tröja för flickorna, är inte, som utomstående ofta tror, ett slags överklasskryt, utan ett försök att hindra alla utsvävningar i klädväg inom den exklusiva grupp som studerar vid skolan. Och flickorna är i allmänhet förbjudna att ha egna hästar.

Som de äldste i detta skolsamfund fungerar de äldre eleverna i de högre klasserna, och dessa elever blir till beundrade förebilder bland de yngre barnen. För de yngre pojkarna, upp till åtta-nioårsåldern, har man omsorgsfullt utvalda husmödrar; Mellan tolv och tretton år avvänjs de helt från kvinnor och får enbart manliga lärare, även om lärarnas fruar ofta bor tillsammans med sina män i lärarvåningarna i pojkarnas dormitorier och spelar en roll som ett slags kvinnliga släktingar. Man vårdar sig noga om att barnets självaktning inte får några hår, da törnar, av det slag den skulle kunna få genom osäkra föräldrar, och om att barnen får lära sig såväl bordsskick som uppträdande i allmänhet snarare genom den allmänna atmosfären än genom hotfulla diktatorsfasoner.

På så sätt lär man sig att alltid och självklart veta hur man skall uppträda, även om man ibland kan bli lätt förbryllad. Man lär sig att reagera på rätt sätt när man möter en alltför väluppfostrad person och framför allt vid mötet med en individ som är alltför mån om att behaga — för man vet ju att ett sådant uppträdande inte behövs om man verkligen är 'av rätta sorten'. Man lär sig den självklarhet och lättsamma värdighet som bara kan skapas av den trygga inre vissheten om att man har en säker och tryggad plats i sin egen värld, och aldrig kan bli utestängd ur denna, ignorerad, avsnäst eller avsågad. Och så småningom kommer man att som ung mäklare, banktjänsteman eller direktör *känna* sig trygg och vacker, med den rätta, lätta godmodigheten, det rätta överlägset roade uttrycket och alla de nyttiga bekantskaperna; man har fostrats in i den exakt rätta anstrykningen av vördnad mot äldre män, till och med de som är medlemmar av samma klubb som en själv, och kan visa precis den rätta graden av intelligens och entusiasm — men inte för mycket av någondera, för när allt kommer omkring gäller det ju att förverkliga den livsstil som var den kära gamla skolans valspråk: lagom är bäst.[18]

Det räcker inte med Harvard eller Yale eller Princeton. Det viktiga är att man har den rätta, verkligt exklusiva preparandskolan, för det är den som bestämmer vilket av 'de båda Harvard' man skall hamna vid. Klubbarna och gängen vid universiteten består vanligen av direkta fortsättningar av vänskapsförbindelser som skapats nere på de lägre nivåerna i de rätta skolorna; de vänner man har vid Harvard är de man blev god vän med redan på preparandskolan. Det är därför som själva det faktum att man råkar vara utexaminerad från

[17] Jfr Allan Healy: *Why the Private School?* (Harper, New York, 1951).
[18] Jfr John P. Marquand: *H. M. Pulham Esquire* (Bantam Edition, New York, 1950), sid. 76, 80 och W. M. Spackman: *Heyday* (Ballantine Edition, New York, 1953), sid. 12.

något *Ivy League College* inte i och för sig tillmäts någon större betydelse i socialgrupp ett. Den saken betraktas som en ren självklarhet — det viktiga är inte Harvard, utan vilket Harvard? Med Harvard menas i dessa kretsar Porcellian, Fly eller A.D.; Yale är detsamma som Zeta Psi eller Fence eller Delta Kappa Epsilon; Princeton är Cottage, Tiger, Cap and Gown eller Ivy.[19] Det är den prestige som kommer av en riktig och godkänd mellanskola följd av en riktig och godkänd förening vid ett riktigt och 'godkänt *Ivy League College* som utgör normalbiljetten till de urbana klubbarnas och tillställningarnas värld i alla landets större städer. För den prestige som skänks av det uttal och uppträdande som byggs upp i den sortens skolor böjer sig all lokal lojalitet, eftersom den erfarenhetssfären är en viktig introduktion till den landsomfattande överklass som är homogen och helt medveten om sig själv.

Ofta nog leder skoltiden också fram till äktenskap mellan två ungdomar som utbildas på detta ungefär likartade sätt. Pojkarnas *prep schools* ligger ofta bekvämt nära flickornas internat, och eleverna i de båda skolorna förs flera gånger om året samman i väl förklädesövervakade tillställningar. Därtill kommer ju de andra pojkarnas systrar och de andra flickornas bröder. Och för de som studerar vid de exklusivare manliga och kvinnliga colleges finns de från högre ort arrangerade besöken och tillställningarna skolorna emellan — kort sagt, ett direkt träffmönster. På collegenivå blir de exklusiva skolorna till ett led i en utvidgad äktenskapsmarknad, som ger överklassens ungdomar tillfälle att träffa och lära känna varandra.

De rika som vann sin rikedom redan före inbördeskriget blev också stamfäder till de flesta av de gamla fina amerikanska familjerna, och de som blivit rika sedan dess har steg för steg anslutit sig till deras grupp. Den storstadsöverklass som sålunda bildats har aldrig varit och är inte heller nu en ren bördssocietet med en gång för alla bestämda medlemmar, men har ändå blivit ett över hela landet känt och erkänt högre sam-hällskikt, med många homogena drag och en stark samhörighetskänsla. De nya familjer som införlivas med denna överklass är alltid rika sådana, och både de ny- och de gammalrikas söner och döttrar går i samma slags exklusiva skolor och gifter sig gärna inom gruppen. De tillhör samma föreningar vid samma grupp av Ivy League colleges, och bevarar den inbördes sällskaps- och affärskontakten genom storstädernas nät av exklusiva klubbar. I alla landets förnämsta städer känner de varandra om inte helt som jämlikar så dock som individer med åtskilligt gemensamt. I varandras levnadslopp ser och identifierar de dessa erfarenheter som är gemensamma för dem alla; i sina ekonomiska positioner i mäklarfirmor, banker och affärsföretag ser och identifierar de dessa intressen som de alla tjänar. I samma utsträckning affärslivet blir verkligt landsomfattande blir översiktens ekonomiska roller allt mer likartade, rentav utbytbara; och i samma utsträckning politiken blir verkligt landsomfattande, blir överklassens politiska åsikter och politiska aktivitet allt mer konsoliderade. De krafter som omvandlar en konfederation av platser och en samling företag till en samlad nation, verkar också för en ständig sammansmältning av de storstads-400:s intressen, funktioner och allmänna samhörighet.

De högre samhällsklasserna har kommit att inrymma allehanda olika medlemmar som direkt har att göra med makten i dess olika former, och dessa medlemmar delar med sig av sina upplevelser och sitt vetande bland klubbarnas medlem. mar, i kusingrupperna, företagen, advokatbyråerna. Dessa angelägenheter blir samtalsämnen vid middagsbordet, där familje-medlemmar och klubbens medlemmar upplever de stora frågorna i helt informella sammanhang. Eftersom de vuxit upp tillsammans och hyser fullständigt förtroende för varandra, inrymmer deras personliga förtrolighet också en klar respekt för vars och ens speciella befogenheter som toppman och beslutfattare inom sitt speciella makt- och beslutområde.

Dessa människor sprider sig till olika beslutfattande kretsar inom maktens institutioner. En

[19] Jfr Baltzell, op. cit., sid. 218-20.

lovande son i familjen satsar på en karriär i statens tjänst — kanske inom utrikesdepartementet; hans kusin befordras så småningom till en topposition inom ett av de stora företagen; hans farbror är redan hög sjöofficer; och en annan kusin kommer när som helst att bli rektor vid ett ledande universitet. Och sedan har man ju också familjens egen juridiska byrå, vars delägare håller nära kontakt med övriga familjemedlemmar och de problem dessa råkat ut för.

Följaktligen sammansmälts inom överklassens inre kretsar de allra största och viktigaste institutionernas allra opersonligaste problem med små, slutna, intima gruppers känslor och bekymmer. Just häri ligger en mycket viktig betydelse hos överklassfamiljen och överklassskolan; 'bakgrund' är att av de sätt varpå ett överskikts verksamhet, på en grundval av den intima förtroligheten inom den egna kretsen, kan samordnas i all tysthet. De är viktiga också därför att redan tonåringarna i dessa kretsar deltar i beslutfattarnas bordssamtal, och sålunda informellt inympas med beslutfattarnas kunnande och anspråk: de insuper kort sagt vad som kallas för 'omdöme'. Utan någon medveten ansträngning absorberar de tanken på att bli — om inte rentav övertygelsen om att de redan är det — De Som Fattar Besluten. Inom och mellan de olika överklassfamiljerna, deras företag och byråer, lever de vänskapsförbindelser som knöts i småskolan och preparandskolan och universitetsföreningarna och så småningom också de rätta klubbarna. Och i alla dessa byggnader och organisationer finner man de män som senare – eller redan när de möts — får sin verksamhet i det moderna samhällets olika högre kretsar.

De exklusiva skolorna och klubbarna och resemålen för de högre samhällsklasserna är inte exklusiva bara därför att deras medlemmar är snobbar. Sådana platser och föreningar har sin viktiga roll att spela vid själva skapandet av den speciella överklasskaraktären, vartill kommer att de förbindelser de helt naturligt leder till hjälper till att länka samman de olika högre kretsarna med varandra.

Följaktligen blir den unge juristen ur socialgrupp ett, efter *prep school* och Harvard, 'kanslist' hos någon ledamot av högsta domstolen, blir sedan bolagsjurist, tar en period i diplomatisk tjänst, och återvänder sedan till familjens advokatbyrå. I alla dessa uppenbarelseformer träffar han och lär känna män av sin egen sort, och hela tiden bevaras den trygga kontinuiteten genom de gamla vännerna till familjen och skolkamraterna, middagarna på klubben och sommarvistelserna. I alla de kretsar där han rör sig förvärvar och utövar han ett tryggt förtroende till sin egen förmåga att bedöma och besluta, och stöds och stärks i sin självsäkerhet genom att han har tillgång till erfarenheterna och kunnandet hos de sociala jämlikar till honom själv som framträder som beslutfattare i alla viktigare institutioner och områden inom det offentliga livet. Man vänder inte ryggen åt en person som är accepterad i sådana kretsar, hur påfrestande han eller omständigheterna än må vara. Han är inne och accepterad i alla ledande kretsar i landet. Hans yttre betygar hans ställning i samhället, hans uttal och sätt är vittnesbördet om att han gått i de rätta skolorna, hans umgänge vittnar på en och samma gång om att han är accepterad och om hans stereotypiserade omdöme.

4. Celebriteterna

Alla som lyckats i Amerika kan – oavsett ursprungskrets och verksamhetsområde – räkna med att hamna i kändisvärlden, celebriteternas värld. Denna värld, som numera framstår som Amerikas forum nummer ett för offentlig ryktbarhet, har inte byggts upp nerifrån, genom ett långsamt men säkert hoplänkande av de lokala societeterna och *the metropolitan 400*.[1] stället har den skapats uppifrån. Den är uppbyggd på landsort,. fattande hierarkier av makt och rikedom, och får sitt uttryck i de landsomfattande masskommunikationsmedia. Och i samma

[1] Se 'The Yankee Doodle Salon', *Fortune*, december 1937 och den nyare 'Cafe Society - Wild, Wicked and Worthless', *Coronet*, augusti 1954 av George Frazier. Jfr också Elsa Maxwell: *R.S.V.P. Elsa Maxwell's Own Story* (Little, Brown, Boston, 1954).

mån som dessa hierarkier och dessa media kommit att täcka det amerikanska samhället, har nya grupper av inflytelserika män och kvinnor trätt fram för att rivalisera med, supplera och till och med fösa undan societetsdamen och mannen som ärvt sina rikedomar.

Näringslivets koncentration till storföretag, det militära etablissemangets uppstigande och den allt mer utvidgade statsmaktens centralisering har skapat den nationella elit som genom att den sitter på befälsposterna i de stora hierarkierna, har hamnat mitt i publicitetens fasadbelysning och intensivt byggts upp av massmedia. Samtidigt har de landsomfattande massmedias allt mer framskjutna ställning lett till att underhållningsvärldens yrkescelebriteter numera oavbrutet står i nationens blickfång. I sin egenskap av nationellt kända och ryktesomsusade personer står de i brännpunkten för alla underhållnings- och PR-media. Både *the metropolitan 400* och den institutionella eliten måste numera konkurrera med och låna prestige av dessa yrkeskändisar.

Men vad konstituerar då en kändis? Kändisarna är de Namn som inte behöver presenteras närmare. De personer som känner dem är rent ofantligt många fler än dem de själva känner. En kändis är igenkänd var han eller hon än visar sig, och därtill igenkänd med en viss uppskärrad spänning och beundran från allmänhetens sida. Allt vad de företar sig har nyhetsvärde. Under en längre eller kortare tid får de mer eller mindre kontinuerligt ge stoff åt mass- och underhållningsmedia. Och när denna period är över – och den tar alltid slut – medan kändisen själv lever vidare – vilket händer – kan det hända att man då och då ställer frågan: 'Minns ni honom fortfarande?' Det är det som menas med att vara en kändis.

Det är i cafésocieteten som celebriteternas värld – den institutionella eliten, storstadssocieteten och underhållningsvärldens stora – blandas och offentligt kasserar in varandras prestigeanspråk. Det är just mot cafésocieteten som publicitetens alla strålkastare ofta riktas och sprider den glans de finner där till en bredare publik. För inom cafésocieteten har detta att vara nationellt känd och ryktbar blivit ett väletablerat affärsmässigt faktum.

Cafésocieteten lever sitt liv på New Yorks restauranger och nattklubbar – från Femtionde gatan till den Sextionde och mellan Tredje och Sjätte avenyn. Själva termen tycks ha uppfunnits år 1919 av Maury Paul (den ursprunglige 'Cholly Knickerbocker'), som använde den som beteckning på en mindre grupp människor som umgicks offentligt men däremot knappast skulle besöka varandra i sina respektive hem. När *Fortune* år 1937 publicerade en från artikel om cafésocieteten1 hade yrkeskändisarna med erotisk dragningskraft och tvivelaktig begåvning redan lugnt och bestämt slagit sig ner vid de bord som räknades, tillsammans med sådana stiftande medlemmar av den gamla överklassen som John Hay (lock') Whitney.

Cafésocieteten bygger i första hand på publiciteten. Det verkar ofta som om dess medlemmar skulle se det som sitt enda och stora mål här i livet att få alla sina göranden och låtanden omnämnda i societetsspalter och skvallerkrönikor. Och deras krönikörer, som börjat sin bana som yrkesmässiga festanordnare eller journalister, har tillsammans med hovmästarna blivit till yrkesmässiga kändisskapare och har skapat och format kändisarnas värld för allmänheten. Maury Paul skrev ännu 1937 fortfarande om storstadens ackrediterade 400, även om han främst sysslade med de livligare sidorna av deras verksamhet. Hans efterträdare, dagens 'Cholly Knickerbocker' alias Igor Cassini, är inte lika snävt begränsad. Den värld han skriver om är snarare skenfager än hallstämplad och har förvisso sprängt ramarna för *The Social Register*. Kring namn som Stork Club har kvällspressens och TV:s skvallerkrönikörer lyckats skapa en glamorös aura som förvisso sällan finner sin like – i varje fall inte vad volymen angår – hos andra smakdomstolar.

Det började kanske på tjugotalet, då societeten på allvar började tröttna på Newport och kasta sina blickar mot först Broadway och sedan Hollywood i sin längtan efter piggare lekkamrater och kvickare umgängesvänner. Och sedan blev lönnkrogen, *the speakeasy*, den stora mötesplatsen för societeten å ena sidan och Broadway och Hollywood å den andra. 'Dess

Ward McAllister var spritsmugglaren; dess gästlista var Dun & Bradstreets; dess mrs Astor kunde komma från vilken slum som helst, bara hon tagit vägen via Hollywood...'Förbudet', skrev *Fortune*,' gjorde sitt för att locka fram den från privata boningar och respektabla hotell till lönnkrogarna, på jakt efter först sprit och sedan äventyr; bil- och radiobranscherna gav den några nya miljonärer; de stigande markvärdena tvingade bort societeten från dess gamla brunstenshus och in i våningar och försonade den med standardiserad massunderhållning jämsides med den nya standardiserade bostadsindustrin; och även om den till en början höjde på ögonbrynen inför de korta kjolarna, fick Greenwich Village den att mildra sina sexualnormer.'[2]

Fem decennier tidigare hade mrs Astors Ward McAllister blankt vägrat att godta John L. Sullivan; men Gene Tunney välkomnades som medlem av cafésocieteten. Och vad skulle de stackars 400 göra när prinsen av Wales år 1924 visade sig föredra jazzpalatset framför de rätta familjernas fina hem? De nya miljonärernas sociala mål blev allt oftare cafésocieteten och inte Newport. Och tidens nya högre skikt — som fått en stor del av sina pengar från underhållningsindustrin — tycktes mindre intresserade av att få tillträde till den gamla överklassen än av att bli medlemmar av cafesocieteten, som också gärna och villigt tog upp dem i sina led.

Nuförtiden verkar det ofta som om just cafésocieteten skulle vara den absoluta gräddan av den amerikanska societeten, utåt sett. För även om dess medlemmar kanske aldrig blir inbjudna till en middag i vissa exklusiva hem, så känner man i alla fall genast igen dem på foto. Cafésocietetens publicitet har ersatt de 400:s ättartavlor, trycksvärtan har ersatt det blåa blodet, och nyckeln till stora ingången levereras av den sortens begåvning som sätter in all sin energi på att vinna framgång, inte av den lugna säkerhet som skänks av de ärvda pengarnas bak grund och sätt att vara. I kändisvärlden har PR-hierarkin ersatt bördens hierarki, till och med de stora rikedomarnas hierarki. Det som gäller är inte längre klubben utan nattklubben, inte längre Newport på eftermiddagen utan Manhattan på förnatten, inte längre den gamla fina familjen utan ryktbarheten. År 1937 kunde *Fortune* konstatera att cirka en tredjedel av caféesocietetens medlemmar inte stod upptagna i *The Social Register*. Och säkert har proportionen stigit ytterligare sedan dess.

Den professionella kändisen, hanne eller hona, är den verket krönande ändan hos stjärnsystemet inom ett samhälle som har gjort konkurrensen till sin husgud. I Amerika har detta system drivits så långt att en man som kan slå ner en liten vit boll i en serie hål i marken bättre och skickligare än någon annan därmed får rätt och möjlighet att frottera sig i umgängeslivet med Förenta staternas president. Det har drivits så långt att en tjattrande underhållare i radio eller TV blir jaktkamrat med ledande industrimän, regeringsmedlemmar och högre militärer. *Vad* personen i fråga är bättre än alla andra i tycks inte spela någon roll alls — så länge han bara har segrat i konkurrensen med alla andra i sin speciella bransch, hyllas han som en celebritet. Och i samma stund börjar en annan mekanism inom detta stjärnsystem genast fungera — alla de andra stjärnorna från allehanda olika verksamhetsfält attraheras till den nya stjärnan, som i sin tur dras till dem. Framgångens man, mästaren, är med andra ord den man som fritt beblandar sig med övriga mästare och tillsammans med dem befolkar celebriteternas underbara värld.

Denna värld är på en och samma gång prestigesystemets högsta tinne och *big business* i sig själv. Massmedia-, PR- och underhållningskedjorna är inte bara det medium varmed celebriteterna celebreras; det är också de som väljer ut och skapar kändisarna, med god vinst. Följaktligen får man bland annat en kändistyp som är rent professionellt verksam som kändis, som tjänar icke oansenliga summor inte bara genom att han eller hon arbetar för de massmedia som sysslar med nyhetsförmedling och underhållning, utan också genom att rent

[2] 'The U.S. Debutante', *Fortune*, december 1938, sid. 48ff och 'The Yankee Doodle Salon', op. cit., sid. 128-29.

bokstavligt talat leva på dessa massmedia.

Filmstjärnorna och Broadwayskådespelerskorna, sångarna och TV-clownerna, är kändisar genom det de gör i och för dessa media. De blir kända därför att de visas upp som kändisar. Om de inte matchas på detta sätt förlorar de så småningom — ofta mycket snabbt — också sitt arbete. För deras del har statusjakten blivit ett rent yrkeskrav; själva deras bild av sig själva är beroende av publiciteten, och de kräver ständigt ökade doser av den varan. Ofta nog tycks deras kändisskap rentav vara det enda de har. I stället för att vara kända därför att de innehar viktiga, prestigeladdade poster, tycks de inneha dessa poster därför att de är kända. Själva grundvalen för kändisskapet är — på ett mycket säreget och intrikat sätt samtidigt personlig och syntetisk, nämligen deras Talang — vilket tycks vara lika med deras estradvärde och deras kunnande sammanförda till vad som brukar kallas En Personlighet. Själva deras betydelse får dem att framstå som charmerande människor, och de hyllas och dyrkas hela tiden. De tycks leva ett slags glatt och muntert inne-liv, och alla de andra, som nyfiket följer hur de lever detta liv, uppvaktar därmed både dem själva och det uppvaktade liv de för.

Dessa yrkescelebriteters existens och aktiviteter har för länge sedan ställt de 400:s societetskonster i skuggan, och konkurrensen med dem om nationens uppmärksamhet har modifierat både karaktären och beteendet hos den institutionella elitgruppen. Ur en synpunkt har de stulit föreställningen, och det är ju så att säga deras yrke; men samtidigt kan man också säga att föreställningen godvilligt överlämnats till dem av den gamla överklassen, som antingen har dragit sig tillbaka eller har andra saker att sköta.

Vita dukens stjärna har ersatt den förgyllda debutanten, och har gjort det så till den grad att den sistnämnda, i New York och i Boston och till och med i Baltimore, faktiskt är lycklig och glad om hon alls får beblanda sig med dessa nationens drottningar inom cafésocieteten. Och det står utom all fråga att det ger enormt mycket mera prestige att få sitt porträtt på omslaget till någon av de stora tidskrifterna än att nämnas i societetsspalterna i någon amerikansk tidning, eller ens i tio stycken. Absoluta toppen för unga damer torde av allt att döma vara *Life*; och på fyrtiotalet lyckades inte en enda debutant från någon stad ta sig in i dess spalter i sin egenskap av debutant, men däremot visade tidskriften upp inte mindre än 178 filmstjärnor, fotomodeller osv.

Också mera självklart offentliga personer måste numera slåss om uppmärksamheten och bifallet med massmedias yrkeskändisar. På den mer provinsiella nivån kan man få se politiker spela med i hillbillyorkestrar; på den nationella nivån förbereds de omsorgsfullt till kropp och själ inför ett framträdande fram för TV-kameran och de betydelsefullare bland dem måste, pre cis som andra underhållare, underkasta sig TV-recensenternas kritik.

'President Eisenhowers ”informationsstund” i går var', skrev jack Gould i *New York Times* den 6 april 1954, 'hans tveklöst framgångsrikaste TV-framträdande hittills ... Tydligen har presidenten och hans TV-rådgivare, Robert Montgomery, funnit en ”form” som satte general Eisenhower i stånd att slappna av och gav honom oerhört mycket större rörelsefrihet. Resultaten blev att man lyckades åstadkomma just den egenskap som uppskattas allra mest i TV — ett naturligt framträdande ... Man började med att visa presidenten sittande på skrivbordskanten, med armarna i kors och ett stillsamt litet leende. Till höger om sig — till vänster ur tittarens synvinkel — hade han amerikanska flaggan. Och sedan började han tala, lugnt och i vanlig samtalston. Och samma stämning och tonfall bevarades under hela den halvtimme som följde ... Vid sina tidigare framträdanden, då han hela tiden använt sufflörer, har presidenten aldrig lyckats titta in i kameran ordentligt; i stället såg han alltid aningen åt vänster eller höger. Men i går kväll hade han blicken riktad rätt mot kameran och tittaren fick en känsla av att presidenten vände sig direkt till honom ... När han började närma sig slutet av sitt tal och ville betona det han hade att säga litet starkare, började generalen omväxlande

knyta nävarna eller slå med ena handens fingrar mot andra handens handflata. Och eftersom rörelserna var omedvetna bar de verklighetens hela prägel ... Erkännas måste att innehållet i general Eisenhowers informella anförande inte var särskilt uppskakande ...'

Det är alltigenom tillbörligt och riktigt att 'de nya 400' förtecknas av just skvallerkrönikören, denne man som i kändisarnas värld har ersatt den verserade världsmannen och societets-värdinnan — de tryggt självmedvetna smakdomare i samhällslivet som en gång i världen skänkte stadga och säkerhet åt storstadens 400. Dessa nya smakdomare, som därtill sköter publiciteten, är inte längre bara satelliter till de personer de skriver och berättar om. De är alltigenom redo att informera oss om vilka som tillhör 'de nya 400' och att identifiera dem 'ned 'våra magnifika prestationer som nation'. År 1953 offentliggjorde Igor Loiewski Cassini — som trädde till som 'Cholly Knickerbocker' på 40-talet — en lista med 399 namn som enligt hans uppfattning representerade 'prestationsaristokratin i detta land'.[3] Det gäller, hävdar han, personer som är 'lojala' amerikaner, ledande på sina respektive verksamhetsfält, personer med 'allra bästa karaktär', män med 'kultur och god smak', helgjutna personligheter, harmoniska och ödmjuka samtidigt. Cassini skriver samtidigt att varje lista av detta slag måste undergå förändringar från det ena året till det andra, eftersom det som placerar individerna på listan är deras kombination av ledarförmåga och ödmjukhet, vilket innebär att deras barn inte kan hamna på samma lista såvida de inte 'fått i arv också all den begåvning som gjort dessa män till ledargestalter'.

Vilket alltsammans är högkvalificerat och högtravande nonsens. I själva verket är Cassinis lista ett tämligen godtyckligt urval bland de tre olika typer av personer som för gott eller tillfälligtvis brukar hamna i kändisarnas värld:

I. Dels yrkescelebriteterna — som står för cirka 30 procent av listan — namn från underhåll-ningsindustrierna, ledande idrottsmän, konstnärer, journalister och kommentatorer. Den största undergruppen här utgörs av de rena underhållarna, även om en handfull ibland dem lika gärna skulle kunna betraktas som 'affärsmän' inom underhållningsbranschen.

II. Därtill kommer storstadens 400 — men bara cirka 12 procent av dem — folk med stamträd och fast egendom. En del av dessa är mer eller mindre bara födda i rätt familj, men majoriten kombinerar ett gammalt fint familjenamn med aktiv affärsverksamhet.

III. Långt över hälften av 'de nya 400' — 58 procent — är helt enkelt personer i nyckelställning i de stora institutionella hierarkierna, de flesta i statstjänst eller inom affärslivet, många dock med engagemang på båda hållen. Vartill slutligen kommer några spridda (sju procent av allesammans) vetenskapsmän, läkare, pedagoger, religiösa ledare och fackföreningsledare.[4]

Storstadens 400 har visserligen utökats och trängts undan som social gruppering, men däremot har de, som individer och smågrupper, införlivats med det nationella prestigesystemet. Detta system har numera inte sitt självklara centrum i de olika storstädernas 400. Ty medan de 400 i de olika städerna som redan påpekats inte har någon bestämd stad att rikta sina blickar mot, så kan de dock i alla städer, stora som små, rikta sina blickar mot de över hela landet kända, och de ibland dem som har lust — och tillräckligt med pengar — kan själ va ansluta sig till kändisarnas värld.

Det som många lokala iakttagare har betraktat som storstadssocietetens nedgång och fall är i själva verket bara storstädernas 400:s tillbakagång som de främsta prestigenjutarna.[5] De bland

[3] Jfr Igor Cassini: 'The New 400', *Esquire*, juni 1953. Beträffande Cassini själv, se *Who's Who in America*, vol. 27; *Time*, den 5 november 1945, sid. 69-70; och , den 3 september 1945, sid. 68.

[4] Jag ansåg inte Cassinis lista värd någon mera noggrann analys, och kunde snabbt och kortfattat klassificera bara 324 av de 399 namnen på hans lista. Av dessa var 102 professionella kändisar, 41 tillhörde the metropolitan 400 och 199 tillhörde ledarna för olika institutioner (93 i den statliga sektorn och 79 från affärslivet).

[5] 'Steg för steg, bransch för bransch, familj efter familj, har dagens *Bostonian* dragit sig tillbaka från det

dessa gamla överklasser som inte låter sig införlivas med det nya, nationsomspännande systemet, måste dra sig tillbaka till små stillsamma lokala öar, där de lever i en annan dimension än den storindustriella och politiska maktens verklighet. De som söker prestige och status i dagens Amerika måste antingen ansluta sig till kändisvärlden eller också blekna bort från den nationella vädjobanan.

Storstädernas 400 nådde sin höjdpunkt av omskriven prestige, högst upp i hela det nationella prestigesystemets topp, ungefär vid sekelskiftet. Ännu på 80- och 90-talet hade de gamla fina familjerna rivaliserat med och gjort motstånd mot de nyrika familjerna, men vid tiden för första världskriget hade också dessa nya familjer kommit med i sällskapet. I dag är de nyrika från tiden efter inbördeskriget helt införlivade med den etablerade överklassen i de stora städerna landet över. Men på 20- och 30-talet lyckades alltså de nya, glamorösa prestigerivalerna ställa storstädernas 400 i skuggan, vilket innebar att dessa därmed tvingades att slåss mot inte bara anryckande nya överskikt, utan också underhållningsvärldens celebriteter. Och redan före 20-talet började medlemmar av de 400 knorra allt högljuddare litet varstans. Allt detta betyder emellertid ingalunda att det inte längre skulle finnas några *metropolitan 400*. Faktiskt har ju cafésocieteten alltid bestått av också 'kända societetspersoner' och ingalunda bara 'societetsintresserade kändisar'. De 400:s prestige inom cafésocieteten avslöjas av det faktum att många medlemmar av den gamla societeten och rikemansklassen skulle kunna komma med i denna om de bara ville, men är helt ointresserade. Å andra sidan är det förstås också ett obestridligt faktum att den gamla, trygga ställningen och statusen inte längre är riktigt lika orubblig för de som 'inte är intresserade' av att ansluta sig till nycelebriteternas led.

Dessa storstads-400 har dock inte deklinerat i samma tempo i alla de större städerna. Själva centrum för dess nedgång och nederlag mot cafésocieteten i offentlighetens ögon har varit New York och Mellersta Västern, som gärna apar efter Östern.

Philadelphia och sydstaterna har fallet gått långsammare. Societet' definieras på allehanda olika sätt: 'I Atlanta ”är det klubben man tillhör som räknas”; i Washington ”är varenda högre

---

produktiva affärslivet. Han har förlorat den aktiva ledningen över sina företag. Han har förlorat den politiska kontrollen över sin stad. Han är inte längre en viktig person i landets styrelse, där han för hundra år sedan var en dominerande gestalt. Han framstår inte längre som ledare för vare sig den allmänna opinionen eller den enskildes åsikter. Och sin gamla ledande ställning inom konsten har han förlorat så grundligt, att hans forna rangplats där har blivit en skottavla för skämt och ironi.' Men 'ingen av de stora Boston-familjerna i första ledet har förlorat vare sig sin rikedom eller sin ställning. Det har inte förekommit någon verklig förändring i sammansättningen av stadens härskande klass. Och följaktligen tycks alla den ekonomiska determinismens lagar ha brutits och överträtts ... För närvarande kan ett dödsbo i Massachusetts, genom att man utnyttjar kryphålet att låta godemannen själv avgöra om de vill betala inkomstskatt eller inte allt eftersom de anser nödvändigt, verka helt utom räckhåll för varje världslig makt utom möjligen Komintern. Men redan för tre generationer sedan var det fullt möjligt att i trygghet befordra sin förmögenhet in i evigheten - eller åtminstone in i så lång del av evigheten som *Rule Against Perpetuities* tillät. Och de gamla fina Bostonfamiljerna skaffade sig snabbt och tidigt den vanan - en vana som ytterligare understöddes av den ytterst ansedda Suffolk County Bar och de ytterst tillmötesgående stadgandena i Massachusetts lagar om investeringar i stiftelser. Och till all lycka - eller olycka - för Boston - skaffade de sig den vanan just när deras rikedom stod på sin höjdpunkt ... Deras oändligt varierade, högeligen sunda investeringar kan inte raseras av vare sig tiden eller skatteverket. Makten i societeten är deras. Kulturen är deras. Men om de någonsin skulle försöka slå sig ut genom spegeln och ut i den verkliga maktens värld skulle de snabbt förblöda. I främsta ledet och i maktens fokus står det stora bankföretag som kallas First National. Under detta och mer eller mindre ekonomiskt beroende av det finner man Bostons industrier. Och över det anar man, dimmigt och flytande, de individer som styr och bestämmer över det ... Vid sidan av, och utan synbara kontakter med vare sig det finansiella spindelnätet eller societeten, står den politiska hierarkin ... Och över den politiska hierarkin, men utan andra synbara kontakter med den än de förbindelser som skapas genom gemensamt ursprung och gemensam religion, står stadens irländska, katolska hierarki ... Naturligtvis måste det finnas många mystiska trådar och kanaler som förenar maktens olika brännpunkter med varandra. Ryktena om sådana förbindelser är många och envisa ... Någon påtaglig överenskommelse existerar inte. Finns det en överenskommelse så är det på sin höjd en överenskommelse om det enda faktum att inga maktens trådar, bortsett från de trådar som förenar Harvarduniversitetet med klipperskeppens stävar, får leda fram till the Bostonians. 'Boston', *Fortune*, februari 1933, sid. 27ff.

ämbetsman societet"; i Detroit är det avgörande "vad Man har för ställning inom bilindustrin"; i Miami "är det helt enkelt hur man taxeras av Dun & Bradstreet". I Los Angeles är den nya societeten helt sammanflätad med filmkolonin. "En sak som har tvingat fram en förändring är det faktum", skriver *Los Angeles Examiners* societetsredaktör Lynn Spencer, "att när societeten från öststaterna kommer hitut, är den mer intresserad av att träffa våra filmstjärnor än av att umgås med vår egen societet." [6]

I New York har det gamla Knickerbocker Society bokstavligt talat helt dragit sig tillbaka från sällskapslivets rampljus; men i Chicago kunde ännu så sent som 1954 cirka tvåhundra medlemmar av den gamla arvssocieteten, samtliga med hävdvunna middagsrättigheter, självklart anse att mrs Chauncey McCormick — som serverar perfekta middagar på guldtallrikar och Lowestoftporslin — var drottningen i deras societet.[7]

Den huvudriktning statusbegreppet har följt avslöjas mycket tydligt av historien om vilken typ av societetsdamer som genom tiderna har betraktas som den främsta.[8]

I. Damen som håller salong — den sortens kvinna man möter i Marcel Prousts böcker — har aldrig haft någon verklig hemortsrätt i Amerika. Hon var statusrepresentanten för det hem hon styrde över; som värdinna avgjorde och bedömde hon vilka personer som var värdiga att släppas in som gäster och vilka som inte var det. Födde hon barn fostrades de av privatlärare, inte av henne själv. I hennes salong duellerade de uppvaktande kavaljererna med kvicka ord om hennes uppmärksamhet, och de monogama dygderna ansattes hårt både i teorin och i praktiken. Erotiken blev ett slags tävling, där män och kvinnor erövrade varandra på spännande och komplicerade sätt.

Bortsett från sådana enstaka undantag som Mabel Dodge från Femte avenyn och Taos i New Mexico har Amerika aldrig haft några damer och hållit salong på samma sätt som man höll salong i Europas konstnärliga och intellektuella centra. De allra berömdaste amerikanska societetsvärdinnornas salonger har sett långt fler tråkmånsar än de sett intellektuella dilettanter. Naturligtvis har de inrymt 'några få snobbar av samma typ som man finner på Savile Row och Paris' boulevarder', men deras *forte* var, som Dixon Wecter uttryckte det, vanligen ett slags personlighetens mimicry och deras 'eleganta repliker' har ofta fått sin elegans av 'likheten mellan stamningar och skämt'.[9] Den dominerande manlige 'societetsmedlemmen' i Amerika under tiden mellan inbördeskriget och första världskriget var snarast valsören — mannen som kunde leda en kotiljong; och följaktligen har samtalet, och minst av allt då den sortens intellektuella samtal som fördes i salongerna, aldrig spelat någon större roll i den amerikanska societetsdamens liv.

Societetsdamen, som arrangerade balerna och ordnade med ett fördelaktigt giftermål för sin dotter, var drottning bara under relativt kort tid och inom en relativt begränsad krets. Den fina damen kan naturligtvis ha längtat efter publicitet, men just i sin egenskap av fin dam hade hon få chanser att bli omskriven. På 20-talet, när massmedia började bryta igenom på allvar, var societetsdamen därmed också medveten om att hennes korta tid av nationell storhet var över.

II. Centralfiguren inom 20- och 30-talets storstadssocietet var debutanten. Debuten anordnades av tradition för att föra ut en ung flicka av bästa familj på en mycket exklusiv

---

[6] *Time*, den 31 januari 1955, sid. 57.

[7] Se *Time*, den 18 januari 1954, sid. 30.

[8] Kanske avslöjas det också av två direkt kontrasterande artiklar i en och samma tidskrift nyligen. (1) En så stor och imponerande societetsdam som mrs Cornelius Vanderbilt behandlades i nekrologen efter sin död 1953 som ett slags egenartad kuriositet (*Time*, den 19 januari 1953, sid. 21). (2) Ungefär samtidigt hade samma tidskrift en artikel om prins Mike Romanoff, av allt att döma född Harry F. Gerguson i Brooklyn, välkänd medlem av café-societeten. I denna artikel om hans person behandlas Harry F. Gerguson med all vederbörlig hänsyn och en viss munter respekt och beundran över att han lyckats bluffa sin omgivning på ett så framgångsrikt sätt (*Time*, den 9 juni 1952, sid. 41).

[9] Dixon Wecter: *The Saga of American Society* (Scribner's, New York, 1937), sid. 227, 226, 228.

äktenskapsmarknad, och på så sätt föra överklassen vidare som en sluten exklusiv grupp. År 1938 hade man cirka tusen debuter, som kostade i genomsnitt 8 000 dollar per styck; men som skådespel kunde de ändå inte alls konkurrera med Hollywood. Och debutanten fick allt mindre värde som statusmodell, inte bara grund av konkurrensen från modeindustrins och cafésocietens mer intressanta *glamour girls,* utan också och framför allt därför att storstadssocieteten på familjegrund vid 30-talets mitt hade förlorat så starkt i social exklusivitet att debutanten inte hade någon societet att debutera i. I varje fall inte någon societet med tillräckliga gränsdragningar. År 1938 ansåg sig *Fortune* kunna konstatera att den belevade societetens försvinnande lett till att 'debutanterna bara står där med sina vältvättade halsar'.

Det hände att 30-talsdebutanter försökte konkurrera med Hollywood. De anställde pressagenter som såg till att flickorna fick sina bilder i tidningarna och att det kom artiklar om dem i de tidskrifter som spreds över hela landet. 'Knepet' var, som Elsa Maxwell uttryckte det i Colliers marsnummer 1939, 'att se så bisarr ut och uppträda så bisarrt att lastbilschaufförerna flämtar till men de allestädes närvarande fotograferna helt enkelt måste knäppa en bild.' I sin egenskap av 'förtjusande representanter för den yngre generationen', intresserade av välgörenhet och hästsport, ställde de — med en hy 'genomskinlig som alabaster' — upp som reklammodeller för tvål i damtidningarna. Debutanter i toppklass nöjde sig inte med att frekventera barer på Östsidan, utan arbetade rentav som mannekänger och till och med expediter i exklusiva butiker. Men redan det faktum att de utnyttjade reklammedia och modeindustrin avslöjade tvetydigheten i deras 'exklusiva ställning i samhället'.

Brenda Fraziers fantastiska debutantbal och all publiciteten kring denna betecknade törhända både höjdpunkten för debutantens position som omskriven amerikansk kvinna och slutet på debutantens monopol på glamour. Dagens debutant upplever sällan att 'presenteras i societeten' vid en privat tillställning hemma i föräldrarnas luxuösa boning; i stället debuterar hon tillsammans med nittionio andra flickor vid en stor subskriberad bal på ett hotell. Det löpande bandet av i varandra gripande subskriberade baler är dock inte så automatiskt 'att det producerar en debutant vem som än matas in på det ... Det finns tio kommittéer som bevakar den trånga porten till en debut i New York, men det räcker om kandidaten klarar granskningen hos fem av dessa ...'[10] De flesta social secretaries är knutna till dessa subskriberade baler och har listor över subdebutanter, debutanter och lediga unga män och ordnar lämpliga tillställningar för dessa. De ekonomiska tid skrifterna ger råd och anvisningar åt direktörerna om när och hur de lämpligen bör arrangera sin dotters debut, även om de inte står med i *The Social Register*. Om bara det hela sköts på rätt sätt, försäkrar man, kan direktören räkna med att hans dotter 'införs i societeten precis lika framgångsrikt som om hon vore en aristokrat'.[11]

Fortfarande förekommer det privata debuter, men massdebuterna dominerar numera klart, och kommer förmodligen att fortsätta att göra det så länge 'societeten som en välorganiserad, klart avgränsad grupp' över huvud taget inte existerar efter debutantåret. Men fortfarande är debutantåret något viktigt och betydelsefullt, hur standardiserat det än har blivit, därför att 'allt måste trängas in i denna korta period, eftersom alltsammans faller sönder efteråt', som Maude Parker uttryckte det i *Saturday Evening Post* redan 1927.

I den mån en mera prominent modern debutant alls debuterar i något som kan ge henne celebritet, så sker det i cafésocieteten. Och blir hon mera allmänt känd måste hon vara beredd att konkurrera på lika villkor med andra glamorösa medlemmar av cafésocieteten. 'De rent professionella institutionerna Conover och Powers har', rapporterade Mona Gardner i *Collier's*

[10] 'Yankee Doodle Salon', op. cit., sid 126.
[11] *Business Week,* den 3 oktober 1953, sid. 184. Jfr också 'Piloting a Social Climber', *Ladies' Home Journal,* augusti 1927.

1946, 'pressat upp fotomodellens yrke till sådana svindlande höjder av glamour att en eftertraktad ungkarl långt hellre visar sig ute eller hemma med en flicka från Powers eller Conover än med en blåblodig flicka.'

III. Dagens cafésocietet rymmer fortfarande både den stubbade unge mannen från Yale och debutanten, men numera inrymmer den också direktören med det stora representationskontot och *The All-American Girl*. Senaste modellen av sistnämnda fenomen kan studeras på vilken New Yorknattklubb som helst just när tvåföreställningen närmar sig någon av de stora publikkvällarna: dockansikte och en svankryggig kropp som fått svälta för kamerans skull, en tämligen mager och utmärglad flicka med ett blekt leende och uttråkad blick och en oftast aningen öppen mun, där tungan då och då glider fram för att se till att allt är som det skall. Det verkar som om hon hela tiden höll sig beredd för de stora, nervösa ögonblick då kameralinsen faktiskt dröjer vid just henne. Reglerna för det spel hon spelar med i är fullt klara: hennes yrkeshållning är hållningen hos en kvinna för vilken en högdragen form av obetvinglig erotik har blivit ett sätt att leva. Den är det dyrbara yttre som utmärker en dyrbar kvinna som vet om att hon är dyrbar. Hon ser ut som en kvinna som är medveten om att hennes öde helt — rentav uteslutande — beror på hur hennes utseende påverkar en viss typ av män.

Detta är den drottning — *the all-American girl* — som, vare sig hon nu råkar vara debutant eller fotomodell eller yrkesartist, furnerar de mönster för utseende och uppträdande som imiteras hela vägen ner genom den nationella glamourhierarkin, av de flickor som omsorgsfullt utbildas och utväljs för de kommersiella uppvisningarna i erotiska löften lika väl som av den unga hemmafrun i köket. Samtidigt som allmänheten genom att imitera henne öppet stöder hennes image som något spännande sexigt, blir den vederbörligen chockad över de avslöjanden som görs då och då om hur de där sexiga löftena infrias kommersiellt. Men hur skulle det kunna vara annorlunda? Fotomodellens pengar räcker inte särskilt långt. Men de män hon träffar är väl försedda med den varan, och hon skaffar sig snart en mycket dyrbar smak. De män hon träffar bestämmer över karriärerna på hennes gebit, och hon vill gärna göra karriär. Hon lever i den värld där man frukosterar klockan tolv och äter långlunch, men har inte själv någon säker hemortsrätt i den. Hon sitter på toppen av cafésocietetens pyramid, och man får inte glömma att cafésocieteten är en inbringande uppsättning affärer, som bygger på direktörer med stort representantionskonto. Och sålunda händer det sig ibland att drottningens efteraperskor hamnar på representationsnotan, mot betalning in natura. Ingen representant för 'den nya amerikanska kvinnan' på Theodore Dreisers tid kunde vara mera medveten om att 'syndens lön kan mycket väl bli framgången' än *vad the all-American girl* är.

Allmänheten är fullt ut medveten om att det existerar något som kallas synd, men föredrar att föreställa sig att prostitution är något som bara utövas av sysslolösa rika playboys och stackars små oskulder från landet. Men de män som är engagerade i cafésocietetens typ av prostitution är ingalunda unga pojkar; de är inte sysslolösa; de behöver inte ha personlig förmögenhet; och de är inte det bittersta intresserade av vare sig små stackare eller oskulder eller flickor från landet. Och de kvinnor som spelar med är inte direkt små flickor; de kan visserligen vara födda i någon småstad, men är nu storstaden personifierad; de är inga oskulder och inte heller är de direkt fattiga stackare. Man glömmer så lätt att cafésocietetsmedaljens frånsida enkelt och simpelt är synden som serviceyrke. De som sysslar med denna bransch — hallickarna, de prostituerade, kunderna, som köper och säljer blandade variationer på den erotiska njutningen — betraktas ofta som högst respektabla personer av sina vänner och bekanta. Och *the all-American girl* är som fotograferad idealbild och människa ofta nog en högt värderad och oumbärlig hjälpreda åt den store amerikanske stjärnförsäljaren.

Bland de typer som amerikanerna sätter på piedestal är ingen så allestädes närvarande som den unga flickan. Det verkar nästan som om amerikanska folket hade åtagit sig att måla ett

ständigt vidareförtporträtt av flickan som Drottning. Vart man än ser dyker det där skenfagra lilla djuret upp, ibland purung och ibland litet äldre, men alltid uppfattad, alltid avporträtterad, som Flickan. Hon säljer öl och hon säljer böcker, cigarretter och kläder; varenda kväll dyker hon upp på TV-rutan och varenda vecka finner man henne på varannan sida i varenda tidskrift, och går man på bio så nog dyker hon upp där också.

Vi har redan kunnat konstatera att alltifrån mrs John Jays middagslista från 1700-talet och framåt, har den politiska, milt tära och ekonomiska eliten ingalunda exakt sammanfallit med gruppen av personer med högsta societetsstatus. Den saken avspeglas klart i dagens Washingtonsocietet. I den mån det finns en *metropolitan 400* i Washington är denna bara ett inslag i societetslivet kring Capitol, och ställs i skuggan av och står lägre i rang än den officiella societeten, framför allt då Embassy Row längs Massachusetts Avenue. Men det är ingalunda alla ämbetsmän som tar societeten på allvar, och en del undviker den helt; därtill kommer att männen på nyckelposterna måste inbjudas, oavsett deras kvalifikationer i övrigt, och politikens växlingar innebär att omsättningen blir ganska snabb.[12]

Medan det är cafésocieteten och allt vad den innebär och representerar som har invaderat och förvirrat New Yorksocieteten, är det politikens makt och inflytande och växlingarna vid den politiska makten som har gjort det svårt att bevara en speciell societet i Washington. Washington har ingenting som skulle kunna kallas en cafésocietet; de viktiga affärerna görs upp i hemmen eller de officiella residensen och i allra mest raffinerade fall på ambassaderna med deras betitlade attachéer. Faktiskt finns det ingen verkligt fast och välavgränsad societet i Washington, eftersom Washingtonsocieteten är sammansatt av statliga tjänstemän och politiker, av värdinnor av gammal fin familj och rika strebrar, av änkor som vet hur psalmerna går och ambassadörer med diverse inofficiella meddelanden att framföra.

Ändå är ju prestige och status pengarnas och maktens skuggor. Där det finns pengar och makt, där finns också prestigen. Och precis som den landsomfattande marknaden för tvål eller bilar och den federala maktens myndighetsområde har också diskonteringsområdet för prestige vuxit och långsamt konsoliderats till ett hela landet omfattande system. Eftersom de högre politiska, ekonomiska och militära kretsarnas män bildar en penning- och maktelit, samlar de på sig en prestige som höjer sig avsevärt över genomsnittet; allesammans har de ett visst PR-värde och en del av dem är direkt framstående; i ständigt stigande grad försöker de, med stöd av sin ställning och genom en medveten PR-verksamhet, göra sina namn kända, sina handlingar accepterade, sin politik populär. Och alla dessa strävanden tenderar att göra dem till celebriteter landet över.

Maktelitens medlemmar blir ryktbara genom de positioner de intar och de avgöranden de bestämmer över. De är celebriteter därför att de äger prestige, och de äger prestige därför att de anses ha makt eller rikedom. Det stämmer visserligen att Också dessa personer måste ge sig in i publicitetens värld, att de blir till material för massmedia, men de är önskvärda som material nästan oberoende av vad de gör i och genom dessa media.

John Galbraith har påpekat[13] att kongressledamotens prestige avgörs av hur många röster han förfogar över och vii, ka utskott han sitter i. Ämbetsmannens prestige avgörs av hur många

[12] År 1946 påstås en betydelsefull societetslista för Washington ha inrymt 3 000 förändringar av 5 000 möjliga. Jane Eads: 'Washington Playground', *Collier's*, den 13 april 1946, sid 52. Också Washington har givetvis sina metropolitan 400, som här går under beteckningen 'The Cave Dwellers', familjer som bott i Washington i minst två-tre generationer och har bjudningslistan som sin heliga skrift. Men de har hård konkurrens från de 'stora värdinnorna', som ingalunda är av särskilt god familj allesammans, och som lägger upp sin statusstrategi på ett tämligen professionellt sätt, och av de rika utifrån som bor i Washington för en kortare tid, med liv och lust ägnar sig åt att ge bjudningar och klart bryter in i societeten här. Vartill man naturligtvis, som i alla andra städer, har klättrarna på samhällsstegen som kan visa all den rikedom som utmärker den nya överklassen, och intensivt önskar räkna sig till societeten, men saknar de etablerades status.

[13] Jfr John K. Galbraith: *American Capitalism* (Houghton Mifflin, Boston, 1952).

underordnade han har. Affärsmannens prestige avgörs mindre av hans förmögenhet eller inkomster — även om också dessa givetvis är mycket viktiga — och mer av hur stort hans företag är. Han lånar sin prestige från makten hos det egna företaget, sådan den framgår av dess storlek, och av sin egen ställning inom dess hierarki. En småföretagare som tjänar en miljon om året tillmäts inte lika stor vikt och besitter inte samma nationella prestige som chefen för ett stort företag som bara tjänar tvåhundratusen. Inom det militära etablissemanget är allt detta givetvis helt formaliserat och rangbundet.

Vid sekelskiftet innebar den nationella statusens framväxande att det framträdde elitgrupper som de lokala överklasserna i varje större eller mindre stad i landet tvingades att jämföra sig själva med, varvid de samtidigt tvangs att inse att de låg i topp bara lokalt. Nu, ett halvsekel senare, innebär detta både den saken och mycket annat därjämte. Ty det som framför allt skiljer den tiden från vår egen är de framväxande massmedia, huvudmedia för bifallet och samtidigt också skapare av de som röner detta bifall. Det är sammanträffandet mellan massmedia och den stora organisationen som har givit upphov till den landsomfattande elitens prestige. Det är dessa landsomfattande media för masskommunikation som givit de kanaler varigenom individerna högst upp kunnat nå folkets breda lager. Den enorma publiciteten, sättet att bygga upp personligheterna och massmedias stora och ständiga behov av något att skriva/tala om har ställt dessa människor i ett rampljus som överträffar allt vad någon nations ledande personer under någon historisk period någonsin varit utsatta för.

De stora institutionerna är i sig graderade prestigevärldar. De är stratifierade i olika ämbetsnivåer, där varje nivå har sin beskärda mängd av prestige. De bildar en hierarki av personer som genom sin utbildning och ställning lärt sig att böja sig för sina överordnade och med tiden lär sig att respektera sina chefer, som har en så enorm makt över dem. Ingen kan ha en sådan organiserad vördnadsgrupp under sig, och besitta en sådan makt att befalla som detta ger, utan att samtidigt förvärva prestige hos de som själva tillhör den stora institutionen.

I stället för tjänare har man här hela raden av privatsekreterare; i stället för det gamla fina huset det påkostade kontoret; i stället för den privata bilen företagets limousine, byråns chaufför, flygets körcentral. Och ofta finns naturligtvis både det fina gamla huset och det dyrbara kontoret. Ändå är elitens prestige i första hand prestigen hos det ämbete de innehar, snarare än prestigen hos den familj de tillhör.

Den ställning individen intar i ett landsomfattande företag har blivit en väsentlig grundval för statusanspråk. Företaget är numera de egendomsägande klassernas organiserade maktcentrum; de bolagsägande och -ledande eliterna inom storstädernas överklass lika väl som den lokala societetens medlemmar har allt mer börjat ta hänsyn till företaget i sitt sätt att kräva prestige och tillerkänna den åt andra, och det är därifrån de härleder många av de statusprivilegier de åtnjuter.[*] Både inom företaget och utanför det, i andra bolagsvärldar och i landet i stort, åtnjuter de helt enkelt den prestige deras post inom företaget ger.

I och med att staten växer förvandlas de personer som sitter på de ledande posterna i den från 'bara smutsiga politiker' till statsmän och framstående administratörer. Det är visserligen sant att politikerna måste hålla sina statuskrav i strama tyglar; ledande politiker måste, också när det innebär att de måste stryka sina statuskrav mothårs, lära sig att vara folkliga och, sett utifrån mer ceremoniella beteendemönster, direkt vulgära i tonfall och uppträdande. Men 'i och med att de politiska institutionernas makt ökar, blir männen i toppen celebriteter i ett nationellt prestigesystem som är svårt att motstå.

Krigen och de krigsliknande mellankrigsperioderna har gjort också militärerna mäktigare, och följaktligen har också de anslutit sig till nationens nya prestigeschema. Liksom poliserna härleder de den vikt och betydelse som tillkommer dem från det enkla faktum att våldet är

[*] Se kap. sju: De bolagsrika.

maktens yttersta stöd och den sista utvägen för de som motsätter sig den. Det är först när revolutioner eller brottsligheten hotar att störa den allmänna ordningen som polischefen, först när diplomatiska kriser och krig hotar den internationella ordningen som generaler och amiraler verkligen erkänns som det de hela tiden är: oumbärliga element i den maktens ordning som härskar i och mellan världens olika stater.

För att en stat skall bli en stormakt krävs att dess militära etablissemang och resurser är av sådant slag att den verkligen kan hota med en avgörande krigsinsats. I staternas rangordning måste ett land ha utkämpat ett framgångsrikt storkrig för att räknas som verkligt stort. Den effektiva styrkan i en ambassadörs yttranden är tämligen direkt proportionell till hur mäktig generalen antas vara och hur stark och effektiv den krigsmakt han har bakom sig är. Den militära makten bestämmer alltså staternas politiska ställning, och amiraler och generaler får följaktligen sin andel i det nationella statussystemet i direkt proportion till hur stark nationalismen i landet är.

De här olika institutionernas prestige utåt varierar en hel del och deras eliters prestige varierar i takt härmed. Så till exempel är den prestige ett offentligt ämbete och en militär ställning ger högre i krigstid, då ledande företagsdirektörer går för en årslön på en dollar och blir järnvägsöverstar, och alla grupper sluter upp bakom den krigförande överheten. Men när man i stället ägnar sig åt affärer som vanligt, då affärsmännen överlämnar regerandet åt andra, då händer det ofta att offentliga ämbeten och militär status råkar i blåsväder, i och med att den prestige det ger att tjäna det allmänna sjunker medan storföretagen ger större prestige.

På tjugotalet ansåg man uppenbarligen att General Electrics ordförande var alltför värdefull för att slösas bort som Amerikas president,[*] och ännu på trettiotalet kunde det hända att en enkel minister ingalunda betraktades som de verkligt rika familjernas jämlike.[**] Men denna bristande högaktning för det politiska ämbetet i jämförelse med en hög ställning inom bolagsvärlden har redan förändrats och kommer att förändras ännu mer — allt eftersom de olika eliterna kommer varandra allt närmare inom statens ram, och allesammans lär sig hur man bäst kan utnyttja de PR-möjligheter som de har i sin makt att köpa, befalla över eller utnyttja på annat sätt. De vilkas makt eller rikedom är större än deras ryktbarhet satsar allt

---

[*] I sin biografi över *Owen D. Young* (New York 1932) skrev Ida Tarbell att 'medan alla inom hans inre krets av kolleger och juridiska rådgivare är helt överens om att han skulle bli en ”stor president”, anser man samtidigt att han är alltför värdefull för det allmänna på den post han redan har för att, som någon uttryckte det ”förstöras av presidentskapet” ... Han har också andra beundrare som antyder samma sak: Will Rogers, som vill ha honom kvar ”som något man kan peka på med stolthet”, och dr Nicholas Murray Butler, som när han hösten 1930 höll presentationstalet vid en hedersbankett bland annat yttrade: ”Vår hedersgäst är en ämbetsman också han, även om han inte bekläder något statligt ämbete. Om en sådan det allmännas tjänare bekläder ett ämbete eller inte är rena tillfälligheten, och om denne det allmännas tjänare av någon orsak skulle råka tillträda ett ämbete, så skulle detta troligen snarast innebära att de tjänster denne det allmännas tjänare gör det allmänna blev mindre än nu.”'

År 1931 förklarade mr Young, på sitt eget lätt metafysiska ekonomiska språk: 'Det förefaller som om ett visst inslag av rövartag skulle vara nödvändigt som dramatiska effekter för att en demokratisk regim skall kunna fungera. Världen har fått lära sig att den har råd med litet rövartag inom politiken. Den håller på att lära sig inse att den inte har råd med rövartag inom det ekonomiska livet ... Hur charmerande politiken än kan verka på scenen, så är hon dock ofta gnällig och småaktig inne i klädlogen … De senaste tio årens erfarenheter visar klart som korvspad hur nödvändigt det är att vi håller vårt ekonomiska maskineri, och i all synnerhet vårt finansväsen, helt fritt från att domineras och kontrolleras av politiken.

[**] Harald Ickes berättar sålunda följande från 'ett statsbesök som de krönta huvudena i en stat avlade i en annan stat': 'Bara några få utvalda inbjöds att slå sig ner på den veranda där kungen och drottningen tillbringade större delen av sin tid, och Jim Farley var den ende regeringsmedlem, bortsett från paret Hull, som ansågs värdig att sälla sig till dessa utvalda. Däremot fanns J. P. Morgan i de utvaldas skara, likaså John D. Rockefeller jr, mrs Cornelius Vanderbilt osv. övriga regeringsmedlemmar myllrade omkring tillsammans med kreti och pleti ute på gräsmattan, i en hop på cirka femtonhundra själar, och då och då, men ganska sällan, värdigades majestätet och hans drottning nåderikt träda ner till den bugande hjorden och låta sig presenteras för några få ibland dem.'[14]

[14] *The Secret Diary of Harold L. Ickes, vol. II: The Inside Struggle, 1936-1939* (Simon and Schuster, New York, 1954), sid. 644.

hårdare på de olika PR-media. De agerar allt mer och mer direkt för mikrofonen eller kameraögat eller presskonferensen.[15]

Språkligt bildade personer skyggar ofta litet för själva ordet 'prestige', eftersom de vet att det ursprungligen betyder att blända ögat med taskspelarkonster. Det sägs ofta att prestige är en mystisk kraft. 'Den härskande kraften här i världen', påpekade Gustave Le Bon en gång, 'har alltid oavsett om den varit idéer eller människor, först och främst drivit igenom sin auktoritet med hjälp av den oemotståndliga makt som uttrycks i ordet ”prestige”... Prestige betyder i själva verket ett slags herravälde som utövas över oss av en individ, ett verk eller en idé ...' Detta herravälde 'förlamar vår kritiska förmåga' och fyller oss med 'häpnad och respekt ...'[16]

Gladstone föredrog i hög grad 'honour' framför 'prestige'. Fast å andra sidan varierar ju ordet 'prestiges' betydelse, som Harold Nicolson påpekar[17] en hel del i olika västerländska språk.[*] Därtill kommer att maktens män helst inte vill tro att prestige bara är någonting trevligt som automatiskt tilldelas de starka och mäktiga. De vill att deras prestige skall innebära att andra människor är redo att tro på deras makt 'utan att denna makt behöver vare sig demonstreras eller utövas'. Men en sådan definition av ordet är inte vare sig fullständig eller tillfredsställande. Den är helt enkelt bara en definition på begreppet prestige som är mycket bekväm och lämplig för de redan mäktiga — för de som skulle vilja behålla den så billigt som möjligt, utan att behöva utnyttja sin makt. Och naturligtvis är den också mycket tilltalande för sådana personer som föredrar att tro att deras ryktbarhet snarare bygger på deras rent mänskliga storhet än på makt.

Men samtidigt är det ju alldeles riktigt att det inte räcker med bara den makt som pengar eller kanoner ger för att få prestige. Makten måste stöttas upp med ett visst anseende om den skall kunna skapa prestige. En elit kan inte förvärva prestige utan makt; men den kan inte bevara sin prestige om den saknar anseende. Dess förutvarande makt och framgång bygger upp ett anseende som den kan flyta fram på ett tag framöver. Men det går inte att bevara en elitmakt som bygger på anseende allena mot ett anseende som bygger på makt.

Om elitkretsarnas prestige rymmer ett stort inslag av moraliskt anseende, kan de bevara sin

---

[15] 'Förra året [1954] gjorde Wisconsins republikanske senator Alexander Wiley stort intryck på väljarna därhemma genom att posera för fotografier där han just skall låta ordförandeklubban falla på New Jerseysenatorn H. Alexander Smiths kala hjässa; och i år gjorde den 140 kilo tunge demokratiske representanthusledamoten T. James Tumulty ett lika väldigt intryck genom att posera i kalsongerna.

Under den nu pågående sessionen har den republikanska senatorn för Maine Margaret Chase Smith, medan den 84:e kongressen diskuterat tillståndet i landet, dykt upp då och då i Edward R. Murrows TV-program under sin lilla lustresa jorden runt — till bland annat Formosa, Indien och Spanien. Och ett spexigt TV-program, Masquerade Party, lyckades få en hel serie senatorer att uppträda som pajasar. Den republikanske senator Homer Cape-hart från Indiana kom med en romersk toga draperad kring sin vördnadsbjudande gestalt, South Dakotas republikanske senator Karl Mundt och hans maka framträdde som Wild Bill Hickok och Calamity Jane, och den demokratiske senatorn John Sparkman från Alabama (partiets vicepresidentkandidat 1952) hade klätt ut sig till brandsoldat.' *Time*, den 4 april 1955, sid. 17. Se även Douglas Caters utmärkta analys 'Every Congressman a Television Star' i *The Reporter*, den 16 juni 1955, sid. 26ff.

Vad affärsmännens status angår kan man lämpligen jämföra Jeremiah W. Jenks installationstal som ordförande, 'The Modern Standard of Business Honor', inför American Economic Association (Third Series, vol. III), sid. 1-22, med de kommentarer man finner i Sigmund Diamonds *The Reputation of the American Businessman* (Harvard University Press, Cambridge, 1955). Se även 'Corporation Life Gets a Literature', *Business Week*, den 5 juni 1954, sid .79.

[16] Gustave Le Bon: *The Crowd*, 1896 (Ernest Benn, London, 1952), sid. 129, 130, 131.

[17] För detta avsnitt har jag utnyttjat Harold Nicolson: *The Meaning of Prestige* (Cambridge University Press, Cambridge//England, 1937).

[*] I Frankrike associerar ordet 'prestige' lätt till något bedrägligt, till illusionistiska konster eller åtminstone något tillfälligt, oegentligt. Också i Italien får ordet ofta beteckna någonting 'bländande, bedrägligt eller sagolikt'. Och i Tyskland, där det framstår som ett i hög grad främmande ord, motsvarar den närmast det tyska Anschein, 'ytligt sken', eller *der Nimbus*, som motsvarar vårt (låneord från engelskan) 'glamour'; det kan också vara en variation På 'nationens ära', med hela den hysteriska tjurskallighet som överallt hänger ihop med sådana fraser.

prestige även om de förlorar en stor del av sin makt; äger de prestige men mycket litet anseende, kan deras prestige förstöras också av en tillfällig och endast relativ nedgång i deras makt. Kanske är det just detta som drabbat de lokala societeterna och *metropolitan 400's* i Förenta staterna.

Eftersom Thorstein Veblen var mer intresserad av den psykologiska tillfredsställelsen, visade han i sin teori om prestige i Amerika en viss tendens att förbise de sociala funktionerna hos en hel del av de fenomen han beskrev. Men prestige är inte enbart ett socialt nonsens som bara kan tillfredsställa individens ego; först och främst tjänstgör den som en sammanförande funktion. Många av de samhälleliga fenomen som Veblen hade så roligt åt — faktiskt huvudparten av hans 'statusbeteende' — står som medlare och förmedlare mellan eliterna inom olika hierarkier och regioner. Statuslokalerna är mötesplatser för de olika bestämmande eliterna, och deras aktiviteter på fritid innebär ett sätt att åstadkomma samordning mellan olika segment och element inom den samlade överklassen.

Liksom de fina familjerna och de exklusiva skolorna skapar också statusaktiviteterna en särskild äktenskapsmarknad, vars funktioner är långt fler och viktigare än att kontrahenterna bara skall få visa upp sin elegans, stoltsera med bruna orkidéer och vitt siden; de hjälper också till att hålla en egendomsägande klass intakt och sammanhållen; genom att bara de rätta sönerna och döttrarna har monopol på dem, förankrar de hela klassen vid blodsbandens legalitet.

Den 'snobbaktiga' exklusiviteten säkrar och garanterar avskildheten för de som har råd med den. Genom att utesluta alla andra kan de höga och mäktiga etablera och vidmakthålla en serie privata världar, där de kan diskutera olika frågor och problem och på så sätt informellt träna upp den beslutfattande förmågan hos sina ungdomar. De kan på detta sätt smälta samman opersonligt beslutfattande med informell sensibilitet och på så sätt forma elitens karaktärsstruktur.

Prestige och statusbeteende har också en annan funktion, som i nuets läge är den allra viktigaste. Prestigen stöttar under makten, förvandlar den till auktoritet och skyddar den mot att dras i tvivelsmål. 'Prestige som går förlorad på grund av bristande framgång försvinner', skriver Le Bon, 'redan på mycket kort tid. Den kan också nötas bort, vilket i så fall går långsammare, genom att ställas under debatt ... Från och med det ögonblick prestigen ifrågasätts upphör den att vara prestige. De gudar och människor som bevarat sin prestige Mycket länge har aldrig ens tolererat debatt. Om massan skall fortsätta att beundra måste den hållas på avstånd.' [18]

'Makten för maktens egen skull' bygger psykologiskt på prestigetillfredsställelse. Men Veblen skrattade så gott och så länge åt elitens tjänare och hundar och kvinnor och förlustelser, att han helt förbisåg att dess militära, ekonomiska och politiska verksamhet inte är särskilt rolig alls. Han lyckades kort sagt inte relatera synen på dess makt över arméer och fabriker till vad han fullt riktigt uppfattade som dess mera löjliga aktiviteter. Enligt min uppfattning tog han inte status riktigt på allvar, därför att han aldrig insåg begreppets hela och komplicerade betydelse för makten såsom sådan. Han såg 'de hållna klasserna' och 'den underordnade befolkningen', men däremot lyckades han aldrig nå fram till någon verklig insikt om maktelitens prestige.[19]

Själva kärnan i Veblens definition av prestigen, till och med en del av de termer han använde, lades fram redan av John Adams mot slutet av 1700-talet.[20] Men det faktum att John Adams alltså föregrep en stor del av Veblens idéer innebär ju ingen nedvärdering av Veblen, för när

[18] Gustave Le Bon, op. cit., sid. 140.
[19] Jfr Thorstein *Veblen: The Theory of Leisure Class*, 1899, (New American Library, New York, 1953).
[20] Jfr John Adams: *Discourses on Davila* (Russell and Cutler, Boston, 1805), särskilt sid. 26-27, 30-34, 48-49. Citaten som följer är från sidorna 40, 28-29 och 18.

allt kommer omkring är väl dennes teori ändå sist och slutligen bara en omfattande sammanställning av världsvisheter, som varit kända långt dessförinnan, kanske rentav också framförda, men som Veblen lade fram i rent magnifik form och vid en tidpunkt då de verkligen gjorde intryck på den läsande allmänheten? Adams gick emellertid längre än Veblen i åtminstone två avseenden: han var psykologiskt skarpsinnigare — och mera komplicerad; bland hans kommentarer finner man också en del avsnitt där han försöker förbinda statusfenomenen, uppfattade som realiteter inom samhälls- och privatlivet, med den politiska sfären, enligt hans generations vana uppfattad som problemet att skapa en författning. Adams uppfattar statussystemet i en nation klarare än Veblen gjorde, inser dess politiska relevans, och här gör man alltså klokast i att lyssna till John Adams:

'Det sägs att dödsbädden bevisar tomheten hos alla titlar. Det kan tänkas. Men bevisar den inte lika tydligt det fåfängliga i rikedom, makt, frihet och alla andra jordiska ting? ... Bör man härav dra den slutsatsen att ryktbarhet, frihet, liv och egendom alltid måste föraktas och försummas? Bör de lagar och regeringar som bestämmer över allt som finns under månen försummas, därför att de i dödsögonblicket ändå framstår som allenast bubblor och ingenting annat?

... de belöningar som ges ... i detta liv är andras *uppskattning* och *beundran* — de straff som ges är *ringaktning* och *förakt* — och ingen må föreställa sig att de ena inte är lika verkliga som de andra. Längtan efter andras uppskattning är ett lika reellt naturligt behov som hungern — och världen' ringaktning och förakt är en lika svår pina som gikten eller gallsten ... Det framstår som en viktig uppgift för en regering att reglera denna passion, som i sin tur blir ett viktigt medel för härskandet. Den är det enda adekvata redskapet för ordning och underordning i ett samhälle, och det är den allena som framtvingar en verklig laglydnad, alldenstund varken det mänskliga förnuftet eller stående arméer någonsin skulle kunna åstadkomma denna stora verkan utan denna passion. Varje personlig egenskap och envar välsignelse av ödet uppskattas i proportion till dess förmåga att tillfredsställa denna universella längtan efter människornas uppskattning, sympati, beundran och lyckönskningar ...

Tillfället upphetsar i allmänhet ärelystnaden att gripa efter stora ting; och till och med om man skulle finna något så otroligt som ett undantag mot denna regel, kommer man alltid att misstänka och ana faran från sådant håll under sådana omständigheter. Törhända kan vi snart nog bli varse att allenast en sådan form för statens styrelse där varje passion har sin lämpliga motvikt kan trygga medborgarna mot de faror och skademoment som ryms i den sortens rivalitet, svartsjuka, avund och hat.'

Exakt vad har Veblens statusteori att förmäla oss om nationalekonomins sätt att fungera? *The metropolitan 400* — den överklass Veblen skrev om — blev aldrig navet i ett landsomspännande prestigesystem. Massmedias yrkeskändisar saknar varje mera stabil makt och framstår i realiteten som tämligen efemära figurer bland dem vi hyllar.

Ändå finns det ett elitkrav på något slags organiserande av stabil och förblivande prestige, som Veblens analys inte kommer åt. Det rör sig om ett 'behov' som är både medvetet och djupt känt av både förmögenhetseliten och också och framför allt av makteliten i dagens Förenta staterna.

På 1800-talet lyckades varken den politiska eller den militära eliten klart och entydigt placera sig högst upp eller ens i närheten av toppen på vårt nationella prestigesystem. John Adams förslag med deras slagsida åt detta håll togs aldrig upp. Det är andra krafter och inte något officiellt system med utmärkelser och hedersbetygelser som har givit den amerikanska statsförfattningen den ordning den fått. Den ekonomiska eliten – som av just det skälet är rent unikt signifikativ — vann sin ekonomiska makt på ett sätt som hindrade de upprepade försöken att bygga nationell status på härstamning och ätt.

Men de senaste trettio åren har det förekommit tecken till en statussammansmältning mellan den ekonomiska, politiska och militära eliten. De har, i sin egenskap av en gemensam maktelit, på samma sätt som maktens män i alla tider alltid har gjort, börjat försöka befästa sin makt genom att svepa den i en auktoritativ statusmantel. De har börjat konsolidera sina nya statusprivilegier — populariserade som representationskonton men djupt rotade i deras korporativa sätt att leva, Och kommer de, när de väl blivit mera klart medvetna om sin ställning i nationernas kulturkrets, verkligen att nöja sig med att låta pajasarna och skönhetsdrottningarna — yrkeskändisarna — framstå som deras amerikanska nations representanter inför världen?

Horatio Alger är visserligen seglivad, men kommer det ändå inte så småningom att bli så att gruppen 'mest ryktbara amerikaner' allt mer börjar överensstämma med gruppen 'landets mäktigaste män'? Visst förväntar man sig mycket bestämt att det demokratiska ledarskapets ritualer skall följas, men kan man ändå inte räkna med att snobberiet så småningom blir officiellt och den underordnade befolkningen skräms in i den rang och värdighet som tillkommer den? För frågan är väl om inte en annan uppfattning på den punkten direkt strider mot allt vad historien har att lära oss. Men å andra sidan innebär ju den liberala retoriken — som en täckmantel över den verkliga makten — och yrkeskändisen — som en statusdistraktion — att makteliten därmed slipper hamna i rampljuset. Just i denna historiska situation är det ju ingalunda så säkert att den inte rentav är fullt nöjd med att få vara i fred.

Och under tiden omfattar den amerikanska ryktbarhetens värld både de banala och de bistra. Bakom alla dessa kändisar står de bilder av dem som förevisas i kvällspressen och på biodukarna, i radio och TV — och som ibland inte ens förevisas utan bara inbillas. För numera betraktas alla höjdare som celebriteter av de som står längre ner på skalan. I ryktbarhetens värld, sådan den framträder genom massmedias förstoringsglas, bildar männen och kvinnorna ett sällsamt kalejdoskop av ytterligt förvrängda bilder:

På en kort gata i New Yorks centrum, avslutad av en kyrkogård åt ena hållet och en flod åt den andra, kliver de rika ut ur sina bolagsregistrerade limousiner. På den avplanade toppen av en höjdsträckning i Arkansas bygger sonsonen till en död nabob med en skolpojkes entusiasm upp en ranch.[21] Vid ett mahognybord i ett sammanträdesrum i amerikanska senaten sitter sju senatorer och böjer sig fram mot TV-kamerorna. En oljemagnat i Texas påstås tjäna tvåhundratusen dollar om dagen.[22] Någonstans i Maryland rider människor i röda rockar efter räv; i en våning vid Park Avenue har en gruvarbetardotter, som varit gift i tjugo månader, gått med på att acceptera en uppgörelse som ger henne fem och en halv miljon i underhåll.[23] På Kelly Field travar generalen nonchalant fram mellan rader av män som står stela som eldgafflar; vid Femtiosjunde gatan inspekterar dyrbart klädda damer de eleganta mannekängerna. En grevinna, född i USA, påträffas död i sin järnvägskupé mellan Las Vegas och Los Angeles, liggande utsträckt i en hellång minkpäls och med smycken för en kvarts miljon dollar.[24] En bolagsstyrelse i Boston ger order om att tre fabriker skall flyttas till Nashville, utan sina arbetare. Och i Washington beordrar en nykter och jordbunden politiker, omgiven av militära adjutanter och vetenskapliga rådgivare, ett amerikanskt flygarlag att flyga in mot Hiroshima.

Borta i Schweiz finner man människor för vilka vintern bara är någonting de upplever i samband med vintersport, på öarna i söder människor som aldrig svettas i solens hetta annat än under sin februarisemester. Över hela världen finner man människor som framträder som

[21] Winthrop Rockefeller. Jfr *The New York Times*, den 27 december 1953, och New York Post, den 16 oktober 1953.
[22] Haroldson L. Hunt. Jfr *The New York Times* Magazine, den 8 mars 1953.
[23] Barbara Sears Rockefeller. Se *Time*, den 28 juni 1954, och *The New York Times*, den 4 augusti 1954.
[24] Dorothy Taylor di Frasso. Jfr *The New York Herald Tribune*, den 5 januari 1954, sid. 9, och *Time*, den 19 januari 1954, sid. 88.

ett slags skapelsens herrar i så måtto att de kan bestämma över årstiderna — genom att resa - och över vilket landskapssceneri de skall se när de vaknar på morgonen eller eftermiddagen — genom att de har så många hus. Här finns den gamla whiskyn och den ständigt unga synden; den blonda flickan med den fuktiga munnen, alltid beredd att resa jorden runt; den silverfärgade Mercedesen som smyger fram genom bergsvägens hårnålskurva, på väg dit ägaren önskar för att stanna där så länge han vill. Det rapporteras från Washington och från Dallas i Texas att 103 kvinnor har betalat 300 dollar var för ett läppstift av guld. På en yacht med tio mans besättning som kryssar någonstans utanför the Keys ligger en känd och aktad person till sängs och oroar sig över New Yorkkontorets rapport om att skattemyndigheternas agenter är på bettet igen.

Här finns direktörerna vid de stora skrivborden med fyra telefoner, ambassadörerna i vestibulerna i allvarliga samtal men också i samtal om bagateller. Här finns männen som far in från flygplatsen med en secret serviceman bredvid chauffören, motorcykelpoliser på båda sidor om bilen och ytterligare en MC-polis ett stycke efter den. Här finns de människor som är oberoende av andras goodwill, som aldrig väntar på någon och alltid passas upp. Här finns dessa *Very Important Persons* som kommer och far under krigen, hopkrupna i generalens egen jeep. Här finns de som stigit till höga ämbeten, som upphöjts till framstående poster. Blotta ljudet av deras röster uppenbarar att de måste ha utbildats, omsorgsfullt men ändå tvångsfritt, till att bli Någon.

Här finns de namn och ansikten och röster ni alltid ställs inför, i tidningarna och i radion, i journalfilmerna och på TV. rutan; och också de namn och ansikten ni inte känner till, inte alls, men som verkligen bestämmer, i varje fall påstås det så på välinformerat håll, men man skulle aldrig kunna bevisa det. Här finns de som anses vara värda uppmärksamhet, som är nyheter nu och en gång skall bli historia. Här finns de män som äger en hel advokatbyrå och fyra revisorer. Männen som alltid har innerbanan. Här finns alla de dyrbara nyttigheterna, som de rika är bihang till. Här talar penningen med sin silkeslena, beslöjade röst om kontakter, makt, ryktbarhet.

5. De superrika

Många amerikaner har numera en känsla av att de stora amerikanska förmögenheterna var något som skapades före första världskriget, eller i varje fall att de slogs sönder för gott genom börskraschen 1929. Bortsett från Texas finns det inga verkligt rika människor längre, anser man, och även om det skulle råka finnas några här och var, så rör det sig bara om några skjutgamla åldringar som kommer att dö när som helst, för att efterlämna sina förmögenheter till skattmasarna och diverse välgörenhetsinrättningar. Det var en gång ett Amerika där det fanns sagolikt rika människor; men den tiden är förbi nu, och nu är alla människor medelklass.

Men den uppfattningen är faktiskt inte helt riktig. Som apparat för tillverkning av miljonärer är den amerikanska kapitalismen fortfarande i bättre trim än vad den sortens dystra pessimism låter antyda. De sagolikt rika, och naturligtvis också de vanliga dödliga miljonärerna, lever och frodas fortfarande mitt ibland oss; vartill kommer att nya former av 'rikemän' med nya sorters makt och prerogativ har börjat ansluta sig till deras led alltsedan Förenta staterna organiserades upp för andra världskriget. Gemensamt bildar dessa grupper vad som skulle kunna kallas Amerikas bolagsrika, en grupp vars makt och rikedom i nuet fullt ut kan jämföras med den makt som utövats och den rikedom som ägts av vilket skikt som helst var och när som helst i historien.

Det är ganska lustigt att följa hur den lärda världen har utvecklats i sin syn på de storföretagskretsar som de superrika tillhör. När trycksvärtan först började upptäcka de stora naboberna fick journalistikens *muck-rakers* sina direkta motsvarigheter också i de lärda

tidskrifterna och i facklitteraturen; på 30-talet klöste och rev rövarbaronerna sig fram till den allmänna fördömelsen och ökändheten, och Gustavus Myers bortglömda arbete blev en bestseller i Modern Library och Matthew Josephson och Ferdinand Lundberg citerades överallt. Varefter den konservativa trenden efter kriget nu har lett till att rövarbaronerna håller på att vitmenas till ett slags affärslivets äldre statsmän. Storföretagen låter skriva lärda historiker över sig själva, väl medvetna om betydelsen av en god PR, och den färgstarka bilden av den store rövarbaronen håller på att målas om till ett ädelt porträtt av den konstruktivt tänkande ekonomiske hjälten, vars stordåd förvisso varit till mycken glädje för oss alla och vars ädla karaktär skänker företagsdirektören både hans rätt att härska och den sköna och betryggande känslan av hur riktigt det är att han gör det. Det verkar nästan som om historikerna inte kunde hålla en hundraårig röd historisk tråd i huvudet, utan måste se det hela genom varje ny förvaltnings politiska glasögon.

Det finns två allmänna och allmänt spridda förklaringar till de superrikas existens — nu och i det förgångna. Den första är av *muckraker*-ätt och formulerades allra bäst av Gustavus Myers, vars stora verk är en enda gigantisk och pedantiskt detaljerad kommentar till Balzacs sats att det ligger ett brott bakom varje större förmögenhet. Rövarbaronerna, den vanliga beteckningen på de stora finanshajar som dök upp efter inbördeskriget, föll över den investerande allmänheten ungefär som en svärm upphetsade tanter på en jätte-super-slutrea. De gjorde sitt bästa för att raka rent i naturtillgångarna, förde ekonomiska krig inbördes, slöt samarbetsavtal, stal åt sig privatkapital ur den offentliga sektorn och använde vilka metoder som helst för att få vad de ville ha. De slöt rabattöverenskommelser med järnvägarna, inköpte tidningar och köpte journalister, mördade konkurrerande och självständiga företag och anställde skickliga advokater och välfrejdade politiker som fick till uppgift att trygga deras rättigheter och befästa deras privilegier. Det *finns* faktiskt något djävulskt hos dessa skapelsens herrar; termen 'rövarbaroner' är förvisso inte bara retorik. Kanske finns det inget hederligt och ärligt sätt att tjäna 100 miljoner dollar till sin privata kassa; fast naturligtvis kan man överlåta de värsta övertrampen i lagens utkanter åt andra, så att händerna som lämnar ut pengarna själva hålls rena. Alla stora pengar är kanske inte lättförtjänta pengar, men alla de lättförtjänta pengar som kan tjänas utan risk blir lätt stora. Denna bild av rövarbaronen utgår från att det är enklare att stjäla en tolvskilling från var och en av tio miljoner människor genom att rikta ett bolag mot dem, än att stjäla hundratusen dollar från tio olika banker genom att rikta en revolver mot kassörerna. Säkrare också.

Denna föga smickrande bild av de mycket rika har ofta dragits i tvivelsmål, inte i första hand därför att de fakta det rör sig om skulle vara felaktiga utan därför att den bygger på en bedömning ur juridiska, moraliska och psykologiska synpunkter, medan det skulle vara riktigare att sakligt undersöka vilka ekonomiska funktioner dessa rövarbaroner fyllde under den tid och på de platser där de verkade. Enligt denna uppfattning, som fått sin bästa formulering hos Joseph Schumpeter, betraktas dessa egendomsbjässar som männen i brännpunkterna för den 'eviga innovationsorkan' som sveper fram genom kapitalismens glansdagar. Deras personliga intelligens och övermänskliga arbetsförmåga sätter dem i stånd att skapa och kombinera privata företag, som använder sig av nya tekniska och ekonomiska metoder eller utnyttjar de gamla på nya sätt. Dessa metoder och de samhälleliga former de antar är de verkliga drivkrafterna för det kapitalistiska framåtskridandet, och de nabober som skapar dem och befaller över dem blir därmed de män som bestämmer takten 'i själva den kapitalistiska utvecklingen. På detta sätt kan Schumpeter kombinera en teori om den kapitalistiska utvecklingen med en teori om samhällelig stratifiering och sålunda åstadkomma en förklaring, rentav en hyllning, till de stora jobbarnas 'skapande destruktion'.[1]

Dessa starkt kontrasterande porträtt — av rövaren och av nyskaparen — behöver inte

[1] Jfr Joseph A. Schumpeter: *Capitalism, Socialism and Democracy*, 3 uppl. (Harper, New York, 1950), sid. 81ff.

nödvändigtvis betraktas som inbördes motsägande. Faktiskt kan de vara i stort sett riktiga båda två, eftersom det som skiljer dem i första hand är respektive tyckares inställning till de män som samlat de stora förmögenheterna. Myers är mer intresserad av de rent juridiska aspekterna och brotten mot gällande lagar, och av de mer brutala inslagen i de här männens psykologi, medan Schumpeter i första hand intresserar sig för deras roll för den tekniska och ekonomiska mekanismen hos kapitalismens olika faser. Erkännas måste dock att han tar tämligen lätt på de moraliska bedömningarna, när han hävdar och föreställer sig att det nödvändigtvis måste vara de intelligentaste och mest energiska i var generation som förs upp till toppen av de mekanismer som de påstås skapa och fokusera.

Problemet med de superrika är ett stickprov på det mer omfattande problemet om hur de enskilda människorna relateras till institutionerna, och hur både de speciella institutionerna och de mänskliga individerna i sin tur relateras till den samhällsstruktur där de spelar sina respektive roller. Även om det understundom är människorna som skapar institutionerna, blir det dock alltid så att det blir institutionerna som utväljer och formar människorna. För varje given tidsperiod gäller det att väga karaktären eller viljestyrkan eller intelligensen hos individerna mot den objektiva institutionella struktur som tillåter dem att utöva dessa egenskaper.

Det finns inga möjligheter att lösa sådana problem genom anekdotiska hänvisningar till vare sig skurkaktigheten eller visheten, dogmatismen eller beslutsamheten, den medfödda intelligensen eller den magiska turen, fanatismen eller den övermänskliga energin hos de superrika som individer. Allt det där är bara ord, ord, ord, laddade med olika moraliska värderingar, som kan användas för att beskriva de stora förmögenhetssamlarnas verksamhet. Varken den hänsynslöshet och det förakt för lagen, som Gustavus Myers tycks nöja sig med, eller den framsynta ekonomiska statsmannakonst som många av nuets historiker tycks föredra ger några *förklaringar* — de är bara anklagelser eller apologier. Det är just därför de moderna socialpsykologerna inte nöjer sig med att försöka förklara ett samhälleligt eller ekonomiskt skikts uppstigande genom att hänvisa till de personliga egenskaperna hos deras respektive medlemmar.

Då förefaller den nyckel som ges av de direkt objektiva yttre omständigheterna både bättre och mer närliggande för vår moderna inställning. Vi måste skaffa oss grepp både om den objektiva strukturen hos de möjligheter som ges eller gavs och om de personliga karaktärsdrag som gör det möjligt för vissa individer att utnyttja de objektiva möjligheter den ekonomiska utvecklingen skänker. Och det är ju ett solklart faktum att de egenskaper som tarvas för att nå makt och inflytande bland gangsters i en storstadshamn inte kan vara desamma som de som ger framgång i ett samhälle av fredliga fåraherdar. Och när det gäller den amerikanska kapitalismen är det lika uppenbart att det krävdes helt andra egenskaper hos de män som vann framgång på 1870-talet än hos de som vinner framgång åtta decennier senare. Följaktligen förefaller det mig något missriktat att söka efter förklaringen till de superrika i de hemliga djupen i deras personligheter och maner.

Därtill blir alla försök att förklara de mycket rika som ett samhälleligt faktum genom hänvisningar till deras personliga egenskaper som individer oftast ett svårt fall av tårta på tårta. Så till exempel blir ju proberstenen på 'duglighet' i ett samhälle där penningen står som det förnämsta värdet gärna förmågan att göra pengar: 'Varför är du inte rik, om du alltså ska vara så intelligent?' Och eftersom kriteriet på duglighet bli förmågan att tjäna pengar, graderas dugligheten naturligtvis dir t efter intjänad förmögenhet, och de superrika blir å priori också de dugligaste. Men i så fall kan ju egenskapens duglighet inte dras fram som förklaringen till att den rike är så rik; att använda förmågan att tjäna pengar som ett bevis på duglighet och sedan använda dugligheten som en förklaring till att den och den individen har tjänat pengar, blir ju helt enkelt en lek med ord kring det oförklarade faktum som ligger i de superrikas existens.

Det ekonomiska livets tillstånd och utformning under den tid då Carnegie växte upp spelade en långt större roll för hans blivande miljoner än det faktum att han hade en praktisk mamma. Hur 'hänsynslös' kommendör Vanderbilt än må ha varit, så skulle han inte ha kunnat lägga under sig så värst många järnvägar om inte det politiska systemet på hans tid varit så ytterligt korrumperat. Och antag att Shermanlagen hade drivits igenom så till den grad att man hade slagit sönder storföretagens juridiska grundvalar? Var skulle vi då ha de superrika i dagens Amerika — alldeles oavsett hur deras psykologi råkade se ut? Vill man bena upp frågan om de superrika i Amerika, är det viktigare att sätta sig in i oljans geografiska fördelning och skattelagarnas utformning än att studera Haroldson L. Hunts psykologiska säregenheter; viktigare att förstå den juridiska inramningen kring den amerikanska kapitalismen och korruptionen bland dess representanter än John D. Rockefellers tidiga barndomsår; viktigare att förstå det kapitalistiska maskineriets tekniska progression än Henry Fords enorma energi; viktigare att förstå krigets verkningar på behovet av olja och kryphålen i skattelagarna än Sid Richardsons otvivelaktiga intelligens; viktigare att förstå det framväxande behovet av ett landsomfattande distributionssystem och massmarknader än F. W. Woolworths sparsamhet. Det är naturligtvis tänkbart att J. P. Morgan som barn led av ett svårartat mindervärdeskomplex och att hans far inte trodde att han någonsin skulle duga någonting till; och kanske kan detta ha skapat en osedvanligt stor längtan efter makten för maktens egen skull hos pojken. Men ändå skulle allt det där inte ha betytt det bittersta om han i stället hade fötts i en indisk bondby omkring 1890. Vill man försöka förstå de superrika, måste man först och främst klarlägga den ekonomiska och politiska strukturen i det land där de vunnit sina rikedomar.

Det krävs många sorters människor och väldiga kvantiteter nationellt kapital för att man skall kunna få kapitalismen att fungera som en produktiv apparat och ett inkomstskapande maskineri. Ingen människa av vilken typ hon vara månde skulle ha kunnat samla dessa väldiga förmögenheter om inte miljön hade erbjudit vissa specifika ekonomiska, materiella och politiska betingelser. De stora amerikanska förmögenheterna är en sida av en speciell typ av industrialisering som genomförts i ett speciellt land. Denna speciella form av industrialisering, som har byggt på en synnerligen privat företagsamhet, har gjort det möjligt för vissa personer att inta positioner så strategiska att de därifrån kunnat behärska landets sagolika produktionsmedel; koppla samman vetenskapens och arbetskraftens makt; behärska människans relationer till naturen — och tjäna miljoner på att göra det. Och det är ingen efterklokhet som talar här; man kan lugnt räkna med att samma sak kommer att ske i diverse ännu inte industrialiserade länder, och tesen kan bekräftas genom att man studerar andra metoder för industrialiseringen.

Industrialiseringen av Sovjetryssland har bevisat för all världen att det går att genomföra en snabbt fortskridande industrialisering utan att begagna sig av ett skikt av privata mångmiljonärer. Att Sovjetunionen har gjort detta på bekostnad av den politiska friheten förändrar inte det *faktum* att landet har industrialiserats. Den privata företagsamheten — med ty åtföljande anhopningar av mångmiljonförmögenheter — är bara ett sätt, inte det enda sättet, att industrialisera ett land. Men i Amerika är det den metoden som har använts för att förvandla en väldig jordbrukskontinent till en väldig industrianhopning. Och den har tillåtit de strategiskt placerade storjobbarna att ta ut förmögenheter ur industrialiseringsprocessen.

Möjligheterna att ta ut stora förmögenheter ur Amerikas industrialisering har i sig inrymt många fakta och strömningar som varit helt oberoende av vad för slags människor de superrika varit, helt oberoende av allt de har gjort eller inte gjort.

De grundläggande fakta i målet är ganska enkla. Här fanns alltså en hel kontinent full av outnyttjade naturtillgångar. Till denna kontinent invandrade miljoner människor. I samma takt som befolkningen ökade steg också värdet hos själva marken. Den ständigt ökande befolkningen gav på en och samma gång en växande marknad för olika varor och produkter och en

växande tillgång till arbetskraft. Eftersom jordbrukssektorn av befolkningen befann sig i tillväxt den också, behövde fabrikören inte rikta in sig på sina egna arbetare i fabriker och gruvor som marknad.

Den sortens naturtillgångar och befolkningsutveckling skapar emellertid inte i och för sig stora förmögenhetsanhopningar. Därtill krävs också en tillmötesgående politisk myndighet. Här lär vi väl knappast behöva ta upp tid och utrymme med att berätta om de juridiska olagligheter och uppenbara lagbrott som de superrika i var och en av våra tre generationer har gjort sig skyldiga till, för de är tillräckligt väl kända ändå. Inte heller går det att ge någon kvantitativ bedömning av dessa metoders betydelse för de stora förmögenheternas tillkomst, eftersom vi inte har tillräckliga informationer om den saken.

Själva de viktigaste fakta står emellertid fullt klara: de superrika har utnyttjat de redan existerande lagarna, de har kringgått och våldfört sig på dessa samma lagar och de har skapat och drivit igenom lagar som främjat deras egna syften. Staten garanterade rätten till privat egendom; den lagligförklarade bolagsbildningen såsom sådan, och möjliggjorde sedan diverse vidareutveckling på den punkten genom ytterligare lagar, nya tolkningar av de lagar som redan fanns och direkt blundande för vissa lagars bud. Härigenom kunde de superrika utnyttja aktiebolagsformen för att jonglera med många olika företag samtidigt och spekulera med andra människors pengar. När 'trusterna' förbjöds kom holdingbolagen i stället och skapade nya juridiska möjligheter att låta ett bolag äga aktier i ett annat. Snart nog 'erbjöd bildandet och finansierandet av holdingbolag det enklaste sättet att bli rik snabbt som någonsin existerat innanför den amerikanska lagens råmärken'.[2] I senare högskattetider har en förening av 'skatteavskrivningar' och realisationsvinster underlättat ackumulerandet av privata förmögenheter innan man bildat bolag.

Många moderna teorier för den industriella utvecklingen betonar speciellt starkt den tekniska utvecklingen, men antalet uppfinnare bland de superrika är så litet att det inte ens märks. Och faktiskt är det inte den framsynte uppfinnaren eller industriledaren som hamnar bland de mycket rika, utan i stället den store finansmannen. Och där har vi ett av felen i Schumpeters teori om 'innovationernas stormvind' — han förväxlar systematiskt tekniskt framåtskridande med ekonomiska manipulationer. Vad som behövs är, som Frederick Lewis Allen skrev en gång i världen, 'inte specialiserat kunnande utan förmågan att sälja, i förening med förmågan att behärska miljonerna och investeringsmaskineriet i ett stort bankinstitut, liksom att man har tillgång till goda bolagsjurister och börsfolk'.[3]

När man försöker klarlägga vad de mycket rika samlat på sig måste man också ha i minnet att den privata industrins utveckling i Förenta staterna har fått mycket god hjälp på vägen genom direkta gåvor ur nationens egendom. Lokala, delstatliga och federala myndigheter har lämnat ut gratis mark till järnvägsbolag, betalat kostnaderna för fartygsbyggen och för transporterna av viktigare post. Man har skänkt oerhört mycket mera gratis mark till olika företag än vad de oberoende småbönderna någonsin har fått. Juridiska spetsfundigheter har utnyttjats för att slå fast att kol och järn inte täcks av de 'mineralrättigheter' myndigheterna ägt i de områden de arrenderat ut. Överheten har därtill subsidierat den privata industrin genom höga tullar, och om inte de amerikanska skattebetalarna med eget arbete och egna pengar fått betala för ett system med belagda vägar, skulle ingen envishet och sparsamhet i världen ha kunnat göra Henry Ford till miljardär på bilar.

Inom den kapitalistiska ekonomin har kriget skapat många möjligheter för privat tillskansande av pengar och makt. Men andra världskrigets komplicerade verklighet får alla tidigare historier i den vägen att verka rent ynkliga. Åren 1940-44 gick leveranskontrakt till ett värde av 175 miljarder dollar själva nyckeln till kontrollen över landets produktionsmedel till

[2] Frederick Lewis Allen: *The Lords of Creation* (Harper, New York, 1935), sid. 9-10.
[3] Ibid., sid. 12.

privata företag. Två tredjedelar härav gick till de hundra största bolagen – faktiskt gick närmare en tredjedel till tio privata företag. Dessa företag tjänade sedan pengar genom att sälja sina produkter till myndigheterna. De tillerkändes prioriteringar och specialtilldelningar av råvaror och delar; och de bestämde själva hur stor del av detta som skulle gå vidare till underleverantörerna och likaså hur många underleverantörer de skulle hålla sig med, och vilka dessa skulle vara. De gavs möjlighet att bygga ut den egna kapaciteten med synnerligen fördelaktig nedskrivningsrätt (20 procent om året) och skattelättnader. Detta innebar att de kunde skriva av alla sina kostnader på fem år i stället för som normalt på tjugo eller trettio. Samtidigt var det i allmänhet också precis samma bolag som drev större delen av de statsägda anläggningarna och fick de fördelaktigaste optionerna för 'köp' av dessa efter kriget.

Hela den samlade fabrikskapaciteten i Förenta staterna år 1939 hade kostat sammanlagt cirka 40 miljarder dollar. År 1945 hade kapaciteten utökats med för ytterligare 26 miljarders värde högklassiga nya anläggningar och maskiner – varav två tredjedelar betalats direkt med allmänna medel. Cirka 20 av dessa 26 miljarder dollar hade gått till anläggningar som kunde användas också för fredsproduktion. Om dessa 20 miljarder läggs till de redan existerande 40 miljarderna får man en produktionskapacitet på 60 miljarder dollar, som kunde användas under efterkrigstiden. År 1939 ägde de 250 största bolagen cirka 65 procent av de då existerande anläggningarna. Samma bolag drev under kriget 79 procent av alla nya privatledda anläggningar som byggdes för statliga medel, och höll i september 1944 78 procent av alla aktiva leveranskontrakt till staten. Föga underligt om små förmögenheter blev stora och många nya små förmögenheter skapades under andra världskriget.

Före inbördeskriget var bara en liten handfull rikemän, framför allt Astor och Vanderbilt, mångmiljonärer i verkligt amerikansk skala. Få av de stora förmögenheterna översteg 1 000 000 dollar; faktiskt ansågs George Washington, som vid sin död 1799 efterlämnade en förmögenhet värderad till 530 000 dollar, som en av sin tids rikaste amerikaner. På 1840-talet fanns det i hela staden New York och hela Massachusetts bara trettionio dollarmiljonärer. Själva ordet 'miljonär' myntades faktiskt först år 1843, när tidningarna behövde ett ord för överflödande rikedom i nekrologerna över Peter Lorillad (snus, bankväsen, fast egendom).

Efter inbördeskriget skulle dessa tidigrika individer komma att erkännas som *Family Founders*, stamfäder för de fina familjerna, skuggan av deras tidiga rikedom skulle påverka statusstriderna inom *the metropolitan 400* och deras förmögenheter skulle så småningom komma att ingå i det amerikanska näringslivets högre bolagsvärld. Men de första verkligt stora amerikanska förmögenheterna växte fram under inbördeskrigs-erans ekonomiska omvandlingar, med gott stöd av den korruption som tycks vara en oundviklig beståndsdel i alla Amerikas krig. Under denna tid omvandlades en handels- och jordbrukskapitalism till en industriekonomi, allt inom den juridiska ram som tillhandahölls av tullarna, *National Banking Act* från 1863 och 1868 års fjortonde tillägg till författningen, som genom diverse senare tolkningar fick helgonförklara bolagsrevolutionen. Under denna förskjutning av både den politiska ramen och den ekonomiska basen nådde den första generationen superrika upp till förmögenheter som ställde allt som tidigare åstadkommits i skuggan. Och inte nog med att penningpyramidens topp steg mycket högre än tidigare, också basen uppe på de högre nivåerna hade utvidgats väsentligt. En översikt i *New York Tribune Monthly* för juni 1892 avslöjade att det fanns minst 4 046 miljonärer i Amerika.

I vår egen era av kriser och krig diskuterar man skeptiskt antalet amerikanska storförmögenheter och hur trygga de kan vara — diskuterar rentav om de alls existerar. Men när det gäller 1800-talets senare hälft tycks alla historiker vara helt överens: under tiden mellan inbördeskriget och första världskriget steg stora män med väldiga förmögenheter snabbt till ära och ryktbarhet.

Vi kommer att betrakta denna generation, som nådde sin fulla mognad på 1890-talet, som den

första generationen super-rika. Men samtidigt kommer vi att utnyttja den bara som en fixpunkt för de båda följande generationerna, varav den andra kom till mognad omkring 1925 och den tredje vid 1900-talets mitt. Därtill tänker vi inte nöja oss med att bara titta på de sex-sju mest kända personer på vilka lärobokshistorikerna och de ytliga biografiförfattarna hängt upp sin kritik och sina hyllningar. För var och en av de här tre generationerna har vi samlat upplysningar om ett nittiotal av de rikaste ibland dem. Sammanlagt ger studiet av dessa tre listor oss möjlighet att utvidga vår undersökning av Förenta staternas rikemän till att innefatta 275 amerikanska män och kvinnor som samtliga ägt minst cirka 30 miljoner dollar.[4]

---

[4] I detta land som — som Ferdinand Lundberg en gång uttryckte det — 'bokstavligt talat överflödar av ett kaos av statistik över ämnen som saknar allt allmänt intresse', existerar det inga exakta siffror rörande de stora förmögenheterna. För att få fram mina listor över de rikaste individerna i tre olika generationer blev jag tvungen att göra mitt bästa med de osystematiska källor som finns till hands. Härvid har jag givetvis utnyttjat samtliga historiska verk om de stora amerikanska förmögenheterna och biografier över de individer som ägt dessa förmögenheter. Två gånger under 1900-talets lopp — 1924 och 1938 — har det publicerats något som kan betraktas som åtminstone något så när systematiska informationer om de stora inkomsterna eller stora förmögenheterna (se nedan); och därtill kommer så den ständiga strömmen av upplysningar och myter i tidningar och tidskrifter, de fakta man finner i de styrkta testamentena, skatteskandalerna, anekdoterna om rika personer.

Jag började med att göra upp en lista över samtliga de personer som nämns i böckerna härnedan som var födda efter 1799 och enligt författarna ägt en förmögenhet på 30 miljoner dollar eller mera. I många fall förekom det ingen uppskattning av förmögenhetens storlek i den källa som angav ägarens namn; men vi antecknade alla tänkbara namn och plöjde noga igenom samtliga källor på jakt efter beräkningar av de olika förmögenheternas storlek. Det allmänna kriterium vi höll oss med, 30 miljoner dollar, är ju en tämligen godtycklig summa. Vi fann emellertid att en begränsning neråt till 30 miljoner ger 371 namn; och eftersom uppgiften innebar att vi måste sammanställa detaljerade upplysningar om alla dessa personers förmögenhet och karriär, hade vi helt enkelt inte resurser att handskas med en längre lista. De källor vi utgick från var följande:

(I) Gustavus Myers: *History of the Great American Fortunes*, 1907 (reviderad upplaga i Modern Library 1936). (II) Gustavus Myers: *The Ending of Hereditary Fortunes* (Julian Messner, New York, 1939). (III) Matthew Josephson: *The Robber Barons* (Harcourt, Brace, New York, 1934). (IV) Frederick Lewis Allen: *The Lords of Creation* (Harper, New York, 1935). (V) Ferdinand Lundberg: *America's 60 Families*, 1937 (The Citadel Press, New York, 1946) — hur vi — ytterst försiktigt — utnyttjade denna bok diskuteras närmare nedan under (XI). (VI) Dixon Wecter: *The Saga of American Society* (Scribner's, New York, 1937). (VII) 'Richest U.S. Women', *Fortune*, november 1936. (VIII) Stewart H. Holbrook: *The Age of the Moguls* (Doubleday, New York, 1953) — detta arbete bygger till mycket stor del på Myers och andra historiker, och är i huvudsak att betrakta som en popularisering av dessa äldre arbeten. (IX) 'Noted Americans of the Past — American Industrial Leaders, Financiers and Merchants', *World Almanac*, 1952, sid. 381, och 1953, sid. 783. Innehåller inga förmögenhetsberäkningar. (X) Cleveland Amory: *The Last Resorts* (Harper, New York, 1952). Naturligtvis har vi massor av rikemän som nämns i mer än en av dessa källor, men var och en av dem har givit åtminstone några upplysningar som inte anträffas i någon av de andra.

Tre andra källor tarvar ett mera utförligt omnämnande:

(XI) Åren 1924 och 1925 hade man en lag som tillät offentliggörande av de inkomstskatter som betalats på inkomster under resp. 1923 och 1924. Journalisterna släpptes in på skatteverkets olika kontor och fick där notera de namn de var intresserade av och de skatter som betalats av dessa personer. Dessa data frisläpptes emellertid på ett så slött och slarvigt sätt att en tidning kunde publicera data om en person som en annan kanske blankt struntade i, en hel del direkta fel och misstag hamnade i tryck och i vissa fall missade samtliga tidningar namnen på personer som med säkerhet måste ha betalat stora summor i skatt. (Naturligtvis fanns det också en del rika personer vilkas hela inkomst var skattefri.) Vi valde ut 1924 års inkomstskattelista för närmare studium och tog upp var och en som betalat 200 000 dollar eller mera i skatt, enligt *The New York Times* eller *The New York Herald Tribune* eller bådadera, 2-15 september 1925.

Genomsnittsskatteskalan vid denna tid och på dessa nivåer innebar att man betalade cirka 40 procent av brutto-inkomsten, följaktligen innebär en skattebetalning på 200 000 dollar att årsinkomsten under 1924 bör ha legat kring 500 000 dollar. Eftersom dessa höga inkomster i allmänhet kom från investeringar, bör en genomsnittsavkastning på fem procent innebära att den som får in en halv miljon dollar på sina investeringar bör ha ägt ett kapital på cirka 10 miljoner dollar. Man antar att bara cirka tredjedelen av de flesta dåtida förmögenheter var placerade i beskattningsbara objekt; följaktligen bör ifrågavarande personers förmögenheter ha varit tre gånger större än deras beskattningsbara förmögenheter. (Ferdinand Lundberg utgick från dessa beräkningar för inkomstskatterna 1924 i sin ovan angivna bok. Han kommenterar att 'i enskilda fall kan kanske en multiplikation med tre av den nettoförmögenhet den beskattningsbara inkomsten kom från åstadkomma vissa felaktigheter, men å andra sidan framstår detta som den enda möjliga metoden att få en något så när riktig rent generell bild; och eftersom metoden i fråga i allmänhet ger ganska exakta resultat, blir den allmänna bilden inte

överdriven. Snarare håller den sig nog i underkant.' [sid. 25]. Enligt min uppfattning har Lundberg rätt där.) Enligt dessa beräkningar skulle alltså en inkomstskatt på 200 000 dollar tyda på en inkomst på 500 000, en beskattningsbar förmögenhet på 10 miljoner och en samlad förmögenhet på 30 miljoner dollar.

Huvudparten av de kvarlåtenskaper som testamentsprövades strax efter 1924 omvittnar att dessa beräkningar är tämligen riktiga. Så till exempel tydde Richard Teller Crane jr:s 434 000 dollar i inkomstskatt enligt dessa beräkningar på att hans samlade förmögenhet borde ligga kring 64,8 miljoner; när han dog 1931 efterlämnade han en kvarlåtenskap på 50 miljoner. Ogden Mills skatteinbctalade 372 000 dollar antydde en förmögenhet på cirka 55,5 miljoner år 1924; han dog 1929 och efterlämnade då 41 miljoner. Naturligtvis har man också en del fall där kvarlåtenskaperna var mycket mindre, men där vet man i allmänhet att de rikemän som efterlämnade dem förlorat pengar i olika sammanhang (som till exempel vetespekulanten Arthur W. Cutten, som utplånades under börskraschen 1929) eller gjort stora donationer före sin död. Jag har genomgående tagit med också dessa personer, om de bara någon gång under sin levnad ägt 30 miljoner dollar eller mera.

Mig veterligt har ingen tidigare forskare systematiskt arbetat med dessa namn. Ferdinand Lundberg sammanställde 1937 en lista över '60 familjer', som i själva verket inte är familjer allesammans, vartill kommer att antalet upptagna 'familjer' ingalunda är 60, utan cirka 74. Han ger emellertid ingen systematisk analys av detta material. Med 'systematisk' menar jag då att man sammanställer samma slags data för samtliga individer på listan och sedan drar sina slutsatser av detta.

Lundberg (1) förvandlar genomgående blodsband — ibland så långt ut som kusiner och sysslingar — till maktklickar och finansiella juntor. Vi föredrar däremot att dra en skarp gränslinje mellan de båda. Därtill kan vi (2) inte acceptera den lista han sammanställde utifrån uppgifter från *The New York Times*, en lista som inte består av bara familjer eller individer eller företag utan genomgående är en blandning av alla tre.

Av de så kallade 60 familjerna representeras 37 med skatteinbetalningar från mer än en medlem. Lundberg sammanför åtta personer som inte alls är släkt med Morgans med Morgangruppen, och har en annan grupp på sju familjer som får bilda hans trettioåttonde 'familj' (Standard Oilgruppen). Och listan fylls ut med 22 enskilda personer som år 1924 betalade skatter på mellan 188 608 och 791 851 dollar. Man finner sålunda att om 'familj' skall betyda blodsband, så finns det avsevärt mer än 60 familjer på denna lista; men listan ger inte en fullständig redogörelse för dessa familjer, eftersom Lundberg bara tar med de som betalar inkomstskatt under familjenamnet. Därtill finns det åtskilliga enskilda individer (t.ex. J. H. Brewer, L. L. Cooke) som betalade långt mera i skatt år 1924 än många av de personer Lundberg tar upp, men ändå inte tagits med på listan över hans '60 familjer'. En del, men inte alla, av dessa finns inte med i läggen av *The New York Times*, men finns däremot förtecknade i *The New York Herald Tribune*, en källa som Lundberg tycks ha förbisett helt.

Och än viktigare när det gäller att skaffa fram en lista över de allra rikaste *individerna* är det faktum att några av familjerna på Lundbergs lista över de 60 främsta familjerna inte ens kommer med bland de superrika när man räknar med individerna i stället. Deerings, till exempel; Lundberg tar med tre stycken Deeringar och alla tres samlade inkomstskatter blir bara 315 701 dollar sammanlagt. Själva tar vi inte med familjen Deerings medlemmar på vår lista över de 'superrika', eftersom James Deering bara betalade 179 896 dollar i skatt, Charles bara 139 341, och Deering nummer tre cirka 7 000. Samma beräkningsgrund sållar bort familjerna Taft, Lehman och deForest. Allesammans otvivelaktigt rikt folk, men inte uppe i den rikedomsklass som intresserar oss här.

(XII) Det finns också en senare systematisk informationskälla om de privata förmögenheternas storlek, nämligen Temporary National Economic Committees monografi nr 29: *The Distribution of Ownership in the 200 Largest Non-Financial Corporation* (U.S. Government Printing Office, Washington, 1940). Denna monografi förtecknar de 20 största kända aktieägarna i landets 200 största industriföretag plus antalet aktier som ägs av direktörerna och de högre chefstjänstemännen i företagen, med siffrorna tagna från 1937 och 1938. Men även om denna lista upptar större delen av de kända förmögenheter som bygger på industriellt ägande, är den dock inte fullständig: den tar inte upp de pengar som är placerade i statliga eller lokala obligationer, i fast egendom eller bankföretag. Därtill kommer att också det industriella ägandet i åtskilliga fall döljs genom metoden att registrera ägandet av en aktiestock under olika investeringsbolag, där de verkliga ägarnas namn inte avslöjas. Inte desto mindre är denna TNEC-lista dock det bästa hjälpmedel vi alls lyckats finna för den senare perioden. Och i jämförelse med de spridda case studies som är allt vi har tillgång till för 1800-talet, avslöjar den vår tids rika som en tämligen stabil personuppsättning.

Ur denna källa har jag tagit varje individ som 1937 eller 1938 ägde för sammanlagt 10 miljoner dollars värde eller mera av aktier i de företag som tas upp i monografin. Och vi sedan multiplicerar denna siffra med tre (varvid vi återigen gör antagandet att den beskattningsbara förmögenheten representerar bara en tredjedel av ifrågavarande persons totala förmögenhet), får vi därmed samtliga individer som ägde 30 miljoner dollar eller mera i slutet av 30-talet.

(XIII) Ingen av ovanstående källor ger någon verkligt aktuell information om de superrika. Många av de personer som nämns ide olika böckerna och i listorna för 1924 och 1938 lever ju fortfarande; och vi har också funnit nu levande arvingar till de personer som dött — vi har försökt spåra förmögenheterna hos alla de namn vi valt via nekrologer och tagit upp på listan samtliga arvingar som enligt de data vi funnit ärvt 30 miljoner dollar eller mera.

(XIV) För att få fram upplysningar om nu levande personer har vi kontaktat följande myndigheter och

regeringsorgan — varvid olika tjänstemän i dessa olika organ givit oss de upplysningar de kunde stå till tjänst med, i intet fall 'officiella' sådana och i intet fall till någon större nytta för oss: the Federal Reserve Board of New York; The Securities Exchange Commission; U.S. Department of Commerce, Bureau of Domestic Commerce; och Bureau of Internal Revenues Statistical Division och Information Division. Vi kontaktade också enskilda tjänstemän i följande privata organisationer: Dun & Bradstreet; The National Industrial Conference Bord's Division of Business Economics; *The Wall Street Journal*; *Barron's; Fortune*; The Russell Sage Foundation; U*.S. News and World Report*; Brookings Institution; *Bureau of National* Affairs, Federal Savings and Loan; och två privata investeringsföretag. De personer vi kontaktade i dessa organisationer kunde emellertid bara hänvisa oss till källor som vi kände till redan tidigare. En del av dem hade aldrig tänkt över problemet särskilt mycket, andra verkade lätt chockerade vid blotta tanken på att 'luska ut' sådana ting om landets rikaste individer, andra fann idén alltigenom tilltalande men kunde tyvärr inte hjälpa oss med några källor. Jag är mycket tacksam mot professor Fred Blum som ordnade de flesta av de här kontakterna åt oss, både för kontakterna och för hans kommentarer till hela detta problem, som var oss till stor hjälp.

(XV) Under hela efterkrigstiden har jag fingranskat tidningar och tidskrifter på jakt efter omnämnanden av eventuella mångmiljonärer. Tidskrifter som *Business Week, Look, Life* och *Time* har liksom *The New York Times*, givit mig ytterligare en del namn, huvudsakligen ingående i den nya skörden nere i Texas. Ett par dussin intresserade studenter och vänner har hjälpt mig i denna jakt på ytterligare namn.

Eftersom vår namnsamling alltså skrapats ihop från så många olika håll kan vi naturligtvis inte vara säkra på att vår lista tar upp *alla* Amerikas rikaste personer under de senaste hundra åren, och det påstår jag inte heller, lika litet som jag vågar hävda absolut hundraprocentigt att samtliga de individer vi har med på listan verkligen bevisligen måste ha ägt minst 30 miljoner dollar vid en eller annan tidpunkt.

Två ting är emellertid i varje fall något så när säkra vad denna lista angår: (1) Bevisningen för 30-miljonersiffrans riktighet är tämligen säker. Jag har kollat med testamentena för sådana förmögenhetsägare som avlidit och funnit en tämligen exakt överensstämmelse med dessa beräkningar. (2) Även om vi inte kan bevisa att vår lista inrymmer samtliga superrika i Amerika — att den verkligen upptar varenda individ som någonsin ägt den summa vi satt som gräns — så måste dock alla personer på vår lista, vilken vettig definition man än använder, utan tvekan räknas till Förenta staternas rikaste medborgare. Naturligtvis måste vi säkert ha förbisett en och annan som borde ha varit med på listan, lika väl som vi säkert har tagit upp vissa personer som inte direkt hör hemma där. Men vi har dock tagit med samtliga personer som vi alls kunnat forska fram tryckta upplysningar om, och enligt vår åsikt kan de eventuella felen under inga omständigheter påverka helhetsbilden. Det förefaller oss, kort sagt, som om det skulle vara helt omöjligt att sammanställa en absolut och bevisligen exakt lista; och vår egen lista förefaller oss som en tämligen acceptabel approximering över de mest framträdande superrika amerikanerna under de senaste hundra åren.

En redogörelse för urvalsmetoden och en preliminär lista över de utvalda namnen, plus en andralista över personer som av allt att döma inte nådde upp till de superrikas klass, sändes för förslag och kritik till följande personer: dr John M. Blair vid Bureau of Industrial Economics, Federal Trade Commission; professor Thomas Cochran vid University of Pennsylvania; professor Shephard Clough vid Columbia University; professorerna Arthur Cole, Leland H. Jenks och Sigmund O. Diamond vid Harvard Universitys Research Center of Eentrepreneurial History; professorerna Joseph Dorfman och Robert S. Lynd vid Columbia University; professor Frank Freidel vid Stanford University; Frank Fogarty vid *Business Week*; Ernest Dale vid School of Business, Columbia University; och Max Lerner vid *New York Post* och Brandeis University. Jag vill här gärna framföra mitt tack till dessa personer för all hjälp och stöd i detta arbete, samtidigt som jag finner det angeläget att påpeka att de naturligtvis på intet sätt är ansvariga för de eventuella sak- eller omdömesfel varmed undersökningen kan vara behäftad.

För 69 av de 371 personer som fanns med på listan visade det sig omöjligt att få fram några närmare upplysningar om deras liv i de biografiska källor vi hade tillgång till, de böcker som nämns härovan och tidningsläggen. över hälften av dessa namn kom från 1924 års skattelistor, där vi bara hade efternamnen och initialerna att gå efter. Det faktum att så många av de stora inkomsterna på tjugotalet var spekulationsvinster, gav en antydan om att det förelåg en tämligen stor möjlighet att många av dessa inkomster inte alls representerade några stabila stora förmögenheter; och eftersom vi i första hand är inriktade på de 'prominentaste' bland de amerikanska superrika kunde vi därför utesluta dessa 69 personer från de superrikas krets, utan att därmed göra alltför stort våld på verkligheten. Och hur som helst var det nödvändigt att göra det.

För att i någon mån ta hänsyn till penningvärdets förändringar under de perioder som intresserar oss, ordnade jag de olika individerna inom var och en av de tre olika generationerna efter den beräknade storleken av deras förmögenheter. De experter på ekonomisk historia som jag rådfrågat har svarat att de 'inte känner till någon tillfredsställande metod att omvandla en bestämd summa pengar till dess ekvivalent i köpkraft över en längre tidsperiod'. (Brev till författaren från Sigmund 0. Diamond och Leland H. Jenks den 30 mars 1954.) Men när man kommer upp till mångmiljonärernas kategori spelar ju å andra sidan levnadskostnaderna — och det är ju i allmänhet för att beräkna dessa man försöker slå fast den relativa köpkraften — ingen som helst roll längre.

Inom varje generation valde jag sedan ut de 90 rikaste individerna. Det vi här använder som arbetsmaterial är således de omkring 90 *prominentaste* och *rikaste* individerna i var och en av tre på varandra följande historiska

Bland dessa de mycket rika finner man folk som fötts fattiga och folk som fötts rika, folk som utövat — och utövar — penningens makt lika färgstarkt som de tjänade sina pengar och andra som levde ett lika eländigt liv som de var hårda i affärer. Där finns John D. Rockefeller, den fromme sonen till en baptistisk gårdfarihandlare, som blev stampappa till en hel släkt av mångmiljonärer. Men där finns också Henry O. Havemeyer som ärvde tre miljoner efter sin farfar, och Henrietta Green som fick lära sig att studera tidningarnas finanssidor som liten och efterlämnade hundra miljoner dollar när hon dog vid 82 års ålder. Och vi får inte heller glömma George F. Baker jr, utexaminerad vid Harvard och faderns efterträdare som chef för First National Bank of New York, som badade och rakade och klädde sig varje morgon ombord på sin snabba motorbåt på vägen in från Long Island till Wall Street och som tillsammans med sex andra bankirer år 1929 mobiliserade en kvarts miljard dollar i ett fåfängt försök att hejda börskraschen.

Alla de superrika kommer inte från det förflutna och alla kommer inte från Texas. Det är visserligen sant av fem av våra tio rikaste män i dag kommer från Texas, men bland de 90 rikaste männen och kvinnorna av 1950 års skörd som vi har tillräckliga data om, kommer bara tio procent från Texas.

Den lättare litteraturen ger många glimtar av dessa sagolikt rika individer i olika positioner — vördnadsbjudande och löjliga; av olika ursprung — upphöjt eller ur folkdjupen; med olika sätt att leva — glada, dystra, ensamma, sällskapliga. Men vad betyder alla de där glimtarna? En del började med två tomma händer och andra föddes rika — men vilka data är *typiska*? Och var finns orsakerna till deras framgång? För att klarlägga sådana ting måste vi gå längre än till de sexsju storpampar i var generation som samhällshistorikerna och biograferna myllrar fram anekdoter om. För att få en verkligt representativ grupp måste vi studera tillräckligt många individer samtidigt.

De 275 personer vi har skaffat upplysningar om representerar huvudparten av de individer som enligt historiker, biografer och journalister är de rikaste som funnits i Förenta staterna alltsedan inbördeskrigets dagar — de 90 rikaste år 1900, de 95 rikaste 1925 och de 90 rikaste år 1950. Det är först genom att studera sådana grupper närmare som vi något så när exakt kan ställa och besvara de bedrägligt enkla frågor som intresserar oss om de superrikas ursprung och karriär.

Årsgrupp 1900 toppas av John D. Rockefeller med hans miljard dollar, 1925 ligger Henry Ford I högst med en miljard och år 1950 rapporteras det (men inte lika tveklöst som under de tidigare perioderna) att H. L. Hunt är värd 'en å två miljarder'. En annan texasbo, Hugh Roy Cullen, påstås också vara uppe i en miljard dollar. Dessa tre-fyra män är förmodligen de allra rikaste av alla rika amerikaner genom tiderna; de är de enda miljardärer som biografiskribenterna är något så när säkra på.[*]

---

epoker. Därmed får vi sammanlagt 275 fall för en koncentrerad analys, vilket är detsamma som de övre 74 procenten bland de sammanlagt 371 fall som omnämnts i någon eller några av alla de källor vi känner till.

Bland de 90 fall som utvaldes som grupp I var det genomsnittliga födelseåret 1841 och det genomsnittliga dödsåret 1912. Gruppens genomsnittliga 60-årsdag inföll sålunda 1901, varför gruppen identifierats som generation 1900.

Bland de 95 fall som utvaldes ur grupp II var det genomsnittliga födelseåret 1867 och det genomsnittliga dödsåret 1936. 60-årsdagen inföll sålunda i genomsnitt 1927 och grupp II bildar alltså generation 1925.

Bland de 90 fallen i grupp III är genomsnittliga födelseåret 1887, och de flesta levde fortfarande år 1954. 60-årsdagen inföll alltså i genomsnitt 1947, och grupp III är generation 1950.

[*] Naturligtvis var en och samma summa pengar olika mycket värd under olika perioder. Men vi har inte brytt oss om att modifiera våra listor utifrån den saken. Frågan om huruvida 15 miljoner dollar år 1900 var värda 30 eller 40 miljoner dollar i 1950 års värden intresserar oss i det här sammanhanget inte ett dugg. Det enda som intresserar oss är vilka som var rikast under de här tre perioderna, oavsett hur rika de kan ha varit i jämförelse med andra perioders superrika eller i jämförelse med inkomster och förmögenhet hos folk i allmänhet. Följaktligen presenteras varje generations förmögenhet här i dollarvärde vid den tidpunkt då var och en av dessa

The self-made man har inte bildat majoriteten i någon av de senaste tre generationerna av superrika.

Alltsedan inbördeskriget har den andel av de superrika vilkas fäder arbetade som småbrukare eller butiksägare, kontorister eller arbetare, stadigt sjunkit. Bara 9 procent av de mycket rika i vår egen tid kommer från de lägre klasserna — från hem som hade pengar bara till livets nödtorft och någon gång en och annan liten bekvämlighet.

Medelklassens bidrag till de superrika har hållit sig mera konstant: två tredjedelar 1900, en tredjedel 1925 och år 1950 två tredjedelar på nytt. Men samtidigt har över- och underklassens bidrag långsamt men säkert gått åt var sitt håll. Till och med i den berömda 1900-generation, som också lärda historiker gärna diskuterar med diverse anekdotiska inslag av 'två tomma händer'-myten, kom precis lika många av de superrika från överklassen (39 procent) som från socialgrupp tre. Men faktum kvarstår ju dock att 39 procent av de superrika i denna generation var söner av de lägre klasserna. I generation 1925 hade procenten sjunkit till 12 och 1950 var det alltså bara 9 procent. Medan däremot överklassen bidrog med 56 procent år 1925 och 68 procent år 1950.

Tendensen pekar alltså klart mot att den verkliga överklassen med de stora rikedomarna rekryteras ur den redan existerande överklassen. Rikedomen inte bara fortplantar sig själv; som vi så småningom skall se visar den också en utpräglad tendens att monopolisera alla nya möjligheter att bli 'superrik'. Sju tiondelar av de superrika ibland oss just nu föddes i utpräglade överklasshem, två tiondelar stammar från medelklassen och bara en tiondel framlevde sin barndom inom socialgrupp tre.

Rent yrkesmässigt har 'överklass' bland dessa superrika varit liktydigt med storföretagarna. Hela det amerikanska affärsmannaskiktet, stora och små inräknade, har aldrig uppgått till mer än 8-9 procent av den arbetande befolkningen i dess helhet; men i de här tre generationerna superrika har sju på tio av fäderna varit företagare i städerna, en har utövat något av de lärda yrkena, en har varit bonde och en har varit kontorist eller arbetare. Dessa proportioner har hållit sig tämligen konstanta alla tre generationerna igenom. De superrika har 1900 lika väl som 1950 — kommit från företagarskikten; och som vi så småningom kommer att bli varse har många av dem, på ett rätt egendomligt sätt, också på sina egna högre nivåer fortsatt att vara aktiva på 'företagarvis'.

Cirka 10 procent av de som ägt de stora amerikanska förmögenheterna har varit födda i utlandet, men bara sex procent har också vuxit upp där och immigrerat till Förenta staterna först som vuxna. Naturligtvis hade man fler utlandsfödda i den sena 1800-talsgeneration som var omkring de sextio år 1900 än man hade 1950. Cirka 13 procent av 1900 års superrika var utlandsfödda, medan 24 procent av hela USA:s vuxna manliga befolkning vid denna tid var födda i utlandet. År 1950 var bara två procent av de superrika födda i utlandet (mot sju procent av 1950 års vita invånare i Förenta staterna).

Kuststaterna i öster har ju av hävd varit det verkliga tillhållet för de superrika; sammanlagt har cirka 80 procent av de som växte upp i Amerika gjort det i just denna region. År 1925 hade lika många från öststaterna (82 procent) som år 1900 (80 procent). År 1950 hade emellertid procenten födda i öster — räknat på landets befolkning i dess helhet — sjunkit till 68 procent, en direkt följd av den framryckning som gjorts av mångmiljonärerna från sydväststaterna,

---

generationer nådde den mogna genomsnittsåldern av sextio år.

Den okända faktor som representeras av inflationen tvingar till den yttersta försiktighet vid tolkningen av sådana fakta som till exempel att det i generation 1950 finns sex personer, miljardären Hunt inberäknat, som anses äga mer än 300 miljoner dollar, mot bara tre sådana i generationerna 1900 och 1925. Längre ner längs pyramiden från dessa svindlande höjder är fördelningen räknad i förmögenhetens storlek ganska likartad i alla tre generationerna. I runt tal cirka 20 procent inom varje grupp ligger i klassen 100 miljoner dollar eller mera, medan återstoden är tämligen jämnt fördelad mellan nivåerna 50-99 miljoner och 30-49 miljoner.

som 1950 stod för cirka 10 procent av de superrika, mot bara en procent 1900 och 1925. Proportionen folk som växt upp i Chicago-Cleveland-Detroitregionen har hållit sig tämligen 'konstant genom alla tre tidpunkterna, med 16 procent år 1900 mot 19 procent 1950.

De superrika kommer från städerna, framför allt från östkustens storstäder. Ännu så sent som 1900 bodde 65 procent av Amerikas befolkning på landsbygden och ännu fler hade vuxit upp på en bondgård; men bara 25 procent av 1900 års super-rika var födda på landet. Och sedan 1925 har mer än sextio procent av de superrika vuxit upp i storstäderna.

De superrika, födda i Amerika, i städerna, huvudsakligen i staterna i öster, stammar från överklassfamiljer; och liksom andra medlemmar av de gamla och nya överklasserna inom de lokala societeterna och *the metropolitan 400* är de protestanter. Ungefär hälften av dem är medlemmar av episkopalkyrkan och en fjärdedel är presbyterianer.[5]

Inför sådana fakta räknar man med, och upptäcker också mycket riktigt, att de superrika redan från början bör ha varit bättre utbildade än folk i allmänhet: redan 1900 hade 31 procent av dem tagit examen vid något college, år 1925 hade 57 procent gjort detta och år 1950 var 68 procent av de stora amerikanska förmögenheternas ägare utexaminerade från något college. Det faktum att dessa utbildningsmässiga fördelar i allmänhet är resultatet av att familjen såsom sådan haft det bättre förspänt framgår av det faktum att individerna från de högre klasserna inom varje generation för sig genomgående har bättre skolunderbyggnad än de som kommer nerifrån — år 1900 hade 46 procent av de superrika från överklassen collegeexamen, mot bara 17 procent av de från de lägre klasserna. Men när vi kommer till den tredje av de generationer vi diskuterar här — 1950 års superrika — har skillnaden i utbildningshänseende minskat: 60 procent av de superrika från socialgrupp två och tre hade då collegeexamen, mot 71 procent av de från socialgrupp ett.

Hälften av samtliga superrika som legat vid universitet hade gjort det vid något Ivy League-college; faktiskt hade närmare en tredjedel legat vid antingen Harvard eller Yale, med resten utspridda över Princeton, Columbia, Cornell, Dartmouth och Pennsylvania. Ytterligare tio procent hade legat vid andra kända öststatsuniversitet, till exempel Amherst, Brown, Lafayette, Williams, Bowdoin, och ytterligare 10 procent kom från någon av de mest kända tekniska högskolorna. Återstående 30 procent hade studerat vid olika colleges eller universitet över hela Förenta staterna.

Övervikten för Ivy Leaguecolleges är givetvis en direkt följd av att så många av de superrika kommer från överklassen; i samma mån som proportionen superrika ur överklassen stiger, stiger också procenten av de som studerat vid någon Ivy Leagueskola. Bland de universitetsutbildade hade 37 procent av 1900 års generation, 47 procent av 1925 års och 60 procent av 1950 års gått i sådana skolor.

År 1900, då bara 39 procent av de superrika var barn till överklassföräldrar, hade 88 procent av dessa överklassbarn ärvt förmögenheter på en halv miljon dollar eller mera — vanligtvis mycket mera. År 1950 var cirka 93 procent av de mycket rika ur överklassen arvtagare. Det sägs ofta att skatterna numera gör det omöjligt för de superrika att lämna 90 eller 100 miljoner dollar i arv till sina barn, och rent juridiskt sett är detta riktigt. Men 1950 års superrika är i hög grad en fortsättning på. 1925 års, faktiskt mer än 1925 års var en fortsättning på grupp 1900. Medan 56 procent av 1925 års superrika kom från överklassen, hade bara 33 procent släktingar bland 1900 års superrika. Men 68 procent av 1950 års superrika kom från överklassen, och 62 procent av dem hade släktingar bland föregående generations superrika.

[5] Det är omöjligt att precisera kyrkotillhörigheten närmare, eftersom uppgift om religion saknas för så många av de superrika. Också folkräkningarna saknar under större delen av Förenta staternas historia uppgift om religiös övertygelse, vilket också innebär att det inte går att jämföra bestämda grupper med befolkningen i stort i detta avseende.

Därtill kommer att det vid 1900-talets mitt ur vissa synpunkter faktiskt är lättare att föra över position och inflytande till sina barn än det var 1900 eller 1925, för den gången var maktens och ställningarnas linjer inte lika raffinerat organiserade, befästa och förskansade inom de väletablerade kretsarna, och då kunde det förefalla som om enda sättet att säkert föra makten och ställningen vidare var att göra det med hjälp av en stor personlig förmögenhet. Men 1950 års superrika har, som vi så småningom kommer att bli varse, många metoder att skaffa sina barn strategiska positioner i det maskineri för att tillägna sig det som bildar den högre bolagsnivån i Amerikas fria och privata näringsliv.

Amerikas superrika domineras inte, och har aldrig dominerats, av lata kupongklippare. Den proportion av dem som är rentierer och föga mer har naturligtvis stigit på ett ganska signifikativt sätt: cirka 14 procent 1900, cirka 17 procent 1925 och 26 procent 1950. Om man utgår från hur de tillbringar sin tid kan cirka en fjärdedel av de superrika numera anses tillhöra den sysslolösa överklassen.

Men varken föreställningen om de superrika som snåla kupongklippare eller bilden av dem som slösaktiga playboys har någon grund i verkligheten. Både den snåle gnidaren och den vilde slösaren finns visserligen representerade bland Amerikas superrika, men gnällpiporna inom de stora amerikanska förmögenheternas historia har inte varit enbart kupongklippare allesammans; vanligtvis har de på ett eller annat sätt 'arbetat' för att stegra värdet hos de kuponger de klippte — eller åtminstone låtsats göra detta medan de låtit andra sköta saken åt sig.[*] Och de vilda slösarna har inte bara varit slösare; en del av dem har satt en hel miljon på spel och ofta nog tjänat två-tre miljoner på kuppen; för deras slöseri har ofta rört sig inom den taförsamma spekulationens domäner.

Männen bland generation 1900:s sysslolösa rika var antingen tredje eller fjärde generationen Astor eller tredje generationen Vanderbilt. De pysslade med sina hästar på sina gods, eller slöade på stränderna med sina lustyachter förankrade utanför, medan deras fruar ägnade sig åt ofta frenetiska och alltid kostsamma societetslekar. År 1925 fanns det bara några få rentierer till bland de superrika, men långt fler av de som fanns var kvinnor. De levde lika dyrbart som

---

[*] Den teori om arbetets skamlighet som så många av Veblens föreställningar om de högre klasserna bygger på, går inte särskilt bra ihop med den puritanska arbetsetik som är så typisk för en så stor del av den amerikanska livsformen, också för många överklasselement. Det förefaller mig som om Veblen i sin teori om den sysslolösa klassen endast talar om de övre skikten, inte om medelklassen — att det inte är den rika puritanska medelklassen han skriver om står ju över all diskussion. Han vägrade helt enkelt att kalla det som storföretagaren sysslar med 'arbete' och långt mindre då produktivt arbete. Själva termen 'den sysslolösa klassen' blev för honom en direkt synonym till 'överklassen', men det fanns och finns dock en *arbetande överklass* — rentav en klass av enormt aktiva individer. Det faktum att Veblen inte gillade deras arbete och vägrade att ens kalla det arbete — eftersom arbete för honom var ett positivt värdeladdat ord — har inte med saken att göra. Därtill kommer att det i detta fall förvränger och fördunklar vår förmåga att förstå de högre klasserna som en samhällelig formation. Men om Veblen fullt ut erkänt detta enkla faktum skulle detta ha slagit sönder (eller åtminstone ha framtvingat en långt större sofisticering av) hela hans system och en av de grundläggande moraliska utgångspunkterna för hans kritik.

Rent formellt skulle man kunna hävda att Veblen ur en synpunkt sett var en stabilt konservativ kritiker av Amerika: han accepterade helt och fullt en av de absolut entydiga, allamerikanska värderingarna, nämligen den höga uppskattningen av effektiviteten, utiliteten, den pragmatiska enkelheten. Hans kritik av individer och institutioner inom det amerikanska samhället byggde undantagslöst på hans uppfattning om att de inte motsvarade denna amerikanska värdenorm. Om jag har rätt i min syn på honom som en Sokratesgestalt, så var han på sitt sätt lika amerikansk som Sokrates var atensk. Att Veblen var så effektiv som kritiker berodde just på att han använde den amerikanska värderingen av effektiviteten i sin kritik av den amerikanska verkligheten. Han tog helt enkelt bara denna värdenorm på allvar och applicerade den med förödande systematisk stringens. Detta var en ovanlig och sällsam utgångspunkt för en amerikansk samhällskritiker på 1800-talet — och skulle vara det också i vårt eget sekel. Det vanliga var att man antingen skådade ner från Mont St. Michel, som Henry Adams, eller över från England, som Henry James. Frågan är väl om inte den amerikanska samhällskritikens hela karaktär förändrades med Veblen. Den siste amerikanen av sin ätt bleknade bort mer och mer och i stället trädde förstagenerationsamerikanen — sonen till en norsk emigrant, New Yorkjuden som undervisade i engelska vid ett universitet i Mellanvästern, sydstataren som for norrut för att göra sin lycka i New York — fram som den äkta, om också inte längre hundraprocentigt amerikanske, kritikern.

sina motsvarigheter år 1900, men var vid det här laget spridda över hela Förenta staterna och fick mindre spaltutrymme än tidigare, eftersom celebriteternas värld nu höll på att växa fram. Dessa superrika kvinnor, som redan hade sitt trygga fotfäste i societeten, intresserade sig ofta mera för 'konsten' än för 'societeten' eller var åtminstone strängt upptagna med att låtsas att de gjorde detta.[6] Och faktiskt ägnade en del av dem också mera tid åt filantropisk verksamhet än åt societetsnöjen eller personlig pomp och ståt, något som åtminstone delvis hade sin rot i den nyktert puritanska inställningen hos denne John D. Rockefeller som många av dem hade fått sina pengar från.

Inom generationen 1950 har både procenten rentierer (som alltså är uppe i 26) och inslaget av kvinnor i denna grupp (70 procent) stigit ytterligare, men dessa människor kan knappast sammanföras till någon speciell social typ. Gruppen rymmer typiska moderna playgirls — Doris Duke och Barbara Hutton, som skickligt och sakkunnigt satsar dyra pengar på att försöka bevara sin ungdom. Men den rymmer också människor som mrs Anita. McCormick Blaine, som aktivt och utåtriktat satsade sin tid och sina pengar på välgörenhet och skolor och var tämligen ointresserad av alla sorters sällskapsliv. Vartill så kommer en sådan som Hetty Sylvia H. Green Wilks, den moderna versionen av den snåla kupongklipperskan, som tillbringade sin barndoms somrar 'i ett stängt och förbommat hus där hon måste gå till sängs klockan halv åtta på kvällen, eftersom inga ljus fick vara tända i familjen Greens hus efter denna tidpunkt', som en journalist i *New York Times* uttryckte saken.

Historien om de superrika i Amerika är i huvudsak en mycket patriarkalisk historia; 80-90 procent av de stora amerikanska förmögenheterna har genomgående ägts av män. Det faktum att man i varje generation har haft fler superrika som börjat som arvtagare till stora förmögenheter, har ingalunda inneburit att alla de rika blivit 'sysslolösa'. Vi har ju redan kunnat konstatera att 62 procent av 1950 års superrika har släktingar bland äldre generationer superrika, men samtidigt vet vi också att bara 26 procent av de superrika år 1950 ägnar sig åt att göra ingenting, yrkesmässigt sett. Och många av de superrika som ärvt sina rikedomar har arbetat 'i hela sitt liv för att bevara eller öka sin förmögenhet. Det spel som har intresserat dem allra mest har varit spelet om de stora pengarna.

Men cirka 26 procent av dagens superrika är alltså rentierer och mer eller mindre sysslolösa, rent tärande ur ekonomisk synpunkt; och ytterligare 39 procent sitter på höga poster i företag som ägs eller kontrolleras av deras egna familjer.[7] Följaktligen utgörs 65 procent av vår tids

---

[6] Eleanor Rice, som var dotter till William L. Elkins och en tid var gift med George D. Widener skänkte till exempel miljoner till allehanda olika konstnärliga och pedagogiska ändamål, och hennes siste make var en läkare och geograf som var berömd för sina expeditioner till Sydamerika, där han studerade tropiska sjukdomar och etnografi. Se *The New York Herald Tribune*, den 5 oktober 1951. Mary Virginia McCornick hade en fast anställd orkester i sitt palatsliknande hem i Kalifornien och importerade hela symfoniorkestrar till sina partyn och till särskilda konserter. Se *The New York Times*, den 26 maj 1951.

[7] Till och med i grupp 1900, då bara 39 procent av de superrika hade rekryterats från överklassen, var cirka 25 procent av dem engagerade i näringslivet som direktörer för familjebolag. William Henry Vanderbilt, son till kommendören och redan avliden vid sekelskiftet, blev direktör för Vanderbiltföretagen och var faktiskt chef för dem när de nådde sin ekonomiska höjdpunkt. Det är naturligtvis svårt att avgöra om den saken berodde på hans direktörskap — som var av tämligen konservativ typ, och varken spekulativt eller särskilt iögonenfallande — eller berodde på objektiva yttre förändringar som rent automatiskt ökade järnvägs-papperens värde. Det är fullt tänkbart att den indolens som utmärkte hans söner, som tillbringade större delen av sin tid med att leka modelejon i Europa, spelade en mindre roll för den vanderbiltska förmögenhetens nedgång än det faktum att järnvägarnas bästa tid var över vid det laget. Jfr Wayne Andrews: *The Vanderbilt Legend*, Harcourt, Brace, New York, 1941. George D. Widener, son till P. A. B. Widener, var stor aktieägare i 23 bolag och styrelseordförande eller styrelsemedlem i 18. Att han var en tämligen aktiv typ av affärsman framgår av det faktum att han 1902 åtalades för att ha rosat ett svagt företag, så att han skulle kunna sälja sina aktier i det och avveckla sina intressen där innan det kapsejsade. Jfr *Philadelphia Public Ledger* den 2 april 1912 och *Philadelphia Press* den 23 september 1902.

Bland vår egen tids familjebolagschefer märks exempelvis Vincent Astor — sonsonson till John Jacob Astor — som visserligen är en stor yacht- och racerentusiast, men dock gjorde societetsskvaller-spalterna besvikna när

superrika av rentierer och familjedirektörer. Men hur ligger det till med de återstående 35 procenten, som gjorde sig superrika *av egen kraft*?

Medan också många av de som föddes som medlemmar av den superrika klassen alltså har arbetat i hela sitt liv, står det ju som en direkt självklarhet att de som själva tagit sig upp till den, från socialgrupp två eller tre, näppeligen kan ha suttit med armarna i kors livet igenom. Uppstigandet till de superrikas klass tycks försiggå genom en ekonomisk karriär med två grundläggande, avgörande inslag: det stora språnget framåt och ackumuleringen av fördelar.

I. Ingen har så vitt jag vet någonsin lyckats träda in bland de stora amerikanska förmögenheternas led enbart genom att spara av lönen. På ett eller annat sätt måste kandidaten se till att han hamnar på någon strategisk position där han får möjlighet att lägga vantarna på verkligt stora pengar, och normalt måste han ha tillgång till högst avsevärda penningsummor, som han sedan kan förvandla till en verkligt stor förmögenhet. Han kan arbeta sig fram och långsamt samla på sig pengar fram till detta stora språng, men förr eller senare måste han, för att lyckas, se till att han når den strategiska ställning där han har möjlighet att ta den stora chans han hela tiden har hållit utkik efter. Till och med om man tjänar två- till trehundratusen dollar om året, bortser från skatterna och lever som en snåljåp i en fallfärdig koja, är det, och har alltid varit, matematiskt omöjligt att spara sig fram till en stor amerikansk förmögenhet.*

II. Sedan han väl har tagit det stora språnget och på bästa sätt utnyttjat den stora chansen hamnar mannen på väg uppåt i en verklig anhopning av fördelar, vilket bara är ett annat sätt att uttrycka den gamla sanningen att åt den som mycket har, åt honom skall varda givet. För att kunna omvandla en ansenlig summa pengar till verkligt stora pengar måste han befinna sig i en sådan ställning att han på bästa sätt kan utnyttja alla de anhopade fördelar som bjuds. Ju mer han redan äger, och ju mer strategisk hans ekonomiska position är, dess större och säkrare blir hans möjligheter att tjäna ännu mera. Ju mer han har, dess större kredit — dess större möjligheter att använda andra människors pengar — kan han räkna med, och dess mindre blir alltså den risk han själv tar för att tjäna ännu mera. Faktiskt kommer det till slut en punkt i denna ackumulation av fördelar när risken inte längre är någon risk alls, utan är lika säker och trygg som statens egen skatteinkomst.

Mot denna anhopning av fördelar högst upp i toppen står som en direkt motsvarighet fattigdomens onda kretsgång nere på bottnen. För kretsloppet av fördelar innefattar inte bara objektiva tillfällen utan också en psykologisk redobogenhet att gripa dessa tillfällen; på precis samma sätt som de begränsningar som skapas genom tillhörigheten till en lägre klass med

---

han vid faderns död, i stället för att ägna sig åt ett lättjefullt och skandalomsusat playboyliv, lämnade Harvard och vid 21 års ålder tog itu med att öka värdet på de astorska tomterna i staden New York. Vincent Astor förändrade företagets politik genom att göra rent hus med många äldre kontrakt och satsa på att skaffa in folk från medel- och överklassen i de astorska husen, och därmed naturligtvis samtidigt öka tomtvärdena. Jfr Harvey O'Connor: *The Astors* (Knopf, New York, 1941), sid. 336. Och John D. Rockefeller III fattar dagligen beslut som avgör hur miljontals dollar skall placeras; han sköter en heltidssyssla som han målmedvetet har utbildats för: filantropisk verksamhet i internationell skala. Och därutöver har han också tagit aktiv del i många amerikanska företags skötsel, däribland New York Life Insurance Company och Chase National Bank.

* Om man börjar vid 20 års ålder och arbetar upp till 50-årsåldern och hela tiden sparar 200 000 dollar om året, skulle man ändå, med fem procents ränta, inte ha mer än futtiga 14 miljoner, mindre än hälften av vad vi har satt som undre gränsen för de stora amerikanska förmögenheterna.

Men om man köpt för bara 9 900 dollar aktier i General Motors år 1913 och sedan helt lugnt gått i dvala — och låtit utdelningarna samlas på hög inom företaget — skulle man 1953 ha varit lycklig ägare till cirka sju miljoner dollar.

Och om man inte ens visat sig omdömesgill nog att välja just General Motors, utan bara satsat 10 000 dollar i vart och ett av de sammanlagt 480 företag som var börsnoterade 1913 — en investering på sammanlagt en miljon dollar — och sedan gått i ide fram till 1953, skulle man vara värd 10 miljoner dollar när man tittade ut ur idet igen, och därtill ha fått utdelningar och teckningsrätter på ytterligare 10 miljoner dollar. Värdestegringen skulle ha uppgått till cirka 899 procent, medan utdelningarna stigit med 999 procent. Sedan man väl skaffat sig den första miljonen, skulle vinstmöjligheterna ha samlats på hög — till och med för en person som låg i dvala.

lägre status i sin tur alstrar liknöjdhet och brist på självförtroende, alstrar de objektiva möjligheter klass och status ger intresse för fortsatt framgång och allt större självförtroende. Den behagliga säkerhetskänslan av att man självklart kan få det man vill ha, både skapas av de objektiva möjligheterna härtill och stärker möjligheterna i ett slags återkopplingssystem.

Framgångarna är mat och dryck för den energiska strävan uppåt; och på motsvarande sätt tar ständiga, småskurna motgångar till slut död på själva viljan till framgång.[8]

De flesta av de superrika i 1950 års generation som är släkt med tidigare generationers superrika föddes med det stora språnget redan avklarat och ackumulationen av fördelar i full gång. De 39 procent av 1900 års superrika som härstammade från överklassen hade ärvt det stora språnget; och några få av dem, i första hand medlemmarna av släkterna Vanderbilt och Astor, ärvde också ställningar som innebar att ackumulationen av fördelar var i full gång. J. P. Morgans far efterlämnade fem miljoner dollar åt sin son och gjorde honom till delägare i ett bankföretag som hade förbindelser med finanskoncerner i både Europa och Amerika. Det blev hans stora språng. Men ackumulationen av fördelar kom först senare, när J. P. Morgan i sin egenskap av finansman och mäklare kunde låna andra människors pengar för att stödja försäljningen av aktier och obligationer i de nya företagen eller konsolideringen av redan existerande företag, varvid han själv i arvode betingade sig tillräckligt med aktier för att hans eget företag till slut skulle få kontrollen över de nya bolagen.[9]

Andrew Mellan började med att skaffa sig (högst inbringande) erfarenheter i ett timmerbolag, med faderns ekonomiska stöd, och trädde sedan in i faderns bank som han drev upp till ett landsomfattande företag. För hans del började ackumulationen av fördelar genom att han satsade på att låna ut bankens pengar till nya företag — den finaste affären gjorde han när innehavarna av ett patent för aluminiumutvinning 1888 sålde andelar i sitt Pittsburgh Reduction Company till familjen Mellon för 250 000 dollar, som användes för att bygga en fabrik. Andrew såg till att detta aluminiumbolag behöll sitt monopol och att familjen Mellon blev den styrande makten i företaget.[10]

Mig veterligt har ingen någonsin kravlat sig upp bland de stora amerikanska förmögenhetsinnehavarna enbart genom att långsamt och byråkratiskt avancera uppåt genom bolagshierarkierna. 'Många av de ledande tjänstemännen i en del av våra största bolag har', sade ordföranden i amerikanska stålstyrelsen, Benjamin F. Fairless, i en intervju för *Time* år 1953, 'ägnat hela sitt liv åt industriförvaltningen utan att ha lyckats samla på sig ens en miljon dollar. Och jag känner verkligen till den saken, eftersom jag själv råkar tillhöra den kategorin.' Uttalandet är felaktigt när det hävdar att det inte skulle vara vanligt att cheferna för de stora företagen blir miljonärer; oftast blir de detta. Men däremot är det fullt riktigt i så måtto att de förvisso inte alls blir miljonärer därför att de är 'fackmän' på hur ett företag skall skötas; det är inte genom hårt arbete utan genom finansiella transaktioner, inte genom att de sköter sitt chefsjobb utan genom promotion och spekulationer som de verkligen kan berika sig. De som tagit steget upp till de superrika har varit finanspolitiker och medlemmar av inflytelserika klickar, som genom sin ställning haft möjlighet att själva utnyttja de ackumulerade fördelarna.

Mycket få av de som själva tagit sig upp bland de superrika har tillbringat större delen av sitt aktiva liv med att avancera från den ena posten till den andra inom ett enskilt företag eller inom bolagshierarkin. Bara 6 procent av 1900 års superrika och 14 procent av 1950 års kull

---

[8] Den onda cirkel som skapas av fattigdomen och frånvaron av varje möjlighet till framgång kommenteras närmare i Mills: *White Collar* (Oxford University Press, New York, 1951), sid. 259ff.

[9] Se Myers: *History of the Great American Fortunes*, sid. 634ff.; Lewis Corey: *The House of Morgan* (G. Howard Watt, New York, 1930) och John K. Winkler: *Morgan the Magnificent* (The Vanguard Press, New York, 1930).

[10] Se Harvey O'Connor: *How Mellon Got Rich* (International Pamphlets, New York, 1933) och *Mellon's Millions* (John Day, New York, 1933) Frank R. Denton: *The Mellons of Pittsburg* (Newcomen Society of England, American Branch, New York 1948) och *The New York Times,* den 30 augusti 1937, sid. 16.

hade ägnat sig åt denna långa klättring. Men inte ens dessa individer, som alltså skenbart arbetat sig upp genom bolagshierarkin, tycks i allmänhet ha nått målet på grund av sin begåvning som företagsadministratörer. Långt oftare har de i första hand utmärkt sig som jurister eller — mycket mera sällan — som industriella nydanare.

Den långa klättringen börjar betala sig först om den omvandlas till en ackumulation av fördelar; och den omvandlingen kommer ofta som en följd av en företagsfusion. Dessa fusioner sker i allmänhet medan bolagen fortfarande är relativt små och tryggas ofta genom giftermålsförbindelser — som till exempel när du Ponts köpte ut sin svåraste konkurrent Laflin and Rand, och biträdande chefen för Laflin and Rand, Charles Copeland, blev biträdande skattmästare vid du Pont och gifte sig med Luisa D'Ambelot du Pont.

En sådan långsam klättring uppåt via en serie olika poster inom bolagsvärlden kan också innebära att klättraren under tiden samlar tillräckligt med insidesinformationer och tillräckligt med goda vänner för att med lika eller ingen risk alls kunna spekulera i promotion eller manipulation av säkerheter. Det är därför just generation 1925 hade den största procenten superrika som genomgått den långa klättringen; vid den tiden låg marknaden öppen för sådana vinster, och reglerna för finansiella spekulationer var inte så krångliga som de blev så småningom.

Men vad för slags chansning det än må vara som gav den rike möjlighet att förvandla sin insats till en jättevinst, så har 'byråkraterna' dock åtminstone någon gång vanligtvis varit lika goda 'företagare' som de klassiska förmögenhetsgrundarna efter inbördeskriget. Många av dem öppnade liksom Charles W. Nash eget och bildade egna bolag. Och sedan väl klättringen var undanstökad, visade många av de här männen, särskilt i 1925 års kull, upp samma jobbaranda och till och med en del av den storvulenhet man vanligen associerar med 1800-talets rövarbaroner.

De superrikas finansiella karriärer är varken 'företagartypiska' eller 'byråkratiska'. Därtill kommer att många av de som helt enkelt övertar skötseln av familjeföretaget är precis lika goda 'företagare' eller 'byråkrater' som de som inte ärvt sig till sina poster. 'Företagare' och 'byråkrat' är medelklassord med medelklassassociationer, som inte kan tänjas ut till att gälla också karriärknutpunkterna på det amerikanska affärslivets högre nivåer.

Själva beteckningen 'företagare' är vilseledande och har inte alls samma betydelse när den tillämpas på en mindre affärsman som när den tillämpas på de män som blivit ägare till de stora amerikanska förmögenheterna. Ett lugnt och sansat borgerligt grundande av ett företag, som sedan steg för steg utvidgas under omsorgsfull skötsel och ledning och till slut står som ett av de stora amerikanska företagen — det är förvisso ingen adekvat bild när det gäller förmögenhetsgrundarna på högre nivåer.

Den gamla klassiska definitionen på företagaren är bilden av en man som tar en risk inte bara med sina pengar utan också riskerar själva sin karriär; men sedan företagets grundare väl har tagit det stora språnget tar han i allmänhet inte några allvarligare risker längre, medan han på bästa sätt utnyttjar den ackumulation av fördelar som för honom vidare mot storförmögenheten. Finns det alls några risker är det i allmänhet någon annan som får ta dessa. På sista tiden, till exempel under andra världskriget och vid Dixon-Yates-försöket, har denna andra part ofta varit Förenta staternas regering. Om en medelklassaffärsman har 50 000 dollar i skulder kan han mycket väl vara illa ute. Men om en person lyckas skaffa sig två miljoner i skulder kan hans kreditorer mycket väl finna det fördelaktigare att, om de bara kan, söka ge honom möjligheter att tjäna nya pengar så att han skall kunna betala igen sina skulder till dem.[11]

Det senare 1800-talets rövarbaroner brukade vanligen grunda eller organisera bolag som fick

[11] Se Wallace Davis: *Corduroy Road* (Anson Jones Press, Houston, 1951).

bli språngbräden för de inkomstackumulationer som placerade dem bland de superrika. Faktiskt hade 55 procent av 1900 års superrika tagit det första steget till en storförmögenhet, det stora språnget, genom att grunda eller organisera egna bolag. Men både 1925 och 1950 var det bara 22 procent av de superrika som tagit den sortens stora språng.

Det är mycket sällan som någon i någon av de här tre generationerna blivit superrik enbart genom att på bästa sätt ta hand om ett enda stort företag. Ackumulationen av fördelar har vanligtvis krävt att andra företag måste anslutas till det först grundade — en finansiell operation — intill dess en stor 'trust' har bildats. Det är manipulerandet med säkerheter och det lätta juridiska fotarbetet som är framgångens förnämsta nycklar för företagarna på denna högre nivå. För det var genom dessa manipulationer och juridiska knep och konster de skaffade sig de positioner där fördelarna ackumulerades.

Det är denna vinstackumulation som står som själva den ekonomiska grundpelaren i historien om de mycket rika; de som redan sitter inne med stora rikedomar har också dussintals strategiska positioner till sitt förfogande där dessa rikedomar kan yngla av sig ytterligare. Sextiofem procent av de rikaste individerna i dagens Amerika är engagerade i företag som gått vidare inom familjen eller lever helt enkelt som rentierer på de stora vinster sådana företag ger. De återstående 35 procenten spelar det högre ekonomiska spelet aktivare, om också inte djärvare, än de som tidigare brukade kallas företagare men som i denna senkapitalism snarare borde kallas bolagsvärldens finansiella politiker.

Det finns åtskilliga olika sätt att bli rik. I nuets Förenta staterna har det blivit allt svårare att förtjäna och behålla tillräckligt med pengar för att kunna ackumulera sig upp till toppen. Äktenskap där pengar är inblandade är alltid en känslig historia, och när det är stora pengar man gifter sig till, blir den utvägen ofta obekväm och understundom osäker. Stöld är en mycket farlig metod, såvida man inte redan har en massa pengar själv. Om man verkligen spelar hasard med sina pengar, och gör det tillräckligt länge kommer vinster och förluster att så småningom gå jämnt upp; spelas det falskt har man antingen förtjänat eller stulit vinsterna, beroende på vid vilken sida av bordet man själv sitter. Att skapa en stor amerikansk förmögenhet enbart genom att få ett litet företag att växa sig stort är ingen vanlig metod, och har aldrig varit den vanligaste. Att sakta men säkert kämpa sig upp till toppen genom ett långsamt kontorsklättrande är ingen vanlig metod, och har aldrig varit den vanligaste. Det är svårt att klättra ända upp till toppen, och många av de som försöker trillar ner på vägen. Det är både enklare och tryggare att vara född där i stället.

För tidigare generationer var den stora chansen, i allmänhet tagen med andra människors pengar, nyckeln till alltsammans; för senare generationer ersattes den stora chansen av den ackumulation av fördelar i bolagsvärlden som byggde på de positioner som redan far och farfar hade skaffat sig. För de tre senaste generationerna är tendensen helt entydig: bara 9 procent av de superrika kom från samhällets bottenskikt, bara 23 procent härstammade från medelklassen, medan 68 procent var födda överklass.

Bolagiseringen av det amerikanska näringslivet genomfördes på en kontinent som var överflödande rikt begåvad med olika naturtillgångar, snabbt befolkades av inströmmande immigranter och höll sig med en juridisk och politisk struktur som villigt överlät åt den privata företagsamheten att ta hand om jobbet. Och det gjorde den. Och i och med att dess representanter genomförde sin historiska uppgift att organisera industrialiseringen och bolagsbildandet i profitens heliga namn, lade de för egen räkning vantarna på de stora amerikanska förmögenheterna. Inom detta privata näringsliv, uppbyggt på bolagen, förvandlade de sig till de superrika.

Genom att de insåg egendomens makt och såg till att de också förvärvade redskap för att skydda den har de superrika engagerat sig, och är numera grundligen förskansade, i den amerikanska nittonhundratalsekonomins högre bolagsvärld. Det är inte de stora

förmögenheterna utan de stora bolagen som är de viktigaste förmögenhetsenheterna, och de rika är på olika sätt lierade med dessa bolag. Bolaget är rikedomens källa och grunden för den fortsatta makt och de fortsatta privilegier som rikedomen skänker. Alla superrika män och deras familjer identifieras numera med de stora företag där deras rikedom har sitt säte.

Som vi redan sett har varken arvtagarna eller ansamlarna ur näringslivssynpunkt övergått i en sysslolös rikemannaklass av folk som bara ägnar sig åt fritid och kultur. Det finns sådana individer ibland dem, men närmare tre fjärdedelar av dagens superrika har fortsatt att på ett eller annat sätt vara mer eller mindre aktiva inom näringslivet. Och deras ekonomiska verksamhet är givetvis heltigenom en bolagsverksamhet: de grundar och leder bolag, styr och spekulerar.

Därtill har de rika familjerna, i och med att de trätt in i bolagsekonomin, i denna bolagsvärld fått kontakt med de direktörer som förvaltar och leder dessa deras ägodelar. Och som vi så småningom kommer att bli varse är inte heller de här direktörerna direkt egendomslösa; och inte heller framstår de som en helt annorlunda ekonomisk människoart än de superrika. Naturligtvis har de besittande klassernas organisationscentrum därmed förskjutits så att det nu innefattar också andra typer av makt än de som innehas av de stora besittande familjerna. Det ägandesystem, där de rika bildar en så väsentlig nyckelsektor, har förstärkts ytterligare genom denna direktörsinfluerade omorganisation, och har ytterligare utfyllts med det tjänstemannaskikt som i och mellan de stora företagen energiskt arbetar för de bolagsrikas gemensamma bästa.

Ur societetssynpunkt har de stora amerikanska förmögenheternas innehavare, män och kvinnor, intagit sin naturliga plats som ledare för de olika storstads-400. Av 1900 års superrika fanns bara nio upptagna på Ward McAllisters lista för år 1892, men ungefär hälften av familjerna på 1900 års lista över de superrika har ättlingar som år 1940 fanns med i Philadelphias, Bostons, Chicagos eller New Yorks *Social Register*. De super-rika tillhör de ledande *bland the metropolitan 400*. De är medlemmar av de rätta klubbarna och många av dem, och nästan alla deras barn, studerade vid först Groton och sedan Harvard eller andra skolor av samma slag. Tolv av de femton sönerna (som inte dött som barn) till de tio bland 1900 års superrika som Frederick Lewis Allen valde ut som 1905 års ledande finansfurstar, studerade vid antingen Harvard eller Yale; de övriga tre låg vid Amherst, Brown och Columbia.[12]

De superrika sitter inte som envålds bjudande härskare högt uppe på topparna av enkla och klart synliga hierarkier. Men det faktum att de har fått förstärkning av ombud och hierarkier i affärslivet och statens bolagsstrukturer innebär ingalunda att de har skjutits åt sidan. Varken deras ekonomiska ställning eller deras ställning i samhällslivet har rubbats. Efter krisen och Roosevelts nya giv har de superrika tvingats söka hjälp hos skickliga jurister (både inom och utom de statliga och delstatliga myndigheterna), som blivit helt oumbärliga för dem på sådana områden som skatter och statliga förordningar, bolagsrationaliseringar och fusioner, statliga kontrakt i krigstid och public relations. De har också satt in alla tänkbara typer av skyddande förklädnad för att söka dölja den i allt väsentligt oansvariga naturen hos deras makt och skapat bilden av småstadsgrabben som gjorde sin lycka, 'industrins statsman', den store nydanaren som 'skapar arbetstillfällen', men ändå samtidigt är en vanlig hygglig kille.

Vad som hänt är helt enkelt att de superrika inte längre syns lika tydligt som förr, som till exempel under muckrakereran — sista gången det allra översta skiktet i det amerikanska samhället verkligen var klart och tydligt synligt för alla. Frånvaron av alla systematiska upplysningar och de avledningar som åstadkoms genom utportionerandet av strunt och trivialiteter som visar de här figurerna som människor, försöker få oss att tro att de faktiskt inte spelar någon roll längre, rentav att de inte ens existerar i sinnevärlden. Men tvärtom

[12] Jfr Frederick Lewis Allen, op. cit., sid. 85.

existerar de fortfarande i hög grad mitt ibland oss — även om många av dem så att säga tagit betäckning i de opersonliga organisationer där deras makt, deras rikedom och deras privilegier har sitt trygga ankarfäste.

6. Chefstjänstemännen

Många av de som gärna vill ge en blomma till det amerikanska näringslivet baserar sin argumentering på en rätt egenartad röra av uppfattningar om storföretagens chefstjänstemän. Man påstår att det inom detta fria och privata företagarsystem har växt fram en helt ny typ av direktörer, som är helt annorlunda de 'grovhyvlade gammaldags företagare' som bara satsade på att berika sig själva med de hänsynslösa metoder som var gängse i en numera för länge sedan död kapitalism. Dessa direktörer uppe på toppnivå har i stället blivit ett slags ansvarsfulla godemän, opartiska skiljedomare och medlare mellan en väldig mångfald av ekonomiska intressen, inklusive de som är tillfinnandes hos alla de miljoner småfolk som äger aktier i de stora amerikanska företagen, men också de arbetare och konsumenter som gagnas av den väldiga strömmen av varor och tjänster.

Det hävdas att det är dessa direktörer som ytterst har givit oss kylskåpet i köket och bilen i garaget — liksom också alla de många flygplan och bomber som skyddar Amerika mot alla överhängande faror. Allesammans, eller åtminstone nästan alla, har de kommit klättrande från samhällsstegens lägsta pinne; de är antingen bondpojkar som har gjort sin lycka i storstaden eller fattiga immigrantgrabbar som kommit till Amerika och förverkligat den dröm om framgången detta land möjliggör. De är proppfulla av just det som gjort Amerika stort; och det hävdas ofta att dessa effektiva och rättframma och hederliga chefstjänstemän borde få ta hand om ledningen över det här landet, för fick vi sådana män i ledningen skulle det äntligen bli slut på slöseriet och 'korruptionen och infiltrationen. Den smutsiga politiken skulle kort sagt bli en ren och prydlig historia.

Men på en något mer sofistikerad nivå sägs det tvärtom en hel del obehagliga saker om de här direktörerna. Ingen kan förneka att de är mäktiga män, rentav de nya maktens män, men varpå bygger de egentligen sin makt? De äger inte de företag de leder och ändå sköter de hela rasket. Om deras intressen verkligen skiljer sig så klart från ägarintressena — hur ser de där intressena i så fall ut? Har inte dessa chefstjänstemän rentav genomfört en tyst revolution, en direktörernas revolution uppifrån, och har inte denna revolution förvandlat själva innebörden av begreppet ägande? Ligger det inte kort sagt så till att de gamla expropriatörerna nu håller på att exproprieras av sina egna avlönade direktörer? De här chefstjänstemännen är kanske förtroendemän för en hel rad ekonomiska intressen, gärna det, men vad finns det för kontroller på hur ärligt och väl de sköter detta förtroendeuppdrag? Och var det inte egentligen staten, hela tiden underkastad kontrollen från en fri väljarkår, som skulle bli den ansvarige godemannen, den opartiske skiljedomaren, den skicklige medlaren mellan motstridiga intressen och kämpande uppfattningar?

Men både vänligheterna och ovänligheterna om direktörerna är i allmänhet helt felaktiga och lika röriga båda. Berömmet är ofta rena barnträdgårdstramset, avsett för ekonomiskt illitterata personer; och klandret bygger ofta på förhastade slutsatser som dragits utifrån några få enkla fakta om den amerikanska privategendomens omfattning, organisation och betydelse. För både rosarna och risarna av dessa högre ekonomiska kretsar förbiser gärna ett mycket enkelt faktum: chefstjänstemännen och de superrika är *inte* två olika och klart åtskilda grupper. De är i hög grad hopblandade i bolagsvärlden av egendom och privilegier, och för att verkligen kunna förstå någondera av dem måste vi skaffa oss en viss insikt i de övre nivåerna i deras bolagsvärld.

Bolagen är det privata ägandesystemets organiserade centra; och direktörerna på toppnivå är detta systems organisatörer. Som ekonomiska människor är de på en och samma gång skapare och skapelser av bolagsrevolutionen som, för att uttrycka det kort, har omvandlat ägodelen från ett redskap för arbetaren till ett komplicerat instrument varmed hans arbete kontrolleras och man utvinner vinst ur det. Småföretagaren är inte längre själva nyckelfiguren i det

amerikanska näringslivet; och i många ekonomiska sektorer där småtillverkare och distributörer fortfarande finns kvar strävar de energiskt — och måste göra det, om de inte skall utplånas — efter att få branschföreningar eller de statliga myndigheterna att agera för deras räkning på samma sätt som bolagen agerar för storindustrin och storfinansen.[1]

Amerikanerna älskar att betrakta sig själva som världens mest individualistiska folk, men ingen annanstans har det opersonliga bolaget nått så långt som just i Förenta staterna; vid det här laget har det nått ända in i vartenda område och varenda detalj av amerikanens vardagsliv. Vid det här laget är hälften av samtliga anställda inom tillverknings- och gruvindustrin anställda hos mindre än två promille av samtliga amerikanska bolag inom dessa båda basindustrier.[2] Följaktligen är det amerikanska näringslivets historia sedan inbördeskriget en historia om hur denna bolagsvärld av centraliserat ägande uppstod och konsoliderades.

I. Inom varje viktigare industrigrens utveckling brukar konkurrens många små företag emellan vara vanligast just i början. Sedan följer diverse manövrer och tjyv- och rackarspel, som i vederbörlig ordning resulterar i konsolideringar och sammanslagningar. Ur den första tidens hårda konkurrens framträder som segrare de fem stora eller de tre stora, eller hur många de nu råkar bli — en liten grupp stora företag som delar på de vinster industrin i fråga ger och dominerar de beslut som fattas av och för denna industri. 'Den makt som utövas av ett fåtal storföretag', har John K. Gaibraith påpekat, 'skiljer sig bara till graden och precisionen vid dess utövande från monopolföretagets.'[3] Om företagen alls konkurrerar inbördes gör de det inte genom priskrig utan genom 'produktutveckling', reklam och förpackningarnas utseende.[4] Besluten fattas inte av något enskilt företag bland dem, men de fattas inte heller opersonligt av en konkurrerande, autonom marknad. Alltför mycket står helt enkelt på spel för att man skall kunna låta så osäkra metoder bestämma. Besluten blir, explicit eller implicit, till ett slags kommittébeslut; de tre eller fyra stora är på ett eller annat sätt överens om alla de viktigare beslut som fattas. Detta behöver inte betyda att de direkt sammansvurit sig med varandra, och i varje fall är det stört omöjligt att bevisa någon sammansvärjning. Det viktiga är att var och en av dessa storproducenter fattar sina beslut utifrån sin uppfattning om hur de andra storproducenterna skall komma att reagera.

II. Under den pågående företagskonsolideringen blir många ägande företagare och till och med avlönade direktörer alltför trångsynta; de kan inte frigöra sig från sitt eget speciella företag. Steg för steg kommer så småningom direktörerna med mindre personliga känslor för ett speciellt företag att ersätta dessa individer, som snävrats in av sina egna erfarenheter och intressen. På de högre nivåerna måste de som leder de stora bolagen kunna vidga sina vyer så att de kan bli talesmän för industrin som sådan och inte bara ledare för det ena eller andra storföretaget inom denna industri. De måste kort sagt vara i stånd att ta steget från det egna företagets politik och intressen till hela industrigrenens politik och intressen. Och det finns också ytterligare ett steg, som en del av dessa män tar: steget från den egna industrins intressen och åskådning, till de intressen och den åskådning som är gemensamma för hela klassen av storföretag såsom sådana.

Övergången från bolag till industri och från industri till klass underlättas av det faktum att bolagsägandet är — om ock i begränsad utsträckning — spritt på flera händer. Denna ägan-

---

[1] Se Mills:*White Collar – The American Middle Classes* (Oxford University Press, New York, 1951), kapitel 2 och 3.

[2] Beräknad med utgångspunkt från Bureau of the Census: *1951 Annual Survey of Manufacturers* och 'The Fortune Directory of the 500 Largest U.S. Industrial Corporations', *Fortune*, juli 1955, supplement och sid. 96.

[3] John Kenneth Galbraith: *American Capitalism — The Concept of Countervailing Power* (Houghton Mifflin, New York, 1952), sid. 58; se även sid. 115ff och 171ff.

[4] Gardiner Means syn på prisstelheten i en bolagsekonomi substantieras med en del senare data i John M. Blair: 'Economic Concentration and Depression Price Rigidity', *American Economic Review*, vol. XLV, maj 1955, sid. 566-82.

despridning bland de superrike och chefstjänstemännen inom de stora företagen arbetar för en gemenskap inom den ägande klassen, eftersom kontrollen över många bolag genom allehanda juridiska finter och knep har uteslutit de mindre men inte de större ägarintressena.[5] Det stora ägandets 'spridning' håller sig inom en tämligen liten krets; de direktörer och ägare som tillhör och arbetar för denna besittande klass kan helt enkelt inte arbeta enbart för varje enskild ägodels speciella intressen; de engageras i hela bolagsklassen såsom sådan.

III. De sex och en halv miljon personer som år 1952 ägde aktier i *publicly held corporations* utgjorde mindre än sju procent av samtliga vuxna amerikaner. Men detta är ingalunda hela historien; i själva verket är själva detta faktum såsom sådant direkt vilseledande. För det viktiga är ju, för det första: vad är det för sorts människor som äger aktier? Och för det andra: hur är de där aktierna fördelade?

Först och främst: 45 procent av direktörerna, 26 procent av de lärda yrkenas utövare och 19 procent av alla tjänstemän på chefsnivå äger aktier. Men bara 0.2 procent av den oskolade arbetskraften, 1,4 procent av de utbildade arbetarna och 4,4 procent av arbetsledarna och specialarbetarna är aktieägare. Omkring 98,6 procent av fabriksarbetarna äger inte en enda aktie.

För det andra hade 1952 bara 1,6 miljoner (25 procent) av de 6,5 miljonerna aktieägare i USA 10 000 dollar eller mera i samlad inkomst. Hur stor del av dessa 10 000 som kom från utdelningar vet vi inte, men förmodligen lär det väl i genomsnitt inte ha varit så värst mycket. År 1949 gick 42 procent av *samtliga* bolagsutdelningar till enskilda till cirka 165 000 personer, ungefär en tiondels procent av USA:s vuxna befolkning. Dessa individers minimiinkomst det året var 30 000 dollar. Föreställningen om att företagsägandet skulle vara vida spritt inom befolkningen är en omsorgsfullt odlad illusion: det är på sin höjd 0,2 eller 0,3 procent av landets vuxna befolkning som äger huvudparten, det som verkligen ger någon utdelning, av bolagsvärlden.

IV. Storbolagen är ingalunda en samling isolerade jättar. De har knutits samman genom olika associationer inom sina respektive industrigrenar och regioner och genom sådana överorganisationer som NAM. Dessa associationer skapar en gemenskap mellan direktörseliten och andra bolagsrika. De omsätter en mer begränsad enskild ekonomisk maktställning till industriomfattande och klassomfattande makt; och de använder denna makt för det första på den ekonomiska fronten, till exempel i sina relationer till arbetskraften och dess organisationer, och för det andra på den politiska fronten, till exempel för att befästa sin stora och viktiga roll inom den politiska sektorn. Därtill indoktrinerar de småaffärsmännen med storfinansens åsikter och synsätt.

När sådana förbund börjar förefalla otympliga, med stridande viljor och argument inom förbundet, har det framträtt grupper inom dem som försökt styra deras program och ge en bestämd inriktning åt deras politik. Så till exempel har det inom de högre affärskretsarna och deras sammanslutningar länge förekommit en viss spänning mellan det 'gamla gardet' av pragmatiska konservativa och 'näringslivsliberalerna', en mera sofistikerad konservativ grupp.[6] Det gamla gardet representerar här uppfattningen, om också inte alltid de mer intelligent fattade verkliga intressena, hos de ekonomiska gemenskaperna i trängre mening. Näringslivsliberalerna står däremot för uppfattning och intressen hos den nya egendomsbesittande klassen i dess helhet. De är 'sofistikerade' därigenom att de är mer flexibla i sin anpassning till sådana politiska verkligheter som den nya given och den starka fackföreningsrörelsen, därigenom att de har lånat över och börjat begagna den dominerande liberala retoriken i egna syften, och därigenom att de i största allmänhet satsat på att försöka placera sig själva i tätgruppen för denna utveckling, rentav litet före denna, i stället för att som de pragmatiska

[5] Jfr Ferdinand Lundberg: *America's 60 Families*, 1946 (The Citadel Press, New York, 1946), bilaga E.
[6] Jfr Mills: *The New Men of Power* (Harcourt, Brace, New York, 1948), sid. 23-27.

konservativa helt enkelt bekämpa den.

V. Bolagens tillväxt och inbördes förbindelser har kort sagt inneburit att det uppstått en mer sofistikerad direktörselit, som vid det här laget står i viss mån fri från enskilda företagsintressen. Dess makt är den makt ägandet ger, men det där ägandet är inte alltid, inte ens i allmänhet, ett enda enskilt, i sig slutet företag. Rent funktionellt rör det sig i stället om ett klassomfattande ägande.

Skulle det inte, när allt kommer till allt, vara tämligen egendomligt om det i ett land som är så hängivet den privata äganderätten och där det numera finns så enormt mycket privat egendom, och i en atmosfär som under de senaste femtio åren ofta varit tämligen fientlig, där, enligt vad man ideligen talar om för oss, de ekonomiska tillgångarnas män också sitter inne med större förmåga att leda och administrera än några andra i hela världen — skulle det inte vara högst egendomligen om dessa män *inte* konsoliderade sig själva och sin ställning, utan i stället bara lät dagarna gå och gjorde så gott de kunde och nöjde sig med att svara på de angrepp som riktades mot dem?

VI. Denna konsolidering inom bolagsvärlden understryks av det faktum att man inom denna värld finner ett mycket komplicerat nät av i varandra gripande styrelser. 'Interlocking Directorate' är ingalunda en tom fras: uttrycket täcker ett mycket reellt fenomen inom affärsvärlden och står som ett sociologiskt ankare för den intressegemenskap, den samverkan i åskådning och policy, som faktiskt råder inom den besittande klassen. Det är omöjligt att göra någon mera detaljerad analys på något område i affärsvärlden utan att stöta på detta faktum, särskilt inte om området i fråga har något samband med politiken. Det minsta man kan säga i det sammanhanget torde väl vara att den sortens arrangemang möjliggör ett bekvämare och mindre formellt utbyte av åsikter bland de individer som delar de bolagsrikas intressegemenskap. Faktiskt skulle man, om den sortens sammankopplingar inte fanns, ha varit tvungen att misstänka att det måste existera mindre formella, men ändå fullt adekvata, kontaktmöjligheter. För statistiken över sådana hopkopplingar på ledarnivå ger inga säkra hållpunkter om bolagsvärldens inre enhet eller samordningen av dess politik; det kan förekomma — och förekommer också — en samordnad politik utan att företagens styrelser griper in i varandra, och tvärtom kan det också förekomma sådana sammankopplingar utan att detta innebär en samordnad politik.[7]

---

[7] Beträffande detaljer om styrelsegemenskaper år 1938, se TNEC:s monografi nr 29: 'The Distribution of Ownership in the 200 Largest Non-financial Corporations', sid. 59, 533ff; jfr också TNEC:s monografi nr 30: 'Survey of Shareholdings in 1710 Corportions with Securities Listed on a National Securities Exchange'. År 1947 gällde praktiskt taget samma sak för denna bredare bas av amerikanska bolag, både bank- och industriföretag, som i fråga om ägare/direktörerna för de 200 största industriföretagen år 1938: av de 10 000 personer som satt i styrelserna för de 1 600 ledande företagen, hade cirka 1 500 styrelseposter i mer än ett bolag. Alltsedan 1914 har vi haft en lag som direkt förbjuder att samme person sitter i styrelsen för två eller flera bolag om dessa företag konkurrerar med varandra; år 1951 begärde Federal Trade Commission att denna lag skulle utvidgas till att omfatta två eller flera bolag över en viss storlek, oavsett om företagen konkurrerar med varandra eller inte. 'Den nu gällande lagen är ... alltför begränsad i sin uppfattning om den konkurrens som kan förhindras genom att företagen har delvis samma styrelse. Lagen gäller endast där det förekommer eller har förekommit konkurrens mellan företagen i fråga. Däremot kan den inte tillämpas i sådana fall där företagen mycket väl skulle kunna börja konkurrera med varandra och troligen skulle göra detta, om de inte haft delvis gemensam styrelse ... [Lagen ifråga] kan bara tillämpas vid direkt styrelsesamröre konkurrerande företag emellan, trots att sådant indirekt samröre mycket väl kan verka hämmande på möjligheterna till fri konkurrens.' Se *Report of the Federal Trade Commission on Interlocking Directorates* (U.S. Government Printing Office, Washington, 1951), särskilt sid. 14-15.

År 1950 fanns det sammanlagt 556 styrelseplatser i Amerikas 25 största bolag. En person (Winthrop W. Aldrich), nu ambassadör i Storbritannien, satt i styrelserna för fyra av dessa företag (Chase National Bank, American Telephone and Telegraph Company, New York Central Railroad och Metropolitan Life Insurance Company). Sju personer satt i tre olika styrelser, 40 i två och 451 personer satt i en vardera av dessa bolagsstyrelser. Följaktligen besattes 105 av de 556 styrelseposterna i dessa 25 storföretag av endast 48 personer. Se den tabell som sammanställdes för kongressledamoten Emanuel Celler, ordförande i House Committee on the Judiciary, av the Legislative Reference Service of the Library of Congress, *Hearings Before the Subcommittee*

VII. Huvudparten av de något över trettio miljardföretag som finns i dagens Förenta staterna grundades på 1800-talet. Deras utveckling möjliggjordes inte bara av maskintekniken utan också av sådana numera primitiva kontorsmaskiner som skrivmaskiner, räknemaskiner, telefoner, snabba tryckningsförfaranden och naturligtvis också transportnätet. Vid det här laget har den elektroniska kommunikationstekniken och informationskontrollen nått så långt att en ytterligare centralisering ligger helt inom möjligheternas gräns. Interntelevision och datorer möjliggör numera att en rent enorm uppsättning produktionsenheter — likgiltigt hur decentraliserade de än må vara — kan styras och kontrolleras av mannen på huvudkontoret. Utvecklingen går oundvikligen mot att också den enormt och intrikat specialiserade företagsapparaten blir allt lättare att hålla samman och kontrollera.

Tendensen inom bolagsvärlden går mot större ekonomiska enheter, sammanslutna i intrikata direktionsnät som kommer att bli långt mer centraliserade än vad de är för närvarande. Produktiviteten har ökat på ett sagolikt sätt, och kommer att pressas i höjden ännu mera, särskilt sedan automationen gjort det möjligt att seriekoppla flera maskiner på sådant sätt att man helt eliminerar behovet av en stor del av den mänskliga övervakning på produktionssidan som fortfarande är nödvändig. Detta innebär i sin tur att de olika företagens högsta ledningar inte längre kommer att ha stora anhopningar av anställda under sig; snarare kommer de, för att citera Business Week, att få 'leda stora mekaniserade organisationer som använder sig av allt färre och färre människor'.[8]

Allt det här har aldrig varit oundvikligt och är det inte nu heller. De moderna företagens enorma storlek kan förvisso inte förklaras med hänvisningar till den ökade effektivitetens krav; många specialister anser att de här uppsvullna jättarna redan klart har överskridit effektivitetsgränsen. Faktiskt vet man ingenting alls om idealrelationen mellan företagsstorlek och effektivitet; vartill kommer att de moderna bolagens storlek i allmänhet mera beror på ekonomiska och administrativa fusioner än på effektivitetens krav.[*] Men hur det än må ligga till med den där oundvikligheten, så kvarstår dock det enkla faktum att dagens amerikanska storföretag snarare verkar som stater i staten än som enkla privatföretag. Amerikas näringsliv har i hög grad präglats av bolagen, och inom denna bolagssfär har företagscheferna lyckats fånga

---

on the Study of Monopole Power of the Committee on the Judiciary, House of Representatives, Eightysecond Congress, First Session, Serial No. 1, Part 2 (U.S. Government Printing Office), sid. 77, Exhibit A.

Koncentrationen av bolagsmakten och den helt informella samordningen inom affärslivet — med eller utan gemensamma styrelsemedlemmar — har gått så långt att arbetsdepartementet beräknar att det bara är cirka 147 arbetsgivare som verkligen förhandlar om lönevillkoren med sin arbetskraft. Dessa förhandlingar skapar sedan det genomgående mönstret för löneavtalen; tusentals andra arbetsgivare kan kanske hålla något slags löneförhandlingar de också, men i så fall kan man genomgående räkna med att de avtal de kommer fram till tämligen exakt följer jättarnas. Se *Business Week*, den 18 oktober 1952, sid. 148, Frederick H. Harbison och Robert Dubin: *Patterns of Union-Management Relations* (Science Research Associates, Chicago, 1947), Mills: *The New Men of Power*, sid. 233ff och Frederick H. Harbison och John R. Coleman: *Goals and Strategy in Collective Bargaining* (Harper, New York, 1951), sid. 125ff.

[8] 'Special Report to Executives on Tomorrow's Management', *Business Week*, den 15 augusti 1953, sid. 161.

[*] 'Det förefaller', hävdar John M. Blair vid Federal Trade Commission, 'som om den allmänt accepterade föreställningen om att enskilda företags ägande och kontroll över plurala produktionsenheter skulle öka effektiviteten bygger på en minst sagt gungande 'grund och inte stöds av några som helst fakta. Den enda påvisbara vinning de här storföretagen åstadkommit ligger i råvaruanskaffningen, och den fördelen bygger tveklöst snarare på deras makt som köpare än på att de på något sätt skulle fungera effektivare vare sig tekniskt eller administrativt.' [9]

[9] John M. Blair: 'Technology and Size', *American Economic Review*, vol. XXXVIII, maj 1948, nr 2, sid. 150-51. Blair hävdar att vår nuvarande teknologi, till skillnad från 1800-talets och det tidigare 1900-talets, snarare leder mot decentralisering än mot konsolidering. Detta därför att nya metoder — som till exempel ångans ersättande med elektricitet och järnets och stålets med lättmetaller, legeringar, plast och plywood — reducerar den operativa nivå där lagen om den minskande avkastningen sätter in. Denna nya tekniska utveckling skulle alltså innebära att en fabriks maximala vinstnivå nås på en mycket lägre operationsnivå än tidigare. 'Sammanfattningsvis ... torde man kunna räkna med att det allt mer ökade bruket av dessa nya material kommer att minska kapitalbehovet per produktionsenhet och därmed leda mot tillkomsten av nyare, mindre och effektivare anläggningar.' Ibid., sid. 124.

in de tekniska innovationerna, pressat de redan existerande storförmögenheterna och många mindre förmögenheter i höjden, skingrat våra tillgångar och dragit växlar på framtiden. Själva den industriella revolutionen såsom sådan har spärrats inne inom bolagsvärldens finansiella och politiska gränser. Det är bolagen som disponerar över råvarorna och över de patent med vilkas hjälp dessa förvandlas till färdiga produkter. De förfogar över de dyraste, och därmed väl förmodligen också de bästa, juridiska hjärnor som existerar i denna värld, och låter dem syssla med att uppfinna nya försvarsmetoder och strategier för bolagen och ytterligare förbättra de som redan finns. De anställer människorna som arbetskraft och tillverkar de varor människorna köper som konsumenter. De kläder oss och ger oss mat och investerar våra pengar. De tillverkar de vapen varmed vi utkämpar våra krig och finansierar de lögnaktiga reklamjippon och den vilseledande PR som ständigt omger oss både i krig och mellankrigstider.

Deras privata beslut, som helt och fullt leds av principen om vad som bäst gagnar denna feodalliknande värld av privat ägande och inkomster, bestämmer över det amerikanska näringslivets storlek och utformning, sysselsättningsgraden, konsumenternas köpkraft, de angivna priserna, investeringarna och var de skall sättas in. Det är inte 'storfinansen på Wall Street' eller de stora bankerna, utan storföretagens ägare och chefstjänstemän som i sina självfinansierande bolag sitter inne med den ekonomiska maktens nycklar. Det är inte politikerna i den regering vi ser framför oss, utan de höga direktörer som, reellt eller genom strå-män, sitter i den politiska ledningen, som i sina händer håller makten och möjligheterna att försvara den egna bolagsvärldens privilegier. Även om de inte regerar utåt, så styr och bestämmer de dock på många avgörande avsnitt i dagens Amerika och det finns inga krafter som effektivt och kontinuerligt uppväger och motsätter sig dessa mäns makt, och inte heller har de själva utvecklat något effektivt hämmande samvete.[*]

---

[*] Varken nationalekonomen John K. Galbraiths försök att finna en ny jämvikt i form av en motverkande kraft, eller juristen A. A. Berle jrs försök att finna ett hämmande bolagssamvete verkar särskilt övertygande. Båda är ute efter att visa upp någon tillbakahållande kraft som kan hämma bolagens av båda erkända maktställning. Galbraith finner den utanför bolagsvärlden, i en ny version av jämviktsteorin, och Berle finner den inne i själva bolagsvärlden, i form av en rätt egenartad uppfattning om maktens samvete.

I. Det finns många undantag mot regeln om den eventuella jämvikt som eventuellt kan härska bland de nya jättarna. En del industrier är integrerade ända från råvarukällan till konsumenten. Och en del, till exempel bostadsbyggandet, är den enskilde entreprenören hårt klämd mellan starka fackföreningar och starka leverantörer, och förvisso knappast i balans med någondera. Därtill kommer, som Galbraith själv erkänner, att 'den motverkande kraften' inte fungerar i inflationstider. Då minskar nämligen bolagsmotståndet mot löneökningar, och det är lätt att vältra över de höjda kostnaderna på konsumenten, vars krav i sin tur är så starka att återförsäljaren tvingas gå dem till mötes, och på så sätt inte kan utöva sin makt mot bolaget-tillverkaren. Under sådana perioder blir de stora enheterna, långtifrån att vara varandras motvikter, tvärtom en 'koalition riktad mot allmänheten'. De stora maktblocken lierar sig mot konsumenten i stället för att gynna denne genom att uppväga varandra. Det förefaller också som om makt på marknaden inte direkt 'alstrar' motverkande kraft — bortsett från järnvägsfackföreningarna fick man inga starka fackföreningar i de mäktigaste industrierna förrän regeringen på 30-talet började stödja arbetarrörelsen. Inte heller blomstrar kedjebutikerna som direkta motvikter mot bilarna eller oljan, utan i det relativt okoncentrerade område som representeras av livsmedelsbranschen. Den nya jämvikten är kort sagt inte självreglerande. För att inse att makt inte automatiskt 'föder' motmakt, behöver man bara tänka på lantarbetarna och kontoristerna. Men här hävdar Galbraith att den svagare parten borde organisera ett motstånd; då skulle den kanske kunna räkna med regeringens hjälp, och överheten *bör* stödja den svagare parten i varje obalans. Följaktligen måste både svaghet och styrka enligt denna teori leda till en motverkande kraft och teorin om *den stora jämvikten blir snarare ett förslag om hur myndigheternas politik borde utformas än en teori om den faktiska verkligheten*, ett moraliskt förslag till strategiskt handlande. Därtill förutsätter denna teori att staten inte alls är något integrerat element inom denna balans, utan i stället en skiljedomare med inbyggd tendens att ställa sig på den svagare marknadspartens sida. När dessa teorier om den stora balansen ses tillsammans med de modifikationer och undantag som måste göras, verkar de förvisso inte längre lika övertygande som den djärva utgångstesen om 'den motverkande kraften'. Precis som den 'konkurrens' småföretagare emellan, som den är avsedd att ersätta, blir 'den motverkande kraften' de stora blocken emellan mera en ideologisk förhoppning än en reell beskrivning, mera dogm än verklighet.[10]

II. Vad sedan Berles sökande efter bolagssamvete angår, så räcker det med en hänvisning till återstoden av det

Bolagsvärlden är än så länge bara två-tre generationer gammal, och ändå har den redan på denna korta tid lyckats utvälja och skapa vissa människotyper som har avancerat med den och inom den. Vad för slags människor är egentligen dessa figurer? Och det som intresserar oss här är inte bolagsdirektörerna i gemen, inte genomsnittstjänstemannen som sådan om nu ett sådant begrepp alls kan ha någon mening och avslöja något. Det som intresserar oss är bolagsvärldens absoluta toppar — toppar enligt de kriterier de själva använder när de graderar varandra: vilka ledande och styrande ställningar de innehar.

Dessa toppar är de män som sitter på de två-tre högsta posterna i vart och ett av det hundratal företag som mätt i kapital och försäljning är de allra största. Om vi under ett visst år gör upp en lista över dessa ledande företag, inom alla industrigrenar, och sedan väljer ut deras direktörer och styrelseordförande, har vi därmed fått en lista över de här topparna. Och det finns sex-sju grundliga undersökningar av denna typ, undersökningar som sträcker sig över hela det senaste seklet.[12]

---

här kapitlet med dess skildring av de män som enligt Berles teorier skulle ha utvecklat detta samvete. I en penninghushållning kan egennyttan arbeta på antingen lång eller kort sikt. Bolagens förkärlek för längre löpande profiter, för stabila vinster, i en ekonomi som är integrerad med politiska institutioner och stöttas upp av militära inköp, kräver att bolagen politiseras allt mer; och vid det här laget är det ju uppenbart att de är lika mycket politiska institutioner som ekonomiska sådana. Som politiska institutioner är de lika uppenbart totalitära och diktatoriska, även om de utåt hänger sig åt en massa PR och liberal rökridåretorik. Berle har kort sagt missuppfattat den opportunistiska PR som sprids som ett sant vittnesbörd om 'bolagssjälen'.[11]

[10] Jfr Galbraith, op. cit., och *American Economic Review*, vol. XLIV, maj 1954, som kritiserar Galbraith.

[11] Jfr A. A. Berle jr: *The 20th Century Capitalist Revolution* (Harcourt, Brace, New York, 1954) och Ben B. Sleigmans penetrerande recension av denna bok i Dissent, vinternumret 1955, sid. 92ff.

[12] F. W. Taussig och C. S. Joslyn tog första steget genom att skaffa fram upplysningar från cirka 7 000 affärsmän som var upptagna i *Poor's Register of Directors för år 1928: American Business Leaders — A Study in Social Origins and Social Stratification* (Macmillan, New York, 1932).

Milis har analyserat 1 464 'framstående amerikanska affärsmän' som finns biograferade i The Dictionary of American Biography, med födelseåren varierande mellan 1570 och 1879: 'The American Business Elite — A Collective Portrait', *The Tasks of Economic History*, supplement V till *The Journal of Economic History*, december 1945.

Den främsta och bästa samlingen av biografier över affärslivets ledare har dock sammanställts av William Miller. Miller har personligen analyserat och studerat detta material och publicerat fyra artiklar i ämnet: 'American History and the Business Elite', *Journal of Economic History*, vol. IX, nr 2, november 1949, där han jämför 190 ledare inom affärslivet år 1903 med 188 politiska samtida; 'The Recruitment of the Business Elite', *Quarterly Journal of Economics*, vol. LXIV, nr 2, maj 1950, som diskuterar 1903 års företagsledares sociala ursprung i jämförelse med befolkningen i stort; 'American Lawyers in Business and Politics', *Yale Law Journal*, vol. LX, nr 1, januari 1951, som jämför de sociala karakteristika för juristerna bland 1903 års företagsledare med samma karakteristika för de jurister som ägnat sig åt politiken; och 'The Business Bureaucracies Careers of Top Executives in the Early Twentieth Century', *Men in Business — Essays in the History of Entrepreneurship*, utg. av William Miller (Harvard University Press, Cambridge, 1952), som diskuterar 1905 års affärsmäns karriär inom affärsvärlden. Miller har också samlat biografiskt material om 412 av 1950 års företagsledare.

Under Millers direkta ledning har en liknande undersökning genomförts beträffande industriledarna under tiden 1870-79 vid Harvard Universitys Research Center in Entrepreneurial History; se Frances W. Gregory och Irene D. Neu: 'The American Industrial Elite in the 1870's — Their Social Origins', *Men in Business*.

En analys av alla dessa tre generationer har sammanställts av Suzanne I. Keller: 'Social Origins and Career Lines of Three Generations of American Business Leaders' (doktorsavhandling, Columbia University, 1954). Med ungefär samma metod som Miller använt analyserade tidskriften Fortune år 1952 en grupp på 900 cheftjänstemän — de tre högst avlönade männen i de 250 största industriföretagen, de 25 största järnvägsbolagen och de 20 största allmännyttiga företagen: 'The Nine Hundred', *Fortune*, november 1952, sid. 132ff. Detta är det största samtida stickprov som gjorts, ett fint material men otillräckligt analyserat. Jfr också Mabel Newcomer: 'The Chief Executives of Large Business Corporations', *Explorations in Entrepreneurial History*, vol. V (Research Center for Entrepreneurial History at Harvard University, Cambridge, 1952-53), sid. 1-34, som avhandlar cheftjänstemännen vid olika företag åren 1899, 1923 och 1948.

Alla sådana här studier av levnadsbanor är emellertid, liksom andra som använts här i denna bok, belamrade med allehanda tolkningsproblem, de upplysningar man behöver är ofta mycket svåråtkomliga och det är mycket lätt att hamna på villospår. Så till exempel är New Jerseysenatorn Clifford Cases 'sociala ursprung', om man bara går efter faderns yrke, 'gott men inte särskilt välbärgat' — han är son till en protestantisk präst, som dog när Case

Är storföretagens ledande män en helt speciell människotyp, eller är de bara en allmän samling amerikaner? Är de vad Balzac skulle ha kallat en genuin samhällstyp? Eller representerar de ett tvärsnitt amerikaner som råkar ha haft framgång? Storföretagens ledare är inte, och har aldrig varit, ett tvärsnitt genom amerikanska folket; de representerar en helt uniform samhällstyp, som har haft osedvanligt stora förmåner när det gällt barndomsmiljö och utbildning, och de stämmer inte alls in på de flesta av de stereotypa föreställningarna om dem.

1950 års företagsledare är ingalunda några bondpojkar som arbetat sig upp i städerna; medan 60 procent av Förenta staternas befolkning bodde på landsbygden år 1890, deras genomsnittliga födelseår, är bara 35 procent av 1950 års företagsledare födda på landet. Och tendensen var ännu tydligare under den 'gamla goda tiden'. Så tidigt som 1870 var bara hälften av företagsledarna födda på landet, trots att 93 procent av alla amerikaner som föddes 1820 var födda på landsbygden.

De är inte några immigranter, vare sig fattiga eller rika, är inte ens immigrantsöner som har gjort sin lycka i Amerika. Ungefär hälften av 1950 års företagsledare kom från familjer som slagit sig ner 'i Amerika redan före revolutionen — ungefär samma proportion som inom landets befolkning i stort, och en klar nedgång i jämförelse med 1870 års företagsledare, varav 86 procent kom från familjer som levat här redan under kolonialtiden. Men bara åtta procent av företagsledarna efter inbördeskriget har varit födda i utlandet, och bara sex procent av 1950 års grupp, vilket är mindre än hälften av de 15 procenten utlandsfödda bland populationen vid den tid då de föddes. Procenten söner till immigranter — 'andra generationen också — har stigit, särskilt i de nya industrier som ägnar sig åt distribution och massmedia av olika slag, men är fortfarande lägre än för populationen i stort. Mer än tre fjärdedelar av 1950 års företagsledare var födda i Amerika av amerikanska föräldrar.

Företagscheferna är i allmänhet protestanter, med procentuellt fler medlemmar av episkopalkyrkan och presbyterianer och färre baptister och metodister än bland befolkningen i gemen. Antalet judar och katoliker är procentuellt mindre än bland befolkningen i stort.

Dessa vita, protestantiska amerikaner, födda i städerna, kommer från familjer som tillhörde överklassen eller den övre medelklassen. Deras fäder var i allmänhet företagare av olika slag: 57 procent av dem är söner till affärsmän, 14 procent söner till akademiker och 15 procent bondsöner. Bara 12 procent är söner till arbetare eller kontorister. Detta företagarursprung skiljer mycket klart ut de här företagscheferna som en grupp för sig, om man betänker att bara åtta procent av alla amerikaner som år 1900 ägnade sig åt något arbete var affärsmän och bara tre procent var sysselsatta inom de akademiska yrkena. Cirka 25 procent var 'bönder' — en ganska tvetydig yrkesbeteckning — och närmare 60 procent, fem gånger mer bland fäderna till dagens företagschefer, var avlönade arbetare eller tjänstemän.

Därtill kommer att denna tendens, bortsett från att antalet bondsöner stadigt sjunkit, har varit genomgående under hela tiden efter inbördeskriget. Genomgående har över 60 procent och i allmänhet närmare 70 än 60 procent — av de amerikanska företagsledarna varit söner till affärsmän eller akademiker, medan på sin höjd 10-12 procent kommit från arbetar-eller kontoristhem. Faktiskt hade bara 8 procent av 1950 års företagschefer en farfar som varit arbetare eller kontorist, mot 57 procent för landets manliga befolkning i gemen. Femtiofyra

---

var sexton år. Men han råkade också ha en farbror som var delstatssenator och i 23 års tid satt som ledamot av delstatens högsta domstol (Se *Time*, den 18 oktober 1954, sid. 21). Farorna med att använda sådana statistiska undersökningar av levnadsbanorna som förutsägelser om samhällsutvecklingen analyseras och diskuteras i Richard H. S. Crossman: 'Explaining the Revolution of Our Time — Can Social Science Predict Its Course?', *Commentary*, juli 1952, sid. 77ff.

De siffror som använts i avsnitten 2 och 3 i detta kapitel stammar, såvida inte annat anges, från Kellers analys av Millers data. Dessa data har dock aldrig utnyttjats av oss såvida de inte överensstämmer med andra relevanta undersökningar, och följaktligen kan man hela tiden utgå från att de siffror som framläggs i den löpande texten representerar data som samtliga relevanta undersökningar i ämnet är ense om.

procent av farfäderna hade varit affärsmän eller akademiker, under en tid då bara nio procent av landets manliga befolkning ägnade sig åt dessa yrken, medan 33 procent av farfäderna varit bönder eller odlare, en procentsiffra som stämmer ganska väl överens med den som gällde för befolkningen i stort.

I minst två generationer har alltså de familjer som de högsta ledarna för de stora amerikanska företagen kommer från stått tämligen fjärran från arbetarnas och kontoristernas led. Tvärtom har en stor del av deras familjer haft en fast och säker ställning i den lokala societeten på olika håll. Och bara 2,5 procent av de företagschefer som var under 50 år gamla år 1952 (den senaste skörden) kommer från löntagarfamiljer.[13]

År 1870 hade bara 1-2 procent av alla vuxna amerikanska män tagit någon examen vid college, men omkring en tredjedel av 1870 års chefer hade gjort detta. Bland dagens chefer finner man en nio gånger större proportion utexaminerade från college (60 procent) än bland Amerikas vita manliga befolkning mellan 45 och 55 års ålder i stort (sju procent). Därtill har närmare hälften av dem fortsatt vidareutbildning utöver college, 15 procent i juridik, 15 procent vid tekniska högskolor och ungefär lika många vid olika kurser och skolor.

Såväl dagens som gårdagens företagsledare föddes sålunda med stora och väsentliga förmåner. Deras fäder stod på åtminstone övre medelklassnivå vad yrke och inkomster angick; de är protestanter, vita och födda i Amerika. Och dessa ursprungsfaktorer förde direkt vidare till nästa stora förmån: de har fått en god utbildning med både collegeexamen och vidare studier. Och att det var dessa hemmiljöfaktorer som var själva nyckeln till deras utbildningsförmåner framgår av det enkla faktum att de ibland dem — precis som inom varje grupp man tittar närmare på — vars föräldrar stod högst på den sociala skalan också är de som haft de bästa möjligheterna att utbilda sig vid högre skolor.

Topptjänstemännens löner varierar något allt efter de industrier de arbetar för, men år 1950 tjänade de 900 högsta cheferna i genomsnitt cirka 70 000 dollar om året; de högsta verkställande cheferna ibland dem cirka 100 000 dollar. Men dessa löner är i allmänhet inte deras enda inkomstkälla. I bokstavligt talat varenda chefstjänstemans portfölj ligger en mapp som då och då ökas ut med ytterligare aktier. Bolagsvärlden rymmer många trygga ankargrunder,* men den allra tryggaste är den man uppnår som ägare av rejäla andelar i bolagens egendom. I storföretagen innebär det faktum att de verkställande cheferna inte äger det företag de sköter att det inte är sina egna pengar de riskerar med sina avgöranden. Så länge vinsterna är stora fortsätter de att kamma in höga löner och dito bonus. Sjunker vinsten håller sig topplönerna ändå ofta på en tämligen hög nivå, men bonusen sjunker. Huvudparten av dagens chefstjänstemän får utöver sin lön också bonus, antingen i aktier eller i kontanter, ofta fördelade över en hel serie år. År 1952 inrymde de högst betalda chefernas grupp bland andra Crawford Greenewalt, direktör för E. I. du Pont de Nemours and Co., som hade 153 290 dollar i lön och 350 000 dollar i bonus. Harlow Curtice, som då var en av de fyra vice verkställande direktörerna i General Motors, hade 151 200 i lön och 370 000 i bonus, och Eugene G. Grace, direktör för Bethlehem Steel Corp., hade 150 000 i lön och 306 652 i bonus. Charles E. Wilson, mäkta omskriven både för sin lön och sitt aktieinnehav, var då den amerikanska industrins högst betalda chefsperson, med 201 000 dollar i lön och 380 000 i bonus, plus en okänd summa i utdelningar.

Dessa företagschefer bildar förvisso ingen 'sysslolös klass',[14] men i gengäld kan de också

---

[13] 'The Nine Hundred', op. cit., sid. 235.

* Se kap. sju: De bolagsrika.

[14] Vi har inga tillräckligt omfattande stickprov som kan ge svar på frågan om hur länge och hur hårt de ledande tjänstemännen arbetar, men däremot har vi vissa nyligen sammanställda fakta för en mindre grupp cheftjänstemän på västkusten, samtliga med löner på från 35 000 dollar och uppåt; inga data ges om deras förmögenhet eller utdelning på sina aktieinnehav. 37 av denna grupp på 111 personer kom till arbetet omkring klockan 10.00 och lämnade det igen omkring klockan 15.00, 'lunchade i tre timmars tid, spelade golf eller gav

räkna med vissa livets behag. De flesta högre chefer har i 50-60-årsåldern imposanta hus, oftast ute på landet, men inte alltför långt från 'sina städer'. Om de också har ett hus i staden beror i viss mån på vilken stad det gäller — detta är vanligare i New York och Boston än i Los Angeles. De har också synnerligen höga inkomster, inte bara sina löner utan också aktieutdelningarna, som ofta kan uppgå till lika mycket eller ännu mer. Följaktligen börjar de vid det laget gärna förgrena sig på olika sätt. Många skaffar sig stora lantgårdar och ägnar sig åt en mer eller mindre originell kreatursavel. Wilson från Detroit och Washington föder upp Ayrshireboskap på sin farm i Michigan och planerar nya avelsexperiment på sin plantage i Louisiana. Cyrus Eaton ägnar sig åt lågkullig boskap. Eisenhower håller på att efterlikna sina ideal i mindre skala med sin avel av Aberdeen-Angus. Företagsledarna utgör ett mycket stort inslag bland de tre-fyratusen personer som äger båtar på över 65 fot eller ett deplacement på mer än femton ton. De kan till och med ägna sig åt rävjakt i engelsk stil och rentav, som mr George Humphrey, klä sig i röda rockar när de gör det. Många företagschefer ägnar sin fritid åt sina lantställen och jagar en hel del. En del av dem flyger i egna plan till de canadensiska skogarna, och andra har privata cabanor i Miami eller Hope Sound.

Däremot är det förvisso inte vanligt att de amerikanska företagscheferna läser böcker, utöver deckare och litteratur om företagsadministration. En artikel i *Fortunes* majnummer 1954, *'Why Businessmen don't Read Books*' konstaterar att 'Majoriteten bland de stora företagens direktörer läser nästan aldrig dramatik, klassisk skönlitteratur, filosofi eller poesi. De som alls vågar sig ut på sådana områden ... framstår tveklöst som ett slags naturens nycker inom gruppen, och betraktas av sina kolleger med en blandning av vördnad och misstro.' Dessa chefskretsar har få eller inga beröringspunkter med de konstnärliga eller litterära kretsarna. Det finns personer ibland dem som avskyr att behöva läsa en rapport eller ett brev på mer än en sida, och den där ordskyggheten är tämligen allmän. De verkar också lätt misstänksamma mot långrandiga tal, utom när det är de själva som för ordet, och naturligtvis 'har de inte tid'. De är i hög grad barn av sin tid, denna tid av 'sammanfattningar', sammandrag och korta memoranda. Den lilla läsning de utövar delegerar de gärna till andra, som klipper och sammanfattar åt dem. De talar och lyssnar snarare än läser och skriver. En stor del av sitt vetande snappar de upp vid sammanträdesbordet eller genom samtal med goda vänner på andra gebit.

Vill man försöka ge en snabbskiss av de här chefernas rent yttre karriär, upptäcker man att de sönderfaller i flera mer eller mindre olika grupper:

I. En företagare är rent definitionsmässigt en person som startar eller organiserar ett företag med hjälp av egna eller andra människors pengar, och i och med att företaget växer, så stiger också hans egen status som chef. Denna typ är mindre välutbildad än övriga chefstyper, har gärna börjat arbeta tidigare i livet och har ofta arbetat i flera olika företag. Enligt miss Suzanne I. Kellers noggranna beräkningar har sammanlagt sex procent av de ledande företagsdirektörerna i 1950 års Amerika följt denna företagarväg till toppen.

II. En del chefer har helt enkelt placerats i företag som ägts av deras fäder eller andra släktingar och så småningom ärvt den ställning de nu intar. Dessa börjar gärna arbeta senare än de andra typerna, och har oftast inte verkat i något annat företag än det där de nu har hamnat högst upp. Däremot har de ofta arbetat ganska länge i företaget i fråga innan de

---

sig ut på fiske två-tre gånger i veckan och tog ofta långweekendar på fyra-fem dagar. Samtliga utom fem i denna grupp ägde själva sina företag eller var tjänstemän vid mindre lokala företag.' Bara tio av de 111 (nio procent) höll sig med 40-timmarsvecka. Men 64 av dem (cirka 58 procent) arbetade mycket hårt: 'Nästan samtliga i denna grupp var anställda vid de stora, landsomfattande företagen ... De arbetade från 69 till så mycket som 112 timmar i veckan, och när jag skriver arbetade så menar jag det också ... De flesta kom till sina kontor klockan 8 och lämnade dem igen omkring 18.30 med massor av arbete som de tog med sig hem; när de åt middag ute (vilket i genomsnitt skedde tre gånger i veckan) rörde det sig alltid on) affärsmiddagar.' Ur en undersökning genomförd av Arthur Stanley Talbott och refererad i *Time* den 10 november 1952, sid. 10.

hamnat på de definitiva befälsposterna. Cirka 11 procent av 1950 års chefer är sådana familjebolagschefer.

III. Ytterligare 13 procent började inte alls som affärsmän, utan utövade ursprungligen något akademiskt yrke, oftast advokatyrket. Deras verksamhet i detta yrke har sedan så småningom — vanligtvis efter stora framgångar i det yrke de valt — lett till att de blivit företagsdirektörer eller styrelseordföranden. I och med att bolagiseringen av vårt näringsliv kom igång på skarpen började bolagen, som William Miller har påpekat, känna ett allt större behov av att å ena sidan hålla kontakt med de jurister som satt på olika poster i det allmännas tjänst och å den andra 'i ständigt ökad utsträckning skaffa sig tillgång till privat juridisk rådgivning under det dagliga beslutfattandet. Efterfrågan på juridiska råd blev rentav så stor att de mest välbetalda storstadsadvokaterna efter 1900 nästan utan undantag kom att koncentrera sig på sådan rådgivning till näringslivet, på bekostnad av advokatens traditionella uppgifter; och många jurister föll så grundligt för de stora bolagens lockelser att de blev bolagsjurister eller gick in som vanliga bolagsdirektörer.'[15] I dag avgörs ett storföretags framgång i stor utsträckning av i vilken grad man kan skära ner skattebördan till den minsta möjliga och till det yttersta driva sina spekulativa projekt genom fusioner, inflytande på de statliga övervakande organen och möjligheterna att påverka de delstat-liga och federala lagstiftande församlingarna. Följaktligen blir juristen en allt viktigare person i jätteföretagen.

IV. Dessa tre karriärtyper — företagaren, familjebolagsmannen och akademikern — täcker ungefär en tredjedel av 1950 års chefsgrupp. För de återstående 68 procenten består den yttre karriären i en hel serie förflyttningar, genom en lång tidsperiod, inom och mellan de olika nivåerna och kretsarna i bolagsaffärernas värld.

För två generationer sedan var 36 procent av cheferna — mot bara sex procent nu — av företagartypen; 32 procent var familjedirektörer, mot 11 procent nu; och procenten akademiker låg på samma nivå som nu, 14 då mot 13 nu. Följaktligen har den typiske företagsledarens karriär snabbt och säkert ger från 18 procent 1870 till 68 procent 1950 — blivit denna ormande rörelse i och mellan de olika bolagshierarkierna.

Följer man karriären för 900 topptjänstemän av år 1950 den största grupp samtida direktörer vilkas banor har studerats på detta sätt — finner man att majoriteten bland dem började sin bana inom något storföretag, och att cirka tredjedelen av dem aldrig har arbetat för något annat företag än det de ledde 1950. En avsevärt större grupp, den största över huvud taget, har också tjänstgjort i ett eller två andra företag, och över 20 procent har arbetat för tre eller fyra andra. Deras karriärer rymmer sålunda en hel del gränsöverskridningar mellan de olika bolagen. Samtidigt var deras genomsnittsålder vid anställningen i det företag de nu leder dock så låg som tjugonio år.

Ungefär en tredjedel började, precis som man kunde vänta sig med tanke på deras ursprung och utbildning, på direktörsnivå när de anställdes i sitt nuvarande bolag. En mycket dryg tredjedel — noga räknat 44 procent — började på olika 'avdelningar'. Därmed återstår cirka 24 procent som började som kontorister eller arbetare. De här siffrorna måste emellertid tolkas med största försiktighet. Ett lägre arbete behöver i och för sig inte betyda ett dugg, särskilt inte om man betänker dessa chefers bakgrund och högre utbildning. Att för en tid ta ett kontorsjobb eller ännu hellre ett direkt manuellt arbete 'för att lära sig företaget från grunden' är ofta ett slags ritual inom vissa familjer och vissa företag. Men hur som helst började fler av *cheferna* på direktörsnivå, medan fler av de yngre började i någon mer specialiserad avdelning. Så till exempel arbetade över en tredjedel av gruppen under 50 års ålder inom 'försäljningen' omedelbart innan de fick sina nuvarande toppjobb.[16]

---

[15] William Miller: 'American Lawyers in Business and Politics', op. cit., sid. 66.

[16] Eftersom de alltså var omkring 29 år gamla när de kom till de företag de nu arbetar vid, har arbetat där ungefär

Detta är alltså de rent yttre fakta om företagschefernas karriärer. Men de rent yttre fakta blir ändå aldrig, hur man än adderar och summerar, lika med det som händer på insidan. Där mäter man det byråkratiska klättrandet och det stora språnget framåt. Men där finns också fixarens underbordet-överenskommelse, baggbölartypens kupp, klickarnas speciella manövrar. Ord som företagare och byråkrat täcker inte verkligheten bakom den högre bolagskarriären mer än de täcker verkligheten bakom de stora förmögenheternas tillkomst. De är som vi påpekade redan på tal om de superrika, typiska medelklassord, och dras med de begränsningar medelklassperspektivet innebär.

Ordet 'företagare' manar fram bilden av en man som mitt ute i livets blåsväder nyktert och sakligt grundar ett företag och med mycken strävan får det att växa sig allt större. Men en långt riktigare bild av bolagselitens 'företagarverksamhet' år 1950 är den ekonomiska transaktion som leder till att två samlingar brevpärmar slås ihop med varandra. Dagens chefer bygger inte upp några nya organisationer utan leder i stället redan etablerade företag vidare genom livet. Och som Robert A. Gordon påpekar är de knappast några skapande, rastlösa, dynamiska individer, utan i långt högre grad professionella beslutsamordnare 'som godkänner och stadfäster de avgöranden som flyter upp till dem ... från ... deras underordnade, men tar allt färre egna initiativ'.[17]

Den sortens karriär betecknas i avhandlingar och undersökningar om företagschefer ofta med ordet 'byråkratisk', men detta är strängt taget alldeles fel. Med en byråkratisk karriär menas rent definitionsmässigt inte bara ett klättrande från den ena nivån till nästa inom en kontorshierarki. Också den aspekten ingår visserligen i termen såsom sådan, men långt viktigare är att det också ställs upp strikta och entydiga kvalifikationer för varje post. Vanligen inrymmer dessa kvalifikationer både en direkt specificerad formell utbildning och vissa inträdesexamina. En byråkratisk befordringsgång innebär också att man arbetar för en befordran, med tillhörande högre lön, men utan några förväntningar om att själv så småningom bli ägare till ens en del av det företag man arbetar för, att man själv skall kunna erhålla en del av företagets ackumulerade egendom, genom bonus eller teckningsrätter eller frikostiga pensioner och pensionsförsäkringar.[*]

På samma sätt som ordet 'företagare' ofta blir direkt vilseledande när det begagnas om en av dagens superrika, är också 'ordet 'byråkratisk' vilseledande när det används om bolagscheferna på högre nivåer. Både chefstjänstemännens avancemang och de superrikas egendoms-samlande är på de högre nivåerna definitivt hoptrasslat med en 'politisk' värld av bolags-klickar.

För att avancera inom och mellan dessa privata bolagshierarkier måste man vara utvald för befordran av sina överordnade – de administrativa och de på det ekonomiska planet – och det existerar inga strikta, opersonliga regler om kvalifikationer och anciennitet som alla de enga-gerade i processen är medvetna om.

På bolagsvärldens högre nivåer är karriärerna varken 'byråkratiska' eller av 'företagartyp'; de är en salig blandning av tjänster och gentjänster, med spekulanter, de stora amerikanska förmögenheternas ägare och chefer på poster där det går att göra pengar i rollerna. Numera kan ägarna inte ensamma säga som William H. Vanderbilt 1882: 'Åt helvete med all-mänheten.' Inte chefstjänstemännen heller. Men tillsammans som en uppsättning bolagsklickar – kan de säga ungefär vad de vill. Det är bara det att de numera är alltför medvetna om vikten av en god PR för att säga det – och för övrigt behöver de inte säga det

---

lika länge - 29 år — och har haft sin nuvarande befattning i sex år, tog det dem alltså i genomsnitt 23 år att ta sig upp till toppen. Dessa siffror och siffrorna i de båda styckena i texten är lånade ur 'The Nine Hundred', op. cit.

[17] Robert A. Gordon: *Business Leadership in the Large Corporation*, (Brookings Institution, Washington, 1945), sid. 71.

[*] Utförligare om den byråkratiska befordringsgången i kap. elva: Jämviktsteorin.

heller.

Naturligtvis finns det inte någon bestämd standardtyp för alla bolagshierarkier, men ett generellt drag tycks dock vara ganska allmänt inom bolagsvärlden. Nämligen att det finns ett Skikt nummer ett allra överst, vars medlemmar som individer – och i ständigt stigande grad också som kommittéer – råder och anvisar och tar emot rapporter från ett Skikt nummer två av verkställande direktörer.

Det är i skikt nummer ett man finner de superrika och de ledande cheferna. Männen i nummer två är var för sig personligen ansvariga för bestämda enheter, fabriker och avdelningar. De står mittemellan de aktivt arbetande hierarkierna och den ledande toppgrupp inför vilken de själva är ansvariga. Och i deras månads- och årsrapporter till toppskiktet är det en enkel frågeställning som dominerar helt: tjänade vi pengar? I så fall, hur mycket? Om inte, varför?

De enskilda chefernas beslutfattande på toppnivå håller långsamt på att avlösas av bekymrade beslut från hela kommitteer, som har att bedöma de idéer som förs fram till dem, vanligen från nivåerna nedanför toppen. Teknikerna kan till exempel förhandla med försäljarna i månader om ett slanglöst däck, innan de högsta cheferna stiger ner till konferenser på den verkställande nivån.[18] Varken iden eller ens beslutet är deras sak, bara Utslaget, domen. Uppe på toppnivån avgörs detta utslag vanligen av principen att satsa pengar för att tjäna ännu mera pengar och konsten att få andra att göra själva det arbete det rör sig om. 'Driften' av ett stort företag består i huvudsak i att få någon att tillverka någonting som någon annan kan sälja till en tredje för mer än vad det kostar i tillverkning. John L. McCaffrey, chefen för International Harvester, sade nyligen: '... han [företagschefen] ligger sällan vaken på nätterna och grubblar över ekonomin eller processer eller försäljning eller produktion eller tekniska eller bokföringsmässiga problem ... När chefen griper sig an med sådana problem kan han ta itu med dem stödd på hela den samlade energi, det tränade omdöme och de erfarenheter som ryms inom hela hans organisation.' Och sedan fortsätter han med att avslöja vad cheferna på toppnivå verkligen ligger och grubblar över på nätterna: 'det värsta kruxet med industrin är att den är full av mänskliga varelser.'

Dessa mänskliga varelser är på mellannivåerna i allmänhet specialister av olika slag. 'Vi sitter vid våra skrivbord dagarna i ända', fortsätter den höge chefen, 'och runt oss snurrar och roterar en väldig massa högst specialiserade aktiviteter, delvis sådana som vi bara har en högst dimmig uppfattning om. Och för varenda sådan aktivitet finns det en specialist ... De är säkert bra och nyttiga allesammans. Allesammans tycks de vara nödvändiga. Allesammans visar de sig ofta högst användbara. Men det hela har numera gått så långt att chefens viktigaste uppgift blir att vara såpass insatt i alla dessa specialiteter att han kan tillsätta den rätta expertgruppen när ett problem dyker upp ... Hur skall man bära sig åt för att vidmakthålla intresset och uppnå hundraprocentig medverkan från dessa specialister, som är alltför specialiserade för att kunna befordras? Å ena sidan är företaget hundraprocentigt i behov av kunnandet hos alla dessa specialister, för att alls kunna fortsätta sin komplicerade verksamhet. Å andra sidan måste man ju se till att man får fram nya toppkrafter till företaget någonstans. Och detta någonstans måste i första hand vara det egna företaget, om man alls skall kunna lita på den nya kraftens känsla för företaget ... vi lever i en komplicerad värld – en värld vars andliga och moraliska problem rentav är ännu större än de ekonomiska och tekniska problemen. Om det system för näringslivet vi har nu skall kunna överleva, måste de ledande posterna besättas med män som kan handskas med båda dessa typer av problem.'[19]

Det är först nedanför toppnivåerna, på den nivå där förvaltningshierarkierna är specialiserade

[18] Se *Business Week*, den 16 maj 1953.

[19] John L. McCaffrey i ett tal den 10 juni 1953 inför avgångsklassen vid University of Chicagos tvååriga *Executive Program*, tryckt under titeln 'What Corporation's Presidents Think About at Night', *Fortune*, september 1953, sid. 128ff.

och olika utformade allt efter industribransch och förvaltningskontur, som de mer 'by-råkratiska' typerna av direktörer och tekniker lever sitt bolagsliv. Och det är under toppnivån, i skikt nummer tvås domäner, som ansvaret har sitt säte. Skikt nummer ett ligger ofta alltför svindlande högt för att kunna klandras och har alltför många under sig för att alls behöva ta skulden. Vem skulle väl förresten kunna skjuta skulden om någonting gick på tok på det här skiktets medlemmar — de sitter ju redan som de allra högsta hönsen i korgen? Det hela påminner om krigsmaktens uppdelning i 'stab' och 'linjetrupper'. Toppen är staben; skikt nummer två är linjetrupperna, och alltså den verkställande delen. Varenda intelligent officer vet ju att om man vill få chansen att fatta beslut utan att behöva ta ansvaret för dem, så gäller det att söka sig till staben.

Mellannivåerna kräver specialisering. Men den verkställande specialisten har inga befordringsmöjligheter vidare upp till toppen — dit kommer bara den som har 'vidare vyer'. Vad innebär det? Det innebär bland annat att specialisten befinner sig nedanför den nivå där individerna är helt inriktade på profiten. De 'vidare vyernas' man är den som, vad han än råkar syssla med för ögonblicket, alltid är i stånd att tydligt inse hur man skall åstadkomma största möjliga vinst för bolaget i dess helhet, såväl på lång som på kort sikt. Den som når toppen är den 'vidsynte' individ vars 'specialitet' råkar sammanfalla med bolagets syften och mål, nämligen att tjäna så mycket pengar som möjligt. Bedömer man att han har förverkligat detta syfte, så stiger han också inom bolagsvärlden. Ekonomisk egennytta är själva grundelementet i bolagsvärldens beslutfattande, och det framstår som en allmän regel att ju högre upp en direktör befinner sig inom hierarkin, dess mer är hans uppmärksamhet inriktad på de rent ekonomiska sidorna av de löpande angelägenheterna.

Därtill kommer att ju närmare bolagstoppen direktören kommer, dess viktigare blir de storägande klickarna och de politiska influenserna för hans egen karriär. Både detta faktum och de överväganden som dominerar vid invalet i en styrelse, avslöjas mycket prydligt i ett brev som Lommat du Pont skrev 1945 som svar på ett förslag från en av General Motors direktörer om att general George C. Marshall skulle beredas en plats i företagets styrelse. du Pont diskuterade förslaget såsom följer: 'Skälen till att jag inte anser att han bör beredas plats i styrelsen är följande: för det första hans ålder [Marshall var då 65 år]; för det andra det faktum att han inte har några aktier i företaget och för det tredje hans brist på erfarenhet i företagsledning.' General Motors styrelseordförande Alfred P. Sloan instämde i stort, men tillade: 'Ändå tror jag att general Marshall skulle kunna bli till en viss nytta för oss när han drar sig tillbaka från sin nuvarande post — förutsatt dock att han bor kvar i Washington, med tanke på hans ställning i samhället och i regeringskretsar och hans förbindelser i största allmänhet och om han lärde känna vårt sätt att tänka och våra strävanden, skulle detta kunna i viss mån motverka den allmänna negativa inställningen gentemot storföretagen, som vi representerar, och också kunna bli ganska inbringande. Det förefaller mig alltså som om det funnes vissa skäl som talar för förslaget, och i så fall spelar ju åldern ingen större roll.'

Beträffande några andra utnämningar skrev Sloan till W. S. Carpenter, stor aktieägare i du Pont och General Motors: 'George Whitney [styrelsemedlem i General Motors och styrelseordförande i J. P. Morgan & Co.] tillhör styrelsen i ett ansenligt antal industriföretag. Han känner massor av människor, eftersom han är bosatt i New York där det är lätt att knyta kontakter. Mr Douglas [Lewis W. Douglas, medlem av General Motors styrelse, styrelseordförande i Mutual Life Insurance Company, tidigare amerikansk ambassadör i Storbritannien] är på sätt och vis något av en offentlig personlighet. Han tycks ägna en hel del tid åt andra saker. Det förefaller mig som om sådana personer för in en vidare atmosfär i våra rådslag än vad ”du Pontmedlemmarna” och styrelsefolket från General Motors kan bidra med.'[20]

[20] Både Lammot du Ponts och Alfred P. Sloans brev publicerades i *The New York Times*, den 7 januari 1953, sid.

Det lönar sig också att närmare studera ett nyligen inträffat fall av machinationer i bolagsvärlden som involverade flera av de olika typer av finansmänniskor som förekommer i de högre bolagskretsarna. Det började med att Robert R. Young — finansiär och spekulant — bestämde sig för att avsätta William White, förste verkställande direktör för New York Central Railroad, som i hela sitt liv varit direktör i järnvägsbranschen.[*21] Young avgick med segern — men spelade det egentligen någon roll? Framgången inom bolagsvärlden följer inte samma vägar som den följer i romanen *Executive Suite*, där den tekniskt begåvade unge mannen, precis som William Holden, segrar genom att hålla ett mäktigt manande tal om affärsmannens ansvar. Vid sidan av den hjälp mr Young kunnat glädja sig åt från sina båda vänner, som båda tillhör de ledande bland de superrika, påstås hans inkomster under de senaste sjutton åren — i huvudsak realisationsvinster — klart överstiga tio miljoner dollar. Hans årsinkomst ligger ett gott stycke över miljonen, hans hustrus över halvmiljonen — och därtill lyckas de efter alla avdrag för skatter få behålla cirka 75 procent av dessa inkomster. Förvisso är verkligheten långt underbarare än dikten i nuets bolagsvärld.

När framgångsrika direktörer tänker tillbaka på sin egen bana, betonar de ofta något som de alltid kallar 'ett inslag av tur'. Och vad menas då med det? Vi får veta att George Humphrey gör det till en hederssak att ha 'folk med tur' omkring sig. Detta betyder, översatt från det magiska turspråket, att det skall finnas en ackumulation av bolagsframgångar. Lyckas man visar detta att man har turen med sig, och har man turen med sig utväljs man av de som sitter högre upp och får därmed chansen till ännu mera framgång. Gång efter annan finner man, i närbilderna av direktörskarriärerna, hur personer ur samma kretsar väljer varandra. Så till

---

33 och 35.

[*] Young och White träffades vid en lunch, varvid Young erbjöd White titeln 'förste verkställande styrelseledamot' och särskilda fördelar vid aktieköp — 'möjlighet att köpa aktier i Central för ett fixt pris och utan skyldighet att betala för dem såvida inte aktierna steg'. White avböjde emellertid och förklarade att om Young gjorde allvar av sina avsikter måste han ge upp sitt kontrakt: 120 000 dollar om året fram till pensioneringen vid 65 års ålder, därefter 75 000 i konsultarvode årligen för de närmast följande fem åren och sedan 40 000 dollar om året i pension.

White engagerade genast, för företagets pengar, ett PR-företag som honorerades med 50 000 dollar om året plus expenser, riktade in företagets reklambudget på 125 miljoner dollar på den kommande striden och engagerade en professionell bearbetare av fullmaktsinnehavare från Wall Street. Från Palm Beach började Young manövrera bland de rikas kotterier och bland sina egna vänner med goda kontakter, för att få kontroll över aktieposter i bolaget. Så småningom hade han tre av de superrika på sin sida Allen P. Kirby, Woolworthförmögenhetens arvtagare, och två personer som var värda över 300 miljoner dollar vardera: Clint Murchison, som Young gjort affärer med tidigare, och Sid Richardson, som Young hade gästat på hans ranch. Historien utvecklade sig sålunda att man så småningom hade kontroll över en post på 800 000 aktier å 26 dollar aktien (till ett sammanlagt värde av 20,8 miljoner dollar). Naturligtvis behövde de här mångmiljonärerna inte klämma fram med några kontanter. De lånade pengarna — i huvudsak av Allegheny Corporation, som Young tycks kunna behandla som sin personliga egendom; han äger det personligen till 0,07 procent. Och de lånade pengarna på sådant sätt att alla risker var täckta utom för 200 000 aktier. Alla tre var avsedda att gå in i den planerade nya styrelsen. Därmed hade Young 800 000 aktier med rösträtt.

Chase National Bank, en Rockefellerbank, hade förvaltat dessa aktier och nu sålt dem till Murchison och Richardson. Bankens styrelseordförande John J. McCloy ordnade ett sammanträffande mellan White och Richardson och Murchison, som flög till New York dagen därpå i och för detta möte. Texikanerna, som nu ägde 12,5 procent av New York Central, försökte få till stånd en kompromiss. White vägrade, och därmed inleddes kampen om de spridda aktieägarnas röster.[21]

Youngs sida gjorde av med 305 000 dollar. (New York Central återbetalade senare denna summa och betalade därmed räkningen för både den segrande och den förlorande parten.) Etthundra ombud för White bearbetade aktieägare över hela landet, tillsammans med flera hundra frivilliga bland järnvägens anställda. Också Young engagerade en professionell bearbetarfirma; han kunde också utnyttja Diebold, Inc., ett företag för tillverkning av kontorsmöbler, som ägdes av Murchison — 250 av dess försäljare anställdes för att bearbeta fullmaktsinnehavare. Vilket skedde i utbyte mot ett löfte att samtliga kontorsmöbler till New York Central i fortsättningen skulle tas från Diebold, om Young segrade.

[21] Data och citat om Robert R. Youngs kamp för att skaffa sig makten över New York Central stammar från John Brooks: 'The Great Proxy Fight', *The New Yorker*, den 3 juli 1954, sid. 28ff. Se även *Business Week*, den 24 juli 1954, sid. 70.

exempel satt Humphrey en gång i en rådgivande kommitté i handelsdepartementet. Där träffade han Paul Hoffman. Senare, när Hoffman var chef för ECA, satte man Humphrey som chef för en rådgivande kommittérörande den tyska industrin. Här uppmärksammades han av general Clay. General Clay är ju gammal god vän med general Eisenhower, så när general Eisenhower stiger i graderna rekommenderar general Clay Humphrey hos sin personliga vän president Eisenhower.

Det finns också en annan sak som är nära förknippad med det nät av vänskapsförbindelser som folk kallar 'tur' — bolagsvärldens sällskapsliv. Man torde tryggt kunna anta att en del av topptjänstemannens karriär måste anslås åt 'politiserande'. Liksom politikerna försöker den framgångsrike direktören, särskilt när han börjar närma sig toppen av sin hierarki, vinna vänner och sluta allianser, och man anar att han tillbringar en hel del av sin tid med att grubbla över de kotterier som enligt vad han misstänker motarbetar honom. Han idkar maktspel, och dessa maktspel tycks vara en integrerande del av direktörselitens karriär.

För att bolaget skall leva vidare måste chefstjänstemännen, anser de, fortplanta sig själva, eller åtminstone sitt släkte — de måste åstadkomma framtidsmän som är inte bara utbildade utan också indoktrinerade. Det var detta som var den bakomliggande meningen när det nyligen med all rätt sades om en person på en högt uppsatt post i världens största oljebolag att han 'är en produkt av bolaget i precis lika hög grad som de två miljoner fat oljeprodukter det producerar om dagen'. Medan dessa framtidsmän avancerar uppåt och inåt blir de medlemmar av en hel uppsättning kotterier, som de ofta helt förvirrat betecknar som 'ett lag'. De måste kunna lyssna. De måste väga åsikter mot varandra. De får aldrig komma med några förhastade omdömen. De måste se till att de passar in i företagets lag och i sällskapslivets kotteri. Den som gör en sann och äkta bolagskarriär avancerar genom att han tjänar bolaget, vilket innebär att han tjänar de som leder det och sålunda avgör vad som är bolagets intressen.[22]

Chefskarriären är nästan uteslutande en karriär inom bolagsvärlden; mindre än tiondelen av toppmännen inom de senaste tre generationerna har kommit till *toppositioner* från de akademiska yrkena eller från utomstående hierarkier. Därtill går tendensen mer och mer mot att hela karriären sker inom ett enda företag; år 1870 hade över sextio procent av direktörerna nått stegens högsta punkt från en punkt utanför bolaget; 1950 hade nästan sjuttio procent hela tiden hållit sig inom det egna företaget.[23] Först blir man vicedirektör och sedan blir man direktör. Man måste vara väl känd, man måste vara omtyckt, man måste komma inifrån.

Möjligheterna till framgång i den högre bolagsvärlden avgörs uppenbarligen av de förhärskande urvalsprinciperna och det sätt varpå dessa normer tillämpas av de män som redan befinner sig på toppen. Inom bolagsvärlden halas man uppåt av sina överordnades gillande. De flesta chefer är mäkta stolta över sin förmåga att 'bedöma människor', men vad har de egentligen för bedömningsnormer? De förhärskande normerna är varken objektiva eller entydiga; de verkar tämligen opåtagliga, är ofta högst subjektiva och betraktas ofta som direkt tvetydiga av folket på de lägre nivåerna. Professorerna i 'affärspsykologi' har varit ivrigt sysselsatta med att uppfinna mer ogenomskinliga termer och sökt efter typiska 'direktörsegenskaper', men större delen av den där 'forskningen' är meningslöst trams, något som tydligt framgår om man närmare skärskådar de kriterier som gäller, de personliga och sociala karakteristika hos de män som lyckats och deras bolagliga livsstil.

Nere på företagsadministrationens lägre och mellersta nivåer gäller ofta helt objektiva kriterier, som utgår från förmågan att på bästa och skickligaste sätt utföra de plikter som hör

---

[22] Citatet om en hög tjänsteman vid världens största oljebolag kommer från *Business Week*, den 17 april 1954, sid. 76. Beträffande de högre tjänstemännens sätt att fortplanta sin egen sort uppe på toppnivå, se Melville Dalton: 'Informal Factors in Carecr Achievements', *American Journal of Sociology*, vol. LVI, nr 5 (mars 1951), sid. 414.

[23] Se Keller: op. cit., sid. 108-11.

arbetet till. Man kan till och med sätta upp bestämda regler för befordran och kungöra dem på regelrätt byråkratiskt maner. Under sådana omständigheter kan energi och skicklighet ofta betala sig utan att det man skulle kunna kalla bolagskaraktären behöver växa fram. Men så snart en individ från de lägre leden blir en tänkbar kandidat för högre poster inom företaget, blir sunt omdöme, förmågan att se i stort och andra och än mindre påtaliga inslag i bolagskaraktären obligatoriska krav. 'Karaktär', skrev *Fortune* en gång, 'till och med frågan om hur personen i fråga skulle göra sig som chef, blir viktigare än det rent yrkesmässiga kunnandet.'

Man får ofta höra att det som verkligen betyder något är den praktiska erfarenheten, men detta är förvisso ett mycket närsynt påstående, för männen i toppen övar absolut kontroll över möjligheterna att skaffa sig praktiska erfarenheter av det slag som verkligen spelar någon roll för de högre uppgifterna med deras krav på sunt omdöme och försiktigt manövrerande. Detta faktum döljs ofta genom prat om en abstrakt, överflyttbar egenskap som kallas 'administrativ förmåga', men många som kommit de högre kretsarna nära (men inte införlivats med dem) har i hög grad börjat misstänka att detta begrepp är en ren fiktion. Därtill kommer att till och med om en sådan generell färdighet existerade, så skulle endast den oinvigde någonsin ens kunna föreställa sig att det var allt som behövdes på toppnivå, eller att företagen skulle gå så långt att de betalade folk 200 000 dollar om året för ett sådant arbete. För den detaljen anställer man en karl med en årslön på 20 000 eller – ännu bättre – engagerar ett 'konsultföretag, vilket är precis vad männen med 200 000 om året gör. För en sida av deras 'administrativa förmåga' är just att de är exakt medvetna om sina egna svaga sidor och vet var man skall hitta både någon som har den färdighet som behövs och pengar att betala honom med. Och under tiden lär väl den exakta korta definitionen på 'förmåga' – ett mäkta mångsidigt ord – vara: användbarhet i de överordnades ögon, för och hos de som bestämmer över ens karriär.

När man läser olika chefspersoners tal och rapporter om vad för slags människotyp man vill ha, kan man helt enkelt inte undgå den enkla slutsatsen att mannen ifråga måste 'passa ihop' med de som redan finns däruppe. Detta innebär att han måste motsvara sina överordnades och likars förväntningar; att han i sitt uppträdande och sina politiska åsikter, i sitt uppträdande i sällskapslivet och i affärslivet måste vara lik de som redan sitter på de höga posterna, dessa människor vilkas omdöme avgör hans egen framgång. Om begåvning, hur den sedan skall definieras, alls skall spela någon roll i bolagskarriären, så måste den upptäckas av ens begåvade överordnade. För det ligger i bolagsframgångens själva natur att de överordnade varken beundrar eller kan beundra vad de varken förstår eller kan förstå.

Ställer man frågan: 'Men hade de då inte *någonting särskilt* som förde dem dit upp?' om bolagsfolk på högsta toppnivå, blir svaret: 'Jo, visst hade de det.' De hade, rent definitionsmässigt, 'det som behövs'. Och följaktligen blir den verkliga frågan: vad är det som behövs? Och det enda svar man alls kan hitta någonstans är detta: ett sunt omdöme, där sundheten avgörs av de personer med sunt omdöme som väljer bland kandidaterna. Den bäst lämpade överlever, och lämplighet betyder här inte formell kompetens – förmodligen finns det väl inga formella kompetenskrav för de högsta posterna inom bolagsvärlden – utan perfekt anpassning till de kriterier som utstakas av de som redan har lyckats. För att passa ihop med männen i toppen måste man uppträda som de, se ut som de, tänka som de, vara av deras sort och svära på deras idéer – eller åtminstone framträda inför dem på sådant sätt att man gör just det intrycket. Detta är helt enkelt exakt vad som menas med att 'göra' – ett väl valt ord – 'ett gott intryck'. Det är detta och ingenting annat – som menas med att vara 'pålitlig', lika pålitlig som själva dollarn.

Eftersom framgången sålunda är beroende av en individs el ler ett kotteris uppfattning, blir kriterierna för vad som krävs gärna litet tvetydiga. Följaktligen får de som befinner sig i topp-skiktets nederkant både orsak och tillfälle att omsorgsfullt studera de högst uppsatta och försöka forma sig efter dem, liksom att kritiskt och mäkta oroligt studera sina egna jämlikar.

Vid det laget har de höjt sig över kraven på fallenhet för yrket och formell kompetens, erfarenhet och vanlig medelklass-respektabilitet. Sådant tas helt enkelt för givet. Nu har de hamnat i de högre och innersta kretsarnas opåtagliga, dubbeltydiga värld, och måste få kontakt med dess medlemmar, kontakter som bygger på ett alldeles speciellt ömsesidigt förtroen de. Och för att kandidaten skall få bli en av dem gäller det inte att uppfylla några byråkratiska anciennitetsregler eller klara vissa objektiva examina; vad det gäller är att övertyga den inre kretsen om att man hör dit och är för den.[24]

Av de många som är kallade till bolagsledningarnas värld blir allenast ett fåtal utvalda. Dessa utvalda handplockas, men inte i första hand på grund av direkt personliga egenskaper många av dem har knappt några personliga egenskaper alls utan därför att de har vad som anses lämpa sig för 'laget'. Och i detta lag betraktas självständighetens stolta gåva knappast som något värdefullt.

De som börjat högre upp har alltifrån begynnelsen formats av pålitliga män och utbildats med sikte på pålitligheten. De behöver inte ens tänka på att vara pålitliga. De är helt enkelt pålitliga; faktiskt förkroppsligar de i sig rentav själva normerna för pålitlighet. De som börjat längre ner måste tänka sig för desto mera innan de tar en risk att betraktas som opålitliga. Är de framgångsrika, måste de utbilda sig själva för framgång; och allt eftersom de formas av den, börjar också de allt mera förkroppsliga den, kanske mera avrundat än de som började sin bana på högre nivå. Följaktligen fungerar både den höga och den låga begynnelsenivån, var och en på sitt sätt, på sådant sätt att den utväljer och formar pålitliga män med välbalanserat omdöme.

Det viktiga om man vill söka förstå hur de höga cheferna fungerar är just urvalskriterierna, förmågan att anpassa sig till och utnyttja dessa kriterier – inte bara statistiska data om varifrån de kommer. Det som formar männen däruppe är bolagskarriärens struktur och de inre psykologiska följder den får, inte bara de rent yttre hållpunkterna i deras karriär.

Tala därför med fyllig, lugn röst och förvirra inte era överordnade med detaljer. Se till att ni vet var ni skall dra gränsen. Gör det till en ceremoni när ni bildar er ett omdöme. Vänta med att ge besked om det val ni redan gjort, så att truismen, när den kommer, låter som en noga övervägd åsikt. Tala och uppträd alltid som den lugne, kompetente affärsman ni bör verka, och säg aldrig nej personligen. Anställ inte bara jasägare utan också nejsägare. Var den tolerante kanske-sägaren och de kommer att flockas omkring er, hoppfulla och lyckliga. öva grundligt konsten att dämpa ner verkligheten till en optimistisk, pragmatisk, framåtblickande, hjärtlig, hurtfrisk verklighetssyn. Uppträd gärna litet burdust rättframt när ni talar. Se till att ni äger tyngd, var en stadig man, karikera det ni antas vara, men bli aldrig medveten om att ni karikerar, och bli under inga omständigheter road av att ni gör det. Och akta er för att låta hjärnan skymta fram.

De förhärskande kriterierna för befordran på chefsposterna avslöjas klart i storbolagens rekryterings- och utbildningsprogram, som tydligt avspeglar vilka bedömningar och kriterier som råder bland de som redan lyckats. Dagens chefer oroar sig åtskilligt för rekryteringen till morgondagens direktörselit, och det görs allehanda försök att inventera tillgången på ungdomar inom företaget som kan vara mogna inom något decennium. Man anställer psykologer som skall testa begåvningar och potentiella begåvningar och det händer att flera företag slår sig samman om att ordna utbildningskurser för sina yngre chefstjänstemän, rentav engagerar ledande universitet som får ordna särskilda skolor och lärokurser för morgondagens

[24] En undersökning som nyligen genomfördes av Booz, Allen & Hamilton visade att hälften av de 50 större företag som var föremål för undersökningen förlitade sig på en enda mans omdöme när det gällde bedömningen på chefsnivå; 30 procent tog hänsyn till 'flera personers' åsikter vid bedömningen av chefkandidaternas duglighet och lämplighet och bara 20 procent begagnade sig av mer vetenskapliga metoder. *Business Week*, den 2 april 1955, sid. 88.

chefer. Selektionen av en direktörselit görs kort sagt till en stabsfunktion inom det stora företaget.

Vid det här laget torde väl cirka hälften av storföretagen ha sådana program av något slag. De sänder utvalda män till utvalda colleges och handelshögskolor för att låta dem genomgå speciella kurser, med Harvard Business School som något av en favorit. De söker vid de ledande universiteten efter lovande kandidater, och ordnar speciella tjänstegångar för potentiella 'påläggskalvar'. En del bolag kan rentav ibland snarare verka som väldiga utbildningsanstalter för blivande chefstjänstemän än som affärsdrivande företag.

Det är med dessa metoder det utvalda brödraskapet försöket klara det behov av chefstjänstemän som uppstått genom 40-och 50-talets bolagsexpansion. Denna expansion satte in efter den arbetsköparens marknad på 30-talet, då företagen kunde välja och vraka och ta sina chefstjänstemän bland de allra bästa och erfarnaste. Under kriget fanns det ingen tid över för några utbildningsprogram, vilket tillsammans med depressionen åstadkom en lucka på femton år i tillflödet av chefstjänstemän. Bakom de rekryterings- och utbildningsprogram som nu är i gång ligger också en nervös känsla hos toppkotterierna av att chefstjänstemännen i skikt två inte är lika brett dimensionerade som de själva; deras program är utformade sålunda att de skall svara mot toppnivåns djupt kända behov av ett vidareförande av bolagshierarkin som sådan.

Och alltså gör bolagen sina raider bland universitetens avgångsklasser, precis som studentföreningarna bland recentiorerna. Och universiteten har i sin tur allt mera gått in för speciella kurser som anses matnyttiga för den som satsar på en bolagskarriär. Från välinformerat håll berättas att de universitetsstuderande 'står redo att bli som företagen vill ha dem ... Allt de begär är anvisningar.'[25] Den sortens 'redobogna receptivitet är kanske ett viktigare kännetecken på den moderne chefen än vad för slags utbildning han fått. Turen spelar uppenbarligen en viss roll för varje hög chefs karriär, och det verkar som om de skulle vara i stånd att möta turen mer än halvvägs.'[26]

Och anvisningarna finns där. Under 'uppträningen' i företaget tas de blivande cheferna från den allmänna kandidatgruppen och sätts på stadigvarande arbeten 'först sedan de genomgått en grundlig indoktrinering i något som ibland brukar kallas *Management view*. Indoktrineringen kan fortgå i två år, någon gång ända upp till sju år.' General Electric tar till exempel varje år in över 1 000 nyexaminerade akademiker och skolar dem i minst 45 månader, vanligtvis mycket mera, med en lärarkår på 250 heltidsanställda General Electric-lärare. Eleverna har många övervakare, och till och med deras egna kamrater bidrar vid bedömningen, något som eleverna själva, enligt vad som påstås, är tacksamma för, eftersom det innebär att de inte blir förbisedda. Hela detta brett kalibrerade program genomsyras av utbildningen i 'Human Relations'. 'Kom aldrig med kontroversiella yttranden', 'Man kan alltid få vem som helst att göra som man önskar' ingår som teman i den kurs i 'effektivt framträdande' som utarbetats av avdelningen för säljarutbildning vid detta världsvisa företag.

Vad man satsar på i denna human relations-inriktade utbildning är att få folk att både känna och tänka annorlunda om sina mänskliga problem. Adeptens sensibilitet och lojalitet och karaktär, och inte bara hans förmåga och färdigheter, måste utvecklas på ett sådant sätt att den amerikanska pojken omvandlas till eden amerikanske direktören. Själva den framgång han uppnår kommer att bli en själslig isolering mot icke-bolagsmänniskornas vanliga problem och värderingar. Som i alla på rätt sätt utformade indoktrineringskurser förs också adeptens sällskapsliv in i programmet: för att komma framåt måste man kunna komma överens, både med sina kamrater och sina överordnade. Alla tillhör ju samma brödraskap; alla individens 'gemenskapsbehov kan tillfredsställas inom företagets sfär'. För att hitta sin egen lilla

[25] 'The Crown Princes of Business', *Fortune*, oktober 1953, sid. 152.
[26] 'The Nine Hundred', op. cit., sid. 135.

chefsspringa i denna sfär måste adepten 'använda sig av de många kontakter som han får genom rotationen mellan olika poster'. Också den saken ingår i bolagets policy: 'Vill man vara klipsk', förklarar en klipsk adept, 'så börjar man telefonera så snart man börjat lära sig hur psalmerna går.'[27]

Det finns många argument för och emot sådana utbildningsprogram för blivande chefer, men kronprinstypen av program är *i sig* ett huvudargument bland storföretagens toppmän. Fortfarande tar nio på tio av våra manliga ungdomar inte någon examen vid college — och är därmed uteslutna från dessa chefsskolor, trots att de flesta av dem kommer att arbeta för olika bolag. Och hur påverkar sådana program de som kallats till företaget men inte kommer med bland de utvalda kronprinsarna? Å andra sidan måste det ju finnas något sätt att bygga upp självsäkerheten hos de blivande cheferna, så att de verkligen skall kunna fatta tyglarna med den rätta inställningen och på rätt sätt och med det sunda omdöme som krävs.

Majoriteten bland ett litet men signifikativt urval chefer förklarade som sin åsikt att framtidens högste chef blir mannen som 'behärskar ledandets teknik, inte innehållet i det som leds', mannen som kan konsten 'att locka fram engagerade råd ... kan konsten att leda sammanträden som verkligen löser problemen'.[*] Han måste vara en lagspelare utan idéer som strider mot det vedertagna, och det är långt viktigare att han kan leda människor än att han visar fart och energi. Eller som *Fortune* sammanfattar 'diskussionen: 'Vad de menar är ungefär så här: visst behöver vi nya idéer, visst behöver vi att man ifrågasätter de gängse och accepterade metoderna. Men ledaren kan anställa folk som sköter den saken åt honom. Följaktligen passar de skapande egenskaper som tidigare associerades med linjen numera bäst i stabspositionerna. Högste chefens uppgift är, skulle man kunna säga, inte att själv se framåt, utan att dämpa ner de värsta överdrifterna hos de anställda som har till uppgift att se framåt. Han ingår inte i den fundamentala skapande apparaten utan sitter i stället som regulator.' Eller som en chef uttryckte det: 'Tidigare sökte vi i första hand efter talang ... Men nu har det förkättrade och mycket missbrukade ordet karaktär blivit allt viktigare. Vi struntar i om ni tillhör Phi Beta Kappa eller Tau Beta Phi. Vad vi vill ha är en väl avrundad individ som kan handskas med andra väl avrundade individer.'[29] En sådan man får inte själv några nya idéer; han sitter som en mäklare för väl avrundade idéer: besluten fattas av en väl avrundad grupp.

För att undvika risken att allt detta eventuellt bara skall betraktas som en ritt på tokiga käpphästar, som inte alls avspeglar den högre bolagsvärldens ideologiska öken och oro, må vi med sympati betrakta den livsstil och den ideologi som utmärkte General Electrics framlidna styrelseordförande Owen D. Young, en god amerikansk prototyp för den moderna människan som chef. Miss Ida Tarbell, hans levnadstecknerska, berättar att den typiska industriledaren vid 1900-talets början var en mycket dominerande individ, tämligen stötande i sin övertygelse om att affärer i allt väsentligt var en privatsak. Men sådan var förvisso inte Owen Young. Under första världskriget och tjugotalet ändrade han på allt det där. För honom var ett bolag en offentlig institution, och även om dess ledare naturligtvis inte valdes av allmänheten, så var de dock i första hand ett slags ansvariga förtroendemän. 'Ett storföretag är för Owen D. Young inte ... en privataffär … 'det är en institution.'

Och alltså tog han upp samarbete med folk utanför det egna företaget, arbetade på en bredare grund, med hela industrin, och skrattade åt 'farhågorna för att samarbete av vad slag det vara

---

[27] Citaten och data i dessa båda stycken kommer från 'The Crown Princes of Business', op. cit., sid. 152-53.

[*] Bland 98 höga chefer och personalplanerare som nyligen utfrågades om vad de föredrog, en chef 'som i första hand engagerar sig i de mänskliga relationerna' eller 'en person med starka personliga övertygelser ... som inte är rädd för att fatta kätterska beslut'. visade sig 63 stycken villiga att välja. Av dem valde 40 human relations-typen, medan 23 föredrog mannen med övertygelserna.[28]

[28] Ibid., sid. 264

[29] Citatet ur *Fortune* kommer från ibid. sid. 266, och det från chefstjänstemannen från en anonym 'direktör för ett välkänt företag', loc. cit.

månde skulle kunna tolkas som sammansvärjning'. Faktiskt började han så småningom anse att näringslivets sammanslutningar i denna bolagsera spelade samma roll som 'kyrkan' en gång spelat, på den tid som karakteriserades av småföretag på grevskapsnivå: rollen av en moralens väktare, bevara-ren av 'goda och sunda affärsmetoder'. Under kriget blev han ett slags 'allmän förbindelseofficer mellan företaget och olika (statliga) styrelser, ett slags förste rådgivare', en prototyp för de många företagschefer vilkas inbördes samarbete under kriget gav form åt ett fredstida samarbete efteråt.

Hans intresse för de företag han ledde kunde inte ha varit personligare om de hade varit hans egna. På tal om ett företag han hjälpte till att utveckla skrev han till en god vän: 'Vi har arbetat och lekt med det tillsammans så mycket att jag är säker på att det inte är skryt när jag säger att ingen känner dess styrka och svagheter — detta företags goda och dåliga sidor — bättre än du och jag. Faktiskt betvivlar jag rentav att det någonsin funnits ett så stort företag som varit så ingående känt ...,

Hans ansikte var alltid 'leende och tillgängligt' och om hans leende sade en kollega att 'bara hans leende är värt en miljon dollar'. Och om hans beslut sades det att 'det var inget logiskt dokument ... Hans kolleger uppfattade det som något intuitivt snarare än förnuftsbetingat — en slutsats som föddes ur hans överväganden, och även om man med reglers och siffrors hjälp kunde bevisa att han hade fel, visste man ändå innerst inne att han hade rätt![30]

[30] Ida M. Tarbell: *Owen D. Young* (Macmillan, New York, 1932), sid. 232, 113, 229-30, 121 och 95-96.

7. De bolagsrika

Amerikas näringsliv styrs inte av sextio glittrande, klanbetonade familjer, och inte heller har det inträffat någon direktörernas tysta revolution som berövat de där supponerade familjerna deras makt och privilegier. Den sanning som finns i båda dessa beskrivningar täcks inte av vare sig uttrycket 'Amerikas sextio familjer' eller av slagordet 'direktörernas revolution' ett mer adekvat sätt att beskriva den vore att tala om en förvaltningsmässig omorganisation av de egendomsägande klasserna till ett mer eller mindre unifierat skikt av bolagsrika.[1]

Både som familjer och som individer framstår de superrika fortfarande i allra högsta grad som ett inslag i det högre ekonomiska livet i Amerika, och samma sak gäller för de stora företagens chefer. Vad som har hänt är, förefaller det mig, att den egendomsägande klassen tillsammans med de allra högsta löntagarna har omorganiserats till en ny bolagsvärld med allehanda privilegier och prerogativ. Det signifikativa för denna direktörsomorganisation av den besittande klassen är att de mer inskränkta industri- och vinstintressena hos enskilda företag och industrier och familjer genom denna omorganisation har omvandlats till en uppsättning bredare ekonomiska och politiska intressen av mera utpräglad klasstyp. Vid det här laget innefattar de rikas bolagssäten all den makt och alla de privilegier som finns inherenta i privategendomens institutioner.

Den amerikanska kapitalismens nyare historia avslöjar inga avgörande sprickor i kontinuiteten hos den högre kapitalistklassen. Visst förekommer det nytillskott i varje ny generation och en viss omsättning; procenten av en viss speciell människosort varierar från den ena epoken till den andra. Men genom hela det senaste halvseklet kan man precis som i politiken också inom näringslivet urskilja en anmärkningsvärd kontinuitet i intressena, representerad av de typer av näringslivets stormän som bevarar och arbetar för dessa intressen. Den viktigaste tendensen inom de högre klasserna, en tendens som i sin tur är sammansatt av flera sinsemellan kongruenta tendenser, går tydligt och klart mot ett vidareförande av en värld som är helt kongenial med ett vidareförande av de bolagsrika. För det är i detta skikt man numera finner ankarfästet för storägandets innersta makt, oavsett om besittningsrätten rent juridiskt bygger på ägande eller på förvaltarskap.

Äldre tiders rika var helt enkelt de besittande klasserna, de besuttna, organiserade på familjegrundval och med sitt säte på en bestämd ort, vanligtvis i en storstad. De bolagsrikas klass inrymmer utöver dessa människor också sådana vilkas höga 'inkomster' inkluderar de privilegier och prerogativ som har blivit till integrerande inslag i de höga chefsposterna. Följaktligen inrymmer de bolagsrikas grupp både medlemmar av the metropolitan 400:s storstadsrika, de nationsrika som sitter inne med de stora amerikanska förmögenheterna och de största företagens ledande chefer. Den ägande klassen har i detta bolagsägandets tidevarv blivit en klass av bolagsrika, och har genom sin bolagisering konsoliderat sin makt och till sitt försvar engagerat nya män som i huvudsak hört hemma i direktörsvärlden och politiken. Dess medlemmar har blivit jagmedvetna, med jaget förankrat i den bolagsvärld de representerar. 1 sin egenskap av statusbesittare har de betryggat sina privilegier och prerogativ i det amerikanska samhällets allra mest stabi la privata institutioner. De kan kallas den bolagsrika klassen därför att de både direkt och indirekt, för sina pengar, sina privilegier, sina säkerheter, sina förmåner och sin makt, är beroende av de stora företagens värld. Alla de gammalrika har numera mer eller mindre införlivats med de bolagsrika, och de nyare typerna av privilegierade håller dem sällskap i denna grupp. Faktiskt kan ingen människa bli eller förbli rik i dagens

[1] Beträffande 'direktörernas revolution', se James Burnham: *The Managerial Revolution — What is Happening in the World* (John Day, New York, 1941; sv. övers.: *Direktörernas revolution*); en detaljerad kommentar till Burnhams synpunkter ges i H. H. Gerth och C. Wright Milis: 'A Marx for Managers', *Ethics*, vol. LII, nr 2, januari 1942. Beträffande teorin om de härskande familjerna, se Ferdinand Lundberg: *America's 60 Families*, 1937 (The Citadel Press, New York, 1946).

Amerika utan att på ena eller andra sättet involveras i de bolagsrikas värld.

På 40- och 50-talet blev diagrammet över den nationella inkomstfördelningen snarare ett tjockt ruteress med svällande midja än en pyramid med bred bas. Om man tar prisstegringar och skatteökningar med i beräkningen var det proportionellt fler familjer 1929 än 1951 (65 resp 46 procent) som hade en samlad inkomst på mindre än 3 000 dollar; färre än 1951 hade mellan 3 000 och 7 500 dollar (29 resp. 47 procent), men ungefär samma proportion (6 resp. 7 procent) hade över 7 500 dollar i årsinkomst?[2] *

De ekonomiska krafter som var i verksamhet under kriget och den krigsförberedelsehausse som följde på fredsslutet, har lett till att en del av människorna längst ner på bottnen har lyfts upp till vad som tidigare betraktades som medelklassens inkomstnivå, samtidigt som åtskilliga som tidigare befann sig i mellanskiktet har blivit övre medelklass eller rentav överklass. pen ändrade fördelningen av realinkomsten har med andra ord påverkat befolkningens lägre och mellersta skikt, men det är ju inte dem vi sysslar med här. Vad som intresserar oss i de här sammanhangen är de högre nivåerna; och de krafter som påverkat inkomststrukturen har inte kunnat förändra det avgörande faktum som representeras av de stora pengarna.

Högst upp på den amerikanska inkomstskalan vid 1900-talets mitt sitter cirka 120 personer som förtjänar en miljon dollar eller mer om året. Direkt under dem finns 379 personer som kammar in mellan en halv miljon och en miljon per år. 1 383 personer har en årsinkomst på mellan 250 000 och 499 999 dollar, och under alla dessa finns en bredare bas på 11 490 personer som förtjänar mellan 100 000 och 249 999 dollar årligen.

Sammanlagt hade man det år varifrån dessa siffror är tagna, 1949, 13 822 personer som inför skatteverket deklarerade inkomster på 100 000 dollar eller mera. Låt oss dra gränsen för dem som själva öppet deklarerar sig som bolagsrika på den nivån: 100 000 dollar om året och uppåt. Siffran är inte helt godtyckligt vald. För det finns en sak hos det där tjocka ruteresset som alltid stämmer, oavsett hur många människor det än finns på var och en av dess nivåer: framför allt på de mellersta och högre nivåerna kan man se det som en genomgående regel att ju större den årliga inkomsten är, dess större är också den del av denna som kommer från utdelningar av olika slag, och dess mindre är den proportion som kommer från löner eller företagaruttag. De högre inkomstgruppernas rika tillhör sålunda alltfort den besittande klassen. Medan de lägre inkomsterna består av löner.*

---

[2] Beträffande inkomstfördelningen 1951 jämförd med den av år 1929, se *Business Week*, den 20 december 1952, sid. 122-23; här ges inkomsterna för både 1929 och 1951 i 1951 års dollarvärde. Jfr även *Business Week*, den 18 oktober 1952, sid. 28-29.

* Denna förändring – som naturligtvis blir än mer avgörande om man jämför till exempel 1936 och 1951 – beror i huvudsak på en rad viktiga ekonomiska fakta:[3] (1) Den tämligen fulla sysselsättning som under kriget och efterkrigstiden gjorde bokstavligt talat varenda människa som över huvud taget ville arbeta till inkomsttagare. (2) Man har fått ut massor av kvinnor på arbetsmarknaden. År 1951 utgjordes mindre än 16 procent av familjerna i de båda yttergrupperna, under 2 000 och över 15 000 dollar, av sådana familjer där också hustrun arbetade; men i årsinkomstklassen 3 000-9 999 dollar steg proportionen yrkesarbetande fruar i takt med familjeinkomsten från 16 till 38 procent. (3) På 20- och 30-talet var en mycket stor procent av de allra fattigaste bönder, men sedan dess har antalet bönder sjunkit och för de som stannat i jordbruket har välståndet höjts genom olika former av statsbidrag. (4) Fackföreningarnas tryck, som alltsedan slutet av 30-talet oavbrutet har pressat lönerna i höjden. (5) De statliga socialvårdsprogram som sattes in på 30-talet har åstadkommit ett slags inkomstgolv — genom minimilöner, folkpensioner, arbetslöshetsunderstöd och pensioner åt arbetsoförmögna veteraner. (6) Bakom hela valståndet under 40-och 50-talet ligger ju också krigsekonomin såsom sådan.

[3] En diskussion av några av de mera allmänna ekonomiska fakta bakom den förändrade inkomstfördelningen ges i Frederick Lewis Allen: *The Big Change* (Harper, New York, 1952) och *Business Week*, den 25 oktober 1952, sid. 192.

* Cirka 86 procent av de pengar som förtjänades av folk som betalade skatt på årsinkomster under 10 000 dollar bestod år 1949 av löner, 9 procent var affärs- eller bolagsvinster och bara 5 procent utgjorde avkastning av innehavd egendom.

Den största procenten mottagna medel av *uttag ur företag* fanns år 1949 hos de som tjänat mellan 10 000 och

Hundratusen dollar om året är den inkomstnivå där ägandet verkligen bryter igenom på bred front: två tredjedelar (67 procent) av de pengar som inhöstades av de 13 702 personerna med en deklarerad inkomst av mellan 100 000 och 999 999 dollar bestod av inkomst av egendom — utdelningar, räntor på kapital, egendomar och stiftelser. Den återstående tredjedelen delas ungefär lika mellan stordirektörer och storföretagare.

Ju högre man kommer på dessa högre nivåer, dess viktigare blir ägandet och dess mindre roll spelar löner av alla de slag. Sålunda kom 94 procent av pengarna hos de 120 individer som år 1949 förtjänade en miljon dollar eller mera från avkastning av egendom av olika slag, fem procent var företagsvinster och en procent var löner. Bland de 120 finner man högst avsevärda olikheter i frågan om vilken typ av egendom pengarna kom från. Men alldeles oavsett vilka juridiska arrangemang som spelar in, får folk med stora inkomster den överväldigande delen av dessa från bolagsegendom. Detta är den allra viktigaste orsaken till att alla de rika nu ingår i gruppen bolagsrika, och den viktigaste ekonomiska skillnaden mellan de rika och de över 99 procent av landets befolkning som ligger klart under 100 000 dollarstrecket.

Medlemmarna av dessa skattedeklarerade höginkomstklasser kommer och går; antalet individer varierar från det ena året till det andra. År 1929, då skatterna var såpass mycket lägre att det inte var lika farligt som nu att deklarera för höga inkomster, kom det cirka tusen fler sådana deklarationer än 1949 — det året hade man sammanlagt 14 816 deklarerade årsinkomster på 100 000 dollar eller mera. År 1948 var siffran 16 280; 1939 var den bara 2 921. Men uppe på högsta nivå kvarstår genom åren en hård kärna av de verkligt burgna. Så till exempel tjänade fyra femtedelar av de 75 personer som 1924 tjänade en miljon dollar eller därutöver, en miljon eller mera under åtminstone ett annat år mellan 1917 och 1939. Chanserna är stora att de som tjänar sådana summor ett år kommer att göra det på nytt om ett eller annat år igen.** Längre ner i pyramiden har bara 3-4 procent av populationen decenniet efter andra världskriget haft så mycket som 10 000 dollar i omsättningstillgångar.[4]

Eftersom bokstavligt talat all vår inkomststatistik bygger på de deklarationer som inlämnats till skatteverket, avslöjar de inte helt 'inkomst'-skillnaderna mellan de bolagsrika och övriga amerikaner. Faktiskt har en viktig skillnad direkt att göra med de privilegier som medvetet skapats när det gäller undandragande av 'inkomster' från skatteregistren. Dessa privilegier är så omfattande att man har litet svårt att verkligen ta på allvar den myckna publiciteten kring den 'inkomstrevolution' som påstås ha ägt rum de senaste tjugo åren. En förändring, som vi just har varit inne på, har otvivelaktigt skett i den totala inkomstfördelningen i Förenta staterna; men det förefaller oss inte särskilt övertygande att med utgångspunkt från in-

---

99 999 dollar — 34 procent av inkomsten för personer på denna inkomstnivå bestod av affärsvinster, 41 procent av löner och 23 procent av inkomst av fast egendom. (Två procent var 'diverse inkomster', årsräntor eller pensioner.)

** Sådana siffror är självklart bara ett slags enklare symptom på vad som menas med stora pengar, eftersom de inte tar hänsyn till inflationselementet. Såväl antalet bolagsrika ett visst bestämt år som antalet miljondollarinkomster är direkt relaterat till skattetrycket och vinstnivån inom bolagsvärlden. Perioder med låga skatter och höga vinster blir de perioder då de deklarerade miljondollarinkomsterna blomstrar som vackrast; idealåret 1929 anförtrodde 513 individer, dödsbon och stiftelser skatteverket att de hade haft inkomster på en miljon dollar eller mera. Den 'genomsnittliga miljondollarinkomsten' låg detta år vid 2,36 miljoner dollar, och sedan skatten betalats hade den genomsnittliga miljondollarinkomst-tagaren fortfarande 1,99 miljoner kvar. Depressionsåret 1932 fanns det fortfarande 20 personer som deklarerade för en inkomst på en miljon eller mera; år 1939, när tre fjärdedelar av alla amerikanska familjer fanns i inkomstklassen under 2 000 dollar, rapporterades 45 sådana miljondollarinkomster. Med kriget steg emellertid antalet miljondollarinkomster precis som inkomstnivån i allmänhet. År 1949, då både skatter och bolagsvinster var höga, låg genomsnittsinkomsten för de 120 personer som meddelat skatteverket att de förtjänat en miljon dollar eller mera vid 2,13 miljoner; när skatten betalats hade de i genomsnitt 910 000 dollar kvar. Men år 1919, då både skatter och vinster var höga samtidigt som vinsterna var i sjunkande, förtjänade bara 65 personer en miljon eller mera, vilket gav ett snitt på 2,3 miljoner före skatt men bara 825 000 efter.

[4] 'Preliminary Findings of the 1955 Survey of Consumer Finances', *Federal Reserve Bulletin*, mars 1955, sid. 3 i särtrycket.

komstdeklarationerna hos skatteverket komma med några teorier om att den andel de rika har av hela välståndet i detta land skulle ha minskat.[5]

De höga skattetarifferna har lett till att de bolagsrika utvecklat en ansenlig fingerfärdighet i konsten att fundera ut sätt att skaffa sig inkomster, eller de ting och upplevelser pengar kan ge, på sådant sätt att de blir skattefria. Det sätt varpå de bolagsrika betalar sina skatter är flexiblare och ger större möjligheter till intrikata lagtolkningar än vad som gäller för social-grupperna två och tre. De höga inkomsttagarna räknar själva ut sina avdrag, eller – vilket är vanligare – anställer experter som räknar ut avdragen åt dem. Det är naturligtvis mycket möjligt att de som får sina inkomster genom avkastningar eller som företagare eller akademiska yrkesmän är lika hederliga – eller ohederliga – som folk är mest när det gäller att deklarera sina löner, men samtidigt är de också ekonomiskt djärvare, de har större möjligheter och större kunnande, och vad än viktigare är: de har tillgång till de bäst skolade krafter som finns tillgängliga i detta avseende, nämligen välutbildade jurister och skickliga revisorer som specialiserat sig på skatterna som vetenskap och spel. Det ligger i sakens natur att ett sådant påstående inte kan bevisas exakt, men det är svårt att inte tro på den allmänna regeln om att ju högre inkomsterna är och ju mer varierande källor de kommer från, dess troligare blir det också att det är något lurt med de summor som betalas in till skatteverket. En stor del av de deklarerade pengarna avluras med diverse lagliga och olagliga medel skatteverket: och en hel del pengar deklareras över huvud taget inte alls.

Det allra viktigaste skattekryphålet när det gäller att behålla löpande inkomster är troligen de långfristiga realisationsvinsterna. När en militär skriver en bestseller eller får den skriven åt sig, när en affärsman säljer sin farm eller ett dussin grisar, när en direktör säljer sina aktier – överallt och genomgående betraktas vinsten på en sådan försäljning inte som en inkomst utan som en realisationsvinst, vilket innebär att individens vinst efter skatt blir ungefär dubbelt så stor som den skulle ha varit om han fått samma summa i lön eller som aktieutdelning. Den som kan hävda långfristiga realisationsvinster behöver bara betala skatt på 50 procent av

---

[5] Simon Kuznets, expert på skattehärledda data, har funnit att den andel av den totala inkomsten efter skatt som faller på den rikaste 1 procent av befolkningen (vilket är detsamma som de familjer som tjänar över 15 000 dollar och mera) har sjunkit från 19,1 procent år 1928 till 7,4 procent år 1945, men tillägger försiktigtvis: 'Redan vårt sätt att presentera siffrorna visar ju tydligt att vi har haft stora svårigheter att brottas med, när det gällt att få fram beräkningar med en tillräckligt hög grad av sannolikhet och med att få fram de data som tarvats för att kunna kontrollera de olika hypoteserna.' Och ändå är det på just hans siffror som teorierna om 'den stora utjämningen' och 'de rikas tillbakagång' i stort sett bygger. Dessa siffror inrymmer en hel del 'uppskattningar' och 'justeringar' som tål att diskuteras åtskilligt; men vad som framför allt ligger öppet för diskussion, och borde diskuteras ordentligt, är de data som används som utgångsmaterial. Med utgångspunkt från vad vi vet — och det är ändå mycket litet — om de hårt beskattades många lagliga och olagliga metoder att slinga sig undan skatt, tvivlar vi allvarligt på att det där fallet från 19,1 till 7,4 procent verkligen vittnar om en 'inkomstrevolution', – snarare misstänker vi att det i stället vittnar om hur väl de bolags-rika har lärt sig konsten att undanhålla skatteverket uppgifter om sina verkliga inkomster. Men ingen lär väl någonsin få någon klarhet om hur det ligger till på den punkten. För de officiella undersökningar som skulle krävas för en sådan sak är inte politiskt möjliga. Se Simon Kuznets: 'Shares of Upper Income Groups in Income and Savings', National Bureau of Economic Research, Inc., Occasional Paper nr 35, sid 67 och 59; och Simon Kuznets, med biträde av Elizabeth Jenks: *Shares of Upper Groups in Income and Savings* (National Bureau of Economic Research, Inc., New York, 1953). En diskussion av de metoder Kuznets använt, via en annan tolkning av skattedata, ges i Keith Butters, Lawrence E. Thompson och Lyn L. Bollinger: *Effects of Taxation – Investment by Individuals* (Harvard University Press, Cambridge, 1953), spec. sid. 104.

I förbigående sagt har det på senare år inte gjorts någon mera ingående undersökning av den proportion av inkomsten som går till skatter *av alla slag* – som betalas av alla de olika inkomstnivåernas medlemmar. Under nya givens tid visade emellertid resultaten av en sådan undersökning, som genomfördes av Gerhard Cohn och Helen Tarasov för TNEC:s räkning (Monograph No. 3: 'Who Pays the Taxes?', se särskilt sid. 6) att en person som tjänade mellan 1 500 och 2 000 dollar om året betalade 17,8 procent av sina inkomster i skatt, och kunde spara bara 5,8 procent; medan den som tjänade tio gånger så mycket (15 000 till 20 000 dollar) slapp undan med att betala bara dubbelt så stor procent av sin inkomst i skatt (31,7 procent) och kunde spara fem gånger så mycket (32,3 procent).

denna vinst. Sedan beskattas denna vinst efter en progressiv skala som bestäms av ifrågavarande persons totala inkomst, men maximiskatten på sådana vinster är 52 procent. Detta innebär att den skatt som betalas på dessa realisationsvinster under inga förhållanden kan överstiga 26 procent av den totalt erhållna vinsten; och den blir ännu mindre om den totala inkomsten, vinsten inberäknad, placerar personen i fråga i någon av de lägre inkomstklasserna. Men när penningflödet går andra vägen kan en realisationsförlust på över 1 000 dollar (sådana på under 1 000 dollar får dras direkt från den ordinarie inkomsten) spridas fem år framåt eller bakåt som kompensation för realisationsvinster.

Det därnäst mest givande skattekryphålet är kanske den speciella avskrivningsrätten, den s.k. *depletion allowance*, på olje- och gaskällor och mineraltillgångar. Från fem till 27,5 procent av bruttoinkomsterna från en oljekälla – dock ej överstigande 50 procent av nettoinkomsten från egendomen i fråga – är skattefria. Därtill kan samtliga kostnader för borrning och utvecklingsarbeten dras av allteftersom de kommer – i stället för att kapitaliseras och nedskrivas under de år oljekällan fortfarande ger olja. Det betydelsefulla hos detta kryphål är mindre den tillåtna procenten och mer det faktum att det hela får fortsätta ännu långt efter det att källan i fråga är helt avskriven.

De som har gott om pengar att placera kan också kompensera skatterna genom att placera pengar i skattefria kommunala obligationer; och de kan också dela upp inkomsterna på de olika familjemedlemmarna, så att skatterna hamnar i lägre skatteklasser än den sammanlagda inkomsten skulle ha gjort. De rika kan inte skänka vänner och släktingar mer än sammanlagt 30 000 dollar under hela sin livstid plus 3 000 om året utan att behöva betala gåvoskatt; men ges pengarna i både makens och makans namn kan ett äkta par fördubbla denna summa. En rik man kan också göra en avdragsgill donation (pengar som ges till auktoriserade välgörande ändamål beskattas inte som inkomst, om de inte överstiger 20 procent av den samlade årliga inkomsten), som ger honom trygghet för resten av hans liv. Han kan donera innehållet i en fond till ett namngivet välgörande ändamål, men fortsätta att uppbära inkomsterna.[*6] På så sätt kan han dels göra ett direkt avdrag på sina skattepliktiga inkomster och minskar samtidigt den del av dödsboet som är underkastat inkomstskatt.

Det finns också andra sätt för de rika att bevara sina pengar också efter döden, trots de höga arvsskatterna. Så till exempel kan man upprätta ett legat till ett barnbarn, men stadga att dettas far eller mor skall uppbära inkomsterna från ifrågavarande legat så länge han eller hon lever, trots att legotet såsom sådant juridiskt är barnbarnets egendom. Därmed uppnår man att arvsskatt måste betalas bara när mellangenerationen dör (och inte vid *både* farfaderns och faderns död).

En familjestiftelse, en *family trust*, är en god skatteinbesparare — för både inkomstskatter och arvsskatt — eftersom inkomsten av stiftelsens fonder beskattas separat. Därtill kommer att stiftelseformen ger egendomens innehavare kontinuerlig yrkesmässig förvaltning, eliminerar ansvarigheten, håller egendomen i fråga intakt i en enda lätthanterlig klump, ger starkast tänkbara juridiska skydd för egendomen och i realiteten gör det möjligt för ägaren att bevara kontrollen över sin egendom också efter sin död.[*]

---

[*] Han kan till exempel donera aktier till ett värde av 10 000 dollar till ett prästseminarium, vilket — på grund av skatteinbesparingen — i realiteten bara kostar honom 4 268 dollar och 49 cent. Om man sedan antar att aktiernas marknadsvärde på tio år stiger till 16 368:49, och att han får 6 629 i utdelningar, blir detta 50 procent mer än vad gåvan ursprungligen kostade honom. När han dör övergår givetvis hela äganderätten till aktierna till seminariet, som i fortsättningen också får lyfta utdelningarna.[6]

[6] Se *Time*, den 2 november 1953, sid. 98.

[*] 'Ponera att ni har en gift man', som en affärstidskrift uttryckte det, 'som har en taxeringsbar inkomst på 30 000 dollar, därav 1 000 i avkastning på en 25 000 dollarinvestering. Efter skatten är den där tusendollarinkomsten bara värd 450 dollar. Om den får förränta sig med ränta på ränta i tio års tid, mot fyra procents ränta, skulle det hela ändå bara ge en fond på allra högst cirka 5 650 dollar till familjen. Men antag att han i stället omvandlar den

Det finns många olika slag av sådana fonder, och lagen är ganska komplicerad och tillämpas mycket strikt; men det finns en typ av kortfristig fond som 'innebär att man skenöverlämnar äganderätten över tillgångarna till en god man — och skänker bort inkomsterna från den — för en viss bestämd tid (som måste överstiga tio år). Om fonden sedan uppfyller alla andra krav, slipper ni skatt på den inkomsten.'[8]

För tjugofem år sedan fanns det bara 250 stiftelser, *foundations*, i hela Förenta staterna; numera finns det tusentals sådana. En sådan *foundation* definieras rent allmänt som 'varje fristående, icke vinstgivande juridisk person som upprättas för att ”bidra till mänsklighetens välfärd”. Den förvaltar de tillgångar som överlämnas till den genom skattefria gåvor eller legat.' I själva verket har upprättandet av sådana stiftelser ofta utnyttjats som ett bekvämt sätt att undvika skatter, de har 'fått fungera som privatbanker för sina donatorer; inte så sällan har den ”mänsklighet” de tjänat bara varit några fattiga släktingar.' Uppbördslagen av 1950 försökte 'täppa till några av de värsta kryphålen', men 'tvivelaktiga stiftelser har fortfarande en stor fördel — det är svårt för skatteverket att få upplysningar om dem ... uppbördsfolket klagar över att man inte har tid och folk nog att kontrollera mer än en liten bråkdel av de deklarationer som redan inlämnats av olika stiftelser. De måste i stor utsträckning gå på ren instinkt när det gäller vilka stiftelser de lämpligen bör undersöka' och inte ens 1950 års lag kräver att alla relevanta uppgifter om dem skall inlämnas till myndigheterna.

På senare år har allt fler företag bildat sådana stiftelser, för att på så sätt söka skaffa sig lokal och nationell goodwill och samtidigt uppmuntra forskningen i de egna industrigrenarna. Det bolag som ägnar sig åt sådana ting behöver inte betala skatt på de fem procent av sin vinst som det årligen överlämnar till sin stiftelse. Superrika familjer kan också bevara kontrollen över sina företag efter ett dödsfall i familjen genom att överlämna stora aktieposter i bolaget till en stiftelse (det enda som skiljer Fordstiftelsen från mängden i detta avseende är summornas storlek). På så sätt skär man ner arvsskatten, som annars kanske skulle kunna tvinga fram en aktieförsäljning till utomstående för att klara skatten. 'Om man först och främst är ute efter att spänna upp ett skattefritt paraply över en del av sin inkomst och ordna arbete åt en del behövande trojänare', tipsar en alert affärstidskrift direktörerna i sin läsekrets, så bör man absolut grunda en egen stiftelse, även om den blir mycket liten. I sådana fall kan det rentav vara fördelaktigt att låta driftskostnaderna sluka hela inkomsten.'[9]

För bokstavligt talat varenda lag om beskattning av de stora pengarna finns det åtminstone något sätt de stora pengarnas innehavare kan utnyttja för att neutralisera den eller reducera dess verkningar. Men den sortens lagliga och olagliga manövrer är bara en sida av de bolagsrikas inkomstprivilegier; hand i handske med myndigheternas regler och förordningar finner bolagen olika sätt att direkt dryga ut de direktionsrikas inkomster. Dessa olika metoder att dra till boet gör det numera möjligt för företagschefsgrupperna bland de bolagsrika att leva gott på till synes ganska blygsamma inkomster, samtidigt som de betalar skatter som är ansenligt lägre än vad lagen av allt att döma betraktar som rätt och riktigt. Dessa privilegiearrangemang kan bland annat se ut som följer:

Ett *deferred pay contract*, 'kontrakt om uppskjuten lön', innebär att företaget skriver kontrakt på en viss bestämd lön för ett visst antal år, och därutöver går med på att betala ett årligt

---

där 25 000-dollarinvesteringen till en kortfristig donation. Om arrangemangen bara fyller vissa krav, kommer fonden sedan att få betala 200 i skatt på varje tusenlapp i inkomst, vilket ger 800 dollar i netto. På 10 år skulle det kunna bli cirka 9 600 — 70 procent mer än vad det skulle ha blivit utan en sådan fond ... [Detta är inte tillåtet i alla delstater.] När tiden löper ut får mannen tillbaka sina 25 000 dollar plus *unrealized appreciation*. Den ackumulerade inkomsten skulle gå till fondens förmånstagare, någon familjemedlem långt nere på skatteskalan.' [7]

[7] *Business Week*, den 7 mars 1953, sid. 143.

[8] Loc. cit. Beträffande familjestiftelser, se även *Business Week*, den 9 oktober 1954, sid. 175ff.

[9] Dessa fakta och citat om stiftelser har tagits ur *Business Week*, den 19 juni 1954, sid. 167-69, 173.

arvode efter pensioneringen, så länge personen i fråga inte tar anställning vid något annat företag. På så sätt försäkrar man sig om att den kontraherade direktören förblir lojal mot företaget, och han får å sin sida möjlighet att sprida ut sina inkomster också över de år då hans lägre inkomster resulterar i lägre skatter. Så till exempel undertecknade en direktör hos Chrysler nyligen ett kontrakt som gav honom 300 000 om året de närmaste fem åren och därefter 75 000 dollar per år under hela hans återstående livstid. En nyligen pensionerad styrelseordförande i U.S. Steel Board, som hade 211 000 dollar i årslön, får nu 14 000 dollar om året i pension, plus 55 000 dollar per år i 'uppskjuten lön'.[10]

Det klassiska fallet av uppskjuten lön är kanske det avtal som utarbetades för en berömd underhållare, så berömd att han kunde kräva 500 000 dollar om året i tre års tid. 'I stället ordnade han saken sålunda att han tillförsäkrades 50 000 dollar om året under de närmaste 30 åren. Naturligtvis finns det ingen som på allvar räknar med att han skall vara aktiv i show business ännu när han närmar sig de 80, men genom att sprida inkomsterna på detta sätt och därmed hålla dem inom en lägre skatteklass lyckades han skära ner den totala inkomstskatt han måste betala med, enligt en beräkning, närmare 600 000 dollar.'[11] Den sortens sagolika arrangemang förekommer inte bara inom underhållningsvärlden, även om de kanske får större publicitet i sådana sammanhang: också landets stabilaste och mest respekterade företag tar sig numera i många fall an sina främsta anställda på liknande sätt.

Cheferna får begränsade optionsrätter att köpa aktieposter till det börsnoterade värdet eller därunder. På så sätt hålls direktören kvar inom företaget, eftersom han har rätt att använda sig av optionen först efter en viss bestämd tidsperiod, till exempel ett år, eller kan utnyttja den endast för att köpa begränsade mängder aktier över en längre tidsperiod — exempelvis fem år. Detta innebär att den chef som får dessa rättigheter inte tar några som helst risker, och att han kan kamma in en omedelbar vinst i samma ögonblick han utnyttjar optionsrätten (skillnaden mellan det redan tidigare fastställda optionspriset och aktiernas börsvärde i det ögonblick han köper dem). Större delen av den vinst han gör om han efteråt säljer aktierna igen betraktas av en välvillig skattemyndighet inte som beskattningsbar inkomst, utan beskattas enligt den lägre skattesatsen för realisationsvinster. Det finns ingenting som hindrar honom att låna pengar för att kunna utnyttja sin köprätt, och sedan sälja aktier ett halvår senare till det högre värde de är noterade i. Så till exempel fick direktören för ett flygbolag år 1954 — i lön, bonus och pensionskrediter — cirka 150 000 dollar, vilket med skatten dragen bara innebar 75000. Men om han velat sälja de 10 000 aktier han köpt enligt företagets optionsplan flera månader tidigare, skulle han, sedan alla skatter betalts, ha tagit in 594 375 dollar enbart på detta.[12] Ungefär vart sjätte av de företag som stod uppförda på New Yorkbörsens börslista gav sina chefstjänstemän aktieoptioner inom cirka ett år efter det att den nya skattelagen av 1950 gjort ett sådant system attraktivt genom stadgandena om realisationsvinster. Och alltsedan dess har denna praxis blivit allt vanligare.

De bolagsrika är en besittande rikemansklass, men stor och dyrbar egendom är ingalunda allt de äger; de bolagsrika kan ackumulera och behålla höga inkomster, men höga inkomster är inte allt de ackumulerar för gott. Utöver ägandet och inkomsterna åtnjuter de också de bolagsprivilegier som ingår i det nya statussystemet inom Förenta staternas bolagsekonomi. Dessa de bolagsrikas statusprivilegier har vid det här laget blivit allmän praxis, viktiga och väsentliga, om ock varierande, inslag i det normala affärslivet, beståndsdelar i framgångens löpande belöning. Kritik mot dessa privilegier väcker ingen indignation hos någon människa som befinner sig i en sådan ställning att han kan göra något åt dem, och långt mindre hos de

---

[10] *Business Week*, den 17 maj 1952. En undersökning av 164 representativa företag år 1952 avslöjade att bara 8 procent av samtliga betalade sina chefstjänstemän enbart vanlig lön och ingenting annat – citerad av Richard A. Girard: 'They Escape Income Taxes – But You Can't!', *American Magazine*, december 1952, sid. 16.
[11] Girard, op. cit., sid. 89.
[12] *Business Week*, den 25 december 1954.

bolagssystem där de har sin fasta grund.

De här privilegierna avslöjas inte vid en genomgång av årsinkomsterna och ägandet. Man skulle kunna kalla dem de högre kretsarnas 'extra förmåner'. De extra förmåner som de lägre löntagarna erhåller — i första hand privata pensions- och försäkringsplaner, sjuk- och arbetslöshetsförsäkringar — har stigit från 1,1 procent av de samlade löneutgifterna 1929 till 5,9 procent år 1953. Däremot är det omöjligt att mera exakt beräkna de 'löneförmåner' som tillfaller de stora bolagens riskfritt sittande företagare, men så mycket är dock säkert som att de numera har blivit högst väsentliga sportler inom de högre kretsarna. Det är de som gör att de bolagsrika klart och avgörande kan betraktas som en direkt privilegierad klass. De bolag som deras ägande och inkomster kommer från är också roten och källan till deras privilegier och prerogativ. Denna mångfald av allehanda olikartade privilegier höjer i hög grad deras konsumtionsstandard, stöder och skyddar deras ekonomiska ställning mot det ekonomiska livets växlingar, ger form åt deras livsstil över huvud taget, och höjer upp dem till en trygghet lika betryggande som bolagsekonomins egen. Dessa privilegier, som är avsedda att höja de rikas välstånd och trygghet på sådant sätt att man undviker skatter, förstärker också ytterligare deras lojalitet mot bolagen.

Bland de förmåner som ofta följer med de ledande chefsposterna men aldrig meddelas skatte-myndigheterna märks bland andra fri läkarvård, klubbavgifter som betalas av företaget, fri ekonomisk, juridisk och skatterådgivning från företagets egna jurister och ekonomiska experter, representation, privata fritidsområden — golfbanor, simbassänger, sporthallar — stipendier till chefernas barn, fri bil ägd av företaget och privata lunchrum. År 1955 var cirka 55 procent av alla Cadillacbilar som var registrerade i Manhattan, och 20 procent av samtliga i Philadelphia, inregistrerade i olika företags namn. 'Ett företag som går in för att hålla sina chefstjänstemän på gott humör kan', skrev en pålitlig iakttagare nyligen, 'i all ärbarhet hålla sig med eget flygplan för affärsresor, en yacht och en jakt- och fiskestuga norröver där man tar emot de stora kunderna.[*] Företaget kan också till exempel hålla sina årsmöten i Miami mitt i vintern. Resultatet blir för de ledande chefernas del att de får härliga möjligheter till resor och rekreation utan att det kostar dem själva ett dugg. De far söderut på vintern och norrut på sommaren; allt de behöver göra är att ta med sig tillräckligt med arbete eller kunder för att resan skall kunna försvaras, och sedan roa sig och ha det skönt ... På hemorten håller företagen sina chefstjänstemän med både bil och chaufförer. Avgifterna till ortens finaste country club betalas självklart av företaget, så att chefstjänstemannen i fråga kan ta hand om kunderna ute på dess golfbana, och samma sak gäller också för stadens finaste klubb, där kunderna sedan bjuds på intima luncher och middagar.'[13] Förmånerna är helt enkelt legio. Och systemet breder ut sig mer och mer: gratis för chefen och avdragsgillt för företaget.

Denna typ av finare sportler kan också sträcka sig till frikostiga gåvor av dyra leksaker för vuxna, till exempel bilar och pälsar, och sådana bekvämligheter som till exempel stora frys-skåp till inköpare och affärskontakter som inte är direkt anställda i företaget. Den sortens 'borsta mig på ryggen'-principer har blivit mycket omskrivna och häcklade inom den politiska sfären,[*] men varenda ledande affärsman kan tala om att den sortens vänskapsbetygelser är

---

[*] Vid det här laget flyger affärsmän närmare fyra miljoner timmar om året i privata plan — vilket blir fler flygtimmar än vad samtliga kommersiella flygbolag har sammanlagt.

[13] Ernest Haveman: 'The Expense Account Aristocracy', *Life*, den 9 mars 1953. Cirka 73 procent av ett urval nyligen undersökta företag betalade helt eller delvis sina chefstjänstemäns medlems avgifter i olika klubbar – se Girard, op. cit., sid. 88.

[*] Ett citat ur *New York Times* den 22 februari 1953: 'De båda senaste åren har över 300 kongressledamöter rest utomlands på skattebetalarnas bekostnad, för en sammanlagd summa som enligt inofficiella beräkningar uppgår till över 3 500 000 dollar. Många av de där utflykterna var tvivelsutan både nyttiga och legitima inspektions- eller studieresor. Men andra var lika uppenbart rena nöjesresorna. Följaktligen lät House of Representatives Rules Committee i förra veckan meddela att det fick vara slut med utflykterna nu.

Utskottet i fråga, vars godkännande krävs för all studie- och inspektionsverksamhet, meddelade att man i

normal praxis både inom storföretagen och framför allt de olika storföretagen emellan.

År 1910 hörde till exempel White Sulphur Springs i Västvirginias bergstrakter hemma på samma höga societetsnivå som Bar Harbor och Newport. År 1954 inviterade Chesapeake and Ohio Railroad, ägare till Greenbriers kurhotell i White Sulphur Springs, till detta kurhotell direktörer på toppnivå i företag som är eller kan förväntas bli viktiga befraktare på denna järnväg, och som kände sig mäkta hedrade över denna inbjudan. År 1948 stod C & 0 för alla kostnader i samband med denna hotellvistelse, men idén väckte sådan anklang bland de celebriteter inom affärsvärlden, societeten och politiken som blev inbjudna, att dessa numera far dit på sina egna utgiftskonton. Kurorten i fråga tar emot gäster året om, men årets höjdpunkt där är den stora vårfesten, som bevistas av societetens och affärslivets toppar.

I Florida håller man på att uppföra en hel semesterstad för 3 000 personer, som skall hyras ut till företagscheferna och deras gäster på året-runt-basis. Företagen kan sedan antingen hyra ut i andra hand till sina anställda eller skriva av kostnaderna som avdragsgilla utgifter under de perioder husen används för representation, årsmöten eller viktiga sammanträden.

Continental Motors Corporations lockar med andjakt i Lost Island i Arkansas. Continental räknar med att den gamla vanliga rutinen med golf, cocktail, middagar och nattklubbar är 'gammal skåpmat' för en chef som hunnit så långt att han är stor nog att kunna betraktas som en viktig kund. Alltså har man inaugurerat ett customer relations program som vid det här laget har fungerat i cirka femton år. Den sortens 'jaktstugeförsäljning' påträffas i huvudsak i råvaruindustrierna, där de stora försäljningarna sker direkt från chef till chef, och mindre i konsumtionsvaruindustrierna. Varenda deltagare i jakten är 'direktör eller vicedirektör, eller kanske general eller amiral'. I samma trakt har åtminstone tre andra bolag numera dyrbara andjaktklubbar också de. Bland gästerna i sådana jakt- och fiskeklubbar finns vanligen både företagens egna toppar och ledande storkunder.

Representationskontot är ett mera allmänt känt faktum, men trots sina omfattande och långtgående verkningar har det aldrig studerats närmare av någon forskare. Ingen vet — och det finns inte heller några möjligheter att ta reda på den saken — exakt hur stor del av de nya privilegierade klassernas lyx, överflöd och nöjen som möjliggörs just genom representationskontot och det allena. 'Vice ordföranden i ett företag har', skrev nationalekonomen Richard A. Girard i en artikel nyli gen, 'en klumpsumma på 20 000 dollar om året för den representation han själv finner lämplig. I kontraktet stadgas direkt att han inte skall behöva redovisa för dessa pengar.'[14] Skatteverkets folk ligger i ständig fejd med de bolagsrika om dessa representationsavdrag, men brukar i allmänhet hålla styvt på att varje enskilt fall är någonting för sig — vilket bara är ett annat sätt att säga att det inte finns några fasta regler och att kronokommissarien har vidsträckta befogenheter.

'Teaterns folk räknar med att 30-40 procent av teaterpubliken i New York sitter där på representationskonton, och det är den gruppen som betyder skillnaden mellan liv och död för teatrarna.'[15] Därtill torde man 'i städer som New York, Washington och Chicago', enligt en undersökare, 'tryggt kunna hävda att långt över hälften av samtliga gäster på de bästa hotellen, de bästa nattklubbarna och de bästa restaurangerna sätter upp notan som en representationsutgift att betalas av bolaget, som i sin tur drar av summan på skatten'.

Och samme iakttagare fortsätter med att understryka ett väl känt faktum: 'Det finns något hos ett representationskonto som lockar fram den latenta skumheten, girigheten och småsnålheten

---

fortsättningen tänkte godkänna fria utrikes resor endast för medlemmarna av utrikesutskottet, utskottet för de väpnade styrkorna och Insular Affairs-utskottet. Den stående kvickheten kongressledamöterna emellan har den senaste veckan varit att det säkert kommer att bli svårt att ordna den vanliga beslutsmässiga majoriteten i Paris i sommar.'

[14] Girard, op. cit., sid. 89. Se även *Business Week*, den 29 augusti 1953.

[15] Marya Mannes: 'Broadway Spectators', *The Reporter*, den 7 april 1955, sid. 39.

också hos de hederligaste människor. Dessa utgiftsformulär har hos sina stolta innehavare länge gått under smeknamnet ”blufflappar”. Att skriva ut en kostnadsräkning punkt för punkt har länge betraktats som ett slags tvekamp med företagets revisor, där det är fullt legitimt att köra med de mest skriande halvsanningar, små vita lögner och rena fantasier, vad som helst som revisorn, hur rasande han än må bli, inte direkt och klart kan avslöja som ren lögn.'[16]

Med vår genomgång här har vi ingalunda uttömt de bolagsrikas alla privilegier, och har därtill i huvudsak inskränkt oss till de juridiskt och officiellt sanktionerade formerna. Många av dessa nya privilegier — och särskilt då de finare specialförmånerna — har en lång historia bakom sig och accepteras helt av statsöverhuvuden och högre innehavare av offentliga ämbeten. Guvernören har sitt 'guvernörspalats' där han bor hyresfritt; presidenten, med ett representationskonto på 50 000 skattefria dollar om året, har sitt Vita hus, som inrymmer både bostad med alla tänkbara bekvämligheter och dito uppassning och arbetslokaler. Men vad som har inträffat är att i samma mån som bolaget blivit det verkliga ankarfästet för de privilegier som åtföljer de stora rikedomarna, har den sortens finare förmåner blivit normala bland de privata rika i samma mån som de förvandlats till bolagsrika. När höga bolagschefer i rörda ögonblick förälskat talar om sina bolag som En Enda Stor Familj, hävdar de därmed i högst reell mening en sociologisk sanning om det amerikanska samhällets klasstruktur. För de ägandets maktbefogenheter och privilegier, som delas av de bolagsrika, har nu blivit kollektiva, och individens bästa och tryggaste möjlighet att tillförsäkra sig sådana privilegier ligger i att han är eller gör sig till en del av bolagsvärlden.

Amerika har *inte* blivit ett land där individens nöjen och maktmöjligheter avgränsas av låga inkomster och höga skatter. Här finns inkomster så höga att de förblir höga också efter skatt, och det finns många sätt att smita undan eller hålla nere skatterna. I Amerika existerar och bibehålls ett skikt av bolagsrika, som för vart år som går får nya tillskott, och många av detta skikts medlemmar äger mycket mer pengar än vad de alls kan göra av med personligen. För många av dessa människor är priser såsom sådana helt likgiltiga. De behöver aldrig titta på högerspalten på en matsedel, de har aldrig behövt ta order av någon, de behöver aldrig göra något obehagligt annat än om de gör det av egen fri vilja, de har aldrig behövt väga och överväga olika alternativ med tanke på kostnaderna. De är aldrig *tvungna* att göra något. De är av alla yttre tecken att döma fullständigt fria människor.

Men är de verkligen fria?

Svaret är Ja, inom ramen för de villkor som uppställs av deras samhälle är de helt fria.

Men hindras och begränsas de inte av ägandet av pengar? Svaret är Nej, inte alls.

Men är inte detta bara överilade och ytliga svar, finns det inte mera välöverlagda, djuplodande svar på de här frågorna?

Vad för slags djuplodande svar? Och vad menas egentligen med frihet? Vad det än kan betyda i övrigt, så innebär frihet dock möjligheten att göra vad man vill, när man vill göra det och på det sätt man föredrar. Och i det amerikanska samhället kräver möjligheten att göra vad man vill, när man vill och hur man vill pengar och åter pengar. Pengar är makt och makt ger frihet.

Men finns det då inte några begränsningar?

Naturligtvis finns det gränser för penningens makt och de friheter som bygger på den makten. Och det finns också psykologiska fällor för de rika, precis som för snåljåpar och slösare på alla nivåer, som kan hindra och hämma deras förmåga att vara fria.

Den snåle njuter av ägandet såsom sådant. Slösaren njuter av slösandet såsom sådant. Ingendera kan i renodlad form betrakta pengarna som ett medel för allehanda olika ändamål

[16] Ernest Haveman, op. cit.

här i livet. Gnidaren känner välbehag inför sin potentiella förmåga att ge ut pengar, och alltså ryggar han tillbaka inför att verkligen ge ut dem. Han är en spänd och stressad person, som hela tiden är rädd för att förlora sin teoretiska möjlighet att göra av med en massa pengar, och följaktligen aldrig förverkligar den. Hans trygghet och maktkänsla förkroppsligas av den skatt han samlat, och i sin rädsla att förlora den fruktar han rentav förlusten av själva sitt jag. Han är inte bara en knusslig typ, behöver inte ens nödvändigtvis vara en vanlig girigbuk. Han är det ekonomiska systemets impotente tittare, mannen för vilken själva ägandet av pengar för ägandets egen skull, inte därför att pengarna kan användas till saker och ting, har blivit själva syftet med livet. Han förmår inte genomföra den ekonomiska könsakten. För gnidaren blir pengarna, som för de flesta människor bara är ett medel, ett tyranniskt ändamål i sig självt.

Slösaren är tvärtom en typ för vilken själva handlingen att ge ut pengar är en källa till njutning. Det som får honom att njuta av en vild köprond är inte den glädje och det välbehag han väntar sig av de saker han förvärvar. Själva det meningslösa slösandet är i sig hans glädje och hans belöning. Och under akten gör slösaren allt för att visa hur grundligt han struntar i pengarna. Han 'konsumerar till övermått för att visa att han står över alla pekuniära hänsyn, och avslöjar på det viset hur högt han värderar dem.

Säkert kan man hitta exempel på båda dessa det monetära systemets särlingar bland dagens amerikanska rikemansklass, men de är absolut inte typiska. För de flesta bland de bolagsrika står pengarna som en alltigenom tillfredsställande bytesvara — ett rent och oförfalskat medel som kan användas för att uppnå en enorm mångfald av högst konkreta ändamål. De sätter värde på pengarna utifrån tanken på vad dessa kan ge dem av bekvämlighet och nöjen, status och alkoholism, trygghet och makt och upplevelser, frihet och leda.

Längst ner på bottnen i penningsamhället har folk aldrig tillräckligt med pengar och den saken är själva huvudfaktorn i det sätt att leva som kallas 'ur hand i mun'. Här befinner man sig på sätt och vis under själva det monetära systemet — eftersom man aldrig har tillräckligt med pengar för att tryggt höra hemma i det.

På mellannivåerna känns penningsystemet ofta som en oändlig trampkvarn, ett ekorrhjul. Man får aldrig så det räcker; de 8 000 i år har ju inte gjort det hela ett dugg bättre än fjolårets 6 000. Bland människorna på de här nivåerna hyser man starka misstankar om att även om man hade 15 000 om året skulle man förmodligen snurra i samma ekorrhjul, som penningsystemets fånge.

Men vid en viss punkt på välståndsskalan sätter en kvalitativ förändring in: de rika märker att de har så mycket att de inte alls behöver tänka på pengar. Och det är då, och först då, de verkligen har segrat i penningkapplöpningen; då står de över striden. Och i ett samhälle som domineras av pengarna är det inte för mycket sagt om man hävdar att det är först då människorna verkligen kan bli fria. Förvärvet som upplevelse och allt som detta kräver behöver då inte längre vara en boja. De människor som nått så långt står över penningsystemet, över klättringen i ekorrhjulet; för dem gäller inte längre sanningen att ju mer de förtjänar, dess svårare tycks det bli att få debet och kredit att gå ihop. Och detta är vår definition på de rika som individuella konsumenter.

För de mycket fattiga går det helt enkelt inte ihop. Inom medelklassen dyker det alltid upp nya behov, och är livets nödtorft avklarad återstår statusbehoven. För de statusrikas del har den sortens bekymmer aldrig existerat, och inom de gränser som uppställs av vår mänskliga tillvaro som art, hör de förvisso till de friaste bland amerikaner.

Föreställningen om att miljonären bara skulle uppleva en trist och glädjelös tomhet på samhällets höjder; föreställningen om att de rika inte vet var de skall göra av sina pengar; föreställningen om att de framgångsrika uppfylls av framgångens meningslöshet och att de som fötts framgångsrika är inte bara rika utan också futtiga och småskurna — kort sagt, föreställningen om de rikas tomma och glädjelösa liv — är i allt väsentligt bara den rönnbärsfilosofi

varmed de icke-rika söker trösta sig över sin brist på rikedom. Rikedom är något mycket tillfredsställande i sig och ger goda möjligheter till en mängd goda ting.

Att vara rejält rik är detsamma som att ha full möjlighet att i stor skala förverkliga alla sina små nycker och fantasier och vurmer. 'Rikedomen har stora privilegier', skrev Balzac en gång i världen, 'och den avundsvärdaste av dem alla är makten att driva alla sina tankar och känslor till det yttersta, att sporra och stegra förmågan att känna genom att uppfylla alla dess myriader infall.' De rika är väl precis som alla andra i första hand vanliga enkla människor. Men deras leksaker är större, och de äger fler leksaker och de har fler leksaker på en gång.[*]

Och vad de rikas grad av lycka anbelangar, så är detta en sak som inte kan vare sig bevisas eller motbevisas. Men man bör dock betänka att de rika i Amerika är segrarna i ett samhälle där penningen och penningars värde är viktigare än allt annat. Om de rika inte är lyckliga, så måste det bero på att vi är olyckliga allesammans. Därtill skulle det förmodligen vara oamerikanskt att tro att de är olyckliga. För om de inte är lyckliga, då leder själva vittnesbördet om framgång i Amerika, det stora mål som alla friska och sunda människor strävar mot här, till säck och aska i stället för gyllene frukter.

Och om så varenda människa i Amerika vore olycklig, eftersom vi alla är människor, så finns det ingen orsak att föreställa sig att just de rika skulle vara mer olyckliga än andra. Och om alla är lyckliga, så kan det ju inte gärna finnas någon orsak att tro att just de rika skulle stå utanför denna allmänna amerikanska lycksalighet. Om inte de som segrar i det lopp som hela detta samhälle tycks vara inriktat på är 'lyckliga', skall man då tro att lyckan finns hos de förlorande? Måste man verkligen försöka slå i sig själv att bara de som lever i det amerikanska samhället kan vara lyckliga, inte de som lever på det? Om det vore en katastrof att förlora och en skriande fasa att vinna, då skulle det stora spelet om framgången förvisso vara ett dystert spel, dubbelt dystert med tanke på att det rör sig om ett spel som ingen inom den amerikanska kulturen kan undvika att spela. För den som håller sig borta från detta spel har ju objektivt sett otvivelaktigt förlorat i det, och att ha förlorat objektivt, men subjektivt inbilla sig att man har segrat — det gränsar ju närmast till vansinne. Vi är helt enkelt så illa tvungna att tro att de rika i Amerika är lyckliga, för annars kan vårt förtroende till hela denna idoga strävan rubbas i grunden. För av alla de tänkbara värden som kan finnas i ett mänskligt samhälle, är det bara ett och ett allena som är i sanning allenahärskande, i sanning allomfattande, i sanning sunt och riktigt, i sanning och helt och fullt den amerikanska människans högsta och största mål. Det värdet är penningen, och må de förlorande sluta klaga över hur sura rönnbären är.

’Han är kung ...', förklarar en av Balzacs figurer, 'han kan göra vad han behagar; han står över allt, som alla de rika gör. För honom blir i fortsättningen uttrycket: ”Alla fransmän är lika inför lagen”, en lögn som står inristad överst på en urkund. Han kommer inte att lyda lagen, utan lagen kommer att lyda honom. För miljonärerna finns det ingen schavott, ingen bödel!'

'Jo, det finns det', svarade Raphael. 'De är sina egna bödlar!' 'Ännu en fördom!' utbrast bankiren.

De bolagsrikas nyare privilegier hänger samman med penningens makt på konsumtionens och de personliga upplevelsernas område. Men penningens makt, den ekonomiska ställningen prerogativ, bolagsägandets samhälleliga och politiska tyngd, är ingalunda begränsade bara till samlar- och konsumtionssfärerna, vare sig bolagligt eller personligt. För den amerikanska eliten, varav de bolagsrika bara är en grupp, är makten över konsumtionsvarorna faktiskt inte

[*] Till de affärstransaktioner Howard Hughes varit inblandad i hörde köpet av RKO från Floyd Odlum för närmare nio miljoner dollar. 'Jag hade inte den minsta användning för det!' svarade Hughes på fullt allvar när han blev tillfrågad om denna transaktion. 'Enda orsaken till att jag köpte RKO av Floyd Odlum var att jag trivdes så bra med alla flygturerna ner till hans ranch i Indio [Kalifornien] för att diskutera de olika detaljerna i köpet.'[17]

[17] Cit. i Look, den 9 februari 1954.

ens tillnärmelsevis lika viktig som rikedomens institutionella maktbefogenheter.

I. Författningen är det högsta och suveräna politiska kontraktet i Förenta staterna. Den ger i sitt fjortonde tillägg vederbörlig juridisk sanktion åt dessa bolag som nu är de bolagsrikas säte och leds av direktörsgruppen ibland dem. Inom den politiska ram som gäller för detta land bildar företagseliten en uppsättning styrande grupper, en hierarki som utvecklats och leds från den ekonomiska toppen och neråt. Chefstjänstemännen är numera de som leder denna bolagsvärld, som i sin tur är en värld av ekonomisk suveränitet inom landets politiskt suveräna område. Det är dem det ekonomiska initiativet tillkommer, och de är medvetna om den saken och betraktar den som sitt självklara prerogativ. I sin egenskap av herrar på industrins stora herrgårdar har de sett med en viss motvilja på de federala myndigheternas samhälleliga omtanke om den underlydande befolkningens välfärd. De betraktar arbetare och distributörer och leverantörer till deras eget bolagssystem som underordnade medlemmar av deras egen värld, och ser sig själva som typiskt amerikanska individualister som har nått upp till toppen.

De styr och leder den privata bolagsekonomin. Man lär knappast kunna påstå att myndigheterna har lagt sin näsa i blöt så värst mycket det senaste decenniet, för i bokstavligt talat vartenda fall av regleringsåtgärder man tittar närmare på har det reglerande organet utvecklats till att bli en utpost för bolagen. Om man behärskar produktionsmedlen behärskar man inte bara tingen utan också de människor som, eftersom de inte själva tillhör den besittande klassen dras till produktionsmedlen för att få arbete. Då behärskar och leder man dessa människors liv under arbetet i fabriken, under transporterna, på kontoret. Då bestämmer man hur arbetsmarknaden skall vara utformad, eller slåss om den saken med fackföreningar och myndigheter. Då beslutar man i företagets namn om hur mycket som skall tillverkas av vad och när och hur man skall tillverka det och hur mycket man skall ta betalt för det.

II. Pengar ger sin innehavare möjlighet att direkt sätta in sin politiska makt i de politiska partiernas angelägenheter. På 1890-talet samlade Mark Hanna pengar bland de rika, pengar som skulle användas för att bekämpa William Jennings Bryan och den populistiska 'mardrömmen'; och många av de superrika har varit inofficiella rådgivare till olika politiker. Mellons, Pews och du Ponts har i långliga tider varit framstående bidragsgivare till partikassorna, och under efterkrigstiden har Texasmiljonärerna lämnat frikostiga penningbidrag till diverse politiska kampanjer litet varstans. De har hjälpt McCarthy i Wisconsin, Jenner i Indiana, Butler och Beall i Maryland. År 1952 överlämnade till exempel en enda oljemagnat (Hugh Roy Cullen) trettioen olika bidrag på från 500 till 5 000 dollar vardera (och minst 53 000 dollar sammanlagt) och hans båda svärsöner stödde och stöttade (med åtminstone 19 750 dollar till) tio kandidater till kongressen. Det har påstått att de texikanska mångmiljonärerna vid det här laget satsar pengar inom politiken i minst trettio delstater. Murchison har givit bidrag ill politiska kandidater utanför Texas ända sedan 1938, även om han slapp all publicitet kring den saken ända tills han och hans maka år 1950, på Joseph McCarthys begäran, bidrog med 10 000 dollar till kampen mot senator Tydings i Maryland och år 1952 skickade pengar avsedda att slå ut McCarthys svurne fiende i Connecticut, senator William Benton.

År 1952 fick de sex ledande republikanska och demokratiska politiska kommittéerna 55 procent av sina samlade intäkter (här inberäknat endast bidrag till grupper som gjorde av med pengar i två eller flera delstater) i form av 2 407 bidrag på 1 000 dollar eller mera.[*] Och de

[*] Listan över republikanska partiets bidragsgivare toppades av familjerna Rockefeller (94 000 dollar), du Pont (74 175), Pew (65 100), Mellon (54 00), Weir (21 000), Whitney (19 000), Vanderbilt (19 000), Goelet (16 800) och Milbank (16 500) och Henry R. Luce (13 000). Demokratiska bidragstopparna var familjen Wade Thompson Nashville (22 000), familjen Kennedy (20 000), Albert M. Green-field i Philadelphia (16 000), Matthew H. McCloskey i Pennsylvania (10 000) och familjen Marshall Field (10 000).[18]

[18] *The New York Times*, den 11 oktober 1953, sid. 65. 'The Hatch political Activities Act innebär', fortsätter *The*

siffror man har är minimisiffror, eftersom många bidrag kan ges av familjemedlemmar med andra namn, som tidningarna inte kan identifiera lika lätt.

III. Det är dock inte i första hand genom direkta kampanjbidrag som de rika utövar politisk makt. Och det är mindre de superrike och mera bolagscheferna — storbesittarklassens reorganisatörer — som har satsat på att utnyttja den makt ägandet ger politiskt. Allt eftersom bolagsvärlden allt mer och på ett allt mer raffinerat sätt involverats i den politiska ordningen, har dessa chefstjänstemän blivit allt mer och allt intimare associerade med politikerna, och framför allt med de nyckelmän som bildar det politiska direktoratet inom Förenta staternas styre.

Vi har vant oss vid att föreställa oss 1800-talets affärsman som en slug 'specialist' på köpslagan och kohandel. Men de stora bolagens framväxt och de statliga myndigheternas allt mer omfattande ingripanden på de ekonomiska domänerna har utvalt och format och privilegierat storaffärsmän som är föga intresserade av köpslagan och kohandel på något område utan i första hand är ytterst professionella chefer och skickliga näringspolitiker. För i dagens läge måste en framgångsrik affärsman, antingen som ägande direktör eller som direktör över vad andra äger, kunna påverka eller behärska de positioner inom statsmakten där det fattas beslut som är avgörande för hans bolags verksamhet. Denna tendens stärks och underlättas givetvis av ett krigstillstånd, vilket sålunda skapar ett behov av att vidareföra bolagsverksamheten med både politiska och ekonomiska medel. Krig är en verklig hälsokälla för bolagsekonomin; under ett krig blir nationens ekonomi gärna mer unifierad, och därtill kommer att bolagens ekonomiska verksamhet ges en politisk legitimation av bästa och ädlaste sort — nationens egen säkerhet.

'Före första världskriget kämpade affärsmännen inbördes; efter kriget slöt de leden och vände en enad front mot konsumenterna.'[19] Under andra världskriget satt affärsmännen i otaliga rådgivande utskott rörande krigföringen. De fördes också på ett mera permanent sätt in i den militära apparaten genom att många affärsmän fick officersfullmakter i reservofficerskåren.[*] Detta har pågått ganska länge och är tämligen väl känt, men under Eisenhowers presidentur placerade sig bolagsledarna offentligt på nyckelposterna inom överhetens verkställande avdelning. Där man tidigare bara haft den tysta makten och den rymliga överenskommelsen, hade man nu också fått den högljudda rösten.

Vad göres oss mera vittne behov i form av subtilare analyser när inrikesministern, Douglas McKay, den 29 april 1953 öppet förklarade för sina vänner i handelskammaren: 'Vi sitter i sadeln här som en administration som representerar affärslivet och industrin.'[21] Eller när försvarsminister Wilson öppet satte likhetstecken mellan Amerikas Förenta staters och

---

New York Times, 'att det blir olagligt att skänka mer än 5 000 dollar till någon nationell grupp. Men däremot tillåter den en person att donera upp till 5 000 dollar till hur många olika organisationer som helst, och tillåter också att varenda medlem av en familj ger egna, separata donationer.'

[19] Harry Carman och Harold C. Syrett: *A History of the American People* (Knopf, New York, 1952), vol. II, sid. 451.

[*] Går man igenom bakgrunden för de dollar-o-year men som satt i Washington under andra världskriget finner man att det industrin lånade ut till regeringen, med mycket få undantag, var sina finansexperter, och inte folk som hade erfarenheter av produktionen: '... försäljarna och inköparna i WPB leds av Ferdinand Eberstadt, tidigare affärsbankir från Wall Street. Alibit om att de här männen skulle vara alldeles speciellt kvalificerade för sina poster fick en fruktansvärd stjärnsmäll när WPB den senaste månaden fann sig nödsakat att låta dem ... genomgå en särskild utbildningskurs för att lära dem den industriella produktionens elementa ... Och därmed kommer vi till de endollarmän som trygferade WPB:s lönelista med sina egna företags försäljare och inköpare. Endollarmännen påstods vara industrins ädla utlån av sina egna toppexperter på företagsdrift och finansexperter till regeringen, för att hjälpa den att vinna kriget. Men nu råkar det högsta chefsskiktet inom industrin bestå av två sorters folk ... produktionsexperter och finansexperter. ... Industrin behöll sina produktionsexperter för egen räkning.'[20]

[20] Jonathan Stout: 'Capital Comment', *The New Leader*, den 5 december 1942.

[21] Cit. i *The Reporter*, den 25 oktober 1954, sid. 2

General Motors intressen? Visst kan sådana incidenter betraktas som politiska lapsusar — eller skulle åtminstone vara det, om det fanns ett oppositionsparti — men måste de inte också betraktas som avslöjanden av djupt kända övertygelser och avsikter?

Det finns direktörer som är lika rädda för den sortens direkta politiska identifiering som 'opolitiska' fackföreningsledare för ett tredje parti. De bolagsrika hade länge legat i träning som oppositionsgrupp, men så småningom började de intelligentare bland dem få en allmän känsla av att de lika gärna kunde ge sig med i leken. Före Eisenhower kunde den makt de utövade lättare framstå som politiskt oansvarig. Efter Eisenhower blir det inte lika lätt. Men finns då inte risken att de — och med dem affärsvärlden såsom sådan — får skulden om saker och ting kärvar till sig?

Men John Knox Jessup, ordförande i Fortunes styrelse, anser att bolagen kan ersätta det arkaiska delstatssystemet som stommen till en självstyrelse — och på så sätt fylla det vacuum som finns på maktens mellannivåer. För som chef för bolagets samvälde har ju direktören det rent politiska jobbet att försöka hålla alla sina väljare på något så när gott humör. Jessup hävdar att jämvikten mellan den ekonomiska och den politiska sfären redan har trasats sönder: 'En president som vill att landet skall blomstra under hans styre är minst lika beroende av bolagen — troligen ännu mer — som bolagen är beroende av honom. Han har ungefär samma ställning inför dem som Johan utan land hade inför de jordägande baronerna vid Runnymede, den gången när Magna Charta drevs igenom.' [22]

I allmänhet torde man dock kunna säga att direktörernas ideologi, i deras egenskap av medlemmar av de bolagsrikas klass, kan definieras som konservatism utan någon ideologi alls. De är konservativa, om inte för annat så helt enkelt därför att de betraktar sig som ett slags de framgångsrikas brödraskap. De saknar ideologi därför att de betraktar sig som 'praktiskt folk'. De skapar sig inga problem utan reagerar bara på de alternativ de ställs inför, och vill man forska i den lilla ideologi de har är enda möjligheten att dra slutsatser utifrån deras reaktioner.

De sista tre decennierna, faktiskt ända sedan första världskriget, har skiljelinjen mellan den politiska och den ekonomiska människan suddats ut mer och mer; även om bolagsdirektörerna tidigare brukat misstro de av deras egna som stannat alltför länge ute på den politiska vädjobanan. De föredrar att komma och gå, för i så fall hinner de aldrig bli ansvariga. Men ändå har allt fler och fler höga bolagsdirektörer direkt gått in i landets styre; och resultatet har blivit en helt ny politisk ekonomi, i vars topp man finner representanter för de bolagsrika.'*

De frågor som väcks genom dessa uppenbara fakta om de bolagsrikas politiska makt gäller inte så mycket den personliga integriteten hos de män det gäller, och förvisso inte vad de kan vinna personligen i fråga om rikedom, prestige och makt. pet där är också mycket viktiga frågor, som vi också skall ta upp när vi studerar den högre omoralens allmänna utbredning och strukturen hos makteliten i dess helhet. Men den allra viktigaste rent politiska frågan gäller om dessa fakta tillsamman kan anses bevisa förekomsten av en direkt strukturell förbindelse mellan de bolagsrika och de som vi här kallar det politiska direktoratet.

Har de superrika och företagscheferna, de övre skikten inom de lokala societeterna och the metropolitan 400, de strategiska kotterierna inom bolagsvärlden, redan reellt och de facto ockuperat allehanda maktställningar inom det formellt härskande politiska systemet? Att de har gjort inbrytningar i regeringen, skaffat sig privilegier inom landets styre, är ju klart och uppenbart. Men har de varit och är de aktiva rent politiskt? Tvärtemot de legitimerade legenderna, de lärda myterna och den allmänna folktron, blir svaret på den frågan ett komplicerat men mycket bestämt ja.

---

[22] John Knox Jessup: 'A Political Role for the Corporation', *Fortune*, augusti 1952.

* Se kap. tolv: Makteliten, som rymmer en fylligare diskussion av direktörernas politiska roll.

Man tar emellertid grundligen miste om man inbillar sig att den politiska apparaten bara är ett tillägg till bolagsvärlden, eller att den helt har övertagits av de bolagsrikas representanter. Amerikas regering är inte, vare sig på något enklare sätt eller som ett rent strukturellt faktum, något slags utskott från 'den härskande klassen'. Den är ett helt nät av 'utskott', och också andra personer från andra hierarkier än de bolagsrikas sitter i dessa utskott. Av dessa andra är yrkespolitikern själv den mest komplicerade, men den senast tillkomna gruppen är de höga militärerna, krigsherrarna i Washington.

8. Krigsherrarna

På 1700-talet började iakttagarna på den historiska arenan kunna notera en högst märklig tendens i maktfördelningen uppe på det moderna samhällets toppar: civila ledare fick allt mera att säga till om och lyckades mer och mer bemästra det krigiska våldets män, vilkas makt snävades in och neutraliserades och blev allt mindre. Visst hade militärerna också tidigare, 'på olika platser och under olika perioder, ibland varit underställda den civila maktens beslut, men denna nya tendens – som nådde sin höjdpunkt på 1800-talet och fortsatte ända fram till andra världskriget – föreföll ändå, och verkar fortfarande, märkligt enkel och självklar, eftersom detta aldrig hade hänt i samma, skala tidigare och aldrig tillförne tyckts så 'fast och säkert grundat.

Men på 1900-talet började detta stora, korta och .kostbara mellanspel av civil dominans vackla igen i de stora industriländerna; och nu – när den långa fredsperioden från Napoleontiden och fram till första världskriget är över – har världshistoriens gamla paradmarsch allt mer övergått till de gamla tongångarna igen. Världen över kommer krigsherrarna tillbaka på nytt. Vid det här laget har generalerna och amiralerna dessa olustiga kusiner inom den amerikanska eliten – vid bolagsdirektörernas och politikernas sida tillskansat sig eller tilldelats en allt större makt att fatta och påverka beslut av största och yttersta vikt.

All politik är en kamp om makten; och maktens yttersta form är våldet. Hur kommer det sig då att militärdiktaturen trots allt inte är den normala och vanligaste typen av statlig överhet? I själva verket har ju människan genom större delen av sin historia levat under svärdet, och så snart .det kommit till allvarligare rubbningar i människornas 'angelägenheter, verkliga eller inbillade, har samhällena gärna återgått till militärstyre. Fortfarande förbiser vi lätt dessa enkla världshistoriska fakta, därför att vi själva har ärvt vissa värden som råkade blomstra under 1700- och 1800-talet, under regimer där den högsta makten var civil. Även om maktens yttersta form är övertalningen genom våld, så har dock inte alla maktkamper inom och mellan nationerna alltid nått den yttersta gränsen. Våra statsrättsliga teorier har supponerat och våra författningar skapat institutioner där våldet har reducerats och underställts effektiva kontrollåtgärder från den civila maktens sida. Under det moderna västerlandets långa fredsperiod har historien mer och mer överlåtits åt politikern, rikemannen och juristen, i stället för generalen, banditledaren och amiralen. Men hur kom den där fredsperioden till? Hur gick det till när dominansen gled över från våldets män till de civila?

I sin diskussion av militären bygger Gaetano Mosca[1] på ett antagande som vi för vår del inte delar, .men som dock inte behöver hindra oss från att godta hans resonemang i stort .... Han utgår från att det 'i varje samhälle finns en viss kvot av individer som alltid griper till våld om de provoceras på att sätt. Ger vi, säger Mosca, den sortens män både snille och den historiska möjligheten, får vi en Napoleon; ger vi dem ett stort och högt ideal, får vi en Garibaldi; och ger vi dem bara chansen men ingenting mera, så får vi en Mussolini eller, skulle man kunna tillägga, om det rör sig om en bolagskultur, en gangster.

[1] Jfr Gaetano Mosca: *The Ruling Class* (översatt av Hannah D. Kahn) (McGraw-Hill, New York, 1939), spec. sid. 226ff och Livingstons inledning, sid. XXIIff.

Men, förklarar Mosca vidare, ger man en sådan individ en plats i en viss typ av samhällshierarki så får man en yrkessoldat, och i så fall kan han ofta låta sig behärskas av civilister.

Naturligtvis har det ofta hänt att den inre freden i ett land byggts på andra grundvalar än en stående yrkesarme. Sådana andra grundvalar har varit den 'gudsfred' som framtvingats av ett starkt och mäktigt prästerskap, eller den 'kungsfred' som i medeltidens Europa påtvingades de individer som ansåg att deras ära och deras makt vilade på 'svärdet. Men den direkt fundamentala grundvalen för freden i vår moderna historia, rentav i världshistorien såsom sådan, är – som man tyvärr kunde vänta sig – något av ett tveeggat svärd; för det som i senare tid har bevarat freden har varit våldets centralisering och monopolisering till nationalstaten, och detta innebär i sin tur att det faktum att vi nu lever i ert värld som organiserats i över hundra sådana nationalstater, också står som ett ständigt hot om nya krig.

Före nationalstatens tillkomst kunde våldets män – och' gjorde det ofta också – nöja sig med våld i lokal skala, och feodalismen i både Europa och Orienten var på många sätt ett slags lokalstyre, utövat av våldets män. Innan nationalstaten centraliserade och monopoliserade våldsmedlen, hade makten en tendens att kontinuerligt återskapa sig själv i små, spridda centra, och lokala band som överhet var ofta ett väl inarbetat faktum i mänsklighetens förnationella historia. Men den spanske rövaren blev så småningom — under nationsbyggarna Ferdinand och Isabella — en kronans man och utvecklades i sinom tid till först conquistador och sedan en drottningens soldat. Det lokala våldets representant blev, kort sagt, medlem av en nationell stående armé, som svurit det civila statsöverhuvudet huld och trohet.

Men vad för slags säregen inrättning är då denna stående armé, som tydligen kan kanalisera stridslusten hos våldets män så att de frivilligt underkastar sig en civil myndighet och till och med gör lydnaden under denna till själva grundvalen för sin hederskodex? För om den stående armén i den moderna nationalstaten alltså har kommit att monopolisera våldet, faktiskt har blivit stark nog att dominera samhället — varför har den då inte gjort detta? Varför har den i stället i allmänhet underordnat sig och accepterat det civila statsöverhuvudets civila myndighet? Varför underordnar arméerna sig? Vad är hemligheten bakom den stående armén?

Någon sådan hemlighet finns inte, men däremot finns det flera tämligen uppenbara mekanismer, som har fungerat överallt där en stående armé stått under civila myndigheters kontroll. Först och främst har alla dessa arméer samt och synnerligen varit institutioner av den 'aristokratiska' typen. Varje gång man har försökt göra rent hus med denna aristokratiska karaktär, som till exempel under den första bolsjevikiska yran, har försöken skändligen misslyckats. Inom varje nationell krigsmakt upprätthålls alltid en absolut skillnad mellan officerare och manskap; och officerskadern är i allmänhet rekryterad inom den civila befolkningens härskande skikt eller bland dem som sympatiserar med dessa skikts intressen; följaktligen har kraftbalansen *inom* de härskande skikten haft sin direkta avspegling inom krigsmakten. Och slutligen har det inom dessa krigsmakter, eller i varje fall i många av dem vuxit fram vissa förmåner som inte heller våldets män i allmänhet haft något emot: anställningstrygghet och därtill och än viktigare det ärofulla och hedersamma i att leva i enlighet mod en strikt hederskodex.

'Kan man verkligen förmoda', skrev John Adams mot 1700-talets slut, 'att Europas stående arméer trätt i sina länders tjänst av allenast rent patriotiska motiv? Är dessa officerare kontemplativa och hängivna män, som förväntar sig en belöning först i ett kommande liv? Är det en känsla av moralisk eller religiös plikt som får dem att sätta sina liv på spel och utsätta sig för risken att bli sårade? Visst kan man finna exempel på allt detta. Men om man föreställer sig att alla, eller ens huvudparten, av dessa hjältar verkligen drivs av sådana höga ideal, då bevisar man bara att man inte känner dem. Kan deras sold betraktas som en tillräcklig

uppmuntran? Denna ersättning, som möjliggör allenast en mycket enkel och måttlig bärgning, skulle aldrig kunna vara en tillfyllestgörande frestelse att avstå från möjligheterna att göra sin lycka på någon annan vädjobana, vartill ock kommer hemlivets alla behag, för att i stället söka den svåraste och farligaste syssla som existerar. Nej, vad som driver dem är tanken på och hoppet om de lagrar de kan vinna i krigets tjänst.

Soldater jämför sig med sina kamrater och tävlar med dem om befordran till korpral; korpralerna tävlar sinsemellan om att bli sergeanter; sergeanterna är beredda att leda en stormning för chansen att bli fänrikar; och sålunda strävar envar i krigsmakten ständigt efter att nå högre, på samma sätt som varje medborgare i samväldet ständigt strävar efter högre rang, efter att vinna allt fler människors uppmärksamhet.'[2]

Prestige uppfattad som ett slags hederns bud, med allt vad detta innebär, har tydligen varit den ersättning militären fått för att den avstått från den politiska makten. Detta avstående har gått mycket långt, så långt att det direkt införlivats med den militära hederskodexen. Trygga inom sin egen ofta vältrimmade byråkrati, där allting tycks vara under säker och prydlig kontroll, har officerarna ofta betraktat 'politiken' som en smutsig och obehaglig sysselsättning, utan tvekan ovärdig en gentleman; och deras statuskodex har ofta tydligt visat att de betraktade politikerna som tämligen lågtstående figurer från en otrygg och gungande värld.

Militärens statusmekanismer har ingalunda alltid fungerat till förmån för ett civilt styre, och det finns ingenting som säger att de måste göra detta. Det är ju till exempel ett känt och uppenbart faktum att de spansktalande nationernas förbannelse faktiskt har varit just detta att militären, så snart den fått in en fot i maktens rådslag, genomgående har försökt dominera dessa, och att den, när den inte fått detta i dessa rådslag, gärna har Marscherat mot landets huvudstad.

Alla dessa reflexioner gäller visserligen tendenser och verklig. heter världen över, men har ändå sin alldeles speciella giltighet för det amerikanska militära etablissemangets situation och dess högre echelonger av generaler och amiraler. Som alla stater föddes också Förenta staterna i våld och blod, men landet föddes dock under en tid då kriget trots allt inte framstod som det direkt dominerande draget hos det mänskliga samhället. Och det föddes i en region som inte var så lättåtkomlig för krigsmaskinerna, inte låg lika öppen för krigets förödelse, inte var lika utlämnad åt ångesten och rädslan som de militära grannskapen. Både tiden och platsen gjorde sitt till för att just Förenta staterna under sin första tid skulle ha goda möjligheter att upprätta och vidmakthålla ett civilt styre, med dålig jordmån för de militaristiska ambitioner som eventuellt kunde dyka upp.

Någon större sympati för yrkessoldaten kunde ju inte gärna uppstå i ett ungt land som just utkämpat en nationalistisk revolution där de brittiska motståndarna använt sig av legoknektar som inkvarterats i de amerikanska hemmen. Och detta vida, öppna land, omgivet av svaga grannar, indianer och breda oceaner, behövde hela 1800-talet igenom aldrig belamra sig med bördan av en stor och permanent militärapparat. Därtill fanns ju den brittiska flottan, som alltifrån Monroe-doktrinens första tid Och ända tills denna doktrin under 1800-talets senare del kom att tillämpas också på Storbritannien, i och med att den måste skydda de brittiska marknaderna på västra halvklotet också stod som en skyddande skärm mellan Förenta staterna och staterna på den europeiska kontinenten. Också efter första världskriget, ända fram till det nazistiska maktövertagandet i Tyskland, hade detta Amerika, som vid det laget blivit de bankrutta europeiska staternas store fordringsägare, inget militärt hot att frukta utifrån. Allt detta har också, precis som för Brittiska öarnas del, inneburit att det viktigaste vapenslaget hela tiden snarare har varit flottan än armén; och en flotta påverkar ett lands samhällsstruktur långt mindre än vad krigsmakten till lands i allmänhet gör, av det enkla skälet att krigsfartyg inte är till mycken hjälp om det gäller att slå ner ett folkuppror. Följaktligen spelade de ameri-

[2] John Adams: *Discourses on Davila* (Russell and Cutler, Boston, 1805), sid. 36-37.

kanska generalerna och amiralerna ingen större roll i politiken och den civila dominansen var fast och säker.

Ett land vars innevånare mycket målmedvetet varit inriktade på individuellt förvärv av rikedom, kunde ju knappast vara särskilt positivt inställt till att underhålla en stor och omfattande organisation som ekonomiskt sett är rent parasitär. Och ett land vars medelklass hyllade friheten och det personliga initiativet kunde ju knappast förväntas hysa någon större åstundan att lägga sig till med en större ansamling av dessa väldisciplinerade soldater, som endast alltför ofta låter sig brukas i tyranniska syften, till stöd för mindre fria styrelseformer. Följaktligen har både de ekonomiska krafterna och det politiska klimatet historiskt sett gynnat den civila nedvärderingen av militären som något som understundom kan vara ett nödvändigt ont, men dock alltid är en börda.

Förenta staternas författning utformades av människor som absolut inte ville ha något starkt och mäktigt militärt etablissemang. Presidenten, en civilperson, gjordes till överbefälhavare för alla landets väpnade styrkor, i krigstid också över delstatsmiliserna. En krigsförklaring måste utfärdas av kongressen, och endast 'kongressen kan anslå medel för militära ändamål – och bara för två år i taget. De enskilda staterna behöll sina egna miliser, helt skilda från det federala etablissemanget. Ingenting stadgades om något flöde av råd och anvisningar från de militära till de civila ledarna. I den mån författningen alls innehöll några stadganden om våld och krig, infördes dessa genomgående med största motvilja och våldets representanter hölls nere i en enbart verkställande roll.

I och med att själva revolutionsgenerationen försvunnit hade överklassen inte längre någon militär prägel; den amerikanska eliten införlivade aldrig systematiskt de ledande militärerna med sin grupp; inga fasta traditioner om det hedersamma i att tjäna sitt land som militär utvecklades; och de som ändå gjorde detta omgavs inte med någon speciell prestige. Affärsmannens företräde framför militären när det gällde 'äran' uppenbarades klart när det under inbördeskriget, och ännu under första världskriget, på intet sätt ansågs klandervärt att man hyrde någon att göra militärtjänst i ens eget ställe. Och följaktligen införlivades militärerna aldrig med de högre kretsarna inom nationen, där de satt och ugglade på sina ofta isolerade posteringar längs den gamla 'inre gränsen'.

Vilka strapatser – och de kunde förvisso vara hårda nog – som än drabbade de män som kämpade sig fram över kontinenten, och hur militära deras expeditioner och samhällen än kunde verka – och i många avseenden var de där samhällena faktiskt under långa perioder rena fältlägren – så fanns det dock aldrig någon militär inställning eller militär anda hos de som ledde nationens öden.

Och ändå ställs man, om man ser på hela Förenta staternas historia i stort, inför en tämligen kuriös situation. Här talar man alltså om för oss att vi aldrig varit och inte heller är någon militaristisk nation, att vi i själva verket direkt misstror den militära erfarenheten; och ändå kan vi samtidigt konstatera att revolutionen förde general Washington till posten som landets förste president, och att vissa avdankade officerare, som samlats i Order of Cincinnatti, senare umgicks med planer på att bilda ett militärt råd och insätta en amerikansk kung av militärens nåde. Och strider och skärmytslingar hade åtskilligt att göra med de politiska framgångar som kom generalerna Jackson, Harrison och Taylor till del under det mexikanska krigets tid. Och sedan har vi inbördeskriget, ett långt och blodigt krig som sprängde det amerikanska samhället i två delar och slog upp sår som fortfarande inte är helt läkta. Visserligen bevarade de civila myndigheterna på båda sidor makten både under och efter kriget, men det ledde dock till att general Grant så småningom blev president, som en bekväm galjonsfigur för diverse ekonomiska intressen. Och samtliga presidenter från Grant till McKinley var, bortsett från Cleveland och Arthur, före detta officerare från inbördeskriget, även om bara Grant varit yrkesofficer. Och sedan följer det lilla spansk-amerikanska pyttekriget och man tvingas notera

hur den hänsynslösaste och tuffaste av dem allesammans — kanske just därför att han inte var yrkesofficer — nämligen Theodore Roosevelt — så småningom hamnade i Vita huset han också. Faktiskt har ungefär hälften av de trettiotre män som varit presidenter i detta land haft militära erfarenheter av något slag; sex av dem har varit yrkesofficerare och nio har varit generaler.

Och alltifrån Shays uppror till Koreakriget har landet aldrig upplevt en enda längre period utan officiellt våld. Sedan 1776 har Förenta staterna varit engagerade i sju krig på främmande mark, ett fyraårigt inbördeskrig, ett helt sekel av strider och skärmytslingar med indianerna och diverse maktdemonstrationer i Kina, vartill kommer vårt underkuvande av det karibiska området och delar av Centralamerika.[*] Det kan visserligen tänkas att alla de här krigiska förvecklingarna samt och Synnerligen bara har betraktats som ett slags störande moment i jämförelse med de viktigare sysselsättningar man helst ville ägna sig åt, men man torde -dock ändå kunna säga att våldet som medel, och till och med som värde, faktiskt har en i varje fall ambivalent ställning i Amerikas liv och kultur.

Nyckeln till denna tvekluvenhet ligger i följande faktum: historiskt har man haft massor av våld, men en stor del av detta har direkt skötts av 'folket självt'. Den militära kraften har decentraliserats till delstatsmilisen nästan till feodalismen gräns. De militära institutionerna har, med få undantag, utvecklats med de decentraliserade medlen för ekonomisk produktion och de koncentrerade medlen för politisk makt. När amerikanerna drog västerut var deras tekniska och numeriska överlägsenhet över indianerna så stor att det aldrig behövde uppstå något verkligt krigarskikt i stil med de europeiska stäppernas kosacker, och inte heller behövde det växa fram någon omfattande och väldisciplinerad våldsadministration. Bokstavligt talat varenda man därute hade sitt gevär; och krigföringens tekniska nivå innebar att våldsmedlen förblev decentraliserade. Detta enkla faktum är av allra största betydelse både för den civila dominansen och för de demokratiska institutionerna och den demokratiska andan i forna tiders Amerika.

Historiskt sett har den amerikanska demokratin haft ett starkt stöd i det milissystem med fria medborgare i vapen, som var allmänt på den tiden då geväret var det viktigaste vapnet och en man var lika med inte bara en röst utan också ett gevär. Följaktligen har läroboksförfattarna inte visat någon större benägenhet att föreställa sig att förändringar i Amerikas militära institutioner och vapensystem skulle ha kunnat orsaka politiska och ekonomiska förändringar. De plockar fram sina militära styrkor för att idka skärmytslingar med indianerna eller ett krig någonstans långt borta, och stoppar sedan in dem i malpåsen igen. Och kanske har historikerna faktiskt rätt. Men man bör kanske hålla i minnet att de första europeiska arméer som byggde på systemet med allmän värnplikt var revolutionsarméerna. De andra staterna beväpnade sina befolkningar endast med yttersta motvilja; vid Wienkongressen talade Metternich mot masshärarna med allmän värnplikt; Preussen tog upp detta system först sedan dess yrkesarmé drabbats av svidande nederlag; tsarerna införde allmän värnplikt först efter krimkriget, och Österrike först sedan Bismarcks rekryter besegrat Franz Josefs värvade soldater.[3]

När värnpliktsarméerna infördes i Europa ledde detta till att de utskrivna soldaterna

---

[*] År 1935 hade *Fortune* en ledare om just denna fråga: 'Det antas allmänt att Amerikas militära ideal är fred. Men mot denna fromma skolvisdom står att amerikanska armén sedan 1776 glupat sig fler kvadratkilometer territorium genom direkt militär erövring än någon annan krigsmakt, den brittiska undantagen. Och till och med när det gäller Storbritannien har det rört sig om en förbittrad kamp ända fram till målsnöret, eftersom Storbritannien sedan 1776 har erövrat cirka nio miljoner km^2 och Förenta staterna (om man räknar med hur man berövade indianerna Louisiana Purchase) lagt vantarna på cirka åtta miljoner. De engelsktalande folken har sannerligen skött sig i det avseendet.'

[3] Se Stanislaw Andrzejewski: *Military Organization and Society* (Routledge & Kegan Paul, London, 1954), sid. 68ff. Den bästa boken om 'militarismen' i väst är utan tvekan Alfred Vagts: A *History of Militarism* (Norton, New York, 1937).

förlänades vissa nya 'rättigheter', för att på så sätt göras mer lojala mot överheten. I Preussen, och senare i Tyskland, var detta en klart medveten politik. Värnpliktens införande beledsagades av livegenskapens upphävande och så småningom också vissa åtgärder för att skänka människorna social trygghet. Sambandet är visserligen inte helt exakt, men det tycks vara ganska klart att när rätten (eller plikten) att bära vapen har utsträckts till—befolkningen i stort, så. har detta också inneburit att den tilldelats vissa andra rättigheter. Men i Förenta staterna *utvidgades* aldrig rätten att bära vapen från ett vapenbärande skikt till en obeväpnad befolkning i stort; här bar alla vapen redan från början.

Fram till första världskriget innefattade den militära aktiviteten i landet inte den disciplin som skapas av en permanent militär utbildning, inte heller något monopol på våldets verktyg för den federala regeringen och ingen annan och inte heller själva principen med yrkessoldater i spetsen för ett stort och permanent militärt etablissemang. Mellan inbördeskriget och spansk-amerikanska kriget var den amerikanska armén nere i cirka 25 000 man, organiserade i regementen, och regementen och kompanier låg glest utspridda i olika posteringar längs den inre gränsen och längre västerut. Och under spanskamerikanska kriget var Förenta staternas armé organiserad på milismaner; den var med andra ord decentraliserad och leddes av icke-professionella officerare, som alltså stod öppna för allehanda lokala påverkningar.

Den lilla reguljära armén drygades ut av delstatsmiliserna, som samlades i The US Volunteers, och befälhavarna för dessa styrkor utsågs av de olika delstaternas guvernörer. Detta tämligen amatörmässiga sakernas tillstånd innebar att officerare ur den reguljära armén ofta mycket snabbt 'kunde avancera till generaler i frivilligkårerna. Men politiken — vilket är detsamma som civil kontroll — härskade enväldigt. Antalet generaler var alltid mycket litet, och överstes rang var ofta nog det högsta en West Pointkadett alls vågade drömma om.

Kring det senare 1800-talets gamle armégeneral i hans prydligt nötta blå uniform hängde slöjor av krutrök från inbördeskriget. Han hade utmärkt sig i inbördeskriget, och mellan detta och det spansk-amerikanska bråket hade han kämpat mot indianerna och upplevt mångahanda äventyr under den kampen. Kavalleriets tusan-djävlar-anda ger honom en viss glamour — även om den ibland gjort honom till något av en blixtrande idiot i stället (Glöm aldrig Custer och Little Big Horn!). Han lever 'i någon mån det hårda liv som Theodore Roosevelt satte så högt. Han har ofta mustasch, och ibland skägg, och vanligtvis ser han lätt orakad ut. Grant hade gått i soldatuniform med oputsade knappar och gamla marschkängor och modet hade spritt sig. Han var en gammal soldat som själv hade kämpat i striden; det var först under första världskriget man på officiellt håll började gå in för att 'spara utbildad personal'; många generaler och dussintals med överstar stupade i de olika slagen under inbördeskriget och i sammandrabbningarna med indianerna. Han vann inte sitt folks respekt genom att smida logistiska planer i Pentagon; han vann den genom att kunna skjuta bättre än de, rida bättre, och improvisera snabbare när man råkat i en knipa.

Den typiske generalen av år 1900[4] tillhörde en gammal amerikansk familj av brittiskt

[4] De generaler och amiraler som utvaldes för denna detaljerade undersökning hämtades, i militär rangordning – uppifrån och neråt – från armens, flottans och flygets officiella rullor. 1900 års armsrepresentanter har hämtats ur rullorna 1895-1905 och utgörs av följande femton generalmajorer: Nelson A. Miles, Thomas H. Ruger, Wealy Merritt, John R. Brooke, S. Otis, Samuel B. M. Young, Adna R. Chaffee, Arthur MacArthur, Lloyd Wheaton, Robert P. Hughes, John C. Bates, James F. Wade, Samuel S. Sumner, Leonard Wood och George L. Gillespie.

Av de 64 konteramiraler som förekom i rullorna från 1895- 1905 medtogs endast de som bar denna grad i minst tre år. Denna princip avkastade 18 amiraler, ungefär det genomsnittliga antal som förekom under varje enskilt år: George Brown, John G. Walker, Francis M. Ramsay, William A. Kirkland, Lester A. Beardslee, George Dewey, John A. Howell, William T. Sampson, John C. Watson, Francis J. Higginson, Frederick Rodgers, Albert S. Barker, Carhles S. Cotton, Silas Terry, Merrill Miller, John J. Read, Robley D. Evans, Henry Class.

Jag tackar samtidigt Henry Barbera för rätten att begagna hans material till Master of Arts-uppsatsen vid Columbia University, 1954, i samband med de data det ger om de militära karriärerna 1900 och 1950.

ursprung. Han var född omkring 1840 i nordöstra delen av Förenta staterna och hade vuxit upp antingen där eller också i landets norra centrala del, på landet eller eventuellt i en liten småstad. Hans far utövade något av de lärda yrkena, och hade ofta goda politiska förbindelser — som kanske och kanske inte hjälpt sonen i hans karriär. Det tog honom något över trettioåtta år att bli generalmajor, räknat från det år han började i armén eller vid West Point. Han var omkring sextio år gammal när han fick sitt höga befäl. Var han religiös gick han i allmänhet i episkopal-kyrkan. Han var gift, ibland två gånger, och svärfadern, som också var akademiker, hade eventuellt politiska förbindelser han också. Så länge han var i tjänst höll han sig utanför all Politik; men efter pensioneringen kan han ha pysslat en del med politiken, på den republikanska sidan. Chansen att han själv skrivit något är lika liten som att någon annan skulle ha skrivit särskilt mycket om honom. Han pensionerades vid sextiotvå års ålder, och blev i allmänhet sjuttiosju år gammal. Bara en tredjedel av dessa gamla generaler hade alls legat vid West Point och bara fyra därutöver hade tagit någon collegeexamen; den gamla krigsmaktens män gick inte i skolan.

Men man måste hålla i minnet att många sydstatsofficerare som ofta legat vid West Point och som dominerat den gamla federala armén – hade rest hem för att kämpa i sydstaternas armé. 1900 års general hade ibland fått sin officersfullmakt under inbördeskriget, och han kunde också ha avancerat via den frivilliga, delstatsmilisen eller personligen rekryterat så mycket manskap att han utsetts till överste. Sedan han införlivats med den reguljära armén gick hans fortsatta befordran i huvudsak efter anciennitetsprincipen, men tempot steg i hög grad i krigstid, som till exempel när han tog sitt skutt uppåt från överstegraden under spansk-amerikanska kriget. Åtminstone hälften av de gamla arméegeneralerna hade goda kontakter med tidigare generaler och med politiker. General Leonard Wood var till exempel kapten och regementsläkare 1891, blev sedan livläkare i Vita huset och slutade under sina goda vänner Theodore Roosevelt och William Howard Taft som stabschef, en befattning som han fick 1900.

Bara tre av arméns trettiosex toppmän gick någonsin över till näringslivet – och av dem var två inte på aktiv stat. Småhandlarna i vildmarksstäderna älskade ofta denna gammaldags armé, eftersom den slogs mot indianer och boskapstjuvar och eftersom en militärförläggning betydde pengar till det lokala näringslivet. I större städer fick krigsmakten ibland gripa in och slå ner strejker. Också småpojkarna älskade den.

Under tiden mellan inbördeskriget och flottans stora expansion under Theodore Roosevelt var det armén som uppmärksammades mest och dess statusanspråk accepterades helt av de lägre klasserna. Flottan var däremot snarare något av en gentlemannaklubb, som understundom gav sig ut på diverse upptäckts- eller undsättningsexpeditioner, och dess prestige hade sitt säkraste fäste i de högre samhällsklasserna. Detta förklarar – och förklaras också delvis av – att dess officerskår i allmänhet var bättre utbildad och kom från högre samhällsklasser än arméns officerare.

Bortsett från arvet från den brittiska sjömakten, hade man också prestigen hos amiral Mahans teori som direkt relaterade en stats storhet till dess sjömakt, en teori som hörsamt anammades av flottministern Theodore Roosevelt. Flottans högre prestige, som spred sig till en bredare del av offentligheten under spansk-amerikanska kriget, har också berott på det faktum att sjöofficerens färdigheter föreföll lekmannen avsevärt svårbegripligare än arméofficerens – få civilister skulle väl våga ta befälet över ett fartyg, men många skulle säkert inte ha något emot att försöka med en brigad. Eftersom man inte hade arméns system med volontärer, byggdes denna prestige genom förmåga på ytterligare av den prestige som gavs genom den specialiserade skolning dessa officerare undergått vid Annapolis. Därtill kom också att de fartyg dessa officerare förde befäl över var stora kapitalinvesteringar. Och slutligen hade man också den envälds bjudande makt som kaptenen på ett fartyg utövar – särskilt utifrån de gamla sjötraditionerna med deras förakt för manskapet, som när de tillämpades på de värvade matro-

serna förvisso placerade officerarna högt uppe i masttoppen.

Den typiske amiralen år 1900 var född omkring 1842 och tillhörde en familj av brittisk härstamning som kommit till Amerika redan före självständighetsförklaringen. Hans far hade ett eller annat akademiskt yrke; men än viktigare var att han tillhört de högre kretsarna, oftast i en stad som nästan alltid låg vid kusten i nordöst. Den blivande amiralen hade akademisk utbildning (Annapolis) plus två år på ett skolskepp. Han var bara fjorton år gammal när han gick in vid flottan, och om han var religiös, var han säkert protestant. Han blev konteramiral cirka fyrtiotre år efter inträdet vid Annapolis och var då femtioåtta år gammal. Han hade gift sig inom sin egen klass. Han hade i många fall skrivit en bok, men däremot fanns det avsevärt mindre chans att någon skrivit en bok om honom; han kan emellertid ha gjorts till hedersdoktor efter kriget 1898; och han avgick med pension vid sextiotvå års ålder. Då hade han varit konteramiral i bara tre år; och han dog tio år efter pensioneringen, alltså i genomsnitt sjuttiotvå år gammal.

Redan 1900 var flottans högsta skikt utpräglat Annapolis, och utpräglade herremän tillika. Amiralen kom från en högre samhällsklass än sina kolleger på landbacken och var mera utpräglad öststatare, han hade bättre tidigare skolutbildning och därefter genomgående krigshögskola, nämligen Annapolis. Också han hade tjänstgjort under inbördeskriget, och steg sedan långsamt i graderna genom att omsorgsfullt undvika allt nytt, både i tjänsten och i sin personliga livsföring. Med tanke på den långsamt framkrälande karriären i flottan var det viktigt att han fick sin officersfullmakt tidigt och blev ordentligt långlivad, om han alls skulle nå upp till amiralsgraden före tvångspensioneringen vid sextiotvå års ålder. Normalt tog det Cirka tjugofem år att nå kaptens grad. 'Officerarna tillbringade så många år i de lägre, underordnade graderna att de aldrig fick lära sig att tänka själva. De nådde i allmänhet de högre befälsgraderna så sent att de förlorat all ungdomlig glöd och ambition och lärt sig att bara lyda, inte befalla ..'[*]

De högsta officerarna hade tillbringat mellan en tredjedel och hälften av sin samlade tjänstetid till sjöss — varvid huvuddelen av denna tid givetvis infallit nere i de lägre graderna. Ungefär hälften av marinens trettiofem toppar hade vid ett eller annat tillfälle kommit tillbaka till Annapolis, som lärare eller ämbetsmän där. En del bedrev också högre studier där. Men själva nyckeln till det myckna byråkratkineseri som så ofta karakteriserat flottan är att medan fartygen och deras bestyckning och logistiken kring allt detta blev allt mera komplicerade rent tekniskt, så fick de män som förde befälet över dem sin rang snarare efter anciennitet än efter specialitet. Följaktligen blev befälhavaren mer eller mindre främmande för sitt eget far tyg och måste ta ansvaret för ting som han faktiskt inte förstod sig på riktigt. Cheferna för de olika kollegier som ledde flottan hade tillträde till flottministern och var ofta nära vänner med olika kongressledamöter. Men trots dessa goda förbindelser var det bara en av amiralerna från denna tid som övergick till näringslivet och bara två ägnade sig efter pensioneringen åt (den lokala) politiken.

Sådant var i korta drag det civilistkontrollerade militära etablissemanget i det slutande 1800-talets Förenta staterna, med sin halvprofessionella kår av högre officerare, vars medlemmar inte i något viktigare avseende kunde räknas till den amerikanska eliten av affärsmän och politiker. Men den tid vi lever i nu är inte det slutande 1800-talet, och större delen av de historiska faktorer som på den tiden formade militärens roll inom nationen, utövar inte längre

[*] I december 1906 var den yngste kaptenen i amerikanska flottan 55 år gammal och genomsnittstiden i denna grad 4,5 år; i Storbritannien var den yngste kaptenen 35 år och graden passerades på i genomsnitt 11,2 år.' Frankrike, Tyskland och Japan hade ungefär samma siffror som Storbritannien. 'Samma situation gällde i fråga om flaggmän. I Förenta staterna hade de i allmänhet bara tillbringat 1,5 år i denna rang innan de pensionerades', men i Storbritannien, Frankrike, Tyskland och Japan, tillbringade de mellan 6 och 14 år i denna grad.[5]

[5] Gordon Carpenter O'Gara: *Theodore Roosevelt and the Rise of the Modern Navy* (Princeton University Press, Princeton, 1934), sid. 102.

något som helst inflytande på utformningen av Förenta staternas högre echelonger.

Nu, vid 1900-talets mitt, måste inflytandet från de fredliga och civila värderingar som förekommer i Förenta staterna — och med dem den effektiva misstron mot och subordineringen av yrkesmilitärerna — vägas mot den exempellösa situation som den amerikanska eliten nu definierar som landets reella läge.

I. För första gången har den amerikanska eliten, Och effektiva delar av övriga befolkningslager också, börjat inse vad det innebär att leva i militärt grannskap, vad det innebär att rent tekniskt vara vidöppen för katastrofala anfall mot landets eget territorium. Kanske inser de också hur lätt Förenta staterna som nation tidigare har haft det på det militära området, genom sin geografiska isolering, sin växande och pacificerade hemmamarknad, sin tillgång till sådana naturtillgångar som tarvas för en industrialisering och med behov av militära operationer endast mot en tekniskt primitiv befolkning. Allt detta har numera blivit historia: Förenta staterna är nu rent militärt lika mycket granne till Sovjetunionen — eller rentav ännu mer — än vad Tyskland under tidigare sekel militärt varit granne till Frankrike.

II. Den saken understryks på ett både omedelbart och dramatiskt sätt av de noggranna beräkningar som offentliggjorts av de rent fysiska verkningarna av de senaste vapensystemen. Man torde kunna räkna med att ett enda stort utslaget anfall skulle kräva cirka 50 miljoner offer, närmare en tredjedel av landets hela befolkning. Och det faktum att Förenta staterna genast skulle kunna sätta in en lika fruktansvärd vedergällning mot fienden, minskar ju inte den katastrof som skulle drabba landet självt och dess befolkning.

Sådana tekniska möjligheter kan uppfattas på ett politiskt och industriellt sätt, eller i sin strikt militära betydelse. Den amerikanska eliten, som bestämmer över detta beslut, har i huvudsak valt att uppfatta dem i deras militära betydelse. Man har valt att definiera den internationella verkligheten i övervägande militära termer. Följden har blivit att diplomatin i varje historiskt erkänd mening hos de högre kretsarna har avlösts av beräkningar av krigspotentialen och det rent militära allvaret i olika krigshot.

Därtill kommer att detta nya vapenslag har utvecklats som en 'första försvarslinje'. Till skillnad från giftgaser och bakterier betraktas kärnvapen inte som en reserv, att sätta in om fienden börjar använda dem. utan som vårt viktigaste offensiva vapen. Och de strategiska övervägandena som offentliggjorts har officiellt byggt på antagandet om att sådana vapen kommer att användas redan under de allra första dagarna i ett storkrig. Faktiskt är detta numera ett allmänt accepterat antagande.

III. Dessa definitioner av verkligheten och denna inställning till den har skapat ett nytt drag i Amerikas internationella hållning; för första gången i landets historia talar folk i ledande ställning om en 'krissituation' där slutet inte är i sikte. Tidigare i modern tid har man, och alldeles särskilt just i Förenta staterna, allt mer börjat betrakta historien som ett fredligt kontinuum, då och då avbrutet av krig. Men nu har den amerikanska eliten ingen reell föreställning om freden längre — annat än som ett osäkert mellanspel, en vansklig balansgång på en lina av ömsesidig fruktan. Den enda 'fredsplan' man verkligen godtar på allvar är den laddade pistolen. Man har kort sagt börjat betrakta kriget eller ett tillstånd av högt uppdrivna krigsförberedelser som det normala och av allt att döma permanenta tillstånd Förenta staterna måste räkna med.

IV. Det sista nya inslag i Förenta staternas situation, sådan den uppfattas på officiellt håll, som vi skall ta upp här, är ännu signifikativare. För första gången i sin historia finner sig den amerikanska eliten ställd inför ett eventuellt krig som enligt vad den själv erkänner internt och till och med offentligt inte skulle kunna vinnas av någondera parten. De har helt enkelt ingen föreställning om vad en 'seger' skulle betyda, och känner ingen väg till segern. I varje fall gör inte generalerna det. I Korea exempelvis blev det snart tämligen klart att dödläget där åstadkoms av en 'viljeförlamning' på den politiska nivån. Överstelöjtnant Melvin B. Voorhees

citerar ett avsnitt ur en intervju med general James Van Fleet på följande sätt: 'Journalisten: ”Vilka är våra mål, general Van Fleet?” Van Fleet: ”Det vet jag inte. Svaret på den frågan måste komma från högre ort.” Journalisten: ”Men hur skall vi då veta om och när vi segrar?” Van Fleet: ”Det enda jag kan svara är att det får någon högre upp tala om för oss.” ”Det där', kommenterade en ledare i *Time*, 'sammanfattar alldeles utmärkt de båda senaste åren av Koreakriget.'[6] Förr i världen hade ledarna i ett land som förberedde sig för krig åtminstone teorier om hur segern och kapitulationsvillkor skulle se ut och åtminstone en del av dem var säkra på att landet ägde de militära medel som tarvades för att påtvinga motståndaren dessa villkor. Under andra världskriget hade de amerikanska krigsmålen blivit tämligen vaga ur både politiska och ekonomiska synpunkter, men det fanns åtminstone strategiska planer på hur man skulle vinna en seger med vapenmakt. Nu finns det emellertid ingen litteratur om segern. Med tanke på de våldsmedel som numera existerar är 'massiv vedergällning' varken en krigsplan eller en föreställning om segern, utan bara en våldsam diplomatisk — det vill säga politisk — gest och ett erkännande av att ett krig med alla medel mellan två stater numera måste leda till förintelse för dem båda två. Positionen blir helt enkelt denna: om kriget kommer kan alla stater falla, och alltså överlever de i och genom sin ömsesidiga rädsla för kriget. Freden är en ömsesidig rädsla, en väpnad skräckbalans.

Men här är vi inte ute efter att diskutera de verklighetsdefinitioner som ligger bakom Förenta staternas ställning i världen eller den politik landet för. Men om man utgår ifrån dessa drag i världsläget sådant det officiellt definieras här och nu, borde man väl tämligen snabbt inse att den ortodoxa militära strategin och den militära expertisen av alla de slag numera har blivit helt irrelevant och bara kan ingå som ett direkt vilseledande element i alla sådana avgöranden om världens affärer som skulle kunna leda till fred. Det står ju klart att alla de verkligt avgörande problem, och i första hand då de problem som rör krig eller fred, numera och i en långt fullständigare mening än någonsin tillförne har blivit till politiska problem. Frågan om huruvida NATO råkar ha tio eller trettio divisioner blir ur rent militär synpunkt lika irrelevant som frågan om huruvida Tyskland bör få återupprusta eller inte. Inför de vid det här laget klart fastslagna fakta om vad ett ohämmat kärnvapenkrig skulle leda till, har den sortens frågor definitivt förlorat all militär betydelse. De är helt enkelt politiska frågor, som i första hand gäller Förenta staternas förmåga att få de europeiska staterna att rätta in sig i ledet.

Men: utifrån den militära definitionen av verkligheten som faktiskt överväger bland de män som sitter inne med den beslutande makten, har generalernas och amiralernas uppstigande till de högre kretsarna inom den amerikanska eliten blivit ett alltigenom begripligt och helt legitimt fenomen, alltigenom realistiskt och önskvärt. Ty Förenta staternas nya ställning i världen, och de nya internationella sammanhang som nu vuxit fram — båda fattade utifrån elitens definition på dem — har lett till en förändring i uppmärksamhetsbrännpunkten. Det uppstigande till ökade beslutsbefogenheter och höjd status som förlänats krigsherrarna i Washington, är bara det allra mest iögonenfallande tecknet på denna breddning av uppmärksamhetssfären. Beslut av den allra största vikt och betydelse har i stor utsträckning blivit internationella. Det är kanske för mycket sagt om man hävdar att inrikespolitiken för många av elitens medlemmar numera har sin största betydelse som ett sätt att bevara makten I hemlandet, för att kunna utöva det nationella etablissemangets makt utanför landets gränser – men så mycket är dock sant som att de inrikespolitiska avgörandena på bokstavligt talat nästan alla områden i allt större utsträckning rättfärdigas med, och ofta fattas i direkt samband med, mycket bestämda hänvisningar till riskerna och möjligheterna utomlands.

Samtidigt är det ju föga egendomligt att det på högt uppsatt håll inom den civila sektorn har förekommit en del oro över krigsherrarnas ökade makt. Den oron skulle vara avsevärt mera ansvarsfull om den ledde till ett effektivare ifrågasättande av den militära definitionen av

[6] Överstelöjtnant Melvin B. Voorhees: *Korean Tales* (Simon and Schuster, New York, 1952), citerad i *Time*, den 3 augusti 1953, sid. 9, plus kommentar i *Time* på samma sida.

verkligheten, till förmån för politiska och ekonomiska och humanistiska föreställningar om världens affärer. Men tyvärr är det ju så mycket enklare att bara helt allmänt oroa sig över krigsherrarnas växande makt, dessa krigsherrar som givetvis är både orsak till och en följd av de definitioner av verkligheten som gör sig breda här i landet.

Allt eftersom de amerikanska våldsmedlen har utökats och centraliserats har de så småningom kommit att inkludera en enormt komplicerad byråkratisk struktur, som når ända till Asiens utkanter och långt in i den europeiska halvön med sina spaningsinstrument, och ända in i Europas hjärta med sin strategiska flygstyrka. Och sådana förändringar i våldsmedlens institutioner och räckvidd måste med naturnödvändighet också åstadkomma lika betydelsefulla förändringar hos våldets män själva, hos de amerikanska krigsherrarna.

Den mest dramatiska symbolen för det nya militära etablissemangets styrka och räckvidd är Pentagon. Denna labyrint av betong och kalksten rymmer de amerikanska våldsmedlens organiserade hjärna. Pentagon är världens största kontorshus. och United States Capitol skulle utan svårighet få plats i en av dess fem olika sektioner. Var och en av de fem ytterväggarna är lika lång som tre fotbollsplaner efter varandra. Dess 28 kilometer korridorer, telefonväxlar för 40 000 apparater, 25 kilometer rörledningar och 2 100 interna teleförbindelser förenar de 31 300 pentagonisterna med varandra och hela världen. Byggnaden bevakas av 170 säkerhetsmän och enbart underhållspersonalen uppgår till 1 000 män och kvinnor. Här finns fyra arbetare vilkas enda uppgift är att byta utbrända glödlampor och fyra andra som bevakar den kontrolltavla som synkroniserar byggnadens 4 000 klockor. Under ingången mot floden ligger fyra handbollsplaner och fyra bowlingbanor. Pentagon producerar tio ton icke hemligstämplat pappersavfall om dagen, som vid försäljningen inbringar 80 000 dollar om året. pet producerar också tre rikssända TV-program i veckan i sin radio- och TV-studio. Dess kommunikationssystem tillåter samtal mellan fyra röster, där rösternas ägare befinner sig så långt från varandra som i Washington, Tokyo, Berlin och London.

Det är denna kontorsbyggnad, denna komplicerade arkitektoniska och mänskliga labyrint, som är de moderna krigsherrarnas normala miljö. Och bland dessa män finner man sannerligen inga indianbekämpare.

Högst upp i den militära byråkratin, närmast under Förenta staternas president och den av honom utsedde försvarsministern, och dennes biträdande försvarsminister, sitter innanför kontorsväggar av valsat stål en militär bolagsstyrelse – *the Joint Chiefs of Staff*, högsta militärledningen. Och omedelbart under Joint Chiefs finner man en högre krets av generaler och amiraler som presiderar över de väldiga och vida utspridda land-, sjö- och flygstridskrafterna och därtill också över de ekonomiska och politiska kontakter och relationer som anses nödvändiga för att bevara dessa och över hela PR-maskineriet.

Efter Pearl Harbor har man genom en hel serie lagar och direktiv gjort ett allvarligt menat försök att samordna de olika vapenslagen. En sådan samordning skulle göra det lättare att åstadkomma en civil kontroll över alltsammans; men försöken har inte lyckats helt. Speciellt flottans toppskikt har ofta känt sig försummat; och samtliga vapenslag har då och då vänt sig direkt till kongressen över huvudet på sin minister – och vid ett tillfälle drog flyget rentav på så sätt det längsta strået i en direkt tvist med flygministern. År 1949 rapporterade Hooverutskottet att det militära etablissemanget saknade central myndighet och adekvata budgetrutiner; att det inte uppträdde som ett 'lag' och att sambandet mellan den vetenskapliga forskningen och den strategiska planläggningen var svagt. 'Frånvaron av en central myndighet i ledningen för hela det militära etablissemanget, den stelt reglementerade struktur som upprättats enligt lagens bud och uppdelningen av ansvaret, har lett till att man misslyckats med att åstadkomma en pålitlig civil kontroll över de väpnade styrkorna.' [7]

[7] The Hoover Commission, citerad i Harold D. Lasswell: *National Security and Individual Freedom* (McGraw-

Uppe i själva toppen har man alltsedan andra världskriget haft stora personalförändringar både bland de civila och militärerna — men det är individerna som bytts ut, medan själva människotypen inte undergått någon större förändring. Som försvarsminister har man i tur och ordning haft en politiker, en mäklare, en general, en bankman och en bolagsdirektör. Mot dessa civila representanter har stått de fyra högsta militärerna, samtliga 'hundraprocentiga militärer'.* Ur militär synpunkt sett skulle den idealiske civilisten i toppen måhända vara en man som kunde användas som galjonsbild inför kongressen men var ett villigt redskap för de militära beslutsfattarna. Men det är inte alltid militärerna får vad de vill ha. Helt nyligen avlägsnade till exempel flottministern en amiral från en av de allra högsta befattningarna på grund av 'meningsmotsättningar'. Så nog förekommer det spänningar alltid; liksom alla andra måste väl männen på båda sidor i viss mån vara fångar under sitt eget förflutna.

Naturligtvis finns det juntor också bland de högre militärerna, med varierande kontakter och samband med varandra och med olika civila politiska åsikter och juntor. De där juntornas existens uppenbaras när de dolda spänningarna slår ut i öppna motsättningar — som när MacArthur avskedades från överbefälet i öst. Den gången hade man vid sidan av MacArthur-gruppen med dess valspråk 'Asien först', som redan var på nedgång, en Marshallgrupp som ansåg att Europa var viktigast. Därtill kom så Eisenhower-Smith-gruppen, som hade stort inflytande men dock inte ledde armén, och den dominerande grupp som verkligen gjorde detta, nämligen Bradley-Collins-laget.**

Och sedan har man ju den mer eller mindre normala uppdelningen mellan de som anser att vapenslagen i första hand kall vara 'rejält yrkesbetonade väpnade styrkor', ledda av 'stridande officerare' och de som ställer sig positiva till de nya 'specialisternas' och stabsofficerarnas uppstigande.

Man torde kunna räkna med att allt flera sådana juntor kommer att uppstå allt eftersom militärernas makt ökar, all 'samordning' till trots — en samordning som ju absolut inte är helt genomförd ännu. Så länge militärerna är en minoritet som slåss för att överleva, har de lättare för att hålla ihop i vått och torrt än när de blivit dominerande medlemmar av makteliten, för då gäller det ju inte längre att överleva utan att expandera ytterligare.

Milissystemet centraliserades i början av 1900-talet; och vid et här laget har vapensystemen utvecklats så långt att gevär är rena leksakerna numera. Medborgarbeväpningen sker nu på så sätt att individen stoppas in i en väldisciplinerad organisation under fast och centraliserad kontroll, och medlen och möjligheterna att slå ner olaga våld har ökat. Följden har blivit att de som befinner sig utanför de militära ledande kretsarna militärt sett är helt hjälplösa. Ändå är samtidigt bokstavligt talat hela vårt lands befolkning engagerad i kriget, som soldater eller som civila deltagare i krigsansträngningen — vilket innebär att vi alla är underkastade disciplinen inom en hierarki som leds och kontrolleras av krigsherrarna i Washington.

En modern generals eller amirals enda chans att få uppleva skottlossningen från handeldvapen torde numera vara en och annan andjakt tillsammans med diverse höga bolagschefer i Continental Motors, Inc:s fritidsanläggning. Ett försäkringsbolag berättar att det 'har försäkrat

---

Hill, New York, 1950), sid. 23.

* Högsta försvarsrådets ordförande amiral Arthur W Radford är son till en väg- och vattenbyggnadsingenjör, flottchefen amiral Robert B. Carney är son till en kommendörkapten, armens stabschef, general Matthew B. Ridgway är son till en arméofficer på stat och flygstabschefen general Nathan F. Twining har två bröder som utbildats i Annapolis.

** De Joint Chiefs of Staff som utsågs 1953 hade samtliga haft höga befälsposter i Stillahavsområdet, och följaktligen mumlades det när de utnämndes en del om att de skulle vara mera asienfrälsta än de mera europasinnade Bradley, Collins, Vandenberg och Fechteler, den kvartett som de ersatte. Likaså hävdades det att hela gruppen favoriserade den taktiska sidan av flygkrigföringen framför den strategiska — i varje fall, påstods det, var de inte renodlat enkla 'på med de stora bomberna'-män. Faktiskt hade ju amiral Radford under sin tid som överbefälhavare för Stillahavsflottan lett 'amiralernas revolt' mot B-36:orna under budgetstriden 1949.

officerare i ett och ett halvt decennium, klarade sig genom andra världskriget ... och överlevde ... också Koreakriget, där dödstalen bland våra försäkringstagare i stridszonen låg under det genomsnittliga dödstalet för industrin i stort.'[8] Och en undersökning utförd av brigadgeneral S. L. A. Marshall visar att bara 25 procent av de soldater som kunde avfyra sina vapen under de olika stridsaktionerna i andra världskriget också verkligen förde in avtryckaren.[9]

Nuets generaler och amiraler har blivit långt mer av strikt yrkesbetonade tjänstemän än vad den gamla nedärvda bilden av stridande officerare antyder. Två tredjedelar av de främsta generalerna år 1950[10] var utexaminerade från West Point (samtliga amiraler både 1900 och 1950 hade tagit examen vid sjökrigshögskolan i Annapolis); de flesta av dem hade tjänstgjort under första världskriget, och huvudparten hade också genomlidit den allmänt antimilitaristiska fredsperioden på. 20-och 30-talet då de fått tigga om magra anslag och försvara sig mot anklagelserna för att vara dödens köpmän och hantlangare. Och över dem allesammans tornade Pershings reglementsenligt välputsade bild upp sig hela tiden.

Under mellankrigsåren hände det i själva verket inte ett dugg i deras liv som yrkesmän. På sätt och vis levde de samma sorts liv som en läkare som ser åren gå utan att någonsin se till en enda patient, för vad som hände var ju att dessa militärer aldrig fick en chans att visa sin skicklighet i det yrke de valt. Men de hade ju dock 'tjänsten'. Och kanske är det där man har nyckeln till deras utveckling under sådana här perioder, denna intensifiering av en drift, alltför djupt rotad för att ens kunna undersökas, att vara sin typ trogen, att sakna egna särdrag, att aldrig tappa fattningen inför underordnade, och framför allt att aldrig ta sig friheten att störa

---

[8] 'Insuring Military Officers', *Business Week*, den 15 augusti 1953, sid. 70.

[9] S. L. A. Marshall: *Men Against Fire* (Wm Morrow, New York, 1947), sid. 50ff.

[10] Se not 4 ovan. Arméns rullor 1942-53 gav 36 stycken fyra-till femstjärniga generaler: George C. Marshall, Douglas Mac-Arthur, Malin Craig, Dwight D. Einsenhower, Henry H. Arnold, Joseph W. Stilwell, Walter W. Krueger, Brehon B. Somervell, Jacob L. Devers, Mark W. Clark, Omar N. Bradley, Thomas T. Handy, Courtney H. Hodges, Jonathan M. Wainwright, Lucius D. Clay, Joseph L. Collins, Waide H. Haislip, Matthew B. Ridgway, Walter B. Smith, John E. Hull, James A. Van Fleet, Alfred M. Gruenther, John R. Hodge, Carl Spaatz, Hoyt S. Vandenberg, Muir S. Fairchild, Joseph T. McNarney, George C. Kenny, Lauris Norstad, Benjamin Chidlaw, Curtis E. LeMay, John K. Cannon och Otto P. Weyland.

1950 års genomsnittsgeneral föddes år 1893, av amerikanska föräldrar av brittisk härstamning. Det tog honom 35 år, räknat från första året vid militärakademin eller i de väpnade styrkorna, att nå sin högsta befälsstatus, sin generalsgrad, som han vann vid 52 års ålder. Hans far var akademiker och tillhörde den högre medelklassen, och hade dessutom i allmänhet politiska kontakter och förbindelser. Den typiske generalen är utexaminerad från West Point, och har dessutom tagit examen vid fyra olika militära skolor. Om han är religiös, tillhör han förmodligen den protestantiska bekännelsen, kanske den episkopala. Han är gift (en gång) med en flicka ur den högre medelklassen, som gärna är dotter till en general, en akademiker eller en affärsman. Han är medlem av i genomsnitt tre klubbar, till exempel Army-Navy, Army-Navy Country och frimurarna. Han har skrivit i genomsnitt två böcker och ofta har någon annan skrivit en bok om honom. Han har också kunnat inkassera två hedersdoktorat och räknar förmodligen med fler sådana.

De 25 amiraler och storamiraler som valdes för 1950 års grupp var följande: Harold R. Stark, Ernest J. King, Chester W. Nimitz, Royal E. Ingersoll, William F. Halsey, Raymond A. Spruance, William D. Leahy, Jonas H. Ingram, Frederick J. Horne, Richard S. Edwards, Henry K. Hewitt, Thomas C. Kinkaid, Richoon K. Turner, John H. Towers, Dewitt C. Ramsey, Louis E. Denfield, Charles M. Coke, Richard L. Conolly, William H. P. Blandy, Forrest P. Sherman, Arthur W. Radford, William M. Fechteler, Robert B. Carney, Lynde D. McCornick och Donald B. Duncan.

1950 års genomsnittsamiral föddes 1887, av amerikanska föräldrar av brittisk härstamning. Det tog honom 40 år att nå sin högsta befälsgrad från det år han började vid sjökrigshögskolan, och han var 58 år när den glada tilldragelsen inträffade. Han är född någonstans i centrala delen av nordöstra Förenta staterna och växte upp någonstans vid mellersta Atlantkusten. Han är stadsbarn och hans far var militär när han själv var i sjuttonårsåldern. Fadern tillhörde vid denna tid den högre medelklassen och familjen hade ofta en del viktiga politiska förbindelser. Sonen i familjen genomgick sjökrigshögskolan och hade legat vid universitet tidigare. Också som militär tog han examen vid en del specialskolor, till exempel Naval War College (den högsta skolan för kommendörkaptener och kaptener). Han tillhör episkopalkyrkan och hans svärfar tillhör den högre medelklassen och är antingen akademiker eller affärsman. Han har eventuellt skrivit en bok eller också håller han på och skriver en just nu. Han kan eventuellt ha blivit hedersdoktor någonstans, och om så inte är fallet räknar han med ett hedersdoktorat ganska snart.

eller ifrågasätta sådant som kom ordervägen. Det var viktigt, över måttan viktigt, att deras överordnade aldrig skulle finna något att anmärka på hos dem; och så skred yrkesmilitärernas liv vidare, hemma och i utlandet, i deras egna små kolonier, helt isolerade från landets ekonomiska och politiska liv. Den civila misstro som omgav dem krävde bland annat att militären skulle 'hålla sig utanför politiken' och de flesta av dessa officerare var fullt redo att lyda detta bud.

Officerens militära liv under mellankrigsåren kretsade helt kring hans rang och grad. Befordran fram till överstegraden skedde helt efter anciennitet och framför sig hade officeren 'the hump', 'puckeln', en stor klump på fyra-femtusen officerare varav de flesta fått sina utnämningar under första världskriget. Denna puckel innebar att det tog 'tjugotvå år att kravla sig fram från *junior captain* till *senior captain*'. En ung officer 'hade knappast något hopp om att nå över kaptens grad förrän i femtioårsåldern'.[11]

Också umgängeslivet bestämdes av tjänstegraden. Såväl gentemot civilisternas värld som inom den egna, utåt så föga uppskattade gruppen, visade man upp ett intensivt rangmedvetande. General George C. Marshalls maka berättar i sina minnen från denna tid om hur hon en gång hörde en officersfru säga: 'Vid en tebjudning som den här ber man alltid den vars make är högst i rang att hälla upp kaffe, inte te [eftersom] kaffe är finare än te.' Hon berättar också om en överstes liv under depressionen då – som hon påpekar på annat håll i sin bok – krigsmakten hade så ont om pengar att man måste inhibera skjutövningarna: 'Vårt kvarter i Fort Moultrie var inte ett hem utan ett hotell. Huset hade byggts för kustartilleriet under sötebrödsdagarna, men var illa underhållet. Det hade 42 franska fönster ut mot de övre och nedre balkongerna, som löpte runt tre av husets sidor.' Och en ögonblicksbild av livet sedan Marshall utnämnts till general: 'Framför vår stuga stod en underbar ny Packard – i stället för vår lilla Ford. Så han fick åtminstone någon glädje av utnämningen till general, för en Packard var under de här krisåren en rent fantastisk sak. Jag blev alldeles överväldigad av glädje.'[12]

En annan överstinna berättar om rangordningen bland fruarna: 'När någon föreslog att vi skulle utse en inköpskommitté för böckerna, mumlade doktorinnan, som kände till min svaghet, mitt namn, men överstinnan utsåg egenmäktigt de tre närvarande damer vilkas män var högst i rang.' Och hon kan också berätta om livet i främmande land för den högre militära personalen: 'I Kina hade vi haft fem tjänare ... Lönestoppet funder depressionen], som gjorde slut på dessa automatiska lönehöjningar drabbade de lägre officerarna långt svårare än de högre. Inte en enda general drabbades och bara en amiral.., Sjuttiofem procent av förlusten drabbade för arméns del löjtnanter, kaptener, fanjunkare och sjuksköterskor.'[13] Det var under dessa mellankrigsår fänrik Eisenhower träffade Mamie Doud, vars far var så rik att han kunde dra sig tillbaka och pensionera sig själv i Denver vid trettiosex års ålder och tillbringa vintrarna i San Antonio med hela familjen.

Business Week skrev i en artikel 1954 att 'en yrkesofficer i fyrtiofem- eller femtioårsåldern genom åren kan spara ihop upp till 50 000 dollar i försäkringar'. Och sjöofficerens liv under mellankrigstiden kunde skildras sålunda: 'Sommarkryssningarna var spännande och guldränderna och de extra privilegier överklasslivet gav ledde till att man började känna sig som om man trots allt var något alldeles särskilt. Och man ... lärde sig fint sätt och hälsade på. hemma i rumskompisens hem i Philadelphia över julferierna ett år och fick en första försmak av fjäsket för trevliga unga män vid flottan ... man fick höra så många föreläsningar där man uppmanades att inte betrakta sig som finare än civilisterna att man till slut började undra om man inte faktiskt var ett strå vassare än de — fast naturligtvis skulle det inte vara passande att

[11] 'Who's Who in the Army Now?', *Fortune*, september 1935, sid. 39.
[12] Katharine Tupper Marshall: *Together* (Tupper and Love, Inc., New York, 1946), sid. 8, 17, 22. Se även Anne Briscoe Pye och Nancy Shea: *The Navy Wife* (Harper, New York, 1949).
[13] Helen Montgomery: *The Colonel's Lady* (Farrar & Rinehart, New York, 1943), sid. 207, 151, 195.

visa att man faktiskt hade den uppfattningen.' [14]

Ändå kan man rent allmänt knappast säga att det för Förenta staternas del legat någon större sanning i Veblens replik att eftersom 'krig är ärofullt är färdighet i krigets konst något värt att hedras'.[15] Inte heller har officerskåren i gemen härstammat från Veblens sysslolösa klass, eller upptagits i denna.[*] Detta gäller i så fall mera för flottan än för armén — flygvapnet är alltför ungt för att någon sådan utveckling alls skall ha hunnit äga rum. Allmänt taget har de högre officerarna inom såväl armén som flottan snarare kommit från den högre medelklassen än från vare sig de övre eller lägre skikten. De har i allmänhet varit söner till akademiker, affärsmän, farmare, tjänstemän och militärer. Den överväldigande majoriteten av dem är protestanter, huvudsakligen episkopaler eller presbyterianer. Mycket få av dem har gått den långa vägen och börjat som meniga.[17]

Och för nästan allesammans framstår andra världskriget som den absolut avgörande händelsen i deras liv. Det har varit avgörande för den moderne officerens karriär och för det politiska och militära och samhälleliga klimat där denna karriär har ägt rum. De yngre inom dagens högsta officersskikt ledde regementen eller divisioner under kriget, och de äldre bland dem upplevde en snabb befordran under krigets väldiga expansion och avancerade till de stora högkvarteren hemma och i utlandet.

Det samhälleliga ursprunget och den tidiga uppväxten är mindre betydelsefulla för yrkesmilitärens karaktär än för någon annan högre samhällstyp. Den blivande amiralens eller generalens indoktrinering påbörjas tidigt och går mycket djupt, och den militära värld han träder in i är så allomfattande att hela hans sätt att leva bestäms och betingas av den. Under sådana förhållanden spelar det faktiskt mindre roll om han är son till en snickare eller till en miljonär.

Naturligtvis får man dock inte driva denna tes alltför långt. Militären är visserligen den mest byråkratiska av alla de typer som tillsammans bildar den amerikanska eliten, men den är inte absolut byråkratisk och som i alla byråkrater blir den mindre byråkratisk uppe på sina högre nivåer än längre ner. Inte desto mindre finner man, om man studerar den militära karriären närmare, ett faktum som förefaller så centralt att man inte behöver gå särskilt mycket längre än till det. Nämligen det faktum att dessa amiraler och generaler större delen av sina respektive karriärer igenom tycks ha följt ett helt standardiserat och redan färdigställt mönster. Har man väl lärt känna själva grundreglerna och de avgörande situationerna i denna standardiserade karriär, vet man redan det mesta av vad man kan få fram genom att dra igenom en detaljerad statistik över massor av militära karriärer.

---

[14] 'You'll Never Get Rich', *Fortune*, mars 1938, sid. 66.

[15] Thorstein Veblen: *The Theory of the Leisure Class* (Macmillan, New York, 1898), sid. 247-49.

[*] 'Det är visserligen sant att våra officerare är bättre avlönade än några andra officerare i världen', heter det i ett auktoritativt uttalande av 1903, 'men å andra sidan kan officerarens yrke knappast kallas lockande ur ekonomiska synpunkter. Det förväntas av officerarna att de, om de inte har några andra inkomstkällor, skall leva inom den ram som uppställs av deras lön; sextio procent eller mera av dem har inga andra inkomster än lönen [40 procent hade alltså sådana ytterligare inkomster]. ... Den mest uppskattade kommenderingen av samtliga lär väl förmodligen vara tjänstgöringen som militärattaché vid någon av Förenta staternas legationer i utlandet ... De officerare som tillträder sådana poster har i allmänhet inkomster utöver lönen, antingen egna eller sådana som härrör sig från familjeförbindelser.'[16]

[16] H. Irving Hancock: *Life at West Point* (Putman, New York, 1903), sid. 222-23, 228.

[17] Av de 465 män som innehade generalpersons rang inom den reguljära armén i åtminstone ett år under tiden 1898-1940, var 68 procent utexaminerade från West Point, och huvudparten av de som inte var detta tjänstgjorde under seklets första decennium. Två procent av samtliga stammade från arbetarklassen, 27 procent var söner till akademiker, 21 procent söner till affärsmän, 22 procent till bönder, 14 procent till statstjänstemän och 14 procent till militärer. Sextiotre procent var antingen episkopaler eller presbyterianer; 28 procent tillhörde andra protestantiska kyrkor och nio procent var katoliker. Se R. C. Brown: 'Social Attitudes of American Generals, 1898-1940', doktorsavhandling, University of Wisconsin, 1951.

Den militära världen utväljer och formar de individer som skall yrkesmässigt införlivas med den. Den hårda invigelsen vid The Point eller The Academy — och på militärtjänstens lägre nivåer, under grundutbildningen — vittnar om strävandena att bryta sönder de tidigare civila värderingarna och känslorna, för att på så sätt lättare kunna inplantera en karaktärsstruktur som är så totalt ny som möjligt.

Det är denna strävan att slå sönder den känslovärld individen tidigare förvärvat som ligger bakom 'hunsandet' med rekryten och dennes ytterligt låga status i den militära världen. Han måste berövas en stor del av sin gamla identitet, så att han efteråt kan fås att forma själva sitt jagmedvetande utifrån sin militära roll. Han måste isoleras från sitt gamla civila liv så att han ivrigt och självklart lär sig att betrakta en framgångsrik konformism med den militära verkligheten som det högsta goda, så att han helt och fullt accepterar den militära synen på tillvaron och stolt kan söka framgången inom dess hierarki och På dess villkor. Själva hans självaktning görs helt beroende av den uppskattning han röner från sina jämlikar och sina överordnade. Hans militära roll, och den värld som den ingår i, presenteras för honom såsom tillhörande de högsta kretsarna i landet. Stark tonvikt läggs vid hela skalan av etikett och god ton, och han uppmuntras både officiellt och inofficiellt att uppvakta flickor med hög status och undvika sådana med låg dito.

Man söker få honom att känna att han är på väg in i en betydelsefull sektor av de högre kretsarna i landet, och följaktligen kommer hans uppfattning om sig själv som människa att byggas på hans uppfattning om sig själv som en lojal medlem av en allt starkare organisation. Den enda typ av 'fostran' i Amerika som alls kan jämföras med den militära, är den man finner i storstadssocieteternas privatskolor, och inte ens där går den lika långt som här.

West Point och Annapolis är krigsherrarnas utgångspunkter, och även om också många andra rekryteringsbaser och utbildningsvägar har måst utnyttjas under den snabba expansionen, står dessa båda krigsskolor fortfarande som utbildningscentralerna par preference för de väpnade styrkornas elit. Större delen av dagens ledande generaler och alla de främsta amiralerna kommer från West Point eller The Academy, och är höggradigt medvetna om den saken. Faktiskt skulle ju dessa karaktärssållande och karaktärsformande institutioner ha måst bedömas som misslyckanden om de *inte* lyckats skapa en sådan kastkänsla.

Den militära kastkänslan är ett absolut väsentligt drag hos den verkligt professionella officerskår som alltsedan spansk-amerikanska krigets dagar har ersatt det gamla decentraliserade och lätt lokalpolitiska milissystemet. 'Målet är flottan', skrev kaptenen vid flottan L. M. Nulton en gång, 'läran är ansvarigheten och problemet är hur man skall skapa en militär karaktär.'[18] Och om denna period då de flesta av nuets amiraler låg vid Annapolis skrev kommendörkapten Earle: 'Disciplinen vid sjökrigshögskolan står som en utmärkt illustration till principen om att disciplin i varje som helst samfund helt enkelt är ett annat ord för ett organiserat liv. Det är grundvillkoret för ett rätt liv, ty utan ett rätt liv kan civilisationen inte överleva. Sådana individer som inte vill leva på rätt sätt måste tvingas att göra detta, och dessa vilseförda individer måste hållas till ordningen genom tvång. Men det är endast för sådana personer som disciplinen alls kan kännas hård eller som ett slags bestraffning. Och detta är förvisso alldeles riktigt. Världen skulle bli långt bättre om sådana typer fick känna på en tyrannisk, hård och obeveklig näve, som drev bort dem från en organisation som de inte har någon rätt att tillhöra.'[*]

---

[18] Citerat i Ralph Earle: *Life at the U.S. Naval Academy* (Putnam, New York, 1917), sid. 167.

[*] Han tillägger: 'På söndagarna har man obligatoriska kyrkobesök … [vilket hjälper] honom att inse att han också i sina andaktsövningar inte bara är en individ utan framför allt medlem av en kår, något som omvittnas av den bön för hans bröder inom flottan och den bön för hans kamrater på sjökrigshögskolan som han hör varje söndagsmorgon…' [19]

[19] Earle, op. cit., sid. 165, 79, 162-63.

Den militära världen påverkar sina invånare på ett så avgörande sätt därför att den väljer ut sina rekryter med sådan omsorg och bryter ner de värderingar dessa skaffat sig tidigare, isolerar dem från det civila samhället och standardiserar deras karaktär och uppträdande hela deras liv igenom. Under karriären skapar den regelbundna växlingen mellan olika kommenderingar och uppgifter en allmän likformighet i både inställning och färdigheter. Och inom denna militära värld är en högre ställning inte bara ett arbete eller ens höjdpunkten på en karriär; den är tydligt och klart ett genomgående sätt att leva, om utvecklas under ett allomfattande disciplinärt system. Helt absorberad som han är av de byråkratiska hierarkier som inger honom, och formar själva hans karaktär och hans bild av sig själv, är militären så att säga helt nedsänkt i detta, och ofta helt förlorad som eventuell civil. Som samhällsvarelse har han intill helt nyligen i stort sett varit helt isolerad från andra regioner inom livet i Amerika; och som den indrillade produkt han är av ett slutet uppfostringssystem, där all hans erfarenhet enhet helt behärskas av en bestämd kodex och en serie olika uppgifter inom denna speciella värld, har han formats till en enomgående likformig typ.

Mer än någon annan grupp inom de högre kretsarna liknar de moderna krigsherrarna, på och över den tvåstjärniga nivån, varandra intill förväxling och förblandning, både psykiskt och fysiskt. Vad det yttre beträffar, så skrev John P. Marquand en gång[20] att det verkade som om deras uniformer också omfattade en ansiktsmask, i varje fall vad själva ansiktsuttrycket angår. Allesammans har de det där bestämda draget kring munnen och i allmänhet också den fasta, stadiga blicken, och det uttryckslösa pokeransiktet kommer igen överallt; vartill så kommer den strama hållningen, de raka axlarna och gångens regelbundna rytm. En general trippar inte, han kliver. Och också psykologiskt är de, såvida inte den livslånga indoktrinering de utsatts för slagit alldeles fel, pålitligt lika både i sina reaktioner och sin syn på saker och ting. Talet om 'det militära sinnelaget' är ingen tom fras. Det berättar om en produkt av en specialiserad byråkratisk utbildning, om resultatet av ett system av sållning och utväljande och gemensamma erfarenheter och vänskap och verksamhet inom gruppen — allt hela tiden inneslutet inom likartade rutiner. Det talar också om disciplinens faktum — en disciplin som betyder omedelbar och strikt lydnad inför allt som kommer ordervägen. Det militära sinnelaget bygger också på en gemensam världssyn och inställning, som i första hand bygger på den metafysiska definitionen av verkligheten som en i allt väsentligt militär verklighet. Detta sinnelag misstror 'teoretiker', till och med inom de egna militära domänerna, om inte för annat så helt enkelt därför att de gärna tenderar att bli annorlunda; byråkratiskt tänkande är ett välordnat och konkret tänkande.

Det faktum att de har lyckats klättra upp till toppen i denna militära hierarki, som de själva sätter högre än allt annat ger dessa framgångsrika krigsherrar en trygg självsäkerhet. Och de skyddsanordningar som omger deras höga positioner gör dem ännu tryggare och självsäkrare. Och vad skulle de egentligen ha kvar att förlora, om de blev av med självförtroendet och tron på sig själva och sina ideal? Dessa män är ofta högst kompetenta inom sin begränsade sektor av livet, men deras hårt disciplinerade lojalitet får dem ofta att anse att just denna sektor är den enda som alls är något värd. De lever inne i ett maskineri av prerogativ och graderade privilegier, där de själva är trygga för alla ekonomiska bekymmer. De är visserligen sällan rika, men å andra sidan har de aldrig ställts inför samma ekonomiska risker i fråga om levebrödet som medelklassen och de lägre klasserna är utsatta för. Deras välordnade hierarki i yrkeslivet bestämmer, som vi redan sett, också över deras sällskapsliv; den statussträvan de upplevt har helt hållit sig inom ramen för en helt entydig och välorganiserad statushierarki, där varje individ vet sin plats och håller sig på den matta som är hans.

I denna militära värld är diskussion lika illa sedd som övertalningsförsök; man lyder och man ger order, och ingenting, inte ens de obetydligaste småsaker, avgörs genom omröstning.

---

[20] Jfr John P. Marquand: 'Inquiry into the Military Mind', *The New York Times* Magazine, den 30 mars 1952, sid. 9ff.

Följaktligen kommer livet inom denna värld att påverka militärens syn på inte bara hans egen institution utan också alla andra institutioner. För krigsherren framstår ekonomiska institutioner oftast bara som ett redskap för produktion i krigföringens tjänst och storföretag som ett slags dåligt skötta militära etablissemang. I krigsherrens värld är alla löner en gång för alla fastställda och fackföreningar är något helt otänkbart. De politiska institutionerna betraktar han som oftast korrumperade och vanligtvis inofficiella hinder och orosmoment, fulla av grälande typer som inte har minsta hum om disciplin, och blir han så särskilt dyster och nedstämd när han får höra talas om en civilist eller politiker som har gjort sig löjlig?

Det är alltså män vilkas sinnelag och syn på tillvaron formats av sådana betingelser som i detta efterkrigs-Amerika har hamnat på så avgörande viktiga positioner. Det kan knappast påstås — vi kommer till det så småningom — att de medvetet skulle ha strävat efter dessa nya positioner; en stor del av deras ökade status har fallit dem till endast och allenast genom försummelser och misslyckanden från de civila politikernas sida. Men kanske har C. S. Forester rätt, när han i ett liknande sammanhang skriver att det krävs män utan någon levande fantasi för att verkställa en fantasilös politik som utformats av en fantasilös elit.[21] Men samtidigt måste man numera till Tolstojs bild av generalen i krig — som mannen som satsar på att inge förtroende genom att låtsas att han begriper vad stridens kaos och förvirring egentligen betyder — lägga också bilden av generalen som administratör av de män och maskiner som tillsammans bildar nutidens i hög grad förbättrade redskap för våldet.

Till skillnad från de som gjorde karriär under mellankrigsåren, kommer de krigsherrar från efterkrigstiden som är predestinerade att hamna på toppen att ha tillbringat en avgörande del av sin karriär i Pentagon, där var och en i mellangraderna och de lägre graderna har en överordnad flåsande i nacken, och där civila och militärer hela tiden bevakar varandra uppe på de högre nivåerna. överstelöjtnanten i armén och kommendörkaptenen i flottan lär väl, om han alls tar det stora språnget, komma att ta det antingen i Pentagon eller i dess omedelbara närhet. Där 'kan han, som en liten kugge i den komplicerade maskinen, göra sig känd och uppskattad bland de som verkligen betyder någonting, där kan han bli utvald till stabstjänst och så småningom få den kommendering som pekar framåt. Det var så Pershing en gång i världen präglades av George C. Marshall, så Nimitz präglades av Forrest Sherman, Hap Arnold av Lauris Norstad, Eisenhower av Gruenther och Gruenther av Schuyler.

Vad kommer framtidens krigsherre att göra i Pentagon, där det tycks finnas fler amiraler och generaler än fänrikar? Han kommer inte att föra befäl över män, både länge och väl inte ens över en sekreterare. I stället kommer han att läsa rapporter och sammanfatta dem i promemorior och skicka vidare papper med ryttare i olika färger — rött för brådskande, grönt för med dubbelsprång, gult för skyndsamt. Han kommer att tjänstgöra i någon av de 232 kommittéerna. Han kommer att sammanställa informationer och åsikter åt dem som fattar besluten och på bästa sätt skydda och bevaka den överordnades Ja. Han kommer att göra sitt bästa för att bli känd som en 'framtidsman' eller precis som i bolagsvärlden — någons 'påläggskalv'. Och som i alla byråkratiska labyrinter kommer han att göra allt för att i allo följa reglementet (*standard operating procedure*, ung. 'tjänsteföreskrifter för rutinmässigt förfarande'), men samtidigt veta exakt hur långt han kan tänja dess bokstav för att bli en skicklig och säker trådryckare, som nere på lägre nivåer kan skaffa fram ytterligare en sekreterare till sin avdelning, och på högre nivåer kan ordna en ny flygflottilj. Det är krigsherrarna på ännu högre nivåer och deras verksamhet som vi nu skall syna närmare i sömmarna.

[21] Jfr C. S. Forester: *The General* (Bantam Edition, New York, 1953), sid. 168 (Svensk övers.: *Generalen*, Bonniers, Stockholm, 1967).

9. Den militära framryckningen

Alltsedan Pearl Harbor har de som leder och befaller över Amerikas allt väldigare verktyg för det organiserade våldet kommit att uppnå en tämligen omfattande autonomi, och stort inflytande, bland sina politiska och ekonomiska gelikar. En del yrkesmilitärer har lämnat sina militära roller och trätt ut i andra regioner på högsta nivå. Andra har, samtidigt som de stått kvar som militärer, genom sina råd, sina upplysningar och sin bedömning kunnat påverka beslutfattandet hos ekonomiskt och politiskt mäktiga män och utvecklingen inom skolväsende och vetenskap. Generaler och amiraler har som yrkesmän eller individer försökt påverka den breda massans åsikter och lagt tyngden av sin auktoritet och myndighet i vågskålen för olika kontroversiella uppfattningar, såväl öppet som bakom lyckta dörrar.

I många av dessa kontroverser har krigsherrarna nått ett resultat enligt sin vilja; i andra fall har de lyckats blockera handlingar och beslut som inte fallit dem i smaken. I vissa avgörande frågor har deras ingripande vägt mycket tungt; i andra har de befunnit sig på den förlorande sidan. Men så mycket står dock klart som att de i dagens läge är mäktigare än de någonsin varit tidigare i hela den amerikanska elitens historia; de har nu långt fler och starkare möjligheter än förr att gripa in med makt och myndighet i många områden av livet i Amerika som tidigare var den civila maktens uteslutande domäner; de har långt fler och bättre kontakter än förr; och därtill kommer att de numera opererar i ett land, vars elit och breda lager har accepterat en inställning som måste karakteriseras som en militär definition av verkligheten. Historiskt sett har krigsherrarna tidigare varit fattiga släktingar från landet inom den amerikanska eliten; vid det här laget står de redan som välaktade kusiner; snart framstår de kanske som äldre bröder.

Trots att generalerna och amiralerna fått allt mer att säga till om i de politiska och ekonomiska avgörandena, har de inte kunnat frigöra sig från verkningarna av den militära indoktrinering som format deras karaktär och åsikter. Däremot har själva betingelserna för deras framgång förändrats uppe på de högre nivåerna i deras nya karriärer. Studerar man dem närmare finner man att en del av dem numera inte alls är så olika de ledande bolagscheferna som man kunde ha trott, och att andra snarare verkar som tämligen säregna politiker än som den traditionella bilden av en militär.

Det finns de som hävdar att en militär som placeras på till exempel försvarsministerposten i själva verket skulle kunna bli mera civil än en civil försvarsminister, som genom sin okunnighet om de inre militära angelägenheterna blir ett lätt och lättlurat byte för de generaler och amiraler som omger honom. Man anser också på sina håll att en militär som hamnar i det politiska skeendet inte kan ha en tillräckligt orubblig, ny och avgörande politisk linje, till och med att generalen som hamnar i den civila politikens värld måste bli rådlös, rentav svag, eftersom han kommer utifrån och därför inte vet hur psalmerna går därinne.[1]

Men å andra sidan får man inte glömma att självsäkerhet och självförtroende är något som direkt doktrineras in genom den militära utbildningen och karriären. De som har en framgångsrik militär karriär bakom sig, har därmed ofta fått en inre säkerhet som de utan svårighet kan applicera också på de ekonomiska och politiska domänerna. Som alla andra lyssnar de naturligtvis villigt till de råd och uppskattar det moraliska stöd de får av sina gamla vänner, och den isolering som omger den militära karriären innebär ju som en självklarhet att dessa gamla vänner i allmänhet är militärer de också. Hur det än må ligga till i varje enskilt fall, så torde nog militären, som sammansvetsad eller åtminstone sammanhängande grupp, vara den kompetentaste av de som nu är engagerade i utformandet av nationens politik; ingen annan grupp har som den tränats i att samordna ekonomiska, politiska och militära

[1] Se till exempel John K. Galbraiths recension av John W. Wheeler-Bennett: *The Nemesis of Power — The German Army in Politics* i *The Reporter*, den 27 april 1954, sid. 54ff.

angelägenheter; ingen annan grupp har dess kontinuerliga erfarenhet i konsten att fatta beslut; ingen annan grupp kan med samma lätthet utnyttja andra gruppers kunskaper och färdigheter för sin egen räkning; ingen annan grupp har samma kontinuerliga tillgång till informationer från hela världen. Vartill kommer att det faktum att de militära definitionerna av den politiska och ekonomiska verkligheten numera i allmänhet har accepterats av de flesta politiker, också de allra civilaste ibland dem, naturligtvis inte direkt försvagar krigsherrarnas självsäkerhet, deras önskan att bestämma över landets politik och deras möjligheter att inom de högre kretsarnas ram också göra detta.

Den 'politisering' av de högre militärerna som pågått de senaste femton åren är en tämligen komplicerad process: i sin egenskap av medlemmar av en speciell yrkeskår utvecklar en del militärer ett klart egenintresse — personligt, institutionellt och ideologiskt — för en utvidgning av den militära sektorn över huvud taget. I sin egenskap av byråkrater utvecklar en del en nitälskande iver att utvidga sina egna speciella domäner. Som maktens män genomför en del av dem tämligen arroganta, och andra tämligen intelligent camouflerade, försök att vinna ökat inflytande och värdesätter i hög grad sina möjligheter att utöva makt. Man alla militärer drivs ingalunda av sådana motiv.[*2] Yrkesmilitären är som typ inte garanterat ute efter politisk makt; i varje fall kan man inte söka sak mot dem genom att pådyvla dem sådana motiv. För till och med om de inte alls vill ha någon politisk makt, kan makt av en i allt väsentligt politisk natur formligen påtvingas dem, och har också kastats i armarna på dem, genom de civilas försumlighet; de har i stor omfattning — med eller mot sin vilja — utnyttjats av civila politiker i politiska syften.

Ur partipolitikerns synvinkel framstår ju en väldresserad general eller amiral som en strålande legitimation för en viss politik, eftersom ett skickligt bruk av en sådan individ ofta gör det möjligt att höja den politik man önskar 'över politiken', det vill säga över den politiska debatten och in i de administrativa domänerna där det, som statsmannen Dulles sade när han pläderade för general Eisenhower, behövs män med förmåga att 'fatta skickelsedigra beslut'.

Ur den politiska administratörens ståndpunkt sett framstår militärerna ofta som högst användbara, därför att de bildar en grupp som är väl utbildad i de exekutiva färdigheterna men däremot inte öppet identifieras med några speciella privata intressen. Det faktum att Förenta staterna saknar en äkta *Civil Service*[*] som väljer och utbildar och uppmuntrar och stöder professionella förvaltningstjänstemän, gör det ännu mer frestande att gripa till krigsmaktens folk.

På detta sätt sviker och undgår politikerna sin egen rättmätiga uppgift att diskutera den politik som skall föras, genom att dölja sig bakom ryggen på en så kallad militär expertis; och de politiska administratörerna sviker sin egen rättmätiga uppgift att skapa en professionell statsförvaltning. Båda dessa försummelser från de civilas sida leder till ökad makt åt yrkesmilitärerna. Det är av dessa orsaker, mer än av något annat skäl, som den militära eliten – vars medlemmar ju enligt spelets regler varken utnämns av politiska grunder eller antas ha något politiskt ansvar – har dragits in i det politiska beslutfattandet på högre nivåer.

Sedan de väl givit sig ut på den politiska vädjobanan frivilligt, motvilligt eller kanske till och med utan att själva inse det – blir de naturligtvis också föremål för kritik; i och med att de har tagit steget blir de också politiskt kontroversiella och utsätter sig, precis som alla andra

---

[*] 'Varenda militär chef får under hela den indoktrinering han genomgår, alltifrån hans första dag vid West Point och intill den dag döden ger honom chansen till en militärbegravning på Arlingtonkyrkogården, grundligen intrummat i sig att han måste hålla sig borta från allt som ens luktar politiska beslut, och måste hålla sig långt inne på den egna sidan om allt som på något sätt ser ut som en gränslinje mellan hans eget ansvar och den civila makten. Amiral Leahy skrev en gång: ”Jag saknade så fullständigt all erfarenhet av politisk valdebatt att jag inte ens kunde formulera någon åsikt.” Vilket fick presidenten (F.D.R.) att skämtsamt säga till mig: ”Politiskt hör du hemma i medeltiden, Bill.” '[2]

[2] 'The U.S. Military Mind', *Fortune*, februari 1952, sid. 91.

[*] Se kap. tio: Det politiska direktoratet.

aktörer på den politiska scenen, för angrepp från oliktänkande. Och militärerna kan attackeras politiskt till och med när de inte talar ur det politiska skägget. Med den civila misstron mot militären som har gamla rötter här i Amerika har krigsmaktens folk alltid varit ett tacksamt mål för politiska diatriber. Men det hela går djupare än så. Senator McCarthy försökte, som Hanson Baldwin uttryckte det i en artikel i *New York Times*, 'tillskansa sig makten över armén och gick till storms mot officerare med en lång och trogen tjänst bakom sig därför att de ... hade lytt sina lagligen tillsatta överordnades order'. Han blandade sig med andra ord, utan att ha vederbörliga befogenheter därtill, i den normala ordergången. Och krigsherrarna hade ju redan sett hur liknande angrepp fullständigt brutit ner både allmänhetens respekt för utrikesdepartementet och den inre moralen i detta ämbetsverk och fruktade att deras organisation skulle gå samma väg. Därtill ligger ju de väpnade styrkorna, som med sin stora andel i statsbudgeten i hög grad kan påverka landets ekonomiska liv, alltid öppna för angrepp från nya förvaltningschefer som på en och samma gång stöder sig på militären och när tillfälle bjuds också sparkar honom, och från politiska demagoger som satsar på att på bästa sätt utnyttja varje 'misstag' från militärens sida och i brist på sådana gärna uppfinner dem själva.

Och i samma mån som politiken nästlar sig in i krigsmakten nästlar sig krigsmakten in i politiken. Militären i detta land har politiserats och politiseras fortfarande, å ena sidan genom försumlighet från den civila sidan och å den andra på grund av den civila kritiken mot olika militära beslut.

Och militärerna, som inte alltid är riktigt medvetna om vad som egentligen sker, som uppriktigt tror på sin egen mask som 'militära experter' och är vana vid att ge order, reagerar ofta tämligen stelbent på kritik. De militära instruktionsböckerna innehåller inga tjänsteföreskrifter för hur man slåss med en senator. Följaktligen kan en angripen militär bara se två möjliga utvägar. Den ena – särskilt lämplig om det råkar pågå ett krig någonstans – är att ta ett befäl ute i fält och strikt lyda order utan att komma med några politiska frågor. Med andra ord att dra sig tillbaka på det sätt som anstår en militär och soldat, högdraget och med strikt bevarad värdighet. Den andra utvägen är att satsa helhjärtat på den politiska sidan, enligt den klassiska metoden att sluta förbund med lämpliga politiska förgrundsfigurer och med tanke på deras ställning kanske också få tillgång till diverse andra möjligheter. För så länge en militär står kvar som officer kan han ju inte gärna öppet engagera sig som politisk partigängare – även om det finns exempel på motsatsen. Men i allmänhet arbetar militärerna i sådana fall väl och omsorgsfullt inne i kulisserna – de visar sig med andra ord intresserade av att ta kontakt, med andra militärer, med ledande företagsfolk och med medlemmar av det politiska direktoratet och av kongressen, för att tillsammans med dem bilda eller ansluta sig till promilitära klickar på de högre nivåerna.

Hela tiden måste man hålla i minnet att yrkesmilitärerna, därtill drillade av hela sin utbildning och erfarenhet, verkligen uppriktigt tror på den militära definitionen av verkligheten i världen och att de följaktligen, inför de nya och fruktansvärda förstörelsemedel som nu existerar och diplomatins nervösa misslyckande, är uppriktigt oroade för sitt lands framtid. De som har den allra starkaste övertygelsen och vad militärerna själva betraktar som den största förmågan måste härigenom i hög grad frustreras av att tvingas hålla sig till rollen som en strikt apolitisk våldets yrkesman. Dessutom är många av dem alltför högt uppsatta och alltför starkt involverade redan, för att kunna välja utvägen att dra sig tillbaka på soldatvis.

Det är utifrån den situationen vi måste söka tolka och förstå krigsherrarnas politiska beteenden och det allt starkare inflytande som militären börjat utöva inom den amerikanska makteliten. Militärerna antas visserligen vara politikernas lydiga redskap och verkställare, men de problem de ställs inför kräver i allt större utsträckning politiska beslut. Att behandla sådana politiska beslut som 'militära nödvändigheter' är givetvis detsamma som att överlämna det civila ansvaret, rentav beslutfattandet, åt den militära eliten. Men om den militära metafysik som den civila eliten nu klänger sig fast vid, verkligen blir definitivt accepterad, så blir kriget

och krigföringen rent definitionsmässigt den enda verkligheten, det vill säga en definitiv nödvändighet, för vår tid.

Allt eftersom Förenta staterna utvecklats till en världsmakt har också det militära etablissemanget växt, och medlemmarna av dess högre echelonger har rört sig direkt inom diplomatiska och politiska kretsar. General Mark Clark, till exempel, som troligen haft mera omfattande politiska erfarenheter medan han själv var kvar i aktiv tjänst än någon annan amerikansk krigsherre, 'tror', enligt en intervju i *Time*, 'på vad han kallar ”kompissystemet” — en politiker och en militär som jobbar i lag', och förklarar: 'Förr i världen brukade många amerikanska generaler gärna avfärda politiken med ett: ”Åt helvete med det där, politik får vi snacka efteråt.” Men den inställningen håller inte längre.'

År 1942 förhandlade general Clark med Darlan och Giraud i Nordafrika. Sedan ledde han åttonde armén i Italien, blev så småningom ockupationsbefälhavare i Österrike och utsågs 1952 till amerikansk överbefälhavare i Japan, som just då återfått sin suveränitet, chef för det amerikanska fjärranösternkommandot och FN-överbefälhavare i Korea. General George C. Marshall sändes som presidentens personlige representant till Kina och blev sedan utrikesminister (1947-49) och försvarsminister (1950-51). Viceamiral Alan G. Kirk var mot slutet av 40-talet ambassadör i Bryssel och blev sedan amerikansk ambassadör i Moskva. Biträdande minister för de ockuperade områdena var år 1947 generalmajor John H. Hildring, som direkt under sig hade 'de militära överbefälhavare som kontrollerar genomförandet av vår politik i Tyskland, Österrike, Japan och Korea', och samtidigt var brigadgeneral Frank T. Hines ambassadör i Panama och general Walter Bedell Smith ambassadör i Moskva, General Smith blev senare chef för Central Intelligence Agency (1950-53) och biträdande utrikesminister (1953-54). ockupationschef i Tyskland var general Lucius D. Gay och i Japan general MacArthur. Och det var inte någon diplomat utan en förutvarande stabschef i armén, general J. Lawton Collins, som 1954 sändes till det oroliga Indokina 'för att återställa en viss ordning' i ett område som enligt vad han själv förklarade i en intervju för *New York Times* var 'av avgörande politisk och ekonomisk betydelse för såväl Sydöstasien som hela den fria världen'.

Därtill har många höga officerare direkt blandat sig i den politiska debatten, både medan de fortfarande bar uniform och sedan de övergått i civilt tillstånd. General Omar Bradley, en av de talföraste när det gällt att förneka att det skulle förekomma något otillbörligt militärt inflytande på det civila beslutfattandet, har framträtt såväl inför kongressutskott som inför en bredare publik och stött och pläderat för politiska åtgärder, som haft inte bara strikt militära utan också ekonomiska och politiska aspekter. General Marshall har argumenterat mot Wagner-Taft-resolutionen som pläderade för ökad judisk invandring till Palestina och landets vidareutveckling som ett judiskt land. Och tillsammans med generalerna Bradley, Vandenburg och Collins och amiral Sherman har general Marshall inför olika kongressutskott försvarat Trumanadministrationen mot anfall från republikanskt håll på dess Fjärranösternpolitik och general MacArthurs avlägsnande från överbefälet 'i Fjärran Östern.

General Bradley har hållit rader av tal, som av bland andra senator Taft och Hanson Baldwin tolkats som direkt relevanta för de politiska frågorna under presidentvalet 1952. 'Detta tal', skrev Hanson Baldwin i New York Times, 'har fört in general Bradley och Joint Chiefs of Staff i en politisk valkampanj där de inte har att göra.' När senator Taft anklagade högsta militärledningen för att gå i den politiska förvaltningens ledband och i stället för att bara framträda som militära rådgivare direkt gå i borgen för dess politik, stöddes han av general Albert Wedemeyer och av general MacArthur. Och en annan general, Bonner Fellers, satt i republikanernas nationalkommitté.

Vid 1952 års val bröt general MacArthur öppet och klart mot paragraferna 600-610 i U.S. Army Regulation genom att vid offentliga framträdanden gå till angrepp mot den politik som

förts och fördes av den i vederbörlig ordning valda regeringen, höll själva huvudtalet vid det republikanska konventet och antydde mycket klart att han var fullt beredd att låta sig nomineras till presidentkandidat. Men i stället fick en annan general, Eisenhower, också han en ännu inte pensionerad militär, konventväljarnas förtroende. Och båda dessa generaler och det som skulle kunna betecknas som deras politiska credo stöddes av andra generaler. Så det finns inte längre något tvivel om den saken – vid det här laget har vi republikanska och demokratiska generaler. Och lika uppenbart är ju att det också finns officerare som är för eller emot enskilda senatorer – till exempel Joseph McCarthy – och som i sina militära befattningar sticker fram eller drar in hakan för att direkt understryka eller dölja den saken.

År 1954 erbjöd sig en tämligen imponerande samling höga militärer – ledda av pensionerade generallöjtnanten George E. Stratemeyer och med pensionerade konteramiralen John G. Crommelin som stabschef – att satsa sina namn på ett försök att samla tio miljoner namn under en McCarthylista. Detta hände mitt inne i den militära maktens domäner och vid en tidpunkt då minnet av den Gamle Soldaten MacArthurs ord ännu inte hade hunnit förblekna: 'Vi militärer kommer alltid att handla så som vi får order att handla. Men om detta land alls skall kunna överleva, måste vi förlita oss på soldaten om våra statsmän misslyckas med att bevara freden.' (1953). 'Jag har märkt att det har börjat växa fram en ny och tidigare okänd och mycket farlig uppfattning om att medlemmarna av våra väpnade styrkor i första hand är skyldiga att visa lydnad och lojalitet mot de som för tillfället utövar den verkställande makten inom regeringen, snarare än mot det land och den författning de svär sin ed att försvara. Detta är en ytterligt farlig uppfattning.'(1951).[3]

Men det finns en mera komplicerad form av militärt inflytande som förmodligen måste betraktas som än viktigare än militärens sätt att öppet och klart ikläda sig politiska roller, de privata råden eller de offentliga talen. Nämligen det faktum att de höga militärerna nu har accepterats av övriga medlemmar av den politiska och ekonomiska eliten, och av stora delar av allmänheten, som auktoriteter också i frågor som når långt utöver vad som av hävd har betraktats som militärens rättmätiga domäner.

Sedan fyrtiotalets början har kongressens traditionellt fientliga inställning till militären förvandlats till något som nästan kan betraktas som en 'vänskaplig och tillitsfull' underkastelse. inget utskottsvittne – J. Edgar Hoover naturligtvis undantagen – behandlas vördsammare av senatorerna än just de höga militärerna. 'Både i sitt handlande och genom sådant den vägrade att göra samarbetade kongressen under krigsåren', enligt en officiell statlig redogörelse, 'konsekvent och nästan utan att ens fråga med de förslag och krav som kom från stabschefen.'[4] Och medan det visserligen var presidenten och premiärministern som 'fattade besluten' när den förenade strategin lades upp, så fattade de dock bara sådana beslut som godkändes av militären och fattade dem utifrån alternativ som organiserats och lagts fram av militären.

Författningen stadgar om att det är kongressen som leder och bestämmer över underhållet och ledningen av nationens väpnade styrkor. Och före andra världskriget hände det också att yrkespolitikerna i kongressen diskuterade till och med detaljerna i det militära livet med militären och fattade beslut åt den, diskuterade strategiska frågor och till och med avgjorde taktiska sådana. Men under andra världskriget 'röstade' kongressledamöterna för sådana ting

[3] General MacArthur i ett tal i New York i mars 1953 och ett i Boston 1951, citerade i *The Reporter*, den 16 december 1954, sid. 3.

[4] Mark Skinner Watson: *The War Department. Vol. I: Chief of Staff, Pre-War Plans and Preparations* (Historical Division of the Department of the Army, Washington, 1950); Maurice Matloff och Edwin M. Snell: *The War Department. Vol. II: Strategic Planning for Coalition Warfare, 1941-42* (Office of the Chief of Military History, Dept. of the Army, Washington, 1953); R. S. Cline: *The War Department. Vol. III: Washington Command Post — The Operations Division* (Office of the Chief of Military History, Dept. of the Army, Washington, 1954). De här tre banden är de bästa källskrifterna när det gäller detaljerna om den militära framryckningen på det politiska området omedelbart före och under andra världskriget.

som Manhattanprojektet utan att ha den ringaste aning om dess närvaro i militärbudgeten och när senator Truman – efter att hört vissa rykten – började misstänka att det var någonting stort på gång, räckte det med ett enda ord från krigsministern för att han helt skulle upphöra med sina undersökningar. Och under efterkrigstiden än den enkla verkligheten att kongressen aldrig fått någon möjlighet att få fram reella upplysningar i militära frågor, och långt mindre naturligtvis ägt vare sig tid eller förmåga att göra någon bedömning av frågorna. I skydd av talet om 'nationens säkerhet' och de högre militärernas 'auktoritet' som experter, har dessa högre militärers rent politiska roll när det gällt avgöranden av fundamental politisk och ekonomisk betydelse i hög grad utvidgats. Och återigen finner vi att huvudorsaken härtill i minst lika hög grad, rentav ännu högre, är de civila politikernas försummelser – kanske oundvikliga med tanke på kongressens organisation och sammansättning – som någon militär usurpering av makten.[5]

Inget beslutområde har påverkats mera av krigsherrarna och deras militära metafysik än utrikespolitiken och våra internationella relationer. Där har den militära framryckningen sammanfallit med andra krafter som verkat nedrivande på den civila diplomatin som konstform och den civila diplomatiska kåren som en organiserad grupp av kompetenta individer. Detta militära uppstigande och diplomatiska nedrasande har råkat inträffa just då de internationella frågorna för första gången i Förenta staternas historia står i centrum för de allra viktigaste nationella besluten och blir allt viktigare för bokstavligt talat alla viktigare beslut. I och med att eliten har accepterat den militära definitionen av verkligheten har yrkesdiplomaten, sådan vi känner honom eller åtminstone föreställer oss honom, helt enkelt förlorat varje effektiv möjlighet att göra sin stämma hörd i de högre kretsarna.

En gång i världen ansåg man att kriget var militärernas sak och de internationella förbindelserna diplomaternas. Men nu när kriget blivit av allt att döma totalt och av allt att döma permanent, har kungarnas gamla spel förvandlats till folkens egna forcerade och mordiska affärer, och den gamla diplomatiska hederskodexen stater emellan har kollaberat helt. Freden är inte längre en allvarlig historia; numera är det bara kriget som tas på allvar. Varenda människa och varenda nation är antingen vän eller fiende, och själva föreställningen om fientlighet blir något mekaniskt, massivt och lidelselöst. När bokstavligt talat alla förhandlingar som siktar till en fredlig överenskommelse gärna betraktas som blidkningsförsök, för att inte säga direkt förräderi, blir den aktiva diplomatrollen helt meningslös; för därmed blir diplomatin bara ett förspel till kriget eller ett mellanspel mellan krigen, och med en sådan syn på världen ersätts diplomaten självklart av krigsherren.

Det finns tre uppsättningar fakta om den amerikanska diplomatin och de amerikanska diplomaterna som är viktiga och relevanta om man alls skall kunna förstå vad som hänt. Nämligen diplomatiska tjänstens relativa svaghet, dess ytterligare försvagande genom diverse 'undersökningar' och 'säkerhetsregler', och den militära metafysikens allt större inflytande bland dem som leder vår diplomati.

I. För att 'diplomati' — som är en politisk funktion och en sällskapslivets konst samtidigt — alls skall kunna utövas krävs en inramning där subtila nyanser av societetsliv och politiska intentioner blandas. Denna konst har alltid tyckts kräva just de sällskapstalanger som normalt brukar förvärvas av personer som åtnjutit förmånen av en överklassutbildning och formats av överklassens livsstil. Och karriärdiplomaterna har också alltid framstått som typiska representanter för de välbärgade klasserna.[*]

---

[5] Edward L. Katzenbach, jr: 'Information as a Limitation on Military Legislation — A Problem in National Security', *Journal of International Affairs*, vol. III, nr 2, 1954, sid. 196ff.

[*] Överheten har städse skaffat sig garantier för den saken genom att betala diplomaterna så låga löner att de inte kunde klara sig på sina poster i utlandet utan privata tillgångar. Med tanke på de rent representativa skyldigheter som följer med det diplomatiska livet är det nästan omöjligt att alls leva på en ambassadörslön i någon av de

Men fram till 1930 hade en *karriär* inom UD överhuvudtaget inte lett fram till några ambassadörsposter.** Av de åttiosex män som mellan 1893 och 1930 tjänstgjorde som amerikanska ambassadörer på olika håll i världen, hade bara en fjärdedel haft någon befattning inom utrikesdepartementet innan de utnämndes till ambassadörer. 'För britterna', har D. A. Hartman påpekat, 'framstår ambassadörsposten som slutstadiet i en diplomatisk karriär inom UD, men en amerikansk ambassadörsutnämning är bara en episod i en affärsmans, politikers eller jurists liv.'[7]

Under den långa perioden under demokratiskt styre hade det emellertid börjat utbildats ett slags diplomatisk yrkeskår, baserad på rekrytering inom överklassen. Av Förenta staternas trettiotvå ambassadörer och främsta ministrar i utlandet år 1942 hade nästan hälften gått i de privata *prep schools* som tar hand om the *metropolitan 400*:s söner; och av de hundraarton högsta tjänstemännen inom utrikesdepartementet hade femtioen examen från Harvard, Princeton eller Yale.[8]

När republikanerna trädde till år 1953 fanns det 1 305 tjänstemän i utrikestjänsten (av en sammanlagd personal inom UD på 19 405), som tjänstgjorde vid Förenta staternas sjuttiotvå diplomatiska beskickningar och etthundranittioåtta konsulat. Fyrtio av de sjuttiotvå cheferna för amerikanska beskickningar i utlandet var karriärdiplomater, 'som kan ha utnämnts till just denna speciella post av presidenten, men vilkas tjänstgöring inom utrikestjänsten inte påverkas av växlingen vid den administrativa makten'.[9] Partiskiftet innebar att dessa karriärdiplomater ställdes inför två alternativ — de kunde antingen lämna tjänsten eller avgå från sina poster och stå redo för nya uppdrag från den nya administrationens sida.

Vid det här laget verkade det i varje fall som om en karriär i utrikestjänsten med en ambassadörspost som högsta mål börjat få en något fastare grund i sinnevärlden, för nitton av de

---

större huvudstäderna på vår planet. I början av fyrtiotalet räknade man i allmänhet med att det kostade en ambassadör i någon av de viktigare huvudstäderna mellan 75 000 och 100 000 dollar om året att sköta sin representation på det sätt som anstod en man i hans ställning; och den högsta ambassadörslön som över huvud taget utgår är 25 000 dollar.

** Ingen av Förenta staternas 18 förnämsta ambassadörer år 1899 kunde betecknas som 'karriärdiplomat' i den meningen att han tillbringat större delen av sitt liv som vuxen i arbete för UD:s räkning. Tio av dem hade inte haft någon som helst diplomatisk befattning innan de utsågs till ambassadörer; och ytterligare sex hade högst nio års diplomatisk tjänstgöring före 1899. Bara två av dem hade börjat i diplomatins tjänst mer än ett decennium tidigare, nämligen ambassadören i Konstantinopel Oscar S. Straus och Berlinambassadören Andrew D. White. De flesta av de 18 tycks ha fått sina utnämningar för gjorda tjänster till partiet; elva hade varit aktiva inom politiken, ungefär hälften av dessa i samband med en juridisk karriär. Gruppen inrymde en professor och en tidningsman, och de fem återstående var affärsmän, också de ofta med juridisk utbildning. Samtliga 1899 års ambassadörer kom från rika, ofta mycket rika familjer, hade fått sin utbildning i Amerikas och Europas finaste skolor — sex av dem hade examen från något Ivy League-universitet — och allesammans hade de haft viktiga Poster tidigare inom affärslivet eller politiken.[6]

[6] Fotnoten här bygger på en undersökning av karriärerna för 20 ledande ambassadörer år 1899 som hade en lön på 10 000 dollar eller mera. För två av dessa (Hart och Townsend) var det omöjligt att få fram adekvata upplysningar. De 20 ambassadörerna i 23 stater var följande: Argentina — William I. Buchanan; Belgien - Lawrence Townsend; Brasilien — Charles Page Bryan; Chile – Henry L. Wilson; Columbia — Charles Burdett Hart; Costa Rica. Nicaragua och Salvador — William L. Merry; Frankrike — Horace Porter; Guatemala och Honduras — W. Godfrey Hunter; Italien William F. Draper; Japan — Alfred E. Buck; Kina — Edwin H. Conger; Mexiko — Powell Clayton; Peru — Irving B. Dudley; Ryssland — Charlemagne Tower; Spanien — Bellamy Storm; Storbritannien — Joseph H. Choate; Turkiet — Oscar S. Strauss; Tyskland — Andre D. White; Venezuela — Francis Loomis; och Österrike — Addison C. Harris. Jag tackar samtidigt mr Friedman för hans undersökningar i denna sak.

[7] Av de 53 brittiska ambassadörerna åren 1893-1930 kom 76 procent från utrikesdepartementet. Jfr D. A. Hartman: 'British and American Ambassadors — 1893-1930', *Economica*, vol. XI, augusti 1931, sid. 328ff, spec. sid. 340.

[8] Data sammanställda ur U.S. State Department: Foreign Service List av Sylvia Feldman och Harold Sheppard under en kurs om 'Sociology of the Professions' vid University of Maryland våren 1943.

[9] Walter H. Waggoner, *The New York Times*, den 3 december 1952, sid. 12.

tjugofem toppambassadörer som utsågs av president Eisenhower var karriärdiplomater. Men samtidigt skulle man också kunna uttrycka det sålunda att det 1953 inte längre var särskilt 'ärofullt' för en framstående affärsman, jurist eller politiker att utnämnas till ambassadör i någon av de i allmänhet tämligen små stater där nästan alla dessa karriärdiplomater tjänstgjorde.[10] Så småningom började president Eisenhower emellertid utse politiker som misslyckats och egna politiska hjälpredor till posterna i de mindre stater som ditintills varit reserverade för karriärdiplomaterna. Så till exempel skickades John D. Lodge — sedan han besegrats i guvernörsvalet i Connecticut — till Madrid som ersättare för diplomatveteranen James C. Dunn. Och i Libyen ersatte John L. Tappin — skid expert och ledare för en avdelning av 'Citizens for Eisenhower' — karriärdiplomaten Henry S. Villard. Och på de mer eftertraktade diplomatiska posterna representerades Amerika av bankmiljonärer, medlemmar av de superrikas grupp och deras släktingar och rådgivare, höga bolagsjurister och arvtagerskors äkta män.

II. Redan före skiftet inom administrationen hade såväl mora len som kompetensen bland UD:s karriärtjänstemän försvagats högst väsentligt genom diverse undersökningar och avskedanden. Och sedan förflyttades senator Joseph McCarthys förbundne Scott McLeod från FBI till posten som chef för både säkerhets- och personalavdelningarna vid utrikesdepartementet. Mr McLeod, som 'anser att ”säkerheten” är själva grundkriteriet för all diplomati' har förklarat att han, sedan han först studerat och kollat alla övriga kvalifikationer, brukar fråga sig själv: 'Hur skulle jag trivas med den killen vid min sida bakom ett träd under en pistolduell? Tänker man på det sättet får man en rätt hög standard. Och det är så jag tänker vid de här undersökningarna.’[11] Det fanns emellertid en hel del som helt enkelt 'inte passade bakom ett träd' tillsammans med polis McLeod, och bland många av de diplomater som fortfarande satt kvar på sina poster 'blev man allt mer övertygade om att det inte var nyttigt för en själv att rapportera sanningen till Washington i någon som helst utrikes situation, där sanningen inte överensstämde med de förutfattade meningarna hos dem som makten hava i Washington.'[12] *

---

[10] Vi valde ut för studium departementscheferna i de 25 stater som kan betraktas som antingen ledande större makter eller speciellt intressanta för stormakterna genom sitt läge eller sina naturtillgångar. De utvalda var: Grekland — Cavendish W. Cannon; Jugoslavien — James W. Riddleberger; Egypten — Jefferson Caffrey; Indonesien — Hugh S. Comming jr; Portugal — Robert M. Guggenheim; Storbritannien — Winthrop W. Aldrich; Spanien James Clement Dunn; Mexiko — Francis White; Sovjetunionen – Charles E. Bohlen; Indien — George V. Allen; Canada — R. Douglas Stuart; Frankrike — C. Douglas Dillon; Tjeckoslovakien — George Wadsworth; Sydafrikanska unionen — Waldemar J. Gullman; Italien — Clare Booth Luce; Korea — Ellis 0. Briggs; Taiwan (Formosa) — Karl L. Rankin; Iran — Loy W. Henderson; Israel — Monnett P. Davis; Japan — John M. Allison; Österrike Llewellyn E. Thompson; Polen Joseph Flack; Australien — Amos P. Peaslee; Sydvietnam — Donald R. Heath; Turkiet — Aura M. Warren. Förenta staternas ambassadör i Storbritannien, den fortfarande mest eftertraktade posten, Winthrop W. Aldrich, är bankman och miljonär och svåger till John D. Rockefeller III. C. Douglas Dillon i Paris är utexaminerad från Groton och — liksom Aldrich — Harvard, son till grundaren av storbanken Dillon, Read & Co. Mellanvästerns bank- och affärsintressen representeras i Canada av R. Douglas Stuart; ambassadören i Wien, Amos J. Peaslee, är expert på folkrätt, framstående republikan, son till en bankir och ättling till en gammal fin familj från kolonialtiden; Robert M. Guggenheim i Portugal är son till en av Guggenheimförmögenhetens grundare; och i Rom har vi alltså mrs Clare Booth Luce.

De länder som fick karriärdiplomater som ambassadörer var: Japan, Korea, Israel, Polen, Sydafrikanska unionen, Sydvietnam, Indien, Grekland, Egypten, Turkiet, Taiwan, Tjeckoslovakien, Mexiko, Indonesien, Iran, Jugoslavien, Spanien och Österrike. Bara i ett enda viktigare land, nämligen Sovjetunionen, representeras Förenta staterna av en karriärdiplomat, nämligen Charles E. Bohlen – och det var ytterligt nära att hans utnämning icke bekräftades av senaten. Som större delen av karriärdiplomaterna inom UD stammar Bohlen från en överklassfamilj – fadern är en 'välkänd sportsman'. Bohlen gick i skola vid St. Paul's School och tillhörde under sin Harvardtid Porcellian Club. Se The New York Post, den 8 mars 1953.

[11] Citerat av C. L. Sulzberger: 'Foreign Affairs', *The New York Times*, den 8 november 1954.

[12] Charlotte Knight: 'What Price Security', *Colliers*, den 9 juli 1954. sid. 65.

[*] Vilket naturligtvis inte var någonting helt nytt i utrikestjänstens annaler. Ett av de tidigare fallen: 'Det värsta problemet för China Service under de kritiska åren var att man där var fullt medveten om att Chiang säkert måste komma att dra det kortaste strået i den sammandrabbning mellan de kinesiska kommunisterna och Chiang Kai-shek som förr eller senare måste komma. Det faktum att man där bedömt läget korrekt skänkte emellertid ingen

Efter den långa raden av folk som redan avskedats för 'bristande lojalitet' följde hösten 1954 en karriärdiplomat med tjugotre års tjänst bakom sig, John Paton Davies, som inte föll på bristande lojalitet utan avskedades på grund av 'bristande omdöme, urskillning och pålitlighet'; han avskedades därför att hans åsikter om vår Kinapolitik tio år tidigare inte stämde med den nuvarande ledningens politik. Karriärtjänstemännens kommentarer till fallet Davies gav klart besked om hur de tänkte. Louis J. Halle, till helt nyligen medlem av UD:s *Policy Planning Staff*, skrev bland annat: 'Man får hoppas att den amerikanska allmänheten äntligen kommer att inse och förstå att ordet ”säkerhet” har blivit en eufemism. Bakom det döljer sig de senaste fem årens primitiva politiska strävanden att driva bort alla intellektuellt och moraliskt framstående krafter från den statliga tjänsten och i stället besätta posterna med politiskt pålitliga figurer, som ingen människa på jorden kan misstänka för intellektuell överlägsenhet. Så till exempel har omorganisationen av utrikestjänsten bland annat inneburit att utbildningsnormerna för inträde vid denna medvetet har sänkts. Det verkar som om den andefattiga medelmåttigheten skulle ha gjorts till högsta ideal.'[14] Och George Kennan, diplomatisk veteran och en framstående kännare av de utrikes angelägenheterna, har direkt avrått en årskull vid Princeton från att välja utrikeskarriären som yrke. Eller, som Kennan själv uttryckt det på annan plats: 'moralen vid utrikesdepartementet är vid det här laget så sönderslagen att dess bästa krafter flyr departementet och råder andra att göra sammalunda.'[15]

III. Våra militärattachéer har ju i många år suttit på sina poster på olika håll i utlandet, där de teoretiskt skall fungera som dels adjutanter och rådgivare till sina ambassadörer och dels länkar i vårt underrättelseväsen; men 'under efterkrigsåren har många av dem sett på både utrikestjänsten och utrikesdepartementet med illa dolt förakt och gjort sig helt oberoende av de ambassadörer som borde vara deras överordnade.' [*]

Problemet är emellertid avsevärt större än bara dessa spänningar på relativt låg nivå. Militärerna har, som vi redan sett, numera blivit inte bara attachéer utan också ambassadörer. Många viktiga internationella avgöranden har skett sålunda att man helt enkelt har förbigått yrkesdiplomaterna och fattat besluten i klickar av militär och politisk personal på hög nivå. Såväl i fråga om de försvarsöverenskommelser mellan Förenta staterna och Spanien som undertecknades 1953, som när det 1945 och 1946 gällde att avgöra vad man skulle göra med de öar i västra Stilla havet som erövrats från japanerna, kunde militären initiera en politik av

---

ära åt China Services folk, varken individuellt eller kollektivt. Kina är kommunistiskt nu. Men på något sätt lyckades man göra China Service ansvarigt för den saken. Följaktligen existerar China Service inte längre. Av de tjugotvå tjänstemän som anslöt sig till China Service före andra världskrigets början, fanns det år 1952 bara två kvar som fortfarande användes i rådgivande befogenheter inom UD i Washington ... De flesta av de andra var fortfarande i federal tjänst, men inte ... på sådana poster ... där deras onfattande kunskaper om detta Kina som vi just då utkämpade ett desperat krig mot i Korea, verkligen kunde utnyttjas.'[13]

[13] Theodore H. White: *Fire in the Ashes* (William Sloane Associates, New York, 1953), sid. 375.

[14] Louis J. Halle i en insändare i *The New York Times*, den 14 november 1954, sid. 8E.

[15] George F. Kennan, citerad i *The New York Post*, den 16 mars 1954.

[*] I april 1954 förbjöd krigsmakten de officerare som var stationerade på utrikes ort att föra dagbok, sedan hela världen upptäckt att vår militärattaché i Moskva, generalmajor Grow, fört en dagbok där han pläderat för krig mot Sovjetunionen och givit uttryck för sin motvilja mot ambassadören och sin ovilja mot dennes kontakter. Under ett besök i Frankfurt i Tyskland lade han ifrån sig dagboken i ett hotellrum, där den snabbt och effektivt stals, fotograferades och lades tillbaka igen. Naturligtvis blev den ett fint propagandavapen för Sovjetunionen. Men den arme generalen, som tydligt och klart inte direkt passade för underrättelseverksamhet, är kanske mindre att klandra för vad som hände än det 'partibelöningssystem' inom krigsmaktens underrättelsetjänst som ledde till att just han placerades i Moskva. General Grow är förvisso inte den ende inkompetente representanten för detta system. Så till exempel gick den allra viktigaste militärattacheposten under efterkrigstiden till en general — Iron Mike O'Daniel — vars förmåga att utdela vilda råsopar i alla situationer av många tecken att döma var hans enda kvalifikation för posten. Och två av våra militärattachéer i Östeuropa efter kriget 'var allmänt ökända, den ene för sitt vilda festande och den andre för att han sålde kläder på svarta börsen'. En annan general — som under kriget varit chef för G2 — hemkallades från London, anklagad för svarta börsaffärer.[16]

[16] Såväl textens citat som fotnotens upplysningar om militärattachéernas roll stammar från Hanson W. Baldwin: 'Army Intelligence – I', *The New York Times*, den 13 april 1952, sid. 12.

stor diplomatisk betydelse utan att bry sig om diplomaterna eller rentav mot deras råd och förslag. Fredsfördraget med Japan ordnades inte av våra diplomater utan av våra generaler; och fortfarande har vi inget fredsfördrag med Tyskland — allt som åstadkommits har bara varit allianser och överenskommelser krigsmakter emellan. I Panmunjom var det inte någon diplomat som 'förhandlade' om hur man skulle få slut på Koreakriget, utan en slipslös general i skjortärmarna. 'Den amerikanska krigsmakten har', skrev den brittiska tidskriften The Economist år 1952, 'framgångsrikt lyckats genomdriva föreställningen om att det existerar något som kan kallas rent militära faktorer och att de frågor som har med dessa faktorer att göra inte kan bedömas på rätt sätt av en civil. Vår brittiska teori och erfarenhet går stick i stäv med båda dessa påståenden ... '

Följaktligen kunde amiral Radford, som dessförinnan meddelat ett kongressutskott att Kina måste krossas om man så måste föra krig i femtio år för att ordna den saken, i sin egenskap av högsta militärledningens ordförande förorda att man borde låta 500 plan fälla taktiska atombomber över de vietnamesiska trupperna innan Dien Bien Phu föll. Samtidigt meddelade man oss inofficiellt att om detta ledde till att Kina öppet gav sig in i kampen, var det bara att ge Peking samma kärnvapenbehandling.[17] Amiralen definierade det politiska läget här som en militär angelägenhet, och kunde därmed argumentera för sin lösning lika högröstat som hans civila chefer, försvarsministern och utrikesministern, argumenterade för sin. I augusti 1954 förklarade general Mark Clark offentligt att Ryssland borde uteslutas ur Förenta nationerna, och att man borde avbryta de diplomatiska förbindelserna med detta land. Dåvarande presidenten general Eisenhower var visserligen av annan åsikt än sin gamle vän på den punkten, men inte ens presidenten kunde hindra general James A. Van Fleet att offentligt ansluta sig till general Clarks åsikter. Fast å andra sidan var frågan kanske inte särskilt viktig, med tanke på hur man regelbundet struntat i FN i många viktiga beslut och konklaver. Det var inte FN som ordnade Genèvekonferensen och FN tog aldrig ens upp den amerikanska aktionen i Guatemala. Det faktum att man på detta sätt förbigått FN när det gällt de viktigaste konflikterna mellan öst och väst är, liksom denna organisations allmänna försvagning på det politiska planet, en sida av diplomatins nedgång under efterkrigstiden. Den andra sidan är det militära inflytandet, individuellt och som metafysik.

Diplomatin har här i Amerika aldrig framgångsrikt odlats som en intellektuell konstform av skickliga och välutbildade yrkesmän, och 'de som ägnat sig åt denna konst har aldrig kunnat se fram mot att så småningom avancera till de viktigaste diplomatiska befattningarna, för dessa har i stor utsträckning fördelats enligt politikens och affärslivets diktat. Och den diplomatiska yrkeskår som Förenta staterna trots allt ägt har, tillsammans med våra möjligheter att i framtiden bygga upp en sådan kår, i hög grad saboterats av de senare årens undersökningar och avskedanden. Och under tiden har militären hela tiden trängt sig in i de högre diplomatiska rådslagen.

Att det militära etablissemanget länge varit av stor ekonomisk betydelse står ju utom all fråga. Ingenjörstrupperna — historiskt sett West Points elit — har också i fredstid övervakat flodregleringar och hamnbyggen. Varken de lokala ekonomiska intressena eller grupperna i kongressen har varit omedvetna om vare sig de möjligheter de militära inköpen innebär eller möjligheterna att få ingenjörskåren att ogilla Reclamation Bureaus planer på flersyftesutbyggnader i floddalarna. 'Faktiskt', skriver Arthur Maas i sin bok om 'den oslagbara lobbyn', 'utbetalade ingenjörskåren fram till 1925 12 procent av de samlade ordinarie federala statsutgifterna.'[18]

Och vid det här laget har det militära etablissemangets ekonomiska betydelse åkt upp i en

[17] Se Edgar Kemler: 'No. I Strong Man', *The Nation*, den 17 juli 1954, sid. 45ff.
[18] Arthur Maass: Muddy Waters – The Army Engineers and the Nation's Rivers (Harper, New York, 1951), sid. 6. Jfr också hans och Robert de Roos' artikel: ”The Lobby That Can't Be Licked', *Harpers*, augusti 1949.

också kvantitativt helt annan klass.* Nationalbudgeten har svällt enormt, och en långt större del av den än tidigare går nu till anslag direkt till krigsmakten eller för militära ändamål. Alltsedan tiden strax före andra världskriget har militärens andel aldrig legat under 30 procent och har allmänhet hållit sig kring 50 procent av hela statsbudgeten. I den budget som lades fram för 1955 avsågs två tredjedelar av alltsammans gå till vår militära säkerhet. Och militärens inflytande på de federala myndigheterna har ökat i samma tempo som de federala myndigheternas betydelse för landets näringsliv i stort.

Det gäller att hela tiden hålla i minnet att denna militära är ett mycket nytt fenomen. Under hela första världskriget släpptes militären bara tillfälligt in i de högre ekonomiska och politiska kretsarna, så länge 'det kritiska läget' varade; det var först under andra världskriget som militären kunde ingripa på ett verkligt avgörande sätt. Själva den moderna krigföringens natur innebar ju att de var så illa tvungna till detta, vare sig de ville det eller inte, på samma sätt som de måste invitera den ekonomiska maktens män till de militära rådslagen. Ty om inte militärerna släpptes in i storföretagens beslutfattande kunde de inte vara säkra på att deras program verkligen genomfördes; och bolagshövdingarna måste vara något så när informerade om krigsplanerna för att kunna planera krigsproduktionen. Följaktligen blev generalerna bolagsdirektörernas rådgivare och bolagsdirektörerna generalernas. 'Det första jag gjorde när jag den 1 juni 1942 utnämndes till tygchef', berättar generallöjtnant Levin H. Campbell jr, 'var att upprätta en stab av personliga rådgivare, som bestod av fyra framstående affärs- och industriledare som var helt insatta i massproduktionens alla faser.' [20]

Det var under andra världskriget som fusionen mellan bolagsekonomin och den militära byråkratin fick sin nuvarande betydelse. Själva *omfattningen* av underhållstjänsten måste helt enkelt bli av direkt avgörande betydelse för näringslivet: 'Underhållstjänsten kan', skrev *Fortune* 1942, 'liknas vid ett holdingbolag av enorma proportioner. Denna organisation, som i år ger ut cirka 32 miljarder dollar, 42 procent av landets samlade krigsutgifter, får U.S. Steel att verka som ett litet charterflygbolag., A.T. and T. som telefonväxeln på ett småstadshotell, Jesse Jones' RFC eller vilket annat federalt organ som helst som ett kommunalt småföretag som skor sig på skattebetalarnas bekostnad. I hela Washington finns det knappast en dörr — alltifrån Harry Hopkins *Munitions Assignments Board* och neråt — som inte [general] Somerwell och hans underordnade har trätt in genom för att tigga, låna eller stjäla.' Själva det sätt varpå krigsekonomin *organiserades* gjorde sitt till för att åstadkomma en samordning av intressena och ett politiskt sammanförande av de ekonomiska och militära ledarna: 'Chefen för tygmaterieltjänsten har en rådgivande stab som består av Bernard M. Baruch, Lewis H. Brown från Johns-Manville Corp., K. T. Keller från Chrysler Corp. och Benjamin F. Fair-less från United States Steel Corp. Tygtjänstens kontrakt läggs ut av fyra huvudavdelningar ... Varje avdelningschef ... assisteras av en rådgivande grupp från industrin, sammansatt av representanter för de viktigaste tillverkarna av de vapen just denna avdelning har hand om.'[21]

Naturligtvis stod både det militära etablissemanget och bolagen hela tiden rent formellt under de civila politikernas överinseende. I sin egenskap av direktörer för Amerikas största företag 'har militärerna också en styrelse ... presidenten, ministrarna för de olika vapenslagen, medlemmarna av kongressens olika militära utskott. Men många av dessa styrelsemedlemmar, t. ex. kongressledamöterna, kan i själva verket inte göra mycket mera än att rent allmänt uttrycka sitt förtroende, eller sin brist på den varan, för företagets ledning. Också de allra

---

* Under hela perioden 1789-1917 var den federala regeringens samlade statsutgifter sammanlagt 29,5 miljarder dollar; men bara under det enda budgetåret 1952 uppgick enbart de militära anslagen till 40 miljarder dollar. Ar 1913 kostade det militära etablissemanget Förenta staterna 2:25 dollar per capita; år 1952 var det uppe i närmare 250 dollar per amerikan.[19]

[19] C. E. och R. E. Merriam: *The American Government* (Ginn & Co, New York, 1954), sid. 774, 775.

[20] Levin H. Campbell: *The Industry-Ordnance Team* (Whittlesey House, New York, 1946), sid. 3-4.

[21] Generalmajor Lucius D. Clay, General Staff Corps, Assistant Chief of Staff for Material: 'The Army Supply Program', *Fortune*, februari 1943, sid. 96.

inflytelserikaste styrelsemedlemmarna, presidenten och försvarsministern, måste i allmänhet nöja sig med att diskutera med direktörerna på samma sätt som lekmän diskuterar med experter — en betydelsefull skillnad mot förhållandet mellan styrelsen och ledningen i ett industriföretag.'[22]

Detta sammanförande av bolagen och militären fick sitt mest dramatiska uttryck — och avslöjande — i de båda parternas överenskommelse om tidpunkten och reglerna för en kommande 'återkonvertering'. Militären kunde ju förlora sin maktställning; bolagen skulle inte längre få tillverka på samma primärkontrakt med myndigheterna; om inte återgången sköttes på rätt sätt kunde den lätt inverka störande på de monopolmönster som var förhärskande innan man kunde rikta in sig på krigsproduktionen. Men generalerna och *dollar-a-year*-direktörerna såg på bästa sätt till att man inte skulle behöva riskera en sådan utveckling.[23]

Också efter andra världskrigets slut har de militära kraven fortsatt att bestämma både formen och utvecklingstakten inom bolagsekonomin. Följaktligen är det inte särskilt förvånande att finna att många generaler och amiraler under det senaste decenniet i stället för att bara gå i pension har blivit medlemmar av olika bolagsstyrelser.*

Det är svårt att *inte* dra den slutsatsen att krigsherrarna, när de söker omsätta sin berömmelse i pengar, betraktas som så användbara för företagen i första hand på grund av sitt vetande om det militära etablissemanget och dess regler och metoder och inte på grund av sitt eventuella sinne för affärer och industrin såsom sådan. Med tanke på de storkontrakt som krigsmakten lägger ut hos olika privata företag, är det inte svårt att förstå hur de ekonomiska tidskrifterna öppet kan konstatera att: 'McNarney känner Convairs bästa kund, Pentagon, som få andra — och det vet hans gode vän Floyd Odlum, Convairs ordförande.' Och 'snacket går i affärskretsarna: Se till att ni får in en general i styrelsen. Vilken av överhetens olika grenar gör av med de flesta pengarna? Krigsmakten. Vem är den verklige experten på byråkratismen? En

---

[22] 'The U.S. Military Mind', *Fortune*, februari 1952, sid. 91.

[23] För en mera detaljerad skildring av hur de militära och de bolagliga intressena sammanföll i fråga om en sådan rekonvertering, se Bruce Catton: *The Warlords of Washington* (Harcourt, Brace, New York, 1948), spec. sid. 245-88.

* General Lucius D. Clay, som ledde arméer i Tyskland och sedan gav sig in i den politiska sektorn som ockupationskommendant, är numera styrelseordförande i Continental Can Company. General James H. Doolittle, chef för 8th Air Force strax före den japanska kapitulationen, är vice ordförande för Shell Oil. General Omar N. Bradley, som ledde 12th Army Group utanför Berlin och sedan fick en hög stabsbefattning, blev så småningom styrelseordförande för Bulova Research Laboratories; i februari 1955 godtog ordförande Bradley att man använde hans namn — 'Generalen i armén Omar N. Bradley' — på en helsidesannons, som under hänvisning till militära nödvändigheter pläderade för förslaget om skatt på schweiziska urverk. General Douglas MacArthur, politiserande general i Japan och Korea, är numera styrelseordförande för Remington Rand, Inc. General Albert C. Wedemeyer, tidigare överbefälhavare för de amerikanska styrkorna på den kinesiska krigsskådeplatsen, sitter nu som vice ordförande i AVCO Corporation. Amiral Ben Moreel är ordförande i Jones & Laughlin Steel Corp. General Jacob Evers är teknisk rådgivare hos Fairchild Aircraft Corp. General Ira Eaker är vice ordförande för Hughes Tool Co. General Brehon Somerwell, tidigare generalkvartermästare, blev före sin död 1955 styrelseordförande och direktör för Koppers Co. Amiral Alan G. Kirk utsågs, sedan han först tjänstgjort som ambassadör i Moskva, till styrelseordförande och förste verkställande direktör för Mercast, Inc., ett företag som specialiserat sig på precisionsmetallurgi. Manhattanprojektets chef general Leslie R. Groves är nu vice ordförande hos Remington Rand och chef för avdelningen för avancerad forskning; vätebombprovens general E. R. Quesada är vice ordförande för Lockhead Aircraft Corporation; general Walter Bedell Smith är vice ordförande i American Machine and Foundry Companys styrelse; arméns stabschef general Matthew B. Ridgway avvisade uppenbarligen ett erbjudande att leda Kaisers bilinvasion i Argentina och blev i stället styrelseordförande för Mellon Institute of Industrial Research.[24]

[24] 'Generals – Then and Now', *The New York Times* Magazine, den 7 mars 1954, sid. 78-79; U.S. Atomic Energy Commission:
In the Matter of 1. Robert Oppenheimer – Transcript of Hearing Before Personnel Security Board, 12 april 1954 through 6 May 1954 (U.S. Government Printing Office, 1954), sid. 163 och 176; *The New York Times*, den 20 augusti 1954 och 15 februari 1955; *Business Week*, den 19 december 1953, 9 oktober 1954 och 27 juni 1955. Ytterligare en rad namn och poster ges i 'The Military Businessmen', *Fortune*, september 1952, sid. 128f.

general eller amiral. Sätt honom som styrelseordförande.'[25]

Denna tilltagande ström av individer från de militära till de bolagliga sektorerna är emellertid ännu viktigare i sin egenskap av en viktig ledtråd till ett viktigt faktum om Förenta staternas struktur, än som ett vittnesbörd om det bästa sättet att fixa feta kontrakt med det militära. För bakom detta utbyte på toppnivå, och bakom den ständigt svällande militärbudget som är dess orsak, ligger den moderna amerikanska kapitalismens stora strukturförändring mot en permanent krigsekonomi.

På en enda generation har Förenta staterna blivit världens främsta industrination, och samtidigt också en av de ledande militära stormakterna. De yngre militärerna i detta land har ju själva vuxit upp i denna atmosfär av en allians mellan näringslivet och krigsmakten, men därtill kommer att de intensivt och rent ut fostras och manas att föra denna allians vidare. En av de absoluta topparna inom det militära skolväsendet utgörs av 'The Industrial College of the Armed Forces', där man helt ägnar sig åt ekonomins och krigföringens ömsesidiga beroende av varandra.

Allt detta skulle naturligtvis förefalla direkt paradoxalt för en optimistisk gammal 1800-talsliberal. De flesta av den tidens talesmän för liberalismen antog ju som en självklarhet, att industrialismens fortsatta tillväxt snabbt skulle förvisa militarismen till en högst obetydlig roll i det moderna samhället. Inför industrisamhällets älskvärda normer och rättesnören skulle militärstatens heroiska våld helt enkelt smälta bort. Den saken framgick ju redan av industrialismens framåtskridande och den långa fredsperioden under 1800-talet. Men det har visat sig att de klassiska liberalerna av typ Herbert Spencer hade alldeles fel i sina förväntningar. Huvudtendensen under 1900-talet har i stället varit att samtidigt som ekonomin koncentrerats och bolagiserats i de stora hierarkierna, har också krigsmakten svällt ut och fått direkt avgörande betydelse för hela den ekonomiska strukturens utformning; och därtill kommer att de ekonomiska och militära strukturerna i stor utsträckning har smälts samman i ett inbördes växelspel, allt eftersom ekonomin förvandlats till en till synes permanent krigsekonomi; och samtidigt har militärerna och deras politiska synpunkter och åsikter allt mer och mer penetrerat bolagsekonomin.[*]

'Det finns en sak som man på högre ort är ännu räddare för än ett ändlöst krig i Korea', skrev Arthur Krock i april 1953 i *New York Times*, 'och det är fred ... Tanken på en fred som skulle kunna locka den fria världen att sänka sin gard, och rasera det långsamma och dyrbara arbetet med att bygga upp den kollektiva säkerheten i Västeuropa, samtidigt som Sovjet bevarade och ökade sin militära styrka, är nog för att få männen på de ledande posterna att förlora all beslutsamhet. Och det stora aktieutbud som följde på de plötsliga försonliga tongångarna från Kreml stöder tesen om att detta lands väl' stånd är intimt förknippat med krigsekonomin och ger en antydan om vilka svåra ekonomiska problem som skulle kunna uppstå på hemmafronten.'

Den vetenskapliga och tekniska utvecklingen, som en gång i världen hade sin viktigaste plats hos näringslivet, har i allt större utsträckning införlivats med den militära ordningen. Vid det här laget är krigsmakten den vetenskapliga forskningens i särklass största bidrags- och uppdragsgivare; räknat i dollar ger den faktiskt lika mycket som alla andra amerikanska forskningsfinansiärer tillsammantagna. Alltsedan andra världskriget har militära överväganden hela tiden fått bestämma den allmänna inriktningen också för den rent vetenskapliga forskningen, de viktigaste forskningspengarna kommer från de militära anslagen och mycket få av de vetenskapsmän som för närvarande är sysselsatta med vetenskaplig grundforskning arbetar inte under militär ledning.

---

[25] Se loc. cit. och *Business Week*, den 9 augusti 1952.

[*] Dessa tendenser diskuteras utförligare i kap. tolv: Makteliten.

Förenta staterna har aldrig varit någon ledande nation på grundforskningens område; där har man litat till import från Europa. Omedelbart före andra världskriget satsade man cirka 40 miljoner dollar — huvudparten från industrin — på vetenskaplig grundforskning; medan 227 miljoner satsades på tillämpad forskning och 'produktutveckling och teknik'.[26] Andra världskriget gav vetenskapsmännen mycket att göra, men inte på grundforskningsområdet. När atomprogrammet blev en regeringsangelägenhet var det till största delen ett rent tekniskt problem. Men den tekniska utvecklingen gav klart besked om att världens stater måste bereda sig på en vetenskaplig kapplöpning vid sidan av den rena rustningskapplöpningen. Och eftersom politikerna inte hade någon klart utformad politik för vetenskapens del, började militären, först flottan och sedan också armén, ge sig in på. den vetenskapliga sektorn som betalande och dirigerande parter, både inom den rena och den tillämpade vetenskapen. Och den militära inbrytningen välkomnades eller accepterades av bolagspamparna som föredrog militär kontroll över den statliga företagsamheten på det vetenskapliga fältet framför en civil sådan, eftersom man fruktade den 'ideologiska' inställningen hos de civila beträffande sådana saker som patent och liknande ting.

År 1954 satsade regeringen cirka två miljarder dollar på forskning (tjugo gånger mera än före kriget), och 85 procent av dessa anslag föll under formeln 'den nationella säkerheten'. Såväl inom den privata industrin som vid de större universiteten kommer stödet för den rena vetenskapen nu i huvudsak från militärt håll. En del universitet har i realiteten redan blivit direkta förgreningar av det militära etablissemanget vad finanserna angår, eftersom de får tre-fyra gånger så mycket pengar från krigsmakten som från alla andra källor tillsammantagna. Under kriget fick fyra ledande lärdomssäten sammanlagt över 200 miljoner dollar i forskningskontrakt — atomforskningen inte inberäknad, för där har man inga säkra siffror.

Denna allmänna tendens mot en militarisering av vetenskapen har fortsatt också efter kriget. Det är den saken som, vilket The National Science Foundation också har påpekat, bär skulden till att man relativt sett har försummat 'den grund-vetenskapliga forskningen'. Av de två miljarder dollar som i 1955 års budget anslagits till vetenskapliga ändamål gick bara 120 miljoner (6 procent) till grundforskningen, medan 85 procent, som redan påpekats, gick till utvecklingen av den militära teknologin.

Militärens framryckning in i den vetenskapliga världen avslöjas på ett mera dramatiskt sätt av den oroliga atmosfär som skapas genom det militära systemet med 'säkerhetsrisker'. I oktober 1954 hade detta gått så långt att dr Vannevar Bush — under andra världskriget chef för Office of Scientific Research and Development — ansåg sig nödsakad att rent ut förklara att vetenskapsmännen var 'demoraliserade'. 'Det pågår inga strejker ...', förklarade han, 'men dagens vetenskapsmän är nedslagna och modfällda och har en känsla av att man håller på att fösa bort dem, och de har alldeles rätt.' På tal om denna misstro förklarade ingen mindre än självaste Albert Einstein offentligt: 'Om jag vore ung igen och måste bestämma mig för att välja levnadsbana, skulle jag inte välja att bli vetenskapsman eller forskare eller lärare. Då skulle jag hellre bli rörläggare eller gårdfarihandlare, i hopp om att på så sätt kunna finna den blygsamma grad av frihet och oberoende som i nuets läge alls är tillgänglig.' [27]

Trots att det finns cirka 600 000 tekniker och vetenskapsmän i Förenta staterna ägnar sig bara cirka 125 000 av dessa åt aktiv forskning, och bland dessa sysselsätts kanske 75 000 med industriell forskning för att få fram nya kommersiella produkter, och ytterligare 40 000 är sysselsatta med utvecklingsforskning. Kvarstår bara 10 000 vetenskapsmän som verkligen ägnar sig åt grundforskning på olika områden, och på vanligtvis välunderrättat håll anser man

[26] John Blair o.a.: *Economic Concentration and World War II* (U.S. Government Printing Office, Washington, 1946), sid. 51ff. Se även 'Special Report to Executives – Science Dons a Uniform', *Business Week*, den 14 september 1946, sid. 19ff; och 'The New World of Research', *Business Week*, den 28 maj 1954, sid. 105ff.
[27] I en insändare i *The Reporter*, den 18 november 1954, sid. 8.

att antalet verkliga nyskapare inte överstiger tusen eller tvåtusen.[28]

Det är dessa högre kretsar som nu allt mera har involverats i det militära beslutfattandets politik och militariseringen av det politiska livet. Under de senaste femton åren har de trätt in i det vacuum av den militära forskningens teori, där strategi och politik bokstavligt talat smälter samman till ett. Ett vacuum därför att — som Theodore H. White har påpekat — de amerikanska krigsherrarna historiskt sett aldrig har intresserat sig för denna aspekt, eftersom de alltid varit mer intresserade av 'teknik' än av 'teori'. Och följaktligen får man som en del av den militära framryckningen ett om icke länge så dock känt behov av teori från krigsherrarnas sida, vetenskapens militarisering och den nuvarande 'demoraliseringen' bland de vetenskapsmän som tjänar krigsherrarna.

Vid våra undervisningsanstalter har sökandet efter kunskap allt mera sammankopplats med en utbildning till att lära upp folk för olika specialistroller på alla områden i det moderna samhället. Och militären har vid sidan av sina egna skolor i allt större utsträckning börjat utnyttja också de möjligheter som erbjuds av de privata och statliga undervisningsanstalterna.[*] År 1953 var närmare 40 procent av de manliga studenterna vid 372 colleges och universitet enrollerade i olika kurser för utbildning av officerare till armén, flottan eller flyget. De konsthögskolor som var engagerade här ägnade cirka 16 procent av läroplanen åt dessa militära utbildningskurser. Över hela landet deltog ungefär var femte student i dessa ROTC-enheter, en siffra utan motstycke för ett år då landet formellt hade fred.

Under andra världskriget började militären använda colleges och universitet för allehanda specialistutbildningar, och ordnade också snabbkurser för att ge studenterna militär utbildning. Och den där specialistutbildningen har precis som de omfattande forskningsprogrammen fortsatt också efter kriget.

I dagens läge är många colleges och universitet direkt angelägna om att få militära utbildnings- och forskningsprogram inom sitt universitetsområde. Sådant ger prestige och är ekonomiskt givande. Och listan över de militärer som — i allmänhet helt utan några speciella kvalifikationer som skolmän — har kallats att tjänstgöra som universitetsrektorer och på andra höga poster är direkt imponerande. General Eisenhower var ju på sin väg till presidenturen en tid rektor vid Columbia University, och samtidigt också medlem av National Educational Association Policy Commission. Och redan en kort snabböversikt avslöjar minst ett dussin militärer på viktiga poster inom skolväsendet.[**]

Det har förekommit en hel del spänningar mellan skolorna och militären. Beträffande *Armed*

---

[28] Se Theodore H. White: 'U.S. Science – The Troubled Quest. II', *The Reporter*, den 23 september 1954, sid. 26ff. För en jämförelse med antalet vetenskapsmän i Ryssland, se *The New York Times*, den 8 november 1954.

[*] Under inbördeskriget grundades i flera delstater s.k. *land grant colleges*, som också hade militär utbildning på schemat. I en del av dessa colleges var den militära utbildningen frivillig under tiden mellan inbördeskriget och andra världskriget; i andra var den obligatorisk under en längre eller kortare del av studietiden. Ar 1916 bestämde krigsdepartementet att militärutbildningen skulle vara obligatorisk under elevens båda första år vid dessa colleges. Men år 1923 lyckades Wisconsin lagstiftande församling på juridisk väg få denna ordning upphävd för sitt statliga universitet, ett land grant college, och flera andra universitet följde Wisconsins exempel. Under första världskriget anordnade man utbildning av reservofficerare vid allehanda olika högre läroanstalter. Dessa ROTC-(Reserve Officers Training Corps)-program har blivit allt vanligare vid våra universitet och colleges. Den allmänna värnplikt som militären hela tiden försöker få genomförd, skulle givetvis innebära att alla manliga ungdomar indoktrinerades i militära färdigheter och militärt tänkande under en period som skulle bli hälften så lång och förmodligen dubbelt så intensiv som en fyraårig collegekurs.

[**] Som till exempel konteramiral Herbert J. Grassie, universitetskansler vid Lewis College of Science and Technology; amiral Chester Nimitz, medlem av styrelsen för University of California i Berkeley; generalmajor Frank Keating, medlem av direktionen vid Ithaca College; konteramiral Oswald Colcough, dekanus vid George Washington University Law School; överste Melvin A. Casburg, dekanus vid St. Louis School of Medicine; amiral Charles M. Cook jr, medlem av delstaten Californiens skolöverstyrelse.[29]

[29] Se John M. Swomley jr: 'Militarism in Education' (National Council Against Conscription, Washington, juli 1953), sid. 16-18.

Forces Institute — ett korrespondensinstitut för män i de väpnade styrkorna — rymmer militärens kontrakt med universiteten en klausul som ger krigsmakten direkt makt över universitetets personal, för den händelse medlemmar av denna 'ogillas' av myndigheterna; i augusti 1953 hade tjugoåtta universitet undertecknat denna överenskommelse, fjorton hade förkastat den och fem var tveksamma. Men generellt sett har skolväsendet accepterat militärens närvaro utan sådana missförstånd; det hela har skett under och efter kriget, och i första hand därför att många av våra undervisningsanstalter behöver ekonomiskt stöd; den federala regeringen har inte hållit dem med sådant stöd under civilt överinseende, men militären har de pengar som behövs.

Men det är inte bara inom de högre politiska och ekonomiska, vetenskapliga och pedagogiska kretsarna som den militära framryckningen är klart uppenbar. Dessutom har krigsherrarna och deras medlöpare och språkrör energiskt försökt att fast och bestämt sprida sin metafysik också bland befolkningen i stort.

Under andra världskriget trädde en del av krigsherrarnas sympatisörer öppet fram som militarismens talesmän. De tal som hölls under krigsåren av mr Frank Knox, mr Charles E. Wilson (G.E.) och James Forrestal — för att bara nämna några exempel — överflödade av militära bilder av en framtid som skulle avgöras av maktens nyckelmän, och de där föreställningarna har ingalunda bleknat bort sedan dess. Faktiskt har krigsherrarna efter andra världskriget låtit genomföra ett intensivt och stort upplagt PR-program. De har satsat miljoner dollar och engagerat tusentals skickliga skribenter, uniformerade och civila, för att sälja dem själva och deras idéer till både allmänheten och kongressen.

Och innehållet i denna väldiga satsning avslöjar klart dess innersta syfte: att definiera de internationella förbindelsernas verklighet på militärens sätt, att skildra de väpnade styrkorna På ett sätt som gör dem så tilltalande som möjligt för civilbefolkningen och att på detta sätt understryka behovet av en ytterligare militär expansion. Avsikten är att bygga upp det militära etablissemangets prestige och skapa respekt för dess människor och på så sätt preparera allmänheten och få den att acceptera en av militärerna gillad och godkänd politik och göra kongressen villig att betala. Vartill naturligtvis också kommer avsikten och strävan att förbereda allmänheten för nästa krig.

I sin strävan att nå dessa mål har krigsherrarna i Washington tillgång till ett omfattande kommunikations- och PR-maskineri. Dag ut och dag in, i krig som i fred, sänder de ut sina notiser och artiklar till tidningarna och till de 30-40 journalister som ständigt är till finnandes i Pentagons newsroom. De gör uttalanden, ordnar inspelningar och fotograferar och filmar för radio och TV; de håller sig med den största filmateljén i hela östra USA, inköpt från Paramount år 1942. De är alltid lika redo att bistå en tidningsredaktör med ett redan färdigskrivet manus. De ser till att militär personal får i uppdrag att framträda som talare och håller med talen. De tar kontakt med betydelsefulla nationella organisationer av olika slag och ordnar med informationskonferenser och resor för deras ledare, och för chefer och nyckelmän inom affärsvärlden, i skolvärlden, i den religiösa sektorn, i underhållningssektorn. I cirka 600 olika kommuner har de vid det här laget 'rådgivande kommittéer', som bereder marken för deras budskap och informerar dem om reaktionerna är ogynnsamma.

Allting i tidningarnas och radions och TV:s nyheter som alls har med militären att göra sammanfattas och analyseras; och allt som släpps ut härifrån, inklusive de skrifter som författas av äldre, pensionerade krigsherrar, gås igenom och censureras. Kostnaderna för denna verksamhet varierar från det ena året till det andra, men intresserade senatorer har anslagit dem till mellan 5 och 12 miljoner dollar om året. Men den sortens beräkningar ger minst av allt hela sanningen, för militären har nu fått en sådan ställning att den under en tolvmånadersperiod kunde räkna in i sin propaganda bland annat filmer för cirka 30 miljoner dollar, där krigsmakten samarbetat på producentsidan, fick gratistid på TV för miljoner

dollars värde och — enligt en beräkning i *Variety* — gratis radiotid för cirka sex miljoner dollar.

Och inte heller ger senator Harry F. Fords siffror från 1951 (med 2 235 militärer och 787 civila sysselsatta på publicitets-, reklam- och PR-sidan) någon verklig bild av denna verksamhets reella omfattning. För det är ju inte svårt att, i varje fall på deltid, använda också åtskillig personal direkt från de väpnade styrkorna i PR-syfte. De ledande amiralerna och generalerna har givetvis sina egna PR-män. År 1948 inrymde general MacArthurs förband etthundratrettiofem medlemmar av krigsmakten och fyrtio civila som sysslade enbart med publicitet och reklam. När Eisenhower var stabschef hade han fyrtiofyra militärer och hundratretton civila på samma sak. Också krigsherrarna själva har lärt sig hur man på bästa sätt gör reklam för sig. Nyligen förklarade förre flygvapenchefen general Hoyt S. Vandenberg i ett tal inför de nyutexaminerade vid en flygbas att 'det största och finaste brödraskapet på jordens yta är vingbärarna ... Ni är inte bara jetplansryttare ... Ni måste också axla den större och vidare plikten att förstå och predika flygvapnets roll ... De som vägrar att inse sanningen ... måste envist och uppriktigt och logiskt övertygas om att det är flyget som kommer att rädda världen från undergången ...'

Det är förvisso ett känsligt problem det militära PR-folket ställs inför, men de har i alla fall en viktig omständighet som i hög grad gynnar deras strävanden: i hela detta pluralistiska Amerika finns det inga intressen — och ingen ens tänkbar kombination av intressen — som har ens tillnärmelsevis så mycket pengar, tid och arbetskraft till sitt förfogande att det eller de kan lägga fram en syn på de frågor det gäller som verkligen effektivt kan konkurrera med de synpunkter som dag ut och dag in förs fram av krigsherrarna och de som trätt i deras tjänst.[30]

Detta innebär bland annat att det inte förekommer någon fri och öppen debatt om den militära politiken eller om sådana politiska åtgärder som är av vikt för militären. Men detta går givetvis helt i linje med yrkessoldatens skolning i att befalla och lyda, och med det militära etos, som förvisso inte har mycket gemensamt med andan i ett diskuterande samhälle där avgörandena sker genom omröstning. Det ligger också helt i linje med massamhällets tendens att låta manipulering ersätta en klart och öppet diskuterad auktoritet, och med det totala krigets verklighet, där skillnaden mellan soldat och civil är helt utplånad. Numera framstår också den militära manipuleringen av den civila opinionen och den militära invasionen mot det civila tänkandet som ytterligare två viktiga sätt att oavbrutet öka krigsherrarnas makt.

Därtill innebär den militära PR-verksamhetens omfattning och det faktum att den inte möts av någon opposition att det inte bara blir det eller det förslaget, den eller den synpunkten som propageras. Eftersom det inte finns några motstridiga röster, kan militären genomföra den högsta form av propagandakrigföring som alls existerar: propagandan för en definition av verkligheten där bara vissa begränsade synpunkter alls accepteras. Vad man hela tiden förkunnar och stärker är den militära metafysiken — det sinnestillstånd som definierar den mellanfolkliga verkligheten som något i grunden militärt. Och den militära framryckningens apologeter behöver inte ens besvära sig med att indoktrinera samhällets stöttepelare med denna metafysik. För de har redan accepterat den.

Medan militären såsom sådan oftast bara uppfattas som experter på den speciella konsten att organisera och utnyttja det väpnade våldet, betyder 'militarism' något helt annat. Alfred Vagts definierar det till exempel som 'att man låter medlen ta herraväldet över ändamålet' i avsikt att höja militärens prestige och öka dess makt.[31] En sådan definition måste givetvis komma från en civil som betraktar militären endast och allenast som ett medel avsett att genomdriva civila, politiska ändamål. Som definition understryker den klart den tendens man finner hos militä-

[30] Beträffande de faktorer som gynnar de militära talesmännens framgång, se John M. Swomley jr: 'Press Agents of the Pentagon' (National Council Against Conscription, Washington, juli 1953), sid. 53-54.
[31] Alfred Vagts: *The History of Militarism* (Norton, New York, 1937).

rerna att inte nöja sig med att bara vara medel, utan i stället arbeta för egna ändamål, och försöka utnyttja andra institutionella medel i sin strävan att nå dessa ändamål.

En modern krigsmakt, till exempel den amerikanska, skulle inte kunna existera utan en *industriekonomi*; en modern krigsmakt är en armé av maskiner. Normalt brukar nationalekonomerna betrakta de militära institutionerna som parasiter på produktionsmedlen. Men i dagens läge har dessa institutioner allt mer börjat forma en stor del av det amerikanska näringslivet. *Religionen* håller undantagslöst krigsmakten med sin välsignelse i krigstid, och furnerar ur sina egna led krigsmakten med de fältpräster, som har till uppgift att iförda uniform trösta och mana soldaterna och upprätthålla deras stridsmoral. Rent författningsenligt är militären underordnad den *politiska* makten, och betraktas allmänt som, och har i allmänhet varit, den civila politikens tjänare och rådgivare; men nu är krigsherrarna på väg in i dessa kretsar och påverkar med sina definitioner av verkligheten deras beslut. *Familjen* håller armén och flottan med de finaste män och ungdomar den äger. Och som vi redan sett håller *skolväsendet* och *vetenskapen* också på att förvandlas till medel för de ändamål militären strävar mot.

Militärens strävan efter status innebär inte i sig något hot om militärt övervälde. Faktiskt är status, så länge den hålls ordentligt innesluten inom själva den stående armén, ett slags gottgörelse för att militären i gengäld avstår från äventyr på den politiska maktens domäner. Så länge denna statussträvan håller sig inom den militära hierarkin, framstår den som ett viktigt inslag i den militära disciplinen, och måste utan tvekan betraktas som en viktig källa till mycken militär tillfredsställelse. Men den förvandlas till ett hot, och står som ett vittnesbörd om den militära hierarkins växande makt i nuet, när militären kräver status också utanför sin egen hierarki och denna statussträvan börjar bli en grundval för en medveten politik från militärens sida.

Själva nyckelordet om man vill förstå begreppet status är 'makt'. Militären kan inte framgångsrikt kräva status bland de civila om den inte äger, eller anses äga, makt. Men makten är ju, liksom föreställningarna om den, alltid något relativt: en människas styrka är en annan människas svaghet. Och de krafter som har försvagat militärens status här i Amerika har varit penningens och de rikas makt, och de civila politikernas makt över det militära etablissemanget.

Den amerikanska 'militarismen' gäller följaktligen militärens försök att vidga sin makt, och därmed också höja sin status, i jämförelse med den makt som utövas av affärsmännen och politikerna. Men om militären skall kunna vinna den makt den strävar efter får den inte längre betraktas som enbart ett medel, att utnyttjas efter behag av politiker och folk som tjänar pengar. Den får inte betraktas som en parasit på näringslivet, övervakad av den sortens individer som i militära kretsar ofta avfärdas som 'de smutsiga politikerna'. Tvärtom måste militärens ändamål identifieras med nationens ändamål, och dess heder också; näringslivet måste bli krigsmaktens tjänare; och politiken det redskap varigenom militären i statens och familjens och Guds namn skall styra landet i ett modernt krig. 'Vad innebär det att man går i krig?' frågade någon år 1917 Woodrow Wilson. 'Det betyder', svarade han, 'ett försök att rekonstruera en fredlig civilisation med de Normer som gäller i krig, och när kriget är slut finns det inte längre några åskådare som har tillräckligt med fredliga normer att ge. Då finns det bara krigiska normer.'[32] I fullt utvecklad form skulle en amerikansk militarism innebära den militära metafysikens seger på alla livets områden, och följaktligen också att alla andra sätt att leva underordnades denna metafysik.

Det går knappast att betvivla att krigsherrarna i Washington och deras vänner i det politiska direktoratet och bolagseliten under det senaste decenniet klart och tydligt avslöjat militaris-

[32] Citerat i Samuel E. Morison och Henry S. Commager: *Growth of the American Republic*, 4 uppl. (Oxford University Press, New York, 1951), vol. 2, sid. 468.

tiska tendenser. Finns det då alltså en 'militärjunta' i de högre kretsarna här i USA? De som diskuterar den saken så som domare William O. Douglas vid högsta domstolen och general Omar Bradley nyligen gjort[33] — nöjer sig i allmänhet med att diskutera yrkesmilitärernas ökade inflytande. Det är därför deras argument, i den mån de gäller elitens själva struktur, inte blir särskilt övertygande och vanligen bara leder till ömsesidiga missförstånd. För sedd i hela sin omfattning involverar föreställningen om en militär klick något långt mer än den militära framryckningen mot makten. Då måste det röra sig om ett samspel mellan intressena och en samordning av målen hos både de ekonomiska och de politiska och de militära rollinnehavarna.

Vårt eget svar på frågan: 'Finns det för närvarande en militär klick i Förenta staterna?' blir: Ja, det finns en militär klick, men en riktigare beteckning skulle vara makteliten, eftersom den är sammansatt av näringslivets och det politiska livets män utöver militärerna, av män vilkas intressen mer och mer har börjat sammanfalla. För att kunna förstå militärens roll inom denna maktelit, måste vi också förstå företagselitens och politikernas roll i den. Och vi måste också ha klart för oss åtminstone en del av det som har hänt i den politiska sektorn här i Förenta staterna.

[33] Wm. O. Douglas och Omar N. Bradley: 'Should We Fear the Military?', *Look*, den 11 mars 1952.

10. Det politiska direktoratet

Den perfekte amerikanske presidentkandidaten föddes för ungefär femtiofyra år sedan på en blygsam och ganska rucklig bondgård i vågmästarstaten Ohio. Han är medlem av en ganska stor syskonskara och stammar från en familj som kom över från England strax efter Mayflower. Han växte upp på gården, deltog själv i alla de gamla hävdvunna sysslorna där och förskaffade sig på så sätt grundlig kännedom om jordbrukets alla problem. Fadern dog när han gick på gymnasiet och då sålde hans kraftfulla och känsliga mor gården och flyttade med barnen till en småstad i närheten, och därmed inleddes kampen.

Den blivande presidenten arbetade på sin farbrors fabrik och blev snabbt en mycket sakkunnig expert på alla tänkbara arbetskrafts- och förvaltningsproblem, samtidigt som han tog sig igenom college. Han hann över till Frankrike under första världskriget precis lagom för att i dryga sex månader hinna bevisa att han i ett annat krig, där han fick litet mer tid på sig, säkert skulle avslöja sig som en kapacitet av rang. När han kommit hem igen studerade han i två år vid delstatens juridiska högskola, gifte sig med sin gamla gymnasistflamma, vars farfar slogs på den konfedererade sidan i inbördeskriget, öppnade advokatbyrå och gick med i den lokala partiavdelningen, i Älgarna och så småningom också i Rotary, och gick i episkopalkyrkan på söndagarna. Han är vid det här laget en mycket jäktad och strängt upptagen man, men han klarar alla påfrestningar, för hans starka konstitution tycks klara nästan vad som helst. På tjugotalet representerade han som advokat en grupp mindre företag i deras förhandlingar med arbetarparten, och lyckades så bra att man hela trettiotalet igenom inte hade några svårare problem med arbetarna. Andra företag noterade detta märkliga faktum och engagerade honom för sin räkning, och den publicitet detta åstadkom ledde till att han år 1935 blev borgmästare i staden där han bodde.

När denne soldat och statsman och expert på arbetskraft-frågor tog tyglarna måste både affärsvärlden och arbetarna erkänna både skickligheten och kraften i hans förvaltning. Han håller visserligen på sitt parti i vått och torrt, men åstadkom ändå en genomgripande reorganisation av hela stadsförvaltningen ända uppifrån och ner. Och sedan kom andra världskriget och trots att han var far till två söner avgick han från sin borgmästarpost och utnämndes till överstelöjtnant och placerades vid staben hos en populär general. Han blev snabbt något av en verklig statsman, väl insatt i både asiatiska och europeiska angelägenheter, och förutsade skickligt allt som skulle hända.

När kriget var över återkom han till Ohio som brigadgeneral och fick uppleva att hela staten betraktade honom som den självklare kandidaten till guvernörsposten. Vid det här laget befinner han sig i sin andra guvernörsperiod, efter överväldigande valsegrar båda gångerna, och hans förvaltning är effektiv som ett storföretag, moralisk som en kyrka och varmhjärtad som en familj. Hans ansikte är lika hederligt som en företagsdirektörs nuna, hans sätt lika upprikt tigt som en försäljares: faktiskt finns det någonting av dem båda två hos honom, plus ett stänk av allvar och enkel hjärtlighet som är helt hans eget. Och alltsammans slår det igenom, nästan hypnotiskt, går fram raka vägen till er, genom vilken kamera eller mikrofon som helst.[1]

En del av dragen i detta porträtt stämmer såpass väl in på en modern genomsnittspresident att man känner igen dem rätt väl, men själva tolkningen är kanske litet fantasifull. Bland dem som nått de högsta posterna inom Amerikas styrelse kan man alltid finna minst två-tre stycken som representerar vad man än råkar söka efter. Man skulle kunna samla biografiska anekdoter och färgstarka bilder av dem i all oändlighet — men de skulle ändå inte berättiga till några definitiva slutsatser om de ledande människotyperna och deras 'normalkarriär'. Det gäller att försöka förstå hur historien och 'biografin i samarbete har format den amerikanska politikens

[1] Inledningen till detta kapitel är en variation på Robert Bendiner: 'Portrait of the Perfect Candidate', *The New York Times Magazine*, den 18 maj 1952, sid. 9ff.

förlopp, för varje epok väljer ut och formar sina egna representativa politiker — och de förhärskande föreställningarna om dem.

Detta är en punkt som vi noga måste hålla i minnet: många av de föreställningar om politikerna som härskar i dag är i själva verket hämtade från tidigare epoker. Följaktligen kan 'den amerikanske politikern' 'betraktas både som en värdefull skapande kraft och ett billigt redskap, en högsint statsman eller en smutsig politiker, en allmänhetens tjänare men också en bakslug smusslare. Vi kan inte se klart därför att vi, som vanligt när det gäller vår syn på de som står över oss, gärna söker tolka och förstå vår egen tid med utgångspunkt från äldre tiders förvirrade stereotyper.

De klassiska kommentarerna till den amerikanska politiken – Tocquevilles, Bryces och Ostrogorskis böcker — bygger på 1800-talserfarenheter, i allmänhet från Andrew Jackson fram till Theodore Roosevelt. Och visst år många av de trender som bestämde det politiska skeendet under den långa mellanperioden fortfarande i full verksamhet och påverkar också den politikertyp som är den förhärskande i vår egen tid — och framför allt då på maktens mellannivåer, i kongressen. Men 1900-talet igenom, och framför allt efter första världskriget, har också nya krafter gripit in och i 'hög grad modifierat de politiska institutionernas innehåll och betydelse. Det politiska etablissemanget i Förenta 'staterna har blivit mera sammansvetsat, det har vidgat sin räckvidd, och det har kommit närmare bokstavligt talat alla de samhälleliga institutioner det inramar. Man har fått allt fler kriser som verkat omöjliga att lösa på det gamla lokala och decentraliserade sättet och de som varit inblandade i dessa kriser har allt mer och mer hoppats och räknat med att staten skulle gripa in och lösa dem. Och i och med att dessa förändringar 1 statsmaktens form och praxis har ökat den makt som finns att utöva för de som gärna vill vinna makt och utöva den genom de politiska institutionerna, har nya politikertyper ryckt fram i rampljuset.

De levande politikerna bildar inte något slags psykologisk särtyp; det går inte att välja ut dem och tolka dem utifrån någon bestämd standarduppsättning av motiv och drivfjädrar. Precis som andra människor på andra livets vädjobanor kan också politikerna, på både höga och låga nivåer, ibland drivas av ett slags passion för sin verksamhets rent tekniska sida — för valkampanjer och kohandel och ämbetsinnehavet som sådant. Oftare än på andra håll lockas de till just politiken av den prestige som den politiska framgången ger; faktiskt inrymmer begreppet 'makten för maktens egen skull' — en mycket komplicerad motivuppsättning — ofta just den känsla av Prestige som maktens utövande förlänar.[2] Däremot är det mycket sällan de pengar som tillfaller dem som ämbetsinnehavare som lockar.

Den enda mer generella definition man kan ge på 'politikern' torde väl vara att det är en person som mer eller mindre regelbundet spelar en roll i de politiska institutionerna och själv betraktar denna roll som i varje fall en av sina allra viktigaste verksamheter. Varav följer att eftersom det finns åtminstone två viktigare typer av politiska institutioner i Förenta staterna, så finns det också två olika typer av 'politiker'.

Partipolitikern tillbringar hela sin aktiva karriär inom en alldeles speciell sorts politisk organisation — han är partimannen. Men därtill har man också den politiske yrkesmannen, som har haft maktens administrativa gren till sitt yrke, och blir 'politisk' på så sätt att han stiger ovanför förvaltningstjänstens rutiner och avancerar upp till de nivåer där den förda politiken utformas. I renodlad form är den sortens politiker en före detta byråkrat.

Dessa båda, partipolitikern och den politiske byråkraten, är som typfall det moderna styrandets direkta yrkesmän, om inte annat så därigenom att deras karriärer i huvudsak förlöper inom den politiska sfären. Men alla politiskt engagerade är dock inte professionella politiker i

[2] Beträffande makten som politikerns huvudmotiv, se Harold D. Lasswell: *Power and Personality* (Norton, New York, 1948), sid. 20.

vare sig den ena eller den andra av dessa båda meningar; faktiskt torde man tryggt kunna hävda att dagens politiska toppmän oftare är politiska outsiders än byråkrater, och frågan är väl om de inte rentav oftare är outsiders än partipolitiker.

Den politiske outsidern är en person som har tillbringat större delen av sitt aktiva liv utanför de strikt politiska organisationerna och som — så småningom — antingen kan lockas in i dem, eller tvinga sig in i dem, eller kommer och går bland politikerna. Han är som människa och yrkesman formad av sina erfarenheter utanför den politiska sfären, han har gjort sin karriär och har sina förbindelser i andra kretsar än de politiska och är som psykologisk typ förankrad i något annat institutionellt område. Faktiskt betraktas han ofta av de professionella som representant eller talesman inom regeringen för något icke-statligt intresse eller dito grupp. Och dessa politiska outsiders finns ingalunda bara i det republikanska partiet. Hos demokraterna är outsidern i allmänhet dock en man på väg uppåt, som strävar efter att accepteras av bolagshövdingarna; hos republikanerna är han oftare en redan accepterad person och därmed också säkrare på sig själv och på hur hans beslut skall tolkas och uppfattas av de som betyder något i sammanhanget. En ytterligare konsekvens härav blir att den republikanske outsidern slipper hyckla lika mycket som den demokratiske.

Sådana outsiders kan naturligtvis bli experter på byråkrati genom att tillbringa en myckenhet tid med administrativ verksamhet och på så sätt ansluta sina karriärer och sina förväntningar till det statliga styret; och de kan också bli partipolitiker genom att hela tiden odla sin roll inom ett bestämt partis hank och stör och så småningom lära sig att bygga sin makt och sin karriär på sina förbindelser inom det egna partiet. Men ingendera av dessa båda övergångar är nödvändig; de kan också helt enkelt bara gå rätt in i en inre krets, som utnämnda konsulter eller rådgivare med fullt och vänskapligt tillträde till någon officiell maktinnehavare, som de då har att tacka för den politiska makt de därigenom får.

Förvisso finns det också andra sätt att klassificera människan som politiskt djur, men de här tre typerna — partipolitikern, den professionelle ämbetsmannen och den politiske outsidern — duger utmärkt för dem som vill försöka förstå det politiska ansiktets sociala make up och psykologiska prägel i nuets Amerika.

Inom de politiska institutionernas sfär har centrum för initiativen och besluten glidit över från kongressen till den verkställande makten; statsmaktens verkställande gren har inte bara svällt ut mycket starkt, utan också börjat centralisera och utnyttja själva den part som placerar den vid makten. Den har allt mer övertagit initiativet i lagstiftningsfrågorna, inte bara genom sitt veto utan också genom sin tillgång till råd och anvisningar från experter. Följaktligen är det numera i den verkställande maktens kammare, och i de byråer och organ och kommissioner och departement som utbreder sig under dessa, som många intressekonflikter och maktstrider kommer till utbrott — i stället för att som tidigare avgöras ute på politikens öppna arena inför allt folket.

Dessa institutionella förändringar i den politiska pyramidens struktur har också gjort de nya politiska stabsplatserna värda att slåss om. De har också lett till förändringar i karriären hos den sortens politiska människa som är i uppstigande nu. De innebär att det nu är lättare att rikta in en politisk karriär direkt mot toppen och gå lokalpolitiken helt förbi. Vid mitten av 1800-talet — mellan 1865 och 1881 — var det bara 19 procent av männen på toppnivå i regeringen som hade inlett sin politiska karriär på nationell nivå; men under tiden 1901-53 hade cirka en tredjedel av den politiska eliten börjat där och inom Eisenhoweradministrationen har cirka 42 procent börjat i politiken på den nationella nivån — absoluta rekordet för Förenta staternas hela politiska historia.*

* Av den politiska eliten 1789-1825 började bara cirka 20 procent på denna nivå och det historiska genomsnittet för hela självständighetstiden ligger vid cirka 25 procent.[3]

[3] Då icke annat anges, kommer samtliga statistiska data som presenteras i avsnitt 1 i detta kapitel från en originalundersökning av ursprung och karriär hos innehavarna av de poster som anges nedan, från 1789 fram till juni 1953. Tidigare offentliggjort material från samma undersökning, dock utan data från Eisenhower-administrationen, ges i C. Wright Milis och Ruth Milis: 'What Helps Most in Politics', *Pageant*, november 1952. Jfr även H. Dewey Anderson: 'The Educational and Occupational Attainments of our National Rulers', *Scientific Monthly*, vol. XXXX, sid. 511ff och Richard B. Fisher: *The American Executive* (Hoover Institute and Library on War, Revolution and Peace, Stanford University Press).

Vill man söka förstå den högre politikens män, måste man helt enkelt skaffa fram upplysningar om inte bara en eller två, eller ens femtio, utan alla de många hundra statsmän som beklätt de högsta politiska ämbetena och i denna enkla, direkta mening bildat den politiska eliten. Den statistik som presenteras här i denna not tar upp de 513 personer som mellan 1789 och juni 1953 beklätt någon av följande poster: president, vicepresident, talman i representanthuset, medlem av kabinettet och medlem av högsta domstolen. Naturligtvis innebär varje försök att välja ut och kalla en viss grupp politiker 'statsmän' eller 'den politiska eliten' en direkt uppmaning till invändningar rörande urvalet. Men i detta urval har jag försökt inskränka mig till de absolut högsta topparna inom den amerikanska politiska ledningen. Det svåraste utelämnandet gäller naturligtvis den lagstiftande församlingen; men redan ett försök att ta med också utskottsordförandena i representanthuset och senaten genom en så lång period överskred mina möjligheter. Ändå är det just den sortens män som framstår som själva prototyperna för 'politikern'. Här i detta avsnitt går jag emellertid inte in på den amerikanske politikern i stort, utan tar bara upp de som har medverkat i landets officiella ledning. Och frågan om huruvida de varit partiengagerade eller inte är ett av de problem jag tänker försöka lösa. Det är helt riktigt att det understundom har hänt att ledande medlemmar av senaten, till och med guvernörer i viktiga nyckelstater, har utövat en l*andsomfattande politisk* makt utan att någonsin ha tjänstgjort på någon av de ledande poster jag specialstuderar här. Men åtskilliga guvernörer och senatorer fastnar dock i det nät jag har kastat ut — av dessa 513 män har 94 varit guvernörer och 143 suttit i Förenta staternas senat. Men givetvis hävdar jag inte för ett ögonblick att de som beklätt dessa poster och senare kom att bekläda något av de ämbeten varifrån jag valt mina 513 statsmän genomgående också måste ha varit de mäktigaste och betydelsefullaste senatorerna och guvernörerna. 'Partipolitikern' såsom sådan diskuteras i kap. elva: Balansteorin.

Sex tiondelar av de några och femhundra män som genom Förenta staternas historia har nått upp till landets högsta ämbeten har kommit från tämligen välbärgade familjer, har växt upp i en materiellt tryggad miljö med fäder som i allmänhet var välbärgade och ofta rika och tillhörde den lokala societeten. Deras familjer – som tillhörde de högsta 5-6 procenten inom landets befolkning – hade råd att ge dem klara och utpräglade fördelar när det gällde yrkesval och karriär: 28 procent kommer från den utpräglade överklass som representeras av godsägarna på landsbygden, landet över kända storköpmän, industriföretagare och bankmän eller akademikerfamiljer med nationell ryktbarhet och stora rikedomar; 30 procent kommer från den välbärgade högre medelklassen av affärsmän, farmare och akademiker, familjer som även om de inte var kända över hela landet dock var framgångsrika och framstående i sin egen trakt.

Två till tre på tio (24 procent) stammade från den medelklass som inte är vare sig rik eller fattig; deras fäder var antingen allmänt respekterade affärsmän eller farmare, eller ägnade sig åt juridiken eller medicinen — såvida de inte var döda vid den tid då den blivande statsmannen slutade skolan och därmed hade lämnat sin annars välbärgade familj i mindre välbärgade, men dock inte alltför knappa omständigheter.

Och de sista två på tio (18 procent) stammade från de lägre klasserna — 13 procent från småföretagar- eller småbondefamiljer som inte hade alltför fett, men dock inte kunde betraktas som direkt fattiga, och fem procent från arbetarfamiljer eller fattiga småhandlare och småbönder.

I samtliga generationer har proportionen söner ur affärsmanna-och akademikerfamiljer varit långt högre än dessa gruppers proportionella andel av hela befolkningen. Antalet representanter för de akademiska yrkena har aldrig överskridit sju procent av hela den yrkesverksamma befolkningen i landet, och har genom åren legat vid i genomsnitt två procent; men 44 procent av den politiska eliten kommer från fädernehem av det slaget. Affärsmännen har aldrig varit fler än 10 procent av hela den yrkesverksamma befolkningen i detta land, men 25 procent av den politiska eliten har genom åren varit söner till affärsmän. Bönderna har aldrig varit under 18 procent och har i genomsnitt varit cirka 50 procent av hela den yrkesverksamma befolkningen, men bara 27 procent av den politiska eliten kommer från bondemiljö. Vartill kommer att de 'bönder' vilkas söner tagit sig in i den politiska eliten i allmänhet varit av det rikare slaget.

För den som har satsat på en politisk karriär har det sällan varit någon direkt nackdel att ha en far som är guvernör i hemstaten eller senator i Washington. Till och med en farbror eller en svärfar på sådana poster kan vara till mycken och god hjälp. Och minst 25 procent av dessa ledande politiker har haft fäder som beklätt något slags politiskt ämbete vid den tidpunkt då sonen lämnade skolan, och tar man hänsyn till samtliga släktingar och deras politiska förbindelser, finner man att minst 30 procent av dess statsmän *bevisligen* haft sådana politiska förbindelser just vid den tidpunkt då de började sin politiska bana. Just i det här avseendet finner man emellertid en viss nedgång under de senaste hundra åren: före inbördeskrigets slut var det fyra på tio av dem som hade politiska förbindelser bland sina släktingar, men efter inbördeskriget gällde detta bara för tre på tio.

Att det har existerat politiska dynastier i den amerikanska politiken är ju ett allmänt känt faktum. Ändå kan man

Från 1789 och fram till 1921 sjönk andelen medlemmar av den politiska eliten som *någonsin* innehaft ett kommunalt eller delstatligt ämbete generation för generation från 93 till 69 procent. Hos Eisenhowers administration tog den ett skutt ner till 57 procent. Dessutom har bara 14 procent av denna nu sittande grupp – och bara cirka fjärdedelen av tidigare 1900-talspolitiker på toppnivå – någonsin suttit i en *delstatlig lagstiftande församling*. I *the Founding Fathers generation*, generationen 1789-1801, hade 81 procent av de ledande politikerna gjort detta. Man finner också en klar nedgång i proportionen högre politiker som suttit i representanthuset eller senaten.*

Denna regress i fråga om lärlingstiden i delstats- eller kommunalpolitik innan man ger sig upp på riksplanet, och bristen på praktisk erfarenhet av en lagstiftande församlings arbete, stämmer väl överens med en annan typisk trend. Nämligen den att eftersom det förekommer så många fler ämbeten och ställningar man väljs till nere på de lägre och lagstiftande nivåerna, men relativt få sådana på riksplanet, har de nyare medlemmarna av den politiska eliten ofta fått sina poster genom utnämning snarare än genom val. En gång kom de flesta av de män som nådde den politiska toppen dit därför att folket valt dem upp genom ämbetshierarkin. Fram till 1901 hade långt över hälften, och i allmänhet över två tredjedelar, av den politiska eliten valts till alla eller de flesta av sina tidigare befattningar innan de nådde upp till sitt högsta ämbete på riksplanet. Men på senare år, i vår mer administrativa tid, blir människor ofta ledande politiker därför att små grupper av män, som i sin tur är valda, utser dem till deras poster: bara 28 procent av 1933-53 års högre politiker avancerade i huvudsak via ämbeten som tillsätts genom val; 9 procent har lika många val som utnämningar, och 62

---

lugnt hävda att långt över hälften av de högre politikerna hela vår historia igenom har kommit från familjer som inte aktivt ägnat sig åt de politiska angelägenheterna tidigare. Statsmännen har långt oftare kommit från socialt och ekonomiskt framstående familjer än från politikerfamiljer.

Med tanke på att så många av våra ledande politiker genom tiderna har kommit från familjer som kunnat bjuda sina barn alla fördelar, är det föga förvånansvärt att inte mindre än 67 procent av dem har akademisk examen. Så sent som i dag — då vi har fler universitetsstuderande än någonsin tillförne — har bara 6-7 procent av samtliga amerikaner som är gamla nog att ha kunnat gå på college någon akademisk utbildning. Men redan under 1800-talets första fjärdedel, då ytterst få amerikaner alls hade någon akademisk utbildning, hade 54 procent av de män som beklädde dessa höga politiska ämbeten någon collegeexamen. Generellt sett finner man att varje ny generation bland dessa högre politiker har rymt en ännu större procent akademiskt utbildade än närmast föregående; en direkt parallell, men på mycket högre nivå, till den allmänna utvecklingen i Förenta staterna.

Därtill har dessa politiker varit mer koncentrerade till universiteten av Ivy Leaguetyp än akademikerna i allmänhet. Här leder Harvard och Princeton med cirka åtta procent vardera av samtliga högre politiker, med Yale som trea med cirka sex procent. Något mer än en fjärdedel studerade vid Ivy Leagueskolor, och en dryg tredjedel av samtliga med collegeutbildning låg vid Ivy Leaguecolleges. Tar man med också sådana berömda undervisningsanstalter som Dartmouth och Amherst, finner man att en tredjedel av samtliga ledande politiker, och 44 procent av alla som alls legat vid college, studerade just vid dessa ledande öststatsuniversitet.

Över hälften av dessa män växte upp vid Atlantkusten och fick sin skolundervisning i öststaterna. Det faktum att proportionen är så hög, trots expansionen västerut, avspeglar i första hand vilken ställning de tättbefolkade delstaterna New York, Pennsylvania och New Jersey har haft som leverantörer av ledande rikspolitiker. Trots att 40 miljoner människor immigrerade till Förenta staterna under åren 1820-1953, har bara fyra procent av de ledande amerikanska statsmännen varit födda i utlandet. Bara två procent växte också upp i något annat land än Förenta staterna — och de flesta av detta lilla fåtal tillhör den statsgrundande generationen.

Amerikas ledande politiker har ingalunda varit enbart politiker och ingenting annat; faktiskt är det bara fem av alla de 513 som inte ägnat sig åt något annat yrke utanför politiken innan de nådde sina toppbefattningar. Genom Förenta staternas hela historia har cirka tre fjärdedelar av de ledande politikerna varit jurister; närmare en fjärdedel har varit affärsmän; en liten handfull — cirka fyra procent — har ägnat sig åt andra yrken. Det amerikanska näringslivets industrialisering avspeglas direkt av det faktum att man hade mer än tre gånger så många affärsmän bland toppolitikerna omedelbart efter inbördeskriget som direkt före kriget. Och sedan dess har affärsmännen hållit sin ställning. Närmare en tredjedel av de ledande politikerna efter första världskriget har varit affärsmän; och inom den allra nyaste gruppen, Eisenhoweradministrationen, är över 40 procent tidigare affärsmän.

* Under tiden 1801-25 hade 63 procent av den politiska eliten suttit i representanthuset och 39 procent i senaten; åren 1865-1901 var siffrorna 32 resp. 29 procent; men under perioden 1933-53 hade bara 23 procent någonsin suttit i representanthuset och 18 procent i senaten. För den officiella maktens män i Eisenhower-administrationen var siffrorna 14 resp. 7 procent.

procent har utnämnts till alla eller de flesta av sina politiska befattningar innan de nådde sin nuvarande toppställning; 1 procent har över huvud taget inte haft någon politisk befattning tidigare. Inom Eisenhowergruppen valdes 36 procent upp till toppen; 50 procent hade upplevt fler utnämningar än val, och 14 procent hade aldrig beklätt något politiskt ämbete tidigare.

För amerikanska ledande statsmän som grupp betraktade var medianantalet vuxna år tillbringade med politisk verksamhet 22,4; med icke-politisk verksamhet 22,3. Följaktligen har dessa toppmedlemmar i regeringen ägnat ungefär lika lång tid åt politik som åt andra sysselsättningar. (Vissa år har de naturligtvis ägnat sig åt båda sysselsättningarna samtidigt.) Men detta genomgående faktum är i viss mån vilseledande, för här finns en klart utpräglad historisk tendens – fram till inbördeskriget hade toppolitikerna anslagit fler år åt politiken än åt andra sysselsättningar. Men efter inbördeskriget har den typiske medlemmen av den politiska eliten ägnat flera år åt arbete utanför politikens domäner än inom dem. Den strikt politiska karriären nådde sin toppunkt hos generationen 1801-25, med 65 procent av politikerns totala aktiva liv ägnat åt politiken. Och aktiviteten utanför den politiska vädjobanan nådde sin höjdpunkt under den progressiva eran, 1901-21. Just under den perioden tycks yrkesmän och reformpolitiker för en kortare tid faktiskt ha nått de höga politiska posterna, och 72 procent av denna generations aktiva arbetande tid hade ägnats åt annan verksamhet än den politiska. Några siffror för politikerna efter 1933 går inte att räkna fram, eftersom de ännu inte har avslutat sina banor.

Alla dessa tendenser – att den politiska eliten (I) börjar på riksplanet och sålunda går förbi de kommunala och delstatliga befattningarna, (II) inte har suttit i de lagstiftande församlingarna, (III) oftare utsetts än valts och (IV) tillbringat en proportionellt mindre del av sin aktiva tid med politisk verksamhet alla dessa tendenser pekar allesammans mot en regress för de lagstiftande organen och mot en allt klarare benägenhet att gå de valda posterna förbi inom en högre politisk karriär. De vittnar om en 'byråkratisering' av politiken och en nedgång på den politiska toppnivån för den sortens män som är yrkespolitiker i begreppets enkla och gammaldags mening, sålunda att de valts upp genom den politiska hierarkin och har erfarenhet av valkampanjer. De pekar kort sagt mot den politiske outsidern. Denna typ har visserligen förekommit också under tidigare perioder, men har sin stora blomstringstid just nu och har gått till storoffensiv just inom Eisenhowers administration.

En administration som i realiteten i stor utsträckning kan beskrivas som en inre krets av politiska outsiders, som har tagit över de viktigaste verkställande posterna på den administrativa befälsnivån; den består av medlemmar av och representanter för de bolagsrika och de höga militärerna i en osäker allians med vissa utvalda professionella partipolitiker, med sitt huvudsäte i kongressen och sina intressen och förbindelser utspridda över en växlande mångfald av lokala societeter.

De verkställande beslut som fattas i Amerikas förenta staters namn fattas numera av en mycket liten grupp individer. Dessa några och femtio medlemmar av statsmaktens verkställande gren innefattar presidenten, vicepresidenten och kabinettets medlemmar. Därtill kommer de ledande inom de större departementen och ämbetsverken, byråerna och kommissionerna och medlemmarna av presidentens *Executive Office*, inklusive staben i Vita huset.

Bara tre av dessa medlemmar av det politiska direktoratet är[*] professionella partipolitiker i den meningen att de har tillbringat större delen av sitt aktiva liv med att kandidera för och bekläda valda ämbeten; och bara två har tillbringat större delen av sin karriär som politiska dirigenter 'bakom kulisserna' eller 'fixare'. Bara nio av dem har tillbringat sin karriär inom de

[*] Siffran gäller för maj 1953.[4]

[4] De personer och ämbeten som här räknats till ledarna för 'statsmaktens verkställande gren' är följande, på de befattningar de innehade den *2 maj 1953*: president Dwight D. Eisenhower, vicepresident Richard M. Nixon. Kabinettet: utrikesminister John Foster Dulles, finansminister George M. Humphrey, försvarsminister Charles

statliga hierarkierna — tre av dem inom krigsmakten, fyra som statstjänstemän i den civila förvaltningen och två i en serie utsedda befattningar som inte ingått i den vanliga statstjänsten. Följaktligen har bara fjorton (cirka en fjärdedel) av dessa femtiotre verkställande direktörer genom sin karriär framträtt som 'yrkesmän' inom statsförvaltningen eller partipolitiken.

De övriga tre fjärdedelarna är politiska outsiders. Flera av dem har vid ett eller annat tillfälle valts till ett eller annat politiskt ämbete, och en del har varit i statlig tjänst under kortare perioder, men allesammans har de under huvudparten av sin bana verkat utanför styrandets och politikens domäner. De flesta av dessa outsiders — noga räknat trettio av de trettionio — är ekonomiskt eller yrkesmässigt eller både ekonomiskt och yrkesmässigt nära lierade med bolagsvärlden, som sålunda står för något över hälften av samtliga politiska ledare. Återstoden har varit verksam på diverse andra 'professionella' områden.

De tre viktigaste politikutformande posterna i detta land (utrikes-, finans- och försvarsministerposterna) är besatta med New yorkrepresentanten för landets ledande juridiska byrå, som gör internationella affärer för Morgan- och Rockefellerintressen; med en företagschef från Mellersta Västern som tidigare var direktör för ett bolagskomplex på över trettio företag; och med förutvarande styrelseordföranden för ett av Förenta staternas tre-fyra största bolag, tillika landets största tillverkare av militär utrustning.

De bolagsrika har ytterligare fyra representanter i kabinettet — ytterligare två man från General Motors, en ledande finansman, direktör för den största banken i New England, och en förlagsman och miljonär från Texas. Både jordbruks-och arbetsdepartementet leds också av folk utifrån, och därmed återstår bara en enda kabinettsmedlem som kan betraktas som hemtam inom politiken och styrandet såsom sådant. Nämligen justitieministern, som både suttit i delstaten New Yorks lagstiftande församling och är delägare i advokatbyrån Lord, Day and Lord, men som alltsedan 1942 varit *political manager* eller med andra ord impressario för först Dewey och sedan Eisenhower.

Erwin Wilson, justitieminister Herbert Brownell jr, postminister Arthur Sommerfield, inrikesminister Douglas McKay, jordbruksminister Ezra Taft Benson, handelsminister Sinclair Weeks, arbetsminister Martin P. Durkin och hälsovårds-, undervisnings- och socialminister Oveta Culp Hobby.

Subkabinettet — departementen: biträdande utrikesminister Walter Bedell Smith; chefen för utrikesdepartementens politiska planeringsbyrå Robert R. Bowie; rådgivare till utrikesdepartementet Douglas MacArthur II; statssekreterare i utrikesdepartementet H. Freeman Matthews; biträdande utrikesminister för förbindelserna med kongressen Thurston B. Morton; biträdande finansminister Marion P. Folsom; biträdande försvarsminister Roger M. Keyes; biträdande försvarsminister för juridiska frågor Fred Seaton; minister för armén Robert T. Stevens; biträdande arméminister Earl D. Johnson; marinminister Robert B. Anderson; biträdande marinminister Charles S. Thomas; flygminister Harold E. Talbott; biträdande flygminister James H. Douglas jr; biträdande justitieminister William P. Rogers; chef för Federal Bureau of Investigation (FBI) John Edgar Hoover; biträdande postminister Charles Hook jr; biträdande inrikesminister Ralph A. Tudor; biträdande jordbruksminister True D. Morse; biträdande handelsminister W. Walter Williams; biträdande arbetsminister Lloyd A. Mashburn; biträdande minister för hälsovård, undervisning och sociala frågor Nelson A. Rockef eller; ordförande i atomenergikommissionen Lewis Strauss; ordförande i Civil Service Commission Philip Young; chef för Mutual Security Agency Harold E. Stassen.

Subkabinettet — Executive Office of the President: chef för budgetbyrån Joseph M. Dodge; biträdande chef för budgetbyrån Percival F. Brundage; chef för försvarets mobiliseringsbyrå Arthur Fleming; biträdande chef för försvarets mobiliseringsbyrå Victor E. Cooley; ordförande i Council of Economic Advisers Arthur F. Bums; chef för Central Intelligence Agency (CIA) Allen W. Dulles; ordförande i National Security Resources Board Jack Gorrie.

Vitahusstaben: medhjälpare till presidenten Sherman Adams; biträdande medhjälpare till presidenten Wilton B. Persons; presidentens sekreterare Thomas E. Stephens; presidentens pressekreterare James C. Hagerty; särskild rådgivare till presidenten Bernard M. Shanley; presidentens specielle medhjälpare i frågor rörande den nationella säkerheten Robert Cutler; speciell medhjälpare till presidenten C. D. Jackson; administrativ medhjälpare till presidenten Gabriel S. Hauge; administrativ medhjälpare till presidenten Emmet J. Hughes.

I arbetet med att skaffa informationer om de här männen har jag konsekvent utnyttjat de porträttartiklar om dem som förekommit i de olika numren av Current Biography de första månaderna 1953. Jag tackar också mr Roy Shotland för hans förberedande memorandum om dessa män.

Men även om justitieministern och vicepresidenten är de enda professionella politikerna i gruppen, har två andra kabinettsmedlemmar vid ett tillfälle vardera suttit på delstatliga poster som tillsatts genom val, och åtminstone fem av kabinettets medlemmar 'engagerade sig aktivt i valkampanjen 1952. Ingen av dem kan betraktas som statliga tjänstemän, i någon betydelse; presidenten är den ende av allesammans som verkligen fått sin utbildning i en statlig (militär) hierarki.

I det politiska direktoratets 'B-lag' finner man 'lilla kabinettet', vars medlemmar är kabinettsmedlemmarnas ställföreträdare och i realiteten sköter större delen av regerandets administrativa funktioner. Av de trettiotvå ledande ställföreträdarna i de olika byråerna, departementen och kommissionerna är tjugoen noviser på regerandets område; många av dem har aldrig haft någon politisk post, eller ens arbetat för myndigheterna, innan de fick sina nuvarande poster. De är i allmänhet söner till ledande affärsmän; tolv av dem har legat vid Ivy Leagueuniversitet; och själva är de oftast affärsmän eller bankmän eller företagsjurister eller delägare i stora advokatbyråer. Till skillnad från yrkespolitikerna tillhör de inte sådana lokala klubbar som Elk eller Legion; däremot är de ofta medlemmar av lugna societetsklubbar och exklusiva country clubs. Deras ursprung, karriär och kontakter gör dem till representanter för de bolagsrika.

I detta 'B-lag' finns en Rockefeller och en man som tidigare varit Rockefellarnas ekonomiske rådgivare; där finns arbetande arvtagare till familjebolag i energi- och textilbranschen; bankfolk; en förläggare, en flygbolagsdirektör, och flera jurister; en representant för Amerikas största företags dotterbolag i sydväststaterna; och ytterligare en man från General Motors. Där finns också Allen Dulles som tillbringade tio år i diplomatiska tjänsten, men lämnade den (därför att en befordran i rang inte gav någon löneförhöjning över de 8 000 dollar han tjänade) och tog anställning vid Sullivans och Cromwells advokatbyrå (ungefär samtidigt som hans bror blev äldre delägare i firman) och sedan återgick i statstjänst som landets förstespion. Detta B-lag rymmer också fyra män som inte har haft några direkta förbindelser med bolagsvärlden.

Bara sju av de trettiotvå medlemmarna i detta B-lag har någonsin haft någon skolning i regeringsbyråkratin; bara fyra av dem har någon större erfarenhet av partipolitik.

Med den komplicerade organisation som utmärker en modern regering har behovet av en 'inre krets' av personliga rådgivare blivit allt mera utpräglat för den utövande maktens man, speciellt om han vill framträda som nyskapare. För att kunna utforma och genomföra sin politik behöver han män som står helt till hans förfogande. De speciella funktioner dessa män kan ha att fylla är av högst varierande slag; men i allt de gör och säger fungerar de dock som sin ledares *alter ego*. Dessa maktens adjutanter är först och främst lojala ombud för den man vars inre krets de tillhör. De kan vara yrkespolitiker eller statstjänstemän, men vanligtvis är de intetdera.

Och ändå måste de kunna medla mellan partipolitikerna i den lagstiftande avdelningen och outsiders i den verkställande administrationen – och naturligtvis också ta hand om de olika påtryckningsgrupperna utifrån – och måste också sköta PR-verksamheten gentemot den oorganiserade allmänheten. De här männen i presidentens Vita husstab har följaktligen inte fått sina befattningar så mycket på grund av vad de representerar som på grund av vad de *kan*. De utgör en skiftande grupp av mycket dugliga män, och är på mångahanda sätt ganska lika varandra: de är allesammans tämligen unga; de kommer från städerna, faktiskt allesammans från städerna i öster; och de har i allmänhet legat vid något Ivy Leaguecollege.

Av de nio nyckelmedlemmarna av Vita husstaben är sex noviser på styrandets och politikens område. Gruppen rymmer ingen civil statstjänsteman, en professionell partipolitiker, en professionell *political manager* och en yrkesmilitär. De män som bildar den inre kretsen kring presidenten själv kommer sålunda från Deweys inre krets, från Henry Luces eller från

Pentagons högre nivåer. Med få undantag är de inte vare sig professionella partipolitiker eller politiska byråkrater.*

De politiska outsiders som sitter på de verkställande befälsposterna och bildar det politiska direktoratet tillhör de juridiska, förvaltande och finansiella grupperna bland de bolagsrika. De är medlemmar av klickar där de har visat sina överordnade att de är pålitliga i alla ekonomiska eller militära eller politiska frågor. För bolagstjänstemän och generaler i armén har sina 'gamla kompisar' de också, de precis som de professionella politikerna. För den politiske outsidern är regeln för framgången varken byråkratiskt avancemang eller partibeskydd. Precis som i det privata bolaget är framgångens gyllene regel inval, att man blir invald av folk av ens eget slag som redan har tagit hand om stabsplatserna.

Den politiske outsiderns uppstigande inom det moderna politiska direktoratet är ingalunda bara ytterligare en aspekt av statens 'byråkratisering' och ingenting annat. Här liksom i fråga om den militära framryckningen hänger det problem som den politiske outsiderns uppstigande skapat för den demokratiske teoretikern i första hand samman med frånvaron av en äkta byråkrati. För det är delvis just som ersättning för en äkta byråkrati som den politiske outsiderns pseudobyråkrati, likaväl som de gamla partikämparnas regim, har kommit att ta överhanden.

Med en 'äkta' byråkrati menar vi en organiserad byråkrati av förmågor och auktoriteter, där varje ämbetsverk och rang strikt håller sig till sin speciella uppgift. De som sitter på dessa poster äger inte själva den utrustning de behöver för att kunna fylla sina plikter, och inte heller har de någon som helst personlig auktoritet; den auktoritet de utövar ligger helt i det ämbete de förvaltar. Deras enda ersättning är den lön de får, och den heder och status som tillkommer varje särskild rangställning i denna hierarki.

Följaktligen är byråkraten eller statstjänstemannen framför allt och i första hand experten, vars kunskaper och färdigheter attesterats av en kvalificerande inträdesexamen och senare

---

* Bland 27 män som på sista tiden nämnts som Eisenhowers golf-och bridge-'kompisar' kan bara två direkt kallas 'politiker'. Gruppen rymmer också hans bror Milton, förre golfmästaren Bobby Jones, direktören för en av de största annonsbyråerna och Freeman Gosden, Amos i 'Amos and Andy'; den rymmer också en PR-tjänsteman och en jurist från Washington, två pensionerade officerare från armén och Lucius D. Clay, pensionerad general och numera ordförande i styrelsen för Continental Can Company. Den rymmer också tre lokala affärsmän – golfkamrater på Augusta National Golf Club. Alla de andra är ledande män inom olika företag i skilda industrigrenar, vanligen vid östkusten. Representerade ute på golfbanan är Continental Can, Young and Rubicam, General Electric, Cities Service Oil Company, Studebaker, Reynolds Tobacco, Coca Cola och Republic Stee1.5 Från juni 1953 till februari 1955 gav Eisenhower 38 'herrmiddagar' där 'han som gäster haft 294 affärsmän och industriledare, 81 förvaltningstjänstemän, 51 redaktörer, förläggare och författare, 30 skolmän, 23 ledande republikanska partimän. Ett dussintal andra grupper jordbruket, fackföreningarna, välgörenhetsorganisationer, idrotten – har stått för mindre grupper av gäster.'[6]

Theodore Roosevelt sade en gång om de människor han umgicks med: 'Jag kan bara inte få mig själv att inte den där respektfulla hållningen mot de verkligt rika, som så enormt många människor tydligen betraktar som självklar. Visst är det mig ett nöje att vara hövlig och artig mot Pierpont Morgan eller Andrew Carnegie eller James J. Hill, men att känna samma respekt och högaktning för någon av dem som jag känner för till exempel professor Bury, eller Peary, nordpolsfararen, eller Rhodes, historikern – det skulle jag helt enkelt inte kunna få mig till ens om jag ville aldrig så gärna, vilket jag inte gör.' På tal om president Eisenhowers umgänge har en skarpsinnig iakttagare – Merriman Smith – anmärkt: 'Det skulle vara orättvist att påstå att han trivs i sällskap med finansvärldens och industrins furstar bara på grund av deras Dun and Bradstreettaxeringar. Nej, han är uppriktigt övertygad om att om en man har arbetat sig upp till direktör för Ford Motor Company, till chef för Scripps-Howardtidningarna, till universitetsrektor eller till ärkebiskop, då måste det också vara något särskilt med den mannen, han måste känna sitt område i grunden och vara bildad och intressant.' Vartill William H. Lawrence tillägger: 'Det där med att arbeta sig upp lär nog komma som en viss överraskning för folk som Henry Ford jr eller Jack Howard jr.' [7]

[5] Se Fletcher Knebel: 'Ike's Cronies', *Look*, den 1 juni 1954, sid. 61.

[6] 'What Goes on at Ike's Dinners', *U.S. News and World Report*, den 4 februari 1955.

[7] Theodore Roosevelt, citerad av Matthew Josephson i *The President Makers* (Harcourte, Brace, New York, 1940), sid. 142; se även William H. Lawrences recension av Merriman Smith: *Meet Mister Eisenhower* (Harper, New York, 1955) i *The New York Times* Book *Review*, den 10 april 1955, sid. 3.

under karriären av kvalificerande erfarenhet och rutin. Eftersom han är en man med speciella kvalifikationer, regleras hans tillträde till sitt ämbete och hans befordran till högre ämbeten av mer eller mindre formella kompetenskrav. Hans egna önskemål och allt vad han presterar inriktar honom på en karriär som regleras av meriter och anciennitetsordning, inom byråkratins en gång för alla fastställda hierarki. Han är därtill också en väl disciplinerad person, vars uppträdande kan betraktas som känt, och som är beredd att genomföra varje politisk åtgärd han får order om även om den går stick i stäv med hans egna åsikter, eftersom hans 'enbart personliga åsikter' är strikt segregerade från hans officiella liv, inställning och plikter. I umgängeslivet är byråkratin gärna ganska formell gentemot sina kolleger, eftersom det krävs en exakt och effektiv balans mellan personlig sympati och god vilja och en lämplig reservation byggd på rangen om en byråkratisk hierarki skall kunna fungera smidigt och väl.

Även när dess enskilda representanter bara på ett ungefär stämmer in på denna idealbild av en byråkrat, är byråkrati ändå en mycket effektiv mänsklig organisationsform. Men det är svårt att åstadkomma en sådan välsmord organisation, och försöket kan lätt resultera i ett maskineri som är oregerligt och klumpigt, förbenat och insnärjt i procedurfrågor, i stället för ett säkert fungerande verktyg för den politik som förs.

En byråkratis integritet som en betryggad enhet i en civil förvaltning avgörs av dess förmåga att överleva växlingar vid den politiska makten som en fungerande kår.

Yrkesbyråkratens integritet beror helt på om hans uppträdande som tjänsteman, rentav hans person, verkligen förkroppsligar ämbetsmännen statuskodex, där det främsta budet är politisk neutralitet. Han måste vara beredd att tjäna en ny regering och dess politik lika troget som han tjänade den gamla. Detta är just vad 'äkta byråkrati' betyder rent politiskt. För det är inte byråkraten som utformar politiken; han ger de informationer som är relevanta för varje politiskt alternativ och genomför sedan det alternativ som utväljs av ledningen. I sin egenskap av en mer eller mindre permanent ämbetsmannakår med en mer eller mindre permanent hierarki bakom sig, är byråkratin lojal endast mot den politik den får i uppdrag att verkställa. 'Det är ett så gott som universellt erkänt faktum', skriver Herman Finer, 'att försök att påverka denna neutralitet [från de politiska partiernas sida] innebär en förlust av rent tekniskt kunnande för staten i dess helhet, och det är bara de allra extremaste minoriteterna på yttersta vänster- och högerflygeln som har visat sig beredda att offra denna neutralitet genom ”utrensningar” bland ämbetsmännen.'[8]

Förenta staternas civilförvaltning har aldrig ägt och äger inte heller nu någon sådan äkta byråkrati. Det system för stats. förvaltningen som skapades 1883 innebär att personer som utnämnts av presidenten och fått sin utnämning bekräftad av senaten 'inte behöver klassificeras'. Själva innebörden i termen *Civil Service* kan förändras för varje politiskt maktskifte. Alla kompetensregler för rekryteringen kan förbigås genom att man skapar hela nya statliga verk utan tidigare prejudikat; poster kan klassificeras och deklassificeras in och ut ur statsförvaltningens skyddade sfär; tjänstgöring inom statsförvaltningen kan göras meningslös genom att man avskaffar hela statliga byråer eller delar av dessa, och detta kan göras inte bara av kongressen utan också av det statliga organets chef eller av budgetbyrån.[9]

Vid slutet av 1800-talet kunde en brittisk iakttagare konstatera att 'medan de lägre tjänsterna

---

[8] Herman Finer: 'Civil Service', *Encyclopedia of the Social Sciences*, vol. III, sid. 522.

[9] De reglementen som finns för statstjänsten har högst varierande räckvidd vid de olika civila ämbetsverken. Vissa av dessa — till exempel Forest Service, Federal Bureau Of Investigation, Bureau of Standards och Interstate Commerce Commission — är i detta avseende strikt ämbetsbetonade. 'Som allmän regel kan man säga att ju mer fackbetonat ämbetsverket är, dess tryggare är dess personal gentemot ämbetssugna politiker.' Se James McGregor Bums: 'Policy and Politics of Patronage', *The New York Times Magazine*, den 5 juli 1953, sid. 24. Det stora undantaget mot denna regel är givetvis numera utrikesdepartementet. Därtill kommer att befordran inom statsförvaltningen antas ske efter meriter och duglighet. 'Systemet kan dock ändå inte utesluta personliga favörer och nepotism, eftersom det fortfarande är den högre chefen som avgör.' Finner, op. cit., sid. 521.

tillsattes efter meriter tvingade kraven på politiska belöningar vid varje regimskifte fram att oerfarna politiska eller personliga favoriter fick poster i toppen. Detta stoppade befordran och demoraliserade tjänstemännen. Följden blev alltså att samtidigt som beslutet i sin allmänna verkan kom att i hög grad begränsa antalet osunda utnämningar, verkade dessa undantag sålunda att dessa utnämningar inskränktes till de högre graderna, där den demoraliserande verkan av varje sådan utnämning på statstjänsten såsom sådan blev maximal.'[10]

Sedan dess har givetvis proportionen anställda som räknas till statsförvaltningen ökat. I slutet av Theodore Roosevelts presidentur (år 1909) ingick cirka 60 % av alla federalt anställda inom den civila sektorn i statsförvaltningen; i början av Franklin Roosevelts presidentur var det cirka 80 %. Mycket av expansionen under nya given involverade 'nya verk som fick sin personal utan formella kompetenskrav och prövning. År 1936 hade bara 60 % av alla de federala statliga anställda inträtt i statstjänst efter inträdesprov och formella kompetenskrav; en stor del av de [återstående] 40 procenten hade hamnat i statstjänst med hjälp av någon gynnare. och de flesta av dessa var hängivna anhängare till nya given Andra världskriget åstadkom en ny väldig våg av statsanställda som inte fått sina befattningar kompetensvägen. Men sedan dessa personer väl hamnat i statstjänst togs de under statsförvaltningens anställningsskydd; när president Truman år 1953 lämnade sitt ämbete, räknade man med att 'minst 95 % av alla de civila befattningshavarna i federal tjänst' satt trygga på sina poster.[11]

Av den runda miljon federala tjänstemän man kan räkna med numera[12] kan kanske omkring 1 500 betraktas som innehavare av 'nyckelposter' — de ledande inom departementen, statssekreterare och biträdande ministrar, cheferna för de självständiga statliga verken och deras ställföreträdare och biträdande, ambassadörerna och övriga beskickningschefer.[13] Denna grupp inrymmer jurister och flygofficerare, nationalekonomer och läkare, ingenjörer och revisorer, flygexperter och bankmän, apotekare och tidningsmän, diplomater och soldater. Tillsammans besätter dessa män de avgörande administrativa, tekniska, militära och fackliga posterna inom den federala regeringen.

År 1948 arbetade endast 32 procent (502) av dessa nyckeltjänstemän i sådana ämbetsverk som höll sig med en 'formaliserad befordringsgång' — verk och inrättningar som utrikestjänsten vid UD, den militära hierarkin, vissa grenar av Public Health Service. De främsta karriärämbetsmännen här hade i genomsnitt 29 år i federal tjänst bakom sig; över hälften av dem hade en högre eller lägre akademisk examen; en fjärdedel hade studerat vid Harvard, Columbia, Princeton, Yale, MIT eller Cornell. Dessa män var allt som förvaltningen vid denna tid hade att visa upp av en högre ämbetsmannavärld.

Två månader före partiernas nomineringsmöten inför 1952 års val engagerade Harold E. Talbott — finansman från New York och senare flygminister och åtalad och fälld för att ha utnyttjat sitt ämbete till privat vinning — ett konsultföretag och gav det i uppdrag att studera

---

[10] *Encyclopedia Britannica*, elfte upplagan, vol. 6, sid. 414.

[11] Cirka 88 procent av samtliga statsanställda hade anställningsskydd enligt de särskilda reglementena för statsförvaltningen; en del av de återstående sju procenten skyddas genom en *Executive Order* av 1947 som stadgade att om en anställd, sedan han tillhört statsförvaltningen, tagit ett arbete utanför denna, skulle han fortfarande vara skyddad mot avsked; andra hade tillsatts för tjänsteperioder som fortsatte in i den nya presidenturen. *Time*, den 20 juli 1953, sid. 14. Jfr även Bums, op. cit., sid. 8, och 'On U.S. Jobholders', *The New York Times*, den 28 juni 1953.

[12] År 1953 fanns det 2,1 miljoner heltidsanställda statstjänstemän i Förenta staterna och cirka 200 000 som arbetade utanför den nordamerikanska kontinenten. Cirka 1,2 miljoner av dessa arbetade för försvarsdepartementet, en halv miljon sorterade under postministeriet, och den därnäst största gruppen (178 402) arbetade för Veterans Administration. Sedan följde finansdepartementet (85 490) och jordbruksdepartemetet (78 097). Jfr *The World Almanac* 1954, sid. 64.

[13] Beträffande de 1 500 'nyckeltjänstemännen' inom förvaltningen, se den undersökning i ämnet som gjorts av Jerome M. Rostow: *American Men in Government* (Public Affairs Press, Washington, 1949). Våra data om dessa 1 500 kommer från denna undersökning.

vilka poster en republikansk regim måste ta hand om för att få makten över Förenta staternas förvaltning. Några dagar efter valet fick Eisenhower en analys i fjorton band — inrymmande också förslag till kompetenskrav för de personer som skulle utses och en analys av de viktigaste av de problem de skulle komma att ställas inför — som grundligt gick igenom alla de 250-300 politiskt avgörande och determinerande poster som ansågs falla under beställningens villkor.

Mer partisinnade analytiker var emellertid väl medvetna om att det faktiskt fanns cirka 2 000 poster som borde kunna besättas med 'säkert folk', även enligt de lagar och förordningar som då fanns. Partibelöning är nu en gång för alla partibelöning, och den nya regimen tog snabbt itu med att försöka finna sätt att ytterligare öka tillgången på poster åt de trogna.[*] I april 1953 undandrog Eisenhower genom en exekutivorder trygghetsgarantierna för minst 800 statsanställda på 'förtroendeposter av betydelse för den förda politiken' och i juni lyfte han bort trygghetsgarantierna för cirka 54 000 anställda med kortare tjänstgöring.

Det är svårt att ge någon exakt siffra för hur många befattningar som deklassificerades av republikanerna; enligt en välinformerad bedömare bör siffran ligga kring 134 000.[14] Men metoden att undandra befattningarna från den garanterade anställningstrygghet statsförvaltningen innebär är inte enda sättet att lirka in sina egna i stället. Ett utslag i säkerhetsfrågor som bygger på existensen av 'skälig orsak till tvivel' på om vederbörande individ kan betraktas som en 'säkerhetsrisk', även om detta inte kan bevisas, och där hela bevisbördan läggs på den anklagade i stället, har lett till att ytterligare tusentals anställda avskedats eller tvingats avgå från sina poster inom förvaltningen. Detta förfarande har fått speciellt svåra skadeverkningar på både tillgången på erfarna krafter och den allmänna moralen inom utrikesdepartementet, där den sortens angrepp varit allra vanligast och därtill genomförts mycket systematiskt.[**]

Men det viktiga är inte lägets detaljer vid en viss bestämd tidpunkt; det viktigare är förhållandet i stort: Förenta staterna har inte och har aldrig haft någon verklig statsförvaltning, med termen uppfattad i dess verkligt grundläggande betydelse, med möjlighet till en karriär i statens tjänst som inte hotas av politiska regimskiften och med en självständig, oberoende byråkrati som är effektivt skyddad mot politiska påtryckningar. Demokraternas långa maktinnehav (1933-53) hade i stor utsträckning dolt i vilken grad lagstiftningen om den amerikanska statsförvaltningen helt misslyckats med att skapa en verklig statsförvaltning. Därtill avslöjade maktskiftet 1953 att allt som lagarna om statsförvaltningen kan åstadkomma är att göra systemet med 'partibelöningar' litet svårare och dyrare att genomdriva och därtill också, som det snabbt visade sig, också litet magstarkare och mera osmakligt. För det är ju uppenbart att *'security clearance'*-metoden helt enkelt har utnyttjats för att man skulle kunna ersätta opålitliga demokrater med pålitliga republikaner.

En intelligent och framstående kraft som kanske gärna skulle sikta på en karriär inom statsförvaltningen, kan naturligtvis inte känna någon större lust att utbilda sig för ett yrke som utsätter

---

[*] 'En del poster kan helt enkelt avskaffas', skrev *Fortune* i en anmärkningsvärt öppenhjärtig ledare i januari 1953. 'Andra befattningshavare kan få behålla sina titlar, samtidigt som den verkliga makten och det direkta tillträdet till departementschefen överförs till någon annan. En del av de allra mest notoriska *fair dealers* kan kopplas in på helt ofarliga, meningslösa projekt. Det finns särskilda slangbeteckningar på sådana metoder i regeringskretsarna: ”Sätta killen på tork” eller ”skicka honom till läsrummet”. Den sortens metoder blir mycket dyra. Ändå är de faktiskt den enda möjligheten för Eisenhoweradministrationen att försäkra sig om att den får en kärntrupp av ämbetsmän på nyckelpositioner som den kan lita på ... Den nya regimen måste ta itu med stats-tjänstemannaproblemet från två motsatta riktningar samtidigt: å ena sidan måste man se till att man blir av med de personer uppe på toppnivån som öppet eller i hemlighet är motståndare till den republikanska politiken, samtidigt som man å den andra måste försöka se till att statstjänsten verkligen fungerar och på så sätt lockar till sig verkliga toppmän — vilket i det långa loppet är det väsentligare målet av de båda.'

[14] Bums, op. cit., sid. 8.

[**] Beträffande diplomatins nedgång och fall, se ovan, kap. nio: Den militära framryckningen.

honom för sådana politiska faror och en sådan utlämnad hjälplöshet.

Det går inte att få fram någon intellektuellt kvalificerad personal till en äkta byråkrati om statsförvaltningen hela tiden måste leva i en politisk riskzon; ett sådant förhållande lockar bara medelmåttor till förvaltningen och indoktrinerar dem i blind konformism.

Det går inte att få fram någon moraliskt kvalificerad personal så länge statstjänstemännen måste fungera i en atmosfär av allmän misstro, förlamade av misstänksamhet och rädsla.

Och i ett samhälle där pengarna står som den viktigaste värdemätaren för en människas duglighet, går det inte att åstadkomma någon verkligt oberoende statsförvaltning — går det inte att få aspiranter från vare sig över- eller medelklassen — om inte lönerna hålls i nivå med motsvarande löner i den privata sektorn. Pensioner och anställningstrygghet kan inte kompensera de lägre lönerna i statstjänst, för som vi redan sett har också de privata högre tjänstemännen numera samma privilegier och många flera därtill. Statsförvaltningens absoluta topplön var år 1954 bara 14 800 dollar, och bara en procent av samtliga federala tjänstemän tjänade mer än 9 000 dollar om året.

Det historiskt sett svåraste hindret för tillkomsten och utvecklingen av en verklig amerikansk förvaltningsbyråkrati har varit partiernas system med belöningar åt de sina, deras princip att utnyttja ämbeten och befattningar som lön för utfört arbete; detta har hindrat tillkomsten av en ordentlig ämbetsverksdisciplin och rekrytering på grundval av kunnande och kvalifikationer. Därtill kommer att ett statligt jobb, nu sedan de statliga regleringarna i affärslivet blivit allt viktigare, allt mer har kommit att betraktas som ett viktigt och nyttigt led i en 'direktörs- eller juristkarriär inom den privata bolagsvärlden. Man tjänstgör helt enkelt ett tag i det ämbetsverk som har att göra med den industri man har tänkt sig till. Framför allt inom de reglerande och kontrollerande verken framstår de statliga ämbetena ofta som etapper i en bolagskarriär, och dessa verk blir som organisationer snarast ett slags utposter för den privata bolagsvärlden. 'Därtill kommer också det 'nya belöningssystem', som sprider allmän misstro omkring sig eftersom det i första hand bygger på metoden med 'säkerhetsrisker'.

Affärsvärldens tidskrifter och politikernas spökskrivare kommer regelbundet med fromma utgjutelser om vårt behov av en bättre statsförvaltning. Men varken bolagsdirektörerna eller politikerna vill i själva verket alls ha någon organisation av förvaltningsutbildade experter som verkligen står helt 'fria från allt partitänkande, och som genom sin utbildning och erfarenhet verkligen besitter den sortens kunnande och skicklighet som tarvas för att man verkligen skall kunna bedöma de troliga konsekvenserna av olika politiska alternativ. För det står ju endast alltför klart vad en sådan kår skulle betyda för ett ansvarigt styre, både politiskt och ekonomiskt.

Nere på de lägre nivåer inom den statliga hierarkin där man egentligen borde ha den verkliga rekryteringsbasen för en kår av äkta statliga ämbetsmän, har man inte kunnat bjuda tillräckligt av vare sig prestige eller pengar för att kunna locka några verkligt förstklassiga krafter. Och uppe på de högre nivåerna har man gått in för att kalla in 'utomstående', det vill säga folk utifrån, utanför byråkratins led.

Dessa utomstående har tjänstgjort bara under relativt korta perioder och har inte gjort statsförvaltningen till sitt livsverk. Och därför har de inte heller kunnat förvärva den neutralitet och den hållning som bör utmärka den idealiske ämbetsmannen.

Det finns ingen statlig karriär som är tillräckligt betryggad, ingen förvaltningskår som är tillräckligt permanent, 'för att de skall kunna överleva ett skifte vid den politiska makten i Förenta staterna. Varken de professionella partipolitikerna eller de professionella byråkraterna sitter nu vid den verkställande maktens beslutscentra. Dessa centra har numera tagits om hand av maktelitens politiska direktorat.

11. Balansteorin

Eftersom amerikanerna helst inte vill behöva oroa sig över den politiska ekonomins moraliska aspekter, klamrar de sig gärna fast vid föreställningen om landets styre som ett slags automatiskt fungerande maskineri, reglerat genom att olika sinsemellan motstridiga intressen balanserar varandra. Denna föreställning om politiken är helt enkelt bara kalkerad på den officiella bilden av näringslivet; i båda fallen får man ett slags jämvikt genom att många olika intressen halar och drar från olika håll, allesammans utan andra hämningar än sina egna rent legalistiska och amoraliska tolkningar av hur mycket denna trafik egentligen tål.

Denna dröm om den automatiska balansen fick sin mest övertygande utformning inom 1700-talets nationalekonomi: det är marknaden själv som är kungen och i småföretagarens magiska näringsliv förekommer inget allom bjudande centrum. Och samma sak också inom den politiska sektorn: maktfördelningen, jämvikten mellan krafterna, är den rådande principen, och följaktligen är risken för despoti utesluten. 'Den nation som icke godtar jämvikten mellan krafterna måste', skrev John Adams, 'godta en despoti. Något tredje gives icke.'[1] Följaktligen blev denna jämvikt, detta maskineri av vikter och motvikter, sådant det utvecklats av 1700-talstänkarna, den grundläggande mekanism som garanterade både den ekonomiska och den politiska friheten och garanterade världens suveräna stater deras frihet undan tyranniet.

Numera känner vi denna föreställning om en automatisk politisk ekonomi bäst i den form den gavs av 30-talets praktiskt konservativa motståndare till den nya given. Den har förlänats en ny — men helt falsk — tjuskraft genom den skrämmande synen av sådana totalitära stater som gårdagens Tyskland och dagens Ryssland. Och trots att den är helt irrelevant för den politiska ekonomin i dagens Amerika, har den dock monopol på retoriken bland bolagens och statens direktörselit.

Det är svårt att tvingas avstå från den gamla modellen av makten som en automatisk balans, med dess antagande om en pluralitet av självständiga, relativt jämlika och sinsemellan kämpande grupper i ett balanserande samhälle. Alla dessa antaganden bryter fram ända till den omedvetna karikatyrens gräns i de moderna teorierna om 'vem som styr Amerika'. Enligt David Riesman, till exempel, har vi under det senaste halvseklet fått en förskjutning från 'makthierarkin hos en härskande klass till ”vetogruppernas” skingring av makten'. Nu finns det inte längre någon som leder något: allting driver utan mål och riktning. 'På sätt och vis', funderar Riesman, 'är detta bara ett annat sätt att uttrycka påståendet att Amerika är ett medelklassamhälle ... där människorna kanske snart kommer att vakna upp och inse att det inte längre finns något ”vi” som bestämmer saker och ting och ett ”de” som inte gör det, eller några ”vi” som inte bestämmer och ”de” som gör det, utan att det snarare ligger så till att alla ”vi” har förvandlats till ”de” och alla ”de” till ”vi”.'

'Ledarna har förlorat makten, men anhängarna har inte vunnit den' och samtidigt driver Riesman sin psykologiska tolkning av makten och de som makten hava till en viss ytterlighet, som till exempel när han hävdar: 'om affärsmännen *känner* sig svaga och beroende, så är de svaga och beroende, oavsett vilka materiella resurser som tillskrivs dem.'

'Framtiden tycks' följaktligen 'ligga i 'händerna på de småföretagare och utövare av akademiska yrken, som behärskar kongressen, folk av typen fastighetsägare, advokater, bilförsäljare, begravningsentreprenörer med flera; den ligger vidare i händerna på de militärer som kontrollerar försvaret och delvis även utrikespolitiken; i händerna på storföretagens verkställande direktörer och deras advokater, deras finansexperter, tekniker och andra rådgivare, som bestämmer investeringarna och påverkar takten i den tekniska utvecklingen. Den ligger i händerna på fackföreningsledarna, som råder över arbetarnas produktivitet och

[1] John Adams: *Discourses on Davila* (Russell and Cutler, Boston, 1805), sid. 92-93.

över deras röster; på de vita i negerdistrikten, som har en nyckelposition när det gäller sydstatspolitiken; på polacker, italienare, judar och irländare som har ett visst inflytande över utrikespolitiken, över statsförvaltningen och över vissa etniska, religiösa och kulturella organisationer; på ledarskribenter och ”sagoberättare” i massmedia, som bidrar till att utforma de ungas livssyn, som stimulerar och fostrar de vuxna och tråkar ut de gamla; på farmarna — i sig själva ett inbördes rivaliserande konglomerat av biffkouppfödare, majsodlare, mjölkproducenter, bomullsodlare och så vidare — som kontrollerar vissa federala nyckeldepartement och statliga kommittéer och som, i egenskap av överlevande representanter för vårt inifrånstyrda förflutna, kontrollerar många av våra minnen; på ryssarna och i mindre utsträckning andra utländska makter, som till stor del råder över vad vi politiskt ägnar oss åt, och så vidare. Läsaren kan själv komplettera listan.'[2]

Här har vi förvisso någonting som motsvarar 'de moderna normerna genom att vara helt automatiskt och helt opersonligt'.[3] Ändå finns det en viss verklighetsbakgrund till den här sortens romantiska pluralism, till och med i en sådan maktens pasticcio som den Riesman för fram — detta är en om ock förvirrad så dock inte helt oigenkännlig bild av maktens mellannivåer, framför allt sådana de framträder i kongressdistrikten och i själva kongressen. Men samtidigt blandar den ihop, och skiljer inte 'ens på, maktens topp-, mellan- och bottennivåer. Faktiskt är strategin bakom all sådan romantisk pluralism, med dess föreställning om en halvt organiserad pattställning, tämligen klar:

Man komplicerar antalet involverade grupper i ett slags förvirrande, whitmansk entusiasm för mångfalden. Finns det över huvud taget några grupper som inte kan räknas som 'vetogrupper'? Man aktar sig för att försöka bringa klarhet i pyttipannan genom att klassificera dessa grupper, yrken, skikt och organisationer efter deras politiska betydelse eller ens efter om de alls är politiskt organiserade. Man försöker inte reda ut hur de kan vara förenade inbördes till en maktstruktur, för det perspektiv den romantiske konservative anlägger innebär att han hellre riktar in sig på en spridd samling miljöer än på deras inbördes kontakter inom en samlad maktstruktur. Och man aktar sig för att överväga möjligheten av eventuella intressegemenskaper toppgrupperna emellan. Man sammanställer inte alla dessa miljöer och olika grupper med de stora besluten, man ställer inga frågor och ger inga svar som går in på historiska detaljer: exakt vad hade 'småhandlarna' eller 'murarna' direkt eller indirekt att göra med den serie beslut och händelser som förde fram till andra världskriget? Vad hade 'försäkringsagenterna' — eller för den delen gärna kongressen — för inflytande på beslutet att tillverka eller inte tillverka, att fälla eller inte fälla, en viss tidig modell av ett visst nytt vapen? 'Därtill tar man på fullaste allvar alla PR-uttalanden från ledarna för samtliga grupper, skikt och block och förblandar på så sätt psykologisk osäkerhet med maktens och politikens reella fakta. Så länge makten bara inte förevisas naket och klart, får den helt enkelt inte vara makt. Och naturligtvis tar man ingen som helst hänsyn till de svårigheter man ställs inför som iakttagare genom det faktiskt existerande hemlighetsmakeriet, på officiellt håll och på andra.

Man låter kort sagt sitt eget förvirrade perspektiv förvirra allt man ser och ser noga till att man både som iakttagare och tolkare håller sig på den allra konkretaste 'beskrivande nivå man alls kan åstadkomma och definierar verkligheten utifrån dess existerande detaljer.

Teorin om en maktbalans är, som Irwing Howe har påpekat, ett slags närobjektivsbild av den amerikanska politiken. pen kan användas som förklaring till tillfälliga allianser inom den ena eller andra gruppen. Och den är närkoncentrerad också i valet av tidrymd — ju kortare tidsperiod man intresserar sig för, dess användbarare tycks maktbalansteorin vara. För om man håller sig tätt inpå och handskas journalistiskt med bara korta perioder, till exempel ett

[2] David Riesman, i samarbete med Reuel Denney och Nathan Glazer: *The Lonely Crowd* (Yale University Press, New Haven, 1950), sid. 234-39, 260, 281, 250, 254-55. (Svensk övers.: *Den ensamma massan*. Aldus, Stockholm, 1961).
[3] George Graham: *Morals in American Politics* (Random House, New York, 1952), sid. 4.

visst 'bestämt val, blir man ofta direkt överväldigad av mångfalden av krafter och orsaker. En ständig och förblivande svaghet hos den amerikanska sociologin har ända sedan den blev så illa empirisk varit dess grundläggande antagande att en enkel uppräkning av en mångfald orsaker är det rätta och kloka och vetenskapliga sättet att arbeta när man vill förstå det moderna samhället. Och det är det ju inte alls. En sådan metod är en klisterburkseklekticism som sorgfälligt undviker samhällsanalysens verkliga uppgift; vad det gäller är att gå vidare från allenast en uppräkning av samtliga fakta som alls kan ha med saken att göra, och väga och bedöma vart och ett av dem på sådant sätt att man verkligen börjar förstå hur de hänger ihop med varandra, hur de tillsammans bildar en modell av det man försöker få klarhet om.[4]

En alltför stor inriktning på maktens mellannivåer skymmer och fördunklar maktstrukturen i dess helhet, och framför allt på dess topp och botten. Den amerikanska politiken, sådan den lever i debatt och val och kampanjer, är i stor utsträckning koncentrerad till dessa mellannivåer och är ofta uteslutande inriktad just på dem. De flesta 'politiska' nyheter är nyheter och skvaller om frågor och konflikter på denna mellannivå. Och den amerikanske politiske forskaren är ofta också han bara en man som systematiskt studerar de olika valen och undersöker vilka som röstade på vem. Och mannen som analyserar politiken är, han må sedan vara professor eller frilans-intellektuell, oftast en man som själv befinner sig på maktens mellannivåer. Toppen känner han bara till skvallervägen och vet han alls någonting om bottnen, så är det 'framforskat' material. Men däremot känner han väl ledarna på mellannivån, och eftersom han själv är en framstående pratare, känner han också väl till deras 'kohandel'.

Kommentatorer och analytiker, både i och utanför universiteten, koncentrerar sig alltså på mellannivåerna och deras balansfenomen därför att de själva står närmast dessa, eftersom de i allmänhet är medelklass själva; därför att dessa nivåer ger själva det bullrande innehållet i 'politiken' som ett explicit och omskrivet faktum; därför att en sådan inställning stämmer överens med den folkloristiska modellen för hur demokratin fungerar; och därför att många intellektuella, genom att godta denna modell som god och riktig, framför allt under den nu rådande patriotiska tendensen på så sätt lättast kan tillfredsställa de politiska drifter de själva känner.

Påståendet att en 'maktbalans' existerar kan innebära antingen att ingen intressegrupp kan påtvinga andra grupper sin vilja eller sina villkor; eller att vilken som helst intressegrupp kan framtvinga ett dödläge; eller att först den ena och sedan den andra gruppen får sin vilja fram, i ett slags symmetrisk böljegång; eller att hela den politik som förs genomförs som kompromisser och kohandel, sålunda att ingen grupp får allt vad den vill ha, men samtliga får åtminstone något. Alla dessa eventualiteter kan uppfattas som beskrivningar av vad som kan hända när det råder en tillfällig eller permanent 'jämvikt mellan olika krafter'. Men de mål som intressegrupperna kämpar för är, som Murray Edelman påpekat, ingalunda en gång för alla givna; i stället avspeglar de det rådande tillståndet av förväntningar och accepterande. Följaktligen blir ett påstående om att olika intressen befinner sig i 'balans' i allmänhet detsamma som att värdera ett *status quo* som något tillfredsställande eller till och med gott; den hoppfulla drömmen om en balans uppträder ofta förklädd till en beskrivning av den existerande verkligheten.

'Maktbalans' implicerar i sig en jämlikhet makterna emellan, och jämlikhet verkar ju alltigenom rättvis och mäkta hedervärd, men i själva verket kan en mans hedervärda balans ofta vara en annan mans orättvisa obalans. Härskande grupper brukar gärna tala om en rättvis maktbalans och en sann och äkta harmoni mellan olika intressen, eftersom de föredrar att få dominera i lugn och ro. Följaktligen kan storföretagare fördöma ledarna för små fackföreningar som 'fridstörare' och sabotörer mot de allmänneliga intressen som ligger i ett gott

[4] Beträffande en sådan metod, jfr Gerth och Mills: *Character and Social Structure* (Harcourt, Brace, New York, 1953).

samarbete mellan arbete och kapital. På så sätt kan privilegierade stater i internationalismens heliga namn fördöma svagare länder och med moraliska begrepp försvara vad de tagit med våld mot de fattiga länderna, som när de senare gör sitt försök att nå makten eller jämlikheten endast kan hoppas på att kunna förändra *status quo* med våld.[5]

Föreställningen om att förändringarna i samhället skulle ske genom ett tolerant givande och tagande, genom kompromisser och ett system av veton där olika intressen balanserar varandra, utgår från att allt detta sker inom en mer eller mindre stabil yttre ram som själv inte förändras, från att alla frågor kan göras till föremål för kompromiss och följaktligen kan lösas harmoniskt. De som har nytta av *status quo*s allmänna yttre ram har bättre råd att hålla sig med sådana åsikter om samhällsförändringarnas mekanik, än de som har orsak att vara missnöjda med detta *status quo*. Därtill kommer att 'på de flesta områden ... är bara en intressegrupp organiserad, eller ingen alls, eller också är en del av de större och viktigare inte organiserade'.[6] När man i sådana fall, som David Truman, talar om 'oorganiserade intressen'[7] använder man därmed bara ett annat ord för det som en gång i världen brukade kallas 'allmänheten', ett begrepp som vi skall titta litet närmare på så småningom.[*]

De viktigare 'påtryckningsgrupperna', särskilt från näringslivet på landet och i städerna, har antingen införlivats med statens egna ämbetsverk och deras personal, på både den lagstiftande och den verkställande avdelningen, eller förvandlats till redskap för små, mäktiga klickar, som ibland inrymmer också deras nominella ledare men ofta inte gör ens det. Dessa fakta når långt utöver den centralisering som skett av de frivilliga gruppbildningarna och de professionella ledarnas usurpering av makten från de apatiska medlemmarna. De inbegriper också exempelvis sådant som de dominerande klickarnas utnyttjande av NAM för att övertyga dess småföretagarmedemmar om att deras intressen i själva verket är identiska med storföretagens, och sedan utnyttja hela affärslivets samlade makt för politiska påtryckningar. Ur sådana högre kretsars synvinkel blir 'den frivilliga organisationen', 'påtryckningsgruppen' ett viktigt drag i ett PR-program. De många företag som leds av de enskilda medlemmarna av sådana klickar är själva redskap för herravälde, PR och påtryckningsverksamhet, men i många fall kan det vara mer opportunt att utnyttja bolagen mindre öppet, som maktbaser, och göra olika föreningar till gemensamma filialer åt dem allesammans. Dessa föreningar är snarare operativa organisationer, där gränserna för deras makt stakas ut av de som utnyttjar dem, än något slags slutgiltiga skiljedomare över handling och overksamhet.

Systemet med vikter och motvikter kan sålunda tolkas som ett annat sätt att uttrycka det gamla 'söndra och härska' och som ett sätt att förhindra att folkliga önskemål tar sig mera direkta uttryck. För balansteorin bygger ofta på den moraliska föreställningen om en naturlig harmoni mellan de olika intressena, som innebär att det går att jämka samman företagsamhet och hänsynslöshet med rättvisa och framåtskridande. Sedan man väl hade skapat själva grundstrukturen för Amerikas politiska ekonomi — och så länge man i all tysthet kunde räkna med att marknaden skulle fortsätta att expandera i all evighet — kunde denna teori om den naturliga harmonin användas, och fungera utmärkt, som en ideologi för de dominerande grupperna, genom att den fick det att verka som om deras intressen var identiska med hela samhällets intressen. Så länge denna doktrin fortfarande härskar, kan varje lägre stående grupp som börjar slåss för sina intressen avfärdas som ett störande inslag, som stör de gemensamma intressenas harmoni. 'På så sätt', skriver E. H. Carr, 'kan läran om intressegemenskapen användas som ett sinnrikt moraliskt slagträ, som de privilegierade grupperna fullt uppriktigt anser sig kunna använda för att rättfärdiga och bevara sin egen dominerande

---

[5] Se E. H. Carr: *The Twenty Year's Crisis* (Macmillan, London, 1949), sid. 82-83.
[6] Murray Edelman: 'Government's Balance of Power in LaborManagement Relations', *Labor Law Journal,* januari 1951, sid. 32.
[7] Jfr David B. Truman: *The Governmental Process* (Knopf, New York, 1951), sid. 506ff.
[*] Se kap. tretton: Massamhället.

'ställning.'[8]

Balansteorins primära brännpunkt är Förenta staternas kongress, och dess ledande aktörer är kongressledamöterna. Men dessa 96 senatorer och 435 medlemmar av representanthuset är som sociala typer på intet sätt representativa för den stora massan av medborgare. De representerar 1 stället de som har lyckats i företagar- och akademikervärlden. De är äldre män och tillhör de privilegierade vita, födda i Amerika av föräldrar som också var födda där, protestantiska amerikaner. De har en eller annan akademisk examen och är allra minst solid övre medelklass vad inkomster och status beträffar. I allmänhet har de över huvud taget aldrig arbetat som arbetare eller kontorister. De tillhör, kort sagt, de nya och gamla överklassernas lokala societet.[*]

En del kongressledamöter är miljonärer, och andra måste gå över sitt distrikt med finkam för att få pengar till utgifterna. Det är tämligen dyrt att vara ledamot av kongressen nuförtiden, eftersom man ofta måste ha två olika bostäder och resa fram och tillbaka mellan dem, vartill kommer utgifterna för det ofta ganska intensiva sällskapsliv som förs och de höggradigt stegrade kostnaderna för att bli vald och omvald. Vid det här laget är någon inkomst utifrån nästan oundgänglig för kongressens ledamöter; och faktiskt hade också fyra femtedelar av

---

[8] E. H. Carr, op. cit., sid. 80.

[*] Dagens typiske senator är en collegeutbildad man på i genomsnitt femtiosju år – även om den åttiotredje kongressen (1954) hade en senator som var åttiosex år gammal. Dagens typiske medlem av representanthuset kommer också från de mindre än 10 procent av landets befolkning som har legat vid college och är cirka femtiotvå år – men den yngste i den senaste kongressen var bara tjugosex år gammal. Nästan samtliga kongressledamöter har beklätt kommunala eller delstatliga ämbeten, och cirka hälften av dem har deltagit i något av de båda världskrigen. Nästan allesammans har också ägnat sig åt yrken utanför politiken, vanligen sådana som räknas bland de finaste 15 procenten inom yrkeshierarkin; i 1949-51 års kongress var till exempel 69 procent av både senatens och representanthusets medlemmar akademiker, och ytterligare 24 procent av senatorerna och 22 procent av representanthusets medlemmar var affärsmän eller direktörer. Det finns inga arbetare, inga lågavlönade kontorister och inga jordbruksarbetare i senaten, och bara en eller ett par i representanthuset.

Det allra vanligaste yrket bland dem är självklart juristyrket 0,1 procent av Förenta staternas arbetande befolkning är jurister, men närmare 65 procent av deras representanter i senaten och representanthuset är det. Detta myller av advokater är inte svårt att förstå. De verbala kraven på juristen påminner om de som ställs på politikern; och båda måste kunna kohandla och förhandla och ge råd åt de som fattar besluten inom affärslivet respektive politiken. Dessutom finner en advokat ofta att politisk verksamhet oavsett om han vinner eller förlorar – är till direkt nytta för honom som advokat, eftersom det innebär reklam och tidningsskriverier. Vartill kommer att en privat advokatpraktik, där man faktiskt kan ha företaget på fickan, kan sättas upp var som helst. Följaktligen har advokaten/politikern alltid någonting att falla tillbaka på om han inte skulle bli återvald och någonting att trygga sig till om han så önskar också när han blivit vald. Faktiskt betraktas en kongressperiod eller ett par av en del jurister, och är det också, snarast bara som en etapp på vägen till en större advokatbyrå, antingen i Washington eller i den egna hemstaden. Advokatpraktiken ger ofta möjlighet att ge sig in i politiken utan större risk och med vissa goda chanser till större penningsummor alldeles oavsett väljarnas nycker.

Huvudparten av de senaste femton årens kongressledamöter – och detta gäller förmodligen mycket längre tillbaka än så – är söner till fäder med ungefär samma yrken som dem de själva har utövat det senaste decenniet. Mellan 90 och 95 procent av dem är söner till utbildade yrkesmän, affärsmän eller farmare – trots att bara 37 procent av samtliga yrkesverksamma män år 1890, deras genomsnittliga födelseår, tillhörde dessa skikt, och alla de där 37 procenten ingalunda var gifta och hade söner.

Det senaste halvseklet har det aldrig någonsin suttit en enda neger i senaten, och aldrig mer än två i representanthuset samtidigt – och detta trots att negrerna utgör cirka 10 procent av landets befolkning. Procenten utlandsfödda i senaten har sedan 1845 aldrig överskridit 8 procent, och har alltid legat långt under procenten utlandsfödda inom hela populationen – 1949-51 var den till exempel mindre än hälften. Och både första och andra generationen kongressledamöter visar en klar övervikt för den äldre invandringen från Nord- och Västeuropa gentemot den senare immigrationen från Syd- och Östeuropa. Protestantiska bekännelser med hög status (episkopaler, presbyterianer, unitarianer och kongregationalister) är dubbelt så vanliga inom kongressen som i befolkningen i stort. Protestanterna på mellannivå (metodister och baptister) är representerade i samma proportion som i befolkningen i stort, men katoliker och judar är underrepresenterade: i den åttioförsta kongressen utgjorde katolikerna till exempel bara 16 procent av representanthuset och 12 procent av senaten, mot 34 procent av hela landets befolkning år 1950.

representanthusets ledamöter och två tredjedelar av senatorerna i 1952 års kongress inkomster utöver sina arvoden som kongressledamöter 'från företag eller byråer som de fortfarande driver på hemorten eller i form av avkastningar av olika slag. Ekonomiskt oberoende rikemän blir allt vanligare på Capitol Hill ... För de som saknar privata medel ... kan livet som kongressledamot bli nästan desperat?[*] 'Om de federala lagarna verkligen menade vad de faktiskt utsäger rörande bruket av pengar i valkampanjer', påpekade Robert Bendiner nyligen, 'skulle vi snart ha fler politiker i Leavenworth än i Washington'.[10]

Den politiska karriären lockar inte längre lika dugliga män som förr i världen. Ur ekonomisk synpunkt är det ju tämligen förklarligt om en skicklig jurist, som utan svårighet kan tjäna från 25 000 till 50 000 dollar om året, inte är särskilt intresserad av att byta ut den tryggheten mot kongressledamotens osäkra ställning; och även om det naturligtvis finns undantag kan man utan tvekan räkna med att de flesta kongresskandidaterna, om de inte är rika, rekryteras bland grevskapsåklagare, lokala domare eller borgmästare — folk vilkas löner normalt ligger lägre än kongressledamöternas. Många iakttagare både inom och utom kongressen hävdar att kongressens anseende hos allmänheten har sjunkit de senaste femtio åren och att kongressledamöterna inte längre är lika viktiga och betydelsefulla personer som de en gång var ens i sina egna hemdistrikt och delstater. Och hur många människor kan numera på rak arm ge namnet på sin man i representanthuset eller ens sin delstats senatorer?

För femtio år sedan behövde den presumptive kongressmannen under valkampanjen hemma i sitt distrikt eller sin delstat inte konkurrera med underhållnings- och förströelseindustrins massmediavärld av konstgjorda celebriteter. Man såg fram mot hans tal som en timme då man fick veta vad som hände och skedde ute i en större värld, och i debatterna hade han varken behov eller möjlighet att konsultera en spökskrivare. När allt kom omkring var han en av de högst betalda männen i sin region och en stor man där. Men dagens politiker måste i första hand satsa på massmedia, och det är svåra dyrt att få tillträde till dem.[**] Och blotta kostnaderna för en modern valkampanj binder fast och säkert kongresskandidaten, såvida han inte har personlig förmögenhet, vid de som lämnar bidrag till hans valkampanj, bidrag som – förnuftigt nog – normalt betraktas som ett slags investeringar som förväntas ge avkastning.

Både som frilansande advokat och som partipolitiker som då och då måste ställa upp i val har den professionelle politikern måst gå in för att odla många olika sorters grupper och människotyper i sitt valdistrikt. De är verkliga 'föreningsmänniskor' som gärna och villigt blir

---

[*] Alltifrån andra världskrigets slut och fram till 1955 hade kongressledamöterna 15 000 dollar om året i arvode, däri inberäknat ett skattefritt representationsanslag på 2 500 dollar; men genomsnittsinkomsten — inklusive investeringar och inkomster av affärsverksamhet eller annan verksamhet och på skrifter och föredrag för en ledamot av representanthuset låg 1952 vid cirka 22 000 dollar och för en senator vid 47 000 dollar. Den 1 mars 1955 höjdes arvodet för samtliga kongressledamöter till 22 500 dollar om året.[9]

[9] Citatet i texten stammar från Cabell Phillips: 'The High Cost of our Low-Paid Congress', *The New York Times* Magazine, den 24 februari 1952, sid. 42, 44. Franklin Delano Roosevelt har till och med sagt, om politiska ämbeten i allmänhet, att 'antingen bör personen i fråga ha tillräckligt med egna medel, säkert investerade, för att han skall kunna klara sig när han inte har något ämbete ... eller också bör han ha affärsförbindelser, ett yrke av något slag, som han då och då kan utöva.' I en tidskriftsartikel från 1932, som omtryckts i Harold F. Gosnell: Champion Campaigner — Franklin D. Roosevelt (Macmillan, New York, 1952) och citeras i New York Times, den 15 oktober 1952. Jfr också George B. Galloway: The Legislative Process in Congress (Crowell, New York, 1953). Beträffande den genomsnittliga totala inkomsten för 1952 års kongressledamöter, se Phillips: 'The High Cost of Our Low-Paid Congress', op. cit., och beträffande 1955 års höjning av kongressledamöternas arvode se 'Congress Take-Home', *The New York Times*, den 6 mars 1955, sid. 2E.

[10] Robert Bendiner: 'Spotlight on a Giant Hoax', *The Progressive*, juni 1955, sid. 5.

[**] En gammal kongressveteran berättade nyligen att man 1930 kunde klara en hel valkampanj på 7 500 dollar; numera krävs 25 000 till 30 000 dollar, och en valkampanj till senaten kan kosta ännu mycket mera. John F. Kennedy, son till mångmiljonären Joseph P. Kennedy och demokrat från Massachusetts, gjorde enligt uppgift av med 15 866 dollar under sin kampanj år 1952, men kommittéer som för hans räkning studerade möjligheterna att förbättra läget för skoindustrin, fisket och andra näringsgrenar i Massachusetts gjorde av med sammanlagt 217 995 dollar.

medlemmar i alla möjliga organisationer; de är frimurare och älgar och medlemmar av American Legion. I sina valkretsar har kongressledamöterna med organiserade grupper att göra, och får stöd och godtagande allt efter den inställning de ådagalägger till dessa gruppers intressen och program. Det är i de lokala valkretsarna som de 'rövargrupper', som direkt byter röster mot favörer, opererar allra öppnast. Politikerna lever omgivna av kraven och önskemålen från sådana grupper, stora och små, lokala och landsomfattande. I sin egenskap av maktens mäklare måste politikerna lära sig att väga dessa olika intressen mot varandra, och detta vågmästeri leder ofta till att de själva kompromissar ner sig till individer utan någon fast politisk linje.

De flesta professionella politiker representerar en så skicklig balansgång som möjligt mellan olika lokala intressen och den tämligen snäva handlingsfrihet i de politiska avgörandena som de har lyckats rädda åt sig just genom detta vågmästeri; har de tur kan de jonglera med dessa olika lokala intressen och spela ut dem mot varandra, men vanligare lär nog vara att de hamnar med ett ben i vardera lägret och gör allt för att undvika ett bestämt beslut. Eftersom kongressledamoten har att skydda och bevaka det egna valdistriktets intressen är han vaksamt lojal mot det distrikt som har placerat honom i kongressen. Faktiskt kan hans lokalpatriotism understundom nå sådana höjder att han rentav som lokal kandidat kan inbjuda till och stolt visa upp för de egna väljarna en sortering angrepp mot honom själv utifrån andra delstater, och på så sätt satsa på att göra sin valkampanj till ett korståg för den egna valkretsens suveräna makt och vilja gentemot utbölingar på andra håll i landet.[11]

Och när politikern når kongressen finner han samma virrvarr av intressen där som hemma i valkretsen; och han finner också att makten där är organiserad efter parti- och anciennitetslinjer. Kongressens makt är koncentrerad till utskotten; och utskottets makt är i allmänhet koncentrerad till dess ordförande, som blir ordförande genom anciennitet. Följaktligen beror en politikers möjligheter att nå en verklig maktställning inom kongressen ofta på hans förmåga att hålla sig kvar där en så lång och obruten period som möjligt. Och vill han göra det, har han inte råd att stöta sig med de viktigare intressena hemma i den egna valkretsen. Goda och nyttiga egenskaper i det sammanhanget är förmågan att smidigt anpassa sig till dessa olikartade intressen och deras program, kapaciteten att kunna driva flera olika, och ibland direkt motstridiga politiska linjer samtidigt, och ändå göra ett gott intryck medan man gör det. Följaktligen kan man räkna med att en nästan mekanisk utsållningsprocess åstadkommer att de som först når fram till och i fortsättningen lyckas dväljas vid kongressmaktens köttgrytor blir 'partitrogna' medelmåttor, som i tjugo års tid eller mera haft en fast och trygg förankring i sina valkretsar.

Och inte ens sedan politikern blivit utskottsordförande om möjligt helst i ett utskott som på något sätt har med de lokala intressena i hans distrikt att göra — brukar han i allmänhet alls försöka axla rollen av en statsman för hela landet. För hur behaglig den prestige detta ger än må vara, så är den ändå inte lika matnyttig som en god och säker popularitet inom den egna valkretsen — hans ansvar gäller inte i första hand nationen, utan de intressen som dominerar i hans egen valkrets. Därtill kommer att ett 'bättre och smidigare kongressmaskineri', som Stanley High påpekat, 'ingalunda är något botemedel mot lokalismens onda; tvärtom lär det väl snarare ge ledamöterna mer tid och bättre möjligheter att odla den trångsynta

[11] För femtio år sedan var senatorn, även om han kanske bara var 'representanten för järnvägsbolagen', bokstavligt talat en patriark i jämförelse med ledamoten av representanthuset; för han var ansvarig inför intressen som var mäktiga nog att utöva en avgörande påverkan på den lagstiftande församling i delstaten som valde honom. Men sedan man 1913 övergick till direkta val också av senatorer, har också dessa tvingats manövrera bland den mångfald av intressen som så ofta splittrar representanthusledamöternas uppmärksamhet och tvingar dem till politisk kohandel.

Beträffande lokalpatriotismen hos den professionelle politikern i allmänhet, se James MacGregor *Burns excellenta Congress on Trial — The Legislative Process and the Administrative State* (Harper, New York, 1949), sid. 8, 14, 59, 142 och 143.

lokalpatriotismen'.[12]

Inte desto mindre är de viktigare utskottens ordföranden dock kongressens egen speciella elit. Det är i deras händer kongressens makt i huvudsak vilar, både den lagstiftande och den kontrollerande. De kan initiera, driva fram, hejda eller förvirra arbetet på nya lagar; de är verkliga mästare i svepskälens och undanflyktens konst. De kan blockera ett förslag från Vita huset så att det aldrig kommer upp till debatt, långt mindre då till omröstning. Och de kan informera presidenten om vad som kan beräknas bli gillat och godkänt av folket ute i deras distrikt och de kongresskolleger de själva har mer eller mindre under kontroll, och vad som förmodligen inte kommer att vinna dessa personers godkännande.

Under 1900-talets båda första decennier lades bara ett fåtal lagförslag fram under den första sessionens sex månader och den andras tre. Dessa lagförslag studerades noga under den rundliga tid man hade till sitt förfogande mellan utskottens utlåtanden och den allmänna debatten. Kongressdebatterna var viktiga ting, som hölls inför en tämligen stor publik. Lagstiftningsfrågorna tog huvudparten av ledamöternas tid och uppmärksamhet. Numera har man hundratals lagförslag att ta ställning till vid varenda session; och eftersom ledamöterna inte har skuggan av en chans att hinna läsa och sätta sig in i dem allesammans — eller ens tiondelen av dem — har man mer och mer måst förlita sig på de utskott som ger sina utlåtanden om förslagen. Debatten är ringa och den lilla debatt som förs sker ofta inför en tom kammare. Talen hålls i första hand för att göra intryck på talarens egen valkrets och många av dem hålls inte ens utan införs bara direkt i protokollen. Och medan lagstiftningen går vidare på sitt löpande hand är kongressledamöterna strängt upptagna på sina kontor, håller sig med en liten stab som springer ärenden åt väljarna och skickar tryckta och maskinskrivna meddelanden till dem.

Normalt tas viktiga och överhängande nationella frågor aldrig upp i dessa yrkespolitikers valkampanjer; i stället satsar man på lokala frågor, som tas upp på ett fantastiskt påhittigt sätt. Vid de 472 lokala val till kongressen som hölls 1954 förekom inga som helst nationella problem i debatterna, och man tog inte ens upp lokala frågor i direkt samband med sådana problem.[*] Slagord och rent personliga angrepp på motståndarens karaktär och personliga brister, anklagelser och motanklagelser och ett evigt misstänkliggörande var allt som väljarna fick se och höra, och som vanligt struntade många av dem i hela eländet. Varenda kandidat försökte ta heder och ära av motståndaren, som i sin tur försökte hudflänga den andre andligen. Det verkade som om alla de här ilskna kandidaterna försökte göra sig själva till huvudfrågan i valet, och på den frågan stupade de allesammans. Väljarna såg inga huvud-

[12] Stanley High, citerad i Stephen K. Bailey och Howard D. Samuel: *Congress at Work* (Henry Holt, New York, 1952, sid. 8).

[*] I en delstat föreföll det som om desegregationsfrågan var den tyngst vägande; i en annan utnyttjade en italienare som var gift med en irländska på bästa sätt båda namnen. I en delstat föreföll det som om en bandinspelning av en kandidats två år gamla tal om vilka kvinnor poliser i allmänhet gifter sig med var mycket viktigt; i en annan debatterade man hett och ivrigt om en viss kandidat hade uppträtt tillräckligt syskonkärt, eller alltför syskon-kärt, mot sin syster. På ett ställe var lagstiftningen om bingo en mäkta brännande fråga, på ett annat var den stora frågan om en äldre man som ställde upp som kandidat till senaten var tillräckligt viril eller inte. I en av nyckelstaterna var tjugo år gamla beskyllningar om att en kandidat skulle ha spelat under täcke med ett rederi som hade mutat en domare i en process om hamnavgifter den allra viktigaste frågan, som ideligen — och för dyra pengar stöttes och blöttes i TV. En av de allra vördnadsvärdaste senatorerna försäkrade att hans motståndare — också han en mycket ansedd man, innehavare av en gammal förmögenhet — 'var antingen ohederlig eller dum eller korkad och lättlurad'. En annan kandidat bröt samman inför hårda utfrågningar och erkände att han hade kommit med en rad detaljerade lögner om vad han hade gjort under kriget. Och överallt rådde samma atmosfär av intensiv misstro och baktalan, man antydde, insinuerade, hävdade, påstod och gissade att motståndaren nog när allt kom omkring hade förbindelser med spioner för de röda, om han inte rentav själv stod i den sovjetiska bläckfiskens tjänst. Över hela landet gick demokraterna än en gång till angrepp mot depressionen; över hela landet visade sig republikanerna än en gång fast beslutna att ställa Alger Hiss inför rätta.

frågor alls, och förlorade de också, även om de inte var medvetna om den saken.[13]

I sin egenskap av ytterligare ett exempel på den trista banaliseringen av det offentliga livet tjänstgör en modern amerikansk valkampanj som en god avledare av uppmärksamheten från varje eventuell diskussion om landets politik. Men man får inte föreställa sig att den sortens brus är det enda som spelar någon roll här. För det finns också verkliga frågor, i vartenda valdistrikt och varenda delstat, frågor som förs fram och noga bevakas av organiserade intressen med tyngd och betydelse på det lokala planet. Och detta är den viktigaste slutsats valkampanjernas utformning leder till:

Amerika har inga rikspartier som de professionella politikerna verkligen representerar och som genom en klar och kontinuerlig debatt och på ett ansvarigt sätt placerar de verkliga nationella frågorna i brännpunkten.

Den professionelle politikern är ju à priori en partipolitiker. Men Förenta staternas båda stora politiska partier är inte några verkliga riksorganisationer. De är semifeodala inrättningar, som fungerat och fungerar genom att byta politiska belöningar och andra tjänster mot röster och stöd. De lägre politikerna byter de röster de kan bidra med mot en större andel av kakan av partibelöningar och andra favörer. Men det finns ingen 'boss' på riksplanet, långt mindre då någon ansvarig ledare i 'europeisk mening för någotdera av de två stora partierna. Båda två är de ett slags konstellationer av lokala organisationer, som på ett egenartat och intrikat sätt förenats med olika intresseblock. Den enskilde kongressledamoten är i allmänhet helt fristående från sitt partis ledare i kongressen när det gäller kampanjpengar. De båda partiernas nationalkommittéer består i huvudsak av politiska nollor; för eftersom partierna är koalitioner av delstatliga och lokala organisationer och ingenting annat, utvecklar vart och ett av dem den lilla enhet på riksplanet de alls äger bara en gång vart fjärde år, inför presidentvalet. På botten- och mellannivåerna är de stora partierna starka, till och med självhärskande; men uppe på toppnivån är de mycket, mycket svaga. Det är bara presidenten och vicepresidenten som har hela landet som valkrets och därför, genom sitt handlande och sina utnämningar, åstadkommer den lilla nationella enhet som finns inom de här partierna.

Att alls få fram vad som egentligen skiljer de båda partierna åt på riksplanet är en mycket svår, för att inte säga omöjlig, uppgift. Båda två tycks de snarare vara fyrtioåtta olika partier, ett för varje delstat; och följaktligen bryr sig den professionelle politikern, som kongressledamot och i sin valkampanj, inte alls om sitt partis rikspolitiska riktlinjer, om det nu alls existerar några sådana. Han är inte underkastad någon som helst effektiv partidisciplin på riksplanet. Han talar endast och allenast för sin egen valkrets, och intresserar sig för nationella frågor endast och allenast i den mån de påverkar hans egen valkrets, de effektiva intresseorganisationer som finns där, och hans egna möjligheter till återval. Detta är det viktigaste skälet till att politikerns vokabulär, så snart han yttrar sig i riksfrågor, blir så tom och retorisk. Den professionelle politikern med sitt fasta ankarfäste i den egna valkretsen befinner sig förvisso inte på den nationella politiska maktens krön; han är en mellannivåns man, och där sitter han också.

Allt fler av de verkligt avgörande frågorna kommer numera aldrig så långt att de tas upp till avgörande i kongressen, eller i dess viktigaste utskott, och långt mindre då läggs fram inför valmanskåren under valkampanjerna. Så till exempel förbigicks kongressen helt när det gällde Förenta staternas inträde i andra världskriget, i den mån amerikanska beslut hade någon relevans för denna fråga. Vårt krigsdeltagande blev aldrig någon klart diskuterad fråga som klart och entydigt lades fram för folkets avgörande. Den verkställande maktens befogenheter i krissituationer innebär att presidenten på ett rent diktatoriskt sätt kan fatta beslutet att Förenta staterna skall gå i krig, varefter beslutet sedan bara presenteras för kongressen som ett fait

[13] Sextio procent av väljarna hade enligt undersökningar inte funderat alls på 1954 års valkampanj. Gallupundersökning av den 4 oktober 1954, rapporterad i *Business Week*, den 30 oktober 1954, sid. 29.

accompli. 'Executive agreements' har fördrags giltighet men behöver inte ratificeras av senaten; jagaravtalet med Storbritannien och de amerikanska truppernas närvaro i Europa enligt NATO-överenskommelsen, denna närvaro som senator Taft bekämpade med sådan glöd, är goda exempel på den saken. Och när det gällde Formosabesluten våren 1955 överlämnade kongressen helt enkelt all debatt om händelser och beslut som tangerade den yttersta gränsen mot kriget till den verkställande makten.

När viktiga och grundläggande frågor alls kommer upp till debatt i kongressen, har de i allmänhet utformats på så sätt att möjligheterna att verkligen överväga och avgöra dem starkt beskurits, rentav så att debatten snarare bör leda till dödläge än till beslut. För i avsaknad av ansvariga, centraliserade partier är det svårt att verkligen åstadkomma en majoritet i kongressen; och — med tanke på anciennitetssystemet, *rules committee,* den ständigt existerande risken för maratontalare och bristen på information och expertis — är faran för att kongressen bara blir en legislativ labyrint endast alltför stor. Föga underligt då att kongressen ofta direkt önskar klara och bestämda initiativ från presidentens sida i frågor som höjer sig över det lokala planet, eller att den, så snart man står inför något som kan definieras som en krissituation, så beredvilligt överlämnar den beslutande makten till den verkställande maktens representanter, för att på så sätt undvika ett halvflytande dödläge. Faktiskt finns det iakttagare som anser att 'det är frivilligt avstående och obstruktion från kongressens sida, och inte något usurperande av makten från presidentämbetets sida. SOM är själva huvudorsaken till den maktförskjutning som skett åt den verkställande maktens håll'.[14]

Givetvis finner man bland de professionella politikerna vissa gemensamma nämnare i stämningar och intressen, med sin rot i deras ganska utpräglade homogenitet i fråga om ursprung, karriär och förbindelser; och naturligtvis finns det också en gemensam retorik som ofta tycks låsa deras intellekt helt.

Följaktligen händer det ofta nog att kongressledamöterna, när de arbetar för sina respektive valkretsars intressen, hamnar i ett samarbete som kan få betydelse på riksplanet. De där intressena utvecklas sällan eller aldrig till klart formulerade Politiska frågor. Men de många små frågor som avgörs av de lokala intressena och genom kohandel och vikter och motvikter, kan få resultat på riksplanet som ofta kommer alldeles oförmodat för samtliga inblandade 'lokalagenter'. På det sättet kan nya lagar skapas, genom att dödläget bryts, så att säga bakom ryggen på lagstiftarna själva. För kongressen är själva huvudsätet för maktens mellannivåer, och det är på dessa nivåer som systemet med vikter och motvikter gärna överväger.

De verkliga egenintressena är de som öppet stöds och puffas för av varenda representant-husledamot eller senator. Nämligen de lokala intressena för de lokala grupperna i varje valdistrikt och delstat för sig. När dessa intressen placeras i händerna på en senator eller medlem av representanthuset, ställs de inför kravet på kompromisser och avvägningar med andra lokalintressen. Kongressledamotens förnämsta uppgift blir att se till att de tjänster han kan göra ett intresse inte på något sätt skadar något av de andra intressen som ingår i hans vågmästeri.

Det behöver inte nödvändigtvis vara så att 'påtryckningsgrupper' korrumperar' politikerna i kongressen. Faktiskt kan lobbyisterna med sitt diskreta uppträdande understundom verka fullt hederliga människor, medan kongressledamöter kan se ut som lobbyister i fårakläder. Det behöver inte nödvändigtvis vara så att grupperna på det lokala planet direkt betalar sin professionelle politiker för att han skall trygga deras intressen. För social selektion och politisk utbildning kan ha gjort honom till en individ i fulländad intressegemenskap med nyckelgrupperna i hans distrikt eller delstat.[15] Faktiskt torde man nog kunna säga att kongressledamöterna snarare är fullt synliga påtryckare inom överheten än föremål för osynliga

[14] Burns, op. cit., sid. 181. Jfr även sid. 123, 124 och 182.
[15] Jfr ibid., sid. 18, 19, 24.

påtryckningar utifrån periferin. För femtio år sedan kunde den gamla muckrakertesen om senatorer som låtit sig köpas för pengar ofta vara alldeles riktig,[16] och naturligtvis är penningen fortfarande en viktig faktor inom politiken. Men numera sätts de pengar som betyder något huvudsakligen in på att finansiera valkampanjerna och inte på att direkt betala politikerna för gjorda tjänster.

Vet man att en av våra sex—sju mäktigaste kongressledamöter, tillika ordförande i budgetutskottet, vann sin berömmelse genom att starta och organisera handelskammare i ett halvdussin medelstora städer litet varstans i landet, 'utan', som han själv uttrycker det, 'så mycket som en cent i federala anslag', då förstår man också varför han slogs så hårt mot krigskonjunkturskatten, utan att behöva ana några osynliga påtryckningar på honom från onda krafter i kulisserna.[17] Den sjuttioåttaårige Daniel Reed är förvisso en man med en puritans omutlighet och hederlighet, men en människas principer härleds ur hennes egen karaktär och stärker denna ytterligare, och karaktären väljs och formas av den levnadsbana man följer. Vartill kommer att, som en kongressledamot nyligen uttryckte det, 'det kommer en tidpunkt i varje kongressledamots liv, då han måste kunna höja sig över principerna'.[18] I sin egenskap av aktör på politikens skådebana är kongressledamoten själv en kugge i de lokala organisationernas kompromissbalans, samtidigt som han också är en kugge i ettdera av våra båda nationellt oansvariga partier. Och följden blir att han fastnar i det semiorganiserade dödläget på maktens mellannivåer.

Den politiska makten har vidgats och blivit avgörande, men inte den makt som tillkommer den professionella politikern i kongressen. De tämligen stora maktbefogenheter som fortfarande finns kvar hos vissa nyckelmän i kongressen, måste numera delas med andra grupper på den politiska skådebanan. Kontrollen över lagstiftningen är visserligen koncentrerad till utskottens ledande män, men underkastas i ständigt ökad utsträckning avgörande modifikationer från förvaltningsfolkets sida. Makten att inleda en undersökning finns kvar, som ett både positivt och negativt verkande vapen, men involverar i ständigt ökad utsträckning diverse detektivbyråer, både statliga och privata, och blir allt intimare förknippad med något som inte kan kallas för något annat än olika grader av utpressning och kontrautpressning.

Eftersom det inte finns några mer betydande politiska skillnader de båda stora partierna emellan, måste den professionelle partipolitikern uppfinna ämnen att prata om. Historiskt sett har detta i första hand gällt den vanliga tomma 'kampanjretoriken'. Men alltsedan andra världskriget har våra frustrerade politiker allt mer börjat använda sig av metoden att anklaga och nedsvärta — både motståndare och oskyldiga neutrala. Detta har naturligtvis byggt på ett direkt utnyttjande av det nya historiska faktum att amerikanerna numera lever i ett militärt grannskap; men det har också sin grund i själva läget för den sortens politiker som praktiserar en politik utan verkliga och väsentliga frågor, en medelnivåns politik som måste uppleva att alla de verkliga besluten, också de som har med beskydd och belöningar att göra, fattas på högre nivåer än hans egen. I sin jakt på rubriker, med färre rent politiska möjligheter och utan några stora, engagerande frågor, lyckas en del kongressledamöter nå en viss tillfällig framgång, eller åtminstone ryktbarhet hos allmänheten, genom att universalisera misstron.

Det finns också ett annat sätt att vinna och utöva makt, ett sätt som involverar yrkespolitikern i spelet mellan olika klickar i och mellan förvaltningens olika byråkratiliknande organ. Det har blivit allt vanligare att yrkespolitikern sluter förbund med administratören som sitter som chef för en byrå, ett ämbetsverk eller ett departement, för att tillsammans med honom söka utöva makt gentemot andra administratörer och politiker, ofta på ett rent hänsynslöst sätt. Den

---

[16] Se David G. Phillips: *The Treason of the Senate, 1906* (Academic Reprints, Stanford, California, 1953).
[17] Se John D. Morris: 'The Ways and Means of Dan Reed', *The New York Times* Magazine, den 5 juli 1953, sid. 29.
[18] Anonym kongressmedlem, citerad i Martin Dies: 'The Truth About Congressmen', *Saturday Evening Post*, den 30 oktober 1954, sid. 31ff.

traditionella distinktionen mellan 'lagstiftaren' som den som utformar politiken och 'ämbetsmannen' som den som omsätter den i praktiken har brutits ner från båda hållen.

I den mån politikern alls får sin roll att spela i det ständiga politikutformandet i en modern politisk stat, får han den mindre genom att rösta för eller emot ett lagförslag, och mera genom att bli medlem av någon klick som har möjlighet att öva inflytande på och genom den verkställande förvaltningens kommandoposter, eller genom att *inte* skärskåda närmare områden som är speciellt känsliga för vissa andra klickars intressen.[19] Det är i sin egenskap av medlem av högst komplicerade klickar som den professionelle politikern, som representerar en mångfald av olika intressen, ibland kan få en viktig och väsentlig roll när det gäller avgöranden av betydelse för hela landet.

Om den statliga politiken verkligen är resultatet av ett samspel mellan olika gruppintressen, ställs man givetvis inför frågan: vilka intressen utanför regeringen är viktiga här och vilka regeringsorgan är det som tjänar dessa intressen? Om det finns *många* sådana intressen, som konkurrerar med varandra inbördes, måste ju vart och ett av dem förlora i makt och den förvaltning som är engagerad i saken måste antingen vinna en viss självständighet eller förlamas. Inom den lagstiftande makten är det många och 'inbördes konkurrerande intressen, framför allt lokala sådana, som träder i brännpunkten, och därmed ofta åstadkommer ett dödläge. Andra intressen, på den riksomfattande storföretagsnivån, hamnar aldrig direkt i brännpunkten, men naturligtvis är kongressledamoten medveten om deras existens, i sin egenskap av politiker och samhällsvarelse. Men i de verkställande organen är de enda påverkande intressena ofta ett antal små men samarbetande sådana, och dessa lyckas ofta installera sig inom själva det organ det gäller eller effektivt upphäva dess åtgärder mot dem själva. Följaktligen blir de kontrollerande byråerna, som John Kenneth Galbraith påpekat, 'med vissa undantag antingen en direkt utlöpare av den industri de skall kontrollera eller direkt servila mot denna'.[20] Därtill har den verkställande maktens framryckning antingen förvisat den lagstiftandes handlande eller underlåtenhet att handla — till en underordnad roll vid utformningen av politiken eller böjt den efter sin vilja. För numera inbegriper genomförandet av en politik tydligt och klart också dess utformande, och till och med själva lagarna skrivs ofta av folk från den verkställande sidan.

Amerikas historia rymmer åtskilliga fluktuationer i den reella maktfördelningen mellan presidenten och kongressen.[21] Så till exempel var kongressens övermakt uppenbar under 1800-talets sista tredjedel. Men under den mellersta tredjedel av 1900-talet vi ägnar oss åt här har den verkställande grenens makt, och de ökade maktmedel som ställts till dess förfogande, blivit större än under någon tidigare period, och det finns ingenting som tyder på att denna makt skulle vara i avtagande. Den exekutiva sidans supremati innebär i sin tur att den lagstiftande förvisas till den politiska maktens mellannivåer; den innebär den professionella politikerns undanskuffande, för partipolitikerns viktigaste arena är den lagstiftande makten. Därtill framstår den också som ett viktigt vittnesbörd om det gamla balanssamhällets försvinnande. För tidigare var det, i den mån den gamla balansen inte var helt automatisk, politikerna som, i sin egenskap av specialister på balansfrågor och medlare mellan sinsemellan rivaliserande påtryckningar, rättade till vågskålarna, arbetade fram kompromisser och sålunda bevarade den stora jämvikten. På den tiden var det den politiker, som bäst och skickligast kunde tillfredsställa eller hålla tillbaka en hel mångfald av olika intressen, som också hade de största möjligheterna att vinna och behålla makt. Men nu har den professionelle

---

[19] Se den utmärkta presentationen av senatens Judiciary Anti-Monopoly Subcommittee, som tillsattes för att ta itu med DixonYates och elkraftundersökningen, av Elizabeth Donahue: 'The Prosecution Rests', *New Republic*, den 23 maj 1955, sid. 1 1ff.

[20] John K. Galbraith: *The Great Crash* (Houghton Mifflin, Boston, 1955), sid. 171. (Svensk övers.: *Den stora börskraschen*, Aldus, Stockholm, 1965.)

[21] En översikt över denna fråga ges i Bums, op. cit., sid. 166ff.

politikern från det gamla vågskålssamhället förvisats till en plats av typen 'bland de närvarande märktes också'; han kan ofta komma mycket buller eller besvär åstad, och kan vara till hjälp och nytta för utomstående på väg uppåt men avgörandets nycklar finns inte längre hos honom. För det gamla jämviktssamhälle där han blomstrade som bäst finns inte längre kvar hos oss.[22]

Bakom denna teori om vikter och motvikter som själva sättet för det politiska beslutfattandet döljer sig den alltsedan Aristoteles dagar välkända klassteori, som betraktades som helig av 1700-talets amerikanska statsgrundare, nämligen att staten är, eller åtminstone bör vara, ett system av vikter och motvikter därför att samhället såsom sådant utgör ett slags klassbalans, och att samhället är en klassbalans därför att dess pivå och stabiliserande element är den starka och självständiga medelklassen.

1800-talets Amerika var ett medelklassamhälle, med en blomstrande flora av talrika små organisationer med ungefär lika stor makt allesammans. Detta balanserade samhälle höll sig med ett näringsliv där småföretagaren var centralfiguren, en politik där en formell maktfördelning var ett reellt fungerande faktum och en nationalekonomi där de politiska och ekonomiska grenarna var klart självständiga. Även om landet kanske inte alltid var småföretagarnas värld förkroppsligad, så var det dock alltid en värld där också småföretagarna hade sin reella roll att spela i maktbalansen. Men det samhälle vi numera lever i har ett näringsliv där småföretagarna på alla nyckelområden har ersatts av centraliserade storföretag, en fungerande politik där maktfördelningen har 'bringats i obalans sålunda att den verkställande makten nu härskar allena medan den lagstiftande förvisats ner till maktens mellannivåer och den dömande, med normal fördröjning, hänvisats till strömningarna inom en politik som den inte själv initierar; och slutligen har detta nya samhälle tydligt och klart en politisk ekonomi där de politiska och de ekonomiska angelägenheterna är grundligt och oupplösligt intrasslade i varandra.[23]

Det jeffersonska idealets romantiska pluralism var förhärskande i ett samhälle där kanske fyra femtedelar av den fria vita befolkningen i en eller annan mening kunde betecknas som självständiga egendomsinnehavare. Men under eran efter inbördeskriget började den gamla medelklassen av självständiga ägare gå tillbaka, allt eftersom större och mer koncentrerade ekonomiska enheter tog överhanden i den ena industrin efter den andra; och under den progressiva erans senare del kämpade den självständiga medelklassen av bönder och småföretagare hårt politiskt — och förlorade sin sista verkliga chans att få spela en avgörande roll i den politiska vågskålen.[24] De vädjanden som framfördes till dem av till exempel David Graham Phillips var redan vid det laget bara nostalgiska förhärliganden av deras inbillade förflutna, drömmar som man tydligen hoppades skulle kunna skingra den bistra 1900-talsverkligheten.[25] Liknande känslor flammade för en kortare tid upp på nytt under La Follettekampanjen 1924, och de var också en av källorna till den nya givens retoriska styrka. Men under hela vår egen era är det speciellt två fakta om medelklassen och ett om arbetarrörelsen — som blev politiskt betydelsefull under 30-talet — som verkligen fått en avgörande betydelse:

I. Den självständiga medelklassen blev både politiskt och ekonomiskt beroende av statsmaskineriet. Så till exempel är det ju en ganska allmän uppfattning att Förenta staternas framgångsrikaste 'lobby' är farmarblocket; faktiskt har ju detta varit så framgångsrikt att det är

---

[22] Jfr Otto Kirchheimer: 'Changes in the Structure of Political Compromise', *Studies in Philosophy and Social Science* (Institute of Social Research, New York, 1941), sid. 264ff.

[23] Den som vill försöka tolka det nuvarande maktsystemet som ett balanserande samhälle måste då antingen (1) smuggla in det gamla, decentraliserade samhället eller (2) försöka finna en ny jämvikt på den högre nivån inom det nya. Beträffande kommentarer till (2), se kap. sex: 'Chefstjänstemännen' och tolv: 'Makteliten'.

[24] Jfr Milis: *White Collar* (Oxford University Press, New York, 1951), sid. 54ff.

[25] Jfr Kenneth S. Lynn: *The Dream of Success* (Little, Brown, Boston, 1955), sid. 148ff.

svårt att betrakta det som en självständig kraft som påverkar flera olika regeringsorgan. I stället har det blivit höggradigt sammanflätat med dessa organ, och speciellt då med senaten, där den egenartade geografiska princip som bestämmer över representationen där givit detta block en klar överrepresentation. Genom ett skickligt spel på gamla jeffersonska myter om lantbruket som ett sätt att leva, har man lyckats uppnå att stora, kommersiella jordbruk där driften sköts industriellt ideologiskt accepteras som ett hela nationens intresse som bör ha stöd av alldeles speciella politiska åtgärder, snarare än som ett specialintresse bland många andra. Jag syftar här på den prispolitik som går ut på att de statliga myndigheterna bör garantera just denna speciella sektor av det fria näringslivet en prisnivå på dess produkter, som ger bönderna en köpkraft lika stor som den köpkraft det kommersiella jordbrukets folk hade under sin allra gynnsammaste period, omedelbart före första världskriget. Detta är ju i ordets alla betydelser ren och skär 'klasslagstiftning', men nu råkar det vara 'medelklasslagstiftning' och är därtill så väl och underbart fastslaget som politiskt faktum, att det i den värld av tosingsrealism där den sortens idéer frodas betraktas som en alltigenom sund statlig politik och ingenting annat.

De välbärgade farmarna, som är de som i första hand drar nytta av detta system med statliga subsidier, är affärsmän och betraktar sig också som sådana. Nittiotalets bondlurkar och rebeller har efterträtts av femtiotalets företagare på landsbygden. Böndernas politiska grepp om staten är fortfarande starkt, men betraktat som ett tryck på den politiska toppen lär det fog snarare vara tjatigt och besvärligt än avgörande. Det är visserligen sant att man alltid tar hänsyn till bönderna i allt som rör deras egna speciella intressen, men dessa intressen innefattar inte de stora, avgörande frågor om fred och krig som konfronterar dagens ledande politiska outsiders, och de problem kring hausse och baisse, där farmarna faktiskt spelar en verkligt relevant roll, hör numera inte till de viktigaste frågorna för de politiska outsiders.

II. Vid sidan av den gamla, självständiga medelklassen, växt. te det inom bolagssamhället upp en ny, beroende medelklass av kontorsanställda. De båda senaste generationerna har den gamla medelklassens andel av medelklassen i dess helhet sjunkit från i runt tal 85 till i runt tal 44 procent, medan den nya medelklassen alltså ökat från 15 till 56 procent. Av många orsaker, som jag har försökt att klarlägga mera i detalj på annat håll, kan denna klass näppeligen betraktas som den politiska pivån för den samhälleliga gungbrädan, utan måste i stället i första hand betecknas som en eftertrupp inom den dominerande trenden mot massamhället.[26] Till skillnad från både bonden och småföretagaren — och arbetaren också — kom kontoristen in på scenen alltför sent för att hinna få ens en kort tid av frihet. Den beroendeställning och de statustendenser som skapar kontoristsynen på tillvaron har gjort de manschettanställda till en eftertrupp snarare än en förtrupp för den historiska förändringen. De bildar ingen politiskt enad grupp med politisk slagstyrka. Det organiserande i fackföreningar som skett inom denna grupp är bara ett organiserande in i fackföreningsrörelsens huvudfåra och dess allt mer sjunkande betydelse, och införlivar dem som rena snyltgäster i den nyaste intresseorganisation som, utan framgång, försöker installera sig i staten.

Den gamla medelklassen fungerade för en tid som en självständig maktbas; det har den nya medelklassen inga möjligheter att göra. Den politiska friheten och den ekonomiska tryggheten hade sin fasta ankargrund i existensen av ett oberoende ägande i liten skala; däremot har de inget fäste i den nya medelklassens värld av beroende anställningar. De utspridda ägodelarna och deras ägare integrerades ekonomiskt genom fria och autonoma marknader; den nya medelklassens anställningar integreras av bolagens makt och myndighet. Manschettarbetarnas medelklass bildar ingen självständig maktbas; ekonomiskt befinner de sig i samma läge som de egendomslösa arbetarna och politiskt är de ännu värre ute, eftersom de inte är lika väl organiserade som dessa.

III. På trettiotalet trädde en ny politisk kraft in på den politiska vädjobanan vid sidan av den

[26] Jfr Mills, op. cit., sid. 65 och kapitlen 13, 14 och 15.

gamla medelklassen — som allt mer och mer installerats i statsmaskineriet — och den nya medelklassen — född utan självständig politisk skepnad och uppvuxen på sådant sätt att den aldrig lyckades skaffa sig någon politisk form. Denna nya kraft är den organiserade arbetarrörelsen. En kortare tid verkade det som om fackföreningsrörelsen skulle kunna bli ett maktblock som var oberoende av både bolagen och staten och kunde operera på och mot dessa. Men sedan fackföreningarna väl blivit beroende av det härskande politiska systemet, drabbades de av en snabb regress i sin maktställning och har numera knappast någon roll att spela i de viktigare beslut som rör hela nationen. För närvarande har Förenta staterna inte en enda fackföreningsledare som kan yttra sig med tyngd och kraft i de avgörande beslut som fattas av de politiska outsiders som för närvarande leder vår synliga regering.

Från en speciell synvinkel sett har fackförbunden utvecklats till organisationer som utväljer och fostrar ledare som, om de blir framgångsrika, intar en plats vid sidan av bolagscheferna inom och utanför regeringen och vid sidan av politikerna från de båda stora partierna i den nationella makteliten. För en av fackförbundens funktioner — som de har gemensam med de stora folkrörelserna och de politiska partierna — är att försöka bidra till formeringen av detta direktorat. I sin egenskap av ny-vordna maktens män är fackföreningsledarna senkomlingar till den nationella skådebanan. Samuel Gompers var väl förmodligen den förste från arbetar-rörelsen som, om ock bara temporärt och osäkert, blev medlem av den nationella makteliten. Hans generade sätt att säkra sin plats inom denna elit, och därmed också söka genomdriva arbetarrörelsens intressen såsom integrala med de nationella intressena, gjorde honom till en prototyp och modell för karriären inom arbetarrörelsen. Sidney Hillman var naturligtvis ingalunda den ende fackföreningsman som valde samma väg under fyrtiotalet, men hans ledande ställning under de första krigsåren, hans självmedvetenhet som medlem av den nationella eliten och det verkliga och skenbara erkännande han fick som medlem av denna ('Ordna saken med Sidney') förkunnade fackföreningsledarnas entré i större stil inom den politiska eliten — efter den enorma expansion fackföreningarna upplevt under nya given. Men efter Trumans rättvisa giv och Eisenhowers stora korståg kan ingen arbetarledare på allvar drömma om att vare sig formellt eller informellt införlivas med eliten. Det snabba fall som drabbade en mindre fackföreningsman — Durkin — från en mindre betydande post i ministären, avslöjade tämligen tydligt både arbetarledarnas situation som presumptiva medlemmar av eliten och fackförbundens situation som presumptiva maktblock. Utan tillträde till maktens verkliga rådslag står de och stampar på dess mellannivåer.

En stor del av fackförbundsledarnas ofta tämligen egenartade beteenden och manövrer de båda senaste decennierna har sin förklaring i deras sökande efter status inom landets makt. elit. Just i det sammanhanget har de visat prov på en rent ytterlig överkänslighet för allt som kan tolkas som ringaktning mot deras prestige. De betraktar sig som arriverade och begär maktens yttre statustillbehör. I de mindre och medelstora städerna sitter fackförenings-pamparna nu med i olika kommunala företag tillsammans med handelskammarens folk; och på riksnivå förväntar de sig, och får också, platser i produktionsbyråer och priskontroll-nämnder.

Deras anspråk på status och makt bygger på deras redan ökade makt — inte på egendom, inkomst eller börd; och för män i deras ställning är makten inte bara en operationsbas utan också en osäker grund. Den är än så länge ingalunda någon fast och säker bas, med hela styrkan av vanans och sedvanans och lagens rätt. Deras stingslighet i alla prestigefrågor, särskilt på det nationella planet, beror på (1) det faktum att de är self made men och (2) att deras självskapande fick en sådan enorm hjälp av myndigheterna och den atmosfär dessa skapade under decenniet efter 1945. Det är snarare staten än de själva som har fört dem dit de nu befinner sig, och de har hela tiden fruktat — enligt vad det numera visar sig, med all rätt — att staten mycket väl kan göra dem ogjorda igen. Deras statuskänslighet beror också på (3) det enkla faktum att de fortfarande är så nya i makteliten och ovana vid dess sätt och vägar

och (4) att de känner spänningen mellan sin publik, fackföreningsmedlemmarna — som dessutom inte gillar om de uppträder alltför storvulet och visar sig alltför nära lierade med den nedärvda lede fienden — och sina nyfunna kolleger och deras nya sätt att leva.

Många iakttagare har feltolkat arbetarledarnas yttre statusattiralj som bevis för fackföreningsrörelsens makt. På sätt och vis är de det också, men på vis och sätt är de det inte alls. De är det när de bygger på och leder till makt. Men de är det inte när de blir till statusfällor för arbetarledarna, utan att leda till någon makt. Och i de sammanhangen är det klokt att hålla i minnet att den gamla frågan om hönan och ägget inte är relevant här. Det är hönan som är makten, och den kommer först, och ägget är den status makten lägger.[*]

På trettiotalet trädde den organiserade fackföreningsrörelsen för första gången fram i stor skala i Förenta staterna; och den hade då föga behov av någon annan politisk riktningsvisare än slagordet 'organisera de oorganiserade'. Den tiden är nu förbi, men fortfarande saknar fackföreningsrörelsen — i avsaknad av det mandat krisen gav — en politisk, och för den delen också ekonomisk, inriktning. Precis som småföretagarna har dess ledare försökt gå samma väg som farmarna. En gång i världen levde upprorsandan stark bland bönderna; ännu ganska nyligen har det verkat som om samma sak skulle gälla för arbetarna. Men numera är

---

[*] Liksom de bolagsrika är inte heller fackföreningsledarna helt unifierade som grupp. Ändå antyder 'motpartens' ofta iakttagna tendens att betrakta varje drag från en enhet på endera sidan som signifikativt för helheten, tydligt och klart att de i dessa mäns uppfattning, förväntningar och önskemål dock bildar ett slags, om och motvilliga, block. De ser i alla fall varandra som medlemmar av två stora block, och är i realiteten sinsemellan sammankittade på allehanda olika och tämligen komplicerade sätt. Enskilda fackförbund kan visserligen idka påtryckning för speciella särintressen, vilket är en av nycklarna till den bristande enheten hos arbetarrörelsen såsom sådan. Men de frågor de ställs inför, och de sammanhang i vilka de ställs, blir i allt större utsträckning riksomfattande till både sitt omfång och sina verkningar, och följaktligen gäller det att samordna arbetarrörelsens linje med hänsyn tagen till detta nationella sammanhang, vid risk att man annars förlorat i makt.

Bolagspampen är liksom fackföreningspampen en praktiskt lagd person och en opportunist, men har till skillnad från den senare tillgång till gamla beprövade medel, utvecklade för andra ändamål, både för sina politiska angelägenheter och när det gäller relationerna mellan arbetsgivare och arbetstagare. Bolaget är numera en mycket säker och stabil operationsbas; faktiskt är det stabilare och säkrare och betydelsefullare för den amerikanska ordningens fortsatta existens än det livsvariga äktenskapet. Affärsmannen inom makteliten kan tryggt förlita sig på bolagets stöd när han söker få igenom sina kortsiktiga mål och manövrerar opportunistiskt. Men fackföreningen befinner sig ofta i ett tillstånd av protest; den är på defensiven i ett ibland reellt och alltid potentiellt fientligt inställt samhälle. Den kan inte förse sin pamp med samma sorts beprövade medel som alltid står redo och till affärselitens förfogande. Om fackförbundsledaren behöver sådana medel måste han själv skapa och vidmakthålla dem, även när det gäller mindre betydande mål. Därtill visade den stora organisationella skördetiden på trettiotalet att sådana funktionärer som inte reagerade tillräckligt lyhört på industriarbetarnas önskemål och krav mycket väl kunde bli av med sin makt. Bolagsdirektören i sitt bolag är däremot inte en vald funktionär i samma mening som fackföreningsledaren. Hans makt är inte beroende av lojaliteten hos de män som arbetar för honom och normalt blir han inte heller av med jobbet om en fackförening lyckas vinna insteg i hans fabriker. Trettiotalets framgångar för fackföreningarna innebar inte att direktörerna fördrevs; de är inte ansvariga inför de arbetare de anställer utan bara inför sig själva och sina vitt kringspridda aktieägare.

Denna olikhet i fråga om den reella maktsituationen innebär att industriledarens makt normalt kan beräknas vara både mer kontinuerlig och säkrare garanterad än fackföreningsledarens; den senare löper större risk att vräkas ur sadeln om han inte kan 'leverera sina varor'.

Hur det än må ligga till med bolagseliten och den politiska eliten så finns det, enligt min uppfattning, ingenting hos de nuvarande arbetarledarna, som grupp och som individer, som tyder på att de vare sig kan eller vill gå längre än till den maximala anpassningens strategi. Därmed menar jag att de reagerar mer än dc leder, och att de gör detta för att kunna bevara och utvidga sina positioner i maktens och överlägsenhetens konstellation. Det skulle kunna hända vissa ting som ledde till att den nuvarande fackförbundsledningen eller delar av den föll från makten och ersattes av andra typer av arbetarledare; men den nuvarande uppsättningen fackföreningsledare är tämligen väl inordnad som en beroende variabel i själva huvudströmfåran, utan någon som helst roll att spela i makteliten. För närvarande finns det ingen orsak att räkna med att vare sig fackförbundsledarna eller deras fackförbund skall komma att avslöja sig som 'oberoende variabler' i landsomfattande sammanhang.[27]

[27] Jfr Milis: 'The Labor Leaders and the Power Elite', *Industrial Conflict* (utg. av Arthur Kornhauser, Robert Dubin och Arthur M. Ross) (McGraw-Hill, New York, 1954), sid. 144ff, och Milis: *The New Men of Power — America's Labor Leaders* (Harcourt, Brace, New York, 1948). Se även Saul D. Alinsky: *Reveille for Radicals* (University of Chicago Press, Chicago, 1946).

storbonden en väloljad kugge i ett välorganiserat block, som förskansat sig långt inne i välfärdsstaten och energiskt idkar påtryckningar på denna. Och trots sin större objektiva antagonism gentemot kapitalismen som lönesystem kämpar nu arbetarrörelsen, utan framgång, för att få gå samma väg.

I det gamla liberala samhället hade man en hel uppsättning jämvikter och kompromisser mellan kongressledarna, den verkställande grenen av statsmakten och de olika påtryckningsgrupperna. Bilden av makten och beslutfattandet blir där bilden av ett balanserande samhälle, där ingen maktenhet är tillräckligt stark för att kunna göra mer än att bara pressa sig framåt en liten bit i taget, i kompromissande kohandel med de andra krafterna, och där det följaktligen inte finns någon enhet, och långt mindre då någon samordning, de högre kretsarna emellan. Någonting i den stilen, utökat med tesen om den allmänna opinionens makt, är fortfarande den officiella uppfattningen om det formellt demokratiska maktsystemet, standardteorin hos de flesta akademiska sociologer och själva grunduppfattningen hos de flesta bildade medborgare som inte är vare sig politiska talesmän eller ägnar sig åt politisk analys.

Men på samma sätt som de historiska betingelserna förändras, förändras också betydelsen och de politiska följdverkningarna av maktens mekanismer. Ett system av vikter och motvikter är på intet sätt något magiskt, något evigt förblivande. I revolutionära perioder kan vikter och motvikter ha sin betydelse som ett hämmande inflytande på de oorganiserade eller organiserade massorna. I tider av hård diktatur kan de ha sin betydelse som en fin metod att söndra och härska. Men det är bara inom en statsmakt som redan är tämligen väl balanserad, och under sig har en väl balanserad samhällsstruktur, som vikter och motvikter verkligen innebär en hämsko på härskarna.

För 1700-talets statsvetare var den enskilde medborgaren den grundläggande maktenheten, och de klassiska nationalekonomerna byggde sitt näringslivsteoretiserande på småföretaget som drivs av en enda man. Men sedan den tiden har maktenheterna, relationerna dessa enheter emellan, och vikternas och motvikternas betydelse, förändrats en hel del. I den mån man numera alls kan finna någon större myckenhet av olika enheter i relativ inbördes balans, så är det på maktens mellannivåer, med sitt säte i de suveräna valkretsarna och de intermittenta påtryckningsgrupperna, och med sin höjdpunkt inom kongressen. Följaktligen måste vi revidera och reparera det där hävdvunna begreppet om en enorm spridning av olika intressen, för tittar vi närmare och för längre perioder åt gången, finner vi att större delen av de där intressena på mellannivå bara intresserar sig för sin speciella del av kakan, sina speciella egenintressen, och att dessa ofta inte alls spelar någon avgörande politisk roll, även om många av dem kan vara enormt förödande för välfärden. Men ovanför denna intressenas pluralitet är de maktenheter — ekonomiska, politiska och militära — som alls spelar någon roll i den eventuella balansen mycket få till antalet och så tunga att de över huvud taget inte ens kan jämföras med de spridda grupperna nere på maktstrukturens mellersta och lägre nivåer.

De som fortfarande anser att maktsystemet avspeglar det balanserande samhället, blandar ofta ihop vår nuvarande era med tidigare perioder i Förenta staternas historia, och rör samman det nuvarande systemets topp- och bottennivåer med mellannivåerna. Generaliserad till en originalmodell av makt. systemet, blir balansteorin historiskt ospecifik; medan den i själva verket, som modell, borde vara specifik nog för att kunna tillämpas endast på vissa speciella faser i Förenta staternas utveckling — framför allt den jacksonska perioden och, under helt andra yttre omständigheter, det första och mellersta skedet av Roosevelts nya giv.

Föreställningen om att maktsystemet skulle vara ett balanserande samhälle rymmer också ett antagande om att de balanserande enheterna skall vara oberoende av varandra, för om till exempel affärslivet och fackföreningarna eller affärs. livet och staten inte är oberoende av varandra, kan de inte längre betraktas som element i en fri och öppen balans. Men som vi redan sett händer det faktiskt mindre ofta att de ledande egenintressena verkligen konkurrerar

med varandra i sina försök att främja sina respektive intressen än att de sammanfaller i en hel rad punkter och faktiskt samlas under det stora statsparaplyt. Den ekonomiska och politiska maktens enheter blir inte bara allt större och allt mer centraliserade; de närmar sig också allt mer en allt större intressegemenskap och sluter både öppna och tysta allianser.

Dagens amerikanska statsmakt är inte bara en yttre ram där allehanda inbördes konkurrerande krafter söker skaffa sig de bästa positionerna och idkar politik. Visst ligger det en viss sanning också i den bilden, men vid det här laget har statsmakten fått en hel del sådana intressen investerade i sin egen hierarkiska struktur, och en del av dessa intressen har nått högre upp och befinner sig på starkare framryckning än de andra. Det finns ingen effektiv motverkande kraft gentemot koalitionen av storföretagens män — som nu satt sig till rätta på stabsplatserna i sin egenskap av politiska outsiders — och de framryckande militärerna — som nu talar så ofta och allvarligt och gravlikt vid de högre rådsborden. De som sitter inne med den verkliga makten i dagens amerikanska stat är inte bara maktens mäklare, medlare i konflikter eller skapare av kompromisser mellan olika, sinsemellan stridande intressen — de representerar, förkroppsligar rentav, allehanda högst specifika intressen och åsikter.

Samtidigt som de professionella partipolitikerna fortfarande ibland faktiskt kan beskrivas som maktens mäklare, sammanförare av intressen, medlare i stridsfrågor, sitter de inte längre högst upp i statsmakten, och inte högst upp i maktsystemet heller.

Föreställningen om maktsystemet som ett balanserande samhälle tvingar oss till antagandet att staten är den 'synliga yttre masken för autonoma krafter, men i själva verket är de beslutande makterna numera fast och säkert inneboende i själva statsmakten. Den gamla lobbyn, den synliga som den osynliga, har nu blivit den synliga staten. Detta 'lobbyns förstatligande' har försiggått i såväl den lagstiftande som den verkställande maktens domäner, och mellan dem också. Den verkställande byråkratin blir inte bara maktens brännpunkt, utan också den skådeplats där alla maktkonflikter blir lösta eller bevaras olösta, och det är den alla dessa konflikter kretsar kring. Valpolitiken ersätts av administrationen; olika klickars manövrer ersätter sammandrabbningarna partier emellan.

Nittiotalets bonderevolt, den revolt från småföretagen som kommit och gått alltsedan 80-talet, 30-talets fackförbundsrevolt — allesammans har de misslyckats och alla har de samtidigt lyckats. De har misslyckats som autonoma rörelser från småföretagens eller den organiserade arbetarklassens sida som skulle kunna motväga de bolagsrikas makt, och misslyckats som politiskt autonoma tredje partier. Men däremot har de, i större eller mindre grad, lyckats som egenintressen inom den expanderande statsmaktens ram, och de har lyckats som rena lokalintressen i olika distrikt och delstater där de inte råkar i strid med större och starkare intressen. De är numera väl etablerade inslag på den balanserande maktens mellannivåer.

Bland denna mångfald nere på maktens mellannivåer finner man faktiskt alla de skikt och intressen som landets historia igenom har försökt och misslyckats med att nå makten på toppnivå, plus sådana som aldrig har gjort något sådant försök. De inrymmer de små självständiga farmarna, småbesittarna i städerna, fackföreningarna, alla konsumenter och alla viktigare tjänstemanna- och kontoristgrupper. Och de här grupperna lever faktiskt fortfarande i en föga romantisk splittring; eftersom de är strukturellt ur stånd att nå inbördes enighet, lyckas de faktiskt väga upp varandra — i ett system av semi-organiserat dödläge. De kan 'gå i vägen' för den unifierade toppen, men ingen av dem har ens skuggan av en chans att själv ta sig in i de toppkretsar där de politiska outsiders från bolagsinstitutionen och den militära ordningens män sitter så säkert i sadeln.

När den mångskiftande medelklassen verkligen framstår som ett politiskt balanshjul, då är den professionella politikern den ständigt allt betydelsefullare beslutfattaren. Men när medelklassen sjunker neråt som en uppsättning autonoma politiska krafter, då går det balanserande samhället som maktsystem samma väg, och partipolitikerna från sina valkretsar

förvisas till den nationella maktens mellannivåer.

Dessa strukturella drag fick politisk form under nya givens tid, och den var ju en svår krisperiod. Det faktum att vårt eget omedelbara nu har varit en tid av materiellt välstånd har fördunklat dessa fakta, men har dock inte kunnat förändra dem; och som fakta är de viktiga och betydelsefulla för den som vill försöka förstå dagens maktelit.

12. Makteliten

Bortsett från inbördeskriget, som slutade i ett misslyckandehar förändringarna i det amerikanska maktsystemet aldrig innefattat några direkta utmaningar mot dess grundläggande legitimeringar. Inte ens när de har varit så stora och avgörande att de kunnat kallas 'revolutioner' har de någonsin inneburit att man 'tillgripit en kryssares kanoner, bajonetter mot en vald lagstiftande församling eller polisstatens mekanismer'.[1] Inte heller har de på något som helst avgörande sätt inbegripit någon ideologisk kamp om makten över folket. Förändringarna i den amerikanska maktstrukturen har i allmänhet kommit till stånd som förskjutningar i den politiska, den ekonomiska och den militära ordningens inbördes ställningar. Sett ur den synpunkten har den amerikanska makteliten generellt sett redan upplevt fyra epoker och är långt inne i den femte.

Under den första epoken — ungefär från revolutionen och fram till och med John Adams presidentur — var både de samhälleliga och de ekonomiska, de politiska och de militära institutionerna mer eller mindre förenade på ett mycket enkelt och direkt sätt; de enskilda medlemmarna av dessa olika eliter kunde utan svårighet gå över från en roll till en annan uppe på de stora institutionella ordningarnas toppnivåer. Många av dem var mångsidiga individer som kunde uppträda både som lagstiftare och köpman, gränsridare och soldat, vetenskapsman och kritisk granskare.[2]

Fram till *the Congressional Caucus'* fall år 1824 föreföll det som om de politiska institutionerna var tämligen centrala; politiska avgöranden tillmättes stor betydelse och många politiker betraktades som statsmän av rang. 'Som jag minns samhället från min tidigaste barndom', skrev Henry Cabot Lodge en gång på tal om barndomens Boston, 'var det uppbyggt på de gamla fina familjerna; doktor Holmes definierade dem i *The Autocrat* som de familjer som innehaft höga ämbeten under kolonialtiden, provinstiden och revolutionen och under Förenta staternas första decennier. De representerade flera generationer av bildning och hög samhällsställning ... De hade förfäder som stått i predikstolarna, officierat i domstolslokalerna och varit engagerade i kolonins styrelse under den 'brittiska tiden; som kämpat i revolutionen, deltagit i ut. formandet av delstatens och Förenta staternas författning och tjänstgjort i hären och flottan; som suttit i representanthuset eller i senaten under republikens första tid, och som varit framgångsrika som köpmän, fabrikörer, jurister eller lärda män.'[3]

Bland de personer som utgjorde stommen i mrs John Jays lista över societeten av år 1787 fanns också en rad framstående politiker. Ett mycket viktigt faktum beträffande denna första självständighetstid är att societeten, de ekonomiska institutionerna, det militära etablissemanget och den politiska maktens män till stor del sammanföll med varandra, så att män som tillhörde de ledande politikerna också spelade en nyckelroll inom näringslivet och tillsammans med sina familjer utgjorde de välaktade personer som bildade den lokala societeten. Faktiskt karakteriseras denna första period av att ledningen utövades av män vilkas status inte

---

[1] Jfr Elmer Davis: *But We Were Born Free* (Bobbs-Merrill, Indianapolis, 1953), sid. 187.

[2] När det gäller de karakteristika som använts för att karakterisera den första och andra av dessa faser, har jag utnyttjat Robert Lamb: 'Political Elites and the Process of Economic Development', *The Progress of Underdeveloped Areas*, red. av Bert Hoselitz (The University of Chicago Press, Chicago, 1952).

[3] Henry Cabot Lodge: Early Memoirs, citerad i Dixon Wecter: *The Saga of American Society* (Scribner's, New York, 1937), sid. 206.

byggde enbart på deras politiska ställning, även om också deras politiska verksamhet är mycket viktig i sammanhanget och politikerna åtnjöt stor prestige. Och det förefaller som om denna prestige tillföll inte bara kabinettets medlemmar utan också kongressledamöterna. Eliten under denna tid utgörs av politiskt verksamma, bildade män med administrativa erfarenheter, män som, för att citera lord Bryce, ägde en viss 'vidsynthet och en lödig karaktär'.[4]

II. I början av 1800-talet – då man anslöt sig till Jeffersons politiska filosofi men, så småningom, Mailtons ekonomiska principer – var den ekonomiska, den politiska och den militära ordningen lösligt inpassade i den vitt utspridda samhällsstrukturen. Den utvidgning av den ekonomiska ordningen som kom att bygga på det enskilda ägandet fick sina dramatiska utslag i Jeffersons köp av Lousianaterritoriet och det demokratisk-republikanska partiets tillkomst som federalisternas efterträdare.

I detta samhälle blev 'eliten' en pluralitet av flera olika toppgrupper, allesammans i sin tur tämligen lösliga i formen. De täckte visserligen delvis varandra, men också dessa kontakter var ganska lösliga. En viktig nyckel för förståelsen av denna period, och inte minst för vår föreställning om den, är att den jacksonska revolutionen var långt, mera av en statusrevolution än någon ekonomisk eller politisk sådan. The metropolitan 400 hade svårt att blomma för fullt inför den jacksonska demokratins statusströmmar; och bredvid sig hade den en politisk elit som ledde det nya partisystemet. Det fanns ingen bestämd uppsättning individer som behärskade bestämda, centraliserade maktmedel, ingen mindre klick som dominerade det ekonomiska livet, och än mindre då det politiska. Den ekonomiska ordningen var överlägsen både social status och den politiska makten; och inom denna ekonomiska ordning tillhörde en inte oansenlig proportion av samtliga ekonomiskt ledande män de som fattade besluten. För detta var den period – som i största allmänhet kan anses sträcka sig från Jefferson till Lincoln – då eliten på sin höjd framträdde som ett lösligt förbund. En period som alltså avslutades med den avgörande brytningen mellan söder och norr.

Officiella kommentatorer älskar att utmåla det amerikanska maktsystemet som en direkt kontrast till det hårt organiserade juntaväldet i totalitära stater. Den sortens kommentarer blir emellertid lättare att få 'bekräftade om man noga ser till att man jämför Ryssland vid 1900-talets mitt med Amerika vid mitten av 1800-talet, och det är vad de Tocquevilleciterande amerikaner som ägnar sig åt den sortens jämförelser också helst gör. Men detta var det Amerika vi hade för ett sekel sedan, och den amerikanska eliten har under det sekel som gått inte förblivit exakt sådan som patriotiska essäister föredrar att beskriva den. De 'löst sammanfogade grupperna' leder nu institutioner med en storlek och makt som saknade alla motsvarigheter på den tiden, och därtill har den där lösligheten, speciellt sedan första världskrigets tid, stramats åt rätt ordentligt. Den romantiska pluralismens tid är längesedan förbi.

III. Bolagsmaktens herravälde inleddes formellt med kongressvalen 1866 och konsoliderades genom de högsta domstolsutslag av 1886 som hävdade och förklarade att bolagen skyddades av det fjortonde tillägget. Utmärkande för denna period var att initiativet överfördes från staten till bolagen. Fram till första världskriget (som innebar ett slags smygpremiär på vissa drag som hör vår egen period till) fick man en period då den ekonomiska eliten av hjärtans lust genomförde den ena raiden efter den andra mot den statliga makten, en era av enkel och simpel korruption, då man helt enkelt bara köpte både senatorer och domare. Denna underbara

[4] Lord James Bryce: *The American Commonwealth* (Macmillan, New York, 1917), vol. I, sid. 84-85. I Amerika före revolutionen var de regionala olikheterna givetvis viktiga; men se William E. Dodd: *The Cotton Kingdom* (vol. 27 i Chronicles of America Series, red. av Allen Johnson) (Yale University Press, New Haven, 1919), sid. 41; Louis B. Wright: *The First Gentlemen of Virginia* (Huntington Library, 1940), kapitel 12; Samuel Morrison och Henry S. Commager: *The Growth of the American Republic* (Oxford University Press, New York, 1950), sid. 177-78; och James T. Adams: *Provincial Society*, 1690-1763 (Macmillan, New York, 1927), sid. 83.

tid, McKinleys och Morgans era, fjärran från vår egen tids aldrig dokumenterade komplikationer, var enligt mångas uppfattning utan tvekan den amerikanska härskande klassens guldålder.

Nu liksom under den andra perioden var den militära makten helt underordnad den politiska, som i sin tur var underordnad den ekonomiska. Följaktligen stod militären parkerad utanför de stora drivkrafterna i Förenta staternas historia. De politiska institutionerna i Förenta staterna har aldrig bildat någon centraliserad och autonom maktdomän; de har endast med största motvilja utvidgats och centraliserats, som en långsam och tveksam reaktion på bolagsekonomins följdverkningar på samhället i stort.

Under tiden efter inbördeskriget var det ekonomin som var den dynamiska kraften; den politik som fördes och den händelseutveckling som ägde rum visar tydligt hur 'trusterna' utan svårighet kunde utnyttja den relativt svaga statsapparaten för sina privata syften. Det faktum att både delstaternas regering. ar och den federala regeringen hade så begränsade kontrollmöjligheter, innebar i realiteten att det tvärtom blev de som kontrollerades av de stora penningintressena. Deras styrkor var skingrade och dåligt organiserade, medan industrins och storfinansens styrkor var strikt koncentrerade och inbördes förenade med varandra. Enbart huset Morgan och dess intressen behärskade 341 direktörsposter i 112 olika bolag med en samlad kapitalisering på över 22 miljarder dollar — mer än tre gånger så mycket som det uppskattade värdet av all lös och fast egendom i hela New England. Dessa bolag, med fler anställda och högre inkomster än många delstater, kontrollerade partierna, köpte nya lagar och höll sig med tama kongressledamöter inom den 'neutrala' staten. Och på samma sätt som den privata ekonomiska makten helt överskuggade den offentliga politiska makten, överskuggade den ekonomiska eliten den politiska.

Men redan mellan 1896 och 1919 tenderade viktiga händelser att anta en politisk form som förebådade de maktens former som efter tjugotalets partiella hausse skulle bli bestämmande under den nya givens tid. Frågan är väl om det alls har funnits någon annan period i Amerikas historia som varit så politiskt genomskinlig som det progressiva partiets tid med dess *Presidentmakers* och *Muckrakers*.

IV. Den nya given kastade inte om de politiska och ekonomiska relationerna under den tredje eran, men däremot skapade den både på den politiska arenan och inom själva bolagsvärlden konkurrerande maktcentra som direkt utmanade bolagsdirektörernas. Och när den nya givens direktorat vann politisk makt satsade den ekonomiska eliten, som under den tredje perioden hade kämpat mot den växande 'statsmakten' samtidigt som den plockade åt sig allehanda privilegier från den, något sent på att försöka ansluta sig till den på de högre nivåerna. Här konfronterades den med nya intressen och nya män, för det var trångt uppe på de beslutfattande nivåerna. Och så småningom kom den därmed att behärska och kunna utnyttja för sina egna syften de New Dealinstitutioner som den så bittert bekämpat när de skapades.

Men på trettiotalet var den politiska makten fortfarande ett redskap för de små bönderna och affärsmännen, trots att dessa vid det laget var försvagade, eftersom de förlorat sin sista chans till verkligt herravälde under den progressiva eran. Kampen mellan stor- och lillkapitalet flammade emellertid upp på nytt på de politiska domänerna under nya givens tid, och till denna kamp kom också, som vi redan sett, den nya kamp som togs upp av den organiserade arbetarrörelsen och de oorganiserade arbetslösa. Denna nya kraft blomstrade under politiskt förmyndarskap, men detta förändrade dock inte det faktum att sociallagstiftning och frågor rörande underklassen nu för första gången i Förenta staternas historia blev viktiga inslag i en reformrörelse.

På trettiotalet spelades det politiska och administrativa maktdramat upp av en serie växlande balanser som inbegrep de nyligen införda stödåtgärderna för jordbruket och de nyligen organiserade fackföreningarna — plus naturligtvis storkapitalet. Dessa jordbrukar-, arbetar-

och företagargrupper var därtill mer eller mindre infogade i den ram som bildades av en ständigt svällande statsapparat, vars politiska ledning fattade sina beslut på ett klart politiskt sätt. Alla dessa grupper tryckte på av bästa förmåga, och genom sina påtryckningar mat varandra och det statliga systemet och partisystemet hjälpte de till att forma detta. Men det vore fel att försöka påstå att någon enda av dem unilateralt kunde utnyttja staten som sitt verktyg för någon längre tid. Det är därför trettiotalet var ett politiskt decennium — kapitalets makt slogs inte ut, men däremot ifrågasattes och supplerades den. Kapitalet blev en av de förnämsta krafterna inom en maktstruktur som i huvudsak leddes av politikerna och inte av folk från näringslivet och militären som gått in i politiken.

Roosevelts båda första presidentperioder kan i huvudsak karakteriseras som en desperat satsning på att inom det existerande kapitalistiska systemets ram söka efter medel och utvägar att skaffa sysselsättning åt den enorma och hotfulla armén av arbetslösa. Under dessa år var nya given som maktsystem första hand ett försök att balansera olika påtryckningsgrupper och intresseblock. Den politiska ledningen medlade i många konflikter, gav efter för ett krav och väjde undan för ett annat, var ingens absolute tjänare och jämnade på så sätt ut alltsammans till en fungerande politisk linje, som tog sig fram från den ena mindre krisen till nästa. Den praktiska politiken framträdde som resultatet av en politisk balansakt uppe på toppnivån. Naturligtvis påverkade den balansakt Roosevelt ägnade sig åt inte själva de fundamentala institutionerna i det kapitalistiska systemet. Genom sina åtgärder stöttade han upp de svaga punkterna i detta kapitalistiska näringsliv, som helt enkelt hade brutit samman; och med sin retorik utjämnade han dess politiska vanära och kastade ut 'de ekonomiska rojalisterna' politisk onåd.

Den 'välfärdsstat', som skapades för att upprätthålla balansen och genomföra stödåtgärderna, skilde sig avsevärt från den gamla 'laissez-fairestaten': 'Om staten på T.R.:s tid betraktades som neutral därför att dess ledare hävdade att de inte godtog favörer åt något håll', skriver Richard Hofstadter, 'skulle staten under F.D.R. kunna kallas neutral endast i den meningen att den erbjöd favörer åt alla.' [5] Men bolagskommissariernas nya stat skiljer sig från den gamla välfärdsstaten. Faktiskt går det inte att tolka de senare Rooseveltåren — från den tid då Förenta staterna gled ut i öppna krigsförhandlingar och förberedelser för sitt deltagande i andra världskriget — enbart utifrån principen om en skickligt genomförd järnvikt inom den politiska makten.

Någon har sagt att vi studerar historien för att befria oss från den, och maktelitens historia är ett ämne där denna aforism förvisso stämmer in helt. Precis som tempot i livet i Amerika över huvud taget har också de långsiktiga tendenserna inom maktstrukturen[*] i hög grad ökat takten sedan andra världskriget, och vissa nyare tendenser inom och mellan de främsta institutionerna har också de hjälpt till att utforma makteliten och ge en historiskt specifik betydelse åt dess femte amerikanska epok:

I den mån den politiska makten ger några strukturella ledtrådar till dagens maktelit, så torde dessa ligga i politikens tillbakagång som en äkta och offentlig diskussion kring alternativa beslut — med partier med nationellt ansvar och sammanhängande politisk linje och med autonoma organisationer som förenar maktens lägre och mellersta nivåer med den beslutande toppnivån. Vid det här laget är Amerika i stor utsträckning snarare en formell politisk demokrati än en demokratisk samhällsbyggnad, och till och med det formella politiska maskineriet är svagt.

Den länge verkande tendensen att affärslivet och staten allt mera lieras med varandra på allt mer komplicerade sätt, har under denna femte epok nått nya höjder. Numera kan de båda inte längre betraktas som två klart avgränsade världar. Och det är när det gäller statens verk-

[5] Richard Hofstadter: *The Age of Reform* (Knopf, New York, 1955), sid. 305.
[*] Se kap. ett: De högre kretsarna.

ställande organ som detta närmande har nått sina mest avgörande resultat. Den ansvällning man finner hos statsmaktens verkställande gren, med dess olika organ som patrullerar vårt komplicerade näringsliv, innebär inte bara en 'svällande statsapparat' som något slags autonom byråkrati — den har också inneburit bolagsmänniskans uppstigande till politisk storhet.

Under nya givens tid anslöt sig bolagshövdingarna till det politiska direktoratet; från och med andra världskriget har de dominerat det. Efter att länge ha varit sammankopplade med statsmakten har de numera ryckt fram till tämligen fullständig dominans över krigsansträngningens och efterkrigstidens ekonomi. Denna bolagschefernas inmarsch i det politiska direktoratet har påskyndat den långsiktiga utveckling som innebär att de professionella politikerna i kongressen förvisats till maktens mellannivåer.

II. I den utsträckning den strukturella ledtråden till dagens maktelit står att söka i en vidgad och militär statsmakt, finner man denna ledtråd uppenbarad i militärens uppstigande till makten. Krigsherrarna har vunnit ett avgörande politiskt inflytande, och den militära strukturen här i landet är numera i stor utsträckning en politisk struktur. Det till synes permanenta militära hotet ger ett extra stöd åt militären och dess kontroll över manskap, materiel, pengar och makt; bokstavligt talat alla politiska och ekonomiska handlingar och åtgärder bedöms numera utifrån den militära definitionen av verkligheten; de högsta krigsherrarna har skaffat sig en fast och tryggad ställning inom den femte epokens maktelit.

Detta beror åtminstone delvis på ett enkelt historiskt faktum, som varit av stor och avgörande vikt för åren efter 1939: ens uppmärksamhet har förskjutits från inhemska problem, på trettiotalet koncentrerade kring krisen, till de internationella problemen, både under fyrtio- och femtiotalet koncentrerade kring krigen. Och eftersom den amerikanska statsapparaten genom långvarigt och troget historiskt bruk anpassats till och formats av sammanstötningar och balansakter på hemmaplan, har den aldrig, ur någon synpunkt sett, haft några lämpliga och passande organ och traditioner för hur man lämpligen handskas med internationella problem. De yttre demokratiska mekanismer som växt fram under halvtannat sekel av amerikansk utveckling fram till 1941, hade aldrig utsträckts till att gälla också Amerikas sätt att handlägga de utrikespolitiska angelägenheterna. Det är i stor utsträckning i detta vacuum som makteliten har vuxit sig stark.

III. I den utsträckning den strukturella ledtråden till dagens maktelit står att söka på den ekonomiska sidan, finner man denna ledtråd i det faktum att vår ekonomi på en och samma gång är en permanent krigsekonomi och en privat bolagsekonomi. Den amerikanska kapitalismen är vid det här laget i stor utsträckning en militär kapitalism, och den viktigaste relationen mellan storföretagen och statsmakten vilar på intressegemenskapen mellan de militära och de bolagliga behoven, sådana dessa definieras av krigsherrarna och de bolagsrika. Inom eliten i dess helhet stärker denna intressegemenskap mellan den högsta militära ledningen och bolagshövdingarna båda parter och underordnar ytterligare de rena politikerna och deras roll. Det är inte politikerna utan bolagsledarna som sitter tillsammans med militärerna och planerar hur krigsansträngningen skall organiseras.

Dagens maktelits utformning och betydelse kan tolkas och förstås endast genom att man skärskådar hur dessa tre olika uppsättningar av strukturella tendenser sammanfaller; denna det privata näringslivets militärkapitalism existerar i ett försvagat och formellt demokratiskt system, som inrymmer en militär ordning som redan har hunnit bli tämligen politisk i sin åskådning och hållning. Följaktligen har makteliten uppe på toppen av denna struktur formats genom intressegemenskapen mellan de som behärskar de förnämsta produktionsmedlen och de som behärskar de på senare år starkt utbyggda medlen för det organiserade våldet; genom de professionella politikernas tillbakagång och bolagshövdingarnas och de professionella krigsherrarnas uppstigande till den politiska makten; och genom frånvaron av en verklig

statsförvaltning med kunnande och integritet och frihet från alla egenintressen.

Makteliten är sammansatt av ledare från politiken, näringslivet och militären, men det förekommer ofta spänningar inom denna installerade elit. Den förenas bara på vissa punkter av gemensamt 'intresse och i vissa 'kris'-situationer. Under den långa fredsperioden på 1800-talet satt militären inte med i de högsta rådslagen i staten, och inte i det politiska direktoratet heller, och inte heller gjorde näringslivets män detta — de gjorde sina raider mot statsmakten, men anslöt sig inte till dess direktorat. På trettiotalet var det politikern som var i överläge. Nu är det militären och bolagsmannen som hamnat överst.

Av de tre grupper som bildar dagens maktelit är det militären som har vunnit allra mest på sin ökade makt, men också bolagskretsarna har förskansat sig avsevärt säkrare i de offentliga beslutfattande kretsarna. Den som har förlorat är den professionelle politikern, men han har i gengäld förlorat så mycket att man, när man skärskådar händelser och beslut, svårt frestas att tala om ett politiskt vacuum där den bolagsrike och den höge krigsherren härskar utifrån sin intressegemenskap.

Det vore fel att hävda att de tre grupperna har initiativet 'i tur och ordning', för maktelitens mekanismer är sällan så medvetna som ett sådant påstående skulle antyda. Naturligtvis är de det ibland — som när politikerna tror att de kan låna av generalernas prestige och upptäcker att de måste 'betala för det, eller affärsmännen, som under svårare baissetider, känner behovet av en politiker som är samtidigt pålitlig och röstdragande. I dag är alla tre grupperna engagerade i bokstavligt talat alla mer mångförgrenade beslut. Vilken av de tre grupperna som tycks vara den ledande beror på 'periodens uppgifter' sådana dessa definieras av eliten själv. För närvarande är dessa uppgifter i första hand inriktade på 'försvaret' och de internationella angelägenheterna. Följaktligen har, som vi redan sett, militären hamnat i överläge på två sätt — som individer och som rättfärdigande ideologi. Det är därför man för ögonblicket lättast specificerar maktelitens enhet och form utifrån det militära överläget.

Man måste emellertid alltid vara historiskt specifik och får inte blunda för komplikationerna i bilden. Vulgärmarxismen ',förklarar helt enkelt att storkapitalisten är maktens verklige innehavare; vulgärliberalismen gör den ledande politikern till maktsystemets store hövding; och det finns folk som gärna betraktar krigsherrarna som fullt utbildade diktatorer. Alla dessa uppfattningar är emellertid alltför förenklade. Det är för att undvika dem som vi använder uttrycket 'maktelit' i stället för exempelvis 'härskande klass'.*

I den mån makteliten mera allmänt uppmärksammats offentligt, har detta skett under aspekten 'den militära klicken'. Och faktiskt har makteliten fått sin nuvarande utformning genom militärens avgörande inträde i dess led. Dess närvaro och dess ideologi är den legitimation makteliten hänvisar till när den känner behovet av en sådan. Men det som kallats 'militärjuntan i Washington' består inte enbart av militärer, och frodas inte bara i Washington. Dess medlemmar är tillfinnandes över hela landet, och den består av en koalition av generaler som

* 'Härskande klass' är en dålig och känsloladdad term. 'Klass' är en nationalekonomisk fackterm, 'härska' en politisk. Sålunda implicerar uttrycket 'härskande klass' teorin om att en av nationalekonomins klasser härskar politiskt. Denna genvägsteori kan ibland vara riktig och den kan ibland vara felaktig, men vi föredrar att inte släpa omkring med denna tämligen primitiva teori i den terminologi vi använder för att definiera våra problem; vi föredrar att lägga fram teorierna klart och explicit och använda exaktare och mer entydiga termer. Och här gäller i första hand att uttrycket 'härskande klass' i sin vanliga politiska betydelse inte ger tillräcklig autonomi åt den politiska ordningen och dess representanter, och inte säger någonting alls om militären som sådan. Vid det här laget torde det väl stå klart för läsaren att vi för vår del inte accepterar som adekvat den enkla uppfattningen om att näringslivets toppar helt på egen hand fattar alla beslut av betydelse för landet. Vi anser att denna enkla teori om 'ekonomisk determinism' måste vidareutvecklas med 'politisk determinism' och 'militär determinism', att de ledande representanterna för var och en av dessa tre domäner numera ofta har en tämligen hög grad av autonomi och att det bara är i ofta mycket komplicerade koalitioner som de fattar och genomför de allra viktigaste besluten. Detta är de viktigaste skälen till att vi föredrar 'maktelit' framför 'härskande klass' som karakteriserande term för de högre kretsarna, sedda ur maktutövandets synvinkel.

spelar rollen av 'bolagschefer, av politiker förklädda till amiraler, bolagschefer som agerar som politiker, statstjänstemän som blir majorer, viceamiraler som samtidigt är medhjälpare till någon ledande kabinettsmedlem, som själv i sin tur i själva verket tillhör direktörseliten.

Varken föreställningen om en 'härskande klass' eller iden om 'byråkratiska politikers' enkla monolitiska uppstigande eller teorin om en 'militär klick' är adekvata. Dagens maktelit rymmer inom sig ett ofta vacklande samspel mellan den ekonomiska, militära och politiska makten.

Till och med om våra möjligheter till insikt vore begränsade till dessa rent strukturella tendenser skulle vi ändå ha alla skäl att betrakta maktelitsbegreppet som ett användbart, för att inte säga nödvändigt begrepp vid tolkningen av vad som händer och sker i det moderna amerikanska samhällets toppskikt. Men så begränsad är ju inte vår insikt: vår uppfattning om makteliten behöver ingalunda byggas enbart på förbindelserna mellan de institutionella hierarkier som är invecklade i den, eller på det faktum att deras varierande intressen sammanfaller på så många punkter. Därtill bygger makteliten, sådan vi uppfattar den, också på likheterna mellan dess medlemmar och på deras personliga och officiella förbindelser med varandra, på deras sociala och psykologiska inbördes släktskap. Men för att få ett klart begrepp om den individuella och samhälleliga grundvalen för maktelitens enhet, måste vi först friska upp vårt minne 'beträffande vissa fakta om ursprunget, karriären och livsstilen för var och en av de typer av kretsar vilkas medlemmar tillsammans bildar den amerikanska makteliten.

Makteliten är inte någon aristokrati — den är med andra ord inte en politiskt härskande grupp som baserar sin makt på ärftligt adelskap. Den har ingen kompakt maktbas i en mindre krets av ledande familjer, vars medlemmar konsekvent 'besätter de ledande ställningarna inom de olika högre kretsar som, delvis sammanfallande med varandra, gemensamt utgör makteliten. Men ärftligt adelskap är inte den enda tänkbara grundvalen för gemensamt ursprung. Det faktum att den amerikanska eliten inte 'bygger på bördstänkandet, innebär ingalunda att denna elit tar sina medlemmar från alla klasser och skikt inom det amerikanska samhället. I stället kommer de i mycket stor utsträckning från överklassen, både den gamla och den nya, från den lokala societeten och the metropolitan 400. Den absoluta majoriteten av de superrika, av bolagsvärldens chefstjänstemän, av de högsta militärerna kommer från på sin höjd den övre tredjedelen av inkomst- och yrkespyramiderna. Deras fäder var minst akademiker eller affärsmän, och stod mycket ofta ännu högre upp på rangskalan. De är födda i Amerika av amerikanska föräldrar, kommer huvudsakligen från städerna och stammar, med undantag för politikerna, till sin överväldigande majoritet från de östra delstaterna. Majoriteten av dem är protestanter, framför allt medlemmar av episkopalkyrkan eller presbyterianer. Som allmän regel gäller att ju högre upp man kommer, dess fler blir de män uppe på dessa höjder som kommer från och upprätthåller förbindelser med de högre klasserna. Detta tämligen likartade ursprung understryks och vidareförs av det faktum att utbildningsgången för dessa medlemmar av makteliten allt mer blir gemensam för dem allesammans. Den överväldigande majoriteten av dem har akademisk utbildning, en stor del har legat vid olika Ivy League-colleges — även om de högre militärernas utbildning här av naturliga skäl skiljer sig från övriga medlemmars av makteliten.

Men vad betyder dessa till synes så enkla fakta om de högre kretsarnas sammansättning i praktiken? Vad betyder de framför allt för den som försöker klarlägga vilken grad av samstämmighet som kan råda dessa olika kretsar emellan, vilken intresseriktning man kan förvänta sig hos dem? Kanske gör man rentav klokt i att ställa denna fråga i en förrädiskt enkel form: vem eller vad representerar de här människorna i toppen, om man ser till deras ursprung och karriär?

Naturligtvis blir det enkla, rent formella svaret att i den mån de är valda politiker, så antas de

åtminstone representera de människor som valt dem; och i den mån de har utnämnts till de poster de innehar antas de indirekt representera de väljare som valde de män som utnämnde dem. Men detta är ju som alla vet ett slags abstraktion, den retoriska formel som alla maktens män inom nästan alla regeringsformer numera använder för att rättfärdiga sin makt att besluta. Och ibland kan det naturligtvis rentav vara riktigt, både när det gäller dessa mäns motiv och när det gäller vilka som kan anses dra nytta av deras beslut. Men det skulle förvisso inte vara klokt, inte i något maktsystem, att helt lugnt utgå från att så är fallet.

Det faktum att maktelitens medlemmar stammar från skikten uppe på toppen av landets klass- och statusnivåer behöver inte nödvändigtvis innebära att de 'representerar' enbart dessa toppnivåer. Och om de i stället vore representativa för ett tvärsnitt genom landets hela befolkning i stort, skulle detta dock inte vara någon absolut garanti för att en balanserande demokrati med möjlighet för alla intressen och maktgrupper att göra sig hörda skulle vara ett fullbordat politiskt faktum. Det går inte att sluta sig till den förda politikens inriktning enbart med utgångspunkt från beslutfattarnas sociala ursprung h levnadsbana. Den sociala och ekonomiska bakgrunden ger ss inte allt vi behöver veta om dessa maktens män för att nna fastställa den sociala maktens fördelning. Detta eftersom: (1) också folk från toppskikten mycket väl kan vara ideologiska representanter för de fattiga och hunsade. (2) Folk av enkelt ursprung, som själva kämpat sig fram till toppen, kan mycket väl svära på de allra konservativaste intressenas värderingar. Vartill kommer att (3) de personer som effektivt representerar ett skikts intressen ingalunda allesammans behöver tillhöra detta skikt själva eller ha personlig fördel av en politik som främjar detta skikts intressen. Man finner kort sagt bland politikerna sympatiskt inställda agenter för olika bestämda grupper, medvetna eller omedvetna sådana, avlönade eller oavlönade. Slutligen finner man (4) bland de ledande beslutfattarna också män som utvalts till sina poster i sin egenskap av 'experter'. Och ovanstående är bara några av de mer uppenbara skälen till att maktelitens samhälleliga ursprung och karriär inte ger oss rätt att med enbart dem som data sluta oss till vilka klassintressen och vilken politisk inriktning som härskar i ett modernt maktsystem.

Men skall detta alltså tolkas sålunda att toppmännens samhälleliga ursprung och karriär inte betyder ett dugg för maktfördelningen? Absolut inte! Ovanstående är bara en liten påminnelse om att man måste akta sig för att dra alltför enkla och brådstörtade slutsatser om den politiska inriktningen och den förda politiken enbart med utgångspunkt från individernas ursprung och karriär; däremot får man naturligtvis inte ignorera dessa data när man söker reda ut förhållandena. Vad det gäller är bara att vi måste analysera också det politiska direktoratets politiska psykologi och reella beslut, och inte enbart nöja oss med sociologiska data om dess sammansättning. Och detta betyder framför allt att man, precis som vi har gjort här, bör korrelera alla slutsatser man drar utifrån de politiska aktörernas ursprung och karriär genom att också ordentligt belysa den institutionella scen där de spelar upp sitt skådespel. För annars gör man sig skyldig till en tämligen enkelspårig biografisk teori om samhället och historien.

På samma sätt som man inte kan bygga föreställningen om en maktelit enbart på de institutionella mekanismer som lett till dess tillkomst, kan man inte heller bygga denna föreställning enbart på de aktuella data om dess medlemmars ursprung och karriär. Vi behöver båda dessa uppsättningar av data, och har dem också — liksom också andra grundvalar, till exempel den om statusblandningen.

Men det är ingalunda bara dessa likheter i fråga om det samhälleliga ursprunget, religiös konfession, uppväxtförhållanden och utbildning, som spelar en roll för den psykologiska och sociala släktskap som utmärker maktelitens medlemmar. Även om deras rekrytering och utbildning vore avsevärt mera heterogen än den faktiskt är, skulle de här människorna ändå framstå som en tämligen homogen grupp. För de allra viktigaste data när man studerar en viss sluten grupp är dock vilka kriteria för tillträde, beröm, ryktbarhet och 'befordran som gäller inom gruppen i fråga; om dessa kriterier är likartade hela gruppen igenom, så tenderar också

dess medlemmar att bli tämligen likartade som individer. Och de kretsar som tillsammans bildar makteliten har vissa sådana regler och kriterier gemensamma. De 'invalsförfaranden' som sådana gemensamma värderingar leder till, är ofta långt viktigare än alla statistiska data om gemensamt ursprung och likartad karriär som man kan lyckas forska fram.

Det förekommer ett slags ömsesidig dragningskraft inom de framgångsrikas 'brödraskap — inte mellan exakt varenda medlem av de högas och mäktigas kretsar, men dock mellan tillräckligt många av dem för att den skall garantera en viss enhet. I sin lättare form yttrar den sig som ett slags outtalad ömsesidig beundran; i sina starkaste former leder den till äktenskap inom sådana grupper. Och mellan dessa båda ytterligheter finner man alla tänkbara nyanser och former av förbindelser och kontakter. 'Därtill förekommer en hel del direkt överlappning genom klickar och klubbar, församlingar och skolor.

Samtidigt som likheterna i ursprung och utbildning gör sitt för att makelitens medlemmar skall få lättare att förstå och förlita sig på varandra, befäster deras fortsatta direkt personliga samvaro ytterligare den gemenskap de känner. De olika högre kretsarnas medlemmar känner varandra personligen, de är vänner och ofta till och med grannar; de träffas och umgås på golfbanan, på klubbarna, på semesterorter, under flygfärder och ombord på oceanångare. De träffas som gäster på sina gemensamma vänners lantställen, möts inför TV-kamerorna eller sitter i styrelsen för samma välgörenhetsorganisation; och många korsar naturligtvis varandras stigar i tidningsspalterna, kanske rentav på de caféer där många av de där spalterna har sitt ursprung. Som vi såg tidigare räknade en skvallerspaltare som skulle ange cafésocietetens 'nya 400' upp fyrtioen medlemmar av de superrika, nittiotre politiska ledare och sjuttionio ledande företagsmän.*

'Jag kände inte till, skulle aldrig ens ha kunnat drömma om', skrev Whittaker Chambers, 'den enorma räckvidden och omfånget av Hiss politiska förbindelser och sociala kontakter, som skar tvärs över alla partigränser och nådde från högsta domstolen till kväkarna, från delstatsguvernörer och universitetslektorer till redaktionsmedlemmar på liberala tidskrifter. Under de tio år som gått sedan jag träffat honom senast, hade han utnyttjat sin karriär och framför allt det faktum att han genom sina insatser vid Förenta nationernas tillkomst gärna identifierades med 'fredens sak, till att skicka ner rötter som fast 'förankrade honom i den säkra skogsbotten som representerades av Amerikas överklass, bildade medelklass, liberala och offentliga liv. Och det gick inte att dra upp honom med rötterna utan att skada alla de andra rötterna runtomkring honom.'[6]

Statusväxlingarna har avspeglat maktelitens olika epoker. Vem skulle väl till exempel ha kunnat konkurrera med storkapitalisterna under den tredje epoken? Och vem kunde väl räkna med högre status under den fjärde än just politikerna, eller till och med nya givens bright young men? Och vem kan väl under denna femte epok konkurrera med generalerna och amiralerna och de bolagstjänstemän som porträtteras med sådan sympati på scenen, i romanerna och på vita duken. Skulle *Executive Suite* ha kunnat bli en framgångsrik film 1935? Eller *Myteriet på Caine*?

Vilken mångfald av olika prestigeladdade föreningar och organisationer som eliten brukar tillhöra framgår av också det ytligaste studium av nekrologerna över stora affärsmän, framstående jurister, höga generaler och amiraler, ledande senatorer: i allmänhet en starkt prestigeladdad kyrka, olika organisationer inom näringslivet och därtill prestigeladdade klubbar och ofta också en militär grad. Livet igenom frotterar sig universitetsrektorn, ordföranden vid New Yorkbörsen, bankchefen, den gamle West Pointkadetten med varandra i statussfären, där de återupplivar gamla vänskapsförbindelser och utnyttjar dem för att utifrån pålitliga vänners erfarenheter lära sig att bättre förstå de maktens och beslutfattandets cirklar

* Se kap. fyra: Celebriteterna.
6 Whittaker Chambers: *Witness* (Random House, New York, 1952), sid. 550.

som de inte tillhör personligen.

I dessa olika sammanhang laddas prestigen upp mer och mer i var och en av de högre kretsarna, och medlemmarna i varje sådan krets lånar status av varandra. Deras bild av sig själva stärks och förhöjs genom dessa uppladdningar och lån, och följden blir att envar, även om han bara förekommer ute i kanten, ändå uppfattar sig själv såsom 'rent allmänt' tillhörande de högre kretsarna, som en 'bredspårig' man. Måhända är den sortens 'innevaro' ett viktigt inslag i det som brukar kallas 'omdöme'.

Själva nyckelorganisationerna är kanske just de stora bolagen, för i deras styrelser samlas medlemmarna av de olika eliterna och frotterar sig med varandra. Samma sak händer, i en komplicerad serie av varandra överlappande kretsar, på de fina sommar- och vintersportorterna; här möter så småningom alla andra eller känner åtminstone någon som känner någon som känner den och den.

De ledande medlemmarna inom de militära, bolagliga och politiska grupperna är alltid beredda att lyssna till de andra gruppernas synpunkter, alltid vänskapsfullt och förstående och ofta också med en viss sakkunskap. De definierar varandra som folk som verkligen räknas och följaktligen också måste tas med i beräkningen. Envar av dem lär sig att som medlem av makteliten införliva de andras synpunkter, förväntningar och värderingar med sin egen integritet, sin egen heder, sitt eget samvetes bud. Det faktum att de inte har några gemensamma ideal och normer som bygger på en uttalat aristokratisk kultur 'betyder ingalunda att de inte känner ansvaret inför varandra.

Deras många rent strukturella gemensamma intressen och de mer intrikata psykologiska fakta som ligger i deras ursprung och utbildning, deras karriär och deras förbindelser, skapar tillsammans med den psykologiska frändskap som utmärker dem, denna inre släktskap som gör att de kan säga om varandra: han är ju självklart en av oss. Och allt detta visar direkt på den grundläggande, psykologiska betydelsen hos ordet klassmedvetande. Ingen annanstans i Amerika finner man ett så utpräglat 'klassmedvetande' som hos eliten; ingen annanstans är detta klassmedvetande så väl och effektivt organiserat som hos makteliten. För med klassmedvetande som psykologiskt faktum menas att den enskilde medlemmen av en 'klass' endast godtar sådana personer som accepteras av hans kretsar såsom tillhörande de individer som spelar en roll för hans egen bild av sig själv.

Visst existerar det olika fraktioner inom maktelitens högre kretsar, visst förekommer det konflikter om vilken politik man bör föra, visst händer det att enskilda ambitioner törnar ihop med varandra. Fortfarande finns det tillräckligt viktiga skiljelinjer inom republikanska partiet, till och med mellan republikanerna och demokraterna, för att det skall finnas olika sätt att fungera och operera. Men långt starkare än dessa skillnader är dock den inre disciplin och den intressegemenskap som förenar makteliten, till och med tvärs över gränserna mellan stater i krig.[7]

Å andra sidan måste man också ta tillbörlig hänsyn till sakens andra sida, som dock inte ifrågasätter själva fakta utan endast vår tolkning av dessa. För det finns en uppsättning invändningar mot hela vår föreställning om makteliten som säkert kommer att framföras, men som i allt väsentligt bara gäller dess medlemmars psykologi. De kan komma från både liberaler och konservativa och bör lyda ungefär så här:

'Att tala om en maktelit — innebär inte det att man karakteriserar människor med utgångspunkt från deras ursprung och förbindelser? Och är inte en sådan 'bedömning både osann och orättvis? Nog måste väl människor ändå förändras, och särskilt då den sortens amerikaner som vi talar om här, förändras i takt med deras ökade andliga resning för att kunna möta de

[7] En strålande fin introduktion till bolagsintressenas internationalism ges i James Stewart Martin: *All Honorable Men* (Little Brown, Boston, 1950).

krav dessa poster ställer? Nog når de väl ändå så småningom fram till ett synsätt och en politisk linje som, så långt de själva i sin mänskliga svaghet kan bedöma, dock avser att representera nationens 'intressen i dess helhet? Är de inte helt enkelt bara hederliga människor som gör sin plikt?'

Vad skall vi då svara på dessa invändningar?

1. Jodå, de är säkert fullt hederliga människor. Men vad innebär det att vara hederlig? 'Hederlig' kan ju bara innebära att man försöker leva efter en uppsättning levnadsregler som man själv betraktar som just hederliga. Men tyvärr existerar det ingen sådan kodex som vi verkligen är helt ense om allesammans. Det är därför vi, om vi är civiliserade människor, inte helt enkelt bara tar livet av alla människor som är av annan åsikt än vi själva. Så frågan kan inte ställas sålunda: är maktelitens medlemmar hederliga människor? I stället bör den lämpligen lyda: hur ser deras hederskodex ut? Och svaret på den frågan måste bli att den är lika med de regler som gäller för deras kretsar, för de individer vilkas åsikter de själva betraktar som riktiga. Och hur skulle det kunna vara annorlunda? Det där är en av betydelserna av den viktiga truismen om att vi alla är mänskliga varelser och att människan är en samhällsvarelse. Och vad sedan uppriktigheten angår, så är uppriktighet ett fenomen som bara kan motbevisas, aldrig bevisas.

II. Vad sedan angår frågan om deras anpassningsbarhet deras förmåga att höja sig över de regler för uppträdandet de förvärvat hela sitt tidigare liv och dito verksamhet igenom blir svaret ett enkelt och självklart nej. Det kan de inte, i varje fall inte på den handfull år som är allt som de flesta av dem har kvar att leva och verka. Att räkna med den saken skulle rentav innebära att man avfärdar dem som renodlade opportunister; en sådan andlig smidighet skulle ju innebära ett direkt våldförande på deras egen karaktär och integritet. Kan det för resten inte kanske vara just på grund av bristen på den sortens utpräglade karaktär och redbarhet, som de tidigare typerna av amerikanska politiker aldrig har inneburit ett lika stort hot som dessa karaktärsfasta män?

Det skulle vara rena förolämpningen mot den effektiva utbildning militärerna undergår, och mot den indoktrinering de utsätts för, att föreställa sig att de ledande militärerna skulle hänga av sig sin militära karaktär och syn på tillvaron samtidigt med uniformen. Och just i deras fall är bakgrunden kanske viktigare än när det gäller chefstjänstemännen från bolagsvärlden, för den militära indoktrineringen går djupare och är mera total.

'Brist på fantasi får', skriver Gerald W. Johnson, 'inte förväxlas med brist på principer. Tvärtom är de fantasilösa människorna ofta de principfastaste. Problemet är bara att principerna i deras fall väl ansluter sig till Cornfords berömda definition: ”En princip är en regel för icke-handlandet som ger goda skäl för att i ett visst bestämt fall underlåta att göra det som den principlösa instinkten betraktar som rätt och riktigt.” '[8]

Nog skulle det väl ändå vara rätt löjligt att på allvar försöka hävda att till exempel Charles Erwin Wilson alls skulle kunna representera något annat än bolagsvärlden och dess intressen? Inte för att Wilson på något sätt skulle vara en ohederlig person; utan tvärtom just därför att han troligen är en alltigenom redbar man — lika pålitlig som dollarn. Han är helt enkelt den han är och kan inte gärna vara någon annan. Han tillhör den professionella bolagseliten, precis som hans kolleger inom och utanför regeringen; han representerar den högre bolagsvärldens rikedomar; han representerar dess makt; och han tror ärligt och uppriktigt på sin egen så ofta citerade replik om att 'det som är bra för Förenta staterna är bra för General Motors och tvärtom.'

Det verkligt avslöjande vid de där ynkliga förhören när män som Wilson skall få sin utnämning till någon politisk post bekräftad, är inte den cynism de visar upp gentemot lagen

[8] Gerald W. Johnson: 'The Superficial Aspect', *New Republic*, den 25 oktober 1954, sid. 7.

'och lagstiftarna på maktens mellannivåer, och inte heller deras motvilja mot att göra sig av med sin personliga aktiestock. Nej, det intressanta är hur stört omöjligt det faller sig för dessa män att frigöra sig från sitt engagemang i bolagsvärlden i allmänhet och det egna bolaget i synnerhet. Det är inte bara deras pengar utan också deras vänskapsförbindelser, deras intressen, deras utbildning — kort sagt deras hela liv som har alla sina rötter i den världen. Avsvärjandet av aktierna är givetvis bara en reningsritual. För det viktiga är inte deras ekonomiska eller personliga intressen i ett bestämt bolag, utan deras helhjärtade 'identifikation med bolagsvärlden såsom sådan. Att begära att en sådan man plötsligt skall göra sig av med alla dessa intressen och känslor, är ungefär detsamma som att begära av honom att han plötsligt skall förvandla sig till kvinna i stället.

III. På frågan om deras patriotism, eller deras önskan att tjäna hela nationen, och inte bara en del av den, blir svaret att patriotiska känslor och synpunkter på vad som tjänar nationen precis som en människas hederskodex inte är några storslagna självklarheter, utan tvärtom saker som det kan råda i hög grad delade meningar om. Därtill kommer att också den patriotiska känslan har sin rot i och närs av hurdan människan själv har blivit, genom det sätt att leva hon har gjort till sitt och de människor hon har umgåtts med. Och därmed vill jag inte göra mig till talesman för något slags teori om en enkel mekanisk betingning av individens karaktär genom den omgivande miljön; tvärtom är detta en mycket komplicerad process, med full hemortsrätt inom den moderna sociologins huvudtraditioner. Man undrar bara varför inte fler sociologer systematiskt utnyttjar denna process när de funderar kring politiken.

IV. Det är omöjligt att på fullt allvar betrakta eliten som allenast människor som gör sin plikt och ingenting annat. Tvärtom är det ju dessa människor som avgör vad som är deras plikt, och bestämmer över sina underordnades plikter också. De lyder inte några givna 'befallningar; tvärtom är det de själva som ger order. De är inte bara 'byråkrater'; de ger order åt byråkraterna. Visst kan de försöka dölja dessa fakta för sig själva och andra genom diverse vädjanden till de traditioner vilkas 'redskap' de påstår sig vara, men det finns många olika traditioner, och det är de själva som väljer vilka de vill tjäna. Vartill kommer att de ställs inför många beslut där det helt enkelt inte finns några traditioner att hänvisa till.

Och vad leder då alla dessa svar fram till? Jo, till att det helt enkelt inte går att diskutera offentliga händelser och historiska strömningar enbart utifrån ett visst vetande om drivkrafterna och karaktären hos de människor eller smågrupper som utgör de höga och mäktiga i vårt samhälle. Detta innebär dock inte i sin tur att vi bör låta oss skrämmas av eventuella anklagelser om att vi, genom vårt sätt att studera detta problem, skulle ifrågasätta hederligheten eller redbarheten eller förmågan hos de som sitter på de höga posterna. För här är det först och främst över huvud taget inte fråga om de enskilda individernas karaktär; och om vi någonstans skulle upptäcka att det ändå vore så, skulle vi inte tveka att säga den saken, öppet och klart. Men under tiden måste vi helt enkelt bedöma maktens män efter de normer som gäller för makten, efter deras handlingar som beslutsfattare, och inte efter vilka de råkar vara och vad de eventuellt kan ägna sig åt som privatpersoner. Det är inte den saken som intresserar oss här: vad som intresserar oss här är vilken politik de för och följderna av deras sätt att rykta sina ämbeten. För vi måste hålla i minnet att maktelitens män nu sitter på de strategiska punkterna i den amerikanska samhällsbyggnaden; att de behärskar de ledande institutionerna i en av världens ledande nationer; att de, som grupp, har rätt och skyldighet att fatta beslut som kan få fruktansvärda och avgörande konsekvenser för befolkningen på hela vår planet.

Trots sitt likartade sociala ursprung och sin psykologiska släktskap bildar maktelitens medlemmar dock inte något slags klubb med permanent medlemskap och fast och formell avgränsning utåt. Det ligger i en maktelits natur att det måste förekomma en hel del förskjutningar inom den och att den sålunda inte kan bestå av en enda liten uppsättning personer med samma positioner inom samma hierarkier. Det faktum att människor känner

varandra personligen innebär inte att de å priori också måste ha samma uppfattning om den lämpligaste politiken i alla situationer; och det behöver inte råda oenighet inom en grupp enbart därför att alla dess medlemmar inte känner varandra personligen. Som jag redan har varit inne på upprepade gånger bygger föreställningen om en maktelit inte i första hand på personlig vänskap dess medlemmar emellan.

I och med att kraven på toppmännen i var och en av de stora hierarkierna blir allt mera likartade, blir också de personer som besätter dessa toppositioner — genom urvalsförfarandet och den träning de får på dessa poster — allt mera lika varandra. Detta är inte bara en slutledning från struktur till individ. Det är tvärtom ett konstaterande av en faktisk verklighet, som avslöjas genom den omfattande trafik som pågår mellan de tre strukturerna, ofta i mycket komplicerade mönster. Bolagscheferna, krigsherrarna och utvalda politiker kom i intim och samarbetande kontakt med varandra under andra världskriget; och efter krigsslutet fortsatte de att hålla kontakten, på grundval av gemensamma uppfattningar, gemensamt socialt ursprung och gemensamma intressen. En hel del ledande män från den militära, den ekonomiska och den politiska världen har under de senaste femton åren suttit på höga poster i någon eller båda av de andra världarna. Mellan dessa högre kretsar finner man en hög grad av utbyte på de ledande posterna, ett utbyte som formellt grundas på att de här människornas 'exekutiva förmåga' gör dem användbara var som helst, men i realiteten grundas på inval i olika klickar. Många av de som ägnar sig åt denna trafik har som medlemmar av makteliten allt mer börjat betrakta 'statsmakten' som ett slags paraply som de arbetar under.

I samma mån som kontakterna och förbindelserna mellan de tre stora ökar i omfång och betydelse ökar också detta utbyte av individer. Själva urvalskriterierna för föryngringen börjar avspegla detta faktum. Bolagskommissarien som handlägger statens och dess krigsmakts angelägenheter handlar klokare om han väljer ut en ung man som har erfarenheter från både den statliga och den militära sektorn, än om han väljer en som saknar sådana erfarenheter. Och den politiske direktören, vars egen politiska framtid ofta är beroende av bolagen och deras beslut, gör klokt i att välja en man med erfarenheter av bolagsvärlden. Följaktligen kommer själva framgångskriterierna att ytterligare öka detta ömsesidiga utbyte och sammanhållningen inom makteliten ökar den också.

Och med tanke på de yttre likheterna mellan de tre hierarkier där elitens medlemmar tillbringar sitt aktiva liv, med tanke på hur besluten inom en hierarki påverkar de andra, med tanke på den intressegemenskap som gäller på så många olika punkter, och med tanke på det administrativa vacuum som karakteriserar den amerikanska statsförvaltningen, samtidigt som dess uppgifter blir allt fler och fler — med tanke på allt detta, vartill så också kommer den själarnas sympati vi redan varit inne på — skulle det ju rentav vara tämligen överraskande om personer som anses besitta administrativ förmåga och vara dugliga organisatörer inte gjorde mer än bara höll kontakten med varandra. Och naturligtvis har de också gjort långt mera än så — i allt större utsträckning förvärvar de olika poster inne på varandras områden.

Den enhet som avslöjas av de ledande positionernas inbördes utbytbarhet beror på att de ledande positionerna i var och en av de tre stora domänerna har utvecklats direkt parallellt. Rollbytet är allra vanligast på de punkter där gruppernas intressen sammanfaller, till exempel mellan de övervakande organen och de övervakade industrierna, mellan den kontrakt-slutande myndigheten och leverantören. Och det leder, som vi snart skall få se, till olika ramordningar som är långt tydligare, rentav formella.

Maktelitens inre kärna består först och främst av de som övergår från ledande roller i toppen på en dominerande hierarki till samma slags roller i en annan: 'amiralen som samtidigt är bankman och jurist och ordförande i en viktig statlig kommission; bolagstjänstemannen vars företag tillhörde de två-tre viktigaste tillverkarna av krigsmaterial och som nu sitter som försvarsminister; generalen från kriget som klätt sig civil och blivit medlem av det politiska

direktoratet och sedan invalts i styrelsen för ett ledande bankföretag.

Men även om bolagschefen som blir general, generalen som blir statsman, statsmannen som blir bankman, får se och uppleva så mycket mera än den vanlige medborgaren i hans vanliga miljö, är de här männens perspektiv ändå ofta helt bundet till deras viktigaste miljöer. Genom själva sin karriär byter de emellertid roller inom de tre stora hierarkierna och överskrider på så sätt de speciella särintressena inom dessa institutionella miljöer var för sig. Genom sin karriär och sin verksamhet flätar de samman dessa tre olika typer av miljöer. Följaktligen blir de också maktelitens kärna.

De här männen behöver inte nödvändigtvis känna varje viktigare maktens arena utan och innan. Vad vi här hänvisar till är till exempel en man som rör sig fram och åter mellan kanske två kretsar — exempelvis den industriella och den militära — en annan som är hemtam i 'de militära och politiska kretsarna, en tredje som rör sig som fisken i vattnet bland till exempel politiker och opinionsbildare. Det är dessa fluktuerande män som klarast visar upp vår 'bild av maktelitens struktur och sätt att fungera, och vad som händer bakom kulisserna. I den utsträckning det alls existerar en 'osynlig elit', är det dessa rådgivare och sambandsmän som bildar kärnan i den. Även om — vilket förefaller mig mycket troligt — många av dessa män åtminstone i början av sin karriär snarare är 'agenter' för de olika eliterna än verkliga medlemmar av dem, så är det dock de som allra aktivast tar del i arbetet med att organisera de olika toppmiljöerna till en allmännelig maktstruktur och med att bevara denna.

Maktelitens inre kärna inbegriper också de män av den högre jurist- och finansmannatypen från de stora lagfabrikerna och investeringsbolagen, som fungerar som nästan yrkesmässiga mellanhänder mellan de ekonomiska, politiska och militära angelägenheterna och på så sätt sammanför och kittar samman makteliten. Bolagsjuristen och affärsbankiren sköter dessa kontaktfunktioner på bästa och effektivaste sätt. Det ligger i deras arbetes själva natur att de inte är bundna inom I' 'en enda industris snäva gränser, och följaktligen kan de tala 'och handla för hela bolagsvärlden eller åtminstone stora delar av denna. Bolagsjuristen är en direkt avgörande kontaktman mellan de ekonomiska, de militära och de politiska sektorerna; affärsbankmannen är en direkt avgörande organisatör och sammanförare inom bolagsvärlden och väl insatt i konsten att göra av med de enorma penningsummor som Amerikas militära etablissemang numera sprider omkring sig. Träffar man en jurist som har hand om de juridiska angelägenheterna för diverse affärsbanker har man därmed mött en av maktelitens nyckelfigurer.

En viktig förbindelselänk mellan de privata bolagsorganisationerna och de statliga organen var hela den demokratiska eran igenom investmentbolaget Dillon & Read. Härifrån kom sådana män som James Forrestal och Charles F. Detmar jr, Och Ferdinand Eberstadt 'hade varit delägare i samma företag innan han startade sitt eget investmentföretag, som också det furnerade diverse tillskott till de politiska och militära kretsarna. Republikanska administrationer tycks i stället föredra investmentbolaget Kuhn, Loeb och reklambyrån Batten, Barton, Durstine and Osborn.

Men vilket parti som än sitter vid makten så har Sullivans och Cromwells advokatbyrå ändå alltid samma starka ställning. Cyrus Eaton, ledande bankman från Mellanvästern, förklarade 1950 inför ett senatsutskott att 'Arthur H. Dean, äldre delägare i Sullivan & Cromwell vid Wall Street 48, deltog i arbetet på den Securities Act av 1933, som blev den första i en hel serie lagar som avsåg att reglera kapitalmarknaden. Såväl han som hans företag, som anses vara det största i sitt slag i hela Förenta staterna, har upprätthållit mycket nära kontakter med SEC alltsedan detta bildades och utövar ett dominerande inflytande på denna kommission.'

Därtill har vi också Förenta staternas till storleksordningen tredje bank, Chase National Bank of New York (numera Chase-Manhattan). Oavsett vilket parti som suttit vid makten, har höga tjänstemän dock gått fram och tillbaka mellan denna bank och International Bank of

Reconstruction and Development. John J. McCloy, som 1953 utsågs till ordförande i styrelsen för Chase National, var tidigare direktör för Världsbanken och hans efterträdare som direktör för denna var en tidigare förste vicedirektör för Chase National Bank. Och år 1953 avgick direktören för Chase National Bank, Winthrop W. Aldrich, för att i stället bli amerikansk ambassadör i London.

Maktelitens yttre krets — som är underkastad avsevärt större förändringar än dess kärna — utgörs av 'de som räknas', även om de kanske inte medverkar direkt i vissa betydelsefulla beslut och inte heller rör sig mellan de olika hierarkierna under loppet av sin karriär. Naturligtvis kan inte varenda medlem av makteliten personligen fatta alla de beslut som måste tillskrivas makteliten. Däremot tar varje medlem av den alltid alla andra medlemmar med i beräkningen och tar hänsyn till dem i allt sitt beslutfattande. Maktelitens män är inte bara de som fattar besluten på en rad viktiga områden av största betydelse i krig och fred; de är också de personer som de direkt ansvariga beslutfattarna alltid tar hänsyn till också vid sådana avgöranden vari de andra medlemmarna av makteliten inte tar någon direkt del.

Längst ute i kanten och bortom denna, litet vid sidan av de lägre echelongerna, bleknar makteliten bort och övergår i maktens mellannivåer, i kongressens stora massa av medlemmar, i de påtryckningsgrupper som inte har några representanter inom själva makteliten, i en mångfald av olika regionala och delstatliga och lokala intressen. Och även om alla dessa individer nere på maktens mellannivåer inte hör till de som räknas, så måste man dock ibland ta hänsyn till också dem uppe på toppen, bearbeta dem, smickra och locka dem, krossa dem eller lyfta dem upp till de högre kretsarna.

När makteliten upptäcker att den, för att få en sak ordnad, måste sänka sig under sin egen nivå — till exempel när det gäller att få ett lagförslag antaget av kongressen — måste den själv utöva en viss påtryckning. Men maktelitens eget namn på den sortens lobbyverksamhet neråt är *'liaison work'*, 'sambandsjobb'. Militären har sina speciella 'sambandsmän' med kongressen, med en del mer oberäkneliga sektorer inom industrin, med praktiskt taget vartenda viktigare element som inte är direkt förknippat med makteliten. De båda personer inom Vita husstaben som direkt bär *titeln liaison* men har båda om fattande militär erfarenhet; den ena av dem är inte bara general utan också före detta affärsbankir och jurist.

Det är inte bara branschorganisationerna utan också de högre klickarna av jurister och affärsbankirer som bildar den aktiva politiska ledningen för de bolagsrika och maktelitens män. 'Trots att det allmänt antas att de stora riksorganisationerna spelar en enorm roll när det gäller att påverka den allmänna meningen och styra landets politik i önskad riktning, finns det en del som tyder på att samspelet de olika organisationerna emellan på det mera formella planet inte är särskilt intimt och helhjärtat. Den allmänna tendensen inom organisationerna själva tycks vara att man föredrar att stimulera till aktivitet för just den egna organisationens speciella intressen, och att man satsar mera tid och krafter på att fostra de egna medlemmarna än på att försöka påverka de andra stora organisationerna i de frågor det gäller ... De [branschorganisationerna] spelar en viktig roll som media för att lägga fram den grundläggande värdestrukturen hos detta land ... Men när frågorna verkligen ställs på sin spets blir det personer med nära förbindelser med storföretagen som får uppgiften att sätta in vissa påtryckningar på de rätta ställena och vid de strategiska tidpunkterna. De stora organisationerna kan visserligen tjänstgöra som media för samordningen av dessa påtryckningar, men det förefaller som om den avgörande faktorn vid de definitiva avgörandena skulle vara ett omfattande samspel mellan individerna på maktens toppnivåer inom de stora bolagsintressena.'[9]

Visst existerar 'lobbyverksamhet' av konventionell typ, genomförd av olika organisationer inom handeln och näringslivet, fortfarande, men den är i allmänhet inriktad på maktens

[9] Floyd Hunter: 'Pilot Study of National Power and Policy Structures', Institute for Research in Social Science, University of North Carolina, *Research Previews*, vol. 2, nr 2, mars 1954 (stencilerad), sid. 8.

mellannivåer — vanligtvis på kongressen och naturligtvis också på de egna medlemmarna i de djupa leden. Så till exempel är ju National Association of Manufacturers' viktigaste uppgift mindre att söka påverka den politik som förs, och snarare att få småföretagarna att förstå att det som är nyttigt för storföretagen är nyttigt för dem också. Men samtidigt förekommer det också en del 'lobbyverksamhet på hög nivå'. över hela landet glider också bolagshövdingarna in i de högre militärernas och politikernas kretsar genom personlig bekantskap, bransch- och yrkesorganisationer och deras olika underutskott, de fina klubbarna, öppna politiska kontakter och leveransavtal. 'Det finns ... bland dessa ledande makthavare', hävdar en forskare som specialstuderat dessa verkställande klickar, 'en klar medvetenhet om många av de viktiga politiska frågor landet för närvarande står inför, till exempel strävandena att hålla skatterna nere, överlämna alla vinstgivande företag åt det privata näringslivet, öka utrikeshandeln, hålla den statliga socialvården och annan sådan verksamhet nere vid ett absolut minimum och stärka och vidmakthålla det nu härskande partiets grepp om makten i landet.'[10]

Det existerar faktiskt klickar av bolagsdirektörer, som spelar en större och viktigare roll som informella opinionsledare uppe bland den bolagliga, militära och politiska maktens högsta echelonger, än som verkliga deltagare i de militära och politiska organisationerna. Både i de militära kretsarna och i de politiska kretsarna och 'vid ringside' på den ekonomiska arenan sitter dessa kretsar och klickar av bolagshövdingar med i nästan alla viktigare beslut, oavsett vad saken gäller. Och det viktiga med denna lobbyverksamhet på högsta nivå är att den sker rakt inne i själva eliten.

Föreställningen om en maktelit och om dess inbördes sammanhållning bygger på den inbördes likartade utvecklingen och den omfattande intressegemenskapen mellan de ekonomiska, politiska och militära organisationerna. Den bygger också på likheterna i fråga om ursprung och uppfattning hos de ledande männen i dessa dominerande hierarkier, och det faktum att de har så nära samhälleliga och personliga kontakter med varandra. Denna kombination av institutionella och psykologiska krafter avslöjas i sin tur av det omfattande utbytet av individer i och mellan de tre stora hierarkierna, och av uppkomsten av sådana kontaktmän som de vi har funnit när vi diskuterade lobbyverksamheten på högsta nivå. Följaktligen bygger denna föreställning om en maktelit inte på antagandet att Förenta staternas historia efter andra världskrigets början är historien om en hemlig sammansvärjning eller en stor och grundligt samordnad komplott mellan medlemmarna av denna elit. Vårt maktelitbegrepp är helt opersonligt.

Emellertid lär det väl knappast kunna råda något tvivel om att den amerikanska makteliten — som enligt vad man säger oss bland annat rymmer några av 'världens finaste organisatörer' — naturligtvis också har smitt både planer och ränker. Denna elits framväxt kan alltså inte, det har vi redan klarlagt, bero på något slags sammansvärjning från dessa medlemmars sida; och själva begreppets hållbarhet står och faller inte på om det existerar någon hemlig eller allmänt känd samlande organisation för alla dessa individer. Men sedan väl samspelet mellan en strukturell tendens och vissa personers medvetna önskan att utnyttja denna en gång för alla givit upphov till en maktelit, har dennas medlemmar givetvis ställt sig bakom diverse planer och program. Faktiskt blir många av den femte epokens händelser och politiska riktlinjer direkt obegripliga om man inte för in makteliten i diskussionen. 'Det är stor skillnad', skrev Richard Hofstadter en gång, 'mellan att snoka upp sammansvärjningar i historien och att hävda att historien såsom sådan *är* en enda stor sammansvärjning …' [11]

Den institutionella trenden kom att uppfattas som en givande möjlighet av männen på de ledande posterna. Och i och med att en möjlighet insetts och uppfattats, kan det också inträffa att man utnyttjar den. En del mer förutseende individer inom vart och ett av de dominerande

[10] Ibid., sid. 9.
[11] Richard Hofstadter, op. cit., sid. 71-72.

institutionella områdena har aktivt främjat och arbetat för det samband som nu existerar, redan innan det fick sin moderna form. De har ofta gjort detta av skäl som deras kolleger inte fann särskilt relevanta, även om de inte heller hade något att invända mot dem; och ofta har deras sambandssträvanden fått konsekvenser som ingen av dem någonsin kunde förutse, långt mindre själva format, och som kunde bringas under verklig kontroll först senare, under utvecklingens gång. Majoriteten av de inblandade upptäckte säkert inte att de var inblandade förrän det hela väl kommit i gång ganska ordentligt, och då gladdes de i allmänhet, men kunde ibland också bli oroliga, över den utveckling som var på väg. Men nu när samordningen är ett etablerat faktum, går nya män lugnt in i alltsammans och accepterar dess existens som något fullständigt självklart.

Vad sedan angår frågan om en direkt 'föreningsbildning' hemlig eller inte – så torde man väl kunna räkna med att makteliten, sådan den nu råkar vara utformad, väl snarare bör föredra att använda sig av redan existerande organisationer och arbeta genom och mellan dem, framför att upprätta organisationer som står öppna endast för maktelitens egna medlemmar. Men om det till 'exempel saknas ett maskineri som ser till att man får balans mellan de militära och de politiska faktorerna i de beslut som fattas, så uppfinner man ett sådant maskineri och använder det också; det var så Nationella säkerhetsrådet kom till. Därtill kommer att de olika elitingrediensernas mål och maktmedel även inom en formellt demokratisk politik får ytterligare stöd av en speciell aspekt hos den permanenta krigsekonomin, nämligen antagandet att landets säkerhet beror på att alla planer och avsikter hålls mäkta hemliga. Många händelser på hög nivå, som om de blev kända skulle avslöja för allt folk hur makteliten fungerar, kan undanhållas offentlighetens vetskap genom att man helt enkelt sätter på hemligstämpeln. Genom det vidsträckta hemlighetsmakeri som sålunda får dölja dess operationer och beslut, kan makteliten lätt maskera sina avsikter, operationer och åtgärder för att ytterligare konsolidera sin ställning. Varje tystnadskrav som påtvingas sådana personer som har möjlighet att observera beslutfattandet på hög nivå blir naturligtvis till fördel för makteliten.

Följaktligen finns det orsak att misstänka – även om man av naturliga skäl inte kan ge några bevis för den saken – att makteliten nog inte befinner sig helt i 'övervattensläge'. Men själva dess existens är inte dold och förnekad, även om man inte direkt skriver sida upp och sida ner om dess verksamhet. Den är ingen organiserad elit, även om dess medlemmar i stor utsträckning är personligt bekanta med varandra, tycks samarbeta som en ren självklarhet och möts i många föreningar och organisationer. Och det finns ingenting konspiratoriskt hos den, även om dess beslut ofta aldrig kommer till offentlig- betens kännedom och den ofta föredrar att manipulera framför att arbeta öppet.

Det är ingalunda så att eliten 'tror på' en kompakt elit bakom kulisserna och en styrd massa utanför. Det hela uttrycks inte på det viset. Det ligger bara så till att folket helt naturligt är förvirrat och vilset och som förtroendefulla barn måste överlämna hela denna nya värld av utrikespolitik och strategi och ingripanden åt experterna. Det ligger bara så till att alla är medvetna om att någon måste klara hyskan, och att denna någon i allmänhet också är beredd att göra det. De andra bryr sig egentligen inte om det, och förresten vet de inte hur man gör. Och klyftan mellan de båda grupperna blir bredare och bredare.

När kriser definieras som totala, och som till synes permanenta, blir också beslutens konsekvenser totala och besluten på alla viktigare områden blir integrerade och totala. Till en viss grad kan man bedöma de troliga konsekvenserna också för övriga institutionella ordningar; men där bedömningar inte längre är möjliga måste man ta risker. Det är i sådana fall som den supponerade bristen på folk med skolat omdöme och skapande fantasi leder till dyster klagan cheferna emellan över bristen på kvalificerade efterträdare inom det politiska, militära och ekonomiska livet. Denna känsla leder i sin tur till en allt starkare inriktning just på utbildningen av efterträdare som skall kunna ta över när de gamla makthavarna drar sig

tillbaka.[12] Inom varje sektor växer det långsamt fram en ny generation som har vuxit upp i en era av samordnade beslut.

Vi har sett hur man inom alla elitkretsar varit mån om att rekrytera och skola 'bredspårigt' folk till sina efterträdare, med andra ord män som är i stånd att fatta beslut också i frågor som berör även andra institutionella områden än deras eget. Bolagens chefstjänstemän har initierat stort upplagda rekryterings- och utbildningsprogram avsedda att bemanna en bolagsvärld som bokstavligt talat är avsedd att bli en stat i staten. Rekryteringen och utbildningen till den militära eliten har länge varit strikt professionell, men har numera också kommit att innefatta utbildningsrutiner av en typ som resterna av den gamla skolan av generaler och amiraler betraktar som rent nonsens.

Det är bara den politiska ordningen som i avsaknad av en äkta statsförvaltning har sackat efter och åstadkommit ett administrativt vacuum, dit både de militära byråkraterna och outsiders från bolagsvärlden villigt har låtit sig sugas in. Men till och med i denna sektor har det alltsedan andra världskriget gjorts upprepade försök, av sådana visionära medlemmar av eliten som till exempel framlidne James Forrestal, att inaugurera en ämbetsmannakarriär som skulle inrymma perioder inte bara i statstjänst utan också i bolagens tjänst.

Vad som saknas är ett verkligt samordnat elitprogram för rekryteringen och utbildningen; för storstadssocietetens internatskola, Ivy League College och juridiska högskola räcker inte till för de krav som numera ställs på maktelitens medlemmar.[*] Britterna är väl medvetna om denna brist och fältmarskalken viscount Montgomery uppmanade nyligen Amerika att gå in för ett system 'som innebär att en minoritet ungdomar av den allra finaste kalibern kan sållas ut från medelmåttorna och ges den bästa utbildning som tänkas kan, för att fylla landets behov av ledare'. Hans förslag upprepas i olika former av många som accepterar hans kritik mot 'den amerikanska synen på undervisningsväsendet därför att det är så dåligt lämpat att åstadkomma den ”elitgrupp” av ledare som ... detta land behöver för att kunna fylla sin uppgift som världens ledande makt'.[13]

Delvis torde väl dessa önskemål avspegla det outtalade behovet av att komma ifrån principen om en rekrytering enbart byggd på ekonomisk framgång, framför allt som den sortens rekrytering kan misstänkas för att ofta ha ett inslag av den högre omoralen; delvis avspeglar de också det öppet uttalade behovet av folk som, som viscount Montgomery uttryckte det, inser 'disciplinens betydelse'. Men framför allt avspeglar de maktelitens eget åtminstone vaga medvetande om att en era av samordnade beslut, beslut som är förenade med nya och helt enorma konsekvenser, kräver en maktelit av en helt ny kaliber. I den utsträckning det storsvep av frågor som ryms inom beslutsfattandet är stort och frågorna är inbördes besläktade, de informationer som krävs för ett avgörande är så komplicerade och rymmer så stora krav på specialkunskaper, kommer de ledande männen att inte bara rådgöra med varandra; de kommer också att försöka utbilda sina efterträdare för det arbete som väntar. Dessa nya män kommer att växa upp som maktens män i en atmosfär där det ekonomiska och politiska och militära beslutfattandet är helt samordnat.

Föreställningen om en maktelit bygger på och ger förklaringen till (1) de avgörande institutionella tendenser som karakteriserar själva strukturen hos vår epok, speciellt då den militära framryckningen inom en privat bolagsekonomi och, mera generellt, den omfattande, objektiva intressegemenskapen mellan de ekonomiska, militära och politiska institutionerna; (2) de likheter i ursprung och utbildning och den psykologiska frändskap som utmärker de män som sitter på de ledande posterna i dessa institutioner, framför allt den allt mer ökade

---

[12] Jfr Gerth och Milis: *Character and Social Structure* (Harcourt, Brace, New York, 1953).

[*] Se kap. tre: De fyrahundra familjerna.

[13] Tal hållet av fältmarskalken viscount Montgomery vid Columbia University, enligt referatet i *The New York Times*, den 24 november 1954, sid. 25.

utbytbarheten på toppnivåerna i var och en av dem och den ökade trafik mellan dessa olika institutioner som framträder som ett typiskt drag i de makthavandes karriär; (3) de förgreningar intill totalitetens gräns som utmärker de beslut som fattas på toppnivån, och uppstigandet till maktens tinnar av en uppsättning män som till såväl utbildning som läggning är professionella, ytterst dugliga organisatörer och som inte hindras av någon demokratisk skolning i 'de politiska partierna.

Negativt sett bygger maktelitens tillkomst på (1) den professionelle partipolitikerns nedsjunkande till maktens mellannivåer, (2) den semiorganiserade pattställning mellan de olika valkretsarnas intressen som maktens lagstiftande gren har 'sjunkit ner i, (3) den absoluta bristen på en ansvarig statsförvaltning som kan framstå som en politiskt neutral, men samtidigt politisk relevant, arsenal för intelligens och exekutiv förmåga och (4) det ökade hemlighetsmakeri på officiellt håll, i vars skydd viktiga och avgörande beslut fattas utan att de dessförinnan diskuterats offentligt eller ens i kongressen.

Följden har blivit att det politiska direktoratet, de bolags-rika och den framryckande militären har förenats till en maktelit, och att de allt mer svällande och centraliserade hierarkier som leds av dem har inkräktat på de gamla balanserna och vid 'det här laget förvisat dessa till maktens mellannivåer. Numera är idén om det balanserade samhället en föreställning som stämmer in bara på mellannivåerna, och på den nivån har balansen förvandlats till något som snarare är en maktkamp mellan starkt förskansade provinsiella och nationellt oansvariga krafter och krav än ett centrum för makten och det nationella beslutfattandet. Men hur står det samtidigt till med bottnen? Vad har hänt med den breda amerikanska massan medan alla de här tendenserna har spelat sitt spel på topp- och mellannivåerna? Toppen är alltså mäktigare än någonsin och smälter allt mera samman till ett allt självmedvetnare helt, samtidigt som mellanzonerna allt mer hamnar i ett semiorganiserat dödläge men hur ser det ut på bottnen, hur är läget för den breda allmänheten? Maktelitens framväxt bygger, som vi snart kommer att få se, på den amerikanska allmänhetens förvandling till ett massamhälle, och kan i vissa avseenden också betraktas som ett led i denna utveckling.

13. Massamhället

Enligt den ordinarie standardföreställningen om makten och beslutfattandet i Amerika finns det i detta land ingen styrka eller makt som kan mäta sig med *The Great American Public*. Denna stora amerikanska allmänhet är något annat och mera än bara ytterligare ett inslag i systemet av vikter och motvikter — den är helt enkelt källan och ursprunget till all laglig makt i detta land. Både officiellt och i den populära folkloren betraktas den som den demokratiska maktens balanshjul. Alla liberala teoribyggare baserar ytterst sina tankar om maktsystemet på denna allmänhets politiska roll; alla officiella beslut, och viktigare privata beslut också, motiveras med en hänvisning till det allmänna bästa; alla officiella proklamationer utfärdas i denna allmänhets namn.

Låtom oss alltså titta närmare på de demokratiska teoriernas klassiska allmänhet i samma generösa anda som en gång fick Rousseau att utropa: 'Allmänna opinionen, världens drottning, är inte underkastad kungarnas makt; de är själva dess första slavar.'

Det allra viktigaste hos den allmänna opinionen som skapades av den demokratiska medelklassens framväxt är att debatten måste vara fri och ohindrad. Möjligheten att ge svar på tal, att kunna organisera självständiga organ för den allmänna opinionen, att kunna omsätta åsikter i handling, anses vara säkrade genom de demokratiska institutionerna. Den mening som framträder som ett resultat av den offentliga debatten betraktas som en resolution, som sedan har att genomföras av det allmänna; det är enligt en version folkets 'allmänna vilja' som den lagstiftande församlingen omvandlar till en lag och därmed ger juridiskt giltig form. Kongressen, eller parlamentet eller riksdagen, är som institution alla de små spridda

allmänheternas apoteos; den är arketypen för alla de små kretsar och skaror av medborgare som diskuterar sina offentliga angelägenheter.

Denna 1700-talsföreställning om den allmänhet som formar den allmänna opinionen är en direkt parallell till den nationalekonomiska föreställningen om det fria näringslivets marknad. Å ena sidan en marknad sammansatt av olika företagare i fri konkurrens med varandra; å den andra en allmänhet sammansatt av diskuterande kretsar av personer med likvärdiga åsikter. På samma sätt som varans pris är ett resultat av en överenskommelse mellan anonyma, köpslående individer med samma värde och samma tyngd bakom orden, är allmänna opinionen ett resultat av att var och en inom den stora allmänheten vägt och övervägt saken för sin egen del och sedan bidrar med sin röst till den stora kören. Visst kan en del kanske ha större inflytande på åsiktsbildningen än andra, men det finns dock ingen grupp som helt kan lägga beslag på diskussionen eller själv kan bestämma vilka åsikter som skall få råda.

De otaliga samtalscirklarna knyts samman av rörliga individer som för åsikterna från den ena till den andra och kämpar om makten på högre nivå. Detta innebär att allmänheten organiseras i sammanslutningar och partier, som vart och ett representerar en uppsättning synpunkter, och vart och ett försöker vinna säte och stämma i kongressen, där diskussionen sedan fortsätter. Ur de där små grupperna av samtalande och diskuterande människor växer det så småningom fram de större krafter som representeras av folkrörelser och politiska partier; och åsiktsutbytet är den viktigaste fasen i den totalitet som utgörs av de offentliga angelägenheterna och deras handhavande.

Att dessa åsiktsutbyten måste vara fria är ett viktigt element i föreställningen om den allmänna opinionen som en legitimation för demokratin. De åsikter som framförs förverkligas aktivt inom de förhärskande maktinstitutionerna; alla maktens medel och inrättningar bygger på den förhärskande allmänna meningen, och kan också avskaffas av denna. Och om allmänheten gäckas och hindras att förverkliga sina önskemål, har dess medlemmar rätt att gå längre än att bara kritisera vissa bestämda politiska åtgärder; de kan rentav ifrågasätta den lagliga myndighetens laglighet. Detta är en sida av Jeffersons uttalande om behovet av en 'revolution' då och då.

Så uppfattad blir allmänheten till vävstolen i den klassiska 1700-talsuppfattningen om demokratin; och debatten är samtidigt tråden och skytteln som binder samman de diskuterande grupperna. Denna idé är roten och upphovet till föreställningen om en auktoritet byggd på en fri debatt, och den bygger på det vackra hoppet om att sanningen och rättvisan på något sätt skall segra, om bara samhället görs till en väldig apparat för fri debatt. Problemen läggs fram för folket. Folket diskuterar dem. Folket beslutar. Folket formulerar åsikter. Dessa åsikter organiserar sig, och kämpar inbördes. Den ena åsikten 'segrar'. Då genomför folket denna åsikt, eller instruerar sina representanter att göra det, och dessa gör genast som de blir tillsagda.

Detta är den föreställning om den klassiska demokratins allmänhet som fortfarande används som fungerande alibi för makten i det amerikanska samhället. Ändå måste man ju erkänna att hela denna beskrivning är rena rama sagan från början till slut — den stämmer inte ens som en approximativ modell för hur det amerikanska maktsystemet fungerar. De frågor som nu formar mänsklighetens öde varken väcks eller avgörs av den breda allmänheten. Föreställningen om ett samhälle av 'allmänheter' är ingen beskrivning av en existerande verklighet, utan bara ett hävdande av ett ideal, en legitimation som förklätt sig till ett faktum, så som legitimationer ofta gör nuförtiden. För vid det här laget är alla som alls studerat saken helt ense om att den allmänhet som döljs bakom den allmänna meningen inte alls är vad den en gång varit.

De där tvivlen kan uttryckas i positiv form med konstaterandet att det gamla samhället av tänkande medborgare håller på att förvandlas till ett massamhälle. En omvandling som i själva

verket är en av nycklarna till den samhälleliga och psykologiska verkligheten i dagens Amerika.

I. I det demokratiska medborgarsamhället ansåg man med John Locke att den enskildes samvete var den högsta myndigheten och följaktligen också den slutgiltiga appellationsdomstolen. Men denna princip ifrågasattes — som E. H. Carr har formulerat det — när Rousseau 'för första gången formulerade tanken på hela folkets suveränitet och tog upp frågan om massdemokratin'.[1]

II. I det demokratiska medborgarsamhället antog man att det existerade en naturlig och fredlig intressegemenskap mellan de individer som bildade detta samhälle. Men denna väsentligen konservativa doktrin måste så småningom vika för först den utilitaristiska läran om att denna intressegemenskap först måste skapas genom reformer för att alls kunna fungera och sedan den marxistiska läran om klasskampen, som utan tvekan låg avsevärt närmare verkligheten, och fortfarande gör detta, än den där fiktiva intressegemenskapen.

III. I det demokratiska medborgarsamhället antog man att varje offentlig aktion måste föregås av en förnuftig debatt mellan individer som hade att besluta om åtgärden i fråga och att den allmänna opinion som då framkom oundvikligen måste vara lika med förnuftets röst. Men detta antagande har dragits i tvivelsmål inte bara (1) genom det supponerade behovet av expertis när det gäller att avgöra känsliga och intrikata frågor, utan också (2) genom Freuds upptäckt av att massan är irrationell och (3) genom Marx' upptäckt av att det som tidigare antogs vara ett fritt och självständigt förnuft är betingat av samhällsförhållandena.

IV. I det demokratiska medborgarsamhället antog man att sedan man väl bestämt vad som är sant och riktigt, så skulle allmänheten också handla i enlighet härmed eller se till att dess representanter gjorde detta. I det långa loppet, menade man, kommer den allmänna meningen inte bara att visa sig riktig, den kommer också att segra. Detta antagande har nu raserats genom den väldiga klyfta som numera gapar mellan den stora massan och de som fattar besluten i dess namn, beslut med enorma konsekvenser som allmänheten ofta inte hör ett ord om förrän den ställs inför fullbordat faktum.

Studerar man dessa antaganden litet närmare är det inte svårt att förstå den optimism som karakteriserade många 1800-talstänkare, för teorin om den tänkande allmänheten är ju, i många avseenden, en projicering på samhället i dess helhet av den intellektuelles önskedröm om intellektets supremati. 'Intellektets utveckling bestämmer den samhälleliga utvecklingens förlopp', påstod Comte. Om dessa 1800-talstänkare ändå såg allehanda oförnuft och okunnighet och apati runt omkring sig, så kunde de ju alltid trösta sig med att allt det där bara berodde på en intellektuell eftersläpning, som den stigande folkbildningen snart skulle få bukt med.

I vilken grad den bindande kraften i denna klassiska syn på allmänheten byggde på att begreppet 'allmänhet' 'bara tilläts omfatta de bildades led, avslöjas av att till och med John Stuart Mill år 1859 kunde tala om 'majoritetens tyranni' och att både Tocqueville och Burckhardt förebådar den uppfattning som på senare år populariserats av sådana politiska moralister som Ortega y Gasset. Allmänhetens förvandling till en massa — med allt vad detta innebär — har med andra ord på en och samma gång varit en av de stora och viktiga trenderna i det moderna samhället och en av de viktigaste orsakerna till sammanbrottet för den liberala optimism som var ett så viktigt inslag i 1800-talets tankeklimat.

Vid det seklets mitt var läget följande: individualismen hade börjat få stryka på foten för kollektiva former i både det ekonomiska och det politiska livet; drömmen om ett harmoniskt samspel mellan de olika intressena hade fått vika för en oharmonisk kamp mellan klasser och organiserade påtryckningsgrupper; de förnuftiga debatterna undergrävdes genom expertbeslut i komplicerade frågor, genom insikten om i vilken grad de egna självviska intressena bestämde

[1] Se E. H. Carr: *The New Society* (Macmillan, London, 1951).

debattinläggen och av upptäckten av hur effektiv en rent irrationell vädjan till medborgarna var. Därtill hade vissa strukturella förändringar inom det moderna samhället, som vi strax skall gå närmare in på, börjat göra helt slut på allmänhetens möjligheter till aktivt beslutfattande.

Allmänhetens förvandling till massa är speciellt viktig för oss, eftersom den utvecklingen ger en viktig ledtråd till vad makteliten innebär. Om en sådan elit verkligen är ansvarig inför, eller till och med bara existerar i förbindelse med, ett samhälle av upplysta medborgare, får den en helt annan innebörd än om detta medborgarsamhälle förvandlas till ett massamhälle.

Dagens Förenta stater är inte helt ett massamhälle, och landet har aldrig helt varit ett samhälle av upplysta medborgare. De där båda termerna är bara beteckningar på ytterlighetstyper; de pekar på vissa drag hos verkligheten, men är själva skrivbordskonstruktioner; den samhälleliga verkligheten är alltid något slags blandning mellan de båda. Men om vi alls skall kunna klara ut exakt hur mycket av varje som finns i vår nuvarande blandning, måste vi först i klara och bestämda termer söka klarlägga de båda ytterlighetstyperna.

Och vi måste arbeta i minst fyra dimensioner om vi alls skall kunna bena ut skillnaderna mellan allmänhet och massa:

I. Först har vi då den rent matematiska proportionen mellan opinionsskapare och opinionsmottagare, vilket också är det enklaste sättet att konstatera den samhälleliga betydelsen av våra masskommunikationsmedia. Mer än något annat är det just förskjutningen i denna proportion som är avgörande för problemen kring begreppet allmänhet och den allmänna opinionen i demokratins senare faser. I kommunikationsskalans ena ytterkant har vi två individer som personligen samtalar med varandra; i den andra en enda man som genom ett eller annat massmedia opersonligt vänder sig till miljoner lyssnare eller tittare. Och mellan dessa ytterligheter har vi sammanträden och politiska möten, parlamentssessioner, domstolsförhandlingar, små samtalande grupper som domineras av en enda individ, öppna samtalande grupper där samtalet fritt och ohämmat glider hit och dit bland femtio olika individer och så vidare.

II. En annan dimension som är av stor vikt i detta sammanhang är möjligheten att säga emot en åsikt som framförs, utan att den oliktänkande utsätts för inre eller yttre repressalier. De rent tekniska betingelserna för kommunikationen kan genom att förändra relationen talare: lyssnare undanröja möjligheterna till genmäle. Informella regler, som utgår från olika konventioner och opinionsbildargruppernas informella struktur, kan avgöra vem som får tala och när och hur länge han får göra det. Dessa regler kan i vissa fall överensstämma med olika formella regler och institutionella tillståndskrav som styr kommunikationsprocessen. I ytterlighetsfall kan man rentav föreställa sig ett absolut monopol på all kommunikation, till helt pacificerade mediagrupper vilkas medlemmar inte vågar replikera ens 'i enrum'. Och i det motsatta ytterlighetsfallet kan atmosfären tillåta och reglerna främja en bred och symmetrisk åsiktsbildning.

III. Man måste också ta hänsyn till förhållandet mellan åsiktsbildningen och dess förverkligande i samhälleligt handlande, till i vilken utsträckning opinionen verkligen kan åstadkomma beslut med verklig omfattning och räckvidd. Denna möjlighet för individerna att kollektivt genomdriva sina åsikter, begränsas givetvis av deras ställning inom själva maktstrukturen. Denna struktur kan vara av sådant slag att den effektivt begränsar alla sådana möjligheter, men den kan också tillåta eller rentav inbjuda till ett sådant handlande. Den kan begränsa det samhälleliga handlandet till det lokala planet, eller vidga möjligheterna att handla; den kan göra möjligheterna periodiska eller mer eller mindre kontinuerliga.

IV. Och slutligen har vi också frågan om i vilken grad den institutionella myndigheten med sina tillståndsbevis och kontroller penetrerar allmänheten. Här gäller problemet i vilken grad allmänheten verkligen står fri gentemot den institutionella myndigheten. Här har man som den

ena ytterligheten att ingen enda agent för de som makten hava rör sig bland den fria och självständiga allmänheten. Medan den motsatta ytterligheten innebär att allmänheten terroriseras till fullständig likformighet genom ett system av angivare och en allmän misstänksamhet. Man behöver ju bara tänka på det nazistiska varterssystemet, kumisystemet i 1700-talets Japan, den sovjetiska cellstrukturen. I ytterlighetsfall kan den formella maktstrukturen så att säga sammanfalla med den informella böljegången av inflytande genom debatt, som i så fall slås ihjäl.

Genom att kombinera dessa olika punkter kan vi åstadkomma små modeller av eller diagram över flera olika typer av samhällen. Eftersom 'problemet med den allmänna opinionen' från vår utgångspunkt uppställs genom den klassiska borgerliga allmänhetens nedgång och fall, behöver vi här bara intressera oss för två typer: allmänheten och massan.

I en *allmänhet*, sådan termen används här, finns det (1) lika många åsiktsframförare som åsiktsmottagare. (2) Kommunikationerna från det allmännas sida är organiserade på sådant sätt att det finns möjlighet att snabbt och effektivt besvara varje åsikt som uttrycks från allmänhetens sida. De opinioner som bildats genom en sådan debatt kan (3) utan svårighet finna utlopp i effektiv handling, till och med — om så erfordras — i strid med den härskande myndighetens vilja. Och (4) inga auktoritativa institutioner penetrerar allmänheten såsom sådan, som alltså blir mer eller mindre självständig i sitt handlande. Där dessa betingelser råder har vi en fungerande modell av ett samhälle av självständiga medborgare, en modell som väl ansluter sig till de antaganden som bär upp den klassiska teorin om en demokrati.

I den motsatta ytterligheten, massan, finns det (1) mycket färre människor som framför åsikter än antalet åsiktsmottagare; för här blir allmänheten en abstrakt samling individer som mottar intryck från massmedia. (2) De förhärskande kommunikationerna är organiserade på sådant sätt att det blir svårt eller omöjligt för individen att replikera genast eller med någon som helst verkan. (3) Opinionernas omsättande i handling behärskas av myndigheterna, som organiserar och kontrollerar medierna för ett sådant handlande. (4) Massan har ingen självständighet gentemot institutionerna; tvärtom penetreras den av agenter för de auktoriserade institutionerna, som därmed ytterligare reducerar dess eventuella möjligheter att forma åsikter genom debatt.

En allmänhet och en massa skiljs lättast från varandra om man ser till vilket sätt att kommunicera som dominerar inom dem; i ett samhälle av självständiga medborgare är debatten det förhärskande kommunikationsmediet, och massmedia får, om de förekommer, nöja sig med uppgiften att vidga och animera debatten, genom att förena varje *primärallmänhet* med debatterna inom övriga primärallmänheter. I ett massamhälle representeras det dominerande sättet att kommunicera av de konventionella media, och allmänheterna blir *mediamarknader* — grupper som utsätts för innehållet i ett bestämt massmedium.

Vilken synvinkel man än anlägger så måste man, när man ser på den amerikanska allmänheten, erkänna att vi har kommit ganska långt på vägen till massamhället. Vid den vägens slut råder ren diktatur, som i det nazistiska Tyskland eller det kommunistiska Ryssland. Än har vi dock inte nått vägens slut. I dagens Förenta staterna är mediamarknaderna inte helt dominerande över primärallmänheterna. Men samtidigt går det inte att förneka att många sidor av dagens offentliga liv står närmare massamhället än ett samhälle av primärallmänheter.

Det som håller på att hända skulle än en gång kunna uttryckas med hjälp av den historiska parallellen mellan den ekonomiska marknaden och allmänheten bakom den allmänna opinionen. Vad vi står inför är kort uttryckt en utveckling från vida kringspridda små maktgrupper till mer koncentrerade sådana och ett försök till monopolistisk kontroll utövad från starka centra, som, delvis dolda som de är, är centra inte bara för makten och auktoriteten utan också för diverse manipulationer. Kvartersbutiken som betjänar den närmaste omgivningen håller på att ersättas av det stora riksomfattande företagets anonymitet; massreklam

ersätter den personliga åsiktspåverkan mellan handlande och kund. Den politiske ledaren flyter ut i etern och talar, med lämpligt insatta små personliga nyanser, till en miljon människor som han aldrig har mött och aldrig kommer att möta. Åsiktsindustrin sysselsätter redan rader av yrken och industrier, vilkas arbete går ut på att mot betalning utsätta allmänheten för en opersonlig manipulation.

I en primärallmänhet sker utbytet av åsikter mellan individer med synpunkter som tjänar deras egna intressen och deras sätt att tänka. Men i mediamarknadernas massamhälle sätter konkurrensen, om det alls förekommer någon sådan, in mellan å ena sidan påverkarna med deras massmedia, och å den andra folket, som utsätts för deras propaganda.

Under sådana omständigheter är det knappast ägnat att förvåna om man börjar uppfatta den allmänna opinionen som blott och bart bara en reaktion — en 'respons' skulle vara för mycket sagt — på innehållet i massmedia. Enligt en sådan uppfattning blir allmänheten bara ett kollektiv av individer, där var och en tämligen passivt utsätts för massmedia och tämligen hjälplöst tar emot de suggestioner och manipulationer som flödar fram från dessa media. En manipulation från centraliserade kontrollpunkter som så att säga innebär en expropriering av den gamla mångfalden av små opinionsmakare och åsiktskonsumenter som opererade i en fri och balanserad marknad.

Själva uttrycket 'allmänheten' har — som Walter Lippman påpekade redan för trettio år sedan — i konservativa kretsar fått ett slags spökbetydelse, som på ett dramatiskt sätt avslöjar vilken förmörkelse som drabbat det. Ur den beslutande elitens synvinkel kan en del av de som skriar offentligt etiketteras som 'fackföreningsrörelsen', andra som 'näringslivet' och ytterligare andra som 'bönderna'. Medan de som inte kan etiketteras lika enkelt bildar 'allmänheten'. Med det språkbruket består allmänheten av de odefinierade icke stridande parterna i en värld av klart identifierade och kämpande egenintressen. Socialt består den av högt utbildade akademiker, särskilt universitetsprofessorer, anställda utanför fackföreningarna, särskilt kontorister, och fria akademiska yrkesmän och småföretagare.

Enligt detta svaga eko av den klassiska föreställningen består allmänheten av de rester av den gamla och nya medelklassen, vilkas intressen inte är uttryckligen bestämda, organiserade eller högröstade. En egendomlig överglidning leder ofta till att 'allmänheten' helt enkelt blir detsamma som 'den utomstående experten', som trots att han är väl insatt i frågorna aldrig har tagit klar och offentlig ställning i de tvistefrågor som förs i brännpunkten av de organiserade intressena. Det är dessa personer som sitter som 'allmänhetens representanter' i styrelser, kommittéer och utskott. Vad allmänheten får representera blir följaktligen ofta en allmän politisk vaghet (kallad fördomsfrihet), en brist på engagemang i de offentliga angelägenheterna (som går under namnet allmänt sunt förnuft) och ett professionellt ointresse (kallat tolerans).

En del sådana 'officiella' representanter för allmänheten, till exempel vissa medlare i arbetstvister mellan kapital och arbete, börjar mycket unga och gör karriär på att alltid vara välinformerade men aldrig ta klar och bestämd ställning; och det finns många andra, helt 'inofficiella', som tar den sortens professionella representanter till sin förebild. Haken är bara att de uppträder som om de vore oväldiga domare men inte äger domarens makt och befogenheter; och följaktligen väger all deras resonlighet, tolerans och fördomsfrihet mycket lätt i de stora sammanhangen.

Alla de tendenser och strömningar som åstadkommit en nedgång för politikern och hans balanserande samhälle har också haft ett avgörande inflytande på allmänhetens förvandling till massa.[*] En av de allra viktigaste strukturomvandlingarna i detta sammanhang är den tillbakagång som drabbat de organisationer som bygger på frivilligt medlemskap, i deras

[*] Se speciellt analysen av den oberoende medelklassens tillbakagång i kap. elva: Balansteorin.

egenskap av äkta redskap för allmänheten. Som vi redan sett har chefsskiktets ökande makt i de ekonomiska, militära och politiska institutionerna reducerat möjligheterna till ett effektivt utnyttjande av alla dessa frivilliga organisationer, som fungerar mellan å ena sidan staten och näringslivet och å den andra familjen och individen i primärgruppen. Vad som har hänt är inte bara att maktens institutioner har svällt ut enormt och blivit oåtkomligt centraliserade; samtidigt har de också blivit allt mindre politiska och allt mer administrativt inriktade, och det är denna stora förändring i själva grundstommen som har fått den organiserade allmänheten att vissna bort.

Rent siffermässigt sett har allmänhetens förvandling till massa stöttats och stärkts av förskjutningen från en politiskt vaken allmänhet med begränsad numerär (begränsad av krav på egendom och utbildning, likaväl som av köns- och åldersinskränkningar) till en höggradigt mycket större massa, där de enda inskränkningarna är de som sätts av kraven på medborgarskap och en viss ålder.

På den organisationella sidan har omvandlingen stöttats och stärkts av förskjutningen från individen och hans primärsamhälle till de frivilliga organisationerna och masspartierna som de viktigaste enheterna för den organiserade makten.

De frivilliga organisationerna har blivit större i samma mån som de har effektiviserats; och i precis samma mån har de också blivit ouppnåeliga för den enskilde individ som vill medverka till att genom debatt utforma den organisations politik som han är medlem av. Följaktligen har också dessa frivilliga organisationer förlorat sitt grepp om individen, de liksom de äldre institutionerna. Allt eftersom allt fler människor dras in på den politiska arenan förvandlas dessa sammanslutningar till massorganisationer; och allt eftersom individens makt blir allt mer beroende av dessa massorganisationer, blir det allt omöjligare för den enskilde individen att alls påverka dem.[**]

Massdemokrati betyder kamp mellan de mäktiga och omfattande intressegrupper och organisationer, som utbreder sig mellan de avgörande beslut som fattas av staten, storbolagen och krigsmakten och den enskilde medborgarens vilja i hans egenskap av medlem av allmänheten. Och eftersom dessa organisationer på mellannivå är medborgarens viktigaste föreningslänk med beslutfattandet, är hans förhållande till dem av avgörande betydelse. För det är endast och allenast genom dem han kan utöva den makt han eventuellt besitter.

Men klyftan mellan de stora massorganisationernas medlemmar och ledare blir hela tiden allt bredare. Så snart individen blir ledare för en organisation som är tillräckligt stor för att spela någon roll, blir han snabbt och beredvilligt ett redskap för denna organisation. Han gör det (1) för att kunna bevara sin ledande ställning i, eller rättare sagt sin roll som ledare över, denna massorganisation, och han gör det (2) därför att han allt mer övergår från att betrakta sig som en representant — med eller utan fasta instruktioner — för den massorganisation han representerar, till att se sig som medlem av 'en elit' sammansatt av just sådana personer som han själv. Dessa fakta leder i sin tur till (3) den gapande avgrunden mellan det sätt varpå frågorna diskuteras och löses bland denna elits medlemmar och det sätt varpå de framläggs för de olika massorganisationernas medlemmar. För de beslut som fattas måste *ta hänsyn till* de personer som betyder något andra eliter — men *säljas* till massorganisationens egna medlemmar.

Klyftan mellan talare och lyssnare, mellan makten och allmänheten, leder knappast till något slags oligarkisk järnhäl, utan snarare till en talesmannaskapets lag: allt eftersom påtryckningsgrupperna expanderar kommer deras ledare att organisera de åsikter de 'representerar'. Och

[**] Samtidigt — och detta också på grund av den segregation och förflackning i storstäderna, som jag kommer till om ett ögonblick blir individen allt mer beroende av masskommunikationsmedia för hela sin uppfattning av strukturen i dess helhet.

följaktligen blir valen, som vi redan sett, till tvekamper mellan två väldiga och oformliga partier, där individen förvisso inte kan ha någon verklig känsla av att han kan påverka någotdera, och av vilka intetdera är i stånd att uppnå någon psykologiskt imponerande eller politiskt avgörande majoritet. Och därutinnan är partierna bara rent generellt lika alla andra massorganisationer.

När vi nu hävdar att människan i massan inte har någon känsla av att ha något politiskt hemvist, tänker vi därvid snarare på ett politiskt faktum än på bara ett slags känsla. Vad vi tänker på är (I) ett speciellt sätt att känna sig hemma och (II) en speciell typ av organisation.

I. Det 'hemmahörande' vi här tänker på bygger på att medlemmarna verkligen tror på sin organisations syften och dess ledare, och följaktligen verkligen tycker sig ha ett äkta hemvist i den. Att höra hemma på det sätt vi här menar innebär att man gör organisationen i fråga till ett psykologiskt centrum för det egna jaget, att man fritt, medvetet och gärna gör dess regler för sitt uppträdande och sina syften till sina, att man formar dem och i sin tur låter sig formas av dem. Och det är inte så vi känner inför någon politisk organisation.

II. Den typ av organisation vi här tänker på är en frivillig organisation med tre avgörande karakteristika. För det första är den ett medium där förnuftiga åsikter kan utformas; för det andra är den en verkande kraft med vars hjälp en förnuftig verksamhet kan genomföras; och för det tredje är den tillräckligt stark, i jämförelse med andra mäktiga organisationer, för att verkligen kunna spela någon roll.

Orsaken till att människorna ofta känner osäkerhet och vacklan i sin politiska och ekonomiska lojalitet är just detta att man inte kan uppfatta de befintliga organisationerna som på en och samma gång psykologiskt meningsfulla och historiskt effektiva. De effektiva maktenheterna är numera det stora företaget, den helt oåtkomliga staten, det hotfulla militära etablissemanget. Och mellan dessa å ena sidan och familjen och den lilla gruppen å den andra, finns det inga intermediära organisationer i vars hägn människorna kan känna sig trygga och få en känsla av att de faktiskt har något att säga till om. Någon äkta och levande politisk kamp existerar knappast. I stället har vi styrandet ovanifrån och ett politiskt vacuum nedanför. Primärallmänheterna är vid det här laget antingen så små att de drunknar, och därmed också ger upp; eller också så stora att de bara framstår som ytterligare ett inslag i den avlägsna och ouppnåeliga maktstrukturen, och följaktligen blivit oåtkomliga de också.

En allmän opinion existerar när människor som inte sitter i sitt lands styrelse ändå kräver rätten att fritt och öppet få ge uttryck för sina politiska åsikter, och också kräver att dessa åsikter verkligen skall få påverka eller bestämma över regeringens politik, personal och handlande.[2] I denna rent formella mening har det alltid funnits och finns fortfarande en klar och utpräglad allmän opinion i Förenta staterna. Men den moderna utvecklingen har lett till att denna formella rätt — i den mån den fortfarande existerar som en rättighet — inte längre betyder vad den en gång betydde. Gårdagens värld av frivilliga organisationer var lika olik massorganisationernas värld i dag, som Tom Paines flygbladsvärld skiljer sig från den massmediavärld vi lever i nu.

Ända sedan franska revolutionen har konservativa tänkare Sett Med Oro på den framvällande allmänheten, som de har skällt för massan eller andra beteckningar med samma betydelse. 'Pöbeln regerar, och barbariets flodvåg svallar allt högre', skrev Gustave Le Bon. 'Massans gudomliga rättigheter håller på att ersätta monarkernas gudomliga rättigheter' och det har redan gått så långt att 'nationernas öde avgörs numera i massornas hjärtan och inte längre vid furstarnas rådsbord'.[3] Under 1900-talet har liberala och till och med socialistiska tänkare följt

[2] Jfr Hans Speier: *Social Order and the Risks of War* (George Stewart, New York, 1952), sid. 323-39.
[3] Gustave Le Bon: *The Crowd* (Ernest Benn Ltd., London, 1952 – första engelska upplagan 1896), sid. 207. Jfr också sid. 6, 23, 30 och 187.

honom i hälarna, med allt uttryckligare hänvisningar till det vi här har kallat massamhället. Alltifrån Le Bon och fram till Emil Lederer och Ortega y Gasset har de varit övertygade om att massans inflytande tyvärr befinner sig i ständigt tilltagande.

Och ändå har de som har ansett att massan skulle rara allsmäktig, eller åtminstone på triumferande marsch mot slutsegern, naturligtvis alldeles fel. Faktiskt är ju, som redan Chakhotin klart insåg, de autonoma kollektivens inflytande på det politiska livet på klar nedgång.[4] Därtill kommer att det inflytande de alls utövar är styrt; de kan inte betraktas som självständigt handlande primärallmänheter, utan bara som massor som manipuleras i vissa brännpunkter så att de kan utnyttjas som demonstrerande hopar. För på samma sätt som allmänheterna förvandlas till massor, kan massorna ibland bli till folkhopar; och i hoparna förstärks massmedias psykologiska våldtäkt med en från och plötslig agitation på nära håll. Och sedan skingras människorna i folkhopen igen — som finfördelade och lydiga massor.

I alla moderna samhällen finner man som en genomgående tendens att de autonoma organisationer som står mellan de olika klasserna och staten allt mer förlorar sin effektivitet som organ för en logisk åsikt och redskap för ett rationellt verkställande av en politisk viljeyttring. I stället kunde här organisationerna antingen medvetet brytas ner och på så sätt förvandlas till passiva redskap för de härskande, eller också långsamt vissna bort därför att de helt enkelt inte duger någonting till inför de centraliserade maktmedlen. Men vare sig de krossas på en vecka eller långsamt vissnar bort genom en hel generation ersätts dock den här sortens organisationer på bokstavligt talat alla områden här i livet av centraliserade organisationer, och det är den sortens organisationer med alla sina nya maktmedel som tar befälet över det terroriserade eller kanske bara förskräckta massamhället.

De institutionella tendenser som åstadkommer massamhället är i stor utsträckning rent opersonliga, men samtidigt utsätts resterna av allmänheten också för mer 'personliga' och avsiktliga krafter. I och med att politikens bas har breddats, inom ramen för den gamla folksagan om det demokratiska beslutfattandet och med stöd av de ökade medel och möjligheter till massövertalningar som vi numera har tillgång till, har den allmänna opinionens allmänhet nu blivit föremål för intensiva strävanden att behärska, leda, manipulera och i ständigt stigande grad också skrämma den.

Både i de politiska, militära och ekonomiska sektorerna blir makten i större eller mindre grad nervös och osäker inför vad massan egentligen kan ha för åsikter, och följaktligen blir tillverkningen av åsikter en helt godtagen metod när det gäller att vinna och bevara makten. Valmanskåren, som består av en minoritet av landets befolkning, de besuttna och de bildade, ersätts med allmän och lika rösträtt — och en våldsam strid om rösterna. 1700-talets lilla yrkesarme ersätts av massarméer av värnpliktiga — och av problemet om hur man skall kunna uppfylla den med en nationalistisk kampanda. Den lilla butiken ersätts med den massproducerande storindustrin och den riksomfattande annonseringen.

I samma takt som institutionerna svällt och centraliserats har också opinionsmakarnas ansträngningar ökat i både omfång och intensitet. Medlen och metoderna för att forma åsikter har både i fråga om räckvidd och intensitet utvecklats jämsides med de andra institutioner i större skala som drivit fram det moderna massamhället. Följaktligen har den moderna eliten, vid sidan av de utvidgade och centraliserade medel till administration, exploatering och våld, som numera står till dess förfogande, också fått tillgång till historiskt unika redskap och hjälpmedel för andlig styrning och manipulering, hjälpmedel som inbegriper både den allmänna skolplikten och de olika masskommunikationsmedia.

Äldre iakttagare trodde ofta att massmedias ökade räckvidd och omfång tvärtom skulle bredda och animera primärallmänheterna. Dessa optimistiska uppfattningar — som fördes fram före

[4] Sergei Chakhotin: *The Rape of the Masses* (Alliance, New York, 1940), sid. 289-91

radion och TV:n och filmen — uppfattade de existerande media som ett slags hjälpmedel för att mångfaldiga omfånget och tempot i debatten individerna emellan. De moderna förhållandena, skrev Charles Coley, 'främjar i hög grad konkurrensen olika idéer emellan, och allt som lyckats hålla sig kvar allenast på grund av bristen på jämförelsematerial kommer nu att försvinna, medan det som verkligen är kongenialt med det väljande intellektet blir desto mera uppskattat och ärat.'[5] Cooley var fortfarande uppskärrad över det sammanbrott för de lokala samfundens konventionella samstämmighet han bevittnat, och trodde att de nya kommunikationsmedia skulle verka stödjande och befruktande på den klassiska demokratins debattdynamik och därmed också på framväxandet av en förnuftig och fri individualism.

Ingen lär väl än så länge kunna yttra sig med säkerhet om massmedias alla funktioner, för deras samlade funktioner är sannolikt så allt genomsyrande och så subtila att de helt enkelt inte går att komma åt med de sociologiska redskap vi för närvarande har tillgång till. Men man har all orsak att räkna med att dessa media långtifrån att ha vidgat och animerat debatterna inom de primära allmänheterna, nog snarare torde ha omvandlat dessa primärgrupper till en uppsättning mediamarknader i ett samhälle som närmar sig massamhället. Och här tänker jag inte bara på den skeva proportionen mellan åsiktsleverantörer och åsiktsmottagare och på den allt mer krympande möjligheten att replikera; och inte heller syftar jag bara på den våldsamma banalisering och schablonisering av själva våra sinnesorgan som dessa media använder i konkurrensen om vår 'uppmärksamhet'. Nej, vad jag främst tänker på är ett slags andlig analfabetism som underlättas av dessa media, och som tar sig uttryck på flera olika sätt:

I. Mycket litet av det vi tror att vi vet om världens sociala realiteter är sådant som vi själva har informerat oss om personligen. Vi har fått de flesta av våra föreställningar från de här media — så till den grad att det ofta händer att vi vägrar att tro på vad vi ser med våra egna ögon förrän vi läst om det i tidningen eller hört det i radion.[6] Media ger oss inte bara information; de vägleder också själva vår erfarenhetsvärld. Våra normer för vad som är trovärdigt, våra normer för verkligheten såsom sådan, formas ofta snarare av dessa media än av vår egen fragmentariska erfarenhet.

Följaktligen ligger det så till att till och med när man får en direkt, personlig erfarenhet av olika händelser, så är denna ändå inte direkt och primär; den är organiserad i klichéer. Det krävs en lång och sorgfällig skolning för att bryta ner de där klichéerna och få individen att se allt med friska, oförvillade ögon och inte i klichéer. Man kan ju till exempel anta att om alla vårt lands invånare fick gå igenom en depression så skulle de allesammans verkligen 'uppleva den', och utifrån den erfarenheten allesammans antingen avslöja eller förkasta eller åtminstone ha egna åsikter om vad massmedia hade att säga om saken. Men erfarenheten av en sådan *strukturell* förskjutning måste organiseras och tolkas om den alls skall kunna skapa en opinion.

Kort sagt: den typ av erfarenhet som kan läggas till grund för en resistens mot massmedia är inte erfarenheten av händelser 'i naturtillståndet', utan erfarenheten av vad de betyder. Nyansen av tolkning måste finnas med i erfarenheten om man alls skall kunna använda detta ord. Och förmågan till den sortens erfarenhet är socialt inpräglad. Den enskilde litar, som jag redan sagt, inte på sin egen upplevelse förrän han har fått den bekräftad av andra eller av media. Vanligtvis accepteras en sådan direkt konfrontation med verkligheten inte alls om den kan inverka störande på de lojaliteter och trosföreställningar som redan finns hos individen. För att godtas måste den stämma överens med eller rättfärdiga de känslor som ofta ryms innerst inne i hans medvetande, som själva nycklarna till hans ideologiska lojalitet.

---

[5] Charles Horton Cooley: *Social Organization* (Scribner's, New York, 1909), sid. 93. Jfr även kapitel IX.

[6] Se Walter Lippmann: *Public Opinion* (Macmillan, New York, 1922), som fortfarande är den bästa boken om denna aspekt på media. Jfr särskilt sid. 1-25 och 59-121.

Det är lojalitetsklichéer som ligger bakom föreställningar och känslor gentemot vissa bestämda symboler och emblem; de formar helt människornas sätt att se på sin samhälleliga omvärld, det grundmaterial varav individerna formar sina åsikter och sin syn på olika händelser. De är de följder av tidigare erfarenheter som påverkar individens sätt att uppleva i nuet och framtiden. Det behöver väl inte ens påpekas att individerna ofta är helt omedvetna om dessa lojaliteter, att de ofta inte ens skulle kunna formulera dem exakt. Ändå är det den sortens allmänna klichéer som avgör om individen skall godta eller förkasta olika åsikter, och detta inte i första hand på grund av deras logiska konsekvens utan i stället utifrån deras känsloladdning och deras möjligheter att befria honom från oro och ängslan. Använder man dessa klichéer som mall för vilka åsikter man kan godta vinner man därmed den trygga och behagliga känslan av att ha rätt utan att alls behöva tänka igenom saken. När ideologiska klichéer och specifika åsikter sammankopplas på detta sätt, minskar den ängslan och oro som uppstår när en persons lojalitet och övertygelse hamnar i harnesk mot varandra. Sådana ideologier skapar en allmän villighet att godta en viss bestämd grupp av övertygelser, och därmed behöver man inte längre vare sig med känslan eller förnuftet bekymra sig om att övervinna ett eventuellt motstånd mot enstaka inslag i gruppen. En sådan individs tankeliv kommer att bestå av färdiglagade attityder och känslor, åstadkomna genom ett kumulerande urval av speciella åsikter och känslor.

Dessa djupare liggande känslor och övertygelser blir ett slags lins varigenom människan ser och upplever omvärlden. De betingar i hög grad om en åsikt skall accepteras eller förkastas, och riktar in människan mot de ledande auktoriteterna. För tre decennier sedan karakteriserade Walter Lippman den här sortens fastlagda övertygelser som fördomar, eftersom de hindrade individerna att få fram en riktig bestämning av verkligheten. De är fortfarande fördomar. Men numera kan de ofta betraktas som 'goda fördomar'; för hur otillräckliga och vilseledande de än må vara, så är de dock ofta trots allt bättre än de högre auktoriteternas och opinionsmakarnas virrhjärnerealism. De framstår som ett slags lägre sunt förnuft och därmed också som en motspänstighetsfaktor. Men framför allt i en tid som vår, då förändringens vind blåser så snabbt och hårt, måste vi hela tiden hålla i minnet att det sunda förnuftet numera ofta är mera sunt än förnuftigt. Och framför allt måste man ha klart för sig att våra barns 'sunda förnuft' mindre kommer att bygga på några fasta samhälleliga traditioner än på de klichéer som väller fram ur de massmedia de är så skoningslöst utsatta för. De är den första generationen som verkligen satts ut till massmedia.

II. Så länge media inte är helt monopoliserade kan individen spela ut ett medium mot ett annat; han har möjligheten att jämföra dem inbördes och på så sätt göra motstånd mot det som kommer från ett av dem. Ju större den reella konkurrensen de olika media emellan är, dess större motstånd bör också individen kunna båda upp. Men hur ligger det verkligen till i det fallet? Jämför folk verkligen olika medias sätt att rapportera offentliga händelser eller politiska åtgärder, ställer de verkligen de olika medias innehåll mot varandra?

Och svaret är: nej, det är bara ett fåtal som verkligen gör detta. (1) Det är ett känt faktum att folk gärna väljer just de media som till sitt innehåll överensstämmer med de egna åsikterna. Man gör ett slags urval av nya åsikter med utgångspunkt från föregående åsikter. Ingen tycks vara intresserad av att söka rätt på de motsatta åsikter man kan finna i mediautbudet i övrigt. Bestämda radioprogram och tidskrifter och tidningar får ofta en tämligen trogen publik, och kan på så sätt ytterligare förstärka sitt budskap i de trognas medvetande. (2) Denna idé om att spela ut de olika media mot varandra förutsätter att innehållet i de olika media faktiskt varierar. Den förutsätter också en verklig konkurrens mellan dem, och tillvaron av en sådan konkurrens är en sanning med modifikation. Media visar visserligen upp en skenbar mångfald och inbördes konkurrens, men studerar man saken närmare finner man att de snarare konkurrerar genom variationer på några få standardiserade teman än genom verkliga tvistefrågor. Friheten att effektivt ta upp viktiga frågor tycks mer och mer begränsas till enbart

de fåtaliga intressen som har direkt och kontinuerlig tillgång till dessa media.

III. Media har inte bara sipprat in i vår upplevelse av den yttre verkligheten, utan har också till och med trängt sig in i vårt sätt att uppleva oss själva. De har försett oss med nya identiteter och nya drömmar om vad vi gärna skulle vilja vara och hurdana vi helst vill synas vara. Med de förebilder för vårt beteende som de hållit oss med har de givit oss en ny och större och smidigare uppsättning av värderingar att tillämpa på oss själva. Med den terminologi som används inom de moderna teorierna om jaget skulle man kunna uttrycka det sålunda att media för läsaren, lyssnaren, tittaren fram till större och högre referensgrupper — verkliga eller inbillade grupper, grupper i närbild eller ställföreträdande grupper, personligt igenkända eller ointresserat skymtade grupper — som tjänstgör som speglar för hans bild av sig själv. De har mångdubblat antalet grupper som vi söker oss till för att få vår bild av oss själva bekräftad.

Och de gör mer än så: (1) media talar om för mannen i massan vem han är — de ger honom en identitet; (2) de talar om för honom vad han skulle vilja vara — de ger honom strävanden; (3) de talar om för honom hur han skall bli sådan de ger honom metoder; och (4) de talar om för honom att han är sådan också om han inte är det — de ger honom verklighetsflykt. Gapet mellan identitet och strävan leder till metoder och/eller flykt. Detta är troligen själva den grundläggande psykologiska formeln för dagens massmedia. Men som formel är den inte anpassad för en mänsklig varelses utveckling uppåt. I stället är den formeln för den pseudovärld som media uppfinner och upprätthåller.

IV. Med sitt nuvarande övervälde inkräktar massmedia, och särskilt televisionen, ofta på debatten i liten skala, och förstör möjligheterna till ett förnuftigt och lättsamt och mänskligt utbyte av åsikter. De spelar en viktig roll för nedbrytningen av privatlivet i ordets egentliga mänskliga mening. Detta är en av de viktigaste orsakerna till att de inte bara har svikit som undervisningsmedel, utan rentav blivit en direkt ond och skadlig kraft; de artikulerar inte för tittaren eller lyssnaren de vidare källorna till hans privata spänningar och ängslan, hans outtalade förbittring och halva förhoppningar. De hjälper inte individen att vare sig överskrida gränserna för sin egen snäva miljö eller klarlägga denna miljös mening för honom själv. Media ger åtskilligt med upplysningar och nyheter om vad som händer i världen, men det är sällan de sätter lyssnaren eller tittaren i stånd att verkligen associera sitt eget vardagsliv med denna större och vidare verklighet. De sammankopplar inte de upplysningar de ger i de allmänna frågorna med individens egna bekymmer. De förbättrar inte hans förnuftsmässiga förståelse för de rådande spänningarna, vare sig de som finns inom honom själv eller de spänningar i samhället som avspeglas i individen. Tvärtom distraherar de honom och försämrar hans möjligheter att förstå sig själv och sin värld, genom att inrikta hans uppmärksamhet på konstgjorda desperationer som får sin upplösning inom programmets ram, vanligtvis genom våld eller något som kallas humor. Vilket innebär att de för tittarens del inte blir lösta alls. Den viktigaste distraherande spänning media erbjuder gäller spänningen mellan att önska men inte ha diverse artiklar eller kvinnor som betraktas som vackra. Nästan genomgående råder en ton av energisk avkoppling, av konstgjord upphetsning, men alltsammans leder ingenstans och har ingenstans att ta vägen.

Men dessa media är, med den organisation och utformning de nu har, också något annat och ännu viktigare än en av de främsta orsakerna till Amerikas förvandling till ett massamhälle. De hör också till de allra viktigaste av de ökade maktmedel som numera står till rikedoms- och maktelitens förfogande; därtill kommer att en del av de ledande representanterna för dessa media antingen själva tillhör eliterna eller tillhör de främsta bland deras tjänare.

Vid sidan av eliten eller alldeles bakom den står propagandamakaren, reklamspecialisten, PR-mannen, som helst skulle vilja ha hundraprocentig makt över själva skapandet av den allmänna opinionen, för att kunna räkna in också den som ytterligare en pacificerad post i sina beräkningar om effektiv makt, ökad prestige, än mera tryggad rikedom. Det senaste kvarts-

seklet har dessa manipulatorers inställning till sin uppgift kännetecknats av ett slags dialektisk utveckling:

I begynnelsen råder en brinnande tro på massmedias möjligheter. Orden kan vinna krig eller sälja tvål; de bringar människor i rörelse, och de håller människor stilla. 'Det är bara priset i reda pengar', förklarar tjugotalets reklamman, 'som begränsar möjligheterna att leverera en allmän opinion av önskat utseende i vilket ämne som helst.'[7] Opinionsskaparnas tro på media som massövertalare närmar sig magin — men denna tro på massövertalarnas allmakt kan bara överleva så länge allmänheten visar sig pålitlig. Och dess trohet förgår. Massmedia hasplar ur sig så många saker, så många överdrifter i konkurrensens heliga namn; de banaliserar sitt budskap och upphäver varandra inbördes. Och 'propagandafobin', reaktionen mot lögner under kriget och besvikelser efteråt, förbättrar inte saken, även om allmänhetens minne är kort och formbart uppifrån. Misstron mot mediamagin blir till ett slagord bland åsiktsdirektörerna. 'Massövertalning är inte nog', skriver de på sina banderoller.

Djupt frustrerade sätter de sig att grubbla över detta, och grubblet leder fram till principen om den sociala miljön. För att kunna förändra människornas åsikter och aktiviteter, säger de till varandra, måste vi ägna den allra största uppmärksamhet åt hela det sammanhang de lever i, hela det liv som förs av de människor som skall styras. Jämsides med massövertalningen måste vi på något sätt också sätta in en personlig påverkan; vi måste nå människorna i deras egen miljö och genom andra människor, de som de möter dagligen, folk som de litar på; vi måste komma åt dem med något slags 'personlig' övertalning också. Vi får inte visa våra kort öppet; i stället för att bara ge råd eller ge order, måste vi börja manipulera dem.

Men nu är ju individens vardag och den samhälleliga miljö han lever och verkar i och som utövar en kontinuerlig förväntan på honom givetvis detsamma som vi tidigare kallade primärallmänheten. Och var och en som någonsin har sett en reklambyrå eller en PR-firma inifrån vet att denna primärallmänhet fortfarande framstår som opinionsskaparnas stora olösta problem. Negativt antyder deras erkännande av den sociala miljöns inverkan på åsiktsbildningen och människors handlande, att den artikulerade allmänheten faktiskt motstår och repellerar det som kommuniceras till den av massmedia. Och positivt antyder denna insikt att allmänheten inte består av isolerade individer, utan i stället av personer som inte bara har redan förutfattade meningar som man måste ta hänsyn till, utan också hela tiden påverkar varandra på komplicerade och intima, direkta och kontinuerliga sätt.

I sina försök att neutralisera eller för egna syften utnyttja den artikulerade allmänheten strävar opinionsskaparna efter att förvandla den till en serie slavsändare för sina synpunkter. Om opinionsskaparna sitter inne med så stor makt att de kan påverka dessa primärallmänheter direkt och öppet, kan de därmed bli auktoritära; men om de inte besitter så stor makt och följaktligen måste operera indirekt och så osynligt som möjligt, får de nöja sig med att manipulera sina offer.

Auktoritet är lika med öppen och klart visad makt som åtlyds mer eller mindre 'frivilligt'; manipulering är ett 'hemligt' utövande av makt, utan de påverkade individernas vetskap. I den modell som kallas det klassiska demokratiska samhället är manipulerandet inget problem, eftersom den formella auktoriteten, makten i samhället, vilar hos allmänheten själv och dess representanter, som till- och avsätts av allmänheten. Och i ett helt auktoritärt samhälle är manipulerandet inte heller något problem, för där identifieras makten öppet med de härskande institutionerna och deras representanter, som kan sätta in sin makt öppet och naket. I detta ytterlighetsfall behöver de inte dölja sitt maktutövande vare sig för att vinna eller bevara makten.

Men däremot blir manipulerandet ett problem överallt där människor äger makt, koncentrerad

[7] J. Truslow Adams: *The Epic of America* (Little, Brown, Boston, 1931), sid. 360.

och hårdnackad makt, men saknar auktoritet, eller av en eller annan orsak inte vill använda sin makt öppet. I sådana fall försöker de mäktiga härska utan att avslöja sin mäktighet. De vill härska så att säga i hemlighet, utan publicitet. Och det är i sådana blandmodeller — och dagens amerikanska mellanstadium är en sådan modell — som manipulerandet blir det primära sättet att utöva makt. Smågrupper av människor fattar beslut, som de behöver få åtminstone auktoriserade av likgiltiga eller motspänstiga människor som den inte har någon öppen auktoritet över. Följaktligen försöker den lilla kretsen manipulera dessa människor till att villigt acceptera eller helhjärtat stödja deras speciella beslut eller åsikter — eller åtminstone förkasta eventuella motåsikter.

Formellt vilar auktoriteten här 'hos folket', men den initierande makten ligger i realiteten hos små grupper av individer. Det är därför manipulerandets standardstrategi innebär att man försöker få det att verka som om det vore folket, eller åtminstone en stor grupp av folket, som 'faktiskt fattade beslutet'. Det är därför personer med tillträde till auktoriteten, också när en sådan finns tillgänglig, ändå kan föredra manipulerandets tysta och hemliga metoder.

Men folk är ju ändå bättre utbildade numera? Varför inte trycka på den offentliga undervisningens enorma utveckling i stället för att hänga upp sig på massmedias ökade verkningar? Svaret är, i korthet, att massundervisningen i många avseenden har blivit — ytterligare ett massmedium.

Den allmänna och obligatoriska skolundervisningens förnämsta uppgift, åtminstone sådan den uppfattades här i landet, var politisk — att göra medborgaren bättre skolad och utbildad och därmed också bättre i stånd att sätta sig in i de allmänna angelägenheterna och bilda sig ett omdöme om dem. Men så småningom försköts tyngdpunkten från dessa politiska ideal till ett ekonomiskt sådant — att utbilda ungdomarna så att de skulle kunna skaffa sig bättre betalda arbeten och avancera på det viset. Detta gäller speciellt för satsningen på high-schools, gymnasierna, som i huvudsak har haft till uppgift att tillfredsställa affärslivets behov av kontorskunskaper på skattebetalarnas bekostnad. Utbildningen har i stor utsträckning övergått till att bli ren yrkesutbildning; vad dess gamla politiska ideal angår, har detta i många skolor reducerats till en ren rutinindoktrinering i allmän nationalism.

Undervisningen i sådana färdigheter som direkt eller indirekt är individen till nytta i hans eller hennes framtida yrkesliv är förvisso en både viktig och väsentlig sak; man bör bara inte förväxla den med en fostran till allmänbildning. Befordran i arbetet är, oavsett vilka nivåer det än må röra sig om, dock inte detsamma som individens utveckling till självständighet, även om man numera systematiskt blandar ihop dessa båda ting. Bland människans 'kunskaper och färdigheter' är en del mer och andra mindre relevanta för de mål som uppställts för en fri — läs frigörande — undervisning. Det är faktiskt inte lika lätt att skilja färdigheter och värderingar från varandra som det akademiska sökandet efter förment neutrala färdigheter vill få oss att tro. Och framför allt inte när man försöker diskutera den fria och högre bildningen på. allvar. Naturligtvis finns det en skala, med färdigheter i ena kanten och värden i den andra, men det är den mellersta delen av denna skala, med vad man skulle kunna kalla mottaglighet för intryck, som är det allra viktigaste för det klassiska allmänhets-begreppet.

Att utbilda en person till att kunna sköta en svarv eller att kunna läsa och skriva är en undervisning med inriktning på färdigheter; att försöka väcka människor till insikt om vad de

verkligen vill ha ut av sina liv eller låta eleverna diskutera det stoiska, det kristna och det humanistiska sättet att leva är en undervisning som tämligen klart tar sikte på värdena. Men att medverka vid förlossningen hos en grupp människor av den kulturella och politiska och tekniska mottaglighet som skulle kunna göra dem till äkta medlemmar av en i ordets verkliga mening fördomsfri allmänhet, det är på en och samma gång en skolning av färdigheter och en fostran i värden. Det inbegriper ett slags terapi i den gamla meningen att söka klarlägga sitt eget vetande om det egna jaget, att lära känna sig själv; det innefattar att man ger och förlänar

den förmåga och färdighet att diskutera med sig själv, som vi kallar förmågan att tänka, och den förmåga att diskutera med andra, som vi kallar förmågan att 'debattera. Och slutprodukten av en sådan frisinnad fostran av mottagligheten är helt enkelt mannen och kvinnan som äger förmågan att vidareutbilda och bilda sig själv.

Den insiktsfulle medlemmen av en äkta allmänhet kan förvandla sina personliga problem till samhälleliga frågor, se vad de betyder för hans samhälle och vad hans samhälle betyder för dem. Han är medveten om att det han uppfattar och känner som personliga svårigheter ofta inte alls är personliga problem utan problem som han delar med många andra och rentav inte ens kan lösa ensam, utan bara genom att man modifierar strukturen i de grupper han lever i och ibland till och med hela samhällsstrukturen.

Medlemmarna av massan har också personliga bekymmer, men är inte medvetna om dessa svårigheters verkliga betydelse och verkliga ursprung. Medlemmarna av en allmänhet tar itu med problemen, och är medvetna om vad det gäller. Det är de frisinnade institutionernas, och den bildade människans, uppgift att ständigt översätta besvärligheter till frågor och frågor till vad de rent mänskligt innebär för individen. I brist på en bred och djuplodande politisk debatt skulle kanske skolor för vuxna och tonåringar kunna bli gästvänliga fora för just en sådan debatt. I ett samhälle av allmänheter skulle den frisinnade undervisningens uppgifter vara: att se till att allmänheten inte överväldigas; att hjälpa till att åstadkomma de disciplinerade och välinformerade intellekt som inte låter sig överväldigas; att hjälpa till att utveckla den samtidigt djärve och fint kännande individ som inte kan dras ner av masslivets börda. Men vårt skolväsen har inte lyckats göra kunskaperna direkt relevanta för de mänskliga behoven hos 1900-talets svåra bekymrade individ eller för medborgarens samhälleliga övningar. Denne medborgare kan numera inte se roten och upphoven till sina egna fördomar och frustreringar och kan inte tänka klart om sig själv — och för den delen inte om något annat heller. Han märker inte hur idéerna och intellektet frustreras av det sätt varpå samhället för närvarande är organiserat, och orkar inte bemästra de uppgifter som 'den tänkande medborgaren' numera ställs inför.

Våra undervisningsanstalter har inte gjort någonting av allt detta, och bortsett från sällsynta undantagsfall gör de det inte nu heller. De har förvandlats till ett slags hissar för att frakta individerna uppåt, i yrket och i samhället, och har på alla nivåer blivit politiskt tysta och försynta. Därtill har många skolor, som råkat i händerna på 'professionella pedagoger', börjat fungera utifrån en ideologi om 'anpassning till livet' som uppmuntrar till ett lyckligt bejakande av livet i massamhället i stället för en kamp för den enskildes självförverkligande som individ och medlem av en allmänhet.*

Det går inte att ta miste på att de moderna regressiva pedagogerna har anpassat sina föreställningar om undervisningens teori och praktik efter idén om massan. De hävdar på intet sätt några effektiva normer för den kulturella nivån eller intellektets skärpa; i stället ägnar de sig ofta åt trivialiteter med diverse yrkesutbildningsknep och 'anpassning till livet' varmed menas massans slappa liv. Ett 'demokratiskt skolväsen' betyder ofta att man aktivt främjar och arbetar för intellektuell medelmåttighet, yrkesutbildning, nationalistisk indoktrinering och inte mycket mer.

De strukturella tendenserna i det moderna samhället och den manipulativa karaktären hos dess kommunikationsteknik möter varandra i massamhället, som i stor utsträckning är ett storstads-

---

* 'Om skolorna skötte sitt jobb', skriver A. E. Bestor, 'borde man kunna förvänta sig att pedagogerna skulle kunna peka på viktiga och odisputabla framsteg när det gällt att höja den intellektuella nivån här i landet — kanske mätt i större spridning för böcker och allvarligt syftande tidskrifter per capita, bättre smak i fråga om filmer och radioprogram, högre standard på den politiska debatten, ökad respekt för tanke- och yttrandefriheten, och en markant nedgång i sådana vittnesbörd om andlig efterblivenhet som detta eviga serieläsande hos vuxna.'[8]

[8] A. E. Bestor: *Educational Wastelands* (University of Illinois Press, Urbana, Ill., 1953), sid. 7. Jfr även sid. 80.

samhälle. Storstadens tillväxt, som segregerar människorna i snäva rutiner och miljöer, får dem att förlora varje fastare känsla av sin integritet som allmänhet. Allmänheternas medlemmar i de mindre samhällena känner varandra mer eller mindre intimt, eftersom de möts i olika sammanhang i sin samlade livsrutin. Medlemmarna av massan i ett storstadssamhälle känner varandra bara som brottstycken av specialiserade miljöer: mannen som reparerar bilen, flickan som serverar ens lunch, biträdet i affären, kvinnorna som tar hand om ens barn i skolan under dagen. När människor möts på det sättet blir följden att förutfattade meningar och klichétänkande får en rik grogrund. Andra människors mänskliga verklighet blir inte verklighet för den enskilde, kan inte bli det.

Det är ett känt faktum att människorna gärna väljer ut just de formella media som bekräftar vad de redan själva tror och uppskattar. På samma sätt når de storstadssegregerade kontakt bara med sådana individer vilkas åsikter överensstämmer med deras egna. Andra människor behandlas och betraktas inte på allvar. I storstadssamhället utvecklar människorna, i självförsvar, ett blaserat maner, som faktiskt går djupare än ett vanligt maner. Följaktligen upplever de aldrig verkliga sammandrabbningar mellan olika åsikter, äkta meningsskiljaktigheter i en fråga. Och om de gör det, betraktar de gärna en sådan upplevelse som ren oartighet från andra partens sida.

Nedsjunkna i sina rutiner överskrider de aldrig, inte ens i debatt och långt mindre i handling, de mer eller mindre snäva gränserna för sina liv. De förmår inte skaffa sig någon bild av sitt samhälles struktur eller sin egen roll som allmänhet inom detta. Staden är en struktur som är sammansatt av en rad små miljöer, och människorna i dessa håller sig gärna åtskils från varandra. Stodstadens 'stimulerande mångfald' stimulerar ingalunda männen och kvinnorna i 'sovstadsbältet', de enklass-samhällen där man kan leva hela sitt liv utan att träffa andra människor än folk av ens eget slag. Om de sträcker sig efter varandra, så gör de det endast och allenast genom klichéer och fördomsbestämda uppfattningar om varelserna i de andra miljöerna. Var och en är instängd i sin egen begränsande krets; var och en är avskuren från andra lätt identifierbara grupper. Det är för människorna i sådana trånga miljöer som massmedia kan skapa en pseudovärld bortom dem själva, och en pseudovärld inom dem själva också.

Också allmänheter lever i miljöer, men skillnaden är att de kan överskrida deras gränser — var och en för sig genom intellektuella ansträngningar, genomsamt genom samfällda aktioner. Genom reflexion och debatt och organiserat handlande lär ett samfund av allmänheter känna sig självt och bli reellt aktivt på strukturellt viktiga punkter.

Medlemmarna av en massa lever också i miljöer men kan inte frigöra sig ur dessa, vare sig med intellektets eller handlingens hjälp utom — i rena ytterlighetsfall — med hjälp av den 'organiserade spontanitet' som organiseras av byråkraten på motorcykeln. Vi har inte nått så långt ännu, men studerar man storstadsmänniskan i den amerikanska massan är det inte svårt att se hur den psykologiska grunden läggs.

Man kan föreställa sig saken sålunda: när en handfull människor saknar arbete, och inte heller söker efter arbete, då söker man orsakerna till den saken i deras egen omedelbara situation och deras karaktär. Men om tolv miljoner människor går arbetslösa, då är det uteslutet att de allesammans plötsligt 'blev lata' eller visade sig vara 'odugliga'. Nationalekonomerna kallar ett sådant tillstånd 'strukturell arbetslöshet' — vilket bland annat betyder att de människor det rör sig om inte själva har någon som helst kontroll över sina möjligheter att få arbete igen. Strukturell arbetslöshet uppstår inte i en enda fabrik eller en enda stad, och inte heller beror den på något som en fabrik eller en stad gör eller underlåter att göra. Därtill finns det föga eller intet som en vanlig arbetare i en fabrik i en stad kan göra åt saken när den sveper in över hans personliga miljö.

Men denna distinktion mellan den sociala strukturen och den personliga miljön är en av de allra viktigaste som alls finns tillgängliga inom den sociologiska forskningen. Den erbjuder

oss en klar insikt i 'allmänhetens' läge i dagens Amerika. I varenda viktigare sektor av livet här är förlusten av känslan för samhällsstrukturen och nedsjunkandet i en maktlös miljö själva det avgörande faktum. Den är tydligast inom den militära hierarkin, för där är de roller människorna spelar strikt begränsade; det är bara från stabsplatserna allra överst man har någon som helst utblick över helhetsstrukturen, och denna utsikt är rentav en noga bevakad officiell hemlighet. Också inom arbetslivet är de sysslor människorna sköter i de ekonomiska hierarkierna mer eller mindre snäva miljöer och de positioner varifrån man har någon som helst utblick över produktionsprocessen i dess helhet är centraliserade, medan människorna alieneras inte bara från sitt arbetes frukter och dess redskap, utan från varje som helst insikt i tillverkningens struktur och produktionsprocesserna. Och i den politiska ordningen, med dess fragmentering av de lägre nivåerna och förvillande mångfald av organisationer på mellannivå, kan människorna inte se helheten, de kan inte se toppen, och de kan inte formulera de frågor som i själva verket avgör hela den struktur de lever i och deras egen plats i denna.

Denna förlust av varje strukturell utblick och ställning är själva den avgörande betydelsen hos sorgesången över gemenskapens kallnande lik. I storstaden når uppsplittringen på miljöer och segregerande rutiner sin allra närmaste kontaktpunkt med individen och familjen, för trots att staden inte är den primära beslutsenheten, kan de flesta av dess invånare inte uppfatta ens sin egen stad som en total struktur.

Å ena sidan har vi den ökade skalan och centraliseringen hos beslutsstrukturen; och å den andra den allt snävare utsorteringen av människorna på olika miljöer. Från båda hållen finner man ett ökat beroende av de formella kommunikationsmedia, skolväsendet inräknat. Men individen i massan får ingen gränsöverskridande utblick från dessa media; i stället får han sin erfarenhet förvandlad till klichéer, och pressas sedan ännu mer av denna erfarenhet. Han kan inte objektivisera sig själv så att han kan iakttaga, och långt mindre då värdera, det han upplever, långt mindre då det han inte upplever. Följaktligen ledsagas han genom sin livsupplevelse inte av den inre diskussion som kallas reflexion, utan av ett slags omedveten, imiterande monolog. Han har inga egna planer och projekt; han uppfyller de existerande rutinerna. Han överskrider aldrig det han är i varje givet ögonblick, eftersom han aldrig höjer sig över sin miljö, aldrig kan göra det. Han är inte verkligt medveten om sin dagliga erfarenhet och dess verkliga normer: han flyter, han följer vanor och rutiner, hans beteende är resultatet av en planlös blandning av de förvirrade normer och kritiklöst uppfattade förväntningar som han har övertagit från andra som han inte längre verkligen känner eller litar på, om han nu ens någonsin gjort detta.

Han tar saker för givna, han gör det bästa av situationen, han försöker se framåt i tiden — ett år eller ett par, kanske, törhända rentav längre om han har barn eller amorteringar att sköta — men han frågar sig aldrig på allvar: Vad är det jag vill ha? Hur skall jag kunna få det? En allmän, vag optimism genomsyrar honom och håller honom uppe, då och då avbruten av små sorger och besvikelser som snart är glömda och begravda. Han är en prudentlig tråkmåns, i deras ögon som misstänker att det kan vara något på tok med masslivsstilen i det storstadsjäkt där 'att komma sig upp' är en till det yttre mycket populär sysselsättning. Efter vilka normer bedömer han sig själv och sina strävanden? Vad finns det som verkligen betyder något för honom? Var finns denne mans ideal?

Han förlorar sin självständighet och vad värre och viktigare är, han förlorar själva sin önskan att vara självständig; faktiskt har han inte ens något grepp om tanken på att vara en självständig individ med eget tänkande och sitt eget genomtänkta sätt att leva. Inte så att han tycker om eller ogillar det liv han själv för; frågan står helt enkelt aldrig fram för honom, skarp och klar, och alltså är han inte bitter och inte förtjust i villkor och händelser. Han anser att han helt enkelt bara vill ha sin andel av det som finns omkring honom, med minsta möjliga besvär och med mesta möjliga nöje.

Den ordning och inriktning som kan finnas i hans liv är helt i överensstämmelse med yttre rutiner; i övrigt är hans vardagserfarenheter ett vagt och allmänt kaos — trots att han själv ofta inte är medveten om den saken, eftersom han, noga räknat, inte upplever eller iakttar sina egna erfarenheter. Han formulerar inte sina önskningar; de nästlas in i honom. Och inne i massan förlorar han den mänskliga varelsens självsäkerhet — om han nu någonsin har ägt något sådant. För livet i ett massamhälle skapar osäkerhet och befrämjar vanmakten; det gör människorna otrygga och allmänt nervösa; det isolerar individen från den solida gruppen; det krossar de fasta gruppnormerna. Människan i massan handlar utan mål och uppfattar det hela som meningslöst.

Tanken på ett massamhälle antyder direkt tanken på en maktelit. Föreställningen om en allmänhet för däremot tanken till den liberala, frihetliga traditionens samhälle utan någon maktelit, eller i varje fall med skiftande eliter utan någon konsekvent suveränitet. För om en äkta allmänhet är suverän, så behöver den ingen herre; men massorna är, fullt utvecklade, suveräna bara i ett eller annat folkomröstningsögonblick av krypande dyrkan av en elit bestående av härskande kändisar. Själva den politiska strukturen hos en demokratisk stat kräver en allmänhet; och demokraten måste i sin retorik hävda att denna allmänhet är maktens suveräna ursprung och säte.

Men nu har vi, med tanke på alla de krafter som har stärkt och centraliserat den politiska ordningen och gjort de moderna samhällena mindre politiska och mer administrativa; med tanke på de gamla medelklassernas omvandling till något som kanske inte ens bör kallas medelklass; med tanke på alla dessa masskommunikationer som inte kommunicerar i ordets verkliga bemärkelse; med tanke på denna segregation i storstäderna som är motsatsen till gemenskap; med tanke på bristen på frivilliga organisationer som verkligen förenar allmänheten i gemen med maktens centra — vad vi står inför är förfallet hos en uppsättning allmänheten som är suverän endast i ordets allra formellaste festtalarmering. Därtill finner man i många länder att de rester av sådana allmänheter som alls finns kvar håller på att skrämmas ihjäl definitivt. De förlorar sin vilja till förnuftigt övervägda beslut och handlingar, därför att de inte besitter de hjälpmedel som tarvas för sådana beslut och handlingar; de förlorar sin känsla av politisk delaktighet därför att de inte är delaktiga; de förlorar sin politiska vilja därför att de inte kan se något sätt att förverkliga den.

Toppen i det moderna amerikanska samhället blir allt mera enad och förefaller ofta medvetet samordnad; en maktelit har framträtt på samhällets högsta höjd. Mellannivåerna karakteriseras av en fritt flytande uppsättning av balanserande krafter, som hamnat i ett dödläge; mitten förenar på intet sätt bottnen med toppen. Och botten i detta samhälle är politiskt fragmenterad och till och med som passivt faktum allt mera maktlös; ett massamhälle håller på att träda fram därnere.

14. Den konservativa andan

Om vi alls skall våga anta att nuets Amerika bör vara ett demokratiskt samhälle, är det till det intellektuella skiktet vi måste söka oss om vi vill veta något om makteliten och dess beslut. För demokrati innebär att de som får bära följderna av besluten har tillräckligt kunnande — för att inte tala om makt — att hålla beslutfattarna ansvariga för deras handlande. Var och en måste kunna lita sig till det vetande han kan få av andra, för ingen människa kan av egen erfarenhet känna mer än en liten del av de samhälleliga världar som numera påverkar henne. Större delen av vår erfarenhet är indirekt och, som vi redan sett, utsatt för allehanda förvrängningar. Opinionsskaparna har i alla tider levererat porträtt av den egna tidens och platsens elit. Och liksom de verkligheter de antas föreställa, förändras också dessa porträtt; faktiskt har i vår egen nutid många gamla porträtt reviderats och många helt nya har målats.

På sista tiden har man härvid varit mindre inriktad på att lära känna verkligheten bättre, och i

stället gått in för att betjäna en egendomligt konservativ anda som tagit överhanden bland porträttmålarna. De bilder de nu erbjuder oss föreställer inte en elit med oansvarig makt över tidigare oanade medel och möjligheter till makt och manipulerande, utan snarare en gles skara av förnuftiga män, som överväldigats av händelseutvecklingen och nu gör sitt bästa i en svår situation. Den anda som har fött dessa porträtt är i långt mindre grad avsedd att rättfärdiga den verkliga elitens verkliga makt, eller klokheten i dess beslut, än att försörja dess talesmän. De bilder man förväntar sig att vi skall ta på det allra största allvaret är antingen helt irrelevanta till maktens och maktelitens fakta eller också är de helt enkelt bara privata fantasier, som snarare tjänstgör som emotionella hyenden för små kotterier av bekvämt installerade författare, honorerade eller inte, än som ett diagram över alla dessa krafter som i vår egen tid har nått en sådan uppenbar höjdpunkt i den amerikanska makteliten.

Ändå har forskarna, medvetet eller omedvetet, sökt efter lämpliga föreställningar om denna elit. Men de har inte funnit några och inte heller lyckats skapa några. Vad de har funnit har i stället varit en brist på intellekt och moral i vår tids offentliga liv, och vad de har lyckats skapa är bara variationer på deras egen konservativa stämning. En stämning som väl lämpar sig för människor som lever i en materiell hausse, en nationalistisk jubeltid, ett politiskt vacuum. Längst in i alltsammans finns en vetskap om maktlöshet utan skärpa och bitterhet och en känsla av pseudomakt byggd på ren självbelåtenhet. Genom sitt uppmjukande av den politiska viljan gör denna anda det möjligt för människorna att acceptera offentligt fördärv utan någon privat upprördhet, och att ge upp själva det centrala målet för den västerländska humanismen, detta mål som bars upp så starkt i 1800-talets amerikanska erfarenhet: den arroganta tanken på att förnuftet bör få styra människans öden.

De som trevar efter ideologier som förklaring till sin konservativa anda vill gärna förankra denna inställning — och sig själva också — i någon fast tradition. De har en känsla av att de på något sätt har blivit lurade av liberalismen, progressivismen, radikalismen, och är litet rädda och uppskrämda. Det förefaller som om det som många av dem önskar vore ett samhälle av klassisk konservativ typ.

Konservatismen i dess klassiska form är givetvis traditionalism som blivit medveten om sig själv och utarbetad, argumentativ och förnuftigt förklarad. Den innefattar också tanken på ett slags 'naturlig aristokrati'. Förr eller senare måste alla som försöker koppla av från den mänskliga rationalismens hårda spänning ta upp ett neoburkianskt försvar av en traditionell elit, för en sådan elit är dock sist och slutligen en grundläggande premiss för varje äkta konservativ ideologi.

De mera öppet uttryckta — och därmed också mindre framgångsrika — försöken att finna eller uppfinna en traditionell elit för dagens Amerika verkar vid närmare betraktande snarare som bara hoppfulla påståenden och ingenting annat, lika irrelevanta för den moderna verkligheten som de är oanvändbara som vägledningar i det politiska beteendet. Den konservative tror — skriver Russell Kirk — att (1) 'den gudomliga avsikten styr samhället', eftersom människan är ur stånd att med förnuftet fatta de väldiga krafter som råder. Följaktligen måste förändringar ske mycket långsamt, eftersom 'försynen är förändringens rätta redskap' och proberstenen på en statsman är hans 'kännedom om den verkliga tendensen hos försynens samhälleliga krafter'. Den konservative har (2) en förkärlek för 'det traditionella livets mångfald och mysterium', kanske först och främst därför att han tror att 'traditionen och en sund partiskhet' stävjar människans övermodiga vilja och arkaiska impulser. Därtill kommer att (3) 'samhället längtar efter ledning' och att den konservative anser att det finns 'naturliga olikheter' människor emellan som åstadkommer en naturens egen ordning av klasser och makter.[1]

[1] Se Russell Kirk: *The Conservative Mind* (Henry Regnery, Chicago, 1953), spec. kapitel ett. Mr Kirk diskuteras närmare i Mills: 'The Conservative Mood', Dissent, vintern 1954. En vänligt sinnad vägledning i *Conservatism in*

Traditionen är helig; genom den framträder försynens verkliga samhälleliga avsikter; följaktligen måste vi låta traditionen bli vår vägledare. Allt som är traditionellt representerar tidsåldrarnas samlade vishet och vad mera är — det existerar på grund av en 'gudomlig avsikt'.

Naturligtvis måste vi fråga oss hur vi skall kunna veta vilka traditioner som är försynens redskap. Vilka av de händelser och förändringar vi ser omkring oss beror på en gudomlig avsikt? Exakt i vilket ögonblick blev *the Founding Fathers'* medvetna anordningar och idéer traditionella och därmed också heligförklarade? Och måste man verkligen tro att det amerikanska samhället — före den progressiva rörelsen och före nya givens reformer — representerade någonting i stil med vad den klassiska konservatismen skulle kalla ordningar och klasser byggande på 'naturliga olikheter'? Om så inte är fallet, var finns då den modell som den klassiska konservatismen vill få oss att hylla och hur ser den ut? Och representerar de individer som för närvarande bemannar de politiska och ekonomiska institutionerna i detta land den försynens avsikt man söker? Och hur skall vi kunna veta om de gör det eller inte?

Den konservative försvarar det irrationella hos traditionen mot det mänskliga förnuftets krafter; han förnekar det legitima i människans försök att själv personligen behärska sitt eget öde och kollektivt bygga upp sin egen värld. Hur kan han då föra in förnuftet som ett sätt att välja mellan traditioner och människor, och som ett sätt att avgöra vilka förändringar som är försynens skickelser och vilka som är onda? Han kan inte ge oss någon förnuftig vägledning i valet av vilka ledare som har fattat försynens avsikter och vilka som är reformivrare och nivellörer. Inom denna uppfattning ryms ingen säker norm som kan hjälpa oss att avgöra vilka tävlande som är äkta.

Och dock finns svaret alltid till hands, om också inte alltid så klart: om vi bara inte bryter ner den naturliga ordningen i klasser och makternas hierarki, så har vi alltid överordnade och ledare som kan ge oss svaren på frågorna. Om vi bara bevarar dessa naturliga distinktioner, och rentav också blåser nytt liv i äldre sådana, så kan ledarna avgöra. Till syvende och sist står den klassiska konservatismen där med en enda princip — principen att man tacksamt accepterar att låta sig ledas av en uppsättning män, som denna lära betraktar som en heligförklarad elit. Om de där männen också fanns där i allas åsyn, så skulle den konservative åtminstone vara socialt uppriktig och inte sväva på målet. Då skulle denna längtan efter en klassisk tradition och en konservativ hierarki kunna tillfredsställas. För den skulle vara öppet och synbart förankrad i auktoriteten hos en aristokrati, och denna aristokrati skulle vara helt påtaglig för sinnena som själva idealmodellen för privat uppträdande och offentligt beslutande.

Och det är just på den punkten som de konservativt inställda amerikanska skribenterna blir generade och förvirrade. Förlägenheten beror delvis på rädslan för att ställas inför den allt genomsyrande liberala retoriken, medan förvirringen i huvudsak beror på två enkla fakta om den amerikanska överklassen i allmänhet och maktens högre kretsar i synnerhet:

De som sitter däruppe lämpar sig inte alls som förebilder för den konservativa förträffligheten. Och inte heller hyllar de själva någon ideologi som lämpar sig för allmänkonsumtion.

Amerikas superrika har kulturellt sett alltid tillhört de superfattiga; de enda sysselsättningar där de kunnat tjäna som modeller och förebilder har varit de rent materiella sysselsättningarna att tjäna pengar och äga pengar. Den materiella framgången är den enda grund varpå de kan bygga sin auktoritet. Naturligtvis skulle man kunna båda upp litet nostalgi över de gamla familjerna och deras 'sista utvägar', men den sortens bilder anses i allmänhet väga rätt lätt, eftersom de snarare tillhör ett glittrande förflutet än ett allvarligt nu. Vid sidan av de

---

America ges i Clinton Rossiters bok med denna titel (Knopf, New York, 1955).

gammalrika och på väg att tränga ut dem finner man nu den nationella glamourn hos de syntetiska celebriteterna, som ofta gör en dygd av sin kulturella fattigdom och politiska analfabetism. Dess yrkeskändisar är rent definitionsmässigt snarare ett slags snabbt övergående stjärnor från massmedias förströelsedetalj än individer som kan räkna med auktoritetens prestige därför att de själva förkroppsligar traditionens kontinuitet. Och vad de nyrika beträffar, så är de Mexikanska multimiljonärerna alltför naiva och de bolagsrika alltför inblandade i den högre omoral som vi kommer till så småningom. Och ser man på bolagens chefstjänstemän, så finner man att ideologier över huvud taget — 'både konservativa och andra — är något alldeles för overkligt och icke matnyttigt för dem; och förresten har de ju sina anställda som kan snacka som attan i den liberala jargonen, och också gör detta — så varför skulle de då axla de konservativa principernas börda? Vartill kommer att det ju faktiskt bokstavligt talat är ett direkt villkor för framgång inom Amerikas politiska ekonomi att man lär sig att använda, och det ordentligt ändå, den liberala retorik som är den minsta gemensamma nämnaren för alla ordentliga och framgångsrika talesmannaskap.

Och följaktligen finns det inga figurer på toppnivå som de konservativa vetenskaparna kan hylla som förebilder, som framstår som en slående kontrast till den liberala förvirring de så gärna skulle vilja 'brännmärka, och som med största nöje både kan och vill göra de nya konservativa trosföreställningarna till sina. Här finns ingen förkapitalistisk, förliberal elit som kan utnyttjas, ens som ett ljuvt och nostalgiskt minne; de konservativa har inga möjligheter att som sina europeiska kolleger ställa upp sådana överblivna rester från feodalismen, modifierade av tidens tand, och använda dem som kontraster till det kapitalistiska samhällets framgångsrika.

Alltså blir det svåraste problemet för de som talar för en amerikansk konservatism helt enkelt att spåra upp en uppsättning individer vars intressen den konservativa ideologin skulle kunna tjäna, och som i gengäld är redo att acceptera denna ideologi. Den klassiska konservatismen 'har alltid behövt den traditionens tjuskraft som representeras av sådana överlevande element från det förindustriella samhället som en aristokrati av ädlingar, ett bondestånd, en småborgerlighet med sina rötter i det gamla skråväsendet; och allt detta är saker och ting som aldrig har existerat i Amerika. För Amerika har alltsedan begynnelsen dominerats av bourgeoisien — och detta gäller både klass, status och makt. I Amerika har det aldrig funnits någon konservativ ideologi av den klassiska typen, och det finns inte något utrymme för en sådan nu heller.

De höga och mäktiga i Amerika vägrar att engagera sig för några acceptabla konservativa idéer och skyr faktiskt den konservativa retoriken som pesten. I den mån man alls kan frilägga något av själva den grundläggande drivfjädern hos bolaglighetens konservativa talesmän, så skulle det väl vara strävan att offra politiken som en autonom sektor för människans vilja och ersätta den med ett fritt och godtyckligt bolagsvälde, utövat av de bolagliga institutionerna och deras nyckelmän. De har ingen som helst kontakt med dessa källsprång för det moderna konservativa tänkandet, som så många amerikanska intellektuella med hoppfull håg och fantasi försökt koppla ihop dem med. Det är varken Burke eller Locke som är själva urkällan till den tunna lilla ideologi som den amerikanska eliten verkligen har slutit till sitt hjärta. Dess ideologiske profet är Horatio Alger.[2] Det är tänkespråken om att arbeta och segra, om strävan och framgång, som har burit upp dem medan de avlagt sina mannaprov i den ädla konsten att grabba åt sig så mycket som möjligt. De har aldrig utvecklat det medvetande om sin nya makt de kan råka känna till någon medveten ideologi. De har aldrig behövt möta någon opposition byggd på idéer, som verkligen stått i utmanande kontrast till den liberala retorik som också de själva utnyttjar som standard-PR. Kanske är det aldrig så lätt att vara 'konservativ' som just när det inte finns någon verklig känsla av det konservativa nuet som ett alternativ till hur

[2] Jfr Kenneth S. Lynn*: The Dream of Success* (Little, Brown, Boston, 1955), sid. 216.

framtiden kan komma att utformas. Även om man kanske inte kan säga att den amerikanska konservatismen, sådan den representeras av rikedomens och maktens män, är omedvetenheten personifierad, så kan man åtminstone tryggt hävda att de konservativa ofta är lycksaligt aningslösa.

Och följaktligen har fyrtio- och femtiotalets konservativa skribenter haft ännu mindre närkontakt med de ledare eller utformare av politiken som de skulle vilja påverka eller rättfärdiga, än vad trettiotalets radikala skribenter hade med sina.[3] Både till höger och i centern är det PR-verksamheten som får fylla det eventuella behovet av en 'ideologi', och PR är någonting man köper. Och just nu känner vår rikedoms- och maktelit inget som helst behov av någon ideologi, minst av allt då en ideologi bestående av klassisk konservatism.

Men trots detta kan man ändå lunka på och försvara den amerikanska eliten och överklasserna i allmänhet och det system där de har vunnit sådana framgångar i synnerhet. Detta är inte längre lika populärt bland de författare som inte är vare sig hyrda, skribenter eller akademiska brödskrivare, även om varenda liten tendens eller chans att följa med en sådan ström genast och ivrigt tas av de som är det. Därtill faller alla idéer om 'förvaltarskap' fortfarande alltid i god jord, särskilt bland bolagsvärldens chefstjänstemän, och varenda vecka som går bevisar man grundligen med opinionsunder

sökningar och diagram att Amerikas näringsliv är det bästa i världen. Men den sortens uttryckliga och oförbehållsamma försvar tillfredsställer ändå inte de som trånar efter en klassisk konservatism — för att kunna användas måste ett sådant försvar skildra eliten som dynamisk, och följaktligen kan den inte göras till något ankare för traditionerna. Tvärtom måste den kapitalistiska eliten enligt detta försvar hela tiden bestå av self-made men, som krossar traditioner till höger och vänster medan de kämpar sig upp till toppen endast och allenast genom sin egen personliga duglighet.

Men om alltså den klassiska konservatismen, tryggt förankrad i en allmänt erkänd elit, inte är helt möjlig i sinnevärlden i dagens Amerika, så betyder detta ingalunda att vetenskapare med konservativa drömmar skulle stå helt utan möjlighet att ge uttryck för dessa drömmar. I sitt behov av en aristokrati uttrycker de sig ofta grandiost vagt om hur deras drömmars aristokrat ser ut. De generaliserar helt enkelt föreställningen och gör den snarare moralisk än samhälleligt klar och entydig. I den 'sanna demokratins' eller 'liberalkonservatismens' namn tänjer och tänjer de på själva betydelsen hos termen 'aristokrati' — deras 'naturliga aristokrati' har ingenting att göra med existerande samhälleliga ordningar, samhällsklasser eller makthierarkier; deras aristokrati blir en spridd ordning av moraliskt överlägsna individer snarare än en fullt iakttagbar samhällsklass. Den sortens idéer är tämligen populära just nu, eftersom de tillfredsställer den konservativa andan utan att kräva att man svär den just nu existerande uppsättningen 'aristokrater' tro och lydnad. Detta gäller för Ortega y Gasset, och det gäller också för Peter Viereck. Den sistnämnde skriver till exempel att det inte är 'den aristokratiska klassen' som är värdefull utan 'den aristokratiska andan' — som med sin takt och ton och *noblesse oblige* är 'öppen för alla, oavsett klasstillhörighet'.[4] Andra har försökt finna en väg och möjlighet att trygga sig till en sådan uppfattning nästan i hemlighet, utan att uttrycka den rent ut, genom att utnyttja den som en latent förutsättning medan de skriver om 'massan' och inte eliten. Detta är emellertid en farlig väg, eftersom den går på tvärs mot den liberala retoriken som kräver att man alltid skall stryka medborgarna medhårs.

Men detta att generalisera den aristokratiska andan och tömma den på allt samhälleligt

---

[3] När senator Taft strax före sin död tillfrågades om han hade läst Russell Kirks bok, svarade han att han sällan hade tid att läsa böcker. Se 'Robert Taft's Congress' och 'Who Dares to Be a Conservative?' *Fortune*, augusti 1953, sid. 95, 136.

[4] Se Peter Viereck: *Conservatism Revisited* (Scribner's, New York, 1950) och José Ortega y Gasset: *The Revolt of the Masses*, 1932 (New American Library, New York, 1950, svensk övers.: Massornas uppror).

innehåll är dock inte helt tillfredsställande, eftersom det inte ger några allmänt godtagna kriterier på vem som tillhör eliten och vem som inte hör dit. En självutväljande elit kan inte vara något tryggt ankare. Vartill kommer att den sortens generaliseringar lever och verkar helt vid sidan av den reellt existerande maktvärlden och följaktligen är politiskt irrelevanta.

Både det öppna försvaret av de som är på väg upp genom *status quo* och försvaret för en inbillad aristokratisk anda, hamnar dock sist och slutligen i en elit som inte alls är tryggt fixerad i traditioner och hierarkier, utan tvärtom är dynamisk och ständigt växlande och oavbrutet kämpar sig upp till toppen i ett expanderande samhälle. Det finns helt enkelt ingen socialt — och långt mindre någon politiskt — erkänd traditionell elit och det existerar inte heller några traditioner som med litet fantasi kan formas och lindas kring en sådan elit. Vartill kommer att 'tradition', vad det än kan innebära i övrigt, i varje fall inte är någonting som man kan skapa; allt man kan göra är att hålla på traditionen och vidmakthålla den där den redan existerar. Och i dagens samhälle existerar det ingen magisk trollformel i form av fortlevande traditioner, som kan sättas som en fast grund för nuets samhälle. Följaktligen går det inte att röra ihop storhet med vanlig enkel varaktighet, och inte heller med en inbördes tävlan mellan olika värderingar som avgörs genom ett rent uthållighetsprov.

Men den konservativa andan är stark, nästan lika stark som den allestädes närvarande liberala retoriken, och det finns ett sätt att tillfredsställa dem båda två. Man vägrar helt enkelt att se toppen sådan den verkligen är, och vägrar också att föreställa sig att det skulle existera ett toppskikt som är lättare att försvara. Man förnekar helt enkelt att det alls existerar någon elit, eller ens någon överklass, eller hävdar åtminstone att dessa, i den mån de alls existerar, inte spelar någon som helst roll i det amerikanska sättet att leva. Om man bara kan hålla styvt på den saken, så kan man sedan i lugn och ro helt hänge sig åt sin konservativa anda, utan att behöva associera den med vare sig den reellt existerande eliten eller någon inbillad aristokrati.

De konservativa av den smärtfria liberala skolan förväxlar ofta önsketänkande med verklighet när de skriver om överklassen. De visar en utpräglad benägenhet för att antingen förvisa eliten till det förflutna eller också splittra upp dess element i nuet. På 1800-talet riktade liberalerna in sig mot framtiden och förvisade eliten till förfluten tid; på 1900-talet har de, hårt pressade av det envisa nuet, gärna betraktat eliterna som så splittrade att de måste betraktas som maktlösa.[*] Vad makten angår, så är det ju faktiskt ingen som verkligen fattar besluten; så låt oss alltså falla tillbaka på den officiella och formella bilden av den representativa styrelseformen. Och vad rikedom och höga inkomster beträffar, har ju sådant ändå ingen avgörande betydelse, även om det kanske kan påverka själva andan i samhället såsom sådant. Och förresten är alla människor här i Amerika rika nuförtiden. Det är denna helt oseriösa liberalism som är själva nervcentrat för den nuvarande konservativa andan.

Frågan är väl om inte den amerikanska liberalismens retoriska seger och intellektuella och politiska sammanbrott är den allra viktigaste faktorn för denna konservativa anda, både som orsak och verkan. Uppenbart är ju att den 'liberalism' som härskade på trettiotalet, under efterkrigstiden helt har förlorat det politiska initiativet. Under denna eras ekonomiska högkonjunktur och militära terror har en liten grupp primitiva politiker på maktens mellannivå på bästa sätt utnyttjat det nya amerikanska skräckspöket, befriat inrikespolitiken från allt rationellt innehåll och på ett skrämmande och avgörande sätt sänkt den allmänna känslighetsnivån. De har gått till storms mot den nya givens och den rättvisa givens politik, försökt skriva om dessa presidenturers historia och förnekat och bestritt själva den biografiska sanningen om de som engagerade sig i denna politik. Och de har gjort allt detta på ett sätt som klart avslöjar hur de siktat in sig på den värkande statusbitterheten bland de nyrika klasser som, sedan de under och efter andra världskriget skaffat sig icke föraktliga rikedomar, ändå

[*] Jag har redan tidigare både presenterat och analyserat denna romantiska pluralism. Se kap. elva: Balansteorin.

inte fått den prestige och vunnit den makt och det inflytande de anser sig berättigade till.*

Den småskurna högern har snarare vädjat till de status-frustrerade än till de ekonomiskt missnöjda. Den har gjort det genom att angripa den etablerade prestigens symboler, människor och institutioner. Redan i sin framstöts första begynnelseskede lyckades den nästan krossa ett av den gamla överklassens inre citadell – utrikesdepartementet – och när den stod på höjden av sin karriär kunde dess ledare, sedan han först skällt ut en general i armen, roa TV-publiken över hela landet med åsynen av hur arméministern, medlem av en gammalrik familj, vanärades i ett offentligt gräl med nihilister utan någon ställning alls.

Dessa figurer har fört ut till allmän kännedom en helt ny definition på vad som menas med patriotism och lojalitet mot det egna landet – för dem betyder detta lojalitet mot enskilda ligor som ställt sig över statens hävdvunna legitimationer och uppmanat dess personal att göra sammalunda. De har uppenbarat för alla vilken central roll i de statliga sammanhangen som numera beretts åt den hemliga polisen och hemliga 'undersökningar', så till den grad att skarpsinniga iakttagare redan har börjat tala om ett skuggkabinett som i stor utsträckning baserar sin ställning på sådana nya maktmedel som telefonavlyssning, privatdetektiver och utpressning. De har dramatiskt visat hur känslolivet urholkats hos en befolkning som i en generations tid oavbrutet och i ständigt allt högre grad utsatts för den grälla banaliseringen av de olika massmedia för underhållning och förströelse. De har visat upp för allt folket både den högre omoralen och andefattigdomen hos de utvalda kretsarna på topp- och mellannivå. Och de har riktat strålkastarljuset på en skrämd och förvittrande liberalism, som matt och kraftlöst försvarar sig mot ett gäng politiska gangsters hänsynslösa raseri.

Medan trettiotalsliberalismen svettades under utskottsförhören blev liberalerna med valda mellanrum påminda om hur nära själlöshetens rand de själva hade kommit. Hela det etablerade borgerliga samhällets statusbyggnad låg under eld, men eftersom det här i Amerika inte existerar någon det förflutnas tjusning hos den byggnaden, och eftersom de som en gång varit liberaler och vänstersinnade inte kan se någon framtid bortom den, har de blivit rädda ända in i märgen inför själva ondskan i de attacker de utsätts för, och deras politiska liv har snävrats in till en försvarsinriktad ängslans smala knivsegg.

Efterkrigsliberalismen har utarmats organisationellt. Mellankrigsåren då liberalismen satt vid makten avvitaliserade de självständiga liberala grupperna, torkade ut gräsrötterna, gjorde de äldre ledarna beroende av det federala centrum och ledde till att inga nya ledare utbildades ute i landet. Nya given efterlämnade ingen liberal organisation som kunde vidareföra ett klart utformat liberalt program; dess verktyg blev inte ett nytt parti utan bara en löslig koalition inne i ett gammalt sådant, en koalition som snabbt föll samman åtminstone vad de liberala idéerna angick. Vartill kom att den nya given förbrukade arvet av liberala idéer, banaliserade dem genom att formulera dem som lagar; den förvandlade liberalismen till en uppsättning förvaltningsrutiner som måste försvaras i stället för ett program att kämpa för.

Den moraliska byxångest som drabbat efterkrigsliberalerna har lett till att de inte vågat försvara någon vänsterinställning, inte ens någon kämpande liberal inställning; deras defensiva hållning har lett till att de numera först och främst hyllar 'de medborgerliga friheterna' under hänvisning till att Sovjetryssland minsann inte håller sig med några sådana. Faktiskt har många av dem varit så upptagna av att hylla de medborgerliga friheterna att de tyvärr inte har hunnit försvara dem; och vad än viktigare är – de flesta av dem har varit så upptagna med att försvara de medborgerliga friheterna att de inte haft vare sig tid eller lust att använda sig av dem. 'Förr i världen var', anmärkte Archibald MacLeish någon gång mot slutet av fyrtiotalet, friheten 'någonting man använde sig av ... men nu har den blivit någonting man sparar – någonting som man lägger undan och skyddar precis som sina övriga ägodelar – som

* Se kap. två: Den lokala societeten.

ett kontrakt eller en obligation som man förvarar i bankfacket.'[5]

Det är tryggare att hylla de medborgerliga friheterna än att försvara dem; mycket säkrare att försvara dem som en formell rättighet än att använda dem på ett politiskt effektivt sätt. Till och med de som är allra redobognast att kullkasta dessa friheter gör det i allmänhet i friheternas eget namn. Och det är ännu lättare att försvara någons rättighet att ha använt sig av dem för åratal sedan än att själv våga säga något nu och göra det med kraft och myndighet. Försvaret av de medborgerliga friheterna – till och med försvaret av att de utövades för ett decennium sedan – har blivit många liberalas och en gång i världen vänstervridna vetenskapares huvudsysselsättning. Vilket alltsammans är ett tryggt och ofarligt sätt att avleda sina intellektuella strävanden från den politiska eftertankens och de politiska havens farliga område.

Efterkrigsliberalernas defensiva hållning har också dragit in dem i själva nervcentrum för både elitens och plebejernas oro och nervositet kring Amerikas ställning i dagens värld. Roten till den oron är inte bara helt enkelt de internationella spänningarna och mångas fruktansvärda, vanmäktigt hjälplösa känsla av att ett nytt krig måste komma förr eller senare. Därtill kommer också ett speciellt bekymmer, som allvarligt oroar många amerikaner. Förenta staterna är inbegripet i en hård tävlan med andra nationer, i första hand Ryssland, där kampen gäller de olika nationernas prestige. Det som står på spel i denna tävlan är den amerikanska musiken, litteraturen och konsten och — i en något högre mening än vad man vanligen brukar inlägga i detta ord — själva den amerikanska livsformen. Förenta staternas ekonomiska, militära och politiska makt överträffar i hög grad dess inflytande på det kulturella planet. Vad Amerika kan peka på i utlandet är makt; men vad det inte kan peka på, vare sig hemma eller i utlandet, är kulturell prestige. Den saken har drivit många liberaler till vad man skulle kunna kalla Det Nya Amerikaförhärligandet,[6] ett förhärligande som inte bara bygger på deras djupt kända behov av att försvara sig med nationalistiska begrepp gentemot den småskurna högern, utan också på en tvingande drift att söka upprätthålla Amerikas kulturella prestige utomlands.

Men denna defensiva hållning och organisationella utarmning täcker inte hela historien om hur den amerikanska liberalismen blev så riskfri för de rika och mäktiga. Det senaste halvseklet har liberalismen genomgått en moralisk och intellektuell tillbakagång av imponerande mått. Som ett uttryck för ideal är och förblir den klassiska liberalismen, precis som den klassiska socialismen, en del av den sekulära traditionen i det västerländska samhället. Men som *retorik* har liberalismens nyckelord blivit den politiska vokabulärens minsta gemensamma nämnare; och med denna retoriska seger, där de mest olikartade inställningar allesammans hävdas och försvaras i samma liberala ordalag, har liberalismen tänjts ut så till den grad att den inte längre kan betraktas som ett användbart sätt att klarlägga frågor och definiera en bestämd politisk inställning.

Den väldiga mångfald och räckvidd som utmärker livet i Amerika, inkluderar inte någon motsvarande mångfald och räckvidd i det politiska språket, och än mindre i de politiska valmöjligheterna. I den retorik de använder har alla tänkbara talesmäns intressen långt mera gemensamt än det lilla som skiljer dem åt. Trots att det bara är liberalerna som verkligen enar vad de säger, använder allesammans en liberal retorik. Klichén om Amerika som ett innerst inne progressivt, till och med radikalt land, har en reell grundval bara på det tekniska området,[*] och, på diverse underliga sätt, också i de moder som gäller för underhållnings- och

[5] Archibald MacLeish: 'Conquest of America', *The Atlantic Monthley*, augusti 1949.

[6] Exemplen på denna hyllningskör är generande många och lätt-hittade. Tyvärr är inget av dem värt att studeras mera i detalj; för att få en bild av vad jag tänker på, så se för all del Jacques Barzun: *God's Country and Mine* (Little, Brown, Boston, 1954). Ett mindre skriande exempel representeras av Daniel J. Boorstin: *The Genius of American Politics* (University of Chicago Press, Chicago, 1953); beträffande diverse spridda hyllare, se *America and the Intellectuals* (*Partisan Review* Series, New York, nr 4, 1953).

[*] Härmed vill jag ingalunda antyda att Förenta staterna skulle vara det *ledande* landet när det gäller teknisk

nöjesindustrierna. Dessa har varit så 'dynamiska' och 'radikala' att de har skapat det typiskt amerikanska fenomen som skulle kunna kallas upphetsande avkoppling: Dessa båda ytskikt av livet har ofta, både hemma och i utlandet, misstolkats som det dynamiska och progressiva Amerika, och sålunda fått överskyla den reella verkligheten. Nämligen att Amerika är ett konservativt land utan någon konservativ ideologi. Den intellektuella slappheten i landets politiska liv är just av det slaget att den kan glida fram alldeles utmärkt på den liberala retorikens yta. Men samtidigt som liberalismen som retorik har blivit en mask som täcker alla möjliga politiska uppfattningar, har den blivit irrelevant som samhällsteori och vilseledande som optativt modus. Inga försök att revidera liberalismen till en *teori* om de moderna samhällsförändringarnas mekanik har lyckats vräka undan den 1800-talsstämpel som vilar över den. Liberalismen som samhällsteori vilar tryggt på föreställningen om ett samhälle i automatisk balans.

Just föreställningen om den stora balansen är i alla sina varierande former numera den förhärskande sunt förnuft-inställningen till de offentliga angelägenheterna. Den framstår också som den vanligaste maktteorin bland de akademiska sociologerna; och därtill är den också viloplatsen för den konservativa andan, sådan denna upprätthålls av den liberala intelligensian. Denna anda kan inte artikuleras som klassisk konservatism; den kan inte baseras på en förkapitalistisk, långt mindre då en förindustriell grund, och den kan inte använda sig av bilden av ett samhälle där auktoriteten legitimeras av traditionalism i en erkänd aristokrats uttolkning.

I sin intellektuella utformning är den konservativa andan bara en omformulering av den klassiska liberalismen i vårt alltigenom oklassiska 1900-tal; den är föreställningen om ett samhälle där auktoriteten nått ett minimum därför att samhället styrs och leds av den magiska marknadens autonoma krafter. Den klassiska konservatismens 'försyn' blir till liberalismens generaliserade 'osynliga hand' som styr marknaden, för i sin sekulära täckmantel refererar försynen till en tro på att de oavsiktliga följderna av många viljors handlande skapar ett mönster, och att detta mönster bör få forma sig självt. Följaktligen kan man då tryggt hävda att det inte finns någon elit, att det inte finns någon härskande klass, att det inte finns några mäktiga centra som behöver försvaras. I stället för att söka rättfärdiga en elits maktställning genom att skildra eliten i ett så fördelaktigt ljus som möjligt, förnekar man bara blankt att det alls finns någon som helst samling människor, någon klass, någon organisation som sitter inne med någon verkligt avgörande makt. På så sätt kan den amerikanska liberalismen utan svårighet fås att underhålla den konservativa andan. Det är i själva verket just dominansen för den sortens liberala termer och antaganden som gör att makt- och rikedomseliten inte har något behov av en öppet konservativ ideologi.

Den romantiska pluralismens[*] största lockelse för de konservativt inställda är att den helt onödiggör varje öppet rättfärdigande av de män som skenbart leder de offentliga angelägenheterna. För om de alltså lever i ett slags ömsesidig balans, där var och en av dem i realiteten är helt maktlös, då kan ju ingen uppsättning högre kretsar och inget av de medgörliga institutionella arrangemangen göras ansvariga för det som händer och beslutas. Följaktligen är varje allvarlig politisk strävan bara en illusion, som förnuftiga personer visserligen kan iaktta med intresse men absolut inte kan engagera sig i moraliskt.

Detta är den politiska innebörden av dagens konservativa anda; innerst inne rör det sig alltså om en oansvarig form av pretentiös prudentlighet. Egendomligt nog — med tanke på att det gäller en konservativ anda — är det inte något slags nostalgiskt snobberi det rör sig om, utan tvärtom ett utslag av ett-steg-före-det-allra-senaste-andan, vilket Innebär att vi står inför ett

---

uppslagsrikedom; tvärtom anser jag att dess produkter i allmänhet inte kan jämföras med de tyska eller engelska, till vare sig utformningen eller kvaliteten.

[*] Se kap. elva: Balansteorin

snobberi som inte bygger på traditionen utan på modets nycker.[7] De som ägnar sig åt det här tänker inte för en nation, eller ens om en nation; de tänker av och för sig själva. I sina självvalda kotterier sitter de där och bekräftar varandras inställning, som därmed blir snobbistiskt instängd och hamnar helt vid sidan av den hårda verkligheten med beslutfattandets praktik och maktens verklighet.

Följaktligen bör man helt korrekt kunna anta att den konservativa andan är ett lekfullt litet mode, en leksak som några välmående skribenter pysslar med under en period av materiellt välstånd. Det står klart att den förvisso inte innebär något allvarligt menat försök att åstadkomma en sammanhängande bild av den värld vi lever i och de krav vi kan ställa på den som politiska människor — konservativa, liberaler eller radikaler. Det är varken ett intellektuellt samfund eller en uppsättning frisinnade allmänheter som föreskriver villkoren för de frågor och konflikter, beslut och åtgärder, som skapar vår tids historia. Denna kombination av liberal retorik och konservativ inställning har i själva verket fördunklat svåra och väsentliga frågeställningar och möjliggjort en historisk utveckling som klarar sig utan idéer. Denna inställnings och denna retoriks allmänna utbredning innebär att tänkandet, i varje något så när mera omfattande betydelse av detta ord, har blivit i stort sett irrelevant för den synliga politiken, och att intellektet i efterkrigstidens Amerika har tagit ut skilsmässa från verkligheten.

Naturligtvis har de småskurna konservativa varit lika ur stånd att erövra makten som de administrativa liberalerna har varit i stånd att behålla den. Medan de här båda lägren ägnat sig åt ordrika strider nere på. maktens mellannivåer, har mindre pratsamma och mer sofistikerade konservativa tagit hand om den politiska makten. Följaktligen har de liberala och de forna vänsterelementen i sin intrig med den bullersamma högern i själva verket försvarat dessa etablerade konservativa, medan de var uppslukade av konflikten med sitt eget vänstervridna förflutna, och har förlorat varenda stödjepunkt för ett effektivt försvar mot de himmelsskriande anklagelserna från den småskurna högerns sida. Bolagens, krigsmaktens och statens elit har politiskt och ekonomiskt och militärt i hög grad kunnat dra fördel av den småskurna högerns vilda konster, så. till den grad att denna, ofta alldeles omedvetet, har tjänstgjort som dess politiska stöttrupper.

Det är i detta sammanhang med materiellt välstånd, där den demagogiska högern angivit tonen för den allmänna känslonivån; där de mer sofistikerade konservativa i all tysthet vunnit den etablerade makten genom en seger som i stort sett inte ens diskuterats; där de liberala idéer som blev officiell politik på trettiotalet nu stulits och banaliserats av främmande händer; där de liberala förhoppningarna omsorgsfullt trappats ner till tom retorik genom trettio år av retoriska segrar; där radikalismen tappat luften helt och de radikala förhoppningarna stenats till döds genom trettio år av nederlag — det är i det sammanhanget som den konservativa andan gjort sig bred bland de observanta vetenskaparna. Från deras sida kommer inga krav och inga reservationer, och inget motstånd mot de monstruösa beslut som fattas utan någon djuplodande och allmän debatt, faktiskt utan någon debatt alls. Därifrån kommer ingen opposition mot det fräckt odemokratiska sätt varpå de höga militära och civila myndigheternas politik helt enkelt bara genomförs som *faits accomplis*. Därifrån kommer ingen opposition mot den allmänna själlösheten i alla dess former eller mot de krafter och individer som lägger hyende under den. Men framför allt — från dessa kunniga och lärda män framförs föga eller ingen opposition mot att man skiljer kunnandet från makten, känsligheten från maktens män, ingen opposition mot skilsmässan mellan intellektet och verkligheten.* Och följden har blivit att maktens män nu kan befalla utan att behöva svepa sig i någon ideologisk täckmantel alls, att politiska beslut genomförs utan föregående politisk debatt och

[7] Se den slutgiltiga genomgången av David Riesman och hans verk av Elizabeth Hardwick: 'Riesman Considered', *Partisan Review*, september/oktober 1954, sid. 548ff.

* Se kap. femton: Den högre omoralen.

utan politiska idéer, och att de högre kretsarna i landet har kommit att framstå som själva inkarnationen av det amerikanska systemet med organiserad oansvarighet.

Man får dock inte föreställa sig att de små och fåtaliga allmänheter som fortfarande finns kvar, eller ens de amerikanska massorna, skulle dela de intellektuellas konservativa anda. Men man får inte heller räkna med att de har någon riktig och medveten bild av den amerikanska eliten. De föreställningar de har är tvetydiga, bygger snarare på status och rikedom än på makt, och är tämligen moraliska på ett politiskt småskuret sätt.

Moralisk misstro mot de höga och mäktiga är ju en gammal amerikansk sed. Ibland, som på trettiotalet, gäller den misstron i första hand de bolagsrika — som på den tiden kallades de ekonomiska rojalisterna; ibland, som under perioderna mellan krigen, gäller den amiraler och generaler; och i alla tider och vid alla tidpunkter hyser man åtminstone en viss misstro mot politikerna.

Naturligtvis måste man i sådana här sammanhang helt bortse från valkampanjernas fantastiska önskedrömmar och vilt utslungade anklagelser. Men ändå ger den tämligen envisa uppmärksamhet man ägnar åt sådana saker som 'korruptionen' inom staten och affärslivet uttryck för ett tämligen stort och allmänt engagemang i den allmänna moralen och den personliga hederligheten bland de högt uppsatta, och tyder på att detta har varit ett djupare liggande bekymmer i nästan alla områden av livet i Amerika.

Och detta gäller inte bara för de direkt ekonomiska institutionerna utan också för de militära och politiska; det gäller för eliten i dess egenskap av ledare för dessa stora institutioner och eliten i dess egenskap av privatpersoner. Och massor av små avslöjanden, som allesammans ytterligare ökat på den moraliska oron hos de som fortfarande är i stånd att känna sådana bekymmer, har kommit med bistra antydningar om hur allmän och spridd den offentliga omoralen faktiskt tycks vara.*

---

* För några år sedan ertappades några av de noga utvalda och sållade unga männen på West Point — centralpunkten för det högre militära livet i Amerika — med att fuska i examen. I andra högre läroanstalter har akademiska basketbollag låtit sig mutas till uppgjorda matcher av oärliga bookmakers. I New York har flickor från högst respektabla hem köpts för några hundra dollar av bolagschefer på galej, som furnerats med dessa flickor av rika playboys som uppträtt som rena hallickar. Både i Washington och andra större städer har personer på höga poster tagit emot mutor och givit vika för påtryckningar. I september 1954 hade man avslöjat cirka 1 400 fall av oskäliga vinster, som kammats in under fyrtiotalets senare hälft; företag som byggt åt eller investerat i Federal Housing Administration och dess hyreshusbyggen hade fått in inteckningar på långt mer än vad husen kostade och stoppade det överskjutande i fickan — ett rent netto på hundratals miljoner dollar. Statstjänstemän och entreprenörer, eau girls — tre för fyrahundra dollar — och betalade fiskesemestrar ingick i behandlingen. Och under andra världskriget kunde ju vem som helst med pengar och de rätta förbindelserna skaffa sig så mycket svart bensin och dito kött han ville. Och under en presidentvalkampanj nyligen nådde den allmänna misstron nya och cyniska höjder, när samtliga de ledande kandidaterna till landets högsta ämbeten fann sig nödsakade att redovisa sin privata ekonomi för allmänheten.

De små, snabba investeringarna med de stora, snabba vinsterna blomstrar som aldrig tillförne i det illegala affärslivet. Dussintals med sådana industrier florerar i hägnet av den ökade brottsligheten efter Koreakriget. Världens banker har bildat en särskild organisation för att bekämpa den stigande vågen av förskingringar: 'För att säga det rent ut', skriver New York Times, 'så ligger det helt enkelt så till att fler människor stjäl mera pengar från bankerna än någonsin tidigare.'[8] Knarkhandel och rån, förskingring och falskmynteri, skattefusk och butikssnatteri — allt betalar sig bättre än någonsin tillförne.

Klart uttryckt: brott lönar sig, om det bara organiseras på en ordentligt affärsmässig basis. Det är ett allmänt känt faktum numera att de amerikanska gangsters helt enkelt är den specialiserade personalen i landsomfattande företag, med kartellavtal sinsemellan och goda förbindelser med de lokala myndigheterna på olika håll. Men än viktigare än det faktum att de illegala ligorna nu har blivit till välorganiserade industriföretag är att tjugotalets 'hoods' under fyrtio- och femtiotalet har förvandlats till affärsmän som äger hotell och brännerier, kurorter och transportbolag. Bland medlemmarna av detta framgångens brödraskap betyder detta att stå i straffregistret bara att man inte känner de rätta personerna.[9]

Den undre världens organiserade brottslighet innebär att man drivit in absurdum den individualistiska filosofin om framgång med alla medel, likgiltigheten för det allmänna bästa, dyrkan av profiten och laissez faire-staten.

Vilka element inom de högre kretsarna — och vilka element som gärna skulle vilja räknas dit — har egentligen undgått att besmittas av denna omoral? Kanske är alla de fall som för ett kort ögonblick hamnar i uppmärksamhetens strålkastarljus bara marginella — eller bara de som åkte fast. För känslan finns ju att alla de här fallen liksom bara symboliserar något långt mera och större, att de går mycket djupare och att deras rötter numera har brett ut sig ordentligt inom de högre kretsarna i detta land. Men den där känslan skingras och försvinner snart igen inför massunderhållningens trumeld. För den amerikanska misstron mot de höga och mäktiga är en misstro utan doktriner och utan någon politisk brännpunkt; det är en misstro som allmänhetens stora massa upplever som en serie avslöjanden, som man mer eller mindre cyniskt väntat sig allesammans. Korruption och omoral, i stor och i liten skala, är reella fakta i fråga om de högre kretsarna, ofta till och med karakteristiska fakta om många av dem. Men den stämning som nu är förhärskande i dagens amerikanska samhälle karakteriseras också av bristen på intresse hos allmänheten när den konfronteras med dessa fakta. Vår tids korrumperade offentliga liv uppväcker ingen effektiv moralisk indignation bland folket; den gamla medelklassmoralismen har i dagens Amerika ersatts av den högre omoralen.

Nittiotalets utnyttjande plutokrat och korrupta politiska maskineri ersattes så småningom i det allmänna medvetandet av tjugotalets okultiverade kälkborgare och landsortsbo, som i sin tur ersattes av trettiotalets ekonomiska rojalister och deras kohorter. Alltsammans var negativa nidbilder; den första av stadsbornas glupskhet, sedd genom indignerade och bonde-moraliska glasögon; den andra av det tanketomma babbitteriet sett av de storstadsskikt som ersatt de moraliska principerna med storstadens sätt att leva; och den tredje och något suddigare av den forne plutokraten, som nu utvecklats i systematisk och opersonlig riktning.

Undre världen är en integrerande del av den amerikanska kulturen som 'täcker behovet av varor och tjänster som juridiskt definieras som olagliga, men ändå röner stor efterfrågan bland respektabla personer ... Den är en integrerande del av vårt ekonomiska, politiska, juridiska och samhälleliga liv ... Det är i den meningen vi har de brottslingar vi förtjänar.'[10]

För New Jerseybankiren Harold G. Hoffmann lönade sig brottet. Han blev borgmästare, kongressledamot, guvernör i sin stat; först efter hans död år 1954 upptäckte man att han genom ett decennium hade försnillat 300 000 dollar av delstatens pengar och dessutom spelat med i delstatspolitikens moralitet genom att vara grundligen insyltad i ett nät av korruption, där han hade sällskap med allmänt respekterade banker och försäkringsbolag och diverse personer på höga poster. Militärbutikerna har sålt 'sådana omilitära varor som minkpälsar och dyrbara smycken' till priser långt under detaljhandelspriserna. Välgörenhetsorganisationer har avslöjats som skumma mjölkkor för privatpersoner. I februari 1954 åtalades arton privatpersoner och sju företag för att ha lurat staten på pengar vid en försäljning av överskottsfartyg. Bland de åtalade märktes Julius C. Holmes, tidigare minister vid amerikanska londonambassaden och särskild rådgivare till utrikesministern. Lokala fackföreningspampar har berikat sig genom utpressning och mutor och direkt stöld ur fackföreningskassorna. Respektabla föreståndare för privatsjukhus har köpt aspirin i parti för 9:83 dollar och sålt till patienterna för 600 dollar. Generalmajor Roderick Allen använde i mars 1954 1 200 dollar av krigsmaktens pengar till en kennel åt sina privata sibiriska slädhundar. Och de som läser inte bara tidningarna — varifrån ovanstående uppgifter är hämtade allesammans — utan också affärspublikationerna — vet att fram till 1954 hade 214 anställda vid skatteverket och goda vänner till dessa åtalats för diverse brott vid fyrtiotalets mitt, och 100 av dem dömts — däribland den federala regeringens uppbördschef. Och landet över betraktar skattesmitarna inom överklassen och den högre medelklassens varje vår som en inbjudan till en ny uppvisning i uppfinningsrik lögnaktighet och eleganta bedrägerier. Avslöjandena från de högre djupen nådde ett slags höjdpunkt, när arméministern och hans medhjälpare våren 1954 trasslade in sig med en senator och hans medhjälpare. McCarthyutskottets förhör med representanter för armens berövade, som vi redan varit inne på, en rad högre tjänstemän och senatorer varje skymt av värdighet och status. Alla officiella masker slets bort och två uppsättningar toppkretsar avslöjades som praktexempel på den småskurna omoralen; för det föreföll ju som om båda parters väl underbyggda anklagelser var fullständigt sanna.

[8] *The New York Times*, den 7 december 1952, sid. 3F.

[9] Om brottet som storföretag, se de olika rapporterna från Kefauverförhören 1950, spec. *Third Interim Report of the Special Committee to Investigate Organized Crime in Interstate Commerce*, 82nd Congress, 1 st Session, report 307.

[10] Alfred R. Lindesmith: 'Organized Crime', Annals of the American Academy of Political and Social Science, september 1941, i förkortad form i Leonard Broom och Philip Selznick: *Sociology – A text with Adapted Readings* (Row, Peterson, Evanston, Illinois, och White Plains, New York, 1955), sid. 631.

Men fyrtio- och femtiotalets bolagsrika, i deras ekonomiska och politiska aspekter — av dem finns det inte längre några sådana klichéer; i stället möts de av ett tämligen cyniskt accepterande, rentav av en hemlig beundran hos massamhällets folk. Det finns inga allmänt omfattade nidklichéer av de bolags-rika och de politiska outsiders; och om någon sådan skulle dyka upp i det folkliga bildskapandet, så slås den snart ut av den 'framåtblickande', energiske, stubbklippte amerikanske pojken som bolagsdirektör.

Och med tanke på tillståndet i massamhället finns det ingen orsak att räkna med något annat. De flesta av dess invånare låter sig distraheras av status, av avslöjandena om mer småskuren omoral, och av den 'machiavellism för småfolket' som är den politiska upprorsandans bleka död. Kanske skulle allting ha varit annorlunda om det intellektuella samfundet inte hade varit så genomsyrat av den konservativa andan, inte varit så behagligt lågmält, så uppslukat av den nya förnämiteten hos många av dess medlemmar. Men med tanke på de reellt rådande förhållandena inom såväl massamhället som det intellektuella samfundet, är det inte svårt att förstå varför den amerikanska makteliten inte håller sig med någon ideologi och inte heller känner något behov av en sådan, varför dess välde är så fritt från idéer, varför den inte ens försöker försvara och rättfärdiga sina manipulationer. Det är de mäktigas andefattigdom som är vår tids verkliga högre omoral; för intimt förknippad med den finner vi den organiserade oansvarighet som just nu är det allra viktigaste kännetecknet på det amerikanska bolagsmaktsystemet.

15. Den högre omoralen

Frågan om den högre omoralen kan varken inskränkas till den politiska sektorn eller uppfattas som i första hand en fråga om korrumperade individer inom i grunden friska institutioner. Den politiska korruptionen är bara en sida av en långt allmännare omoral; den nu förhärskande nivån av moralisk känslighet är inte bara en fråga om korrumperade individer. Den högre omoralen framstår som ett systematiskt drag hos den amerikanska eliten; det faktum att den numera blivit allmänt godtagen är ett väsentligt drag hos massamhället.

Naturligtvis kan det finnas korrumperade individer också i friska institutioner, men när institutionerna som sådana korrumperar många av de individer som lever och verkar inom dem måste de vara korrumperade i sig själva. I och med bolagseran blev de ekonomiska förbindelserna opersonliga — och direktörer kände och känner mindre personligt ansvar. I affärslivets, 'krigaridets och politikens korporativa världar blir det personliga samvetet allt mera urvattnat — och den högre omoralen institutionaliseras. Här är det inte längre 'bara fråga om en korrupt förvaltning inom bolagen, krigsmakten eller staten; det rör sig om ett integrerande drag hos de bolagsrika som kapitalistiskt skikt, intensivt sammanflätat med den militära statens politik.

Ur den synpunkten är den viktigaste frågan när det gäller till exempel ärelystna unga politikers kampanjfonder inte om dessa politiker själva är moraliskt okänsliga, utan om någon ung man inom den amerikanska politiken, 'som har nått så långt så snabbt, alls kan ha åstadkommit den saken utan att äga eller skaffa sig ett mer eller mindre avtrubbat samvete. Många av problemen kring 'manschettkriminaliteten' och den allt slappare allmänna moralen, kring högprisprostitutionen och den utdöende personliga hederligheten, är problem som hänger samman med en rent strukturell omoral. Här rör det sig inte längre bara om svaga karaktärer som råkat illa ut i en farlig miljö. Och många människor är åtminstone vagt medvetna om hur det faktiskt ligger till. När de får höra talas om något nytt exempel på denna högre omoral, säger de bara:

'Jaha, en till som har åkt fast', och antyder därmed sin upp. fattning om att de fall som avslöjas inte alls är några ovanligheter, åstadkomna av udda typer, utan bara symptom på ett allmänt utbrett tillstånd. Och det finns goda och bevis-kraftiga indicier på att de har rätt. Men vad är

det då för tillstånd som de här historierna är symptom på?

Vår tids moraliska otrygghet beror på att de gamla normerna och värderingarna för rättskaffenhet och heder inte längre har något grepp om bolagsålderns män och kvinnor, och inte heller har ersatts av några nya normer och värderingar som skulle kunna ge moralisk mening och godkännande åt det sätt de måste handla på i bolagens tjänst. Det ligger ingalunda så till att massan uttryckligen har förkastat de normer den fått; snarare att dessa normer har urholkats för så många. Det finns inte längre några moraliska normer för vad man kan acceptera, men inte heller några för vad som måste förkastas. Dessa människor är som individer moraliskt försvarslösa; som grupper är de politiskt likgiltiga. Det är denna allmänna brist på engagemang man egentligen menar när man säger att 'allmänheten' är moraliskt förvirrad.

Men naturligtvis är det inte bara 'allmänheten' som är moraliskt förvirrad på det här viset. 'Det officiella Washingtons tragedi är', kommenterar James Reston, 'att det ideligen törnar ihop med de överblivna resterna av gamla politiska sedvanor och nernötta institutioner, men inte längre kan leva på den gamla tro som var den fasta grunden för allt det där. Det klamrar sig fast vid det dåliga och förkastar det förblivande. Det påstår sig tro, men tror inte på någonting alls. Det kan fortfarande de gamla texterna men har glömt melodin. Det är invecklat i ett ideologiskt krig men kan inte ens definiera sin egen ideologi. Det fördömer den ateistiske fiendens materialism, men förhärligar sin egen.' [1]

De bolagsrika utövar numera en ofantlig makt i de ekonomiska och politiska institutionerna, men har aldrig behövt skaffa sig moraliskt godkännande och samtycke från de människor de behärskar. Vartenda naket egenintresse, varenda ny och obekräftad och ovedertagen maktgrupp från bolagsvärlden, farmarblocket, arbetarrörelsen och de statliga organen, som vunnit makt och inflytande under de båda senaste generationerna, har gått fram under moraliskt klingande slagord. För vad finns det väl som inte görs i folkets och det allmännas heliga namn? Allt eftersom de där slagorden tappar orken hittar man idogt och flitigt på nya, som i sin tur också de banaliseras så småningom. Och hela tiden har man dessa ständigt återkommande ekonomiska och militära kriser som sprider skräck och tvekan och oro och ger ny aktualitet åt detta ivriga sökande efter moraliskt rättfärdigande och höviska ursäkter.

'Kris' är numera ett utnött ord, eftersom så många människor på höga poster har åkallat dess namn som en täckmantel för sina egna underliga åtgärder och handlingar; i själva verket är det exakt tvärtom frånvaron av kriser som är själva den springande punkten för den högre omoralen. För verkliga kriser innebär situationer där människorna ställs inför verkliga alternativ, alternativ vilkas moraliska betydelse är klar nog att kunna diskuteras offentligt. Den högre omoralen, den allmänna förtvining som drabbat de gamla värdenormerna och oansvarighetens organisering har inte skett i samband med några offentliga kriser; tvärtom har de genomförts i hägnet av en smygande likgiltighet och en tyst urholkning.

Den allmänt förhärskande bilden av de högre kretsarna är bilden av eliten betraktad som celebriteter. När vi diskuterade de professionella kändisarna var vi också inne på hur de härskande makteliterna ingalunda skaffat sig monopol på den nationella ryktbarhetens klara rampljus. Den delar det landet över med kändisvärldens banala eller onaturliga berömdheter, som därmed tjänstgör som en bländande rullgardin som döljer maktelitens verkliga makt. I samma grad som publiciteten och ryktbarheten oavbrutet och i första hand riktas mot dessa professionella kändisar, slipper makteliten utsätta sig för den. Följaktligen blir denna elit mindre iögonenfallande i samhället just genom denna statusdelning; såvida man inte snarare skall uttrycka det sålunda att allmänheten ser den genom kändisen som roar och underhåller — eller äcklar, för det händer det också.

Bristen på varje fast moralisk ordning gör människorna i massan desto mer utsatta för att låta

[1] James Reston, *The New York Times*, den 10 april 1955, sid. 10E

sig manipuleras och distraheras av kändisvärlden. I sinom tid leder en sådan 'omvältning' av alla vädjanden och regler och värden som de utsätts för till misstro och cynism, till ett slags machiavellism för småfolk. På så sätt kan de åtminstone på avstånd avnjuta de bolagsrikes förmåner, kändisarnas nattliga konster och de superrikas sorglustiga liv.

Men mitt i allt detta finns det ändå ett gammalt gott amerikanskt värde som inte har sjunkit märkbart: penningens värde och värdet av de ting som kan köpas för pengar — allt det där verkar till och med i dessa inflationstider lika fast och förblivande som rostfritt stål. 'Jag har varit både rik och fattig', säger Sophie Tucker, 'och ni kan tro mig på mitt ord när jag säger att det bästa är att vara rik.'[2] Medan så många andra värden falnar och dör blir den stora frågan för amerikanerna inte 'Finns det någonting som pengar, använda på ett intelligent sätt, inte kan köpa?' utan 'Hur mycket av det som inte kan köpas för pengar är mer värderat och eftersökt än det som kan köpas för pengar?' Pengar är det enda absolut otvetydiga kriteriet på framgång, och framgång i dollar är alltfort det stora och allenarådande amerikanska värdet.

Överallt där penningen är högsta norm kommer mannen med pengarna att förr eller senare bli respekterad, oavsett hur han har skaffat sina pengar. En miljon dollar täcker över många synder, som det heter. Vad det gäller är inte bara att folk gärna vill ha pengar; det viktiga är att själva normerna bestäms av pengarna. I ett samhälle där den som tjänar pengarna aldrig har haft någon allvarligare rival i kampen om anseende och ryktbarhet, kommer själva ordet 'praktisk' att få betydelsen användbar för den privata vinningen, och 'sunt förnuft' blir liktydigt med förmågan att klara sig fint ekonomiskt. Jakten på penningen blir det högsta av alla värden och alla andra värden 'blir allt betydelselösare i jämförelse med just detta; och alltså blir människan moraliskt hänsynslös i jakten på lättförtjänta pengar och snabbväxande förmögenheter.

En stor del av korruptionen i Amerika — men inte hela — är helt enkelt bara ett utslag av den gamla strävan att först bli rik och sedan bli ännu rikare. Men i dag har själva den apparat vari den där gamla drivfjädern arbetar förändrats helt. På den tiden då både de ekonomiska och de politiska institutionerna var små och spridda — som till exempel i den klassiska national-ekonomins och den jeffersonska demokratins avsevärt enklare modeller — fanns det ingen som var mäktig nog att kunna ge eller ta emot verkligt stora favörer. Men när de politiska institutionerna och de ekonomiska möjligheterna är både koncentrerade och nära förbundna sinsemellan, då kan ett offentligt ämbete förvisso utnyttjas för privat vinning.

De statliga organen är inte värre besmittade av den högre omoralen än företagen. Politiska figurer kan ge ekonomiska förmåner bara om det finns ekonomiska figurer som gärna tar emot dessa. Och den ekonomiska människan kan söka nå politiska fördelar endast när det finns politiska figurer som kan ge sådana fördelar. Naturligtvis är publicitetens strålkastarljus starkare inriktat på de transaktioner som överhetens representanter gör sig skyldiga till, och detta med goda skäl. För eftersom man väntar sig mer av överhetens representanter, blir allmänheten mera besviken när inte heller de håller måttet. Affärsmännen antas redan från början ha enbart den egna vinningen som sin ledstjärna, och om de lyckas klara sig helskinnade över en sträcka juridiskt nattgammal is, så reagerar amerikanen i gemen närmast med en viss uppskattning över att de lyckades klara hyskan. Men i en kultur som är så grundligen genomsyrad av affärslivet som den amerikanska, inympas reglerna för affärslivet så småningom också i den statliga förvaltningen — och framför allt numera när så många affärsmän och företagare har gått in direkt i regeringen. Hur många bolagsdirektörer skulle verkligen kämpa helhjärtat för en lag som kräver en noggrann, offentlig granskning och redovisning av alla anställningskontrakt med direktörer och alla 'representationskonton'? De höga inkomstskatterna har lett till ett intensivt spel under täcket mellan de stora företagen och de högre chefstjänstemännen. Det finns många eleganta och komplicerade sätt att lura skatte-

[2] Sophie Tucker, citerad i *Time*, den 16 november 1953.

lagarnas anda och mening, det var vi redan inne på, och många ledande bolagsmänniskors konsumtionsstandard bygger mera på komplicerade förmåner och representationskonton än på lönekuvertets innehåll. Precis som förbudet på sin tid hänger lagarna om inkomstskatt och krigsregleringar helt i luften, utan stöd av några företagsmoraliska normer. Det är helt enkelt bara mot lagen att kringgå dem, men fint om man kan klara det. Lagar utan stöd i det allmänna rättsmedvetandet uppmuntrar till brott och vad än viktigare är: de främjar och driver fram en amoralisk, opportunistisk hållning.

Ett samhälle som i sina egna högre kretsar och sina mellannivåer i stor utsträckning uppfattas som ett enda myller av ‚smarta bedrägerier, skapar inte människor med någon inre moralisk resning; ett samhälle som bygger på opportunismen skapar inga känsliga samveten. Ett samhälle som låter 'framgång' vara liktydigt med stora pengar och ingenting annat och hela sin inställning fördömer misslyckandet som den yttersta den, som gör penningen till sitt högsta och absoluta värde, sådant samhälle skapar i stället den skicklige, amoraliske fifflaren och de skumma transaktionerna. Saliga äro de cyniska, ty de äger vad som tarvas för att vinna framgång.

I bolagsvärlden, i det politiska direktoratet och i allt större utsträckning också inom den uppstigande militära hierarkin, överallt betraktas cheferna för de stora hierarkierna och maktmaskinerierna inte bara som män som själva har vunnit framgång, utan också som personer som kan skapa andras framgång. De tolkar och tillämpar på andra individer framgångens kriterier. De som står omedelbart under dem själva är i allmänhet medlemmar av deras egna klickar, av deras uppvaktning, lika pålitliga som de själva. Men samtidigt är dessa hierarkier sinsemellan förenade på många och komplicerade sätt, och i varje klick finns det alltid några vilkas lojalitet i första hand gäller andra klickar. Lojaliteten kan vara personlig och den kan vara officiell, och det finns både personliga och opersonliga kriterier som avgör över den fortsatta befordran mot ärones höjder. Följer man karriären för någon medlem av de högre kretsarna, så följer man därmed också historien om hans lojaliteter. För det allt överskuggande och dominerande faktum när det gäller frågan om vad som krävs för att vinna framgång i dessa är att de helt bygger på att alla nya medlemmar väljs in av den egna kretsen. Faktum nummer två om dessa framgångens hierarkier är att de inte bildar en enda monolitisk struktur; i stället utgör de en komplicerad uppsättning av på olika sätt relaterade och ofta sinsemellan antagonistiskt inställda klickar. Och det tredje faktum som har betydelse i detta sammanhang är att det är ett utmärkande drag för varje sådan värld att yngre män som strävar efter framgång måste sträva efter att anpassa sig till de som väljer ut vilka som skall ha framgång.

Följaktligen har den amerikanska framgångslitteraturen för vilken den ekonomiska framgången givetvis är den stora framgångsfetischen — på senare år genomgått en signifikativ tyngdpunktsförskjutning när det gäller dess råd om 'vad som krävs för att vinna framgång'. De gamla sobra, personliga dygderna med viljekraft och hederlighet, ädelt sinnelag och medfödd oförmåga att säga 'ja' till den breda vägen med dess kvinnor, vin och tobak — denna sena 1800-talsbild har nu efterträtts av 'den viktigaste enskilda faktorn, den effektiva personligheten', som 'tilldrar sig uppmärksamheten genom sin charm' och 'utstrålar självförtroende'. I denna 'nya livsstil måste man kunna le ofta och vara en god lyssnare, hålla samtalet vid sådant som intresserar motparten och få den andre att känna sig viktig och betydande — och allt det där måste man göra på fullaste allvar och verkligen mena det. Kontakterna med andra människor har kort sagt blivit till en del av 'public relations', där man måste offra sitt jag på ett slags personlighetens marknad, i det enda syftet att vinna personlig framgång i bolagslivet.[3] Karriäristen i eliten, som måste bygga sin karriär på överlägsna meriter och hårt arbete, men samtidigt är beroende för sin framgång av invalet i en elit, ett inval som ofta bygger på helt andra skäl, tvingas hela tiden att söka övertyga andra — och sig själv också — om att han är

[3] Jfr Mills: *White Collar* (Oxford University Press, New York, 1951), sid. 259ff.

raka motsatsen till den han i själva verket är.'

De högre kretsarna i Amerika hävdar gärna och stolt att de är *selfmade men* allesammans. Detta är både deras 'bild av sig själva och reklamens ivrigt frampuffade myt om dem. De folkliga bevisen för sanningen i dessa påståenden bygger på anekdoter; de vetenskapliga bevisen antas vila på statistiska ritualer, som visar att varierande proportioner av männen i toppen är söner till män av lägre rang. Vi har redan varit inne på hur stor proportion av de olika elitkretsarna som består av folk som avancerat dit underifrån. Men långt viktigare än hur stor del av de högre kretsarnas medlemmar som stammar från de lägre klasserna är dock vilka kriterier som gäller för upptagandet i dessa kretsar, och vem som tillämpar dessa kriterier. En rörlighet uppåt innebär inte i sig ett högre värde. Även om de proportioner som gäller för närvarande kastades om, så att 90 procent av elitens medlemmar kom från arbetarfamiljer, skulle den rörligheten inte i sig innebära något värdefullt, om de kriterier som gäller för upptagandet i denna elit kvarstod oförändrade. Också de kriterier som ger tillträde till toppen måste vara värdefulla, och måste därtill tillämpas strikt och automatiskt, för att en sådan statistik — eller vilken statistik som helst — skall kunna 'bevisa något värdefullt. Föreställningen om att den som arbetat sig upp själv är på något sätt 'bra', medan den som har sin 'härkomst att tacka för alltsammans är mindre bra, rymmer en moralisk mening endast om karriären såsom sådan är självständig, om man måste klara sig själv som företagare. Och den skulle vara vettig och förnuftig också i en byråkrati där befordran bestäms genom avlagda examina. Men däremot svävar den alldeles i luften i ett system av korporativ självförnyelse.

Psykologiskt sett existerar det över huvud taget inte något sådant som en *self-made man*. Ingen människa skapar sig själv, och minst av allt medlemmarna av den amerikanska eliten. I en värld av bolagshierarkier väljs människor ut för befordran av sina överordnade inom hierarkin i enlighet med de kriterier dessa överordnade använder. Och vi har redan sett vilka kriterier som gäller för de amerikanska korporationerna. Människorna formar sig själva efter dessa kriterier, och skapas alltså av kriterierna, de förhärskande samhälleliga belöningarna. Samtidigt som det inte existerar någon *self-made man* i sinnevärlden, finns det däremot åtskilliga *self-used men* och det finns många sådana självförbrukade figurer inom den amerikanska eliten.

Så länge man håller sig med sådana regler och villkor för framgången ligger det ingenting hedrande i att börja som fattig och bli rik. Det är bara i sådana kulturer där sätten att bli rik är av det slaget att de kräver goda egenskaper eller leder till goda egenskaper som individuellt berikande innebär att den som lyckats med den saken kan betraktas som rent mänskligt framstående. I ett system med inval uppifrån spelar frågan om huruvida man var fattig eller rik när man började långt mindre roll som bevis för vad slags människa man är när man når toppen — vad invalen avslöjar är bara vilka principer som är vägledande för dem som väljer ut de som lyckas.

Det finns tillräckligt med människor nedanför de högre kretsarna som är tillräckligt medvetna om allt detta, för att det skall leda till en cynisk övertygelse om att det inte alls existerar något samband mellan förtjänster och ståndscirkulation, mellan duglighet och framgång. Det blir ett slags känsla av att framgången kräver skrupelfrihet, som avslöjas av sådana allmänt utbredda uppfattningar som 'det är bara ett enda ruffel och båg alltsammans' eller 'det viktiga är inte vad man kan utan vem man känner'. Massor av människor tar det numera som något självklart att framgång i samhället måste bygga på skrupelfrihet och allmän brist på moral.

En del iakttagare drivs av sin uppfattning om framgångens omoral till den av den akademiska sociologin dolt och förstulet framförda ideologin om de mänskliga relationerna inom industrin, och andra söker den andliga tröst som står att finna i den nyare resignationslitteraturen, den litteratur om hur man vinner frid i sitt sinne som i vissa nedkämpade kretsar ersatt den gamla, frenetiska framgångslitteraturen om konsten att avancera. Men oavsett reaktionen

matas denna känsla av prestationens omoral ofta in i den nivå av allmän sensibilitet som vi här har kallat den högre amoralen. Den gamla statyn av *the self-made man* är numera överhöljd med duvlort och ingen annan framgångens bild har lyckats inta dess en gång så aktade plats. Själva framgången deklinerar som den amerikanska modellen för överlägsenhet och förträfflighet, när den blir till bara ännu ett inslag i den högre omoralen.

Den moraliska misstron mot den amerikanska eliten — och den faktiskt existerande organiserade oansvarigheten — orsakas av den höga omoralen, men också av en vag känsla av att det råder en utbredd okunnighet på högre ort. En gång i världen var Förenta staternas ledande män både bildade och kunniga personer; på den tiden sammanföll makteliten och kultureliten i tämligen stor utsträckning, och där de inte sammanföll idkade de åtminstone flitigt umgänge med varandra. Kunskapen och makten stod i god och effektiv kontakt med varandra inom ramen för en kunskapsrik och effektivt verksam allmänhet; och vad än mera var — det var denna allmänhet som bestämde över en hel del av det som beslutades.

'Ingenting kan vara mer avslöjande', skriver James Reston, 'än att läsa protokollen från representanthusets debatt på 1830-talet om den grekiska frihetskampen mot Turkiet och från kongressdebatten om tvisten mellan Grekland och Turkiet år 1947. Den första debatten är värdig och vältalig, och talarnas argumentering förs säkert och väl från principen över exemplen till slutsatsen; den senare är en trist röra av allmänt käbbel, full av helt ovidkommande ting och vittnesbörd om bristande historiska kunskaper.'[4] George Washington kopplade på sin tid av med Voltaires brev och Lockes *On Human Understanding*; Eisenhower läser westernhistorier och deckare. För den människotyp som numera breder ut sig i de högre politiska, ekonomiska och militära kretsarna, tycks sammanfattningen och promemorian i stort sett ha ersatt inte bara all allvarligt syftande litteratur, utan också till och med tidningarna. Visserligen är det kanske bara vad man måste vänta sig, med tanke på den framgångens omoral som nu råder, men det känns i alla fall litet hotfullt att dessa människor numera till och med ligger under den nivå där de åtminstone skulle skämmas litet över sitt okultiverade val av avkoppling och andlig föda, liksom att det inte längre finns någon trygg och kultiverad allmänhet som har en sådan position att den genom sina reaktioner åtminstone skulle kunna sätta litet skamkänsla i dem.

Den amerikanska eliten har numera, vid 1900-talets mitt, utvecklats till en samling figurer som inte ens med bästa vilja i världen på något sätt skulle kunna räknas till någon som helst kulturelit, som inte ens kan betraktas som hyggligt bildade och kultiverade människor. Kunskapen och makten är på intet sätt förenade inom de härskande kretsarna; och när kunskapens män alls kommer i kontakt med de mäktiga, gör de det inte som jämlikar utan som anställda. Maktens, rikedomens och ryktbarhetens elit upprätthåller inte ens en ytlig bekantskap med den kulturella, vetenskapliga och andliga eliten — bortsett från att det understundom händer att de mest utåtriktade elementen i utkanten av dessa båda världar kan mötas i kändisvärlden.

Man försöker få folk att tro att de mäktigaste och rikaste i största allmänhet också är de klyftigaste eller, för att använda ett populärare uttryck, de 'smartaste'. De där föreställningarna stöttas upp med en massa små slagord om folk som 'undervisar därför att de inte kan handla' eller 'Om du alltså är så smart, hur kommer det sig då att du inte är rik?'[*] Men den enda

---

[4] James Reston, *The New York Times*, den 31 januari 1954, avdelning 4, sid. 8.

[*] Bernard Baruch, en man som tjänstgjort som rådgivare åt presidenter, sade nyligen: 'Det förefaller mig som om nationalekonomerna i regel ... tar för givet att de vet en förfärlig massa. Men om de verkligen visste så mycket, så skulle de ju ha alla pengarna och vi skulle inte ha några alls.' Och han har också sagt: 'De där människorna [nationalekonomerna] kan ta diverse fakta och siffror och föra ihop dem, men deras förutsägelser är inte värda ett dugg mer än våra. Om de verkligen vore det, så skulle de ha alla pengarna och vi skulle inte ha någonting alls.'[5]

[5] *Hearings Before the Committee on Banking and Currency*, United States Senate, Eighty-fourth Congress, First

verkligheten bakom de där 'kvicka' replikerna är att de som yttrar dem utgår från övertygelsen om att makt och rikedom är de högsta värdena för alla människor och särskilt för alla 'som är smarta'. De utgår också från att kunskap alltid måste betala sig i makt och rikedom, eller borde göra det, och att den verkliga proberstenen på om kunskapen är något värd är just att den betalar sig på det viset. De rika och mäktiga måste ju helt enkelt också vara de kunskapsrikaste, för hur skulle de annars ha blivit det de nu är? Men att påstå att de som når maktens höjder måste vara 'smarta' i betydelsen 'intelligenta', är detsamma som att påstå att makt är kunskap. Och att påstå att de som vunnit rikedom måste vara smarta, är detsamma som att påstå att rikedom är lika med kunskap.

Det faktum att sådana antaganden är så vanliga avslöjar dock en underliggande sanning; nämligen att folk i allmänhet, de vanliga människorna, trots allt fortfarande gärna vill förklara och rättfärdiga innehavet av rikedom och makt med hänvisningar till kunnande, intelligens och duglighet. Och dessa påståenden avslöjar också något om vad som hänt med den sortens erfarenhet som kunskapen nu har förvandlats till. Kunskapen betraktas numera i vida kretsar inte längre som ett ideal i sig; i stället uppfattas den som ett redskap, ett hjälpmedel. I ett samhälle byggt på makt och rikedom värdesätts kunskapen som ett redskap för makt och rikedom — och naturligtvis också som en krydda i samtalen.

Det kunskapen kan göra för den enskilde (ge honom klarhet om vad och vem han är, och göra honom fri) — det är det individuella kunskapsidealet. Det kunskapen kan göra för en kultur (genom att klarlägga dess rent mänskliga betydelse, och göra den fri) — det är det samhälleliga kunskapsidealet. Men i dag har det enskilda och det samhälleliga kunskapsidealet smälts samman och sammanförts till vad kunskapen kan göra för en skärpt kille — den för honom vidare på framgångens väg; och för en klok nation — den ger kulturell prestige och stöttar upp makten med auktoritet.

Kunskap ger sällan makt åt den som äger kunskap. Men den antagna, och hemliga, kunskapen hos vissa män på väg uppåt, och deras mycket fria bruk av sitt kunnande, kan få konsekvenser för andra individer som inte har makten att försvara sig. Kunskap i sig är ju varken god eller ond, och den kan användas både på gott och på ont. 'Onda män kan öka sitt vetande lika snabbt som goda', skrev John Adams en gång, 'och vetenskapen, konsten, den goda smaken, förnuftet och litteraturen används allesammans i det orättas tjänst lika väl som i det rättas.'[6] De där raderna skrevs 1790; och vi behöver bara se oss omkring för att inse att de i hög grad gäller än i dag.

Kunskapens och maktens verkliga problem är och har alltid varit lika med problemet om förbindelserna mellan kunskapens män och maktens män. Antag att vi valde ut de hundra mäktigaste männen i dagens Amerika, från alla maktområden, och ställde upp dem i rad. Och antag att vi sedan valde ut Amerikas hundra kunskapsrikaste män, från alla kunskapsområden, och ställde upp dem också i rad. Hur många män skulle finnas i *båda* de där leden? Naturligtvis skulle vårt urval i hög grad betingas av vad vi själva inlägger i begreppet makt och vad vi inlägger i begreppet kunskap — framför allt vad vi inlägger i begreppet kunskap. Men om vi tar orden i deras allra uppenbaraste och vanligaste betydelse, så skulle vi säkert upptäcka att mycket få individer, om ens någon, dök upp i båda grupperna, och lika säkert är att vi skulle ha funnit långt fler som stod i båda leden vid den tid då Förenta staterna grundades än vad vi kan finna i dag. För på 1700-talet ägnade sig maktens män, också i denna koloniala utpost, med iver och intresse åt lärdomen och de lärda mödorna, och många höglärda män satt på viktiga och betydande poster. Det förefaller mig som om vi skulle ha drabbats av en allvarlig och skrämmande nedgång på den punkten.

Man finner sällan eller aldrig numera makten och kunskaperna förenade i en och samma

---

Session (U. S. Government Printing Office, Washington, 1955), sid. 1001.

[6] John Adams: *Discourse on Davila* (Russell and Cutler, Boston, 1805).

person; men däremot omger sig maktens män gärna med folk som sitter inne med vissa kunskaper, eller åtminstone är mäkta erfarna i konsten att göra skickliga affärer. Den lärde har förvisso inte blivit någon filosof på tronen i detta land; men däremot har han ofta 'blivit rådgivare, och därtill rådgivare åt folk som varken är kungliga eller filosofer. Det är ett känt faktum att ordföranden för tidskriftsförfattarnas grupp inom amerikanska författarförbundet hjälpte en ledande senator att 'putsa upp de tal han höll under valkampanjen 1952', som Leo Egan uttryckte det i *New York Times* ett par år senare. Men det är inte vare sig vanligt eller naturligt att folk med kunskaper någonsin kommer i kontakt med maktens män. Banden mellan universiteten och regeringen är få och svaga, och där de alls finns består de i att den lärde uppträder som 'expert', vilket i allmänhet är detsamma som förhyrd fackman. Som de flesta andra i vårt samhälle är också den lärde beroende av sitt arbete för sitt levebröd, och detta används numera som en framstående metod att hålla hans tänkande i tukt och Herrans förmaning. När det tarvas andra och mäktigare mäns sympati och gillande för att man skall nå befordran och komma högre, blir det förvisso både viktigt och betydelsefullt att man aktar sig för att stöta sig med dessa män. Vilket innebär att de intellektuella, när de tjänar makten direkt — i en yrkeshierarki — ofta gör detta i en helt ofri ställning.

Demokraten utgår från att det existerar en allmänhet, och hävdar i sina tal att det är denna allmänhet som är maktens verkliga säte och källa. Men för att en demokrati skall fungera krävs två saker: en artikulerad och kunnig allmänhet, och politiska ledare som, även om de inte själva är några lärdomsljus, åtminstone känner ett vettigt och förnuftigt ansvar inför den kunniga allmänhet som existerar. En demokratisk ordning kan råda endast när både allmänheten och ledarna dels är mottagliga för förnuftsskäl och dels känner ansvar, och för att en sådan ordning skall kunna existera krävs att kunskapen såsom sådan uppfattas som något viktigt och väsentligt av allmänheten. För att intellektet skall kunna sätta in sin förmåga i arbetet på de mänskliga angelägenheternas utformning, krävs att detta intellekt står på en fast och självständig grund, fri från och oberoende av makten. Detta är demokratiskt möjligt endast i sådana samhällen där det existerar en fri och kunnig allmänhet, som män med kunskaper och kunnande kan vända sig till, och som maktens män verkligen är ansvariga inför. Men dagens amerikanska samhälle leds inte av någon sådan allmänhet och av sådana män — varken på maktens eller kunskapens områden — och följaktligen har kunskapen ingen demokratisk relevans i dagens Amerika.

'Normalindividen' inom dagens högre kretsar är en intellektuell medelmåtta; han kan vara en samvetsgrann man, men det förhindrar inte att han dock är bara en medelmåtta och ingenting annat. Hans intelligens avslöjas bara av det faktum att han ibland faktiskt blir medveten om att han inte är vuxen de beslut han understundom ställs inför. Men normalt behåller han alla sådana känslor för sig själv, och hans offentliga uttalanden är fromma och sentimentala, bistra och modiga, optimistiska och skramlande tomma i sin allmänna floskulösitet. För att han skall vara öppen för en i& måste den vara snöpt och vulgariserad, hackad och malen och färdigtuggad och fördomsfull. Han är härskaren i telefonsamtalets, promemorians och sammandragets gyllene era.

När jag understryker själlösheten och medelmåttigheten hos dessa ledare menar jag naturligtvis inte att det inte kan finnas en del intelligenta individer ibland dem — men förvisso är intelligens ingalunda något oeftergivligt krav för att man skall få tillhöra dessa grupper. Men vad det här gäller är inte i första hand Intelligensens' fördelning — som om intelligensen vore ett slags homogen massa som kan förekomma i större eller mindre partier. Nej, vad det verkligen gäller är snarare vilken typ av intelligens, vad för slags intellekt, som utväljs och formas här. Vad det gäller är själva värderingen av reellt och 'självständigt sunt förnuft som själva det viktigaste värdet i en persons liv och karaktär och uppträdande. Och det är den värderingen som saknas i den amerikanska makteliten. I stället rör man sig med 'pondus' och 'omdöme', framgångsrika egenskaper som väger så oerhört mycket tyngre än skarpsinnighet

och intellektuell skärpa.

Omkring sig och under sig har den pondustyngde ledaren sina handgångna män bland maktens underhuggare som tilldelats rollerna som kunskapsrika fackmän, rentav som de som talar för honom eller åtminstone skriver hans tal: hans PR-män, hans spökskrivare, hans administrativa assistenter, hans sekreterare. Och i det sammanhanget får man inte glömma kommittéerna. De utökade beslutsmedlen har skapat en kris för själva fattningsförmågan hos det politiska direktoratet i detta land, och följden har blivit att obeslutsamheten ofta får besluta.

Nära förknippad med elitens brist på erfarenhetsmässig kunskap är den farliga utvecklingen mot ett expertvälde, inte bara som ett faktum utan också som en legitimation. När oppositionspartiets ledare nyligen kritiserat landets försvarspolitik och försvarsministern tillfrågades om vad han hade att säga om denna kritik, svarade han: 'Ni inbillar er väl inte att han är expert på dessa frågor?' När journalisterna envisades försäkrade han att 'de militära ledarna anser att det är riktigt, och det tror jag också', och när journalisterna sedan övergick till vissa bestämda fall tillade han: 'I en del fall får man helt enkelt hoppas på Gud.' Vad finns det egentligen kvar åt den politiska ledningen, när man så enkelt och arrogant överlämnar en så stor roll åt Gud och experterna? Och ännu mindre blir ju utrymmet för en offentlig debatt i något som när allt kommer omkring dock är en politisk och moralisk fråga minst lika mycket som den är en militär sådan. Men å andra sidan har ju tendensen ända sedan långt före Pearl Harbor gått mot avskaffandet av all debatt och oppositionens sammanbrott, under hänvisning till det enkla slagordet om att vissa saker måste vara höjda över partigränserna.

Det faktum att intellektet inte längre spelar någon egentlig roll i offentligheten har lett till än värre ting än att den politiska ledningen och dess rådgivande kretsar struntar i att ägna sig åt att odla sitt intellekt; det har också kommit att betyda att offentliga beslut och viktiga politiska riktlinjer inte fattas eller stakas ut på sådant sätt att de kan försvaras eller angripas, att de kort sagt kan diskuteras på ett intelligent sätt. Därtill bryr man sig ofta nog inte ens om att rättfärdiga dem intellektuellt. Allmän PR får ersätta en argumentering med förnuftsskäl; allehanda manipulerande och beslut utan diskussion ersätter den demokratiska auktoriteten. Alltsedan politiken på 1800-talet började ersättas av administration har viktiga och väsentliga beslut mer och mer börjat fattas utan föregående saklig debatt; i stället fattas de av Gud, experterna och folk som mr Wilson.

Statshemligheternas domäner utvidgas mer och mer, och samtidigt ökar det hemliga avlyssnandet och kontrollerandet av alla som skulle kunna avslöja offentligt det som allmänheten inte bör få veta, eftersom den tyvärr inte består av experter med klartecken från säkerhetspolisen. Hela serien av beslut rörande atomvapnens tillverkning och användande har fattats utan någon verklig offentlig debatt, och de fakta som krävdes för att en vettig sådan debatt alls skulle kunna föras har dolts och förvrängts från officiellt håll — man har inte ens dragit sig för direkta lögner i sammanhanget. I samma takt som de beslut som fattas blir allt mer ödesdigra och avgörande, inte bara för Amerikas folk utan bokstavligt talat för hela människosläktet, täpper man till alla källor till upplysningar, och de relevanta fakta som ligger bakom besluten (och till och med själva besluten!) hålls i sin politiskt bekväma egenskap av 'statshemligheter' borta från de annars så våldsamt flödande informationskanalerna.

Och samtidigt tycks den politiska retorik som rinner fram genom dessa kanaler sjunka allt längre mot bottnen när det gäller bildning och känslighet. Höjdpunkten på denna tanke-tomma propaganda för massorna, eller det som betraktas som 'massorna', lär väl förmodligen vara det demagogiska antagandet att om man bara upprepar vissa misstankar och anklagelser tillräckligt ofta, så får de så småningom rang, heder och värdighet av bevis — precis som en oavlåtligen framtrummad reklam för tandkräms- eller cigarrettmärken antas övergå i ett slags sanning så småningom. Den allra våldsammaste och högljuddaste av den propaganda som

hemsöker Amerika, den största och starkaste i varje fall om man mäter i omfång och högljuddhet, är den kommersiella reklamen för tvålar och cigarretter och bilar; det är sådana saker, eller åtminstone Deras Namn, som samhället lovsjunger allra högljuddast. Och det viktiga i det sammanhanget är att denna häpnadsväckande våldsamma propaganda för vissa varor ofta är direkt lögnaktig eller vilseledande, genom vad den underförstår eller utelämnar, genom den tonvikt den lägger och understundom direkt och rent ut; och den riktar sig långt oftare till magen eller könsorganen än till hjärnan eller hjärtat. Samtidigt som kommunikationerna till allmänheten från de som fattar de avgörande besluten, eller vill ha oss att rösta in dem på de poster där dessa beslut fattas, allt mer och mer börjar få samma inriktning på dumhet och lögn som den kommersiella propagandan och reklamen blivit ett sådant praktexempel på.

De ledande i dagens Amerika är snarare själlösa än dogmatiska. Dogmatism har i allmänhet inneburit att man på ett mer eller mindre krångligt och kringgående sätt försökt hävda och rättfärdiga vissa bestämda idéer och värden, och har sålunda dock inrymt vissa (om ock kanske stelbenta och skygglapps-försedda) drag av själ, intellekt, förnuft. Men det vi ställs inför nu är exakt raka motsatsen till någon som helst hjärnfunktion som offentligt verkande kraft; det vi ställs inför nu är ett direkt ointresse, rentav en rädsla för varje form av kunskap som skulle kunna verka befriande på det allmänna medvetandet. Och vad detta i sin tur möjliggör är dessa beslut utan något som helst sakligt rättfärdigande som intellektet kan studera och diskutera.

Den verkliga faran för Amerika är inte det barbariska oförnuftet hos sura politiska vildar — den stora faran är ministrarnas högt respekterade omdömesförmåga, presidenternas djupt kända plattityder, den fruktansvärda självrättfärdigheten hos uppriktiga unga amerikanska politiker från det soliga Kalifornien. Dessa män har ersatt intellektet med plattityder, och de dogmer som legaliserar dem är så allmänt godtagna att det inte finns någon förnuftets motvikt som kan sätta dem på plats. Den sortens människor är realismens egna tokskallar — de talar om verkligheten och har i dess namn byggt upp en paranoid verklighet som helt bär deras eget signum; de talar om pragmatism och har i dess namn projicerat en utopisk bild av kapitalismen. De har ersatt den ansvariga tolkningen av det som händer och sker med försök att tysta ner denna verklighet med högljudd och skriande PR, ersatt respekten för den offentliga debatten med ointelligenta idéer om psykologisk krigföring, ersatt den intellektuella dugligheten med det sansade, medelmåttiga omdömets smidighet, ersatt förmågan att tänka sig olika alternativ och bedöma deras möjliga konsekvenser med direktörernas slagställning.

Trots — eller kanske på grund av — att intellektet ostraciserats från de offentliga angelägenheterna, trots prestationens omoral och den organiserade oansvarighetens allmänna övervälde, drar de högre kretsarna god nytta av den totala makten hos de institutionella domäner de härskar över. För dessa institutioners verkliga eller potentiella makt tillskrivs dem själva, eftersom det är de som framstår som beslutfattarna. Deras ställning och verksamhet, till och med deras personer, helgas av denna föreställning; och kring alla högre maktpositioner svävar en prestigens halvskugga som milt vilar över det politiska direktoratet, de bolagsrika, amiralerna och generalerna. För hur futtiga och små de enskilda medlemmarna av eliten i ett samhälle än må vara, så förkroppsligar de dock i sig den prestige som utgår från detta samhälles maktställning.[*] Vartill kommer att få människor som når sådana höga poster särskilt länge kan

[*] John Adams skrev en gång mot slutet av 1700-talet: 'När man stiger upp till högsta ledet och beskådar dessa ledare; en adel som är i vart fall känd och aktad, kanske högaktad och älskad av en nation; furstar och konungar, mot vilka alla människors blickar riktas, vilkas minsta rörelse observeras och beaktas, så finner man att om dessa mäns känslor såras, kan följderna förvisso bli fruktansvärda, alldenstund en hel nations, och ibland många nationers, känslor såras samtidigt. Närhelst minsta förändring skett i deras inbördes ställning; närhelst någon som stått lägre upphöjs till något högre, så kommer, såvida detta inte skett tillfölje fasta och bestämda lagar, vilkas uppenbara anda och nödvändighet kan utplåna varje fläck av vanära, detta i allmänhet leda till sådana ting som krig, blodbad och hämnd ...'[7]

motstå frestelsen att i varje fall delvis basera sin bild av sig själv på den resonansbotten som utgörs av det kollektiv de leder. Eftersom individen uppträder som sitt lands, sitt företags eller sin krigsmakts representant, börjar han i sinom tid betrakta sig själv, sina yttranden och sina åsikter som uttryck för all den ära och härlighet som genom tiderna tillfallit den stora institution som han så småningom identifierat sig med. När han talar i sitt lands eller sin institutions namn, surrar all dess historiska ära och storhet också i hans egna öron.

Statusen har inte längre sina rötter i de lokala samfunden utan följer de stora hierarkierna, som allesammans griper över hela landet. Status följer de stora pengarna, till och med om det stiger en lätt doft av gangster från dem. Status följer makten, även om den saknar bakgrund. Under allt detta, nere i massamhället, raseras den gamla moralen och de traditionella status-barriärerna mer och mer och amerikanerna söker efter normer för storhet och förträfflighet i kretsarna däruppe, efter något de kan forma sig själva efter och använda som norm för sin egen självkänsla. Men det verkar som om det nuförtiden skulle vara lättare för Amerikas folk att finna sådana representativa idealgestalter i det förflutna än i nuet. Det är svårt att säga om detta beror på en verklig historisk skillnad eller på att det alltid är lättare att vara efterklok.[*] Hur som helst är det ett faktum att det knappast råder någon oenighet alls om sådana stora namn som Washington, Jefferson och Lincoln, men stor oenighet om de nu levande och verkande politikernas prestige. Det tycks vara avsevärt lättare att inse att stora mäns storhet när de väl är döda; den egna samtidens politiska ledare är bara politiker och ingenting annat; de kan vara större eller mindre, men de är inte stora, och därtill ser vi dem numera mer och mer i ljuset av den högre omoralen.

Men nu följer status alltså makten, och de äldre typerna av idealgestalter har ersatts av de framgångsrikas brödraskap de professionella chefstjänstemän som har blivit till den politiska eliten, och som nu är våra *officiellt* representativa personligheter. Det återstår fortfarande att se om de skall bli representativa också för massans förebilder och förhoppningar, eller om de skall gå samma väg som de bortkörda trettiotalsliberalerna. Deras framtoning är förvisso kontroversiell, rejält insyltade som de är i prestationens omoraliskhet och den högre omoralen i allmänhet. En känsla av att det ligger något syntetiskt, något konstgjort över de här figurerna utbreder sig mer och mer bland de bildade i Amerika. Själva deras sätt och framtoning och de omständigheter varunder de blivit 'stora' väcker alltför stora misstankar om att de medvetet har byggts upp till konstgjord storhet; spökskrivarens och sminkörens skuggor ruvar alltför tunga i bakgrunden, konstruktionens strömlinjeformade elegans är alltför iögonenfallande.

Det gäller naturligtvis att ha klart för sig att det ingalunda är absolut säkert att de högre

---

[7] John Adams, op. cit., sid. 57-58.

[*] I varje tankeklimat är det alltid någon vetenskaplig disciplin eller tankeriktning som blir ett slags gemensam nämnare. Och den gemensamma nämnaren för den konservativa andan i dagens Amerika är Amerikas historia. Vi upplever just nu en gyllene tid för specialisten på amerikansk historia. Allt förhärligande och firande av den egna nationen brukar ju gärna kläs i historiska fraser, men syftet är då aldrig enbart att prisa och förstå historien som något förflutet. Syftet är alltid att samtidigt förhärliga nuet. (1) Ett av skälen till att den nu förhärskande amerikanska ideologin är så historiskt orienterad är att det i hela den lärda världen är just historikerna som ligger närmast till att skapa sådana förutsättningar. För bland alla de vetenskapliga författarna är det historikerna som hela tiden haft den mest litterära traditionen. övriga 'samhällsvetare' har inte samma säkra hand med engelska språket och därtill skriver de inte heller om stora och betydande ämnen som verkligen intresserar allmänheten. (2) De 'goda' historiker som spelar rollen av ett slags högre journalister, de historiker som befinner sig i det allmänna blickfånget och blir omskrivna i söndagsbilagorna, är de historiker som snabbast och säkrast lyckats med att omvärdera Amerikas förflutna i enlighet med den nu förhärskande stämningen och visat sig skickligast i att ur det förflutnas skuggor välja ut just de figurer och händelser som lämpar sig bäst för optimistiska skildringar och lyriskt känslosvall. (3) Faktiskt borde vi, helt utan all nostalgi, lära oss inse att vårt amerikanska förflutna i själva verket är en underbar källa till myter om vårt amerikanska nu. Detta förflutna förkroppsligade faktiskt, ibland, ett verkligt sjusärdeles sätt att leva; Förenta staterna var rent fantastiskt lyckosamt i sin födelses stund och sin tidigaste utveckling; och nuet är komplicerat och framför allt just för en utbildad historiker ytterst svårdokumenterat. Och följaktligen får vi ett läge där den amerikanska ideologin gärna bygger på historien och skapas av historikerna.

kretsarnas män är intresserade av att verkligen påtvinga befolkningen i stort sig själva som förebilder, liksom att de delar av allmänheten det gäller kanske helt enkelt vägrar att godta den bild de håller fram av sig själva. En elit kan mycket väl försöka driva igenom sina anspråk mot massan, men mötas av det faktum att allmänheten vägrar att godta dessa anspråk. I stället kan den tvärtom ställa sig helt likgiltig eller till och med negativ till de värden eliten säger sig representera, karikera dess bild och skratta åt dess anspråk på att vara representativ.

I sin diskussion av nationalkaraktärernas förbilder tar Walter Bagehot inte upp sådana möjligheter,[8] men det är uppenbart att vi måste ta också dem med i beräkningen när vi diskuterar våra egna samtida, eftersom det är just den reaktionen som har lett till ett ibland rent desperat och alltid mycket dyrt utövande av det som numera kallas 'public relations'. De som har både makt och status kommer lindrigast undan när de inte behöver söka bifall på ett aktivt sätt. De verkligt stolta gamla familjerna håller sig för goda för sådant; de professionella kändisarna är specialister på aktiv bifallsjakt. Och den politiska, ekonomiska och militära eliten har — som vi redan sett — mer och mer börjat konkurrera med kändisarna och försöka låna deras status. Kanske är det helt enkelt så. att människor som sitter inne med en makt utan motstycke men saknar den aura statusen ger, alltid kommer att söka denna, om ock tvekande och osäkert, bland de som har allmän ryktbarhet utan makt.

Som distraktion för massallmänheten finns nu kändisens statusavkoppling och krigsvälståndets ekonomiska avledning; för den liberale intellektuelle som blickar ut över den politiska arenan bjuds den politiska distraktion som representeras av de suveräna valkretsarna och maktens mellannivåer, två ting som fortfarande söker underhålla illusionen om att Amerika alltfort skulle vara ett självbalanserande samhälle. Medan massmedia i första hand riktar in sig på de professionella kändisarna, riktar de liberala intellektuella, och särskilt då de akademiska samhällsvetarna ibland dem, in sig på den bullersamma mellannivån. De professionella kändisarna och politikerna på mellannivån är systemets allra mest iögonenfallande figurer; faktiskt lyckas de tillsammans mer eller mindre monopolisera. den kommunicerade eller offentliga skådebana som är det enda som är synligt för massamhällets medlemmar och på så sätt dölja och dra uppmärksamheten från makteliten.

De högre kretsarna i dagens Amerika innefattar å ena sidan de professionella kändisarnas värld av skrattande, erotisk, bländande glamour och å den andra maktens och myndighetens, auktoritetens och rikedomens prestigeaura. Dessa båda toppar är ingalunda helt isolerade från varandra. Makteliten är inte lika iögonenfallande som kändisarna, ofta därför att den inte vill vara det; den professionelle kändisens 'makt' är makten att förströ och avleda uppmärksamheten. Amerika som allmänhet har förvisso skaffat sig en tämligen märklig uppsättning idoler. Yrkeskändisarna är i stort sett antingen glittrande små djur eller sprattlande clowner; och maktens män framstår sällan eller aldrig som representativa förebilder.

Följaktligen är den moraliska osäkerhet och vacklan som härskar inom den amerikanska eliten själv fullt förståelig. Dess existens bekräftas grundligen av de mera tänkande bland de personer som uppfattar sig som Amerikas representanter i utlandet. Här avspeglas den janusansiktade karaktären hos den amerikanska ryktbarheten både i de typer av amerikaner som färdas utom sitt lands gränser, för nöjes skull eller å arbetets vägnar, och av den uppfattning om 'amerikanerna' som många bildade och artikulerade européer har gjort till sin. Det förefaller som om offentlig ryktbarhet i Amerika nuförtiden skulle vara antingen lättsinnig eller mörk och bister; antingen heltigenom trivial och banal eller ett olycksbådande vittnesbörd om ett höggradigt åtstramat prestigesystem.

Den amerikanska eliten är inte sammansatt av representativa individer, som i sitt uppträdande och karaktär kan tjäna som förebilder för amerikanerna att efterlikna och sträva mot. Det finns ingen grupp ledande individer som massallmänhetens medlemmar villigt och med rätta kan

[8] Se Walter Bagehot: *Physics and Politics* (D. Appleton, New York, 1912), sid. 36, 146-47, 205-06.

identifiera sig med. I denna verkligt fundamentala mening kan man faktiskt tala om Amerika som ett land utan ledare. Men massallmänhetens moraliskt cyniska och politiskt obestämda misstro är av sådan art att den bara rinner bort utan några reella politiska verkningar. Att så faktiskt kan vara fallet, efter de här trettio senaste årens människor och händelser, står som ytterligare ett vittnesbörd om hur otroligt svårt det är att i dagens Amerika finna och begagna några politiskt förnuftiga medel för att genomföra moraliskt förnuftiga mål.

Amerika — ett konservativt land utan någon konservativ ideologi — framstår nu inför världen som en naken och godtycklig makt, i och med att dess beslutfattare i det realistiska tänkandets namn påtvingar verklighetens värld sina egna ofta helt tossiga definitioner. Här rör sig andra klassens hjärnor med pompösa och djupt kända plattityder. Den liberala retoriken upphöjer suddigheten och vagheten till princip, den konservativa andan gör samma sak med oförnuftet, förnuftsvidrigheten. PR-kampanjer och hemlighetsmakeri, dessa allt banaliserande kampanjer och dessa klumpiga försök att dölja fruktansvärda fakta, håller på att efterträda en förnuftig diskussion om politiska idéer och ideal i det moderna Amerika med dess privata bolags-ekonomi, framryckande militära makt och politiska vacuum.

De högre kretsarnas män är inga goda förebilder; de har inte fått sina höga poster genom någon moralisk förträfflighet; deras sagolika framgång är på intet sätt fast relaterad till någon meriterande duglighet. De som sitter på maktens säten utväljs och formas av de maktens medel, rikedomens källor och kändisskapets maskineri som härskar i deras samhälle. De har inte utvalts och formats av en statsförvaltning i nära kontakt med kunskapens och bildningens värld. De har inte formats av partier med ansvar mot hela nationen, som öppet och klart diskuterar de frågor som landet nu ställs inför med så föga intelligens. De utsätts inte för någon ansvarig kontroll av en mångfald av olika organisationer, som förenar en diskuterande allmänhet med beslutfattandets högsta nivåer. Dessa herrar över en makt som söker sin like i mänsklighetens historia, har vunnit sin framgång inom och genom det amerikanska systemet av organiserad oansvarighet.

Författarens tack

Varken det moderna samhällets högsta topp eller dess djupaste botten är någon välkänd del av världen för de människor som skriver och läser böcker; vi är mer hemtama på mellannivåerna. För att förstå medelklassen behöver vi bara se oss omkring i den verklighet som omger oss, men för att kunna förstå de allra högsta och de allra lägsta skikten måste vi först försöka upptäcka och beskriva dem. Och det är svårt, mycket svårt; för det moderna samhällets högsta topp är ofta ouppnåeligt hög, och dess lägsta botten är ofta dold.

Kolumnerna i de landsomfattande undersökningar som görs är alltför stora och vittomfattande för att kunna fånga in sådana numeriskt pyttesmå grupper som den amerikanska eliten; en stor del av de offentliga informationerna om dess karaktär och verksamhet är systematiskt och medvetet vilseledande; och själva är dess medlemmar upptagna och högdragna och till och med hemlighetsfulla. Om vi valt vårt arbetsfält med utgångspunkt från mängden lättillgängligt men hittills obearbetat material, skulle vi aldrig ha valt eliten. Men om vi alls vill försöka förstå något om den verkliga naturen hos det samhälle vi lever i, har vi inte råd att låta omöjligheten av att få fram verkligt rigorösa bevis hindra oss att studera allt som förefaller oss viktigt. Och man måste räkna med en del fumlande när man utan vare sig bemyndigande eller officiellt stöd tar itu med att undersöka något som delvis direkt är organiserat för att åstadkomma fumlanden bland de som försöker klarlägga det ordentligt. Men genom att hävda och fastställa det man alls kan få fram under sådana omständigheter, kan man kanske åtminstone få igång ett gräl med dessa människor och deras agenter, och på så sätt få fram ytterligare fakta.

Vår strävan efter vattentäta bevis och vårt äkta behov av fakta innebär dock på intet sätt att inte också en gemensam diskussion är en mycket viktig sida av rätta sättet att få fram sanningen om en sak. En bok av det här slaget består av tre sorters samtal: dels har man det samtal som författaren för med sig själv och med inbillade individer, det som direkt registreras här. Men under detta samtal försiggår hela tiden, och vare sig författaren är medveten om den saken eller inte, ett samtal mellan vissa inflytelserika tänkare och iakttagare vilkas åsikter och synpunkter har gjort sig hemmastadda i hans hjärna, och i läsarnas hjärnor också. Och därtill pågår det i läsarnas hjärnor ytterligare ett tyst samtal inom läsarna själva och med författaren — ett samtal där var och en ställer det som står skrivet i boken mot vad han själv har upplevat eller upptäckt. En av författarens uppgifter är följaktligen att försöka få in så mycket han alls kan av de båda tysta samtalen i sitt skrivna verk. I sina resonemang med läsaren gör han avsevärt mer än bara lägger fram sina åsikter. Han klarlägger dem också, och blir därigenom samtidigt medveten om idéer som han inte själv visste om att han hade.

Vi vill inte sysselsätta oss så till den grad med detaljer att vi tar den värld de existerar i som något självklart. Vi tar inte världen för given, och inte heller betraktar vi den som något enkelt faktum. Vi engagerar oss i fakta allenast i den mån vi behöver dem för att motbevisa eller fastslå våra övertygelser. Fakta och siffror är bara början till en verklig undersökning. Vad som främst intresserar oss är att söka ge mening åt de fakta vi känner till eller lyckas få fram. Vi är inte ute efter att bara göra upp en förteckning, vad vi är ute efter är meningen, betydelsen, för de flesta av de viktigare frågor vi ställer är frågor som gäller betydelsen av saker och ting.

Naturligtvis har vi också gått utanför ramen för den dialog som innebär ett gemensamt resonemang oss emellan och luskat ut allt som vi kan få fram genom olika specialundersökningar, och sedan har vi fört in resultaten av dessa i det samtal som försiggår i 'vår innerstad'. Det finns goda skäl att använda just detta essäliknande sätt att resonera oss fram gemensamt — och framför allt när det gäller ett så kringspretande och kontroversiellt ämne som detta. Det gör det möjligt för oss att på ett bekvämt, och som jag hoppas också fruktbringande, sätt

sammanföra en effektiv mångfald av synpunkter och färdigheter, och gör det också möjligt för oss att bjuda in läsaren att delta i vår dialog om de högre kretsarna i Amerika.

Ekonomiskt understöd till forskningarna för denna bok har kommit från Columbia University's Social Science Research Council, och jag tackar hjärtligt mina kolleger där för deras stöd. Bidrag lämnades också av The Oxford University Press, New York, som faktiskt gjort ofantligt mycket mer än vad som kan betraktas som normalt för ett förlag när det gällt att hjälpa mig i arbetet på såväl denna som andra böcker. Ett första utkast till boken sammanställdes under min tid som gästprofessor vid Brandeis University våren 1953, och jag vill gärna tacka mina kolleger vid detta universitet för all vänlighet från deras sida. Sommaren 1954 var min hustru och jag forskande gäster vid Huntington Hartford Foundation i Pacific Palisades i Kalifornien, och jag är synnerligen tacksam mot personalen där för att de gjorde vårt sommararbete så behagligt och givande samtidigt.

Min hustru, Ruth Harper Mills, har utformat en stor del av denna bok, både som min främsta materialsamlare och som redaktionell rådgivare. Walter Klink, Paul Lucas och William Taber har hjälpt mig genom att sammanställa forskningsmemoranda. Jag vill också gärna tacka mrs Katherina Stanton för det arbete hon utfört som min sekreterare; utan henne skulle detta aldrig ha blivit någon bok utan bara varit en enda röra av manuskript.

Åtskilliga personer med förstahandskunskap om den federala regeringen och förvaltningen, militären och storföretagen har givit mig en enormt värdefull hjälp. Boken skulle ha varit mycket fattigare och torftigare utan deras hjälp, något som gör det än svårare för mig att jag på deras egen begäran inte kan nämna deras namn här med tack för god hjälp.

Bland övriga vänner som frikostigt bistått mig med råd och dåd vill jag gärna nämna Lewis Coser, Louis Friedland, Herbert Gold, Richard Hofstadter, Irving Howe, Floyd Hunter, Paolo Milano, Harry L. Miller, William Miller, Irving Sanes, Ben Seligman, Kenneth M. Stampp och Harvey Swados.